De praesagienda vita et morte aegrotantium libri septem. In quibus ars tota Hippocratica praedicendi in aegrotis varios morborum eventus ... nova methodo elucescit / Cum praefatione Hermanni Boerhaave. Textum recensuit, passim emendavit, supplevit; citata Hippocratis loca accuravit, Hieron. Dav. Gaubius.

Contributors

Alpini, Prosper, 1553-1617
Gaubius, Hieronymus David, 1705?-1780
Boerhaave, Herman, 1668-1738
Hippocrates

Publication/Creation

Hamburgi : Sumtibus Abrahami Vandenhoeck [etc.], 1734.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/xm7zc4jj

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

10799/B

55250

PROSPERI ALPINI

PHIL. ET MED. DOCT. IN GYMNASIO PATAVINO
MED. PROF. ORDINARII

DE

PRAESAGIENDA

VITA ET MORTE AEGROTANTIVM

LIBRI SEPTEM.

IN QVIBVS ARS TOTA *HIPPOCRATICA* PRAEDICENDI IN AEGROTIS VARIOS MORBORVM EVENTVS, CVM EX VETERVM MEDICORVM DOGMATIS, TVM EX LONGA ACCVRATAQVE OBSERVATIONE, NOVA METHODO ELVCESCIT.

CVM

PRAEFATIONE

HERMANNI BOERHAAVE.

TEXTVM RECENSVIT, PASSIM EMENDAVIT, SVPPLEVIT, CITATA *HIPPOCRATIS* LOCA ACCVRAVIT

HIERON. DAV. GAVBIVS, M. D. ET CH. L.

CVM CAPITVM ET RERVM DVPLICI INDICE.

EDITIO TERTIA EMENDATA.

HAMBVRGI,

SVMTIBVS ABRAHAMI VANDENHOECK,
LITTERIS JO. GEORGII PISCATORIS.
MDCCXXXIIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

MEDICAE ARTIS PRINCIPI,

HERMANNO BOERHAAVE,

FAUTORI SUO AETERNUM VENERANDO,

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,

PERPETUAM FELICITATEM.

Maximo, quod apud Te, VIR CELEBERRIME, isthic ALPINI liber habuit semper, & etiamnum habet, ponderi junge immensam Tuorum erga me meritorum molem: Sic momenta cognoveris, quae, hanc ut novam ejus editionem Tibi potissimum dedicem, me induxêre. Te profecto Auspice his primum in oris lucem Ille vidit. Te commendante distractus est avidissime. Te adhortante ejus, jam alterum proditurî, in

me curam ſuſcepi. Quid ni Illuſtris adeo Patroni prae ſe ferat Nomen cliens? Sed vel praegnantior multo, alia, quæ ad me attinet, ratio id ipſum poſtulat. Tanta enim eſt Tuorum in me benefactorum magnitudo; ut dulciſſima horum recordatione memet oblectans, ſaepe dubitem, anne vel ipſis Parentibus meis plus debeam, quam Tibi? Quum vero acceptis paria unquam referre me poſſe, non niſi inſanus ſperarem; eo tamen adnitendum mihi fore credidi, ut aliquando perpetuum juſtiſſimae gratitudinis, ſummaeque erga Te reverentiae meae, monumentum palam ſtatuam: cui equidem, ſi ullo tempore, hodie certe optatiſſimam nactus prehendo occaſionem. Immortali quippe, & omnium manibus tritiſſimo id inſculptum libro & propalabitur latiſſime, & delebitur nunquam: quorum utrumque in votis eſt.

Tu igitur, Fautorum Maxime! quod mente Tibi devotiſſima ſacratur, aequo id animo velim accipias. Vive diu, quam feliciſſimus! Dumque, quo nobis datus es, coelum Te manet, ſerus ſaltem eo redi! Iterum vale. Dabam Leydae $17\frac{27}{9}32$.

LE-

LECTURO

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,

S. P.

Quanto ſe uſu commendet, in Artis Medicae exercitio, PROSPERI ALPINI hocce ſcriptum, novit, qui argumenti gnarus illi legendo dedit operam: ſed nec latere ipſum poteſt, quot quantisque paſſim vitiis, quacunque demum culpa commiſſis, ſcateant, quotquot has in oras pervenerunt, ejus editiones. Enata hinc intelligentiae obſtacula fructuum inde colligendorum & copiam minuunt & dulcedinem. Quam equidem rem uti dolui ſemper, ita tandem, vel in privata duntaxat commoda mea, ipſi, quousque poſſem, mederi, mecum conſtitui: utpote qui, Hippocratis lectioni intentus, Alpinum mihi elegeram pro indice, in quem loca, de praeſagio in morbis occurrentia, ad ſuos quaeque titulos referrem. Dum ergo hoc agenti plurima inibi, errorum nube obfuſcata, ſponte illucebant; haec ſimul corrigendo, tacite quaſi voti reddebar compos, Alpinum nactus ſatis emaculatum, meoque deinceps uſui pulchrè adaptatum. Interea temporis novam ejus parat editionem Bibliopola; qui, cum praeter unicum, idque & mutilum, de priore editione exemplar nullum poſſideret, meum ipſi ut commodare velim rogat. Annuo: do: evolvit Ille; curas videt meas, novaeque editioni ſuae adjungi optat, perfectioni quippe operis inſervituras autumans. Celeberr. D. BOERHAAVIUM uterque id

consultum imus: probat & Hic propositum. Ita Hoc incitante, Illo rogante, inopinatò adducor, aliunde satis occupatum hunc hominem novo ut labore onerem. En L. B. bonâ fide, quo casu tota res contigerit. Nunc quae praestiterim, audi! Mendas, quotquot observavi, bene multas & graves correxi, ut potui: hiatus aliquot, mihi visos, replevi: citata Hippocratis loca, juxta editionem Hujus Foesianam, novissimam, utpote coeteris ferè magis hodiè pervulgatam, accuravi: quae vero ex Galeno, aliisve allegantur, non attigi; plus enim haec, quam quo fruor, exegissent otii.

Quoniam vero, quo tempore manum ego primum admovi operi, aliqua jam ejus pars binis sub praelis sudaverat, quam abjici, & correctam de novo imprimi, haud patiebatur sumtuum magnitudo; inde factum, hæc ut talis fere permanserit, qualis fuerat ante. Habetur autem à paginâ prima ad 57mam usque, in primo Alphabeto; in secundo vero à pag. 185. usque ad 209. Interim ne quid desiderari tamen posset, quae hac in parte corrigenda & addenda fuissent, in peculiares quasdam pagellas, indici praefixas, conjecimus. Ea igitur L. B. facili negotio, inter legendum, ad suos quaeque locos, si ita videbitur, transferre poteris. Vale, & labores hosce meos in Tua commoda converte. Dabam Lugduni Batav. 17 $\frac{27}{9}$ 32.

MEDI-

MEDICINAE CULTORIBUS

HERMANNUS BOERHAAVE.

S. P.

Ad condendam medicinam requiri accuratam primô eventum hiſtoriam, deinde verô ſeverum ex illo ratiocinium, cenſent omnes, quibus accuratius introſpicere in diſciplinae hujus indolem unquam placuit. Qua autem lege, ex idonea experimentorum copia, diſputatione rationis proficere quis poſſit, olim indicare conatus fui, quum de vi ratiocinii mechanici in Medicina publicè diſſerui. Qua vero via experimenta capere, vel jam capta diſcere, quis poterit, in commendatione ſtudii Hippocratici longè prius dixeram. Eſt enim HIPPOCRATES unus fere, penes quem ſylva reperitur obſervationum earum, quae ad artem pertinent. Utinam, qui collegit accurate, ordinatim digeſſiſſet! Sed properum Viri fatum obſtitit, ne tam ſperatum abſolveret opus. Incubuere dein ſupplendo huic defectui Illuſtres in Arte Viri, quos inter LUDOVICUS DURETUS excellit, & eo vel major forte PROSPER ALPINUS. Prior in immortali mehercle ſcripto

ad

ad Coaca Hippocratis, posterior in absolutissimo, quod vobis jam offertur, opere. Egò sanè, postquam prima id vice evolveram, judicavi meliorem in Medicos usus librum alium vix inveniri; nullum ergo Medicinae Studiosis magis commendandum esse. Qvum vero rarissimi libri ingens esset penuria, exarandum denuò curavi juxta exemplar, quod possidebam, editionis Francofurtensis. Id autem qvum verborum, sententiarum, citationum, mendis scateret adeò, ut sensus Auctoris vix sibi constaret, nec mihi curandis his vel minimum supereſſet otii, qvaerendus fuit, qvi id in se susciperet oneris. Hoc autem, grave licet & plenum taedioſi laboris, sibi imponi passus est RUDOLPHUS DYKER Embdanus, ingenio, industria, eruditione & modestia ornatissimus, Medicinae ut nunc summa cum laude Candidatus, ita brevi, Deo dante, ipse magno hominum bono futurus Medicus. Atqve idem ille felicissimo ardui laboris successu rem optime absolvit. De eo autem & gaudeo impense, & Vobis gratulor, probè gnarus, dignius hôc opus rarô exivisse in lucem. Valete.
Lugd. Bat. 22. Sept. MDCCIX.

ILLUSTRISSIMIS AC SAPIENTISSIMIS

SENATORIBUS,

JACOBO FOSCARENO

Equiti, & Divi Marci Procuratori.

HIERONYMO CAPELLO

ATQUE

JOANNI DELPHINO

Equiti, & Divi Marci Procuratori,

Triumviris Literariis.

PROSPER ALPINUS

S. D.

Inter partes, quæ artem Medicam perficiunt, Viri Illuſtriſſimi, ea, quæ occultarum morbos continentium cauſarum notitiam per ſigna exhibet, perinde ac Imperatori hoſtium inſidias, Medico morbos maligne ingraveſcentes detegit, præteritasque moleſtias ægro non referente aperit, præſentia cernit, de vita & morte, deque longitudine ac brevitate morborum multo antea prænoſcere docet, atque demum hominem prædictionibus, quaſi

oraculis, auctore Hippocrate Coo, admiratione dignum reddit, ab omnibus plurimum commendatur, ac veluti divinum quoddam ſuſpicitur. Neque immerito ſane, cum Medici hanc artem perdocti, veluti Dii oracula hominibus, ita morbos futuros prædicant, ægrotorumque ſalutem atque exitium ante prævideant, ac non minus, quando tempore hæc futura. Hippocrates Cous peſtilentiam ab Illyriis venientem prædixit, & diſcipulos ad opem ferendam in varias urbes dimiſit; cui illos honores, quos Græcia Herculi, propter ejus merita contulerunt. Libros ſcripſit Prognoſticorum, Morborum Epidemiorum, ac, uti aliis viſum eſt, etiam Prorrheticorum, & Coacorum præſagiorum, quibus tota prædicendi ratio Medicis innoteſcit: In quibus quidem Hippocratem, quaſi divinam naturæ mentem, loquentem audire licet. Quamobrem Eudemus olim Romanus & Senator & Philoſophus prædictionem a Galeno ſibi arte Hippocratica proditam maxime eſt admiratus, ita ut poſtea, ſicuti Galenus prædixerat, ſanatus, amicis alta voce clamando dixerit: Pythium Apollinem vaticinari ægrotantibus voluiſſe per os Galeni. Quibus ſane conſtat, hanc Medicinæ partem Græcis prognoſin dictam, ceteris nobilitate ac præſtantia eſſe anteponendam, Medicisque ſplendorem multum & ornamentum afferre, & ad Medicinam faciendam eſſe ſcitu neceſſariam. Etenim quis quæſo occultis morborum cauſis per ſigna haud quaquam cognitis,

natu-

naturæque morbo adverſantis ſtatu, ac humorum motibus ignoratis, ægrotis opportuna præſidia adhibere poterit? Hinc fit, ut Medici hujus artis ignari, ejusdem naturæ ſtatum, humorumque motus in ægrotis minus accurate obſervantes, ſæpius ipſis intempeſtivo ac inopportuno medicamentorum uſu, aut impediendo, aut intercipiendo, utiles naturæ progreſſus, exitium inferant. Ego itaque eximia hujus partis Medicinæ utilitate, præſtantia ac nobilitate perſuaſus, cum moltos annos huic ſtudio incubuerim, cum in variis, & regionibus & locis, varios morborum caſus atque eventus, tum apud præcipuos Medicinæ Scriptores obſervaverim, opus ad medicum præſagium maxime faciens compoſui, in quo de morbis prævidendis, de longitudine & brevitate morborum cognoſcenda, de præteritorum ſymptomatum cognitione, deque præſagienda vita & morte ægrotantium, ſatis accurate egi. Ac demum cum ultimam hujuſce operis partem, ſeptem libris diſtinctam, de præſagienda quippe vita & morte ægrotantium inſcriptam, multorum perſuaſione in lucem edere conſtituerim, idque libenter, ne Medicinæ ſtudioſi hoc etiam ad medicinam faciendam commodo carerent, extemplo Vos Senatores Ampliſſimi mihi in mentem occurriſtis, quibus hoſce meos labores devotiſſime offerrem, ac dedicarem: primum, quoniam hoc opus, quod partim Medicinæ prope divinam (divinum enim videtur, Medicum ægrotos vel morituros, vel ſanitatem receptu-

ros, antea prænoſcere, atque prædicere) complectitur, ſua nobilitate ac præſtantia non indignum etiam Ampliſſimorum Senatorum benignitate mihi ſit viſum. Addo mihi jamdiu fuiſſe in optatis, ut me Vobis, Triumviris Litterariis Sapientiſſimis, poſſim aliquando honoris, ac beneficii olim ſuſcepti memorem declarare. Quippe qui, nedum lectionem medicamentorum, vulgo ſimplicium vocatam, (quæ naturalium omnium vel plantæ ſint, vel animalia, vel foſſilia, ad uſum medicinæ facientium hiſtoriam docet, viresque ac uſus omnes ad medendum, quod ipſum recte mederi eſt) ſtudioſis Medicinæ merito maximi faciendam, quod absque medicamentorum notitia, neque ullus Medicus, neque ars ipſa Medica unquam eſſe potuerit, in ſtudio Patavino omnium celeberrimo, mihi interpretandam detuleritis, ſed etiam eam ordinariam in eodem ſtudio, ut majori quoque honore, majori veſtra benevolentia decoraret, declaraſtis, quod honoris & ornamenti huic lectioni alias nunquam fuit tributum. Merito itaque hoſce Libros de nobiliſſima ac fere divina Medicinæ parte nunc in publicum evulgandos Vobis Senatoribus humaniſſimis (quorum magnificentiam, ſapientiam, juſtitiam, humanitatem, prudentiam, omnes nationes maxime admirantur, venerantur, ſuſpiciunt) dedicandos duxi. Ut ea ratione quandoque etiam appareat, quantopere iſtius Patavini Gymnaſii Medicinæ ſtudioſis utile foret, ac quantum ejusdem ſtudii ornamentum, atque

que perfectio augeretur, ſi una cum aliis partibus Medicinæ hæc una quoque ad prognoſticum pertinens, ceteris nobilior, omnino Medicis neceſſaria publice in eodem Gymnaſio doceretur. Qui non avidiſſime audirent libros prognoſticorum Hippocratis, atque libros morborum Epidemiorum? Illos tanquam prædicendi rationis præcepta continentes, atque hos tanquam caſus peculiares, in quibus ſtudioſi ad prædicendi praxin ſeipſos exerceant. Undique (auderem affirmare) Medicinæ ſtudioſi Patavium confluerent, ut præter alias Medicinæ partes prognoſis quoque ad Medicinam ſummæ utilitatis, ac ſplendoris facultatem, quæ olim a primariis Medicis jure merito in hoc ſtudio tractabatur, intelligere poſſent. Interim Viri Illuſtriſſimi hoſce Libros, Vobis a me devotiſſime dicatos, hilari ac perbenigno vultu accipite. At ſi quid ex ipſis ornamenti ad artis Medicæ ſtudioſos ac comodi aperiatur in hoc Veſtro diſciplinarum omnium emporio, denuo vel reſtituendum, vel potius inſtaurandum, ſummæ prudentiæ Veſtræ judicium eſto. Deum Optimum Maximum precor, ut Vos & Reipublicæ Veſtræ feliciſſimæ, & huic Patavino Gymnaſio perpetuis annis tueatur incolumes & fortunatos. Patavii. Anno ſalutis humanæ MDCI. die 15. Menſ. Februar.

PROSPER ALPINUS
LECTORI OPTIMO.

Cum in editione Librorum de Medicina Ægyptiôrum ſtudioſis Medicinæ polliciti fuerimus, Libros quoque noſtros de medico præſagio conſcriptos nos in lucem edituros, poſteaque multis viris celeberrimis, quibus alii noſtri labores alias evulgati haud ingrati exſtiterunt, hortantibus, ac rogantibus, cum promiſſis ſtandum eſſet, non potuimus, neque debuimus ipſorum deſiderio plane non obſequi. Unde cum ſcripſerimus primo de morbis prævidendis, mox de præteritorum ſymptomatum cognitione, tertio de longitudine & brevitate morborum, atque demum de præſagienda vita & morte ægrotantium, ex quatuor partibus totum hoc opus, ad Medicum præſagium attinens, perficientibus, eam quæ in morbis ægrotantium vitam & mortem prænoſcere docet, ſeptem libris diſtinctam primum publicandam conſulto duximus. Quos libros propter ipſius eximiam ad Medicinam faciendam utilitatem, tum quod a multis maxime expeti intellexerimus, tum etiam, quod libros de hac quidem prædicendi parte proſecutos in promptu magis, ut typis committi poſſent, habuerimus, eo libentius nunc in lucem prodire permiſimus. Itaque, optime Lector, hos interim legito, recte conſulito, reliquosque libros de aliis prognoſis partibus conſcriptos prope diem exſpectato. Atque noſtram fortaſſe Medicinam alias methodico modo informatam. Vale.

INDEX

INDEX OMNIUM CAPITUM,

Quæ in hoc opere continentur.

LIBER PRIMUS.

Cap. I. Ex quibus Medici in ægrotis ſalutem & mortem prænoſcant Pag. 4

II. De cognoſcendis naturæ viribus, atque inprimis, ex quibus ipſarum cum robur, tum imbecillitas dignoſcatur 8

III. De facultatum actionibus robuſtis cognoſcendis 13

IV. De naturæ actionibus debilibus cognoſcendis, & primo ex animalis facultatis ſymptomatis 17

V. De actionibus debilibus facultatis vitalis ex ipſius ſymptomatis cognoſcendis 25

VI. De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipſius ſymptomatis cognoſcendis 28

VII. De cognoſcendis morborum viribus, atque inprimis ex quibus ipſorum cum robur, tum imbecillitas cognoſcatur 35

VIII. De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine, atque more, cognoſcendis 39

IX. De morbis debilibus ab ipſorum cauſis cognoſcendis 42

X. De morbis natura potentioribus ex Idea, magnitudine atque more cognoſcendis 47

XI. De morbis natura potentioribus ab ipſorum cauſis cognoſcendis 50

XII. De futuri morborum ſtatus, ſeu vigoris, cognitione ad prædicendi rationem 60

XIII. De ſalutis ac exitii prognoſtico ex morborum futuri ſtatus cognitione 66

XIV. Ex quibus morbos ſalutares ac exitiales nonnulli cognoſcant 70

LIBER SECUNDUS.

Cap. I. De quibus in toto opere ſit agendum 78

II. Quid

II. Quid de mente conſtare in morbis ſignificet 79
III. Quid ſit mente non conſtare, qualibusque ſignis, cum præſens mentis inconſtantia, tum futura prænoſcatur, & de deliriorum differentiis atque cauſis 80
IV. De ſalute a deliriis prædicenda 91
V. De morte a deliriis prædicenda 97
VI. Quid fatuitas & oblivio in morbis ſignificet 105
VII. De prædictione ab externis ſenſibus 107
VIII. Quid in morbis ægrotos non videre, tenebricoſam viſionem, viſus obſcuritatem habere, ſplendoresque oculis apparere, atque oculos lucem ferre non poſſe ſignificet 109
IX. De ſurditate in morbis acutis 111
X. De tinnitu aurium in morbis acutis 115
XI. Quid fœtores in morbis, quidque cibos potusque graveolentes inſipidos, vel mali ſaporis ægrotis videri ſignificet 118
XII. Quid ſtupor, ſeu torpor, & ſenſus tactus deperditus ſignificet 119
XIII. De prædictione ex corporis caliditate 121
XIV. Ex frigiditate corporum quid præſagiendum 126
XV. De prædictione ex frigiditate extremarum partium 128
XVI. De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute ægrotantibus mutatione 134
XVII. De prædictione ex humiditate corporis & ſiccitate 137
XVIII. De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis obſervantur 138
XIX. De doloribus ſalutem prædicentibus 140
XX. De doloribus exitium prædicentibus 146
XXI. De prædictione ex laſſitudinibus 152
XXII. De vigilia, quidque ipſa in morbis præſagiat 154
XXIII. Quid ſomni in morbis præſagiant 159

LIBER TERTIUS.

Cap. I. Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis medicis conducat 168

II. De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui ſalutem præſagit futuram 169
III. De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante 172
IV. Quid inquietatio, & anxietas, ſeu jactatio in acutis morbis ſignificet 176
V. De prædictione ex tremoribus 182
VI. De palpitationibus, quidque in morbis præſagiant 187
VII. De convulſionibus, quidque in morbis præſagiant 190
VIII. Quid convulſiones in febribus acutis ſignificent 201
IX. Quid ſingultus in morbis prædicant 209
X. De rigoribus, atque quid in morbis ſignificent 213
XI. De horroribus & ipſorum prædictione 222
XII. De prædictione a torporibus in paraplegiis 226
XIII. De prædictione ex aphonia, id eſt, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis 229

LIBER QUARTUS.

Cap. I. Quantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis prognoſticum conducat 238
II. Quid pulſus ſit, atque quot generibus pulſus omnes comprehendantur 239
III. De cauſſis pulſuum, & quales pulſus robuſtam facultatem & quales imbecillam indicent 245
IV. De pulſibus ſalutem & exitium indicantibus 250
V. Cur pulſus in quibusdam febribus exitioſis appareant, aliquando recte valentium ſimiles 255
VI. De prædictione ex reſpiratione, quidque primo ipſa ſit, atque quot ipſius differentiæ obſerventur 257
VII. De cauſſis reſpirationis 260
VIII. Quid bene & male ſpirare in morbis ſignificet 264
IX. Quid reſpiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda & magna frequens, magna rara, in morbis ſignificet 266
X. Quid reſpiratio parva frequens, parva rara ſignificet 269
XI. De reſpirationibus exitialibus, quæ in moribundis fiunt 270

XII. Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præſagii rationem ſit utilitas 276
XIII. De appetentiæ ſymptomatis ad prædicendi rationem 277
XIV. Quid cibi, & potus optima appetentia in morbis ſignificet 280
XV. Quid in morbis ciborum appetentia prorſus ſublata ſignificet 282
XVI. Quid ſitis intenſa in acutis morbis ſignificet 284
XVII. Quid ſitis ſublata, ſeu non ſitire ſignificet 286

LIBER QUINTUS.

Cap. I. De partibus corporis, quarum obſervatio facit ad prædicendi rationem 289
II. Quid corpus benevalenti ſimile, & diſſimile in morbis prænunciet 290
III. Quid in morbis corporis emaciatio ſeu extenuatio, & quid ejusdem partes tumefieri ſignificet 291
IV. De prædictione ex coloribus corporis ægroti 297
V. Quid morbus regius in morbis prænunciet 302
VI. De prædictione ex faciei mutatione in morbis 308
VII. De prædictione ex oculis 312
VIII. De prædictione ex genis, auribus, naſo, labiis, atque dentibus 328
IX. De prædictione ex linguæ obſervatione 332
X. De prædictione ex faucibus & dorſo 340
XI. De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ ſalutem ſignificant 342
XII. De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonſtrant 345
XIII. De prædictione ex ignobilibus partibus corporis 352
XIV. De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus 354

LIBER SEXTUS.

Cap. I. De quibus ſit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum 356
II. De prædictione ab excretionibus 361

III. An

III. An ante concoctionem excretiones ſint bonæ atque utiles 364
IV. De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus 374
V. De prædictione a diebus decretoriis 382
VI. Quid Criſis ſit, quotuplex & quomodo fiat 384
VII. De morbis qui per criſim terminantur, & de iis, qui abſque criſi finiuntur 388
VIII. De ſignis criſes futuras ſignificantibus 390
IX. De criſibus ſalutaribus, quæ certam ſalutem ſignificant, cognoſcendis 397
X. De criſibus ſalutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo ſunt 403
XI. De criſibus exitialibus cognoſcendis 407
XII. De cognoſcendis criſibus, quæ per abſceſſus, & quæ per excretionem ſunt futuræ 415
XIII. De prævidenda criſi per ſangvinis eruptionem ſeu fluxum 420
XIV. De criſi, quæ fit per ſangvinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus 429
XV. De cognoſcenda criſi, quæ per vomitum fit 431
XVI. De ſignis criſium per ſudores atque per urinas copioſiores futurarum 434
XVII. De ſignis criſium per alvi fluxionem 437
XVIII. De ſignis compoſitarum, ſive multarum, ſimul criſium futurarum, quibus morbi judicantur 439
XIX. De tempore criſium, id eſt, quo nobis ſunt futuræ 442

LIBER SEPTIMUS.

Cap. I. De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem eſſe agendum 449
II. De prædictione a ſalubri ſangvinis excretione 450
III. De malis exitialibusque ſangvinis eruptionibus 459
IV. De ſangvinis excretioninibus paucioribus, ſtatim deſinentibus, atque de ſtillis ſangvinis e naribus, quidque in morbis acutis præſagiant 462

V. De prædictione ex ſudoribus, & primo quid ſudor, quotuplexque ſit, & de ipſius cauſis 466
VI. De bonis ſalutaribusque ſudoribus, ſalutem in ægrotis prænuntiantibus 469
VII. De malis pernitialibusque ſudoribus, exitium portendentibus 473
VIII. De prædictione a vomitibus, & primum de ſalutaribus 485
IX. De vomitibus exitioſis, mortem præmonſtrantibus 489
X. De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ ſalutem prænuntiant 494
XI. De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant 498
XII. De prædictione ab urinis, quid ſit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum 508
XIII. De variarum urinarum cauſis 511
XIV. De bonis urinis ſalutem prænuntiantibus 521
XV. De malis urinis mortem prænuntiantibus 527
XVI. De prædictione ex ſputis, & primo, quid ſit ſputum, quas partes læſas denotet, differentiæ, & cauſæ 538
XVII. De ſputis bonis, ſalutem prædicentibus 547
XVIII. De malis ſputis exitium prædicentibus 550
XIX. De prædictione in ſuppuratis 557
XX. Quid in morbis acutis Cerchnon, vulgo ranticum, ſignificet 565
XXI. De prædictione ab abſceſſibus 567

PRO-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS,
Philoſophi & Medici in Gymnaſio Patavino Medicamentorum Simplicium Profeſſoris Ordinarii,

DE

PRÆSAGIENDA VITA & MORTE ÆGROTANTIUM.

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

Ad eam Medicinæ partem explicandam aggredimur, quæ, quomodo de ægrotantium ſalute & morte præſagiendum ſit, docet. De qua ob eximiam ad Medicinæ ſtudioſos utilitatem, atque commodum, accurate nunc agendum duximus. Etenim hæc prædicendi ratio non minus Medicis, quam ægrotis plurimum emolumenti afferet. Hi quidem de ipſorum futura ſalute Prognoſticum audientes, facilius, ac propenſius Medicorum præceptis obediunt, ac exinde tutius & citius priſtinam ſanitatem recipiunt. Illi vero prævisis ea arte ſymptomatis, quibus ægroti ſunt vexandi, facilius medicamentis occurrunt. Ex quibus morborum probe cognita ac perſpecta natura, curatio qualis recte profutura ſit, intelligunt; atque etiam (quod maximum curatricis Medicinæ partis eſſe exiſtimo) neglecta morborum prædictione, proba quidem vivendi ratio illis minime inſtitui poteſt. Ipſius enim inſtituendæ rationem ex ſingulorum morborum temporum, omniumque maxime ſtatus, præcognitione pendere, Galen. *in lib.* 1. *cap.* 3. *de Criſibus* hiſce verbis prodidit: *Generoſi autem Medici atque arte Hippocratica digni eſt officium, futurum ſtatum præcognoſcere, cum omnem victus rationem ad ipſum inſpiciens, inſtituat. Eadem ratione Principium morbi, atque augmentum,*

Prognoſtici ſumma utilitas.

non ubi jam perfecta ſunt, cognoſcere, ſed multo antea præſtabit prænoſcere. In hac prædicendi parte olim Galenus poſt unum Hippocratem, a quo artem didicit, maxime claruit. Cujus ſane illuſtria multa præſagiorum exempla in ejus libris leguntur.

Quid de illo præſagio, imo de divina ejus mente, quaſi natura loquente ad Eudemum olim Romanum Philoſophum clariſſimum? An non ei prædixit, qua febre eſſet laboraturus, non minus & diem, in qua critica alvi fluxione fuit judicata? Quid de Sexto Romano Senatore, Severo Imperatori multum familiari? An non prima die febrem adventuram, ſexta die ceſſaturam, & decimaquarta redituram, atque decimaſeptima per ſudorem prorſus ſolutum iri? Quid amplius? Cum, ut ex ipſius libro de præſagitione ad Poſthumum conſtat, in quodam juvene Romano, febre vexato, quo tempore alii omnes Medici mittendum ſanguinem conſulebant, ſanguinem abunde e dextra nare fluxurum, eoque ægrotum juvenem ſanatum iri, coram multis Medicis prædixit, continuoque erumpente ſanguine, uti prædixerat, juvenis fuit liberatus? Quæ omnia ut ex ipſius ſententia præter aliorum ſpem evenerunt, ſic ſummam in ipſo præſtantiam omnes Medici admirari ac ſuſpicere cœperunt. Martianus, unus ex primariis Medicis, Romæ in via obviam Galeno factus, ait: *Quæ ergo in eo libro ſecundo Prognoſticorum Hippocr. ſcripta ſunt, agnoſcis, atque eadem ſcio, nec tamen vaticinor?* Et Eudemus a febre, uti a Galeno ipſi fuerat prædictum, ſanatus, de illo alta voce clamando amicis, qui apud ipſum fuerant, inquit: *Vaticinari Pythium Apollinem ægrotantibus voluiſſe per os Galeni, & quibus remediis ad ſanitatem revocari poſſint, & qua die perfecte liberari debeant.* Hinc complures non ſolum medendi artis ignari, ſed etiam doctiſſimi Philoſophi, ac Medici Galenum in hac arte divinum eſſe prædicabant, divinisque honoribus ac laudibus dignum ad cœlum usque ferebant. Cujus cum ægroti, tum Medici præſagia perinde ac certiſſima oracula exſpectabant. Ex quibus prædicendi hæc ratio, quanti ſit a Medicis facienda,

da, facile intelligitur. Juvat quin etiam maxime Medicos: In morbis acutis exitialibusque, qui præcognitam futuram ægrotantium mortem ubi assidentibus prædixerint, mortis culpa plane vacare solent: ægrotosque audito prognostico non Medicorum culpa, sed morborum vi interemptos, assidentes judicant. Quod si antea exitium non prædixerint, ipsorum aut ignorantiæ, aut negligentiæ mortem omnes adscribunt, interiisseque Medicorum causa pro certo habent. Hinc non pauci Medicorum nostri temporis perdocti, propriæ conscii ignorantiæ omnes fere acutis morbis correptos indiscriminatim morituros prædicant. In horum quidem morborum principiis morbum sane fore gravissimum, ingentibusque periculis plenum, affirmant: morbisque iisdem ad statum properantibus, symptomata cum de novo oborta, tum vel alia, quæ prius fuerant, adaucta viderint, aut quovismodo ægrotos plus solito inquietos, vel anxios, deliros aut ægre spirantes, aut plus solito dolentes, continuo exitium futurum affirmant, quibus, etsi paulo post ægroti ii sanitati restituantur, tamen hæc prædicendi ratio nihil affert incommodi: Cum ea via neque parum laudis hi consequi soleant; ipsorumque in arte medica nomen atque fama non parum crescat; artis siquidem medicæ ignari ipsorum sanitatem, (etsi iisdem Medicos mortem prædixisse, memoria habeant) Medicorum studio ac diligentia subsecutam putant. Ex quo eos Medicos maximis laudibus extollunt. At Medici, arte Hippocratica digni, non in omnibus acutis morbis exitium perpetuo prædicant, scienter enim, ac docte quidem sanitati restitutum iri, & morituros esse ex veris prædicendi artis principiis affirmant. Neque omnia gravia symptomatum incrementa timent, neque nova oborta symptomata, vel hæc ipsa multum aucta. Quinimo magis ex iis, quæ ignaris Medicis malum morem in morbis significare videntur, salutarem aliquam crisim sæpe esse exspectandam, affirmant. Ex his itaque, cum nos hanc prædicendi in ægrotis rationem Medicis non solum maxime utilem, sed apprime et-

iam neceſſariam eſſe intellexerimus; mirari aliquis non debebit, ſi nos plane, ut methodo, a nullo antea explicata, commonſtraretur, in ea tradenda, ac accurate ſcribenda plurimum ſtudii adhibuerimus. Sed nunc ad illa, quibus hæc prædicendi methodus inveſtigatur, veniamus.

CAP. I.

Ex quibus Medici in ægrotis ſalutem & mortem præcognoſcant?

Præſagium in ægrotis unde petendum.

Qui recte cupiunt in ægrotis præſagium aperire, inprimis a quibus ipſum indagetur, intelligere debent. Hæc vero duo exiſtunt, unum morbus, qui in corpus tanquam inimicus agens hominis corpus deſtruere conatur; atque alterum natura, quæ perinde ac arcis alicujus præfectus, in corpore reſidens, a morbo perinde ac duce aliquo exercitus, ipſum corpus tanquam arcem oppugnante, defendere ſtudet. Ut autem dux exercitus ad expugnandam arcem multis utitur militibus, ipſorum alii, ut unam, atque alii, ut alteram arcis partem aggrediantur, quo multis ſuperatis tandem arx univerſa in poteſtatem veniat. Sic & morbus militum loco, pluribus utitur ſymptomatibus, ac aliis morbis, ut multas partes corporis eodem tempore expugnent. Ex oppoſitoque natura ejuſce, & corporis acerrimus defenſor, ipſum a ſymptomatum inſultibus cuſtodit, & ne morbo ſuccumbat pro viribus operam dat. Eruditam enim eſſe naturam, atque arte etiam non carere, artificemque merito dici, atque animalibus conſulere Hippocrat. *Com.* 5. *in text.* 2. *ſi* Galeno *in lib.* 6. *epidem.* credimus, ſtatuit. Hæc enim partes ſingulas corporis facultatibus multis muniit, quibus partes, tanquam militibus ad reſiſtendum, cum variis morbis, tum ſymptomatis utuntur. Itaque eæ partes corporis facultatibus perinde ac militibus utentes, a morborum ſymptomatumque inſultibus defenduntur. Ex quibus cuique liquido conſtabit, naturam corporis partes robuſtis facultatibus inſtructas habentem, difficili negotio morbo eſſe ſuperandam, ipſamque contra

Morbi & Naturæ comparatio.

debi-

debilioribus partium viribus ſeu facultatibus inſtructam facile morbo ſuccumbendam. Colligamus igitur ab his, ut nuper dictum eſt, ſalutis atque mortis futuræ præno-ſcendi judicium a duorum tantum, morbi nimirum & naturæ invicem colluctantis obſervatione pendere atque fieri. Quod Galen. *in lib. de conſtit. art. medicæ cap.* 18. perbelle ita expreſſit: *Medicus quippe his duobus, morbo inquam & natura colluctantibus, animum ſemper intendit, atque dum diſcernit, quodnam horum robuſtius ſit, primum quidem ſecum de ſalute hominis, aut interitu, præſagium depromit. Deinde vero, quo alterum altero fortius eſſe novit, tum & illius præfinitum tempus agnoſcit.* Nec mirari quispiam debet, ſi quis robur utriusque recte perpendens victurum tandem deprehendat. Quum videamus complures Gymnaſtas ex primis ſtatim motionibus, quibus contra ſe invicem luctantes feruntur, victurum prænuntiare, & ſæpe ante partam victoriam, quodque celerius adverſarius ſuccumbet. Hoc autem agunt, cum alterum altero non viderint validiorem. Quare ex alia nulla exercitatione ſalutem aut interitum prænoſcet, præterquam ex exacta virium, tum morbi tum naturæ notitia, ex qua utriusque præfinitum tempus exquirit; ut enim celerrime ſolvendus morbus eſt, quum validiores vires fuerint; ita cito mors adventabit, ſi hæ imbecilliores ſint, morbus vero fortior. Naturam vero morbo robuſtiorem ſignificabunt validæ robuſtæ, ut corporis facultates, quibus ipſa non carens, vel etiam contra magnum morbum, fortiſſime pugnat, nec ipſo facile ſuperatur. At interdum fit, ut quemadmodum arx firmiſſima munitiſſimaque, aut militum, aut victus, aut cæterarum rerum, quibus caſtra, ut defendi poſſint, opus habent, defectu, a fortiſſimo Duce exercitus expugnatur; ſic natura noſtrorum corporum, vel etiam fortiſſima, ciborum inopia, aut mala victus ratione, aut medicamentis non recte adhibitis, aut denique longa morbi oppugnatione, ſæpe ſuccumbat. Ex quo ipſa aliquando caſtrorum Ducem imitatur, qui, cum a longa obſidione milites, victum & cætera neceſſaria ſibi defectura, ti-

Salutis atque mortis præſagium ex quibus noſcitur.

meat, inopinanter aliquando e caſtris egreſſus repente contra obſidentem exercitum pugnam tentat, quem quandoque fortiſſime pugnando, aut totum vincit, aut ingenti militum copia exciſioni mandata, ita debilitat, ut ab ipſo nihil amplius, aut ſane parum ſit timendum. Non diſſimili argumento corporis alicujus natura ſagaciſſima, robuſtiſſimis munita facultatibus, ex longa quandoque morbi pugna, virium defectum timens, morbo vel cauſis, vel ſymptomatis irritata, ſæpius in ipſum morbum ante opportunum tempus ad pugnam invehitur, ipſumque fortiſſime pugnando aut plane vincit, aut ſaltem plurimum ejus vires debilitat. Atque hæc miro quodam quaſi diſcurſu aut ratione (ſic probè ipſam Deus docuit) in ægrotis a natura non raro fiunt. Demum natura æque omnes partes corporis non curat, ſed præcipuas præcipue. Cum ſingularum partium corporis non æquale ſit robur, quippe principaliores partes ſtatim ab initio natura majori robore donavit, ut Gal. *in lib. de cauſis morborum cap. 6.* docuit. Arcis enim alicujus præfectus ac defenſor, non æque omnes, ſed principaliores magis arcis partes curat, & defendit, quibus præſertim expugnatis arcem univerſam ſuperari ſit neceſſe; ita natura corporis cuſtos, ignobiles, admodumque a viſceribus remotas, non tanto ſtudio curat, quod ſi graviter aliquando a morbo vexentur, ſervata viſcerum nobilium ſanitate, deinceps priſtinæ ſaluti ea reſtitui ſoleant. Curæ igitur primum naturæ ſunt viſcera, ut a morbi inſultibus cuſtodiat, omneque ſtudium ad ipſorum conſervationem adhibet, maximeque ad ipſum cor defendendum. Sæpeque, ut iſthæc nobilia viſcera morbo aliquo vexata, ac oppugnata defendantur, ac ſerventur, natura permittit, aut ipſa procurat, ut ab his viſceribus totus morbi impetus ad aliquam partium ignobilium feratur: tantam ſemper, Galen. *in Lib. 2. cap. de uſu partium* auctore, natura providentiam ſecuritatis principalium particularum habuit, ut non raro in longis morbis Medici obſervare ſoleant, naturam robuſtam, diu a magno morbo conflictatam, ad aliquam ignobilem partem humo-

humores noxios transmittendo membra præcipua exonerare, atque liberare. Quo pacto ſæpe multos cum acutos tum longos morbos judicatos vidimus, nempe in cruribus, cuteque, tumoribus, inflammationibus, exanthematis, variolis, morbillis, ſcabie, aut aliis hujusmodi obortis. De quibus Hippocr. *in lib. 2. in text. 18. §. 13. prognoſticorum* dixit: *Abſceſſus autem, qui ad crura fiunt in pulmoniis vehementibus, ac periculoſis, omnes utiles ſunt.* Colligamus itaque duo eſſe, a quibus Medici in ægrotantibus ſalutem & interitum prænoſcent, nimirum naturam atque morbum, ac ex utriusque virium cognitione, uter ſit victurus, eſſe judicandum. Quam rem Gal. 2. in text. 6. ita expreſſit: *Summa totius præſagitionis in morituris convaliturisque eſt, quoties vis morbi cum ægri facultate conferatur.* Si enim morbus vehementior eſt, æger omnino morietur, ſi debilior quam ægri facultas, haudquaquam morietur, ubi nihil committatur. At cum ſanitas non niſi declinantibus morbis, aut ſaltem in ſtatu contingat, Medici diligenter naturæ & morbi viribus exploratis, an eæ eousque perdurare poſſint, conjectura aſſequi debebunt. Quod ni aſſequantur, quippe, an natura poſt morbi ſtatum cum morbo pugnando perdurare queat, ni conjiciant, de ſalute & interitu præſagium haud probe prænoſcent. Hinc præter naturæ & morbi cognitionem, futuri quoque ſtatus ſeu vigoris cognitio erit neceſſaria. Etenim æqualibus cum naturæ tum morbi viribus obſervatis, ubi ſtatus morbi cito futurus ſit, naturam morbum absque dubio ſuperaturam Medicus præſciet: at quo ex oppoſito tarde eodem morbi ſtatu futuro, oppoſitum, atque difficile judicium fiet. Ex quo apparet ſine ſtatus ſeu vigoris morbi futuri notitia, minime poſſe de ſalute & morte recte judicari: Quam rem expreſſit Gal. *in lib. 3. cap. de criſibus* ita ſcribens: *Et quidem ſine horum trium exacta dignotione nihil de ſalute inveſtigari contingit, non magis quam hoc ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perſpecta: nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad ſtatum extenditur,*

Status futuri cognitio neceſſaria ad prædicendum in morbis.

ditur, longitudini viæ reſpondent? Quo pacto igitur de ægrotante ſciri poteſt, num quid ſufficiat, ſi nulla ſtatus præcognitio habeatur. Ex iis itaque omnibus ratio cogit, nil tam ſtudioſe eſſe diſcendum, quam futuri ſtatus prænotionem. Itaque ex natura, morbo, atque morbi futuri ſtatus dignotione totam in ægrotis prædicendi rationem, ſeu methodum pendere merito diximus. At iis præmiſſis nunc ad ſingulorum notitiam aſſequendam declinemus, a naturæ viribus dignoſcendis incipientes.

CAP. II.

De cognoſcendis Naturæ viribus, atque inprimis ex quibus ipſarum cum robur, tum imbecillitas dignoſcatur.

Natura, ejusque vires quomodo cognoſcuntur.

Cum naturæ vires ſint a nobis dignoſcendæ, atque non minus, ex quibus ipſarum cognitio habeatur, de Natura, atque de ipſius facultatibus & actionibus prius eſt agendum. Naturam vero, illam (inquam) adverſus morbos pugnantem, quandam eſſe ſubſtantiam ſeipſum moventem, in iis, quæ ab ea reguntur, corporibus inhabitantem plures exiſtimarunt; at quid illa ſit, quave ratione varias in illis actiones edat; omnes fere vel etiam nunc latet. Multis tamen Medicis,* Hippocrati, Galeno, atque aliis, quendam illam eſſe ſpiritum, vel calorem innatum, ſeu congenitum ex primorum elementorum commoderatione profectum, in partibus corporis ſpirituoſis, carnoſis, atque ſolidis viventem, perſuaſum eſt. Quam rem (etſi calorem ipſum naturam, vel animum non eſſe putem, ſed ipſo magis tanquam inſtrumento uti) nobis non pauca ſuadere exiſtimo. Corpora ſiquidem, ut docet Hippocrates, pluri innato calore referta, perfectius ac robuſtius ſuas obeunt functiones, ac imbecillius, quæ illius caloris minus participant. Quod in puerorum & ſenum corporibus facile obſervamus, illa namque, quia plurimo innato calore valent, ſua idcirco naturæ munera perfectiſſime præſtant, ſeu exer-

* Gal. in 9. de Hip. & Plat. decr. cap. 9. Gal. in 4. aph. 37. & in 5. aph. 22. Gal. in 2. aph. 51. Gal. in 11. method. med. c. 1. in 1. aph. 14.

exercent: etenim recte cibum appetunt, concoquunt, retinent, atque ipso ad nutritionem utuntur, non minusque genita excrementa inutilia rejiciunt & consumunt. Ex quo maximos graviſſimosque morbos pueri aliis aliarum ætatum hominibus facilius ferunt. Senum vero corpora caloris inopia ac defectu omnium maxime languidiſſimis functionibus utuntur. Præterea in ſingulis quoque corporis partibus id licet obſervari, quo enim cerebrum, ſtomachus, hepar, cor, atque cætera alia membra, plus nativo illo calore valent, ſive ejusce caloris plus habent, eo robuſtius naturalia munera obeunt, ac exercent. Quo vero minus, ad obeunda naturæ opera eo imbecillius ſe gerunt. Cerebrum plurimo calore utens recte concoquit, pauca excrementa gignit, ipſaque valenter digerit, reſolvit, vel rejicit, in quo ſenſus omnes ob id puriſſimi exercentur. Frigidius vero debiliter concoquit, excrementa multa coacervat, ipſisque ea de cauſa aſſidue ſcatet, quo ſenſus non recte ſuas edunt functiones, vel eas debiliter & imperfecte. Quod eodem modo & de aliis noſtri corporis membris demonſtrari poteſt. Ex quibus quidem natura nihil ſane aliud, quam calor temperatus, congenitus, ſive innatus creditur, probe (uti in brutis etiam animalibus apparet, quæ, quod plura ratione agere videantur, non omnino diſcurſu carere quibusdam naturæ doctis perſuaſum eſt) ab Auctore noſtræ creationis perdocta, atque erudita. De qua Gal. *in Capite* 2. *lib.* 2. *de dieb. decretoriis: Phyſicum eſſe convenit, qui hæc judicet, & perſuaſum habere naturam prorſus ſufficere; & ſumma quadam providentia corpori noſtro proſpicere: Item propriis etiam motibus ordinatis, ſi quid aliud, ita & ipſam uti.* Et in lib. de cauſis morborum *cap.* 2. *Rationem enim quandam, atque mentem naturæ tribuemus, ſi ita ſimpliciter ipſam quicquid inutile eſt, deponere affirmemus, ex nobilioribus partibus ad ignobiles.* Ex quo Hippoc. *in lib.* 6. *cap.* 6. & idem ait: *Morborum naturæ medicæ,* atque ibidem Galenus *Com.* 5. *Text.* 1. *Hippocratem non eſſe ex illorum cœtu, qui naturam arte carere arbitrantur, ſed eam eſſe artificem, animalibusque*

Natura quomodo distinguitur.

consulere, tradidit. Hæc vero triplici differentia distinguitur; una siquidem *animalis* dicitur, quod functiones ad animam, seu ratiocinatricem facultatem attinentes obeat: *naturalis* altera, quæ ad appetitricem, altricem, generatricem: atque tertia *vitalis,* quæ vitæ custodiæ maxime præest. Has Gal. *in lib. IX. cap.* 10. *meth. medendi,* ita expressit: *Gubernans animal* (ut in lib. de Hippoc. & Platonis dogmatis est monstratum,) *tres diversi generis facultates toti corpori ex suo quodam veluti fonte, quæque distributæ: eas Plato animas vocat, propriam cujusque substantiam inveniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis: quæ jecur veluti pro fonte habet: Canales vero ab hac in totum corpus sparsos, ipsas venas: hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu altricem voces, nihil interest: veluti si animam aut facultatem. Altera est, quæ non modo, ut stirpibus aut vita præditis, sed etiam ut animalibus anima est insita: Hæc sedem in corde habet, ipso quoque insiti caloris quodam seu fonte. Ab hoc fonte canales arteriæ sunt, vocanturque hæ multis sane nominibus: nam & facultas, sive virtus vitalis, & facultas, sive virtus animosa, & anima vitalis, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix in cerebro domicilium habet: ea voluntariis actionibus una cum sensibus præsidet.* Utitur & hæc particulis quibusdam seu canalibus, nempe ipsis nervis, sensum motumque per hos in totum animal transmittens. Tres itaque hæ sunt facultates, quæ corpus a morbo defendunt, *animalis,* quæ cerebrî, *vitalis,* quæ cordis, & *naturalis,* quæ hepatis curam habet. Hæ tribus alicujus arcis præfectis, eam defendentibus comparantur, qui, cum per se soli nequeant ejus defensionem tueri, seu recte sustinere, militibus utuntur, quibus ab arce infensos hostes propellant. Sic quælibet prædictarum facultatum pro militibus functionibus quibusdam contra morbos utitur. Donatæ etiam sunt facultates nonnullis instrumentis, quæ ipsis subserviant, cum corporum sanitatem curare studeant. *Animalis* siquidem facultas, (quam in cerebro sedem habere diximus) nervos; *vitalis* in corde arterias, ac *naturalis* in hepate venas habent:

Corpori tres insunt facultates.

per

per has ſanguis ad omnes corporis partes nutriendas labitur, ac per nervos iisdem partibus ſenſus & motus, atque demum per arterias vitalis ſpiritus a corde communicatur. Vivunt itaque corporis partes ope vitalis ſpiritus, ſentiunt, ac moventur animalis a cerebro per nervos in ipſas effuſi atque emanantis; Nutriuntur denique a ſanguine ipſis per venas a jecore accedente. Quælibet quoque pars vita non deſtituta a natura nervis arteriis venisque referta, continue ex ſanguine, ac gemino nuper dicto ſpiritu, alitur, vivit, ſentit, ac movetur. Hinc ſingulis corporis partibus adſunt ii ſpirituum calores, quibus functiones omnes, ſeu actiones, ſcilicet animales, vitales, naturales vitæ conſervandæ cauſæ, obeuntur: Hosque calores, a quibus actiones eæ obeuntur, Medici merito vires appellant, quas natura ſingulis partibus, prout opus eſt, diſpenſat. Quo etiam facultas diſpenſatrix a Medicis eſt nuncupata. Facultates vero omnes propriis actionibus perficiuntur. Naturalis quidem tres præcipuas habet, quippe nutritionem, auctionem, atque generationem; quibus multæ aliæ deſtinantur, quæ ſunt attractrix, retentrix, concoctrix ſeu alteratrix, ac expultrix: Sine his corporis partes neque generantur, neque nutriuntur, neque augentur. Non me latet his longe etiam plures, ſervientes huic facultati, actiones ab aliis recenſeri, quas tamen omnes ſub prædictis contineri haud ignoro. Attrahunt enim partes, quo nutriantur, alimentum, vel quo exonerent præcipuum, nobileque membrum, excrementum, ut veſicula bilem, lien ſanguinis fœcem, & urinam veſica. Retinent partes attractum alimentum, quoad ipſum perfecte coxerint, atque excrementum, donec copia diſtendendo, aut qualitate infeſta partes valde moleſtet. Coquunt non minus, quoad in ſubſtantiam partis nutriendam alimentum mutatur. Quod ut fiat, facultas pluribus utitur coctionibus, pro variis præparationibus, priusquam partes ſimilares ſanguinem recipiant, ſibique ipſis ultima coctione edita aſſimilent. Variæ profecto in variis membris ad illud operis a natura deſtinatis concoctiones fiunt.

Facultas naturalis quæ?

Cibus inprimis in ſtomacho ſuſceptus coquitur, poſteaque rurſus in venas attractus coquitur, quoad in ſanguinem mutetur; qui dehinc per venas ſingulis partibus conceſſus in ipſarum ſubſtantiam, poſtrema peracta coctione, mutatur. Expellunt etiam, aut quod alterari, ſeu coqui non poteſt, aut quod quantitate vel qualitate moleſta lædit. Hinc omnes partes, quoad poſſunt, noxios humores a ſe propellunt, ipſosque partes aut naturæ, aut morbi alicujus ratione factæ debiles, recipiunt. Atque hæc de facultate naturali. Vitalis vero facultas, qua corporis partes vivunt, duabus tantum functionibus ſeu actionibus utitur, quippe pulſatione arteriarum, atque reſpiratione. Hac quidem frigidus aër per aſperam arteriam & pulmones ad cor vehitur, ut calor vitalis igneo temperamento donatus (qui absque ventilatione, quin reſolvatur & marceſcat, ſervari non poteſt) ejus frigore coerceatur, neque diffluat, neque exſtinguatur. Pulmonum vero dilatatione (veluti eorundem compreſſione innati caloris fuligines geniti evacuantur, puriorque vitalis ſpiritus redditur) cordis calor recreatur, fitque purior. Idem in toto corpore pulſatione arteriarum fit, quando ipſarum dilatatione (quam Græci *dyaſtolen* vocant) calor refrigeretur, & compreſſione, *ſyſtole* vocata, quod ex humorum deüſtione in toto animante contractum eſt, veluti fumidum excrementum expellatur. Quod Gal. in multis locis meminit, & *cap.* 33. *de cauſis pulſuum* hiſce verbis: *Quod tuendi cauſa caloris univerſi corporis creati (ſcilicet pulſus) ſunt, quem refrigerent; & ſi quid ſit fuliginis ex ſuccorum aduſtione contractum, id excernunt e veſtigio.* Etiam illo loco dictum eſt, ad gignendum hos conferre animalem ſpiritum. Reſpiratio a natura facta eſt caloris innati cordis cauſa, ut refrigeretur, & a fumoſis halitibus expurgetur, & pulſatio arteriarum non minus addita eſt, caloris vitalis in toto corpore effuſi refrigerationis, atque purificationis gratia. Animales denique functiones plures exiſtunt, ſcilicet animalis ſeu voluntaria, quæ nervis atque muſculis eſt deſtinata, quintuplexque exiſtit, una ſenſitiva, quæ in alias quinque ſubdi-

Facultas vitalis quæ?

Facultas animalis quæ?

ſubdividitur, quippe in videndi, odorandi, audiendi, guſtandi, tangendique actionem. Secunda eſt motiva, qua corporis ſingulæ partes moventur. Tertia imaginandi. Quarta ratiocinandi, & poſtrema memorandi. Hæque ſunt omnes facultatum actiones, quæ inculpatæ, ac robuſtæ in corpore cognitæ naturam robuſtiſſimam præmonſtrant, plurimumque inati caloris ad ipſas facultates ipſam mittere, ac inſtrumenta quibus ea obeuntur; itaque primum ipſorum principium, nempe cerebrum facultatis ſedem nullo vitio teneri. Infirmæ vero debiles vel vitiatæ oppoſitum utique denotant; quando hæ, caloris (quem vires appellant) inopia, vel debilitate, aut vitio inſtrumentorum, aut ex cauſa morbifica ita obeantur. Ab actionum itaque robore & debilitate, totius naturæ potentia ſeu vis quanta ſit conjicitur. Sed quod nos hactenus univerſaliter conjecimus, nunc ſingillatim attingamus.

CAP. III.

De facultatum actionibus robuſtis cognoſcendis.

Facultatum actionum robur, unde cognoſcitur?

Actiones, quæ in corpore perfectiſſimæ obeuntur, facultatis, a qua emanant, robur ideo ſignificant, quoniam nedum facultatis, ſed & illius ſedis (quod primum facultatis inſtrumentum Gal. vocat) atque aliarum partium, vel inſtrumentorum, primo inſtrumento inſervientium perfectæ ſanitatis certa ſunt indicia, ut Galen. *in* 1 *lib. cap.* 2. *de ſympt. cauſa* tradidit. Cum itaque in ægrotis, ut ab animalis facultatis actionibus incipiamus, omnes cum interni tum externi ſenſus, ſcilicet viſus, olfactus, guſtus, tactus, nihil a ſtatu naturali mutati obſervantur, recteque, quod ad imaginationem, memoriam, rationem, atque motricem potentiam pertinet, tunc ſe habent, (ſic robuſtam rectequevalentem facultatem cerebrum inhabitantem ſignificant) ut nihil omnino ipſam offenſam exinde præmonſtretur habuiſſe. Quod Hippoc. *in lib.* 2. *aphoriſm.* 33. nobis indicaſſe viſus eſt, quum dixerit: *In quovis morbo mente conſtare & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum, contrarium vero*

Animalis facultatis actiones robuſtæ unde noſcuntur?

Vitalis facultatis actiones robustæ unde cognoscuntur?

malum. Naturaliter itidem homines respirare, atque arteriarum pulsus, magnos, vehementes, æquales atque ordinatos habere facultatis vitalis seu animosæ fortitudinis nobis est indicio. Hoc Hippoc. in 1 *libr. prognosticorum text.* 25. ita expressit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet, perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus judicantur.* & Galen. *in commento cap.* 7. naturalem respirationem appellavit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia doloris quandam habere affectionem, quin etiam neque partes quasdam iis admistas. Et *in lib.* 1. *de præsag. ex pulsibus;* de pulsibus, hanc facultatem robustam denotantibus, ita habet: *Vehemens enim pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo sit vehementior tanto robur majus esse facultatis.* Non secus etiam de naturalis facultatis functionibus dicendum erit, ægrotos namque probe cibos appetere, atque ex ratione sitire, optimum est, exindeque robur facultatis significatur, non minus & partes ad se alimentum recte attrahere, retinere, concoquere, excrementumque per loca convenientia expellere; idem ostendet *com.* 2. Ex quibus naturalis facultatis actionibus duæ sunt præcipuæ, ad hujus potentiæ robur ac debilitatem denotandam, quippe excrementorum coctio atque excretio. de illa Hippoc. in 1. *text.* 45. *cap.* 9. & idem ait: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem.* Et Gal. *in lib. de constit. art. medicæ* dixit: Quibus omnibus hoc commune est, nunquam morbum solvi posse, nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. Unde sive aures male habeant, sive oculi, sive fauces, &, ut summatim omnia dicam, coctiones omnes celerem crisin, salutisque securitatem indicant. & in 1. *de crisibus cap.* 8. scribit, coctionis signa nunquam male apparere. Non minus *in libr.* 3. *cap.* 3. affirmavit, cum millies, dum crises fierent, interfuisset, neminem unquam vidisse intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisin habuisset. & *in* 1. *aphorism.* dixit, coctiones naturam morbosis

Naturalis facultatis functiones robustæ, unde cognoscuntur?

causis

cauſis prævalere perpetuo præmonſtrare. Hanc ſequitur excretio, quæ poſt coctionem apparens ſemper facultatis robur indicat, certamque ſalutem prænunciat. Natura enim perpetuo hoc ordine procedit, ut prius concoquat, mox expellat. Quo omnis excretio poſt coctionem apparens optima & ſalutaris judicatur. Hæc vero duobus modis fit, uno modo, ſingulis corporis partibus propria excrementa in ipſis genita excernentibus; altero, cum multitudine humorum exſuperantium vel qualitate, vel utroque modo eadem partes gravatæ excernunt. Quam excretionem præmonſtrant excrementa probe concocta, atque ſecundum naturam excreta. Quorum abſolutiſſimam tractationem poſtea quippe in ultimo libro inſtituemus. Hæc vero ita prodeuntia excrementa, perfectam, ut docet Hippocrates, partitium, a quibus procedunt, ſanitatem indicant. Altera vero excretio, in qua humores quantitate aut qualitate moleſti, debito tempore vacuantur, expultricem facultatem robuſtam, naturamque ipſam morbo prævalere, certo præmonſtrant. Cujusmodi ſunt criticæ ſanguinis eruptiones, urinæ copioſiores, alvi dejectiones, vomitus, ſpura, atque ſudores. Hæ etenim omnes natura cum robuſtam tum cauſis morboſis prævalentem ſignificant. De proba ſanguinis excretione Hipp. in 1. *epid. comm.* 2. *text.* 65. & idem ita habet: *Febribus autem ardentibus, quibus rite ac largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maxime ſervabantur.* Quod in Cleonactide, Pericle, virgine Abdera, Heropyto, muliere moroſa, Lariſſa virgine, Metone atque in aliis multis ab Hippocrate *aphor.* 73. fuit obſervatum, de quibus ait: *Sanguis autem plurimis erupit; præcipue adoleſcentulis, & adultis. Quorum periit maxima pars, quibus ſanguis non erupit.* Et Gal. paulo poſt *com.* 3. *text.* 88. *de Metone* dixit: *Largæ de naribus eruptiones ſanguinis liberant fere.* Sane enim a ſola videtur ſanguinis eruptione & judicatus & ſervatus, quanquam non omnino tuta ſigna haberet. De urinarum vero probis excretionibus ſeu purgationibus poſt coctionem apparentibus. Hipp. *in* 4. *aphoriſ.* 74. inquit: *in quibus ad articulos ſperatur abſceſſus, liberat*

Excretio poſt coctionem duobus modis fit.

berat ab abſceſſu urina multa, craſſa facta. Qua ſcilicet alba, craſſa, & copioſa cum multa ſubſidentia Nicodemum fuiſſe judicatum *in lib. 3. Epidem. com. 2. text. 2.* poſteritati tradidit, & Charionem multis bilioſis. Nonnunquam etiam nigras tunc temporis excretas multis profuiſſe Gal. *in lib. 3. Epid. com. 3. text. 73.* his verbis affirmavit, dicens: *Equidem quandam novi, quæ talibus urinis magna copia evacuatis, auxilium percepit:* & de dejectionibus ſalutaribus, naturam morbo prævalentem præmonſtrantibus, *in lib. 4. aphoriſm. 28.* Hipp. ita habet: *Et, quibus ſurditas, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſat:* ac *in lib. 6. aph. 17. Lippientem ab alvi profluvio corripi, bonum.* De Heropytoque judicato *in lib. 2. Epid. com. 2. Circa diem centeſimum alvus fuit turbata, multis bilioſis, durabantque diu multa talia.* Gal. vero clarius de hac excretione *in lib. 1. aphor. 22.* ita ſcribit: *Quando igitur poſt morbi coctionem aliquis humor vitioſus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atrabilis, & alius omnis humor hujuscemodi, ubi ſigna coctionis in morbi proceſſu apparuerint, bonam ſignificat evacuationem.* De ea itidem, quæ per vomitum fit, Hippoc. *in lib. 2. Prognoſt. aph. 15.* dixit: *vomitio autem utiliſſima eſt, quæ pituita ac bile permiſta quam maxime eſt:* & de excretionibus in ſuppuratis ait: *Quicunque ex morbo laterali fiunt empyi, id eſt ſuppurati, ſi quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur.* & de ſudoribus: *Sudores autem optimi ſunt per omnes acutos morbos, ſi per diem eveniunt decretorium, & integre ſedant febrem, ſi ex toto corpore prodeant, faciantque, ut æger ferat facilius morbum.* Atque hæ omnes ſunt excretiones expultricem facultatem robuſtam præmonſtrantes, quæ ſic valida contra morbum pugnat, ut interim ſola excretione ipſum ſuperet. Quod de Metone Gal. *in 1. prognoſt. text. 35.* animadvertit, de quo ait: *Sane enim a ſola videtur ſanguinis eruptione, & judicatus, & ſervatus; quamvis non omnino tuta ſigna haberet.* Ex hac prævalida excretrice facultate Hippoc. in iis, qui in ſecunda epidemica conſtitutione ægrotarunt, maximam utilitatem cognovit. Nam *in libr. Epidem. com. 2. text. 79.* hujuſce potentiæ

tale

tale commodum iis fuiſſe dixit, ut fere omnes, qui forte hac excretoria vi valuerunt, evaſiſſe animadverterit. Quæ res nobis ex ipſius ſermone conſpicua magis fit, qui eſt hujusmodi: *At vero hoc ſtatu quatuor his præcipue ſignis ſervabantur; quibus enim aut ex naribus probe ſanguis erupiſſet; aut qui per veſicam urinas multas, & multo bonoque præditas ſedimento reddidiſſent; aut per ventrem, turbida biliosa tempeſtive proceſſiſſent; aut qui in dyſenteriam incidiſſent. Multis vero uſu venit, ut non ab uno illorum judicarentur, ſed per omnia plurimi excernerent, qui quidem gravius habere videbantur: Veruntamen omnes, quibus hæc acceſſerunt, ſuperſtites erant.* At de cognoſcendis robuſtis naturæ actionibus, hæc nobis ſufficient. Nunc ad debilium dignotionem declinemus.

CAP. IV.

De naturæ actionibus debilibus cognoſcendis, & primo ex animalis facultatis ſymptomatis.

Validis ſeu robuſtis naturæ actionibus, quæ ipſam morbo prævalentem oſtendunt, recte perſpectis, ad debilium notitiam deſcendimus. Quæ * tribus modis prælangueſcunt, ſcilicet ubi omnino tolluntur, aut diminuuntur, aut denique vitiantur. Unde in ipſis varius debilitatis gradus nobis innoteſcit: etenim maximam naturæ debilitatem actiones ſublatæ explicant, quippe cum ipſis facultas plane deſtituitur. Præſertimque ſi hæ, reſoluta aut emortua facultate, aut primo facultatis inſtrumento læſo, tales prodeant, ſeu deficiant. De his Hippoc. *in lib.* 4. *aphoriſm.* 49. ait: *Si non videat vel non audiat, jam debili exſiſtente corpore: quicquid horum evenerit, mors proxima eſt.* Et in *Epidemiis: partes extremæ frigeſcebant, atque ad calorem amplius non redibant.* Et ex naturali facultate in Hermocrate exſtincta; *perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non ſitiebat.* Minus malum vero portendunt, quod minorem quoque naturæ debilita-

Naturæ actiones tribus modis prælangueſcunt

* Gal, in 1. de ſympt. cauſ. cap.

litatem denotent, quæ fiunt aut cum defectu, aut cum vitio, non tamen ex facultatis defectu vel vitio, neque primo ejus instrumento læso (quando & hæ actiones imminutæ aut vitiatæ magnum periculum præmonstrent) sed læsis tantum instrumentis primo servientibus, cujusmodi sunt surditates, cæcitates, paraplegiæ, tremores, atque aliæ actiones diminutæ, aut vitiatæ, quarum ii affectus symptomata exsistunt, quæ læsis instrumentis primo quippe cerebro servientibns concitantur. At hanc rem accuratius attingamus & illustremus per singulas tres facultates discurrendo, ab animali exordientes; quæ cum triplicem habeat potentiam, nimirum ratiocinatricem, motricem, ac sensitivam. Nunc de prima agamus. Itaque ut nuper diximus, ægrotos mente constare optimum est, quippe quod facultatem adversus morbum animalem viribus maxime valere denotet, ita sublata ratione ac discursu eandem maxime languidam, atque morbo imparem viribus comprehendimus. Ipsamque facultatem, aut primum instrumentum, nempe cerebrum, quod alias ejus sedem esse diximus, aut alia instrumenta, primo subservientia, aut denique omnia simul læsa, cognoscimus. De quibus in *Prorrheticorum text.* 8. *Prælanguentium desipientiæ pessimæ*, ut & Trasynonti contigit, &c. *Tremulæ, obscuræ, blandæque, & contractabiles desipientiæ, valde phreniticæ*, ut Didymacho obvenit. Nec non *a sanguinis*, dixit Hippoc. *in* 7. *aphorism.* 9. *profluvio desipientia, aut convulsio, malum.* Hæc sane symptomata sunt, quæ facultatem resolutam consequuntur. Sicuti veras omnes phrenitides (quoniam cerebrum primum facultatis instrumentum maxime læsum explicant) Galenus plerumque lethales esse, putat: quo in primo *Prognost. text.* 36. omne genus phrenitidis esse exitiosum affirmavit: & in primo *Prorrheticorum* dixit, *eas, quæ in tremorem finiuntur, quod fiant facultate resoluta nervis supra modum arefactis, exitialissimas esse.* Idem fere denotare desipientias, quæ cum studio fiunt, Hippocrat. statuit, quia a flava bile cerebrum lædente oriuntur: omnium maxime lethales esse a flava

Animalis facultas prælanguida.

Ratiocinatricis facultatis debilitas unde noscitur?

flava bile, nimio calore ad exuſtam accedente, concitatas, qua amentes furioſi ferarumque modo effrenes, iracundi ferocesque homines redduntur. Continuæ itaque hæ deſipientiæ cum febre continua (quod & cerebrum peſſimo humore lædi, & ea læſione quam brevi facultatem exſtinctam iri præmonſtrent) naturam viribus morbo longe infirmiorem, ſignificant. Quare cum ratio tum imaginatio admodum læſa, cerebri virtutem maxime debilem oſtendit. Memoria quoque eodem modo ſublata aut imminuta, aut vitiata, idem fere in morbis acutis denotat: quam memoriam in ea peſte, quæ Athenas devaſtavit, multos peſte infectos ita perdidiſſe, ut neque conſanguineos, neque amicos cognoſcerent, neque (quod mirabilius eſt) ipſorum nomina recordarentur. Theucid. hiſtoricus narrans, iſtius quoque potentiæ debilitatem attigiſſe, viſus eſt. De hac ipſa Hippoc. *in lib.* 3. *Epidem.* ſcripſit: *Oblivio ſub acceſſiones, languor, vocisque defectus*, & Gal. *in Commento. Et oblivio manifeſta eſt, & monſtrata frequenter eſt, de exitialibus eſſe*, & in *lib.* 1. Prorrheticorum: *Ignorantia cum rigore malum; malum quoque oblivio.* Ex quibus actionibus ita læſis licebit facultatis impares cum morbo vires, & maxime prælanguidas cognoſci. Ceterum cum hæc recitata ſymptomata, nonnunquam ſint ſigna judicatoria, quæ ante ſalutarem criſin conſpici ſolent, ideo accuratius ab iis, quæ facultatem debilem denotant, erunt diſtinguenda. Idemque faciendum in aliis omnibus cujuslibet facultatis actionibus læſis, naturam debilem ſignificantibus. De quibus Galenus *in primo de Criſibus* ita habet. *Quæ vero veluti horum ſigna indicativa ſunt, deliria exſiſtunt, atque vigiliæ, & ſomni graves, & dolores, & lacrymæ, & difficultates ſpirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunque ſimilia, etenim hæc, ſi absque coctionis ſignis apparuerint, ſunt peſſimarum diſpoſitionum indicia. Hæc in morborum principiis, quo tempore natura nondum humores concoxit, & ſuperavit, apparent.* De his Hippoc. *in ſecundo Pognoſticorum*, in hunc modum ſcripſit: *Ceterum in principiis febrium ſive delirium acceſſerit, ſive ali-*

cujus membri Syderatio periturum hominem, ſciendum eſt, ſi non omnino aut ex optimis ſignis aliquod accedat, aut corporis vires adſint. Signa vero criſin indicantia in ſtatu morbi obſervari Gal. in *primo de Criſib.* ſtatuit, ac ipſa poſt ſigna coctiones perpetuo eſſe ſalutaria. At modo ad id, ex quo digreſſi ſumus, redeamus. Cognitaque natura virium ex ratiocinatricis potentiæ actionibus læſis debilitate, nunc ſymptomata quoque, quæ motricem facultatem prælanguidam oſtendunt, attingamus. Partes itaque corporis motu atque ſenſu deſtitute facultatem animalem reſolutam indicant. Quo Hippoc. *lib.* 2. *Aphoriſm.* 42. dixit. *Solvere morbum, quem apoplexiam vocant, fortem impoſſibile, debilem vero non facile.* Quemadmodum optimum eſt corpora facile moveri, ita non recte moveri malum. Hipp. *in lib.* 3. *Prognoſticor. aph.* 36. ait. *Qui dolore vexatur, facile convertatur, ſitque reſurgendo levis oportet, ſi corpus omne grave eſt, & item manus ac pedes, majori cum periculo eſt.* Sunt itidem aliquarum tantum partium reſolutiones (quas paralyſes Græci vocant) prælanguentem naturam præmonſtrantes, eæque præſertim, quæ læſo cerebro excitantur. Cujusmodi in febribus continuis eſt aphonia, ſcilicet vocis reſolutio, de qua auctor *Prorrheticorum* habet. *Quæ cum exſolutione fiunt & Catochæ, & aphoniæ perniciosæ ſunt.* Fiunt vero hæ non raro etiam ob convulſiones linguæ, vocis nimirum inſtrumentis multo humore imbutis, aut ab igneo calore admodum exſiccatis, quo pejus malum eſt. At quæ læſo cerebro exſoluta facultate fiunt, lethales exſiſtunt, uti in Sileno obſervatum eſt, de quo Hippocrates ait. *Septimo die obmutuit, & in Philini uxore die ſeptimodecimo.* Sed hæ perniciosæ reſolutiones apparent ſemper cum aliquo ex exitialibus ſignis, quando nonnullæ, ut nuper dictum eſt, aliquando fiant, partium reſolutarum læſis tantum inſtrumentis, ac aliquando criticæ, qualis in muliere trimeſtri fœtu gravida apparuit, *ipſa enim die tertia obmutuit, quæ quinto ſudore fuit judicata.* Quæ vero læſo cerebro fiunt, ſemper cum aliis pravis ſignis nobis innoteſcunt, qualis fuit,

Motricis facultatis debilitas unde noſcitur ?

fuit, quæ in Pythione illuxit, de quo Hippoc. ait: *Altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter ceteras manus & caput obmutuit, breviſpirans, redit calor.* Hanc aphoniam Galen. *in commento* docuit caloris refrigerationem, & maximam virium imbecillitatem prænotare. Atque ſic ex ſublato motu, ac diminuto, partium corporis facultatem animalem debilem, viribusque morbo infirmiorem cognoſcemus. Ex vitiatis quoque motricis potentiæ actionibus, quarum ſymptomata ſunt convulſiones, ſingultus, tremores, rigores, & horrores, idem perquirendum eſt, hæc enim ſymptomata itidem naturam, & præſertim animalem, morbo infirmiorem denotant. De convulſionibus Hippoc. *in lib. 4. Aphoriſ. 66.* ita habet. *In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum; & ubi ſanguis multus fluxerit convulſio aut ſingultus ſuperveniens, malum.* Et poſtea: *A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum; & ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio, malum.* Tremores eodem modo in acutis morbis, quod hanc facultatem debilem præmonſtrent, male apparent, omnium vero maxime, ſi a vehementi phrenitide appareant, lethales exſiſtunt, teſte auctore *Prorrheticorum in 1. lib. text. 31.* qui ait, *phrenitica in vehementer trementia finiuntur.* Et poſtea: *Mente ob melancholiam aberrantibus tremores ſupervenientes, maligni.* Gal. *in comm. text. 2.* ait. *Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exſiccatos oſtendit nervos, atque ob id hominem lethaliter habere;* & paulo poſt. *Qui ergo ex atra bile, mente aberrantem ſuperveniente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur.* Et de rigore itidem prælanguidam hanc facultatem indicante, *in 1 lib. Prorrh. text. 24. Ignorantia cum rigore, malum; & a rigore refrigeratio non recaleſcens, malum; & poſt oculorum perverſionem in febre laborioſa rigor ſuperveniens, mortem fatetur.* Et Hippocrates *in lib. 4. Aphoriſm. 46. Si rigor inciderit febre non intermittente ægro jam imbecilli, exitialis.* Et *in 7. lib. Aphor. 7. Ex multa potatione rigor & deſipientia, malum.* Rigor etiam in febre acuta, quam aut nulla evacuatio ſequatur, aut non

bona, facultatem maxime debilem oſtendit, veluti mulieri, quæ in foro mendacium decumbebat, eveniſſe Hippoc. vidit, quam ait ante exitium rigorem habuiſſe, cum ſudore frigido, qui eſt peſſimus, ut poſterius oſtendemus, idem notant horrores, de quibus Hippoc. *in lib.* 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 3. ſcripſit: *Horrebant & ſub mortem delirabant, ut Critoni accidit.* Vigiliæ etiam debilem facultatem ea ratione ſignificabunt. Aſſiduæ enim vigiliæ vires maxime reſolvunt cerebrumque ſiccant. Quo Hippoc ait, *hominem neque noctu, neque interdiu dormire peſſimum eſſe:* hinc etiam addidit: *vigilias, quæ modum exceſſerint, malas.* Interdum vero vigilant ægroti non ſiccato cerebro, atque exſtincta facultate reddita debili, ſed antequam fiant criſes ſalutares, ut Gal. *in lib.* 3. *cap.* 5. *de Criſib.* meminit, quod & *ad Sect.* 4. *Aph.* 71. ita habet: *Vigilant enim magna ex parte & graviter ſe habent, ac febricitant vehementius ægri, quanto propius ad judicationem accedunt.* Sed, ut alias quoque dictum eſt, hæ vigiliæ, ſignis coctionis prægreſſis, excitantur, illæ facultatem debilem ſignificantes principio morbi, quo tempore omnia cruda exſiſtunt. Aſſiduæ vero & diu durantes peſſimæ exſiſtunt, quippe naturam partim exſolutam, & partim exſolvi præmonſtrantes. Quales in uxore dromeadai, atque in illo, qui caleſcens cœnavit, Hippoc. *in* 3. *Epid.* 3. *tex.* 28. *Aph.* 18. vidit. Hic quidem a die ſexta usque ad undecimam, in qua obiit, aſſidue vigilavit. *Peſſimam itidem vigiliam in acutis morbis cum convulſione eſſe,* Hippoc. *in lib.* 7. *Aphoriſ.* 6. ſtatuit. A ſomno etiam hujus facultatis debilitatem cognoſcere poſſumus. Immoderatus enim ſomnus malus eſt, & exitialis longas vigilias in acutis morbis ſecutus. Loquor vero de ſomno profundo, quem *coma* Græci vocant, & Gal. in ſomnum delationem ſive inclinationem appellat; qua ægri quin dormiant, ſecontinere nequeunt, atque etiam profunde ſic dormiunt, ut vix expergiſcantur, ſtatimque in ſomnum deferuntur. Hos ſomnos veternoſos Gal. in 6. *Epidem. com.* 6. *in tex.* 8. vocat, qui perpetuo prælanguidam facultatem denotant, omniumque

maxime

maxime, ut diximus, qui calidioribus, ficcioribusque morbis ſuccedunt, quoniam frigiditas, ex qua fiunt, eſt lethalis. Quod Gal. *in lib.* 3. *Epidem.* hiſce verbis expreſſit, dicens: *Nam inſanabilia ea eſſe demonſtratum eſt frigora, cum calidis & ſiccis morbis contingunt.* Addimus ſomnum eſſe actionem naturæ, qua humores in viſceribus concoquuntur, & digeruntur. Quod inde omnis calor ab extra intus feratur, ut Gal. *in 6. Epidem. com. 5. tex.* 37. tradidit. *Cum vero ægri dormiant, morbusque nihil exinde minuitur, maximo eos teneri morbo, quem facultas vincere nequeat, nobis eſt argumento.* De quo Hippoc. *in* 2 *Aphoriſm.* dixit: *Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum, &c.* Quibus in morbis ſomnus laborem facit, mortale. Si vero non juvet mortale. Somnus itidem nimius ſimul cum vigilia idem denotabit, quippe facultatem morbo viribus imparem, atque debilem. De his Hippoc. *in* 3. *Epid. com.* 3. *tex.* 16. dixit. *Comatoſi rurſusque inſomnet erant.* Et paulo poſt, *detinebantur aut comate perpetuo, non ſomnolento, aut vigiles erant cum laboribus.* At ad ea ſymptomata, quæ actiones ſentientis facultatis debiles, quippe, aut ſublatas, aut imminutas, aut vitiatas, quibus hæc ſentiens potentia debilis ſignificatur, oſtendunt, deſcendimus. De quibus, ut a viſu incipiamus, Hippoc. *in lib.* 4. *Aphoriſm.* 49. habet: *Si non videat, vel non audiat, jam debili exſiſtente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima eſt.* Symptomata vero omnia, quæ viſoriam potentiam prælanguidam morboque imparem viribus, denotant; Hippocrates addidit *in primo libro Prognoſt.* ſic ſcribens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut pervertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas, aut nigras venulas, aut ſordes appareant circa oculos, aut ſublimes, tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, & obſcuri, quippe ſine ſplendore, vel totius color evariet vultus. Hæc omnia mala eſſe atque exitioſa cenſendum eſt.* Et poſtea: *Conſiderari autem convenit hunc in modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum, ſi quid enim candidæ partis ſubapparet commiſſis palpebris, nec alvi fluor aut medi-*

Actionum ſentientis facultatis debilium ſigna.

medicamentum in cauſa eſt, aut nec ita dormire conſuevit, vitioſum indicium, lethaleque admodum eſt. Idem ſurditas ni fuerit critica, in morbis acutis oſtendet. de qua *in Coacis præſagiis tex.* 2. legitur: *In febre acuta aures obſurdeſcere furioſum eſſe,* & in 1. *Prorrheticorum tex.* 32. *Surditas in acutis & turbulentis, malum.* Idem ex aliis ſenſibus, aut ſublatis, aut imminutis, aut denique vitiatis in morbis acutis crudoque exſiſtente morbo, erit conjiciendum. Quotiescunque etiam ægroti morbos non ſentiunt, aut delirium, aut emortuam ſentiendi facultatem prænotant. Hippoc. *in* 2. *Aphoriſm.* 6. ait: *Quicunque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Addimus, ni id exſtincta ſentiente facultate fiat. Idem partes extremas corporis frigidas ſentiri, cum internæ urantur nobis præſagient. Quod Hippoc. *in lib.* 4. *Aphoriſm.* 48. ita expreſſit: *In febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores frigidæ, interiores urantur, & ſitim habeant, lethale.* Peſſimum eſt extrema refrigerata, non amplius recaleſcere. Quod de Sileno moribundo Hippoc. meminit, dicens: *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant.* Ex iis itaque omnibus actionibus, a ſuo naturali ſtatu valde mutatis, quippe vel ablatis, vel diminutis, vel maxime vitiatis, facultatem animalem debilem, morboque viribus imparem conjicimus; maximeque, ſi vel hæ omnes, vel plures eo modo læſæ, ſua munera non recte obire comprehendantur. Ad quam rem accuratius dignoſcendam, omnia earum actionum cum ſymptomata, tum inſtrumentorum ipſis famulantium morbi erunt attendendi. Veluti in videndi actione ablata nuper ex Hippocrate complura exempla adduximus: qui cum nobis ex illa ſublata actione prælanguidiſſimam facultatem viſoriam ſignificare voluerit, non ſolum ægros acuto morbo laborantes non videre, aut diminute quidem, at ſimul etiam viſus inſtrumenta varia cum ſymptomata, tum morbos pati docuit *in* 1. *Prognoſt. tex.* 13. Nam non ſolum ægroti, ſi lucem effugiant, aut nolentes illacryment in acutis morbis, malum eſt; at longe pejus erit, oculo-

oculorum altero alterum ſimul convelli, aut intumeſcere, aut inflammatum albumine rubrum videri, aut cavos admodum, vel ſine ſplendore oculos eſſe, & alia hujusmodi multa in oculis obſervari. Quæ & cerebrum, & ei, quæ ſerviunt, inſtrumenta maxime læſa oſtendunt, atque ex iis facultatem quoque unam periiſſe. Quæ omnia poſtea nos accuratius tractabimus, cum ſpeciatim de prædictione a cujuslibet facultatis actionibus, & a partibus corporis agemus. At ex aliis aliarum cognoſcendarum facultatum actionibus inſtitutum noſtrum proſequamur.

CAP. V.

De actionibus facultatis vitalis ex ipſius ſymptomatis cognoſcendis.

Ex multis ſymptomatis, quæ potentiam ſeu facultatem vitalem debilem, quippe aut ſublatam, aut imminutam, aut denique vitiatam oſtendunt, duo præcipua ſunt, reſpiratio nimirum, atque pulſus a ſuo naturali ſtatu mutatus, ad quæ nonnulla alia accedunt, uti cordis palpitatio, ſyncope, & refrigeratio. A reſpiratione vero exordientes, dicamus, ipſa nimirum reſpiratione intercepta animal mori, uti in anginoſis, pleuriticis, peripneumonicis, orthopneicis, atque ſuppuratis obſervatur. Quæ itaque in morbis acutis reſpiratio magna eſt, atque rara, præſagit delirium. Cujusmodi in Sileno viſa eſt, de quo Hippoc. *in* 3. *Epid.* 2. *tex. ult. a primo hic ad finem usque ſpiritum magnum habuit, & rarum*, & de Mœlibœæ etiam adoleſcente. *Sequentibus diebus ſpiritus rarus, & magnus per intervallum.* Quæ vero rara & parva obſervatur, exitialis eſt. De qua Galenus *in* 3. *Epidem. com.* 3. *in text.* 74. ita habet, *parvum eſſe quendam pariter & rarum ſpiritum, qui, cum refrigeratur, & emoritur jam vitalis facultas, fit.* De frigido vero, qui fere exſtincta facultate editur, ait: *Si frigidum e naribus, & ore exſpiretur, exitiale jam eſt admodum.* Eſt etiam parvus & frequens ſpiritus non minus malus, cum & ipſe nativum calorem, ut Galenus docet, exſtinctum ſignificet. Qualem in

Reſpirandi actiones læſæ.

Pythione Hippoc. *breviſpirum* appellavit. Pravum itidem eſt, magnum ſpiritum ſeu reſpirationem in parvam, & raram in frequentem mutari, quæ in Dealcis uxore fuit obſervata, de qua Hippocrates *in* 3. *Epid.* 3. *text.* 85. *Decimoquarto, ſpiritus rarus, magnus per intervallum, rurſusque breviſpirus.* Omnium maxime exitialis eſt etiam reſpiratio, quæ e ſolis naribus editur, & non ex ore. In qua cum thorax debilius, quam ad reſpirationem conveniat, moveatur, neque commode dilatetur, etiam pinnæ narium contrahi, & moveri videntur, quod Gal. *in lib. de Loc. Affect.* hiſce verbis docuit: *Quippe, ſi videatur laborans inter ſpirandum totum movere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad jugulum, in utroque latere ad ſummum humerum, in poſteriori parte ad ſcapulas usque motus ipſius aſcendat, tres ex hujusmodi ſpiratione affectiones ſignificant. Una eſt flammea in pulmone atque corde caliditas, altera in aliquo ſpiritualium inſtrumentorum anguſtia, tertia eſt facultatis muſculos thoracis moventis imbecillitas.* Inæquales itidem reſpirationes, & interruptæ, quæ convulſionum modo fiunt, perpetuo peſſimæ exiſtunt. Reſpirandi hæ itaque actiones læſæ, vitalis facultatis impotentiæ nobis ſunt indicio. Eodem quoque modo arteriarum pulſationes, vel prorſus ſublatæ, vel maxime imminutæ, vel vitiatæ, ſeu ut unico verbo dicam, maxime a ſuo naturali ſtatu mutatæ, idem præmonſtrabunt. Itaque cum vehementes pulſationes omnium maxime robuſtam facultatem ſignificent, ut Gal *in lib.* 2. *de Præſag. ex Pulſibus* eſt auctor, ita languidæ imbecillam, quam rem Gal. ita expreſſit, dicens: *Vehemens pulſus a facultatis ſemper robore fit, ac quo ſit vehementior, tanto robur majus eſſe facultatis. Languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo ſit languidior, eo facultatem quoque imbecilliorem eſſe demonſtrat. Ceterum omnes pulſus,* (ait Gal. *in Synopſi, de Pulſibus cap.* 7.) *qui a naturali ſymetria multum recedant, non boni ſunt.* At certe languidiſſimus & tardiſſimus, & rariſſimus, omnium eſt deterrimus; poſt hos autem minimus, & molliſſimus, & duriſſimus, poſtea frequentiſſimus, at non celerrimus, neque maxi-

Arteriarum pulſationum actiones læſæ.

maximus; sed hi sunt modice periculosi, solus aut in extremis optimus est omnium vehementissimus. Infirmam vero denotant facultatem parvi, angusti, humiles, tardi, languidi, intermittentes, minus deficientes, vermiculantes, formicantes, atque omnes, qui ad extremum pervenerunt, exceptis vehementissimis. Quare hi omnes pulsus seu arteriarum pulsationes, debiles ac admodum a naturali statu mutatæ, conspectæ, facultatem vitalem morbo viribus imparem ostendunt, & quæ nullo modo fiunt, eam exstinctam prædicant. Atque his non minus, tardissime quæ obeuntur & rarissime, nec nunquam in pulsando sæpius, & multum intermittunt. De quibus Gal. *in* 2. *cap.* 4. *de Præsag. ex Pulsibus* ita scribit: *Nam si hactenus procedat, ut unius pulsus, vel alterius videatur tempus quiescere, instar veterni est, aut apoplexiæ cujuspiam, aut resolutionis actionum voluntariarum, qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro, tale quiddam pulsuum est quies adversus principium, quod in corde situm est, & ut recte de illo est dictum, apoplexiam non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: sin levis sit, non sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, quies pulsuum si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse. Sin brevis sit non citra negotium. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus, brevis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies vero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt, juvenum autem ne ex hac quidem ullus.* De raris vero ac tardis pulsibus *in lib. Synops. de Puls. cap.* 33. sit ait: *Quæ igitur est in ipso cordis corpore refrigeratio magna, eatenus etiam pulsus languidos efficit & tardos, & parvos, quatenus & ipsa dominatur. Quæ vero ab aliqua alia parte proficiscitur, raritatem plusquam alia prædicta genera a naturali statu amovet. Ubi ergo corpus ipsum cordis refrigerationem suscipiat, mors inevitabilior est, ac raritas quidem pulsuum est usque adeo perniciosa.* A respiratione itaque ac pulsibus arteriarum sic nos vitalis potentiæ debilitatem discere quimus, tum vero ab animi deliquiis, quæ syncopes Medici appel-

lant, tum a cordis palpitationibus, de quibus Hippocr. *in ſecunda ſect. Aphoriſm.* 41. ita meminit: *Qui frequenter ac fortiter absque cauſa manifeſta exſolvuntur, derepente moriuntur.* Et Galen. *in Commento: Sicuti & ille, cui dum exſolveretur, cor fortiter palpitabat, atque hic derepente mortuus eſt, non aliter quam illi, qui acutiſſimis cordis affectibus, quos ſyncopes vocant, arripiuntur.* Sed de ſymptomatibus vitalem naturam prælanguidam, morboque infirmiorem denotantibus hæc ſufficient. Nunc illa, quæ naturalis potentiæ impotentiam ſeu debilitatem declarant, itidem ſpectemus.

CAP. VI.

De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipſius ſymptomatis cognoſcendis.

Nutritio quomodo perficitur, & hujus neceſſitas.

Dictum eſt alias, unam præcipuam eſſe actionem, qua corporis partes omnes conſervantur, ſcilicet nutritionem, ob hanc enim corpora diu vivunt, & ſine ipſa contabeſcunt. Hujus ope humidi ſubſtantifici, quod in partibis corporis conſumptum, ſeu exhauſtum eſt, ſeu reſolutum, continue reſtauratur, atque regeneratur. Huic autem quatuor actiones famulari ſuperius diximus, unam quippe cibum, ſeu alimentum, ſeu nutrimentum attrahendo, alteram retinendo, tertiam coquendo, ac quartam excrementum expellendo, ſeu excernendo. Hisque non minus actionibus robuſtis exſiſtentibus, animal probe nutriri atque vivere. Nunc oppoſitum illi prælanguidis exſiſtentibus fieri ſtatuimus; ſcilicet in corporis partibus, innutritionem fieri, *atrophiam* Græcis dictam, qua corpora ſiccantur & contabeſcunt. Stomachus autem inſtrumentorum naturali huic potentiæ ſervientium præcipuus, antè eas quatuor actiones, alia etiam utitur, ſine qua aliarum uſus haud recte conſiſteret. Hæcque cibi atque potus appetentia dicitur, quæ a penuriæ ſeu carentiæ pabuli ſenſu prodit, atque innoteſcit. Duplexque hæc appetentia, ſive appetitus, unus cibi, quem famem, alter humidi ſeu potus, quem ſitim appellant. His ſi careant corpora, morbis inculpata, diu non vivunt,

Naturalis facultatis debilitatis cognitio ex nutritione vitiata.

vivunt, in morbis longis nihil cibi inappetentia est deterius. Quo dixit Hippocrates *in 2. libr. Aph. 7. in morbo diuturno cibi fastidium, malum.* Et Galenus *in Commento: Fastidium cibi per se ipsum pravum est signum in morbis diuturnis.* Nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Quod speciatim *de Dysentericis* Hippocr. *in sec. 3. Aph. 3.* clarius hisce verbis expressit: *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & si cum febre, pejus.* In morbis vero acutis nihil est deterius, quam ægrotos cum ciborum omnium, tum potus appetitu carere, etenim duorum alterum necessario sequetur, aut eos mente motos esse, aut naturalem facultatem stomachi exstingui, ut Galen. *in lib. 2. Aphorism. 6.* affirmavit. De quibus plura apud Hippoc. exempla habentur, quibus in morbis acutis ciborum, potusque sublatum desiderium, seu appetitus, lethalis, dignoscitur, quod in Hermocrate Euryanactis virgine, Pario, muliereque apud frigidam aquam decumbente, & in aliis, qui obierunt, fuit observatum. De Hermocrate Hippoc. *in 3. Epidem. com. 3. text. 3.* ait: *Toto tempore cibos aversabatur, & paulo post gustare quicquam non valebat;* & de virgine Euryanactis in libro tertio *Epid. 3. text. 3. Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam, non sitiit:* & de muliere apud frigidam aquam: *Cibum fastidiebat.* Idem de siti dicendum erit, nimirum sublatam in ardentibus febribus aut delirium, aut facultatis naturalis exstinctionem, denotare; de hac Galen. *in primo Epidem.* ita scribit: *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuassent, amplius non sitirent, atqui, quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut virtutis exstinctio, ita ut præsentia mala amplius non sentiant.* Uti in Hermocrate atque in aliis moribundis visum est, de illo Hippoc. *Com. 2. text. 75.* dixit: *lingua inaruit, non sitiebat.* Atque hæc de naturalis facultatis infirmis, seu debilibus actionibus, ex appetitus ratione cognoscendis, nobis sufficiant.

Ex siti.

Nunc de reliquis quatuor agamus. Itaque partes corporis, ſi improbe humores, quibus nutriuntur, attrahant, in innutritionem (quem affectum Græci *atrophiam* vocant) neceſſario incurrent. Idem, & quæ attractum humorem, quoad concoquatur, non retinent, denotant, facultatemque debilem eſſe præmonſtrant. Uti in lienteriâ ſeu levitate inteſtinorum (quod ſymptoma cum perpetuo malum, tum in acutis morbis, quia ſublatam retentricem ſignificat, ſumme exitioſum eſt,) obſervamus. Eodem modo concoctricem, ſeu alteratricem ſublatam, diminutam atque vitiatam (quos affectus Græci *apepſiam, bradipepſiam* ac *diſpepſiam* vocant,) ejusdem naturalis facultatis debilitatem denotare non minus, quam expultrix itidem læſa faciat, eſt dicendum. Quare ex quatuor iis læſis actionibus hujus facultatis imbecillitas nobis innoteſcet.

Quas actiones, quippe attractricem, retentricem, concoctricem, atque expultricem, læſas excrementa e corpore exeuntia maxime oſtendent, nimirum, quæ ex ventre, ſtomacho, pectore, veſica, & ex cutis meatibus rejiciuntur, non minusque a ſanguinis eruptionibus. Quibus addimus abſceſſus tumoresve in corpore erumpentes, qui ad excretricis vim dignoſcendam, maxime faciunt. Itaque has quatuor actiones naturalis ſcilicet facultatis ſublatas, imminutas, atque vitiatas, primo ex malis alvi dejectionibus cognoſcamus, poſtea, ex malis itidem urinis, ſputis, vomitibus, ſudoribus, & a ſanguinis eruptionibus, ac vel etiam ab abſceſſibus erumpentibus. De malis vero dejectionibus actiones naturalis potentiæ debiles denotantibus, Hippocr. *in lib. 3. Epidem. com. 33. text. 40.* ita habet: *Alvus his plerisque turbata erat, atque dejectiones crudas excernebant, & multas & tenues.* Et in libro quarto Aphoriſmorum: *Quibuscunque tabe laborantibus capilli a capite defluunt, iis alvi profluvio ſuperveniente, moriuntur.* Et in libro ſeptimo, *a puris ſputo phtyſis, & fluxus.* Quod Gal. *in Comm. Aph. 65.* ita eſt interpretatus: *Fluxum autem vel de capillorum defluvio, vel de humida dejectione, protulit:* ambo conſueverunt evenire,

Ex dejectionibus malis.

evenire, cum tabidi ad extremum mali, perducuntur: alterum ex ſiccitate, altera ex potentiæ debilitate. Eandem facultatis debilitatem, cruentam alvi dejectionem præmonſtrare Galen. *in primo lib. Prorrhet. com.* 2 docuit. Idem & urinæ profluvium, *diabetem* Græcis dictum, ſignificat, præmonſtrare enim magnam retentricis & alteratricis facultatis debilitatem, ait Galen. *in* 1. *libr. cap.* 22. *de Criſibus: Copioſæ item dejectiones in principio morborum, bilioſæ, virides, lividæ, nigræ, verſicolores, meræ, pravæ ſunt.* Cum, Galen. autore *in primo libr. cap.* 7. *de Criſibus: Decernentia in melius non ſtatim appareant, ſed ubi natura humores concoxit.* Hæ retentricem debilem, aut excretricem immaturius, multitudine aut prava qualitate humorum gravatam excernentem, oſtendunt. Paucæ quoque in die decretorio apparentes, quæ continuo ſiſtantur, languorem & imbecillitatem expultricis, denotant. De his Hippoc. *in primo Epidem. comm.* 22. *text.* 41. ita habet: *Ventres etſi forte humecti eſſent, ſtatim maligno modo ſiſtebantur.* Aquoſas vero candidas, aut admodum croceas, aut ſpumantes, Hippoc. *in libr.* 2. *Prognoſt. text.* 12 & 29. damnavit; non minusque paucas glutinoſas, pingues, candidas, ſubcroceas, læves, quod colliquationis ſint indicia. His eſſe exitialiores nigras, lividas, opimas, & fœtidas. De nigris *in lib.* 4. *Aphoriſm.* 21. Hippoc. dixit: *Dejectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſponte venientes, ſive cum febre, ſive ſine febre, peſſimæ.* Et paulo poſt: *Aph.* 23. *Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, ſive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſive uti ſanguis niger deſuper exierit, poſtridie moriuntur.* Atque hæc pauca obiter de malis dejectionibus naturalem facultatem debilem, ejusdemque actiones maxime læſas præmonſtrantibus, diximus. Idem nunc ex urinis malis perſcrutemur, quatenus actiones naturalis potentiæ debiles oſtendunt: De his *in* 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 41. Hippocrates: *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii, quicquam vel boni.* In Prognoſticis ſcribit: *Urinas nigras in mulieribus & viris, & in pueris aquoſas, perniciales eſſe.* Et

Ex urinis malis.

in

in lib. 4. Aphoriſm. 72. *Quibus urinæ albæ & perſpicuæ malæ præſertim ſi in delirantibus appareant.* Has Gal. *in Comment.* dixit, conſpici in iis ægrotis, qui exitio proximi ſunt. *Tenues aquoſæ in bilioſis acutisque morbis peſſime exſiſtunt,* quod omnium maxime cruditatem humorum ſignificent, ut Galen. cum in loco citato, tum in primo *de Criſibus* docuit. Eodem modo craſſæ, turbidæ non reſidentes, quod itidem naturam prælanguidam oſtendant. De his Gal. in 4. *Aphoriſmorum* 70. *cap.* 4. *Quæ non reſident, ſi vires adfuerint, longum fore morbum oſtendunt, ſi imbecillitas adſit, ægri mortem prænuntiant.* Et in quarto lib. de Sanitate tuenda: *Si vero vel omnino nulla ſeparatio, vel id, quod ſubſidit, malum ſit, imbecillitas naturæ ſignificatur.* Idem notant, quæ ſubſidentiam craſſam, farinæ craſſiori ſimilem habent. Galen. *in* 4. *Aph. Com.* 31. enim dixit, *tales urinas exitiales eſſe, quod in acutis morbis exitium, & in mitioribus ſaltem longitudinem prænuntient, natura crudum humorem longo tempore coquente.* Plurimi vero morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicunque ex ipſis ſunt liberati, iis omnibus in longum producta eſt ægritudo. Nigræ etiam omnes pravæ ſunt, exitialiſſimæ cum nigro ſedimento, cujusmodi minxerunt Phyliſcus & Silenus moribundi. Pingues itidem ac oleoſæ, quod liquentem calorem ſignificent, damnantur. Addimus copioſas crudas, quæ concoctricis potentiæ debilitatem, tum ipſam etiam excretricem læſam indicant. De quibus Hipp. *in* 3. *Epid. comm.* 3. *text.* 61. ita meminit: *Urinæ multæ erant, neque erant illæ ex potu ingeſto, ſed illum excedebant, neque enim inerat craſſitudo, vel concoctio, vel purgatio proba.* Idem ex malis ſputis comprehenditur, ſcilicet naturalis facultatis actionum imbecillitas in morbis ſane partium ſpirituoſarum. Etenim in pleuriticis, ægrotos nihil exſpuere, morbum crudiſſimum denotare, Galen. in primo *de Criſib. in* 1. *Aph. com.* 12. poſteritati tradidit: & ſputum ſupprimi cum in his, tum in ſuppuratis exitium præmonſtrare *in lib. de conſtit. Art. Medicæ* teſtatum reliquit. Amplius ex Hippocratis

Ex ſputis malis.

cratis *lib.* 2. *Prognoſticorum cap.* 18. in ſuppuratis excreationem bilioſam exitialem eſſe ſcimus, ſive ſejunctim bilis & pus, ſive ſimul excernantur. Nigra quoque ſputa, flava, viridia, livida & verſicolora, peſſima exſiſtunt. Ex ſanguinis quoque eruptione potentiæ hujus infirmitas cognoſcitur, ubi ſane parcius, quam ſit opus, erumpat, debilis expultricis non raro eſt nota. Hinc omnes ſtillæ ſanguinis e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnantur, quippe quod nobis expultricis facultatis prælangueſcentis ſint indicio. Quod Hippoc. *in primo Epidem. comm.* 2. *text.* 17. ita annuit: *Nec ſanguis de naribus niſi paucis & admodum paucus erupit*, & poſtea *text.* 63. *Nam Phyliſcus quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto ex naribus ſtillavit, mortem obierunt*, & Gal. in 4. *Com.* 67. *de Vict. rat. in acutis:* Novimus enim, quod ſanguinis e naribus ſtillationes, malum ſemper quippiam eſſe ait, propterea quod natura quidem incipiat, quod ſuperfluum eſt, excernere, ſed ob propriam imbecillitatem nequeat. Et in *primo Prorrh.* ait: *Sanguinis ſtillatione naturam collectam in cerebro abundantiam conatam eſſe, ut expelleret, ſed nequiviſſe.* In morbis ſiquidem, quorum proprium videtur, ut per ſanguinis vacuationem ſolvantur, ubi non eruperit, ſi tamen per alias vias ægrota corpora non fuerint vacuata, prælanguidæ naturæ expellentis eſt indicium. Ex quo dixit Hippoc. in *primo Epidem. comm.* 2. *text.* 65. *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adoleſcentulis & adultis, quorum periit maxima pars, quibus ſanguis non erupit.*

Ex ſanguinis eruptione prava.

Idem ſignificat in febribūs continuis ægrotos ſine ſudore, vel alia bona vacuatione judicari, ut Hermocrati evenit, de quo ſcriptum eſt: *quarto decimo die a febre erat liber, non ſudavit:* & paulo poſt: *Iterum vigeſimo die eſt judicatus a febre liber, non ſudavit.* Aut ſi ſudores erumpant, ſed tamen pauci, vel morbum non ſolventes. De quibus Hippoc. *in quarto Aphoriſm.* ait: *Febricitanti ſudor ſuperveniens, febre non deficiente, malum:* vel clarius de prælanguidam expultricem ſignificantibus in *primo Prorrh.* ſic habet: *Su-*

Ex ſudoribus pravis.

dores quoque, qui cœperunt quidem, ſed protinus ceſſaverunt, pravi ſunt. Et Hippoc. *Com.* 1. de iis, qui non ſolum febrem, neque ægrotos allevant in eodem libro: *Qui in hypochondrio, febre refrigerata, ardores relinquuntur, tum alias, tum cum ſudoribus, mali ſunt,* & in alio libro: *inquietatio cum ſudore eſt mala in acutis morbis, & flammans quoque cum ſudore facies his mala.* Aut mali ſunt, qui non ex toto corpore, ſed ex aliqua parte tantum erumpunt. Quos Hipp. in *primo Epid. com.* 1. *text.* 24. ita meminit: *Sudabant ſemper quidem, ſed non ex toto corpore.* Et auctor Prorrh. *in* 3. *Prorrh. text.* 34. exiguum ſudorem cum extremis refrigeratis malignum atque pravum eſſe voluit: & Hippoc. in *primo Prognoſticor.* frigidos, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem; hosque cum acuta febre exitiales eſſe ſtatuit. Mali itidem ſunt, multi non juvantes, de quibus Hippoc. ſupra *in primo Epidem. com.* 2. *text.* 26. *Sudores multi his tantum aberant, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* Quare tales omnes ſudores naturalem potentiam debilem, morboque viribus imparem eſſe ab excretricis cognita imbecillitate, præmonſtrabunt. Nunc ex vomitibus quoque malis idem cognoſcamus. Quorum pauci, multique non juvantes, mali exiſtunt, de quibus in *primo Epidem. com.* 2. *text.* 64. Hippocrates ait: *Phreniticis convulſiones, ſed & virulenta vomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.* Significant enim naturam cœpiſſe expellere malos humores, & non potuiſſe, in principio quoque morborum copioſi mali ſunt, ſymptomaticique vocati, omnium peſſimi porracei, lividi, nigri, verſicolores, graviter olentes, ex Hippoc. in *lib.* 2. *Prognoſt. text.* 39. ita ſcribente: *Si vero vomitio fuerit porracea, livida, aut nigra, quicunque ex his fuerit color, malum eſſe cenſendum eſt, & ſi idem homo omnes vomuerit colores, exitiale admodum eſt.* Ex abſceſſibus itidem mali ſunt, non juvantes, etſi magni ſint & plures, quia naturam omnem humorum copiam non poſſe deponere nobis ſunt indicio. Parvi itidem non ſubſiſtentes, neque venientes ad ſuppurationem, pravi exiſtunt, præſertim ſi ſtatim exorti diſſolvantur, atque intus recur-

Ex vomitibus pravis.

Ex abſceſſibus malis.

recurrant. De his Hippoc. *in* 1. *Epidem. com.* 2. *text.* 35. dixit: *His ſuccedebant abſceſſus aut majores, quam ut ferri poſſent, aut minores, quam ut prodeſſe quicquam. Sed ſtatim redierunt, & deteriores evaſerunt:* & in lib. 6. Epidem. com. 2. text. 10. *Abſceſſus veluti bubones, ſignum quidem ſunt germina habentium tum aliorum tum præcipue viſcerum, maligni.* His facultatem imbecillem eſſe, aut a morbi vi exſolutam, aut nobili viſcere ipſius primo inſtrumento, in quo ſedem habet, valde læſo, dignoſcimus. De his malis abſceſſibus ſatis accurate Hippoc. *in* 1. *lib. Epidem. com.* 2. *text.* 38. ita meminit: *Papulæ parvæ, quæ non eſſent excernendis morbis, ſtatimque evaneſcebant, aut ſecundum aures tumores nigricantes, qui nihil denuntiarent.* Quibus in articulos præſertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie ceſſabant, ſtatimque ſuperati ad priorem ſtatum redierunt. Atque hæc obiter de actionibus omnium facultatum, quippe, animalis, vitalis atque naturalis a probo ſtatu in malum mutatis, naturam morbo, contra quem pugnat, viribus imparem nobis præmonſtrantibus, dicta ſint. Tranſeundum vero nunc eſt ad morborum virium dignotionem, ut ipſis etiam cognitis, naturamque ac morbi viribus invicem comparatis, & collatis de morborum exitu, certum prognoſticum aſſequi poſſimus.

CAP. VII.

De cognoſcendis morborum viribus, atque inprimis ex quibus ipſorum cum robur, tum imbecillitas cognoſcatur.

Cognitis naturæ viribus, morborum quoque nunc ſunt cognoſcendæ, quæ uti naturæ vim ex actionibus, tum fortibus ſeu robuſtis, tum debilibus cognoſci, diximus, ſic nobis etiam ex ſymptomatis, quibus morbi ad varias partes corporis oppugnandas, utuntur, innoteſcent. Horum quædam una cum morbo, quem ſequuntur, apparent, quædam poſtea. Hæc morem ſeu modum morbi produnt, illa ideam ſeu ſpeciem, atque magnitudinem. Ideam vero denotant propria morborum ſymptomata, quæ *Pathognomonica* Græci appellant, quæque ſimul cum morbo apparent, ipſumque

Morborum ſymptomata pathognomonica, & ſubſequentia.

que perpetuo concomitantur, ut in pleuræ inflammatione, pleuritide vocata, dolor in altero laterum vel in utroque punctorius, febris continua, tuſſis, reſpiratio difficilis, pulſus inæqualis, durus, ſerrinus nuncupatus, ideam ſeu ſpeciem iſtius inflammationis denotant, & phrenitidem, febris continua, & delirium perpetuum explicant, & ſic de aliis omnibus. Quilibet enim morbus propria ſigna ſeu ſymptomata habet, quibus ejus ſpecies ſeu idea detegitur, ac ab aliis diſtinguitur. Hæc itaque recte perſpecta ac cognita non parum nobis erit adjumenti, ad cognoſcendum morborum cum robur, tum imbecillitatem. Etenim omnes Medici non ignorant, pleuritidem eſſe morbum, naturam corporis magnis viribus oppugnantem. Quod & partem cordi, viſceri præcipuo, vicinam inflammaverit, cujus febris aſſidua, dolor lateris, tuſſis, reſpiratio difficilis propria ac certa ſunt ſymptomata. Hæc vero vel pauciora, vel parva ac levia obſervata, mitem morbum minus natura corporis, cum qua pugnat fortem, declarant. Contrarium indicant plura, magna ſeu vehementia, quippe magnum, naturaque robuſtiorem. Uti ſunt dolores pungentes, vehementes, aſſidui, utrumque vel unum latus vexantes, morbum ſane magnum ac difficilem detegunt, quod partem tum reſpirationi ſervientem, tum cordi, nobiliori viſceri, proximam maxime lædant. Viſcerum vero nobilium affectus eſſe magnos & graves Hippocrat. *in ſecundo Prognoſt. text.* 70. ita ſcribit: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas ſedes, & præcordia attigerint, inferas relinquentes ſedes, exitiales admodum ſunt.* Et *in lib.* 4. *Aphor. In acutis febribus convulſiones, ſi circa viſcera dolores fortes, malum.* Reſpiratio itidem in his quoque difficilis, tuſſis moleſtiſſima, ſicca ſeu inanis, aut cum ſputis pernicioſis, ſeu malignis, egerrime eductis, nihil ægrotos juvantibus, pulſusque duri admodumque inæquales, morbum maximum non niſi a robuſtiſſima natura ſuperandum, præmonſtrant. Crebra enim reſpiratio, ut Gal. docet *in* 1. *Epidem. cum dolore gravem inflammationem ſupra ſeptum transverſum ſignificat tuſſis magna*

Morborum levitas & magnitudo cognoſcitur ex morbi ideâ.

Ex ſymptomatibus paucis, vel multis, parvis vel magnis, levibus vel fortibus.

ſicca

ſicca ſ. ſine ſputis morbum crudiſſimum, non ſecus ac urinæ aquoſæ in febribus ardentibus conſpectæ. Gal. *itidem in* 1. *de Criſib.* auctore, *oſtendit, de qua in libr. etiam de conſtit. art. Medicæ* dixit. *ex Symptom.* ut nihil omnino exſpuere pernicioſum eſt, partim quod ſignificet fluxionem in phlegmone quaſi devinctam teneri, partim vero, quia ea univerſa interius contenta, corrumpetur. De quibus Hipp. in 1. *Epid. com.* 3. *in text.* 18. ait: *multi præterea infeſtabantur arida tuſſi, nihilque excreabant.* Cum qua etiamſi pauca cruda vel prava excernantur, malum eſt, magno enim ac difficillimo morbo naturam conflictari, nobis ſignificatur. De his Gal. *in lib. de totius morbi Emtor. cap.* 16. ita meminit: *Magnum etiam morbum oſtendunt, ſi etiam ſputum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrum vel fulvum vehementer, vel ſpumans vel impenſe fœtidum eſt; eoque magis, quod nihil juvat, ſed quod dolorem non levat.* ut Hippoc. *in lib.* 2. *Prognoſt. comm.* 1. *text.* 12. *cap.* 6. *text.* 51. nobis tradidit. Quare ex hiſce ſymptomatibus, pleuritidem pernicioſiſſimam denotantibus, morbus magis veneno refertus ac propterea difficillimus, præmonſtratur. Veluti ab iisdem, ut nuper dictum eſt, mitioribus ac levioribus, morbum natura viribus infirmiorem, ac quem haud difficulter ipſa natura ſuperabit, comprehendimus. In hac enim pleuritide neque febris magna ſeu vehemens apparet, neque magnus dolor, neque admodum ægri difficulter reſpirant, neque valida tuſſi vexantur, facileque & cito concoctum excrementum exſpuunt, neque in pulſu multa durities & inæqualitas obſervatur. Atque hic eſt modus prædicendi ſalutem & mortem ex morborum idea, ſeu ſpecie, qui penes propriorum ſignorum, quæ *Pathognomonica* appellant, magnitudinem ac vehementiam, ut recte a Galeno in 3. *de Criſib.* proditum eſt, attenditur, atque nobis ex iis innoteſcit. Levia & parva, morbum debilem ac levem præmonſtrant, magna & vehementia, magnum & curatu difficilem. Idem nedum ſymptomatum vehementia, & parvitate nobis innoteſcet, verum etiam numero. Etenim ſi ſymptomata Pathognomonica ſ. pro-

Ex numero ſymptomatum.

propria, præterquam quod magna ſint, etiam numero plura exſtiterint, utique morbum natura potentiorem declarabunt, & debilem pauciora. Ceterum non quæ ſymptomata numero plura in morbo apparent, paucioribus ſymptomatis ad majorem morbi vim denotandam perpetuo erunt præferenda. Quandoquidem phrenitidem, quæ cerebri eſt inflammatio, duobus tantum numero ſymptomatis ſimul conſpectis, febre nimirum aſſidua continuaque, ac perpetuo delirio conſpectam, nuper dicta pleuritide, quinque ſymptomatis nobis præſcripta & indicata, morbum non minorem eſſe, neque debiliorem, neminem Medicorum latet. Sed in eodem morbo, quo numeroſiora illa prodierint, ſimul eo majus malum denotabunt. Veluti ſi una cum pleuritidis ſignis dolor capitis, vigilia, delirium, aut aliud ſymptoma illuxerit, graviorem utique morbum oſtendet. Idem in phreniticis, ſi veternoſus ſomnus appareat. De quibus Hippocrates in *libro tertio Epid.* ait: *Nec phreniticorum valde inſanivit quicquam, quod uſu venit aliis, ſed alia quadam cataphora ſegni gravati peribant.* In eodem itaque morbo plura conſpecta ſymptomata morbum reddunt graviorem & potentiorem. Demum a ſymptomatis in morbis poſtea apparentibus, quæ morem morborum, auctore Galeno oſtendunt, ipſorum cum robur tum imbecillitas cognoſci poterit. Galenus in *primo de Criſibus cap.* 2. ait: *Ex ſupervientibus ſymptomatis, ſi multa, ſi diuturna & valida atque maligna etiam exſtiterint, morbum magnum natura potentiorem, & ſi pauca brevi temporis ſpatio, & parva & ſimplicia fuerint debilem ac mitem nobis præmonſtrari.* Itaque in parvis morbis non pernicioſis optima ſigna illucent, & prava in non ſalutaribus. In putridis ſiquidem continuis febribus ad ſalutem tendentibus, primo in excrementis ſigna coctionis apparebunt, omniumque maxime in urinis. Hæ itaque mutabuntur in bonum colorem & ſubſtantiam, habebuntque bonam hypoſtaſin. Et ſic cetera alia excrementa concocta prodibunt. De quibus poſterius a nobis accuratius ſcribetur. A conſpectis ſignis co-

Ex ſymptomatibus ſubſequentibus,

Bonis.

coctionis febres ac ſymptomata, aut reſolventur, aut ſaltem diminuentur, ægrique facilius morbum ferent. Somno enim, exempli gratia, deſtitutis, ſomnus redit, veternoſis vigilia, dolores, ſitis, inquietudinesque abeunt, & amentes ad mentem redeunt, & male antea reſpirantes melius reſpirare incipiunt. Ex oppoſitoque, morbis naturæ prævalentibus, ſigna mala poſtea illucent. Nam præterquam quod excrementa cruda appareant, etiam prava obſervantur, uti in phreniticis urinæ albæ lucidæ malignitatem denotant. Ex quo Hipp. *in quarto Aph.* 72. ait: *Quibus urinæ albæ ac perſpicuæ, malæ, præſertim ſi in delirantibus appareant.* Et in febribus ardentibus nigræ cum nigro ſedimento, quod morem peſſimum ſignificent, ideo morbum natura robuſtiorem ſignificant. Eodem modo ab aliis excrementis pravis conjicitur in morbis malus mos, qui malignos, ac magnos morbos denotat. At qualia ſint & dicantur excrementa prava, poſterius a nobis dicetur. At non ſolum prava excrementa in morbis poſtea apparentia, morbum natura potentiorem oſtendunt, ſed omnia itidem mala & prava ſymptomata. Cujusmodi ſunt, exempla cauſa, deliria, convulſiones, tremores, ciborum abhorrentia, non ſitire in morbo calidiſſimo, ſi præſertim antea non parum ſitierint, lingua ſqualida & nigra, malus decubitus, inquietudines & ſimilia ſymptomata. De quibus poſtea accurate agemus. Ex iis igitur tribus explicatis, quippe morborum idea, magnitudine, atque more morbos prævalidos & debiles cognoſcemus.

Malis.

Symptomata morbi malum morem indicantia.

CAP. VIII.

De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine, atque more cognoſcendis.

Nunc ſpeciatim quoque debiles morbos, atque a natura, ut ſuperentur, faciles, ab ipſorum idea, magnitudine ac more intelligamus, ab idea principium facientes. Ideam vero in morbis ſigna indicantia ſunt, ut dictum eſt, quæ ſimul cum morbo apparent, ſymptomata, & morem ſignificantia, quæ poſtea. Itaque ſi pauca ſint, levia, neque valde cor-

Morbi debiles quomodo ex horum idea noſcuntur.

corporibus moleſta, mitem ſane & debilem morbum explicant, & quem natura haud difficulter ſuperabit. Quos Hippoc. merito morbos ſimpliciſſimos, ſeu, ut Galeno placuit, placidiſſimos ac mitiſſimos vocat, quoties ſecuritatis indicia exſtiterint, parvaque ſymptomata, pauca, leviaque fuerint. Etenim *in lib. 3. Progn. text. 3.* dixit: *Simpliciſſimæ enim febres ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis quarto die aut citius deſinunt.* Quæ ſigna ſecuriſſima eſſe poſt expreſſit, dicens: *Qui enim convaliturus eſt, facilius ſpirat, ſine dolore agit, noctu dormit, & alia ſigna ſecuriſſima habet.* In pleuriticis levem ac debilem morbum conjicimus, ubi lateris dolor ſit levis, non difficulter ſpiret, tuſſis ſit parva, neque multum moleſta, facileque ægroti ſputum, quod neque malignum ſit, tuſſi excernunt, pulſus item neque valde duri neque inæquales ſint. Sic in anginoſis parvam & debilem comprehendimus eſſe inflammationem, ubi itidem dolor in gutture aut faucibus ſit debilis, exilis, facile reſpirant, & deglutiunt. Quæ ſane ſigna morbum debilem, quem natura non difficulter alteret, denotantia Hippoc. *in 2. Prognoſt.* de ſuppuratis locutus, ita expreſſit: *Bona vero hæc ſunt facile morbum ferre, bene ſpirare, dolore vindicatum eſſe, ſputum facile extuſſire, corpus æqualiter calidum videri ac molle, ſiti non detineri, urinas, dejectiones, ſomnos, ſudores, ſingula intelligere bona, uti præſcriptum eſt, ſuccedere. Quare pauca parvaque ſymptomata cum in principio morborum, tum poſtea conſpecta debilem morbum, viribusque natura imparem, ſignificant.* Addemus vero hæc parva, & levia ſeu placida ex ratione videri oportere, cum ſæpius parva placidaque ſenſibus apparent, licet magna & parva (quod a morbis, cauſisque fortiſſimis prodeant) ſint dicenda. Complura enim in multis morbis exitialibus ſymptomata parva ac levia apparent, ut ex ipſis quandoque Medici non leviter eruditi decepti ipſorum maligna natura, putent ægrotos nedum gravi morbo teneri ac conflictari, ſed quinimo ipſos ægrotare dubitent. Quæ tamen ſymptomata a fortiſſima, & exitiali cauſa foveri dignoſcuntur. Quorum non pauca apud Hippocratem exempla le-

Ex magnitudine.

gun-

guntur. De exitialibus hac nimirum ratione phreniticis *in primo Prorrheticorum text.* 33. hæc habuit: *Tremulæ, obſcuræ, blandæ & contrectabiles deſipientiæ valde phreniticæ.* Etſi enim hæc ſymptomata parva ac levia ſenſibus adjudicentur, tamen a maximis fortiſſimisque cauſis oriuntur; quippe, ut Galeno placuit, humore bilioſo in cerebri ſubſtantia imbibito, ac ipſo cerebro ad hecticam affectionem deducto. Simile exemplum de Hermocrate moribundo *in* 3. *Epid.* 1. *text.* 8. legitur hiſce verbis: *Quartodecimo die a febre liber: non ſudavit: dormivit, omnino mente conſtabat, urina eadem:* Et paulo poſt; de eodem: *Iterum vigeſimo die eſt judicatus a febre liber, non ſudavit, perpetuo a cibo adhorrebat, omnino mente conſtabat.* Sic quoque magna ſymptomata exiſtimanda duximus, quæ a fortiſſimis cauſis foventur, ſicuti, ut jam dictum eſt, parva a parvis proficiſcentia. Sæpius enim magna vehementiave aliqua ipſorum æſtimantur ſeu judicantur, quæ tamen non ſunt a Medicis timenda, quod a prærobuſtiſſimis naturæ viribus concitentur, præſertim natura corporis pravos humores deponere ac excernere volente. De qua Hippocrates *in* 6. *Epid. com.* 2. *text.* 23. *Quæcunque tertianam naturam habent, his nox ante acceſſionem moleſta eſt, a quibus ſane acceſſionibus natura ſemper aliquam vacuationem moliri eſt ſolita.* Hinc auctor Prorrhet. *in* 2. *lib. text.* 17. dixit: *pernicioſa ſine ſignis levantia mortem indicare,* & Hippoc. *in ſecundo Aph.* 27. *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim ſtabilia non ſunt, neque multum durare & permanere conſueverunt.* Quod Galenum ſæpe aſſecutum, ipſius verba *in ſexto Epidem. com.* 1. *in text.* 16. ſcripta, declarant, quæ hæc exiſtunt: *Interdum namque in vehementiſſima febre adjuncta vigilia, faſtidio, ſiti, impatientia, nonnunquam & delirio omnibus ægrotantis domeſticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & ſudorem morbique ſolutionem ſcienter prædicentem Æſculapium eſſe videri.* Parva igitur ex ratione, leviaque ſymptomata, tum ſimul cum morbo conſpecta, tum ſupervenientia,

ſeu poſtea in morbo apparentia, morbos debiles, quos natura facile ſuperabit, præmonſtrabunt. Omnino vero ſalutares, ſi multa aut aliqua optima ſigna illuxerint. Nullus enim ægrotus ad ſanitatem pervenit, in quo non prius aliquod ex optimis ſignis illuxerit. Hæc enim ex Galeno *in tertio de Criſibus*, bonum morem in morbis, uti mala malum denotare, nuper diximus, ex quo Medici morbos boni & mali moris appellant. Hos vero comprehendunt, uti dictum eſt, ex ſupervenientibus accidentibus ſeu ſymptomatis, ſcilicet, quæ poſt principium apparent, vel bonis malis, ut meminit Galen. *in tertio de Criſib. cap.* 4. dicens: Si vero benignus aut malignus ſit morbus, ex ſubſequentibus ipſum accidentibus noſcitur. Quæ in ea, quæ morem oſtendunt, & quæ criſin futuram, & quæ etiam criſis cauſæ exſiſtunt, dividuntur. Ideo morem ſignificantia, ab aliis erunt diſtinguenda, aliud quidem quam hæc præſagientia. Etenim vigilia, deliria, lacrymæ involuntariæ, convulſiones, atque alia ſimilia, ſi cum coctionis ſignis in morbo, criſi judicando, appareant, criſin denuntiant. De his in *primo Epidem. com.* 2. *text.* 55. Hippocrates: *In ardentibus ceteriſque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus ſanguis erumpit.* Et paulo poſt, *text.* 88. etiam clarius: *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus ſpontaneæ effluunt lacrymæ, his (ſiquidem reliqua non ſint exitialia) e naribus ſanguinis eruptio eſt exſpectanda. Qui incommode habent, his non ſanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Hactenus debiles parvi atque benigni morbi, qui ſint ex ipſorum idea, magnitudine, atque more, didicimus. Nunc eosdem cognoſcere ab ipſorum cauſis diſcamus.

Ex more.

Symptomatum morbum ſubſequentium diſtinctio.

Symptomata criſin denotantia.

CAP. IX.

De morbis debilibus ab ipſorum cauſis cognoſcendis.

Morborum debilium

Ex cauſis quoque debilium morborum cognitionem indagaturi, ab externis principium faciamus. Itaque varii in primis aëris ſtatus, variæ cum annorum conſtitutiones

tum

tum tempora, atque etiam morborum graſſantium ideæ, ſeu naturæ ſunt prænoſcendæ. Aër quidem nihil aut parum, quod ad ejus qualitatem & ſubſtantiam attinet, mutatus, nequaquam magnos ſævosque morbos excitat. E contrario mutatus ſolet maximos in corporibus morbos concitare; Quippe illo maxime a naturali & conſueto temperamento recedente, morbos graviſſimos fieri obſervamus. Minus vero morboſus eſt, minusque graves morbos, ad frigidum quam ad calidum mutatus ſive alteratus, hominibus invehit. Nam, ut ſcribit Hippoc. *in tertio lib. Aph.* 17. *Quotidianæ conſtitutiones Aquiloniæ corpora denſant, & robuſta, & bene mobilia, coloratiora, & melius audientia faciunt. Et calidæ Auſtrinæ corpora diſſolvunt, humectant, auditum obtundunt, & vertigines faciunt. Oculis atque corporibus difficilem motum præſtant.* Ex paſſivis etiam aëris qualitatibus vocatis, ſiccitatem aëris præ humiditate, ſalubriores morbos facere, colligimus ex Hippoc. *cap.* 17. ita dicente: *Ex anni conſtitutionibus (quod in totum dixerim,) ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus mortiferæ.* Atque ex anni quoque temporibus ver morbos ſaluberrimos, minime exitioſos parere, Hippoc. tradidit. Quandoque obſervantur ſalutares graſſationes, quales Hippocrat. meminit *in* 1. *Epid. com.* 2. *text.* 9. ita dicens: *Ante ver ex priore cælo, quod huic ſubcontrarium fuerat, Aquiloniumque paucos ardentes febres corripuerunt, eosque admodum ſtabiles, paucisque ſanguis erupit, nec ex his peribant. Tubercula vero multis ſecundum alterutram aurem, plurimis ſecundum utramque exſtiterunt, febri carebant, erant recti. Nonnullis parum accendebantur, ſed exſtincta omnibus ſunt citra incommodum, neminique ſuppurarunt cuiquam, uti ſolent, quæ aliis ex occaſionibus extuberant. Erat eorum hæc natura laxa, erant, magna, diffuſa, citra phlegmonem, atque citra dolorem obſcure omnibus evaneſcebant.* Venetiis, ac in aliis locis multis Italiæ, anno 1580. complures febres (quem *morbum Arietis* vulgus appellabat) graſſatæ ſunt. Quibus tamen pauciſſimi interierunt, & in Lyguria, quo tempore Genuæ apud Andream Auream Prin-

cognitio ab ipſorum cauſis.

Ab Aëre.

Ab Annorum variis conſtitutionibus.

Ab anni temporibus.

Graſſationes ſalutares.

cipem ampliſſimum, medicinam faciebam, febres ſynochæ, ardentes, tertianæ cum paucorum morte epidemicæ fuere graſſatæ. Æſtate quoque propriam ſervante naturam maxima ex parte, tertianæ, quæ ſunt ſalutares, vagantur. Febres enim quocunque modo intermiſerint, omnino vacare periculo tradidit Hippoc. in *Aphoriſmis*. Ex proba etiam victus ratione, pauci, minimeque exitiales fiunt morbi. Qui enim optimam ſervant vivendi rationem, quæ præcipue qualitate proba ciborum, idoneaque quantitate abſolvitur, raro ægrotant, & morbis minime exitialibus capiuntur. Idem contingit illis, qui ſomno vigilia, exercitio conſueto utuntur, quique hilarem vitam ſine moleſtiis ducunt, ſolitasque naturæ excretiones nimirum quod ad alvi feces, urinas, ſputa, menſes, hæmorrhoidas, attinet, habent, non minus corpora humida, ſuccique plena, ſi veneri temperate operam dent.

Victus ratio quid ad morbos.

Pueri etiam, quod ad ætates ſpectat, minus quam alii aliarum ætatum homines, morbis gravioribus laborant, quod ipſorum corpora præ multo calore innato & præ cutis raritate plurimum evacuentur, & reſolvantur. Ex internis vero cauſis eodem modo debiles morbos perſcutabimur, incipientes a naturarum, & habituum corporum diſpoſitionibus, de quibus Hippocrat. ita meminit in 2. *lib. Aph.* 34. *In morbis minus periclitatur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus ſecundum nihil iſtorum congruit.* Proinde calida corpora periclitantur minus a morbis calidis, quamvis tamen facilius corripiantur contra frigida. Quo æſtate febres minus ſunt timendæ, quam hyeme. Eodem modo ſenum, quam juvenum erunt periculoſiores. In quo ſenſu Hippoc. dixit, in morbis minus periclitari, quorum naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus ſecundum nihil iſtorum congruit. Ex variarum itidem, tum partium temperamento, tum diſpoſitione ad morbos, morborum quoque debilium ratio nobis innoteſcit. Partes etenim corporis, nihil a ſua natura in temperamento

Ætates quid ad morbos.

Morbi debiles ex internis cauſis cognoſcendi.

A tempore.

Ex temperamento.

mento mutatæ, non facile magnis morbis tentari ſolent. Hæ namque partes recte valentes, plura gigni excrementa, & prava fieri non permittunt, eaque genita conſumunt, aut excernunt, aut ad partem aliquam ignobilem transmittunt, quo ne a magnis morbis corripiantur, defendunt. Eædem partes nihil aut parum, ad morbos, quibus tentantur, habentes aptitudinis, fortes ſunt, ægreque morbis gravioribus tentantur. Etenim quibus, exempli gratia ad phtyſin, aptitudo non eſt, quanquam ſæpe ii capitis diſtillationibus vexentur, tardiſſime tamen ac magna difficultate phtyſici evadunt, facillime vero ac citiſſime, habentes aptitudinem ſeu diſpoſitionem, uti Hippocr. in multis, qui tabe interiere, obſervavit. De his *in primo Epidem. com.* 1. *text.* 18. dixit. *Maxime moriebantur, quibus ad phtyſin natura vergebat.* Quod *in* 3. *Epidem. comm.* 2. *text.* 3. de Euryanactis virgine, quæ tabida obiit, ita expreſſit. *Erat autem nativum quoddam tabidum.* Qua ratione etiam *in lib.* 6. *Aphoriſ.* 33. dixit. *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.* Ab humoribus etiam exſuperantibus debiles ac ſalutares morbi conjici poſſunt. Quorum omnium ſanguis (quod qualitate ſit ceteris aliis humoribus benignior, atque naturæ amicior) morbos minus periculoſos parit. Ex quo Hippoc. *in* 6. *Aph.* 53. dixit: *Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores.* Et in pleuriticis ſanguinis excreationem morbum monſtrare ſecuriorem obſervamus. Eſt tamen ſanguis quovis modo excreatus, malus, non ex ſua natura, ſed quod plerumque in pulmonibus aut thorace malum irreparabile denotet. Quod Hippocr. expreſſit *in Aphoriſmis*, cum dixerit. *Sanguis qualiscunque ſit per ſuperius malum, & a ſanguinis ſputo puris ſputum, & a puris ſputo phtyſis.* Nos itaque loquimur hic de ſanguine, tanquam cauſa materiali, ex qua morbi fiunt, ad differentiam aliorum humorum, & propterea dicimus, ab ipſo, tanquam ab humore, qualitate benigniori, non fieri morbos magnos ac periculoſos. Etſi ipſius plenitudine, & copia exitialiſſimi non raro fiant, uti ſunt anginæ ſuffocantes, pleuritides & alii. Pituita vero

Ab humoribus exſuperantibus.

A ſanguine.

A Pituita.

ſanguine minus bona exſiſtit, utraque tamen bile naturæ eſt humor accommodatior, quod hæc facile in ſanguinem vertatur, majorem quippe coctionem adepta, proinde immoderatius niſi fuerit copia aucta, utraque bile morbos benigniores facit. Flava bilis, majores, ac omnium periculoſiſſimos, crocea, porracea, æruginoſa atque nigra. Hic enim humor omnium eſt naturæ inimiciſſimus, difficillimus, & tardiſſimus, ut a natura coquatur, & ſuperetur. Simplices etiam humores quam miſti benigniores morbos concitant, & graviores plures ſimulmiſti, quam ſimplices. Quo Hippoc. *in* 2. *Progn. text.* 4. dixit, *ſi vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum eſt:* Atque Gal. *in lib. de humoribus, & in* 1. *Epidem. com.* 3. Ubi æque redundant biliosi & pituitoſi, fieri morbos acutiſſimos & graviſſimos, docuit. Humorum quoque quantitas moderata & pauca non pariet magnos morbos, quod natura facilius paucum, quam multum alteret, & ſuperet. Ex humorum item commotione per corpus idem dignoſci ſolet, quandoquidem humoribus ab intro foras motis, ſalutaris morbus animadvertitur. Quod Hippocr. *in* 3. *Prognoſt. text.* 30. ita expreſſit. *Securiſſimum vero eſt, ſi œdema, aut rubor quam maxime foras vertantur.* Idem, ſi ad ignobiles partes e viſceribus transmittantur. Quod itidem *de abſceſſibus in* 2. *lib. text.* 67. ita docet. *Abſceſſus autem, qui ad crura fiunt in pulmoniis vehementibus, ac periculoſis, omnes utiles ſunt.* Ab humoribus quoque ignobiles partes vexari idem comprehenditur, nam morbo licet aliqua ipſarum partium pereat, non ob id animal perpetuo moritur, ſiquidem multi, quibus crura vel manus fuere mutilata, ſuperſtites vixerunt. Idem & de lingua, naſo, oculis, auribus, genitalibus atque aliis partibus eſt dicendum. Ex quo febres intermittentes, quod fiant humoribus putreſcentibus in parvis capillaribus venis a magnis remotiſſimis, debiles ſunt, ac plerumque ſalutares, atque quo morbi plus intermittunt, eo benigniores exſiſtunt, cujusmodi eſt quartana febris, quam ob id Hippoc. *in* 6. *Epidem.* ſecuriſſimam omnium fecit.

A bile varia.

Ab humoribus ſimplicibus.

Ab humorum quantitate.

Ex humorum commotione.

Ab humoribus ignobiles partes occupantibus.

fecit. Addimus quoque iis, morbos ab aliis morbis concitatos ſæpius in magis ſalutares mutari, veluti ſunt exempli gratia, quæ ex continuis febribus intermittentes evadunt, & a peſtilentibus malignisque, quæ benigniores fiunt; morbum quoque ſimplicem ex multiplici; Convulſioni, Paralyſi, tremori febrem continuam aut intermittentem ſupervenire; ab Apoplexia, Paralyſin ſeu Paraplegiam; ab Angina lethali, colli pectorisque tumorem apparentem, atque ita de aliis multis. Ab iis itaque omnibus morbi debiles, naturaque viribus infirmiores nobis innoteſcent. Nunc ad eos, qui natura viribus ſunt potentiores, deſcendimus.

A morborum mutatione.

CAP. X.

De morbis natura potentioribus ex idea, magnitudine, atque more cognoſcendis.

Ex propriis cujusque morbi ſymptomatis, magnis vehementibusve, morbos graviſſimos ac ſumme periculoſos comprehendimus. Cujusmodi in pleuriticis diximus eſſe magnum lateris dolorem, febrem acutam, tuſſim moleſtam, ſiccam ſcilicet ſine ſputis, aut magna cum difficultate ægrotos exſpuere, quod etiam pravum ſit reſpirationem admodum difficilem habere. His omnibus nobis magna inflammatio & pernicialis indicatur, veluti ex febre continua, acuta, & delirio perpetuo, ac vehementi, phrenitis graviſſima. Ceterum, quoniam diximus, non tantum illa ſymptomata magna ſive vehementia intelligi, quæ talia ſenſibus apparent, ſed, quæ a fortiſſimis morbis, atque cauſis promanant. Qua ratione in continuis febribus, calor exterius mitis & obſcurus, cum tamen ægroti interius urantur, magnum eſt ſymptoma, febris quippe malignæ ac pernicialis certum indicium. Has febres exterius mites ſeu obſcuras intus turbantes Græci *typhodes* appellant; quippe quæ naturam multitudine humorum gravatam, ac fere ſuffocatam, incendium foras transmittere, nequeundem, ſignificent. Hasque vulgus Medicorum appellat, foris

Morbi natura potentiores ex horum idea cognoſcendi.

foris mites, intus conturbantes; ſuntque eæ omnes admodum pernicioſæ. Delirium itidem vehemens, aut obſcurum ſine ratione, in his febribus, magnæ malignitatis eſt indicium. De illo Auctor Coacorum *in lib. Præſag. text.* 11. ait: *Quæ feroces deſipientiæ in brevi deſinunt, ferinam convulſionem prænuntiant*, & de hoc, quippe de obſcuro delirio, Auctor Prorrheticorum: *Blandæ, tremulæ, obſcuræ deſipientiæ valde phreniticæ.* Virium enim languorem ſignificant. Quare accidentia ſimul cum morbo conſpecta, aut quod vehementia ſint, aut parva ſine tamen ratione morbum maximis viribus adverſus naturam fulcitum præmonſtrant. De quibus in 1. *Epid.* Hippoc. ſcribit: *at cum febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet.* Siquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua parum ſuperrigebant, inſomnes erant, ſitibundi, faſtidioſi. Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortiſſimi eſt indicium. Parvus vero, cum prius vehemens fuerit, absque ratione allevatus, vel etiam omnino ſublatus, aut delirium, aut exſtingui facultatem ſentientem, aut materiam morbificam alio converſam. Morbum eodem modo natura potentiorem comprehendimus, ſi præter ſymptomata propria idem denotantia, alia quoque gravia ſimul illuxerint. Veluti in phrenitide, ſi præter acutam continuamque febrem atque delirium perpetuum, quæ hujus morbi ſigna propria, *Pathognomonica* Græcis dicta, exſiſtunt, dolor capitis acutiſſimus, perpetuæ vigiliæ, aut convulſio, aut tremor, aut partium extremarum frigiditas, aut aliud ex iis unum appareat, morbum magnis viribus præditum, naturæ prævalentem comprehendimus. Ex ſupervenientibus demum malis ſymptomatis, quæ morem ſignificare dictum eſt, morbos perniciales eadem ratione comprehendimus. Quæ prava ſigna Hippoc. *in* 1. *Epid. comm.* 2. *text.* 75. ita eſt complexus. *Paululum in fronte & claviculis exſudabant, ſed nemo per totum corpus. Multum delirabant, timores, mœſtitiæ, extremitates ſubfrigidæ, ut ſummi pedes magisque manus. Acceſſiones diebus paribus, plurimi* 4. *die maxime laborabant,*

Ex magnitudine.

Ex more.

rabant, ſudores diutiſſime ſubfrigidi. Extremitates non ad calorem redibant, ſed lividæ erant, & ſubfrigidæ. Nec ſitiebant. Ad hæc erant urinæ his nigræ, tenues, paucæ, & alvi ſiſtebantur. Nec erupit e naribus ſanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, ſed parum ſtillarunt. Neque recidiva ulli horum advenit: Ceterum ad ſextum diem cum ſudore moriebantur. Hactenus multa ſymptomata prava in multis, qui morbis exitioſis laborabant, ab Hippocrate obſervata, vidimus, quæ ſi morbis ſupervenerint, aut poſtea in morbis appareant, pravum malignumque morbum, naturæ prævalentem denotabant. Sed, ut lector hic ſingula legere poſſit, ad hoc, ut ipſa morbis ſupervenientia, ſeu poſtea apparentia recognoſcat, & ſciat morbum denotare absque dubio lethalem, utile fore duximus, omnia hic a nobis adnumerari oportere. Hæc itaque ſunt, Vigiliæ aſſiduæ, profundus ſomnus, veternoſus, delirium, oblivio, dolor acutus, ægrotos dolores non ſentire, ſurditas, aurium tinnitus, vertigo, oculis caliginem obſervari, lacrymæ involuntariæ, oculos lucem effugere, convelli, aut alterum altero majorem videri, aut ſi candidum rubeum appareat, aut lividas aut nigras venulas habeat, aut ſordem circa oculos, aut ipſos ſublimes tumidos, ut, vel cavos admodum videri, aut ſqualentes & obſcuros, vel totius vultus color evariet, tremores, convulſiones, reſolutiones, palpitationes præſertim cordis, anxietates, inquietudines, ſingultus, viſcerum dolores fortes, extrema frigida difficulter recaleſcentia, livida, lingua ſualida exuſta, nigra, livida, craſſa, cœnoſa, ſine ſiti, aut ægrotos ſiti ardere inexſtinguibili, cibos abhorrere, eos ſtomacho non continere, ſed vomitu rejicere. Pulſus arteriarum prælanguidi, duri, inordinati, inæquales, intermittentes, deficientes. Reſpiratio magna & rara, parva, denſa, intermittens inordinata, ſublimis, frigida, fœtida, & quæ pinnis narium quoque & pectore editur. Malæ excretiones, non allevantes, in die decretorio. Sudores multi non allevantes, pauci, aſſidui, non ex toto corpore ſed ex capite, fronte, claviculis, frigidi. Stillationes ſanguinis e naribus nigræ, craſſæ in die decretorio, lar-

Morbum lethalem indicantia ſigna.

gæ itidem ſanguinis vacuationes non juvantes: Vomitus bilioſi, flavi, virides, nigri, fœtidi, virulenti, æruginoſi nihil juvantes: Hypochondrium cum dolore tenſum, atque cum ipſo ictericus color in corpore, ante diem ſeptimum. Si conſpiciantur exanthemata, parva, pauca, numero & magnitudine non augeſcentia, livida, nigra, intus recurrentia, atque ſine ratione evaneſcentia, copioſa, magna non ſublevantia. Tumores quoque poſt aures, Græci *parotidas* appellant, in inguine, aliisque partibus, parvi, non augeſcentes, vel magni non venientes ad ſuppurationem, omniumque maxime cito, nulla prægreſſa vacuatione, intus recurrentes atque evaneſcentes. Urinæ item aquoſæ, turbidæ non clareſcentes, craſſæ, nigræ cum ſuſpenſis nigris, albæ lucidæ in phreniticis, cum ſuſpenſo elato, lividæ ictericæ, non juvantes, pingues oleoſæ, cum ſedimento farinæ craſſiori ſimili. Dejectiones immodicæ, liquidæ, fœtentes, quas *colliquativas* Medici appellant, pingues, cruentæ, nigræ, lividæ, bilioſæ, ſinceræ, multæ non minuentes febrim, ſputa ſincera, bilioſa in tabidis & ſuppuratis, cruenta ex pulmonibus, livida, nigra æruginoſa, admodum viſcida & magna difficultate educta, dolorem non ſedantia, atque penitus ſuppreſſa in viſcerum internis inflammationibus, ad reſpiratoria inſtrumenta pertinentium. Hæc itaque, atque hujuſcemodi generis alia, poſt morbum conſpecta, (ni propter criſin futuram fiant, quod nobis ſigna perfectæ coctionis & alia ſigna ſalutaria indicabunt) morbum natura potentiorem, ſummeque pernicioſum, nobis præmonſtrabunt.

CAP. XI.

De morbis natura potentioribus ab ipſorum cauſis cognoſcendis.

Morbi magni ac pernicioſi cognoſcendi ex cauſis externis.

Nunc eosdem morbos natura potentiores ab ipſorum cauſis indagemus, atque ab externis exordiamur. Quarum primo occurret conſideranda, quæ ex vario aëris ambientis ſtatu, a variis cum annorum conſtitutionibus, tum temporibus morbos magnos nobis indicare poteſt. Itaque aër a ſuo conſueto temperamento ad calidum maxime mu-

Ex aëre.

tatus

tatus, quique diu talis prævaluerit, maximos morbos animalibus invehit. Etenim immodica ipsius caliditas, plurimum nativi caloris in corporibus resolvens, corpora cum in magnos morbos, (magno quidem a suo statu naturali facto recessu) delabi, tum valde languida, & debilia, reddi, est causa: a qua sane immoderata caliditate quandoque pestilentiam gravem concitatam fuisse, Gal. *in primo de differ. feb.* hisce verbis tradidit, dixit enim: *Contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris caliditatem immodicam, quemadmodum in ea pestilentia, quæ Athenienses invasit, ut Thucidides inquit: Sed in tuguriis suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant,* & in 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 71. *Æstatem Etesiis ventis carentem* (qui sunt septentrionales frigidi) *admodum morbosam esse* statuit. Ex quo Hippoc. *in Epidemiis com.* 3. *text.* 71. pestilentem constitutionem describens, ait: *Æstas serena erat & calida, magni erant æstus.* Ex calore itaque aëris immodico corpora patiuntur insignes corruptiones, & resolutiones, cerebrumque ipsum insignes noxas a calore patitur. Caput enim incalefactum a toto corpore humorum redundantiam trahit, præsertimque bilioſos, qui tali tempore cum multi tum tenuissimi ac acutissimi abundant. Facillimeque ex universo corpore ad caput rapiuntur, quibus cerebrum in morbos symptomataque pernicioſa incurrit. Qualia *Hippoc. in* 3. *Epid. c.* 4. meminit. Ubi ergo caliditati aëris etiam humiditas conjungitur, nihil corporibus morboſius, pessimumque aëris temperamentum esse atque pestiferum. Gal. *in lib.* 1. *cap.* 4. *de temperamentis* ita expressit: *Omnium aëris ambientis temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum.* Quod & paulo post ita confirmavit, dicens: *Verum hic minus, utpote uno tantum e quatuor temporibus mutato malum fuit, quod si duo triave sint mutata, aut etiam totus annus calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat.* Cujusmodi *in tertio Epidem.* id est, *grassantium publice morborum,* narrat. Quid mirum. Cum humiditas in aëre corpora redundare quamplurimis humiditatibus faciat, quæ

facile, insigniterque a calore computrescunt. Siccitas vero humiditate minus est mala, quæ etsi acutissimos pariat, tamen humiditate ortis sunt salubriores, & minus mortiferi, teste Hippocrate *in lib. Aphorism.* 15. Ex præimmoderata etiam aëris frigiditate, sic nonnullæ partes corporis læduntur, ut exstincto exinde calore, emoriantur. Quæ mala in variis annorum observationibus, quas medici constitutiones appellant, sæpius apparent. Hæque constitutiones aut a multis anni temporibus, aut ab omnibus ad unum idemque consspirantibus temperamentum procedunt. Hippocrat. *in libris Epidem.* quatuor annorum constitutiones descripsit, quarum prima fuit austrina humida, secunda & tertia borealit, atque quarta calida, & humida, quæ pernicioſos ac pestilentes morbos mortalibus intulerunt. Quippe *austrina* prima phthyses, parotides, carbunculos, ardentes febres, pestilentes: & *duæ boreles* ophthalmias, dysenterias, tenesmos, lienterias, diarrhæas biliosas, febres ardentes, semitertianas, erraticas, malignas, phrenitides, & alias: & quarta *austrina calida,* & humida sine ventis, pluviosa, sacros ignes cito undique depascentes, oris ulcera, *aphthas* Græcis dicta, atque pudendorum, febres ardentes, phrenitides, lippitudines, tabes multas, internas inflammationes, tubercula in pudendis, carbunculos, abscessus ad suppurationem, quæ erat potius corruptio, non venientes, ex qua caro, ossa, nervique integri decidebant multis, item ex maligna fluxione totum brachium, ut narrat Hippocrates, vel totus cubitus, vel femur, vel tibiæ, vel pedes omni carne nudabantur. *Ex inconstantibus etiam anni temporibus inconstantes morbos, ac difficiles judicatu fieri,* Hippocrat. *in sect.* 3. *Aph.* 8. docuit. Ex propriis item temporum anni temperamentis idem comprehendi nobis in *sect.* 3. *Aph.* 9. indicavit, ita dicens: *In Autumno morbi acutissimi atque exitiales magna ex parte: ver vero saluberrimum, & minime exitiale.* Et *Aph.* 10. *Autumnus tabidis malus.* Ab iis quoque anni temporibus, non servantibus proprium temperamentum, morbi magni ac perniciales fieri observantur. Anno MDLXXXVI. *Bassani,* & prope ipsum in Villa Novarum nuncupata, pleuriti-

Ex annorum constitutionibus variis.

ritides peſtilentes, contagioſæ, epidemicæ graſſatæ ſunt, quæ quarta vel ad plus ſeptima interimebant. Hoc itidem anno quo hæc ſcripta revideo Venetiis, & in aliis multis Italiæ locis, complures ab epidemicis febribus, ſemitertianis, ardentibus, peſtilentibus cum morbillis malignis moriuntur. Hocque genus morbi non in pauperum corpora ex proxima annona exſiccata, ſed divitum, quæ multis cibis ſe impleverunt, ſævit. A mala quoque victus ratione diu ſervata morbi magni, ac pernicioſi, excitantur. In graviſſimos morbos ii incurrunt, qui crapulis atque ebrietatibus indulgent, quando ex multo cum cibo tum potu calore corporum fere ſuffocato inſignes putredines fiant. Quo Gal. in libro *de cauſ. morb.* affirmavit: *Immodicum cibum & potum corpora refrigerare, frigidosque & fortiſſimos morbos facere.* Ex potatione *Silenum, Charionem, Nicodemum, adoleſcentem Mœlibæum in peſtilentes indiciſſe febres, Hippocr. in Epid.* meminit. Cibos vero pravi ſucci, ac potus pernicioſos morbos facere Medicorum neminem latet. Gal. in *lib. de ſuccorum bonit. & vitio. Peſtem ſæpius annonam ſecutam fuiſſe* ſcriptum reliquit. Copia itaque ciborum immodica vel etiam boni ſucci, & longe plus pravi, concitari magnos ac pernicioſos morbos, omnes perſpectum habent. Ceterum corpora nedum ipſorum ciborum copia in pernicioſos morbos delabuntur, ſed quin etiam inopia Gal. *in lib. 8. meth. med. cap. 7.* ſcribit: *Complures in ſyncopas faſtidioſiſſimas atque hecticas febres ex jejunio incidiſſe, & in lib. 5. de loc. affectis Grammaticum quendam præ inedia ſæpius convulſum vidiſſe,* dixit. Ex immoderato vini potu homines in ſumme pernicioſos morbos delabi. Hippoc. *in ſect. 5. Aph. 5.* ita expreſſit: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur, aut ubi ad horam pervenerit, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperet.* Uſum item aquarum paluſtrium jecur atque lienem durum ac ſcirrhoſum reddere, exindeque hydropes, febreſque malignas, veluti corruptarum ſeu fœtidarum morbos peſtilentes facere experientia docet, & ratio nobis ſuadet, hæ enim humores noſtri

A mala victus ratione.

corporis ad ſuſcipiendam excellentem putredinem faciunt opportunos, illæ ſua craſſitie obſtruendo, viſcera debilitant, quæ variis propterea excrementis qualitate pravis abundant, a quibus prædicti affectus concitantur. Alexandriæ in Ægypto habitatores quotannis, autumno aquis ad cibum corruptis utentes, in peſtilentes febres exitialiſſimas incidunt, quibus epidemice complures interimuntur; de qua re nos in libris noſtris *de Medic. Ægypt.* editis accuratius ſcripſimus. Ex ſomno item diuturno, atque immoderato, homines redduntur vertiginoſi, veternoſi, oblivioſi, epileptici, paralytici ac vel etiam apoplectici. Qui omnes ſunt affectus perniciales. Non raro etiam phthyſici, auctis ſcilicet ex capite ad pulmones deſtillationibus. Non minus & ab immodicis vigiliis, phrenitides fiunt, amentiæ, convulſiones atque alii praviſſimi affectus. De quibus nos ſatis in opere de pravidendis morbis ſcripſimus. Ab immoderatis etiam exercitationibus corpora plethorica non raro in inſanabiles affectus incurrunt. Non paucis ex iis rupto vaſe aliquo ex pulmonibus aut thorace ſanguis profunditur, quo ad phthyſin via fit. Alii in febres, atque in viſcerum internorum inflammationes incidunt, ex nimo motu accenſis & putrefactis humoribus, atque motis ad viſcera. Non minus paſſiones vehementes animi poſſunt ad concitandos magnos morbos. *Ex ira multos in acutiſſimas febres deveniſſe,* Gal. *in lib. de ſanit. tuenda,* meminit. *Ab ipſa tamen ſubito neminem mori in lib. 2. ſympt. cauſ.* teſtatum reliquit. Quod ab ingenti gaudio, atque timore quibusdam contigiſſe, plures obſervarunt. Timor metusque magnus ſæpe quosdam interemit. Ex hoc complures febres acutæ & lethales invadunt, quibus omnes fere moriuntur. Ab uſu veneris cum immoderato, tum ab abſtinentia, hominibus graviſſimos ſæpe morbos contingere *in lib. 6. de loc. affectis* docuit. *Perpetuum tremorem quosdam incurriſſe ex immodica venere in lib. 3. Epid. com. 1. in text. 2.* poſteritati tradidit. Idem interceptis naturalibus conſuetisque vacuationibus fit. Ex fecibus retentis & exſiccatis ſæpe in ileon incidunt. A ſuppres-

Ex ſomno.

Ex vigiliis immodicis.

Ab animi paſſionibus vehementibus.

preſſis cum menſtruis tum hæmorrhoidibus morbi graviſſimi ſolent concitari, iisdemque immoderatis fluentibus. Quod Hippoc. *in ſect.* 5. *Aph.* 57. meminit, dicens: *ſi menſtrua plura fiant, accidunt morbi, & ſi non fiant, ex utero morbi contingunt.* Et Gal. *in Commen. Quocunque autem horum fuerit, neceſſe eſt proceſſu temporis & ipſum uterum pati aut ſimilem inflammationi diſpoſitionem, aut eryſipelati aut duro tumori, aut cancro, quibus denuo totum compatitur corpus.* De hæmorrhoidibus. Hippoc. *in libr.* 6. *Aph.* 12. *A diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi una non ſervatur, periculum eſt, aquam intercutem, vel tabem advenire.* & Gal. *in* 4. *de præſag. ex pulſibus: ex iis immodice tum fluentibus, tum retentis, aquam intercutem fieri* docuit. *Et in libr. de venæ ſectione cap.* 9. *adverſ. Eraſis. ab hæmorrhoidibus ſuppreſſis nonnullos melancholicos amentes factos,* obſervaſſe ſcripſit, *alios pleuriticos & alios hydropicos.* Urina ſuppreſſa brevi hominem perdit, quem longo tempore conſumit, diu immoderatiusque fluens, uti in *Diabete.* At de cognoſcendis morbis natura potentioribus a cauſis externis hæc nobis ſufficiant. Nunc eosdem ab internis cauſis perſcrutemur. Ab ætatibusque exordiamur, quæ & ipſæ ad morbos natura potentiores cognoſcendos non parum faciunt, Pueri frequenter ab auſtrina conſtitutione pluvioſa in variolas atque morbillos malignos incidunt. Quo malo MDLXXXXIII. Venetiis Epidemice graſſante complures interierunt. *In Juvenibus,* ait Hippoc. *in ſect.* 3. *Aph.* 29. *ſanguinis exſpuitiones, tabes, febres acutas fieri:* tabes vero ab anno decimo octavo uſque ad trigeſimum quintum ſolent concitari. Poſt juventutem hoc fieri quoque dixit: *quippe aſthmata, morbos laterales, pulmonias, phrenitides, lethargos, alvi profluvia, choleras, dyſenterias.* Seneſtus maximos quoque morbos affert. Quos meminit Hippocr. *in* 3. *Aph.* 31. in hunc modum: *Senibus ſpirandi difficultates, urinæ ſtillicidia, vertigines, apoplexiæ, hydropes, tuſſes:* & alia, quæ omnia in hac ætate omnino ſunt lethalia. Nam ut dicit Hippoc. in *libr.* 2. *Aph.* 39. *Senes juvenibus magna ex parte ægrotant minus, qui vero morbi ipſis accidunt longi, ma-*

Ab internis cauſis.

Ab ætate.

xima

xima ex parte comitantur ad mortem. Et poſtea *Aph.* 40. *Raucedines & gravedines in valde ſenibus concoctionem non admittunt.* Et Gal. *in Comment.* ait: *Neque enim hi ſoli morbi ſenes comitantur ad mortem, ſed nephritis, id eſt* paſſio renum, *podagra, morbus articularis coxendicis cum dolore, & quæ laxiori inteſtino ac ſpleni frigidæ inſunt diſpoſitiones, & præterea crebri anhelitus,* (quos Græci *aſthmata* vocant) *tuſſes, dorſi curvationes, recurvationes & obliquationes,* demum *quæcunque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent, quæ in quibusdam juvenibus, nedum in ſenibus, difficulter coquantur.* Et *in ſexto libro Aph.* 57. *Apoplectici autem fiunt maxime a quadrageſimo anno usque ad ſexageſimum.* Ex habitu quoque corporum non naturali graves morbi comprehenduntur. Obeſos ac pinguiores, quod hæc corpora minus habeant caloris innati, magnis tentari morbis, quibus etiam ob calorem prælanguidum ſeu debilem plerique moriuntur. De his Hippoc. *in lib.* 2. *Aphor.* 44. ita habet: *Qui natura admodum craſſi ſunt, citius intereunt, quam qui graciles.* Corpora itidem calidioris & humidioris temperamenti, febribus, ſynochis malignis, atque internis viſcerum inflammationibus ſunt obnoxia, veluti calida & ſicca in ardentes febres acutiſſimaſque inflammationes incurrere ſolent. In hiſce corporibus morbi omnes frigidi, admodum graves exſiſtunt; veluti in corporibus frigidis, calidi, hocque fit ex magno ab ipſorum temperamento receſſu; & hoc eſt, quod Hippoc. *in* 2. *Aph.* 34. dixit: *In morbis minus periclitari quorum, naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus ſecundum nihil iſtorum congruit.* Ceterum etſi hoc verum ſit, ex eo quod magni receſſus, qui perpetuo ſunt difficiles, ut a natura ad ſolitum ſtatum reſtituantur, in iis corporibus facti denotentur; tamen verum quoque non minus erit, eos, qui ad graves aliquos morbos inclinationem habuerint, ſi ipſis capiantur, peſſime ſe habere, difficulterque iis morbis reſiſtere. De his Hippoc. in 1. *Epidemicorum com.* 1. *text.* 18. ait: *Et maxime moriebantur, quibus natura vergebat ad phthyſin.* Calidioris

Ex habitu corporum non naturali.

et-

etiam temperamenti homines deſtillationibus calidis acribus a capite in pulmones, ſunt obnoxii. Quod Hippoc. *in* 1. *Epid. com.* 2. *text.* 19. quoque dixit: *Qui calidiore erant temperamento, illos inprimis laboraſſe ex deſtillationibus capitis.* Atque hinc etiam fit, quod qui calido ſiccoque capite ſunt facile in phrenitim incidant. Humorum etiam copia ſeu multitudo graves morbos parit, qui in corporibus debilibus exitiales eſſe ſolent, omniumque maxime, ſi ea multituto fuerit humorum crudorum & craſſorum. Ex his itaque morbi acuti concitati, ni fuerint vires robuſtiſſimæ, erunt plane lethales. Natura enim robuſta longo tempore eos concoquet & ſuperabit. Ex quo de frigidis ſudoribus in continuis febribus apparentibus, (quod ſignificent, teſte Galeno, crudorum humorum multitudinem, quæ non niſi longo tempore poteſt a robuſta natura vinci) Hippoc. *in ſect.* 4. *Aphoriſ.* 37. ſcribens, ita habent. *Sudores frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi ſignificant.* A vehementia enim morbi vires, etſi etiam validæ ſint, collabuntur. Idem præſagit calidorum non minus humorum copia. Neque etiam ſanguinis copia eſt ſalutaris (quanquam ceteris humoribus ſit benignior) quando ex ea maxime inflammationes fiant, veluti ſunt anginæ, pleuritides, atque aliæ, ut Gal. in lib. *de venæ Sect. cap.* 1. adverſ. Eraſiſt. meminit. Idemque & ex bilis multitudine erit æſtimandum. Pernicioſi item ſunt morbi, qui fiunt, ubi in corporibus æque exſuperant craſſi, viſcidi, crudi, & tenues calidi, ut docuit in primo *lib. Epidem.* Humorum etiam inopia ſeu defectu morbi magni ac difficiles fiunt, uti ſunt, tabes, ſingultus, convulſiones, & alii hujusmodi, de quibus Hippocr. *in quinto libro Aphoriſmor.* 3. *Ubi ſanguis plurimus fluxerit, ſingultus aut convulſio ſuperveniens, malum.* Et *Aph.* 4. *A ſuperflua purgatione eodem modo ſingultum atque convulſionem ſupervenientem, malum ſignificare tradidit.* Ex particularibus quoque humoribus morbi magni, & graves comprehenduntur. Ex quo dixit Hipp. *in ſect.* 6. *Aph.* 53. *Deſipientias, quæ cum riſu fiunt, eſſe ſecuriores: & quæ cum ſtudio, periculoſiores.*

Ex humorum copia.

A morbi vehementia.

Ex humorum defectu.

Ex humoribus particularibus.

Quod illæ ex ſanguine, hæ a bile exuſta oriantur, a quo humore phrenitides ac pleuritides concitatæ, lethales creduntur. Hæ ſputa æruginoſa, & nigra habent, illæ virulentos ſeu æruginoſos vomitus. Quæ omnia eſſe lethalia ſigna Hippocrat. & Galenus in multis locis docuerunt. Sanguis item a pulmonibus, eroſo aut fracto vaſe aliquo, ſi extuſſiatur, lethalis morbi erit præſagium, atque hoc eſt quod dixit Hippocrat. *in 4. libr. Aph. 25. Sanguis quidem ſupra, qualiscunque fuerit, malum.* Galen. itidem *in 4. de loc. affect. cap. 8.* ſcribit: *Omnes, qui a ſanguinis ſputo per tuſſim purulenta reddiderunt, tabidos ſeu phthyſicos obiiſſe.* Plurimam quoque bilem ſine febre ex pulmonibus tuſſi rejectam, exitialis affectus nobis eſſe indicio, ſcriptum reliquit. Tres ibi narrat fuiſſe, qui cum plurimum flavæ bilis exſpuere tuſſi cœperint, quin tabidi morirentur, nullo modo effugere potuerunt. Omnium humorum atrabilis (quod maxime naturæ humanæ ſit inimica, difficillimaque, & tardiſſima, ut concoquatur, & ſuperetur) morbos exitiales parit. Hujus ſucci copia, ſi ad benignum vel reduci debeat, vel conſumi, vel excerni, prævalida facultate eſt opus. Qua debili exſiſtente, caſus eſt pernicialis; quod nobis Hippocrat. *in ſect. 4. Aph. 23.* expreſſit, dicens: *Quibuscunque, ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vulneribus, ſive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſive uti ſanguis niger, exierit, poſtridie moriuntur.* Pituitoſos quoque crudos humores difficillimos concitare morbos quotidie praxin facientes obſervant. Cujusmodi ſunt tenebricoſæ vertigines, epilepſiæ, paralyſes, apoplexiæ, convulſiones, & alii hujusmodi. Malignam etiam humorum putredinem pernicioſos morbos facere, Galen. *in libro quarto Aphoriſ. 47.* ſcriptum reliquit: etenim humores excellenter putrefacti qualitatem pravam acquirunt, quæ noſtris corporibus eſſet venenum. Quod Gal. in peſte infectis, & in quibusdam etiam mulieribus ex corrupto ſemine morbis, ac ſymptomatis pernicioſis vexatis, ſe vidiſſe & cognoviſſe in libro ſexto *de loc. affect.* ſcribit: De his Hippocrat. *in primo Epide-*

Ex atrabile.

Ex pituitoſis crudis.

Ex maligna humorum putredine.

mior. a) com. 2. text. 54. dixit: *Phreniticis convulsiones, & virulenta vomont, & ex his quidem subito moriuntur nonnulli.* Et *in lib. tert. b) Phreniticus primo die vomuit virulenta, & multa & tenuia.* Et Galen. in Comment. *Nam si phreniticus primo die vomuit virulenta, quod febribus adurentibus vere est consequens.* Itaque ut veneno epoto lethali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate ejus, non copia mortem afferente. His addimus, humores habentes aptitudinem ad vehementer putrescendum, ex Galeno *in 3. Epidem. exitiales morbos, pestemque concitare.* Qualibus corpora in quarta constitutione pestilenti, quam in libro tertio *Epidem.* Hippoc. descripsit, scatuisse Galen. meminit. Humores itidem aut suapte natura, aut ob insignem putredinem tenuissimi, atque ad motum præcipites redditi, sæpius nobile aliquod viscus occupantes morbos lethales faciunt. Quo Hippoc. continuo, ne scilicet præcipites ad aliquod viscus ferantur, purgandos in Aphorismis præcepit. In libro quoque *de natura humana c)* dixit, parte aliqua principe nostri corporis laborante totum corpus ægrotare, morbosque fieri gravissimos. Et Gal. *in lib. de constit. art. Medicæ, cap.* 18. scribit: *Pravos humores in morbis acutis, si in principem partem ferantur, extremum periculum ægrotis facere.* Ex quo optimum est in morbis humores a visceribus ad exteriora converti, pessimum ab exterioribus & ignobilibus ad viscera. Qua ratione Hippoc. *in sect. 6. Aph. 25.* dixit: *Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum.* Hinc constat morbos, cerebrum, stomachum, jecur, cor, pulmones, diaphragma, atque alias internas partes præcipuas conflictantes esse graviſſimos atque difficillimos. A mutatione etiam morborum, idem comprehendimus; quippe in pejores quæ fit, in ipsis magnitudinem & periculum argumentatur, uti cum febres intermittentes in continuas mutantur, atque hæ in malignas ac pestilentes. Simplices etiam fieri compositas, phlegmonemque adjungi, malum est. Ardentibus item

A parte aliqua principe corporis laborante.

A mutatione morborum.

a) 1. Libr. Epidem. Sect. 2. p. 948. b) P. 1100. Ægr. 4tus.
c) P. 229. lin. 15. & seq.

febribus hectieas ſuccedere maraſmodes, phreniticis veternum, convulſiones; paralyſi, & epylepſiæ apoplexiam; tonſillarum inflammationi anginam; pleuritidi peripnevmoniam, empyema, phthiſin; hepatis, & lienis tumoribus hydropem, & alia hujusmodi in pejus facta mutatio: atque hæc ſunt, quæ morbos magnos naturaque potentiores nobis præmonſtrabunt, atque hic noſtræ methodi, qua cum naturam viribus morbo potentiorem, & debiliorem, tum morbum natura ipſa potentiorem, & debiliorem cognoſcimus, finis eſto.

CAP. XII.

De futuri morborum ſtatus ſeu vigoris cognitione ad prædicendi rationem.

Status futuri cognitionis neceſſitas.

Diximus neceſſariam eſſe futuri ſtatus præcognitionem ad naturæ & morbi victoriam nobis innoteſcendam. De qua Gal. *in lib. 3. de Criſibus cap. 5.* ita habet: *Et quidem ſine horum trium exacta dignotione, nihil de ſalute inveſtigari contingit, non magis quam hoc, nuncquid aliquis portando oneri ſufficiat, ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine & viæ longitudine antea non perſpecta.* Nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad ſtatum extenditur, longitudini viæ reſpondet. Quo pacto igitur de ægrotante ſciri poteſt, num quid ſufficiat, ſi nulla ſtatus præcognitio habeatur? Ex omnibus itaque ratio cogit, nil tam ſtudioſe eſſe diſcendum, quam futuri ſtatus præcognitionem. Quandoquidem natura morboque æque viribus conſtantibus, ubi cito ſtatum ſeu vigorem morbi futurum conjecerimus, naturæ victoriam, & ſalutem ægrotis prædicemus. Contra, morbo longius, ad ſtatum ut veniat, retardaturo, morbi victoriam, atque exitium plerumque futurum nobis præmonſtrabitur. Itaque de hoc morbi tempore, quod neceſſario ad prognoſtici notitiam concurrit, nunc agemus, nonnullis de morborum temporibus in memoriam primum revocatis, & num ægrotantes ſanaturi omnia, aut quædam tantum morbi tempora tranſeant, neque minus morituri,

rituri, quo morbi tempore intereant. Morborum autem tempora nihil aliud esse Medici dicunt, quam mutationes, quæ in toto morbi tempore, quippe a principio ad finem usque observantur. Hasque ætates etiam morborum appellant, quæ, perinde ac ætates animalium vitam, ita etiam totius morbi tempus in tempora seu in partes dividunt. Quæ quatuor exsistunt, prout tot mutationes in toto morbi tempore a principio scilicet ad finem usque spectantur, quippe principium, augmentum, status atque declinatio. Quæ omnia quatuor tempora quilibet salutaris morbus habet, ut Gal. *in 3. de Crisibus, & in libro de totius morbi temporibus* docuit. *Morbi exitiales sæpe prius ægros perdunt, sive interimunt, quam nedum omnia at duo tantum prima tempora absolvunt, quando eorum, qui moriuntur, quidam in principio, quidam in augmento, quidam in ipso statu seu vigore decedant.* Quandoque enim morbi usque adeo sunt vehementes ac pernicioſi, ut statim in principio vel tardius in augmento homines interimant, de quibus Hippoc. *in 1. Epidem. com. 3. text. 10. a*) ait: *statim enim continua est, quibus incipiens floreſcit & viget.* Et *in 1. Aphorism. 7. Ubi quidem peracutus est morbus, statim extremos habet labores.* Hac eadem ratione natura aliquando usque adeo est debilis, ut nedum totum morbum concoquere queat, sed quinimo vix incepta concoctione morbo succumbat. Habent itaque salutares morbi quatuor tempora, & lethales unum aut duo aut tria, quando ægroti, ut postea accuratius ostendemus, aut in principio, aut in augmento, aut in statu moriuntur. Hæc vero tempora, ex Galeno *in lib. de totius morbi temporibus cap. 3.* a nullo alio deprehenduntur, ac cognoscuntur, quam a cruditatis & coctionis signis in excrementis conspectis ac observatis. Non defuere tamen Medici alioquin doctissimi, qui præter hæc tempora a coctione seu transinutatione materiæ cognita, alia ab essentia morbi, aliaque a symptomatibus deprompta faciant. Etenim inflammationis cutis partem occupantis principium faciunt, quod humor ad partem inflamma-

Morborum temporum differentiæ.

Morborum tempora unde perquirenda.

a) P. 963. lin. 5.

tam confluit, & decumbit, eoque partim fluxo, partim fluente, augmentum seu ascensum, totoque humore affluxo quoad coquatur, statum seu vigorem, atque demum ipso concocto, cum etiam resolvitur, declinationem. Ex quo symptomatum, & materiæ transmutandæ tempora a temporibus morbi maxime diferre atque distingui affirmant. Veluti in pectoris, pulmonumque inflammationibus tempora morbi, & symptomatum simul procedere, minimeque cum iis temporibus, quæ a coctione, & cruditate excrementorum attenduntur, observamus. Vigere enim sæpius illa dicunt, nulla in humoribus coctione apparente. Quod tempus principium ex materiæ transmutatione esse statuunt. Quod morbus tunc erit in vigore seu statu, & natura seu materia ipsa, ut concoquatur, in principio, hoc confirmant ex Gal. *in* 1. *de vict. rat. in acutis*, scribente; Hippocrat. dicentem: *a*) (*Si dolor fuerit assiduus, qui fomentis minime cedat, & sputum etiam non procedat, sed lentescat citra coctionem, & ptisana offeratur, interficitur ægrotus,*) statum intelligere voluisse inflammationis, in quo non debeamus ægrotus nutrire, vigentisque inflammationis, signa esse dolorem assiduum, qui fomentis minime cedit, atque ubi ægri quicquam non exspuunt, cum tamen hoc tempore ad materiæ coctionem comparatum principium sit. Amplius ubi morbus & symptomata vigent, coctionis principium esse dicunt, atque ipsis declinare incipientibus augmentum esse. Quod vel ipsis fuit persuasum, primum ex Galeno, qui *in libro* 3. *de vict. rat. in acut. com.* 62. dixit: *Morbi vigorem interdum cum ipsa coctione exsistere:* ex quo plerumque morbi vigorem absque coctione observari colligunt: Et postea *com.* 59. cum scripserit. *Nam sæpius affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem exsistit, sed symptomata augentur.* Et in *secundo lib. aphorismorum: Dispositio siquidem, ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior.* Quod etiam confirmant ii dicentes in vigore coctionis morbum aliquantulum declinasse, cum humores concocti ac su-

a) Libr. de vict. rat. in acut. p. 386. lin. 3. & seq.

ſuperati minus naturæ moleſti, quam antea ſint. Non ſemper igitur a coctione ſola tempora morborum perquirenda diſcimus, at a ſymptomatibus & a morbi etiam, ut aliis viſum eſt, eſſentia. Quam rem Gal. meminiſſe viſus eſt *in* 1. *lib. de Criſib. cap.* 29. cum de cognoſcendis morborum temporibus ex acceſſionibus ſymptomatiſque locutus, dixerit: *Ipſorum augmentum judicari non modo ex acceſſionibus ſolitum tempus anticipantibus longioribus & gravioribus, verum etiam a propriis morborum ſymptomatis, quæ ideam morborum notant, atque a ſupervenientibus non minus, multis aſſiduis, validis ac malignis.* Hæc vero ita habet: *Ex ſupervenientibus vero ſymptomatibus; ſi multa, ſi diuturna & valida, atque maligna exſtiterint.* Quæ ſymptomata multa, diuturna, valida, atque maligna ſæpius in morbis exitialibus obſervantur citra ullam humorum coctionem. A quibus tempora morbi differre a temporibus naturæ concoquentis (quam Medici tempora materiæ vocant) cuique liquido conſtabit. Itaque dividimus tempora morborum, quibus utemur ad prognoſin, in ea, quæ ad morborum ſymptomata, & in ea, quæ ad naturam concoquentem, ſeu ad coctionem & cruditatem, (quæ ob id tempora naturæ concoquentis appellavimus) referentur. Morbi ſalutares omnia cum morbi tum naturæ tempora fere pertranſeunt. Quod in exitioſis non fit. Horum namque nullus eſt, qui ſtatum percurrat, & ad declinationem perveniat. Horum alii (ut dictum eſt) in principio, alii in augmento, ac alii in vigore ſeu ſtatu moriuntur. Differunt vero augmenti ſtatusque tempora in ſanandis, & moribundis obſervata. Illorum enim *augmentum*, ut docet Galen. in *primo lib. de Criſibus cap.* 8. *Incipiente humorum coctione fit, & ſtatus ſeu vigor perfecta apparente, lethalium vero morborum augmentum & ſtatus ſignis cruditatis ac lethalibus innoteſcit.* Quod Galen. *in lib. de totius morbi temporibus cap.* 6. ita expreſſit, dicens: *Siquidem initium ſimiliter in morbi generatione conſtituitur, aſcenſus non in coquendo, ſicut in iis, qui ſuperſtites futuri ſunt, ſed in cruditate, lethalibusque ſignis conſiſtit.* Itaque ſæpe contingit multa ob id tempora diverſa in

Morborum temporum diviſio.

ægro-

ægrotis eodem tempore obſervemus, quorum alia principium, alia ſummum vigorem, atque alia declinationem demonſtrant. Uti pleuritici, qui nihil exſpuentes, ſeu quicquam cum exſpuere nondum cœperint, moriuntur, quod ad morbum & ſymptomata ipſum conſequentia pertinet, in augmento aut vigore exſiſtunt, atque ad naturam nihil concoquentem, ſive ad materiam, quæ omnino eſt cruda, in principio. Verum Medici diſtinguere debebunt, quod non illa tempora a ſolius ſimplicis morbi vel multorum ſimul complicatorum ratione fiant. Quod Galen. *in eod. lib. c.* 3. ita meminit: *Nam uno eodemque tempore duobus tribusve morbis homo infeſtari poteſt, quorum alius jam declinat, alius principii tempus adhuc vel augmenti primordia occupat.* Itaque morbi principium ex ſymptomatum ratione, tempus eſt, in quo ægroti parum ab iis conflictantur, & ex natura concoquente, in quo nulla in humoribus apparet concoctio, & dum acceſſiones, ſymptomataque anticipant, augentur, & diutius ægrotos affligunt, augmentum ſignificatur. Idemque, quod ad naturæ tempora ſpectat, augmentum dicetur, cum humores concoqui manifeſte cœperint. Sicuti illis perfecte concoctis morbum in vigore eſſe dicimus, atque etiam in quo acceſſiones ſymptomataque conſiſtunt. Quibus quidem aliquo modo declinantibus, atque humoribus, & concoctis, & aliqua ex parte reſolutis, morbum declinare ſcimus. Sed quæ de vigore ſeu ſtatu morbi, diximus, forte dubia videbuntur, cum Hippoc. & Galenus, qui de hoc ipſo tempore locuti ſibi ipſis omnino conſtare non videantur. Etenim modo dicunt, vigorem ſeu ſtatum eſſe partem totius morbi vehementiſſimam. Et *in* 1. *Aphoriſm. Sect.* 3. Gal. dixit: *Vigorem nihil aliud eſſe, quam morbi, quandum ad caſus attinet, maximum.* Et *in* 2. *lib. de triſibus cap.* 8. ut nuperrime diximus: *Circa ſtatum omnia eſſe fortiora.* Et *in lib. de tot. morb. temporib. cap.* 3. docet: *Statum ſive vigorem inflammationis eſſe, & dici, quando pars inflammata maximis doloribus cruciatur, febriſque vehementius ſolito affligit.* Ex oppoſito alii negant vigorem eſſe moleſtum ac turbantem,

Morbi principium quodnam.

Augmentum.

Status.

Declinatio.

at

at potius tunc temporis ægrotos melius quiescere, neque febrem, neque symptomata, neque accessiones auctas videri, sed hæc omnia æqualia esse & consistere; quo ægroti minus, quam cum augmento turbantur & conflictantur. Neque immerito, cum Hippoc. *in Sect. 2. Aphorism. 47.* dixerit: *Dum pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Nemo tamen negat in vigore ipsum pus factum esse; veluti in febribus humores plane concoctos in statu apparere, observamus. Quod forte etiam Galen. *in 2. Aph. com. 29.* intellexit, cum hæc scripserit. *Dispositio siquidem, ex qua morbi generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior: verum in his, qui salvari debent, multo melior quam in morbi principio.* Et in *3. lib. cap. 5. Sicuti ipsas dispositiones, in quibus hæc fiunt, ubi morbi consistunt, necesse est, esse meliores in his, qui debent sanitati restitui.* Nemo etiam non fatetur, crisin bonam fieri in statu, veluti Gal. *in lib. 3. de Crisib.* affirmavit. Antequam vero ipsa fiat, necesse est vehementes turbationes, & agitationes fieri, non minusque gravia symptomata, critica vocata, crisin illam prænuntiantia; uti sunt vigiliæ, dolor, deliria, inquietudines, & alia. Tunc enim natura, dum concoquit humores atque eos ad excretionem parat, concitat in corpore magnam turbationem. Quod Galen. cum *in 3. de Crisib. cap. 5.* tum *in 2. Aphorism. com. 19.* docet. Quare morbi status non sic in ægrotis fortior molestiorque videtur. Quid igitur his auditis erit resolvendum? An non ipsum statum esse fortiorem, vel potius debiliorem ac quietiorem. Utrumque, si accuratius status tempus observabimus, verum erit. Etenim morborum tempus quodlibet habet suam latitudinem, ex qua quodlibet ipsorum tria tempora percurrit, ut puta principium, medium, & finem; status itaque principium est molestissimum, quia in eo tota pugna atque turbatio fit, cum natura maxime concoquat vel expellat, atque hoc est, quod dixerat Hippocr. *in Sect. 2. Aphorism. 47. Cum pus fit, dolores & febres augentur magis quam illo confecto.* Quod fit in principio status, atque in fine est confectum. Quo fit,

Morborum cujuslibet temporis divisio.

ut ægroti ſummos labores ac turbationes patiantur in primo ſtatus tempore, quoniam natura valide totam materiam humorum agitat, atque alterat. Qua ſane concocta ſeu alterata, quod circa finem factum eſt, melius ægroti ſe habent. Quo tempore morbus omnino coctus ſeu ſuperatus a natura eſt. Unde ipſam minus turbari & offendi, non eſt mirum. Dicimus itaque in ægrotis, qui incolumes futuri ſunt, totum ſtatus ſeu vigoris tempus cum perfecta humorum coctione non eſſe, ſed ipſius tantummodo partem ultimam ſeu finem, quam ex ſymptomatum ratione declinationem aliquo modo nominari liceret. In morituris vero ſtatus ſeu vigor nulla omnino coctione obſervatur, ob idque peſſimum eſt in morbis vigorem absque ulla coctione obſervari, quod ſane ſignificat morbum eſſe fortiſſimum, qui usque ad ultimum cum natura venerit, ſummas ipſius vires oppugnando, atque naturam ita debilem, ut quicquam contra morbum toto illo tempore facere non potuerit, nihilque humorum concoxerit, & ſuperarit. Quæ ſi hactenus facere non potuit, multo minus poſt faciet, ipſo morbo viribus ſupra ipſam plurimum aucto, ipſaque debiliori reddita. Sed tempus eſt, ut ad prædictionem ex ſtatus obſervatione, deſcendamus.

CAP. XIII.

De ſalutis ac exitii prognoſtico ex morborum futuri ſtatus cognitione.

Morborum ſtatus cognitio ad horum prognoſticum plurimum facit.

Eum morborum ſtatum, ſeu vigorem, qui humorum coctione perfecta indicatur, ad morborum prognoſticum, plurimum facere, non ignoramus, circaque ejus rationem propterea accuratius verſari nunc ſit propoſitum. De altero tam non ex naturæ, ſed morbi potius ratione, ut nuper oſtendimus, qui ſymptomatum auctorum conſiſtentia atque vigore cognoſcitur, non minus agendum duximus, licet multis ipſum ſtatum ſeu vigorem appellari non libeat, at potius augmentum, quod niſi ægroti a vehementiori morbo, quem debilis ipſorum natura ferre non poteſt, tunc temporis interimerentur, morbus procul dubio ac ſymptomata multo

plus

plus augerentur. Salutis vero ac exitii præſagium nobis primo ab illius ſtatus celeritate, tarditateque innoteſcit, atque etiam quod vel ſolus vel ſimul cum naturæ ſeu coctionis ſtatu in ægrotis obſervatur. Cito autem morborum ſtatus ſeu vigores apparentes, neque valde vehementes, optimi in omnibus ægrotis cenſentur. Siquidem natura melius morbi inſultibus reſiſtet, ſi brevi tempore ſit dimicatura. Non latet etiam nos omnia morborum tempora, ut Gal. docuit, inter ſe proportione temporis convenire; etenim breve principium breve tum augmentum, tum ſtatus, tum declinatio ſequitur, quodlibetque ipſorum æqualis temporis proportione movetur, a brevi propterea obſervato principio brevi tempore augmentum atque ſtatum, uti dictum eſt, expectare debebimus. Contra tarde ad ſtatum morbum venturum ſperabimus, prioribus duobus temporibus, principio ſcilicet ac augmento, tarde ad ipſum ſtatum properantibus. Hippoc. *in Sect.* 1. *Aph.* 7. *Ubi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores.* Facilius igitur natura morbi vehementiam cito advenientem, & cito deſinentem, feret. Attamen ſæpe usque adeo morbi ſunt graves, aut a maligna humorum qualitate, aut ab ipſorum multitudine, aut a principe parte corporis læſa, aut ab iis omnibus ſimul, ut ſtatim in principio ægrotos interimant; uti cum ex venenoſo humore, corde inſigniter læſo, ſyncope oborta ſtatim moriuntur, & cerebro læſo phrenitici: veluti phrenitico, de quo Hippoc. *in* 3. *Epidem. com.* 3. *a*) meminit, contigit, qui quarta die obiit. Idem in anginoſis, pulmoniis non raro obſervatur, quod ii copia humorum paucis diebus ſuffocati pereant. Quare quovismodo principibus membris, aut partibus ipſis immediate ſervientibus, graviter læſis, ut gula, pulmonibus, inteſtinis, renibus, veſica; aut ab aliqua inflammatione, aut humore craſſo & lento obſtructis, continuo homines pereunt, etſi etiam brevi tempore ſic morbus ad ſtatum feſtinet. In morbis vero partem vel non principem, vel ipſam leviter offendentibus, vires non niſi longo tem-

Morborum temporum inter ſe convenientia.

Morbi graves unde ſæpe oriuntur.

a) Ægr. 4. pag. 1100.

pore reſolvuntur, in hiſque quanto citius ad ſtatum ægroti veniunt, eo citius liberantur. Qui ſi longo tempore ac tardiſſime ad vigorem ſeu ſtatum veniant, ni ægroti prærobuſtiſſima natura valeant, morientur. Ex ſtatus igitur tardius futuri præcognitione, ſalutis ſpes dubia redditur: in prælanguidioribusque corporibus bonum non eſt, peſſimumque, ſi morbus valde vehemens fuerit. Quod Hippoc. forte intellexit, cum dixit: *a) Sudores frigidi in morbis acutis ac vehementibus, mortem: atque in mitioribus, longitudinem prænunciant;* quando ut *Gal.* meminit *in Commento,* natura corporum ægrotantium a vehementi morbo longiori tempore conflictata, priusquam ipſum, qui non niſi longiori tempore ſuperatur, concoquat, exſtinguitur. Celeritati quoque ac tarditati ſtatus morborum, ſi conjunxerimus ſtatum naturæ, judicium magis certum, aſſequemur. Namque hoc ſemper erit veriſſimum ac fideliſſimum, ſi æque tum morbus, tum natura, quod ad ſua tempora ſpectat, ſimul moveantur, cito quidem, ſi ex aliis temporibus antegreſſis ſtatum, ſeu vigorem morbi & naturæ, ſeu coctionis ſeu materiæ, quo modo alii hunc ſtatum vocant, ſimul futurum conjiciemus, morbum ſanatum iri, atque omnino ſalutarem prædicemus. Eodem itidem modo, ubi etiam una tarde morbi atque naturæ vigor ſperabitur, ſalutem futuram pollicemur. Siquidem æque totum offenſæ, quod corpori ægroto morbus intulit, natura eo tempore corrigere atque emendare poterit. Et merito ſane, etenim cum duo ſint, quæ invicem pugnant, morbus quippe ac natura, ſi æque ambo robuſta fuerint, æque ſimul a principio ad finem usque ſe habebunt, morbus quidem oppugnando, & natura defendendo, totumque illud, quod a morbo in corpore concitatur, natura æquali robore prædita eo tempore corriget. Nihil itaque in ægrotis melius creditur, quam tempora omnia tum morbi, tum naturæ a principio ad finem una æque procedere. Ubi vero morbus celeriori motu quam natura ipſa moveatur, malum ſignificat; non obſcurum enim eſt imbecil-

Salus vel exitium in morbis quomodo ex ſtatu tum naturæ tum morbi prænoſcitur.

a) In 4. Aphor. 37. & in Prognoſt. p. 38. lin. 21.

cillitatis naturæ indicium, atque quo magis naturæ tempora a morbi temporibus distant, eo pejus ad prædictionem esse creditur, & quo minus, eo minus malum. Quando enim morbus summum exercet vigorem, & natura adhuc etiam est in principio, utpote quod nondum morbum alterare, & concoquere cœperit, qui spei ad salutem erit? Ni natura sit prærobusta & morbus mitis, certum exitium præmonstrabitur. Sed his de statu morbi præmissis, nunc ad naturæ statum redeamus, qui si cito sit futurus, facultate valida exsistente, brevi salutem certo ostendet. Nam morbos habere celerem statum, nihil quidem aliud, quam brevitatem, & securitatem, teste Hippocrate, significat. Itaque in iis humorum concoctio cito incipit, & cito absolvitur, & quo citius incipit, eo citius perficitur. Optimumque est in omnibus morbis Medicos signa coctionis observare, hæc enim nunquam, ut Galeno placuit, male apparent, at perpetuo salutem significant, atque eo citius futuram, quo citius signa illa coctionis nobis illuxerint. De his Hippocrat. *in* 1. *Epidemior. a)* ait *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem.* Et Galen. *in lib. tertio de Crisibus cap.* 8. *Neminem vidisse intereuntem, qui præcedentibus coctionis signis crisin habuisset,* meminit. Quo citius itaque hæc apparuerint, eo securiorem morbum præmonstrabunt. Contra, quo tardius scilicet illa illuxerint, eo statum tardiorem, ac morbum difficiliorem, ostendunt; in morbo siquidem graviori, ipso crudo exsistente, tardissime ex longo antegresso principio ad statum veniente, periculum est, ne, priusquam morbus concoquatur, natura exstinguatur. Quare colligamus ex iis statum morbi ad prædictionem æstimari brevi tempore fore minus malum, quam qui longiori tempore futurus est, ni morbus sit admodum vehemens ac symptomatis naturam prosternens. Majus malum quoque est, si sine statu naturæ appareat, & quanto magis tempora naturæ a temporibus morbi distabunt, eo periculosiorem morbum præmonstrabunt. Bonum itaque erit, ipsum

Naturæ status cognitio quid ad præsagium in morbis.

a) Sect. 2. pag. 948.

morbi ſtatum cito futurum prænoſci, & eo melius, una cum ipſo ſtatum naturæ: Optimumque in morbis ad prognoſin eſſe judicabitur, ſi perpetuo ambo hi ſtatus quippe morbi & naturæ ſimul procedent, ac una moveri obſervabuntur. Atque hæc de ægrotantium prædicenda ſalute ac morte, a naturæ morbique viribus, atque a futuri ſtatus præcognitione, a nobis dicta ſint. Quibus addamus, ea, quibus alii Medici Empirico quaſi modo morbos ſalutares atque exitiales dignoſcunt.

CAP. XIV.

Ex quibus morbos ſalutares ac exitiales nonnulli cognoſcant.

Morbi Salutares atque exitiales quomodo cognoſcuntur Empirico quaſi modo.

Etſi præter noſtrum inſtitutum videatur, non velle omnia, quæ alii Medici ad cognoſcendos morbos parvos ſalutares, ac magnos exitiales Empirico quaſi quodam modo cognoverunt, proſequi; cum nobis ſatis ad illud aſſequendum ea ſufficere poſſint, quæ nos dogmatice ex Hippocrate, & Galeno hactenus ſumus proſecuti: veruntamen ne aliquid omittamus, quod poſſit hanc noſtram prædicendi Methodum illuſtrare ac ampliare, ea quoque omnia, quibus ſcio quosdam morborum vires adverſus naturam dimetiri & cognoſcere, atque morbos exinde ſalutares & pernicioſos animadvertere, accuratius quoque cognoſcenda & illuſtranda duximus.

Morbus fortis & pernicioſus unde conjicitur.

Dicunt itaque hujuſce prædicendi modi auctores, illum morbum fortem, ac pernicioſum conjici poſſe, a virtute ſive natura profligata, a maximo dolore, calore immodico, inquietudine, morbi difficili tolerantia, mentis alienatione, ſiti, immodica, vigiliis aſſiduis, magnis inflammationibus membrorum nobilium vitæ neceſſariorum, ex medicamentis non juvantibus, copia humorum, turgentia atque ex aliis ſignis cauſisque pravis.

Morbi debiles unde æſtimantur.

Et a contrariis debiles facileque naturæ cedentes æſtimantur. In his quidem virtutem ſeu facultatem ajunt prævalidam cognoſci, ipſosque vel omnino doloribus vacare, vel ſaltem leviſſimis, vel non aſſiduis conflictari, neque ſi febricitent, vehementem calorem

rem ſentire, quietosque eſſe, ac facile morbum perferre, mente recte conſtare immodica ſiti non ardere, neque plane eos vigilare, neque ſomno veternoſo teneri: atque ſi aliqua vexentur inflammatione, ea non ſit magna, neque membrum nobile occupet, ſed aut a viſceribus remotas, aut ignobiles, neque principibus immediate ſervientes. Qui morbi neque ingenti humorum multitudine neque turgentia, ut illi dicunt, foveantur. Atque demum, ſi ex medicamentorum uſu quicquam fuiſſe juvatos obſervemus. Hæcque ſigna ſalutaria ſtatuunt, a quibus ſalutares morbos ipſi prænoſcunt. An vero ex horum tantummodo accurata obſervatione in ægrotantibus ſalutem ac exitium præſcire recte quis queat? In morbis acutis iſtud poſſe conſequi non dubitamus: ſiquidem omnem morbum acutum, ſeu febris ſit, ſeu inflammatio, vel aliud tale genus morbi, cum virtute, ut ii dicunt, proſtrata ſeu exſoluta exitialem eſſe, quis ignorat? Etenim, ut nuper dictum eſt, virtus prælanguida, naturam cum morbo pugnantem, non modo in pugna defecturam, ſed jam defeciſſe ac occubuiſſe, ſignificat.

Morbi exitioſi dignoſcendi à virtute debili.

At per virtutem omnes facultates intelligunt, quippe vitalem, quam Medici præcipue obſervant, animalem, atque naturalem. De quibus alias abunde a nobis dictum eſt. Itaque ea, ſi omnes profligatæ obſerventur a morbo, natura devicta præmonſtratur. Reliqua vero ſigna, quæ obſervant, ſcilicet calorem, doloremque immodicum, inquietudinem, difficilem tolerantiam, ægrotus non dormire, morbum principem partem tenere, a multitudineque humorum aut turgentia eſſe concitatum, vehementem quin etiam eſſe inflammationem, aut febrem, nihilque adhibita medicamenta juverint, omnino eſſe exitioſa ſigna, putant. Quæ ſi una cum malis vacuationibus ſpontaneis obſerventur, morbum plane lethalem eſſe affirmant, omniumque certiſſime, uti nuper dictum eſt, viribus prælanguentibus, quando ab iis morbis non niſi robuſtiſſimi evadere ſoleant. At ne hæc nos ſigna ad judicandum fallant, ſingula a nobis quoque ſunt illuſtranda, ac diſtincte magis cognoſcenda. Namque

que per virtutem proſtratam, ſeu defectam, vitalem facultatem præſertim cum iis maxime debilem prælangueſcentemque intelligimus. Pernicioſi enim ac maligni morbi continuo ſolent vires proſternere. Sed præter vitalem animalis non minus atque naturalis ſedulo erunt attendendæ. Quæ quanto debiliores evaſerint, tanto morbum perniciofiorem ſignificant. Dolor, calor, inquietudo, & reliqua ſymptomata, ſi poſtea in morbo appareant, malum morem denotabunt, & quo plura vehementioraque fuerint, eo majorem atque maligniorem quoque morbum præmonſtrant. Sed nunc de his ſingulis nos accuratius. Dolores vehementes, aſſidue morbi fortiſſimi ſunt ſymptomata, omniumque maxime viſcera nobilia obſidentes, ſeu vexantes. Ex quo merito Hippoc. *in ſect.* 4. *Aph.* 66. dixit: *Viſcerum fortes dolores, malum ſignificare.* Dolor etiam eſt ex iis, quæ maxime vires reſolvunt. Quare magni dolores in omnibus morbis, tum ut ſignum, tum ut cauſam malum prænuntiant, iis exceptis, qui critice aliquando in aliqua partium ignobilium, & remotarum a viſceribus excitantur.

Morbi fortes vel debiles cognoſcendi.

A doloribus.

Dolentes namque pedes, vigentibus morbis, quo tempore non raro dolores ægrotos invadunt, vel etiam ab ignaris mulierculis laudari ſolent, morbum in pedes nimirum decumbere putantibus. *Qui etiam dolores non ſentiunt* (ut Hippocrates *in ſect.* 2. *Aph.* 6. docet) *peſſimo morbo vexantur*, ii enim, *aut delirant, vel in ipſis facultas exſtinguitur.* De calore itidem vehementi magni morbi explicantur, ſed quandoque a prævalida natura fit, ideo accurate diſtinguendum erit, an ex morbo, an ex natura, ut dictum eſt, forti fiat, & an in toto vel in parte aliqua corporis ſit, rurſumque an internam vel externam occupet partem, atque an in extremis quidem partibus, aut in viſceribus ſentiatur. De his Hippoc. *a*) *in Prognoſt. text.* 4. ita habet: *Si vero caput, manus, ac pedes frigida ſint, ubi & venter & latera calida ſunt, malum eſt.* Et *in ſect.* 4. *Aphor.* 48. *In febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores frigidæ, interiores urantur, & ſitim habeant, letha-*

A calore.

a) pag. 39. lin. 30.

lethale. Internarum partium insignem caliditatem a magna inflammatione viscus aliquod, vel aliquam ex internis partibus occupante, concitari Gal. docet. Quæ vero vel etiam est vehementissima caliditas, occupans externas partes, atque a visceribus remotas, magni sane vehementisque morbi est indicium; non tamen exitialis. Quinimo in febribus continuis, si in parte exteriore ac longinqua a visceribus, veluti sunt crura, brachia, & pedes, vehemens caliditas concitetur, optimum erit signum. In toto vero corpore vehemens, assidua, diuque durans caliditas corpus colliquat. Sæpe vero Medici decipiuntur a putridarum febrium miti ac leni calore in cute observato. Etenim cum natura opprimitur ac fere humorum multitudine suffocatur, quo calor nativus alioquin ardens sese exinde intus contineat, nec foras moveatur, partes corporis exteriores parum calent. Has febres aliqui fumantes magis, quam suffocantes appellant, quod in ipsis non flamma, seu ardor calorve, foras per cutis meatus moveatur, sed fumida potius neque ita urens exhalatio, seu fumus, uti in igne lignorum viridium vel temere congestorum copia obruto & suffocato pro flamma fumum excitari observamus, aut ubi ita natura deficit, ut nisi ex putrefactis succis calor accensus non multus sit; neque ad cutim copiose perveniat. De quo scribit Galen. *in* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 10. Hermocratis casum commentans: *a*) *Neque enim septimo decimo accidit nativi caloris ratione, sed sola putredine succensis febriliter humoribus, aut venenosæ putredinis causa, aut ob insignem visceris inflammationem intus cum sanguine nativo calore recurrente, sive retracto, aut a morbi vehementia, vel malignitate, in externis partibus corporis & remotis resoluta externæ partes parum calent.* Quod in moribuntis observatur: *Inquieti vero & anxii sunt ægroti, qui in loco stare nequeunt, quique decubitum, ut ait Galen. in* 1. *de humorib. text.* 17. *ferre possunt, sed formas mutant, jactantur assidue, inæqualiter moventur, agitantur atque æstuant.* Quod illis contingit, vel stomachi vitio, cum præsertim os ventris, Ab inquietudine.

a) Quem vide in 3. Epidem. Sect. 1. Ægr. 2.

ut docet Gal. *in* 2. *Prorrh.* 24. a pravis mordetur humoribus, vel quibus in ore ventriculi propria quædam moleſti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus ſit, neque in ventriculi ſpatio innatet, ſed in ejus tunicis ſit immerſus, atque etiam a longa inedia, ventre ichoribus (Galeno auctore *in* 7. *Aphoriſm.* 56.) repleto; vel a cibo intempeſtivo gravante, vel a corpore virtutem gravante, aut a febre ſtabili & æſtuoſa & maligna, vel ab acrioribus virulentiſque humoribus æſtu turgentibus, ferventibusque circa præcordia, vel ab inſigni alicujus viſceris inflammatione, vel eryſipelate, aut denique ab infirmitate virium. Quare quandoque ægroti inquieti evadunt, quo tempore humor aliquis calidus vel acris ad excretionem movetur, quod in iis obſervamus, quos criſis aliqua judicare debet. De quibus Gal. *in* 2. *Prorrheticorum* 44. hæc habet: *Nam ſi judicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum ſolvit ſupervenientibus ſudoribus, vel vomitibus commodis, vel alvo ſubducta.* Itaque hæ inquietudines, quæ ſtomacho ex aliquo humore læſo fiunt, morbum minime pernicioſum denotant: peſſimæque ſunt, ab æſtuoſa febre ſtabili & peſtilenti, ab inſigni viſceris inflammatione, & ab humoribus virulentis æſtu turgentibus ac circa præcordia ferveſcentibus obortæ, atque omnium maxime, quæ propter languorem virium excitantur, hæ ſumme pernicioſos morbos præmonſtrant. De his auctor Coacarum *in* 1. *libro text.* 2. ait: *Quæ cum refrigeratione anxietates incidunt, peſſimæ.* Addamus diu etiam perſeverantes, nulla poſtea illuceſcente evacuatione. Idem forte de morbi difficili tolerantia videtur dicendum; nam morbum non facile tolerari, inquietudinem ſignificat, *a*) quam vel a vehementi diuque perſeverante febre vel maligna, vel a virulentis ſuccis, vel inſigni inflammatione interna vel denique virium infirmitate fieri jam diximus. Ægris igitur morbum non facile fe-

A Morbi tolerantia.

a) Unde in loco ex Coacis paulo ante citato δυσφόρειαι legitur, quod vocabulum ab Authore noſtro tanquam *Anxietates* expoſitum, ſtricte tamen *difficilem tolerantiam* ſignificat.

ferentibus, hoc unum ſpeciatim nobis indicari videtur, quippe naturam morbo imparem viribus eſſe. Quod Hippocrat. *in Prognoſticis text.* 56. *b*) de ſuppuratis ad exitium tendentibus expreſſit, cum dixerit *hos non facile morbum ferre, & facile eos, qui ſani futuri ſunt.* Somno etiam ægrotos bono carere per multos dies, nobis fortiſſimi morbi & pernicioſi erit indicium, omniumque maxime perpetuæ vigiliæ, quod hæ vires reſolvant, cruditatem in humoribus augeant, in deſipientiam, & phrenitidem non raro ægrotos deducant, atque non minus in exitiales tremores ac convulſiones. Somnus perpetuo magni momenti erit ad ſalutem prænoſcendam, ſi bonus naturaliſque ſit. Nam pauciſſimi aut nulli ſunt, qui morbo vexentur pernicioſo, & probe, id eſt naturaliter ſeu ſecundum conſuetudinem, dormiant. At dormientibus etiam non omnino fidere debebimus, cum ex iis non pauci ſint, qui etſi ſint moribundi, recte dormire videantur. Sed hic, quod una cum virium languore prodeat, a bono diſtinguetur, atque etiam, quod nedum non juvat, ſed quinimo etiam lædit. Quod fit tanta affectione cerebrum occupante, quam neque ſomnus digerere, & conſumere queat. Hinc Hippoc. *in* 2. *lib. Aphoriſ.* 1. dixit: *Quibus in morbis ſomnus laborem facit, mortale. Si vero juvat, non mortale.* Alii vero gravioribus ſomnis & longioribus utuntur, qui non inter ſomnos, ſed ſoporiferos potius affectus ſunt adnumerandi. At de his in ſequentibus libris accurate ſcribemus. Magnas inflammationes appellamus, cum ex ipſarum vehementia, tum ſi fiant in membris principibus; eæ omnes multum ſunt merito timendæ; veluti parvæ, atque in ignobili membro, parum aut nihil. Quid læſæ partis varietas ad prognoſticum faciat, alias dictum eſt. Cui hoc unum addimus, partem affectam vel principem, vel non principem tanti momenti eſſe Galenum docuiſſe, ut in acutis morbis humores malignos in principem partem recurrentes, exitium; & in non principem ac ignobilem, ſalutem ægrotis inferant. Graviſſimos itidem morbos eſſe ab humorum

A ſomno.

A parte affecta.

b) p. 41. lin. 47. ad finem usque.

Ab humorum multitudine.

multitudine concitatos, omnes medici ſtatuunt, præcipueque ſi multitudo humorum ſit eorum, qui naturæ maxime adverſantur, quos ipſa propterea difficillime ac tardiſſime concoquit, corrigit, aut a partibus affectis expellit, quales ſunt bilis æruginoſa, uſta, atra vocata, ſumme putridi ac virulenti humores. Non tamen ob id, qui ab humoribus quantitate paucioribus excitantur, omnes periculo vacant. Sæpe enim valde exitiales obſervamus morbos a pauco, ſed tamen virulento humore. Cujusmodi fuit phrenitis, qua ille, de quo Hippoc. ſcripſit *in tertio libro Epidem. a*) quatuor diebus interiit. Hoc Galenus *in libro ſexto de locis affectis*, exemplo cum ictus ſcorpionis ſeu veneni, perquam quantitate exigui, tum ſeminis corrupti, quibus ſæviſſimi morbi & ſymptomata concitari ſolent, verum eſſe demonſtravit. Ex turgentibus etiam humoribus non minus graves, & periculoſi morbi concitantur. Quando hi, præterquam quod turgentes periculum invehunt, ne in partem corporis principem irruentes, morbum graviſſimum faciant, id etiam habent, ut ipſorum mala qualitate morbis vim pernicialem addant. Medicamenta etiam, quicquam utilitatis ſeu juvamenti non afferentia, morbum usque adeo pernicioſum, quem natura neque arte adjuta ſuperare queat, præmonſtrant. De quibus Hippoc. *in* 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 65. *b*) *Et oblata ægre admittebant, nam purgationes multos offendebant.* Facta quidem tempore debito in acuto morbo ſanguinis vacuatione, aut per venæ ſectionem, aut per malleolorum ſacrificationem, aut alio modo, aut medicamentis vel lenientibus, vel purgantibus vomitoriis, aut dejectoriis, purgatione, ſi ægroti nihil juventur, judicium redditur difficile. Pravorum ſiquidem humorum crudorum, naturæ minime cedentium, multitudinem ſignificant, unaque naturam morbo longe debiliorem redditam eſſe, quæ priusquam morbum concoquere queat, ſuccumbit. Hujusmodi vacuationis Hippoc. meminit in *lib.* 4. *Aphoriſm.* 56. dicens: *Febricitanti ſudor ſuperveniens, febre non deficiente, malum.*

Quantitate.

Turgescentia.

Ex medicamentorum utilitate.

Et

a) Sect. 3. Ægr. 4. p. 1100. b) p. 1086. lin. 13.

Et *in* 1. *Prorrheticorum text.* 7. *Qui in hypochondrio febri refrigerata ardores relinquuntur, tum alias tum in ſudoribus, mali ſunt.* Et *in lib.* 2. *a) text.* 27. *Inquietatio cum ſudore, eſt mala,* &c. *b) Flammans quoque cum ſudore facies in his mala.* De ſputis *in lib.* 2. *Prognoſticorum text.* 51. *c) Omnes autem excretiones malæ ſunt, quæ non ſedant dolorem.* Quæ itaque juvare deberent, cujusmodi ſunt medicamenta omnia, & non juvant, aut exitii aut ſaltem difficilis judicii ſunt indicia. Quod. Gal. *in lib.* 3. *Prorrh. text.* 35. expreſſit, hunc in modum ſcribens: *Sanguinis eruptio non judicans, vel mortalis, vel judicatu difficilis, ita ſudor vel copia, tum urinarum, tum dejectionum, tum vomituum, vel quæ per hæmorrhoidas, vel uterum excernuntur, & parotides & ceteri abſceſſus.* Et paulo poſt: *Quæ namque ex judicatoriis nihil juvant, ſunt judicatu difficilia: Quæ non etiam in contrarium repunt, ſunt lethalia.* Alibi dixit lethalia eſſe, quæ cum ſignis lethalibus, & judicatu difficilia, quæ non cum ſignis lethalibus, apparent. Itaque hoc eodem modo remedia ægrotis nihil juvamenti afferentia, difficilis erunt judicii, & quæ nedum juvabunt, ſed quinimo etiam ægrotos lædent, ſeu ab ipſis ægrotis in deterius mutantur, atque abeunt, exitium præmonſtrabunt, quod Hippocrat. *in Sect.* 2. *Aph.* 2. de ſomno expreſſit, cum dixerit: *Quibus in morbis ſomnus laborem facit, mortale: ſi vero juvet, non mortale.* Quo ex medicis præſidiis, quæ juvant ægrotos, ſalutarem ſane morbum ſignificant. Idem ex omnibus naturæ excretionibus juvantibus, (quas criſes Medici vocant) judicari ſolet, quæ enim juvant, ſalutari itidem; & quæ non juvant, difficile judicium reddunt; atque quæ lædunt in acutis morbis exitium prænuntiant: omniumque certiſſimum, ubi aliqua ſigna prava illuxerint, cujusmodi ſunt, in ardentiſſimis febribus tremores, convulſiones, refrigerationes extremorum cum ardentiſſima ſiti, deliria, atque alia multa, quæ alias accurate recenſuimus, atque poſterius de ſingulis accuratius agemus. Atque hæc

a) Lib. 1. 39. tum & in Coac. præſag. text. 53. *b*) Prorrhet. lib. 1. text. 67. *c*) Libr. Prognoſt. p. 41. lin. 33.

de ægrotantium morte ac ſalute a naturæ morbique viribus, atque a futuri ſtatus cognitione præſagienda dicta ſint, & quod hactenus de iis univerſaliter ſcriptum eſt, nunc in ſequentibus libris ſpeciatim, de ſingulis ſymptomatis, quibus natura, tum robuſta, tum debilis, adverſus morbum dignoſcitur, agendum erit, atque his noſtra prædicendi methodus abſolvetur.

FINIS LIBRI PRIMI.

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS,
DE
PRÆSAGIENDA VITA & MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De quibus in toto opere ſit agendum.

Cum in primo libro de Ægrotantium ſalute, ac exitio Prognoſticum a naturæ morbique cognitione pendere dixerimus, atque etiam ex quibus vires utriusque tum prævalidæ, tum debiles innoteſcerent, plane fuerit demonſtratum. Supereſt modo, ut de earundem virium fortitudine, atque debilitate ſpeciatim agamus. Ex his ſiquidem totum prædicendi artificium nobis innoteſcit, in ipſorumque accurata obſervatione conſiſtit. De hoc vero agentes, ab iis, quæ naturam morbo vel imparem viribus, vel firmiorem denotant, exordiemur. Itaque de his (quæ facultatem actiones firmas, vitiatas, diminutas, ac omnino exſtinctas ſignificare alias dictum eſt) ſermonem primo faciemus, & poſtea de illis agemus, quæ tum morbos fortes, exitio-

Prædicendi artificium in quibus conſiſtit.

exitiosos, tum debiles, salutares, denotant, a quibus ad particularium morborum, illorum inquam, quæ hominibus exitium inferre possunt varios eventus judicandos, descendemus. In his vero singulis tradendis, ut ordine non careamus, (quando nos ad dignoscendum prognosticum, singularum facultatum actionibus, uti instrumentis seu mediis, utamur) in primis circa eas actiones, vel sanas, vel vitiatas, vel diminutas, vel plane sublatas, quæ ab animali facultate, & secundo a vitali, atque demum, a naturali proficiscuntur, versabimur. Sed rem aggrediamur, ab internis sensibus principium facientes, quorum cognitio, quantum ad ipsorum morborum exitus prædicendos Medicis conducat, ab iis, quæ posterius scribemus, liquido cuique nostrum constabit.

CAP. II.

Quid mente constare in morbis significet.

Ad indagandum morborum prognosticum exordiemur, ut nuper proposuimus ab actionibus animalis facultatis, quæ imaginatione, ratione, ac memoria perficitur; atque ab iis primo, quæ mentis seu virtutis ratiocinatricis, robur & debilitatem, significant. Hæ si fortes, firmæ, ac perfectæ, vires istius facultatis prævalidas; si vitiatæ, diminutæ, ac omnino sublatæ, prælanguidas denotant. Itaque multum interest, in omnibus morbis actiones, quæ vim hanc animalem fortem seu firmam significant, atque prælanguidam, sedulo cognoscere. Hæ namque in cerebri malis, exitium, illæ salutem futuram prænuntiant. Quæ nos haud fallent, si cum ipsis facultatum aliarum actiones æque respondenrint, fit enim aliquando, cum recte tum vitales, tum naturales vires valuerint, ut mens in ægrotis turbetur, quæ non raro salutaris crisis fit indicium. Ea quanquam Hippoc. *in Sect.* 2. *Aphorism.* 33. dixerit: *In quovis morbo mente constare; & bene se habere ad illa, quæ offeruntur, bonum:* Nihilominus in multis morbis mentis constantia licet ex bonis signis sit, nullo modo salutem prædicit, quandoquidem multi

Animalis facultatis actiones quænam harumque robur & debilitas quid ad præsagium in morbis.

Mentis constantia in

quibus morbis ſalutem non prædicit.

multi ex pleuriticis, peripneumonicis, anginoſis, hepatis, lieniſque, ac aliarum partium inflammationibus atque ex febricitantibus ſine ulla mentis vacillatione moriantur. In ſepti vero tranſverſi, renum, uteri, cerebri, ſpinalis medullæ, nervorum, partiumque nervoſarum juxta cerebrum poſitarum, aut quibus cerebrum maxime conſentit, inflammationibus ægrotos ſanos mente eſſe, non obſcurum recuperandæ ſalutis indicium exiſtimatur. Nullus etenim, aliqua ſupradictarum partium ex præcipuis, vel multis ſimul inflammatis, prudens ac ſapiens moritur. Ex quo in talibus morbis ægrotos mente conſtare optimum eſt, præſertimque ſi id cum aliis ſignis bonis appareat: ſcitu vero dignum cenſet ad hoc, ut diſtinguantur mente recte valentes ab iis, qui modo aliquo vacillant, ut eos, qui mente conſtant intelligamus, ſæpe enim fit, ut medici hac in re plurimum decipiantur, atque errent, putantes quoſdam viros prudentes & ſapientes eſſe, qui vere delirant, & aliquos vacillantes, qui recte ſapiunt. Mente vero hi conſtare dicuntur, in quibus omnes voluntariæ actiones plane firmæ, ſeu illæſæ ſpectantur, ac in ipſis obeundis partium ſolitum decorum ad unguem ſervatur, nec non ubi interni ſenſus recte atque ſecundum conſuetudinem valent, ſuaque munera obeunt. Vel mente denique conſtare eos dicimos, ut Galeno quoque placuit, qui loqvuntur, aguntque ſingula rationi conſentanea. Sed de his nunc ſatis, in ſequenti enim capite iſtud nos accuratius ſcribemus.

Mente conſtare in quibus morbis optimum.

Mente conſtare quinam dicuntur.

CAP. III.

Quid ſit mente non conſtare, qualibusque ſignis, cum præſens de mentis inconſtantia, tum futura prænoſcatur, & de deliriorum differentiis atque cauſis.

Quemadmodum ægrotos in omnibus morbis mente conſtare, ſeu quod ad rectricis facultatis actiones pertinet, recte ac ſecundum conſuetudinem ſe habere, bonum eſſe affirmavimus; ſic illos quovis modo delirare, ſeu vacillare, ſeu

ſeu non recte ſecundum conſuetudinem ſapere, malum fore ad ſalutis prognoſticum ſignum, dicimus. Quo ſigno in acutis morbis ſæpe exitium prædicimus. Ceterum ad illuſtrandam prædicendi rationem, primo quid per mentis inconſtantiam, & ſecundo qualibus ſignis præſens inconſtantia nobis innoteſcat, & futura prænoſcatur, explicandum; atque tertio de amentiarum ſeu deliriorum differentiis atque cauſis, non minus accurate agendum, duximus. Quod itaque ad primum attinet, mente non conſtantes ſeu deliros Galen. appellat, qui loqvuntur, aguntque nihil rationi conſentaneum, qui tamen, non recte omnes deliros, ſeu mente aberrantes expreſſiſſe viſus eſt: quando nedum eos, qui nihil agunt vel loqvuntur rationi conſentaneum, at omnes, qui quippiam tantum agunt, aut loqvuntur præter conſuetudinem, etſi in multis ſapientes, videantur, amentes, ſeu mente aberrantes, ſeu dilirantes vocari oportere patet: dux etiam primus Hippocrates, ex altera tantum rectricis facultatis actione læſa, delirium ſæpe cognoſcit, ut *in libro ſecundo Aphoriſm. a*) ex dolore quem non ſentiunt ægri, dixit enim: *Quicunque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Et in *Prognoſt.* 1. *text.* 55. *b*) ex ſolo decubitu: *In ventrem autem cubare, qui in ſanitate non eſt ſolitus ita dormire, quo tempore ſanus fuit, malum eſt, delirium enim, aut dolor circa ventris ſedes ſignificatur.* Galenusque etiam in 1. *Prorrhet.* 6. a ſola ſputatione delirium dignoſci tradidit. Et *in primo Prognoſt. c*) ex manuum indecora geſticulatione, cum ægri feſtucas colligunt, fruſtraque venantur muſcas: ac non minus ex ſermone, & reſponſione ægri; Auctor enim 1. *Prorrhet.* 44. *d*) ait: *Ferocem reſponſionem in homine modeſto, atque in feroci modeſtam, delirium ſignificare, & garrulitatem in taciturno, ac ſilentium in garrulo.* Hæc & quam plura alia exſtant exempla, quibus homines ex una tantum læſa actione deliri reputantur. Quare dicamus nos illos mente aberrantes fore profecto dicendos, in quibus alia ex voluntariis actionibus præter ra-

Mente non conſtantes quinam dicuntur.

Signa quibus

a) Text. 6. b) Pag. 37. lin. 48. c) Pag. 38. lin. 1. d) Et in Coac. 51.

deliran-tes co-gnoſcun-tur,

tionem vel exſuperans, vel deficiens obſervatur, & in ipſa ſolidum decorum non ſervatur, veluti ſi manus indecore moveatur, feſtucas fruſtra colligendo, aut muſcas venando, vel aliquod præter conſuetudinem, atque ſine cauſa; ut etiam qui præter conſuetudinem, parum, vel multum, vel indecore obſcæna turpiaque loqvuntur, verbaque incompoſita, & non conſtantia; & qui tardius, quam neceſſitas expoſtulat, reſpirant; aut pudenda coram aſtantibus denudant; vel eos deliros dicimus, in quibus ſenſuum defectus in animo obſervatur, in animo inquam non advertente ſenſibilium ſpecies, quæ iis objiciuntur, vel fruſtra eas, quæ non ipſis ſenſibus objiciuntur, ſentiant. Ex quibus ii profecto delirant, qui ſolitis ſenſibus, ſine cauſa defecerunt, vel iis præter conſuetudinem utuntur, aut cum ægri aliqua ex voluntariis actionibus careant, vel abutantur. Quæ notæ, ac delirantium conditiones in Coacis præſagiis 2. *coac. præſag. ſec.* 1. *text.* 10. *a*) perbelle hiſce verbis exprimi videntur: *Facere quid præter conſuetudinem, velut inſtituere, velleque ea, quæ prius non conſueverat, aut contrarium iis, quæ fuerunt conſueta, malum, & proximum dementiæ.* Quævis igitur mutatio, in moribus, in geſtu corporis, in voce, ſermone in ſenſuum judicio, hominem delirum, atque alium a ſeipſo factum denotant. Sed nunc ad particularia magis inconſtantis mentis ſigna accedamus, (quod eſt caput ſecundum a nobis propoſitum) illa in memoriam revocantes quæ variis locis tum Hippoc. 1. *Prorrh. b*) *text.* 6. cum Gal. memoriæ prodiderunt. Quæ hæc erunt: *Ferocem reſponſionem in homine compoſito & modeſto, atque in feroci & incompoſito modeſtiam, delirium ſignificare.* Ex 2. *lib. Prorrhet. c*) ut nuperrime meminimus, & aſpectum audacem, atque ferocem eſſe phreniticum. Idem quoque ſignificari ab ægrotis dolorem non ſentientibus, atque lingua exuſtis nihil ſitientibus, vel exiguum potum expoſcentibus. Nec non pulſu hypochondriorum cum frequenti oculorum obtuitu. Quod & oculos ſublimes, atque inſtabiles denotare Gal. *in* 1. *Pro-*

Mentis inconſtantis particularia ſigna.

a) Coac. 47. *b*) 44. *c*) Lib. 1. Prorrh. 49. & Coac. 213.

1. *Prognoſt. a*) tradidit. Eodem quoque modo ex decubitu in ventrem præter conſuetudinem Hippoc. *in eodem lib.* 1. *Prognoſt. text.* 23. 24. *b*) delirium notari dixit. Et Gal. *in Comment.* idem teſtari ſupini cubantis crura admodum reducta, diſtractaque & inſolitum dentium ſtridorem, quod ibidem *c*) Hippoc. docet, nec non in ſummo morbi vigore ægrotos velle reſidere, atque nuper commemoratas manuum geſticulationes, quippe ad os manus ferri, aut fruſtra ægrotos muſcas venari, feſtucaſque colligere, aut de veſte pilos evellere, aut de pariete ſtipulas carpere, uti in Dealcis uxore, quæ in Leio decumbebat, Hippocrat. *d*) obſervavit. Delirantis etiam non obſcurum ſignum erit, modeſtos ægrotos, omniumque maxime mulieres, aſſidentibus devorato pudore pudenda ſine cauſa nudare. Quod & reſpirationem magnam ex intervallis editam ſignificare tum Hippoc. in Prognoſtic. *e*) tum Gal. *in* 2. *de reſpirat. cap.* 5. tum *in* 3. *Epidem. f*) *text.* 3. 19. docuerunt. Idem notat palpitatio hypochondriorum, non minusque ægrotos non agnoſcere familiares, ex Coacis præſagiis *g*) delirium teſtatur. Atque *in* 1. *Coac. præſag. ſec.* 1. linguas *h*) vocesque *i*) obtremiſcentes, frequentem *k*) ſpuitionem, urinasque *l*) mingi in non recordantibus, mictas *m*) prærubras eſſe cum ſublimi. Vocem item *n*) clangoſam, linguas *o*) denſas, vomitus *p*) æruginoſos cum ſurditate, tinnitus *q*) aurium in acutis febribus, dolores *r*) circa umbilicum palpitantes, atque *s*) laterum raros & *t*) coxæ occultatos, cum urinis ſuſpenſionem elatam

a) Hipp. Prognoſt. p. 38. lin. 37. & Coac. 227. & 228. *b*) Prognoſt. p. 37. lin. 48. *c*) Lin. 52. *d*) Epidem. l. III. Sect. 3. Ægr. 15. p. 1114. Confer. & lib. Prognoſtic. p. 38. lin. 1. & lib. 1. Prorrhet. text. 34. & Coac. 76. *e*) Pag. 38. lin. 8. *f*) Sect. 3. Ægr. 15. & 16. p. 1114. & ſeq. *g*) Text. 282. 298. 300. 308. &c. *h*) Coac. 233. & 1. Prorrh. 19. & 20. *i*) Coac. 99. & 1. Prorrh. 19. *k*) Coac. 244. & 1. Prorrhet. 6. *l*) Coac. 596. & 1. Prorrhet. 29. *m*) Coac. 198. & 1. Prorrhet. 32. *n*) Coac. 99. & 1. Prorrhet. 19. *o*) Coac. 234. &c. Prorrhet. 3. *p*) Coac. 169. & 1. Prorrhet. 10. *q*) Coac. 131. & 1. Prorrhet. 18. *r*) Coac. 300. & 1. Prorrhet. 36. *s*) 1. Prorrh. 22. *t*) 1. Prorrhet. 37.

habentibus, ipſasque *a*) urinas aquoſas, albas, cum ſuſpenſo, elato, rotundo, & capitis dolore in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicare, quemquam in Hippoc. & Galen. ſcriptis verſatum, non latet. Auctor *Prorrhet. b*) addit: *Ex vomitu faſtidioſo, vox clangoſa, oculique concretum pulviſculoſum habentes, inſaniam oſtendunt, ut Hermozygi uxori, quæ vehementi inſania acute correpta, muta obiit.* Et in ſequenti textu: *Si in ardente febre aurium ſonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.* Gal. etiam *in 5. de loc. affec.* ſcribit: phreniticis delirium non ſubito, ſed paulatim fieri, neque affatim quieſcere, ipſumque præcedere ſolent interim vigiliæ, interim ſomni turbulenti, cum manifeſtis imaginibus, a quibus clamant nonnulli, & exſiliunt; aliquando oblivio irrationalis accedit, ita ut aliqui, cum vas ad mingendum tenuerint, mingere non recordantur, aliqui cum tumultu inſolito ac temeritate, ut nuper dictum eſt, reſpondeant, cum antea fuerint manſueti, ac mites; parvo item potu utuntur, reſpirationemque habent magnam atque raram, atque dolet iis nonnunquam occiput, pulſus parvi ſunt & duri. Cum vero propius ad phrenitim accedunt, oculi apparent vehementer ſquallidi, lachryma in altero oculorum acris, lippitudo, venæque oculorum ſanguinis plenæ cernuntur. Idem ſanguinis ſtillicidium e naribus fit, quo tempore nihil prudenter reſpondent, floccos evellunt, feſtucas carpunt, febris aridior, æqualior, ſine magnis mutationibus uniformis, lingua ſalebroſa, & aliquando ſurdaſtri, aliquando mœſti, & vix quicquam reſpondentes, dolorificumque non ſentientes. Atque hæc ſigna ad dignoſcendos mente non conſtantes ſeu deliros, nobis ſufficiant. Ex quibus multa deliraturos ægros, ſeu mente caſuros decernent, uti vigilia, quæ ſæpe delirium antecedit: ut *in 2. Prognoſt. c*) Hippoc. meminit: Utrumque enim quippe tum illam, tum delirium excalfacto aut exſiccato cerebro, excitari Gal. *in lib. 4. de præſag. ex pulſibus* prodidit. Somni etiamnum turbati, atque tumultuoſi,

Deliria futura ex quibus ſignis præſentiuntur & portenduntur.

a) Coac. 582. & 1. Prorrh. 4. *b*) 1. Prorrh. 17. *c*) Progn. p. 39. lin. 52.

tuosi, conspicuique, a quibus ægri clamant, exsiliunt, futuri delirii sunt præsagia: de quibus in Coacis præsagiis *a*) *sec. 2. text. 8. Turbulentæ, ferocesque excitationes e somno delirium adferunt.* Aurium quoque tinnitum, & sonitum insaniam sæpe præcedere Auctor Prorrheticorum *b*) meminit, non minus, & surditatem, *c*) si præsertim cum urinis appareat habentibus suspensionem elatam ac sublimem. Oblivinem quoque sæpe ante phrenitim manifestari, Galenus *in quinto, de loc. affectis,* ut nuper etiam meminimus, prodidit. Dolor item capitis vehemens, & assiduus in acutis febribus delirium portendit, præsertimque in auribus qui observatur, ex Hippocrate *in 3. Prognosticorum. d*) Nec non si dolor cum præcordiis revulsis appareat, de quo *in Coacis præsagiis e*) *sect. 1. text. 6. Capitis dolor in acuto morbo, præcordia revulsa, siquidem sanguis non effluet, in phrenitim procedit.* Non minus & vigilia cum aurium sonitu vel tinnitu, vel surditate, ni hæmorrhagiam indicaverint: Et *in f*) *secundo Prorrheticorum,* hæc quoque una observata delirium prænuntiare, ita legitur: *Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est.* Dolorem capitis assiduum ad prænuntiandam desipientiam maxime facere, testatur Auctor *libri septimi Epidemiorum text. 100. g*) Idem dolor hypochondrii non raro fit delirii nuncius. Quod in muliere *h*) trimestri fœtu gravida fuit observatum, idemque significat palpitatio, nec non qui circa umbilicum continuant in morbo acuto dolores, *ex tertio Epidemiorum. i*) Idem dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, *ex primo Prorrheticorum* sparsim: in eodem libro *k*) scribitur: *Rari in his laterum dolores delirium ostendunt:* & *in l*) secundo libro: *Si quippiam in urina sublime petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit, & quæ circa aurium sonitus talia exsistunt,* quod Hippoc. *m*)

a) Text. 83. *b*) Lib. 1. 18. *c*) Ibid. 32. *d*) Prognost. p. 44. lin. 45. *e*) Text. 119. *f*) 1. Prorrhet. 38. *g*) Forte text. 120. & 121. *h*) Epidem. lib. 1. Ægr. 13. pag. 990. *i*) Ægr. 3. p. 1067. conf. 1. Prorrhet. 36. *k*) Text. 22. *l*) 1. Prorrhet. 37. *m*) Epidem. lib. III. Ægr. 5. p. 1101.

Lariſſæ calvo vidit accidiſſe, cui occultato femoris dextri dolore ſtatim delirium accidit. *a*) Lateris quoque dolor in pleuriticis, ſi absque ratione evanuerit, portendit delirium. Non raro, & ſputa rotunda, ex Prorrheticis *b*) frequensque ſputatio ſine cauſa idem notant, & Hippocrates *in 5. Aphoriſm.* 40. ait: *Quibuscunque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.* Et *in quarto libro Aphoriſm.* 72. Galenus urinas albas, lucidas, idem portendere tradidit, quod & turbidæ in acutis morbis minantur, maximeque in turbulentis, & vigilibus, habentes, ut alias dictum eſt, ſuſpenſionem elatam, *ex ſecundo libro Prorrheticorum c*) *text.* 28. 31. Pulſus item in aliis atque in Hypochondriis, magnaque & rara reſpiratio *ex primo Prognoſticorum. d*) Et *in Prorrheticis e*) hæc de his quoque habentur: *In acutis morbis doloroſa in faucibus gracilia, puſilla, ſtrangulantia, atque cum æger hiaverit, non facile os tum cogere tum claudere mentis alienationem portendunt.* Vomitus *f*) etiam æruginoſi, ſeu virulenti cum capitis doloribus aſſiduis, vigiliis, ſurditateque, certa delirii futuri, tum ſingula ipſorum per ſe ſola, tum multo magis omnia, & ipſorum etiam quædam ſimul in febre acuta conſpecta, ſunt indicia. Atque ex his futura deliria præſentiri, ac portendi, dictum cum ſit, nunc deliria in ſuas ſpecies atque differentias diſtincta ſpectemus, non minusque ipſorum cauſas. Quibus quidem neglectis impoſſibile profecto videtur, nos delirantium Prognoſin recte aſſequi poſſe. Nomine autem non conſtantis mentis (ut hæc aggrediamur) nos mentis aberrationem, vacillationem, hallucinationem, amentiam, inſaniam, deſipientiam, delirium, atque phrenitidem comprehendimus, non conſtantesque mente ægrotos hiſce nominibus intelligimus. Quæ affectio ſymptomata maxime eſt ratiocinatricis imaginatricisque potentiæ. Hæc enim potentia, ut docet Galen. *in lib. de different. ſymptom. cap.* 3. vel eſt deficiens, ejusque motus eſt

Mentis inconſtantia quænam affectio & unde.

a) 1. Prorrhet. 97. *b*) Lib. 1. 6. & Epidem. Lib. 6. Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. 21. pag. 1176. & 1190. *c*) Libr. 1. 4. & Coac. 582. *d*) Pag. 38. lin. 8. & 34. *e*) Lib. 1. 11. & Coac. 275. *f*) 1. Prorrhet. 10. & Coac. 169.

est imbecillus, uti in Coma, & Lethargo; vel est resoluta, ut in catalepsi, *caron* vocato; vel denique est vitiata, ubi ejus motus pravus erransque exsistit, uti in delirio & phrenitide. Eodem modo de ratiocinatrice, nam vel ipsa quoque est deficiens seu diminuta, seu aliqua in parte resoluta, quæ *morosis* & fatuitas dicitur; vel omnino resoluta sublataque, quæ amentia vocatur: vel denique vitiata, ubi ejus motus depravatus erransque exsistit, quod symptoma delirium quoque appellatur. Accedit etiam haud raro, cum his duabus læsis potentiis, memoria iisdem vitii differentiis læsa. Aliquando in mente aberrantibus sola imaginatio læditur, aliis illæsis, ut Galen. *lib. de symptom. diff. cap.* 3. in Theophilo observavit. Et aliquando ratio sola, illæsa tum imaginatione, tum memoria, quod phrenitico contigisse in libro nuper allegato Galen. memoriæ prodidit. Plerumque vero utraque tum imaginatio tum ratio vitiata simul deprehenduntur, ut in iis, qui cum delirant, imaginantur ea, vel quæ non sunt, vel ea profecto, quæ sunt, non imaginantur, observatur; loqvunturque ac agunt nihil rationi ac imaginationi consentaneum. Dividuntur vero omnes mente non constantes in eam, quam proprie amentiam, insaniam, ecstasin, desipientiam, mentis aberrationem, vacillationem, alienationem vocamus, & in eam, quam Græci *paraphrenesin* & nostri delirium dicunt, atque tandem in phrenitidem. Quam Gal. cum Hippocrate ab aliis desipientiis, quod cum febre fiat, distinxit: De qua *in secunda de sympt. causis c.* 7. Nominantur autem ex his, quæ quidem cum febre sunt, phrenitides, quæ sine febre sunt, insaniæ, Græce *maniæ*. Quæ a deliriis perpetuitate delirationis distinguuntur, nam etsi deliria seu paraphreneses cum febre fiant, non tamen sunt perpetua, veluti de phrenitide dicitur. Gal. quidem multis locis affirmavit Hippocratem vocare eos phreniticos, qui perpetuo delirant, uti paraphreneses vocat deliria, quæ tantum vel in acutissimarum febrium summo vigore apparent, ipsisque declinantibus declinare observantur; quare continuitate delirii, atque ipso etiam delirio sensim ac sensim

Deliriorum divisio & differentia.

Phrenitides quomodo a delirio differant.

Paraphrenitides quid.

pro-

prodeunte, phrenitici a deliriis destinguuntur, iis exceptis, qui septo transverso inflammato mente moventur, hujusmodi siquidem deliria non facile a phrenitide distinguuntur, quod & ipsa cum febre fiant perpetueque exsistant, ex qua difficultate antiqui putarunt septo transverso inflammato homines phreniticos evadere, atque ob eam suspicionem *phrenas* illi appellarunt, tanquam φρονῦντι, id est, sapienti parti conferat quippiam. Distinguit vero ab his phreniticos Gal. quia phrenitici magnam edunt respirationem, atque ex longis intervallis, cum quæ in delirio ex septo transverso observatur, inæqualis sit ita, ut modo exigua appareat, atque frequens, modo magna & angusta, quæ respiratio in phrenitide non fit, nisi pars aliqua respirationi servientium simul, vel inflammatione laboret, vel aliquo dolore vexetur, quam Galen. *in* 2. *lib. de respir.* accuratius docuit. Præterea in delirio ex septo transverso statim hypochondria tenduntur, quod in phrenitide posterius fit, eaque statim a principio revelli, proprium est illiusce delirii. Demum ex omnibus accidentibus, quæ phrenitidem sequuntur, uti sunt, oculi rubentes ac inflammati, faciesque tota calore æstuans, & reliqua alias a nobis accuratius expositа, vel nulla, vel pauca, & levia in his apparent. Accedit quod delirium istud veluti repente fit, & in phreniticis delirium paulatim incipit.

Quomodo a Phrenitide distinguuntur.

Phrenitidis etiam aliæ multæ differentiæ observantur, una siquidem est, quæ μανιώδης dicitur, in qua ægri calcitrant, pedibus feriunt, mordicus impedunt, excandescunt, eos, qui ingrediuntur, hostes habentes; quod ubi feroces esse incipiunt, ingentiaque mala perpetrant, vehemens dicitur, hancque Græci Θηριώδην appellant, & nostri ferinam ac melancholicam. De qua Auctor Prorrheticorum 1. *a*) *Prorr.* 25. *Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum est.* Altera obscura, mitis, in qua ægri obscure blandeque delirant, uti vix tales dignoscantur: Hi *in Coacis præsagiis b*) 7. *sect.*

Phrenitidis variæ differentiæ.

a) Text. 26. & 123. *b*) Text. 65. ubi mentis emotiones cum taciturnitate in eo, qui voce defectus non est, pernicioſa dicuntur. Vid. & 1. Prorrhet. 54.

sect. 2. tex. 13. moti mente cum silentio vocantur, de quibus *in Prorrheticis: a) Tremulæ, obscuræ, contrectabiles desipientiæ, valdæ phreniticæ.* Græci has (ut alias dictum est) ἀσαφοδὲς vocant, & nostri obscuras, quæ nedum ab idiotis, verum etiam a doctis Medicis non raro ignorantur. Tales enim ut Galen. *in* 1. *Prorrhetic.* 33. sentit, nedum tumultuose non exclamant, non exsiliunt, sed quieti quinimo jacent, neque prorsus loquuntur, neque figuram decubitus permutant, sæpiusque, qui ita affecti sunt, familiaribus opinionem præbent, quod mox sint, si quod fiat silentium, dormituri. Clausis itaque fenestris conquiescunt custodes, tempus in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, quod neque loquatur, neque moveatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete movente, non secus quam, qui per levem contrectationem aliquid vel tangere, vel invenire volunt. Horumque alii clausis palpebris hæc agunt, & interrogati de aliquo, neque prorsus oculos aperiunt, alii, postquam aperuerunt, aut paulo post claudunt, aut immoti observant affectionem, Gal. hecticam appellatam. Sed videtur hæc desipientia signis profecto cum ea, quæ ex Comate & Lethargo fit, convenire. Quamobrem mutatio, distinctioque quælibet ipsarum erit dignoscenda. Etenim quæ cum Comate, vel Lethargo, (quem Græcorum aliqui ut Galen. ait *Typhomaniam* vocarunt) fit in principio morbi, perseveratque diu: asaphodis, seu obscura, seu ut Gal. placuit, hectica dicta, nunquam in morbi principio, sed morbi progressu, post vehementem aliquam insaniam. Etsi veternosa comatosaque etiam a frigido humore, atque etiam a multo sanguine, post morbi principium sæpe concitetur; quæ aliquando vel bonam vel malam crisin antecedit & apparet, in qua languidos pulsus, duros, angustos atque parvos observamus, quales in illa desipientia non observantur. Sed jam de ipsarum causis agamus. Deliria omnia a calidis mordentibusque succis concitari Gal. *in lib.* 2. *de symptom. causis* tradidit, præcipueque a flava bile, atque sæpe ex calidiori cerebri intemperie

Asapho-des quid.

Typho-mania quid & quo morbi tempore fit.

Delirio-rum omnium causæ.

a) Lib. 1. 34.

perie. Omnia vero deliriorum genera, vel insaniæ, vel phrenitides, vel paraphrenitides a cerebri læsione oriuntur. Speciatimque deliria, quæ duplicia exsistunt, ea inquam, quæ tantum in summo febrium acutarum vigore excitantur, quæque a calidis mordentibusque vaporibus sursum in caput sublatis, ortum habent. Alia vero deliria, quæ sine febre manias, seu insanias, Medici appellant, quas cum febre phrenitides Gal. vocat, cum tamen veræ non sint, nisi phlegmonem in cerebro, aut ejus membranis, sanguis biliosus ex Gal. *in 2. lib. de symp. caus. c. 7.* efficiat. Hæc vero raro fit, uti frequentius phrenitica illa desipientia, quæ a calidis humoribus in cerebro, vel ejus involucris delatis sine phlegmone concitatur. Quales Hippoc. *in 1. Epid. a) comm. 2. text. 73.* observavit. Hæcque fiunt tum a sanguine, tum a bile, cerebri locum, in quo princeps animæ pars residet, prehendente, ut Gal. *2. de symp. causis c. ult.* meminit: vel a flava tantum bile, quæ etiam febris exurentis incendio exusta, atque in nigram versa, vehementem illam desipientiam, Græcis *Maniodin, Tiriodin,* ac nostris (ut alias dictum est) ferocem, furiosam, ferinam, melancholicamque, appellatam efficit, quæ fit ab exusta bile cerebro, membranisque immodice resiccatis, cum qua ægri sæpe in tremorem incurrunt, atque convelluntur. In hæc sane symptomata non nisi vehementissimas ac exitiosissimas phrenitides illabi Gal. tradidit. Eæ vero desipientiæ cum febre, phreniticæ quoque vocatæ, fiunt nedum ab humoribus calidis, verum etiam ut Gal. *in 3. Epid.* docuit, a frigidis, nempe pituitosis in cerebro putrescentibus, qui putredine calorem acrimoniamque, quibus in cerebro ejusque membranis læsis delirium concitatur, acquirunt. At hæc deliria, ab iis, quæ calidi humores concitant, somno, atque etiam sopore distinguuntur, quatenus qui ex frigido humore delirant etiam simul dormiant, vel veternosum affectum simul habeant; & a calidis humoribus desipientes vigiliis quoque simul infestentur. Fit etiam non raro, ut tum calidi, tum frigidi simul, humores permisti mistam desipientiam ex delirio & lethar-

a) An Sect. 2. pag. 954?

go,

go, ut Galen. *in* 1. *Prorrhet.* meminit, pariant. Hique ambo contrarii affectus a principio ad finem usque cum continuent, ægri tum vigilant, tum ad ſomnum inclinationem habent; interimque magis phrenitici obſervantur, prout bilis pituitæ prævalet, & interim plus lethargici, ſeu Comatoſi, prout pituitoſus humor bilioſo ſit copioſior. Hæque ſunt omnes phreniticarum deſipientiarum cauſæ, a quibus quoque vera phrenitis, quæ eſt ab illis ſuccis in cerebro ejusque membranis orta inflammatio, ortum habet, quæ a pallida bile mitior eſt, a flavaque vehementior, & omnium maxima ab eodem humore incendio febrilis caloris peraſſato. Ea vero deſipientia obſcura, aſaphodis Græcis dicta, quæ cum ſilentio fit, pro cauſis prælanguentem facultatem animalem, atque hecticam quandam, ut Gal. *in Prorrheticis* docet, temperiem habet. Cum enim vel inflammatio, vel flava bilis cerebrum occupat, initio quidem nondum per totum cerebri corpus permiſcetur, ſed in eo fervens ſpiritus alterat & agitat, unde clamant ægroti, exſiliuntque; poſtquam vero imbibita eſt, atque hecticam cerebrum quandam intemperiem acquiſivit, ægroti ſilent, quietique manent, ut vix etiam deliri a Medicis dignoſcantur: hanc ſuperius diximus multis a veternoſa diſtingui, ſed præcipue prælanguidis pulſibus parvis durisque. Quæ vero cum ſopore prodit, vel a ſanguine fit, ſanguineque ac bile permiſtis cerebrum invadentibus, vel a pituita bileque ſimul miſtis, aut ab humore crudo pituitoſo, putrefacto, caloremque & acrimoniam exinde adepto, vel demum a caloris nativi exſtinctione.

CAP. IV.

De ſalute a deliriis prædicenda.

Ex deliriis ea minus mala exſiſtunt, quæ non perpetuo ægrotos tenent, ſed parvo tempore, atque cum ſignis bonis, vel non lethalibus, prodeuntia. Quibus vires quoque debent æque reſpondere, quippe, ut ſint validæ, quando deliria quoque prævalidas vires expoſtulent, quæ cum Deliria quænam minus mala.

prælanguidis natura ægerrime vincit. Nullum vero ex deliriis, ut docuit Gal. 6. *Aph.* 53. ſecurum reputatur. *Minus vero periculoſa, quæ cum riſu fiunt: ſicut temeraria omnium ſunt periculoſiſſima. In medio autem ambarum deſipientiarum ſunt, quæ cum ſtudio fiunt.* Nullum tamen delirium, etſi unum ex maximis malis exſiſtat, per ſe ſolum certum exitii indicium eſſe poterit, veluti neque mentis quoque conſtantiam ſolam in ægrotis ſalutem indicare alias meminimus. Simul vero cum bonis ſignis delirium concitatum minus eſt timendum, præcipueque ſi, præterquam quod non eſt perpetuum, neque vehemens, feroxque exſiſtat, ſed quinimo magis leve, & parvum, utpote quando ægroti in paucis mente aberrant; magnum ſiquidem delirium Gal. *in lib. de diff. ſympt. cap.* 4. etiam vocat, ubi variæ deliriorum ſpecies in ægroto ſimul obſervantur. Parva itaque levia in paucioribusque actionibus deliria obſervata minime omnium ſunt timenda, maximeque ſi tantum per acceſſiones fiant. Verum neque ſatis ad mitem benignamque deliriorum naturam denotandum, ut delirium non ſit perpetuum, ſed etiam eſt opus, ut omni ferocitate careat, quando auctor *Prorrh.* 1. *text.* 26. dicat: *Quæ parvo tempore feroces fiunt deſipientiæ, ferinum.* De quibus Gal. dixit: *Cum videderis quempiam cum ferocitate deſipientem, etſi paulo poſt ſedetur, cognoſce mentem ejus non febris ratione læſam eſſe, ſed phreniticam ſubali affectionem, quæ poſt adaucta ferina tibi videtur.* Itaque delirium intermittens, non vehemens, ſed leve, ſcil. mite, parvumque, quod præſertim fiat per acceſſiones, nunquam erit exitiale. Sed cavendum, ne parvum miteque falſo creditum nos quandoque fallat, etenim multi exitio proximi ſic delirare non raro dignoſcuntur, quibus *in Prorrhet.* 1. *a*) *text. IV. n.* 13. *Tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles deſipientiæ, valde phreniticæ.* Quod facile ex prælanguidis viribus, ac aliis exitioſis ſimul obſervatis ſignis, perpetuitateque ab iis diſtinguitur. In eo namque vires prævalidæ, non perpetuumque eſt, atque ſine exitioſis ſignis obſervatur, quale in *Milidia* vidit Hippoc. *b*) In

Deliriium mite & benignum quomodo ab parvo falſo credito & exitiali dignoſcitur.

a) Text. 34. *b*) Lib. 1. Epidem. p. 991. Ægr. 14.

hoc

hoc pulſus ſunt languidi, delirium perpetuum, cum ſignis exitioſis: quæ ſane omnia, inquam, ſigna, tum cum delirio orta, tum quæ poſt ipſum illuxerunt, maximopere ſunt obſervanda. Hæc enim non raro ſalutarem criſin antecedunt. Quæ Galeno *in* 1. *lib. ad Glau. cap.* 15. docente, fiunt ſanguine, vel bilioſo humore, ad caput critice recurrente. Apparent vero iſthæc deliria, criſin portendentia, aliquando cum capitis dolore, gravitate, ſurditate, convulſione, atque aliis hujusmodi multis. De his Gal. *in* 1. *Epidem. a*) cum in Dealcis horto decumbentis hiſtoriam commentatur, ſcribit: *Nam quæ deliraverit in nona, & dextro oculo ſtrabo fuerit, res ſunt, quæ ſolent in judiciis evenire.* Et in Abdera virgine *b*) delirium cum ſurditate judicium, quod tum pedum doloribus, tum ſanguinis e naribus eruptione, eſt ſecutum, præceſſit. Atque multo clarius id in muliere moroſa viſum eſt, de qua Hippoc. *in* 3. *Epidemiorum: c*) *Tertio convulſiones conquieverunt, coma, & in ſomnum inclinatio, rurſusque vigiliæ excitaverunt eam, continere ſe non potuit, multum deliravit, febris acuta, ſub hanc noctem ſudor multus toto corpore & calidus prærupit, libera febre dormivit, plana mente conſtitit.* Item delirium, ſexta die in virgine Lariſſæ *d*) obſervatum, largam ſanguinis eruptionem indicabat, quod etiam in Heropyto Abderæ *e*) viſum eſt. Cum dolore itaque, gravitate capitis, vigilia, comate, ſurditate, convulſione, oculorum caligatione, ſplendore, lachrymis involuntariis, aurium tinnitu, ignorantia, oblivione, tremore, anxietate, inquietudine, clamore, ſurrectione, ſpirandi difficultate, urinæ ſuppreſſione, rigore vehementi, æſtu multo, ſitique intolerabili, repente obortis, delirium ſæpe judicium futurum prædicit, vel profluvium ſanguinis, de quo in 5. *coac. præſag. f*) *ſect.* 1. *tex.* 36. ſcribitur: *In quibus morbis ab anxietate delirium derepente fit, profluvium ſanguinis ſignificat;* vel urinæ, de qua

Deliria criſin portendentia.

a) Vide Hippocr. Epid. l. 3. p. 1066. Ægr. 3. *b*) Epidem. l. 3. p. 1103. Ægr. 7. *c*) P. 1108. Ægr. 11. *d*) Lib. 3. Epidem. p. 1110. Ægr. 12. *e*) Ibid. p. 1106. Ægr. 9. *f*) Tex. 184.

Hippoc. *in 6. Epid. a)* *Urina multam ſubſidentiam habens, ſolvit deliria, qualis fuit Deuxippi:* vel per ſudorem, de quo Gal. *in 3. de criſibus* ait: *Judicat autem phrenitidem ſudor bonus, & præcipue ſi ex capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore.* Et paulo poſt: *Contingit autem aliquando, quod etiam per ſanguinem e naribus erumpentem phrenitis judicatur.* In Coacis vero prædictionibus *b)* per ſudorem atque ſomnum ſolvi delirium docetur. Et *in 7. Aph. 5.* Hippoc. ſcribit: *A furore difficultas inteſtinorum, vel aqua inter cutem, bonum.* Delirium itaque, quod bona aliqua vacuatio ſubſecutura ſit, ſalutem prænunciat, ac quoddam ſignum decretorium exiſtit. Veluti peſſimum erit, poſt quod mala ſequetur evacuatio; quale eſt e naribus ſanguinis ſtillicidium, ſudores capitis frigidi, & aliæ hujusmodi vacuationes, de quibus poſterius nos accurate agemus. Ideo diſtinguendum, num eæ bonæ malæve ſint vacuationes, quod ſane ex multis ſignis innoteſcit, quippe ab exeuntium quantitate, qualitate, loco, per quem fit, tempore morborum, diebus in quibus apparent, atque morbi allevatione. Bonæ ſiquidem ſunt, ſi in ea copia, quæ multitudini humorum peccantium reſpondet, obſervantur, atque ubi, qualia deſiderantur, evacuantur, perque loca convenientia, & congruo tempore, quippe in ſtatu, atque in aliquo dierum decretoriorum, fiant, a quibusque morborum, ſymptomatumque vel ſequitur allevatio, vel iisdem plane ægri liberantur. Sed ad tria præcipue in omni prædictione, (quæ magni perpetuo momenti exiſtunt) animum adhibere oportet, quippe, ad arteriarum pulſationes, reſpirationem, ac ciborum appetentiam, quæ omnia profectu ſi inculpata, & firma, etiamſi cum exitioſo aliquo ſigno ſint, maxime ad prædicendam ſalutem valent. Quod Galen. *in tertio Epidem. com. 3. c)* *text. 89.* de Heropyti agens hiſtoria, meminit. *Cum delirio namque pulſus vehementes cum inculpata tum reſpiratione, tum appetentia, non incerta erunt indicia, quod ipſis natura prævalida oſtendatur, quæ morbum ſine dubio recte feret.* Ex his

Vacuationes bonæ & malæ quomodo cognoſcuntur.

a) P. 1191. Sect. 6. Text. 22. b) Text. 483. c) P. 1106. Ægr. 9.

his itaque, quæ ſimul cum deliriis per modum judicii apparent, quomodo ſalus interim præſentiatur, hactenus vidimus. Nunc ab iis, quæ poſtea illucent, quæque ipſorum deliriorum veluti morem ſignificant, etiam perquiramus. Bonæ igitur poſt deliria factæ vacuationes, de quibus nuper ſatis a nobis dictum eſt, quales ſunt largæ eruptiones ſanguinis e naribus, de quibus egit Gal. *in* 3. *lib. de Criſib. cap.* 8. Menſtruæ item purgationes cum delirio, & poſt ipſum conſpectæ, quales obſervavit Hippoc. in virgine Lariſſa *a*) & in moroſa muliere *b*) (Galeno docente) ſimul cum copioſo ſudore apparuerunt, ex quibus, ut Hipp. meminit, febre libera dormivit, ac plane mente conſtitit. Hæmorrhoides quoque delirium ſecutæ, ſalutem prænuntiant, quas in 6. *Aph.* 21. Hipp. meminit hiſce verbis: *Ex melancholia inſanientibus ſi varices, aut hæmorrhoides, ſupervenerint, inſaniæ fit ſolutio.* Idem notant dolores vehementes, aſſiduique in coxis, cruribus, pedibus atque manibus, qui ſentiuntur, quique humoribus ad partes ignobiles, principibus relictis, decurrentibus concitantur, eſtque judicium, quod natura per humorum transfluctionem molitur. De quibus Hippoc. de Herophonte ſcribens, ait: *c*) *Octavo febricitabat, lien reſidebat, omnia intelligebat, doluit & inguen primum, ſecundum lienem, deinde in utramque tibiam demigrarunt.* Qui ſane dolores etiam in uxore Epicratis *d*) non minimam partem judicationis habuerunt. Et in eo, qui in Dealcis horto decumbebat *e*) die decimoquarto plane deliro, quintodecimo genu atque tibiæ doluerunt, ac decimoſeptimo poſtea toto corpore ſudavit, ad mentemque rediit: & die vigeſimo pedum dolores in virgine Abderæ *f*) delirium ſurditatemque deleverunt. Somnus in ægrotis delirantibus perpetuo magni erit momenti, maximeque ſi ipſe delirium ſequatur, ipſumque vel reſolvat, vel ſaltem minuat, de quo *in ſecundo Aph.* 2. *Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum.* Idque merito

Vacuationes deliriorum morem ſignificantes.

a) Lib. 3. Epid. p. 1110. Ægr. 12. *b*) Ibid. 1108. Ægr. 11. *c*) Lib. 1. Epid. p. 974. Ægr. 3. *d*) Ibid. p. 979. Ægr. 5. *e*) Lib. 3. Epidem. p. 1066. Ægr. 3. *f*) Ibid. p. 1103. Ægr. 7.

merito fit, quandoquidem cum delirio ſemper vigilia adſit, ab una eademque cauſſa uterque fiat, ſi itaque a delirio ſomnus fit, ſignum eſt, cauſſam delirii ſuperatam eſſe: ac accuratius ſomnus a delatione in ſomnum, ſeu coma, ſeu cataphora, ſeu lethargo eſt diſtinguendus; nam quemadmodum ſomnus bonum ſignum cenſetur, ita quodlibet prædictorum ſoporiferorum affectuum, malum, excepto veternoſo affectu, qui ſanguine in cerebrum judicii futuri cauſſa irruente concitatur. Dormire itaque ægrotos a delirio ſemper bonum, præcipueque ſi quiete dormiant, ut in Herophonte, *a*) uxore Epicratis, *b*) in Metone, *c*) in quo a ſomno delirium reſolutum eſſe, Hippoc. obſervavit. Ex quo delirium a ſomno ſedari ſemper bonum, uti contrarium malum, nam ſomnus laborem faciens, ut in Aphoriſmis *d*) habetur, mortalis. Si inſomnia quoque delirantibus conſpicua apparent, bonum ad judicandam ſalutem ſignum eſſe in Coac. præſagiis *e*) legitur, præſertimque in phreniticis, quod tamen, (quanquam in Prorrheticis *f*) ſcriptum ſit, inſomnia conſpicua phrenitidem oſtendere) veriſſimum eſt, neque error a nobis committetur, ſi ita diſtinxerimus, inſomnia conſpicua, non turbulenta, ſed quieta bonum in Coacis ſignificare, quod non niſi ſedata in cerebro inflammatione, calore febrili, & motu humorum a vaporibus, ipſa conſpicua claraque obſerventur, ex quo bonum ſemper creditur ſignum. Turbulenta vero conſpicua, in quibus ægroti expaveſcunt, exſiliunt, præter id quod ex ſiccitate fiant, etiam inflammationem, febrilem calorem, & ſpiritum motum, atque agitationem denotant, ex quo in mente motis ab his phrenitis portenditur. Sed num perpetuo deliriis ſedatis, vel plane reſolutis, bonum ſit? illis quidem omnibus, quæ vel a ſomno, vel a quapiam humorum transfluxione, ad crura, pedes, aliasque ignobilium partium, vel critica evacuatione ſedantur, vel reſolvuntur, nobis, ad futuram ſalutem eamque prædicendam fidendum erit. Ad nunc ad deliria, quæ exitium portendunt, tranſeamus. CAP.

a) Vide ſub lit. a. *b*) Vide ſub lit. b. *c*) Lib. 1. Epidem. p. 983. Ægr. 7.
d) Sect. 2. Aph. 1. *e*) Text. 90. *f*) Lib. 1. 5.

CAP. V.

De morte a deliriis prædicenda.

Deliria, quæ exitium ægrotis minantur, ex ipſorum differentiis, tempore, in quo apparent, virtute prælanguida, atque aliis ſignis exitioſis, vel una cum deliriis, vel poſtea apparentibus, dignoſcemus. Phrenitica omnia deliria lethalia plerumque exſiſtunt, etſi omnes phrenitici non moriantur. Phrenitides vero omnes deſipientias eſſe diximus, quas Græci μανιώδεες, θηριώδεες, atque ἀσαφώδεες, & noſtri feroces, tumultuoſas, furioſas, ferinas, melancholicas, atque obſcuras, ſeu blandas appellant. Hæ aſaphodes ſeu obſcuræ dictæ, vel in morbi principio, vel poſt feroces deſipientias, obſervantur, & illæ, cum fiant, ut ſuperius dictum eſt, vel a ſanguine, vel a bile, vel a bile pituitaque permiſtis, vel a pituita putri reddita, ceteris minus exitioſæ creduntur, veluti omnium ſunt exitioſiſſimæ, quæ virium aut languore, aut hectica cerebri temperie concitantur. Ex quo auctor *Prorrhet.* 1. *text.* 34. has valde phreniticas deſipientias vocavit, etſi dixerit blandas, obſcuras, contrectabilesque videri. Harum proprium videtur, ut cum ſilentio fiant. De quibus in 2. *coac. præſag. a) ſec.* 1. *text.* 30. *In febribus inſaniæ vehementes ſilente ægro, ſed non etiam privato voce, lethale.* Cum his vero triplex ſilentium obſervatur, unum quod a depravata mente fit, in quo æger loqui poteſt, & non loquitur, vel ſaltem parum; ſecundum cum veternoſo affectu, vel exſtinctione caloris nativi; & demum cum aphonia, id eſt vocis, ſeu ſermonis privatione, facultate animali oppreſſa, vel emoriente, aut vocalibus inſtrumentis convulſis, aut interceptione vocis materiæ: deſipientia cum ſilentio, voce integra, levi motitatione manuum, pulſu languido, oculis ut dormientibus modo clauſis, modo leviter apertis, a languore facultatis concitatur. De quibus nedum in Prorrheticis, ut nuper meminimus, ſed etiam in 3. *coac. præſag. b) ſect.* 2. *text.* 13. legitur: *Tremulæ, palpantes, deſipientiæ, phreniti-*

Deliria, quibus exitium ægrotis minatur, unde dignoſcuntur.

Silentium in phreniticis deſipientiis triplex.

N

a) Text. 65. b) Text. 76.

nitica. Et *c*) *moti mente cum silentio non quiescentes, contentis oculis, vehementer spiritum foras evocantes, pernicioſæ.* Ac Gal. de his *in Prorrheticis* dixit: *Atque ob id affectio humorum, ut febrium hecticarum, prava est, quas quidem, cum incipiunt constitui, vix solvi posse, exquisite vero constitutas, absolutasque, solvi non amplius posse, demonstravimus.* Præsertim ubi in ipsis affectus veternosi calidissimum sæviſſimumque sequantur morbum, in veternumque, refrigerato post inflammationem cerebro, ægros delabi, sane est lethalissimum, nam ut *in* 3. *Prorrhet.* docetur, insanabilia ea frigora censentur, quæ calidis morbis contingunt. In vehementi vero seu ferino delirio, tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem non solum silent, at etiam ἄφωνοι, id est, muti evadunt, ut Hermozygi uxori, quæ vehementer furens, & muta obiit, contigisse auctor Prorrh. *d*) tradidit. Quod etiam Hippoc. phrenitico *e*) & uxori Dealcis, quæ in Læio decumbebat, *f*) contigisse, meminit, & Gal. *in* 2. *Prorrhet. Si in febre aphoniæ, quæ convulsivo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, pernicioſum.*

Desipientiarum vehementissimarum propria quidem symptomata, Tremores.

Quædam vero symptomata creduntur propria vehementissimarum desipientiarum, scilicet tremores, convulsiones, sanguinis e naribus stillicidia, urinæ aquosæ lucidæ, manuum gesticulationes, & alia hujusmodi. Tremores ac convulsiones non omnes phreniticas desipientias, sed tantum vehementissimas, utpote ferinas, seqvuntur, uti Gal. *in* 1. *Prorrhet. text.* 9. meminit, exitiosasque emotiones sequi solent. Phrenitici vero prius tremuli ac postea convulsi moriuntur. De tremore scribit *auctor Prorrh. g*) *Phreniticæ vehementer affectiones tremulæ desinunt.* Tremorque, ut Gal. ait, solum vehementissimas phrenitiades sequitur, nempe nervorum infirmitates, propter affectionis siccitatem, phreniticis diutissime insunt. Exsoluta autem virtute, tum vigiliis, tum motionibus multis, simul vero, & nervis supra modum arefactis, tremores fiunt, indicant enim vehementer

c) Coac. præs. 486. *d*) Lib. 1. 17. *e*) Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægr. 4.
f) Lib. 3. Epidem. p. 1114. Ægr. 15. *g*) Lib. 1. 9.

ter ab assata bile cerebro irrigato siccatos nervos, atque ob id lethaliter se habere. De quibus in 1. *Prorrhet. text.* 14. *Mente ob Melancholiam aberrantibus tremores supervenientes maligni.* Et paulo post *text.* 16. *Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt.* Atque etiam *text.* 19. cum dicit: *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguæque convulsiones cum tremore, & voces obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesque his pernicioſa,* & Gal. *in text.* 20. linguas obtremiscentes in his ob facultatis debilitatem apparere, mentemque ex phrenitide vacillantem significare, tradidit. Ex quo tremulas vocavit phrenitides in Prorrheticis, quæ exstincta fere facultate oriuntur, quæque cum silentio observantur. Vi enim phrenitidis ingravescentis tria supervenire solent, silentium in ecstasi, tremor in vehementissima phrenitide, & convulsio imminente morte. At tremores lethales superveniunt febribus ardentibus, vel vehementibus ab assata bile insaniis, quas ferinas & melancholicas appellari nuper docuimus, quo fit, ut tremores, qui vel ante deliria, vel cum ipsis simul apparent, quandoque (etsi ipsorum nulli, exceptis decretoriis, boni exsistant) exitium non prædicent, at quinimo sæpe, perinde ac convulsiones, supervenientibus febribus solvantur. Quare tremores lethales tantum observantur, qui deliriis, sive desipientiis, superveniunt. Non paucique in morborum principiis trementes observantur, qui tamen non moriuntur. Ut Pythioni contigisse Hippoc. *in* 3. *Epid.* 1. *a*) scripsit: Neque omnibus etiam deliriis, at solum vehementibus, supervenientes exitium portendent. Perbelleque hoc in 3. *coac. præsag. b*) *sec.* 2. sic scribitur: *In vehementi phrenitide tremores mortiferi.* Meritoque Galenum *in* 1. *Prorrheticorum* dixisse dicimus, non omnes phreniticos in tremorem finiri, cum solas phrenitides vehementissimas tremor consequatur. Non tamen uti convulsiones phreniticorum proprii exsistunt, cum multis ipsorum non superveniant, sed tantum vehementissimis, ac ferocissimis, in quibus tum vigiliis,

Tremores lethales.

Cuinam Phrenitidi superveniant.

a) Pag. 1059. Ægr. 1. b) Text. 93.

tum motionibus multis, vires exſolvuntur, nervique ſupra modum ſiccantur, atque areſcunt. Quo fit, ut hi raro obſerventur, quando raro etiam phrenitides eæ feroces fiant. Omnes vero phrenitici ante exitium convelluntur. Convulſionesque omnes deſipientiis ſupervenientes, atque arefactis nervoſis partibus concitatæ, lethales exiſtunt. Vereque phreniticos omnes exitioſos deſinere in convulſionem, affirmamus, uti in tremorem easdem finiri (quod in 1. *Prorrhetic. text.* 9. affirmatur) Galen. 1. *Epid. com.* 2. *text.* 52. ut falſum reprehendit. Quod in multis phreniticis Hippoc. 3. *Epid. text.* 3. obſervavit, præſertimque in uxore Philini, *c*) atque in phrenitico, *d*) de quo ait: *Secundo die mane ſine voce, febris acuta, ſudavit, non intermiſit, palpitationes per totum corpus, nocte convulſiones. Tertio exacerbata ſunt omnia. Quarto obiit*, & de muliere Cyzici *e*) *Decimoquarto convulſiones multæ, extremitates frigidæ, nihil amplius mentis compos, urinæ defecerunt, obiit.* Gal. quoque *in lib.* 13. *method. med. cap.* 8. de iisdem dixit: *Succedit maxime exitiali phrenitidi, nec ſanatum quempiam ita convulſorum, aut ipſe vidi, aut alium narrantem audivi.* Et *in libr. quinto Epidem. f*) Hippoc. tributo legitur Cononidem famulam phreniticam, quæ obiit die quadrageſimo, decem dies ante exitum aphonam, & convulſam fuiſſe. Eſt & quæpiam palpitatio convulſionis cognata, quam aliqui convulſivum tremorem, alii convulſionem non veram, alii ſublationem dicunt, in qua partes quidem ad manum ſubſultant, ſeu ſubſiliunt, non ſecus quam fiat in vellicatis a mordicante aut humore, aut vapore, nervis ſeſe a mordicatione retrahentibus, ſeu auferentibus. Sic palpitant in arido piſces. Hæque palpitationes, etiam ſubſequentes vehementes deſipientias, lethales exſiſtunt, non ſecus quam tremores atque convulſiones ſunt. Sed tamen diſtinguendum erit, quoniam tum convulſiones, tum hæ palpitationes, ſi a mordentibus aut ſuccis, aut halitibus fiant, perpetuo non eſſent lethales, quare in iis alia ſigna ſimul

Convulſiones Phreniticorum.

Palpitationes.

c) Lib. 1. Epidem. p. 976. Ægr. 4. *d*) Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægr. 4.
e) Ibid. p. 1114. Ægr. 14. *f*) Pag. 1160. text. 84.

simul, vel postea, conspecta consulenda erunt, ut consultius ab ipsis præsagiamus. Addimus quoque virulentas vomitiones, in quibus bilis assata, æruginosa, vel nigra evomitur, ut Hippoc. meminit *in primo Epidem. g) com. 1. text. 52.* cum dixit: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur,* ut in Philista *h)* phrenitico fuit observatum. Vomitiones virulentæ. Exitiali quoque disipientiæ accidunt manuum gesticulationes, quas Hippocrat. in 2. *Progn. i)* 23. sic docuit: *De gesticulatione manuum hæc cognoscere oportet, qui in febri acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est.* Manuum gesticulationes. Quod symptoma in uxore Dealcis *k)* in Læio decumbente conspectum est. Stillicidium quoque e naribus exitiosis phreniticis supervenit. Nam Galen. *in 3. Prorrhet. text. 49.* nedum, ut dicebat eorum librorum auctor, stillicidium e naribus cum surditate, aut ignavia, signum est malum; sed cum onínibus aliis desipientiis, plane lethale judicandum; in *primo Prorrhet. text. 8.* merito putat. Stillicidium e naribus. Aquosa item urina, alba, lucidaque item, & fæces albæ, sunt in iis pernicioſissima signa: de his Hippoc. *in libr. 4. Aphorism. 72. Quibus urinæ lucidæ sunt, & albæ, malæ: maxime vero in phreniticis.* Quo in loco Galen. dixit: *Nullum siquidem vidi, in quo talis apparuisset urina, salvatum.* Et in primo Prorrheticorum *text. 29. Urinæ excretio in non admonitis pernicioſa.* Et in primo Prorrheticorum *text. 13. Alba dejectio, malum.* Urina aquosa alba lucida, fæces albæ. Proprium quoque videtur pessimarum phrenitidum, etsi lingua sit torrefacta, ægrotos vel nihil sitire, vel saltem eos uti pauciſſimo potu, quo *in 1. Prorrhet. text. 16.* ita expresso utitur: *Phreniticos exiguo uti potu, malum; sed nihil sitire, pernicioſum.* Sitis læsa. Sed inter deliria lethalia comprehenduntur etiam, quæ circa actiones vitæ necessarias observantur, quod Auctor 3. *Coac. præsag. l) sec. text. 23.* sic tradidit: *Deliria circa necessaria, pessima; quæ ex his exacer-*

g) Pag 948. sub fin. *h)* Lib. 3. Epidem. p. 1076. Ægr. 4. *i)* P. 38. lin. 1. & seq. *k)* Lib. 3. Epidem. p. 1114. Ægr. 15. *l)* Text. 98.

bantur, lethalia sunt. Tales vero sunt ex deliris, qui cibum abhorrent, potumque, cum tamen linguam habent incendio caloris exsuctam, ac prætorrefactam. Lethalia quoque deliria exsistunt, in quibus ægroti crebras insignesque habent permutationes, *in* 12. *Prorrhet. text.* 12. *In phreniticis in principio clementer habere, sed cerebro permutari, malum est.* Duplex vero est permutatio, una ex bono ad malum statum, atque altera ex uno malo symptomate in aliud malum; de hoc in 3. *coac. præsag. m) sec.* 2. *Ubi varii casus subinde incidunt phreniticis, pravum, & convulsionem denunciant.* Quod sane aut turgere humores denotat, aut cerebrum multiplici vexari affectu, uti quando aliqui diu mœsti, silentes, ac quieti jaceant, & post continuo garruli, ridentes, inquietique evadant, quod Hippoc. in uxore Dealcis, quæ in Leio decumbebat, observavit, de qua *in* 3. *Epidem. com.* 3. *n) text.* 86. dixit: *Ab initio cooperiebatur, & perpetuo tacita semper, villos straguli captabat, vellebatque, & scalpebat, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat:* ac in fine historiæ: *Perpetuo cooperiebatur, aut verba multa, aut perpetuo tacita.* Desipientiæ etiam omnes præ debilitate contingentes sic, Galeno auctore, exitiosæ visæ sunt, ut nullum ex his sanari posse *in primo Prorrhetic.* testatum reliquerit. Phreniticæ namque desipientiæ omnes virtutem robustam expostulant, quæ, si languida sit, morbum ferre non poterit. Quod in 3. *coac. præsag. o) sect.* 2. *text.* 25. sic innuit: *Qui jam fractis viribus delirant, pessime habent.* In principio etiam morbi, quæ apparent, pessima deliria creduntur, vereque phrenitidis suspecta. Quæ enim ex his sine signis coctionis apparent, (quod ad principium attinere dicitur,) Galeno in 1. *lib. de Crisibus* docente, pessimarum dispositionum sunt indicia. Sed prosequamur judicium prognostici a signis, vel una cum deliriis concitatis, vel ipsa subsequentibus. Mala enim signa simul cum ipsis deliriis apparentia, mortem minari videntur; & lethalia, certum proximumque exitium. Somnus, ut præcipua mala symptomata narrem, plane sublatus,

Permutationes crebræ.

Signa mala simul cum ipsis deliriis apparentia.

m) Text. 101. *n*) P. 1114. Ægr. 15. *o*) Text. 100.

tus, & qui delirium concitat, aut auget, vel nihil allevat, ſignum cum delirio forte timendum ex Hippoc. Galenoque colligitur, veluti hianti ore deliri homines ſi dormiant, pernicioſum eſt. Hippoc. *in* 1. *Progn. p)* 2. *Aph.* 1. 2. Sopor item, ſeu ad ſomnum ſumma inclinatio, atque delatio veternoſa, poſt vigilias aſſiduas, ex cerebri refrigeratione, atque ex virium languore, lethale eſt; de quo loquitur Hippoc. *in* 3. *Epidem. q) text.* 20. cum ait: *Nullus autem phreniticorum vehementer inſanivit, ut in aliis, ſed alia quidam veternoſa in ſomnum delatione capite gravati moriebantur.* Interdum vero, ut poſterius docebimus, tales affectus judicatorie apparent, criſin aliquam ſignificantes, qui ſignis propriis decretoriorum ſignorum cognoſcuntur. Delirium etiam cum notabili oblivione, ignavia, ſtupiditateque, apparens exitii eſt indicium, de quo Galen. *in* 2. *Prorrh. text.* 30. Quod enim non cognoſcant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enaſci id conſtat: cerebri vero refrigerationem ſequi calidam affectionem, ex qua ægroti delirant, ſemper eſſe pernicioſum, ſuperius meminimus. Si vero cum his rigeant ægri, vel frigeſcant, inevitabile fatum ſignificatur ex Galen. in 2. *lib. Prorrhet.* Idem denotat ſtupiditas, etenim, ut docet Gal. 1. *Progn. text.* 13. phrenitici etiam ſunt, quicunque, comatoſi cum ſint, non ſapiunt, ſed deliria loquuntur, atque a præſentibus expergefacti ſtupefactis ſimiles videntur. Summe etiam exitioſum eſt, ſi deſipientes non videant, ipſis profecto haud longe aberit exitium: oculi etiam lucem effugientes, involuntarieque lacrymantes, aut perverſi, aut altero major alter fuerit, aut candidum rubeum habuerit, aut pleni ſint ſanguine, uti *in a) primo Progn. text.* 14. & 33. Hippoc. docet. Facies quoque flammans, vel qua boni videatur caloris cum mœſtitia tamen, *ex ſecunda Prorrhet. b)* idem ſignificat. Capitis viſcerumque dolores vehementes atque aſſiduos, exitium prænuntiare *ex* 4. *libro Aphoriſm.* 66. col-

p) Pag. 37. lin. 46. *q)* Pag. 1085. G. H. *a)* Pag. 37. lin. 15. & ſeq.
b) Lib. 1. 49. 67.

colligitur. Non minus quoque verendam esse totius corporis, vel manuum pedumque, gravitatem, item frigiditatem, atque lividitatem, Hippoc. *in* 2. *Prognost. c*) *text.* 7. 8. & 9. meminit. Nec non aphoniam, ægrosque taciturnos, vocem clangosam, linguam exustam & præaridam sine siti, stridorem dentium insolitum, convulsionem, palpitationem, singultum, horrorem, rigorem, tremorem, frigiditatem extremorum, crebrasque in his partibus permutationes, exitium significare exinde constat. Idemque facit inquietudo, anxietas, spiritus difficultas, cibos omnes abhorrere, nullumque potum sustinere, vomitus virulenti, sudores frigidi, cervicis, colli, scapularum, atque assidui in toto corpore, quas desudationes Medici appellant. Item stillicidium sanguinis, urinæ aquosæ, albæ, lucidæ, fæcesque albæ, ut nuper diximus, alvusque turbata multis crudis pituosis, vel etiam biliosis dejectionibus, nihil delirium levantibus. Item abscessus intro recurrentes, non minusquam exanthemata, aliæque cutis pustulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evanescentes. Dolores etiam in ignobili parte oborti, statim desinentes. Cum his igitur vel multis vel paucis una apparens delirium, lethale est, maximeque phreniticum. Non minusque, etiam si istorum aliqua vel multa ipsum consequantur delirium, exitium significatur, omniumque maxime, ut nos alias meminimus, si deliria in tremores, convulsiones, singultus, vel aphonias desierint, cum urinis, ut dictum est, albis, claris, lucidisque, quales quinta die *Silenus d*) minxerat; omnium vero maxime pulsus prælanguidi, respiratio mala, ciborumque appetentia exstincta, ita ut quoscunque abhorreant cibos, nullam sitim sentiant, etiamsi lingua præarida & multo calore adusta sit, post ipsum delirium observata, exitium denotant. Hæc siquidem tria postremo posita (pulsus scilicet prælanguidi, cibos potusque abhorrere, ac mala respiratio) magni momenti sunt in quocunque morbo ad mortem prænotandam; maximeque, si cum ex prænarratis signis, simul quæpiam illu-

Signa mala deliria subsequentia.

c) P. 39. lin. 30. & seq. d) Lib. 1. Epid. p. 969. Ægr. 2.

illuxerint, & quo plura, & principaliora erunt, eo certius citiusque exitium fiet. At ex iis omnibus, tria tantum nuperrime dicta ſigna, inter multa ambigua ex bonis judicata, ad exitium prædicendum maxime valent. Quemadmodum his oppoſita, pulſus quippe vehementes, bona reſpiratio, probaque tum cibi tum potus appetentia, inter pernicioſa multa ſigna maxime ad ſanitatem prædicendam valere, Gal. in Heropyti hiſtoria ſatis demonſtravit. Atque hæc ſunt, cum quibus, ſi deliria apparuerint, vel ipſa quoque ſequantur deliria, exitium præcognoſcemus. De quibus hic brevis quidem ſermo eſt habitus, cum de iisdem ipſis accuratius uberiusque ſuis locis ſit a nobis agendum.

CAP. VI.

Quid fatuitas & oblivio in morbis ſignificet.

Fatuitatem & oblivionem principis facultatis, in cerebro ſedem habentis, rationis ſcilicet atque memoriæ, ſymptomata eſſe, ab una eademque cauſſa proficiſci, Galen. *in* 1. *de ſympt. cauſſis cap.* 7. memoriæ prodidit. Quæ ſymptomata plerumque ſimul apparent, & aliquando ſola fatuitas vel oblivio, prout una cerebri pars aut altera læditur, in quibus ſpeciatim hæ duæ reſident potentiæ, atque exercentur. Stultitiam vocat Gal. 3. *de locis affect. c.* 18. ubi ſimul fatuitas & oblivio apparet, quæ nota eſt magni in cerebro temperamenti receſſus, in homine præſertim ingenii perſpicacioris, atque firmæ memoriæ, quando hæc cerebrum refrigeratum denotant, cum ab ipſius frigida intemperie fiant, ut *in Prorrh.* hiſce verbis exprimit: *Quod enim non cognoſcant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione id naſci conſtat.* Cerebri ſiquidem facta refrigeratio, uti Galen. 3. *loc. affect.* 5. docet, animales actiones torpidas efficit, atque tum ad memorandum, tum ad ratiocinandum ineptas. Ex quo cum rerum ſpecies ægre ad imaginationem, & rationem ferantur, mirum non eſt, ægrotos factorum non recordari, atque exinde, ſpiritibus animalibus frigore torpidis effectis, fatuos ſtultosque evadere. Acce-

Fatuitas & oblivio quid unde.

Stultitia quid

dit non raro ad horum generationem, ut *in lib. 2. de ſympt. cauſſis c. 7.* nuperrime citato Gal. meminit, humor frigidus pituitoſus. Quod etiam affirmare videtur *in libro artis medicinalis*, cum dixerit, optimam memoriam firmam cerebri ſubſtantiam, & oblivionem fluidam indicare. Fiunt quoque fatui atque oblivioſi cerebro una refrigerato & exſiccato; aliquibus enim ob laborem in ſtudiis & ob aſſiduas vigilias, non minus quam nonnullis ob labores, etiam agricolis, cum læſa ratione oblivionem acceſſiſſe, Gal. *in 3. de loc. aff. c. 5.* tradidit. Verum ſiccato cerebro ex laboribus eum oblivione delirium, non tamen fatuitas, concitatur, hæc enim ab humiditate magis quam a ſiccitate, hacque homines potius ingenii perſpicacioris fiunt, ut in melancholicis obſervamus, & auctor *Prorrhet. a)* in phreniticis (quod in ipſis cerebrum ſiccius fiat) inſomnia conſpicua obſervari, tradidit. Fatuitas igitur atque oblivio in homine quoque non ægrotante eſt timenda, tanquam futuri morbi graviſſimi prænuncia; præſertimque ſi ambo hæc ſymptomata ſimul prodeant. In morbis vero acutis ſapientes alioquin viros ſtultos videri, vel illorum, quos recte valentes plurimum amabant, non recordari, ſumme eſt perniciosum, ſi modo id non ex delirio, ſed deperdita tum ratione, tum memoria, ſeu exſtincta facultate fit. Quod ſane tum ex prælanguidis viribus, tum & ſignis aliis exitioſis comprehenditur. De quibus in 1. *Prorrh. 64. Ignorantia cum rigore mala, mala quoque & oblivio.* Et Gal. in comment. *nam cum rigore ignorantia & oblivio victum calorem nativum ab ea, quæ ſymptomatica eſt, refrigeratione indicant.* Et de oblivione Hipp. *in Epidemiis, b) oblivio ſub acceſſiones, languor, vociſque defectus:* quæ ſane ex exitialibus ſignis eſſe etiam Gal. in comment. 3. *Prorrh.* text. 37. ſtatuit. In acutis vero morbis, quæ poſt æſtuantem calorem refrigerato cerebro fit, ſemper eſt pernicioſa, victumque, ut nuper dictum eſt, calorem nativum ſignificat. Non minus quam ea, quæ a principio morbi usque ad finem perſeverat, cum malis

Fatuitas & oblivio unde

In morbis quid ſignificant.

a) Lib. 1. 5. b) Lib. 3. p. 1085. E.

malis ſignis exitium denotat, maximeque in phreniticis, de qua mentionem Apollonii faciens, Hipp. *in* 3. *Epid. c*) 84. ait: *Extremæ partes undique ſubfrigidæ, aliquantum delirabat, omnium obliviſcebatur, quæ locutus eſſet.* Verum ex delirio videntur nonnunquam ægroti oblivioſi, quod ſane minus periculi habet, modo delirium, cum quo una oblivio apparet, non ſit lethale: quod quomodo dignoſcatur, ſuperius docuimus. Hi quidem cum minime ſint oblivioſi, tamen ex delirio videntur factorum non recordari, quod etiam in nonnullis aliarum facultatum actionibus obſervatur; veluti cum aliqui putant ſe videre muſcas obſervari oculis, feſtucas adeſſe multas, vel alia, quæ colligere manibus ſtudent, vel reſpirare cum deſipientes obliviſcantur & bibere, quamquam multum ſitiant: nec non etiam mingere, vel alia operari hujusmodi. Sæpe etiam repente vel fatui vel oblivioſi fiunt, ſanguine in caput decretorie decurrente, quæ ſymptomata criſin tunc temporis futuram indicant: quod judicii nobis ex aliis decretoriis ſignis innoteſcit, vel demum oblivio fit aliquando collecto in cerebro pituitoſo humore, veluti in comatoſis & lethargicis. Sunt alii, a graviſſimo morbo ſanati, quibus oblivio ſupervenit, quod multis, qui a peſte ſuperſtites remanſerunt, accidiſſe, Thucydides hiſtoricus mortalium memoriæ commendavit.

CAP. VII.

De prædictione ab externis ſenſibus.

Animalis facultatis robur & infirmitas quomodo ab externis ſenſibus dignoſcatur.

Quomodo ab internis ſenſibus animalis facultatis cum infirmitas, tum robur, dignoſci queat, atque ab ipſis quomodo ſit præſagiendum de ægrotantium ſalute ac morte, hactenus ſatis compertum eſt. Nunc vero idem ab externorum quinque ſenſuum ratione proſequimur. Horum enim (qui ſunt viſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus) cognitio, atque accurata obſervatio, apprime nobis ad morborum exitus prænoſcendos conducet; quandoquidem in acuto

c) P. IIII. Ægr. 13.

acuto morbo hi recte valentes magni momenti ad prædicendam ſalutem eſſe ſoleant: neque immerito; cum ab ipſis, recte ac ſecundum conſuetudinem editis, proba cerebri atque partium aliarum ſanitas indicetur, & nobis firma vis animalis exinde innoteſcat. Cerebro quidem atque animali facultate læſa, ſenſus vel omnes, vel plures, vel aliquis ſaltem immunis a vitio eſſe non poteſt; neceſſe enim eſt, ut æger tunc vel non recte ac ſecundum conſuetudinem videat, vel non audiat, vel cum vitio odoret, guſtet, aut tactum læſum habeat. Non eſt tamen neceſſarium, ut, ſenſibus omnibus recte valentibus, ſemper ſalus ſit futura, quando in multis acutis morbis a cerebro illæſo, etſi alia viſcera patiantur, actiones nedum externorum ſenſuum, at quinimo etiam internorum, recte obeantur. Sed hæ omnes in perniciosis morbis, ad exitium inclinantibus, perpetuo, morbi tempore, firmæ ac illæſæ non obſervantur. Viſcere enim aliquo præcipuo pernicioſe ægrotante, cerebro quoque læſio neceſſario communicatur, & in ipſis ante mortem ſenſuum aliqua vitia apparent. Plane enim ſingulis ſenſibus recte valentibus, homo quidem mori poſſe non videtur. His tamen actiones diminutas vel deperditas, vel cum aliquo vitio edentibus, cerebro ipſo læſo, aut facultate vitiata (exceptis actionibus ſenſuum, ex futuræ alicujus criſis turbatione vitiatis, quæ cum ſigna decretoria ſint, criſin ſalutarem prænunciant, bonæque ob id exſiſtunt, de quibus poſterius ſpeciatim agemus) peſſimum eſt; veluti non ita timendum erit, cum id ratione inſtrumentorum ſenſuum, neque cerebro læſo, neque facultate vitiata contingat, ut quando, craſſo humore occluſis opticorum nervorum meatibus, ægroti non vident, & meatibus auditoriis non audiunt. Ubi vero ſenſus non recte ex cerebro, ſeu facultatis vitio ſecundum conſuetudinem obeuntur, in morbis acutis exitium prænunciant, & procul dubio ſi actiones plane ſublatæ videantur, vel cum virium languore ſi apparuerint; tunc enim de ſalute plane erit deſperandum. Sed de his nunc ſigillatim etiam agamus,

mus, ut ab ipsis sensibus particularibus accuratius prædictionem persecutari possimus.

CAP. VIII.

Quid in morbis ægrotos non videre, tenebricosam visionem, visus obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere, atque oculos lucem ferre non posse significet.

Visus læsus, quid in morbis significet, & unde.

Ægrotos non recte, ac secundum consuetudinem videre, semper est malum, etsi aliquando exinde nihil certi scire queat, cum ægroti visu aliquando propter instrumentorum vitium deficiant, seu vitiose videant, visoriis scilicet nervis aut obstructis, aut in oculis orta suffusione, visu vel impedito, vel vitiato: quin visus aliquando tollitur iisdem instrumentis a causa critica læsis, vel quando crisi ægroti perturbati vel non vident, vel tenebricosam habent visionem, aut caligo, seu obscuritas, seu obtenebratio, aut splendor insolitus oculis obversatur, quo interim expavescunt, vel lucem ferre non possunt. De his in 1. *Coac. præsag. a) sect.* 2. *text.* 8. *Quibus surditas cum capitis gravitate, & hypochondrii tensione, & splendore oculi, profluvium sanguinis significatur.* Et Galen. *in* 3. *de Crisibus sect.* 1. *text.* 18.

Visus læditur a critica causa.

Ubi sanguis e naribus eruptu-rus.

erupturi e naribus sanguinis, motum fulgoris oculis apparentem cum visus obscuritate, signum constituit; cum his vero sæpe, ut Gal. voluit, involuntarie lachrymantur, præcordia tenduntur sine dolore, difficulterque respirant. De quibus *in* 3. *Prognost. b) text.* 35. *quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro ventriculi dolore circa ilia, aut læva parte, aut dextra aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione exspectandum est; magis tamen in adolescentibus sanguinis fluorem exspectare oportet.* At paulo post *c)* oculos rubros addidit, cum ait: *Cervicis dolores impensi, oculi rubri, sanguinis eruptiones ostendunt.* Ex quibus signis Galen. ut *in lib. de præsag. ad Posthumum cap.* 13.

a) Text. 195. *b*) P. 46. lin. 16. & seq. *c*) Lib. 1. Prorrhet. 137.

teſtatur, erupturum ſanguinem in juvene coram multis Medicis prædixit. *De quo, dum Medicis hæc admiranda videntur, æger e lecto ſe ſuſtulit, tanquam proſiliturus, interrogatusque, cur exſilire voluiſſet, cum nihil adeſſet, ob quod id facere debuiſſet, rubri coloris ſerpentem per laquearia repentem a ſe viſum expaviſſe reſpondit.* Addidit Galen. ruborem in dextra naſi parte usque ad malam conſpexiſſe. Oculus enim rubeus per ſe cum capitis dolore ſanguinis e naribus eruptionem, ut *in Coacis prædict. d) ſect. 1. text. 17.* ſcribitur, prænuntiat. Vertigines vero obortæ cum iis, quæ objiciuntur oculis tenebricoſis, & cum agitatione labri inferioris, & multa ſaliva, orisque ventriculi morſu, atque capitis dolore vomitum futurum (Galeno docente) indicant. Quæ *in 3. Prog. e)* 30. Hippoc. ita habet. *In febre non exitioſa tenebricoſum aliquod ob oculos obverſari, vomitum bilioſum indicat.* De quibus Gal. *in 3. de Criſib. Et tenebroſa quædam oculis obverſantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolet, vaporante re aliqua ex humore bilioſo, & præterea facta ex nervis compaſſione.* Sed hæc viſus ſymptomata cum coctionis ſignis, atque cum virium robore, ſi ad ſalutem criſis inclinaverit, apparent. Sine quibus vel non fit criſis, vel ſi fit, eſt pernicioſa. Summe vero pernicioſum obſervatur, poſt criſin aliquam ægrotum non videre, vel tenebricoſam habere viſionem, aut caliginem ſeu obſcuritatem, ſeu obtenebrationem oculis obverſari, aut offundi ſplendores aliquos, aut illos lucem ferre non poſſe, præſertimque ubi mala evacuatio ſubſequatur, uti eſt ſanguinis e naribus ſtillicidium, ſudor frontis, temporum, colli, frigidus, aſſiduus etiam ex toto corpore, vomitus virulenti, atque aliæ hujusmodi vacuationes, non minus quam ſi poſt aures, vel in aliis corporis partibus ignobilioribus humores aut exanthemata ſtatim intro recurrant, vel crurum dolores incepti, continuo deſierint. Quod ſi vires etiam prælangvidæ, & præſertim vitales, quæ maxime pulſibus prælanguidis comprehenduntur, fuerint, non longe aberit exitium: de his in Coacis præſagiis, *f) Tumores juxta aures*

Ubi vomitus futurus.

Viſus læſus quando ſumme pernicioſum obſervatur.

d) Text. 166. *e)* P. 45. lin. 54. *f)* Text. 105. *in*

in morbis longis, parvi, ſi inde fluor ſanguinis e naribus, & tenebræ oculis offuſæ moveantur, lethale. Non vident ægroti ante exitium, exſtincta animali facultate, quod cæterarum facultatum actiones fere deperditæ denotant; omnium maxime pulſus prælanguidi, mala reſpiratio, atque appetentia tum ciborum tum potus deperdita, quomodo ſi ægri non videant, cito morituri ſunt, Hippoc. *in* 4. *libro Aphoriſm.* 49. tradidit, quod etiam *in* 2. *coac. præſag.* g) *ſect.* 1. *text.* 36. ſic ſcriptum eſt: *Jam labeſcentibus viribus, ſiquidem æger non videat, aut non audiat, vel a labro, oculo, nare, diſtorqueatur, lethale.* Sed jam ad auditum deſcendamus.

CAP. IX.

De ſurditate in morbis acutis.

Surditas quid notat in morbis acutis.

Ex auditus actionibus mutatis ſurditas, atque in auribus ſonus ſeu tinnitus obſervatus ad prodendum ægrotantium prognoſticum magni momenti eſſe ſolent; maximeque ſurditas, quæ etſi per ſeipſam nunquam bona cenſeatur, quando caput læſum, ut Gal. *in primo Prorrh.* docuit, perpetuo denotat; vel quod pejus eſt, exſtinctam nonnunquam ſenſitivam facultatem. Fit vero ſurditas (Galen. *in* 1. *Prorrh.* 32. ſcribente) & ob humorem quendam in auditoriis meatibus impactum infarctumque, nihil quod malignum ſit habens, & interdum ob exſtinctam facultatem, quam in acutis turbulentisque morbis contingere cernimus. Verum tametſi occluſis meatibus auditoriis ſurditatem obortam dicat Gal. nihil habere malignitatis, nihilominus in acutis morbis ſemper mala, illa excepta, quæ ex critica perturbatione excitatur: nam hæc non ſecus, quam deliria, convulſiones, comata, vigiliæ, anxietas, dolores, & alia hujusmodi ſymptomata, per ſe perpetuo mala, aliquando facta in corpore critica perturbatione, optimam aliquam evacuationem præmonſtrant; ſoletque aliquando criſis eſſe indicium. De qua *in* 3. *Prorrh.* a) *text.* 55. *Hypochondrii tenſio cum capitis gravitate, & ſurditate, quæ conſequen-*

Unde

Critica.

g) Text. 72. a) Lib. 1. text. 147.

ſequenter fatigant, ſanguinis denunciant profuſionem. Sed certius ſurditas fit indicatoria, ſi aſſidua cum aliis ſignis judicatoriis fuerit, qualis in *virgine Abderæ b)* fuit obſervata, quæ ab octavo die usque ad decimumſeptimum, in quo multum ſanguinis e naribus fluxit, protracta eſt, neque plane etiam ſoluta adhuc perſeverans, priorem criſin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo reſolvendo futuram prænunciabat, quæ reiterata ſanguinis eruptione, ſudore, atque ad pedes noxio humore decumbente, poſtea die vigeſimo eſt ſubſecuta. Quibus vacuationibus neque etiam penitus illius febris cauſſis ſublatis, die vigeſimoquarto rediit ſurditas cum aliis ſymptomatis, quæ criſis abſolutiſſimæ die vigeſimoſeptimo futuræ fuit prænuncia. Sed non erit inutile hiſtoriam iſtius ægrotæ hic ſubjungere, quam Hippoc. *epid.* 3.. *text.* 78. *c)* ita ſcripſit. *Octavo ſurditas, febris acuta, in ſomnis faſtidioſa, horrebatque, mentis erat compos, urinæ ſimiles, nono nihil eſt mutatum, nec proximis diebus, manſit item ſurditas; quartodecimo mens perturbata fuit, febris remiſſior, ſeptimodecimo multum fluxit ex naribus, ſurditas eſt nonnihil imminuta. Sequentibus diebus eam faſtidum ſurditasque tenebant, eratque delira, vigeſimo ei pedes dolebant, ſurditas & delirium eam deſeruerunt, aliquantum e naribus erupit, ſudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigeſimo repetiit ſurditas, pedes aſſidue dolebant, mente excidit. Vigeſimoſeptimo multum ſudavit, febre caruit, ſurditas eam reliquit.* Aliquando poſt aures abſceſſus futuros aures obſurdeſcere ſignificat, maximeque ubi morbus ex craſſo frigidoque humore foveatur, ex quo recte quidem Auctor 3. *Prorrhet. a)* 67. dixit. *Surdis manſuetæ parotides fiunt, tum alias, tum ſi faſtidioſi quippiam ſupervenerit, & comatoſis magis.* *) *In capitis dolore coma & ſurditas abſceſſum aliquem poſt aures eructant.* Sed diſtinguere debemus ſurditatem hanc criticam bonam a ſymptomatica & mala, per ſigna concoctionis & cruditatis. Cum hac quidem nullum apparet coctionis ſignum:

Abſceſſus futuros poſt aures aliquando ſignificat.

Surditas critica quomodo a ſymptomatica diſtinguitur.

b) Lib. 3. Epid. p. 1103. Ægr. 7. *c)* Vide locum modo citatum. *a)* Lib. 1. Text. 159. *) Ibid. Text. 168.

ſignum: cum illa coctio in excrementis obſervatur, quod Gal. *in virginis Abderæ hiſtoria* meminit; optima eſt omnis ſurditas, quæ decretorie reſolvitur, optima evacuatione ſubſecuta, de qua Hippoc. *in* 4. *Aph.* 60. meminit. *Quibus per febres aures obſurduerint, iis ſanguis e naribus profluens, aut perturbata alvus ſolvit morbum, vel alvi bilioſa dejectione evacuatur,* ut *in eodem libr. Aph.* 28. hiſce quoque verbis docuerat. *Quibus dejectiones ſunt bilioſæ, ſuperveniente ſurditate ceſſant; & contra, quibus ſurditas adeſt, bilioſorum dejectione finitur:* aut etiam ſi humor ad ignobiles quasdam partes demandetur atque propellatur, in quibus decubuiſſe dolores oborti ſignificant, quique propterea boni ſunt, decretoriique appellantur: cum his certo tolli ſurditatem obortam ſemper bonum erit; uti in virgine *c*) *Abderæ* fuit obſervatum. Atque hæc de illis ſurditatibus, quæ ſalutem prædicant, dicta ſint. Mala vero, ut jam dixi, per ſe ſemper eſt ſurditas, quando, ut Gal. docet, cerebrum læſum denotat; lethalis vero, quæ fit exſtincta facultate, de qua Hippoc. *d*) meminit, cum inquit. *In febre continua, ſi non videat vel non audiat, jam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt.* Hæc quidem cognoſcitur primo ab aliarum facultatum languore, atque etiam quod neceſſario una cum ſurditate hujusmodi aliquod lethale ſignum illuxerit, quam ægrotis in acutis turbulentisque morbis ſæpe contingere, auctor *Prorrheticorum in* 1. *Text.* 33. memoriæ tradidit. Eſt illa quoque ſurditas lethalis, quæ a criticis malis vacuationibus apparet, & merito ſane, cum tales vacuationes ſint ex ſignis judicatoriis non judicantibus lethalibus; namque ex vacuationibus, quæ juvare deberent, nedum non juvant, ſed etiam lædunt, lethales exſiſtunt, ut Gal. *in Prorrhet.* 3. *text.* 35. docuit. Cum itaque ægroti ab evacuationibus nedum non juventur, ſed etiam lædantur, ita ut exinde vel cæci, vel ſurdi, vel vigiles, vel deliri tunc evadant, ſine dubio lethaliter ſe habent. De his *in* 3. *Prorrhetic. e*) *text.* 43. *Quæ ex naribus cum ſurditate & ignavitate parva eſt deſtillatio, dif-*

Surditas mala.

Lethalis quænam

c) Loco præced. pag. citato, *d*) Aphor. Sect. 4. 49. *e*) Lib. 1. text. 141.

ficile quippiam habet. Sed Galen. in commento, ſtillationem illam cum ſurditate nedum difficilem, ſed exitioſam ita habere ſtatuit, ut propterea ſurditas ſit lethalis cum evacuatione aliqua: itaque vel poſt evacuationem apparens ſurditas in acuta febre, plerumque eſt lethalis, modo non ex humorum copia fiat, qualis fuit in Horophonte, *b*) qui tamen, ut quoque Galenus annotavit, ex aliis ſignis in principio moriturus conjiciebatur, qui etiam præter artis ſpem ſuperſtes evaſit. Eodem quoque modo, ut dictum eſt, ſi evacuatio ſubſequatur, qualem in Philiſta Hippoc. *in Epid.* 3. *c*) obſervavit, de quo ita ſcribit: *Primo die bilioſa, pauca vomuit, flava illa primo, ſed deinde virulenta, pluraque alvo ſtercora excrevit, noctem habuit moleſtam. Altero die ſurditas, acuta febris, dextrum hypochondrium eſt contentum, ac intro inclinabat, urinæ tenues, pellucidæ, & cetera; qui quinto obiit phreniticus.* Si vero ſurditas, præterquam quod ſequantur vacuationes, etiam una cum illa alia ſigna pernicioſa illuxerint, multo plus exitii judicium confirmabitur. De qua *in* 1. *Coac. præſag. d*) *ſect.* 2. *text.* 10. legitur: *Valde ſurdi, prehendendo tremuli, lingua reſoluti, torpidi, malum.* Quæ poſtea *e*) clarius fere repetuntur ſic: *capite dolentes, ſurdaſtri, intremiſcentes manibus, dolentes a cervice, mejentes nigra condenſata, vomentes nigra, lethaliter habent.* Quæ ſurditas cum lethalibus ſignis in *Philiſta f*) moribundo, ut nuper dictum eſt, illuxit. Omnium vero maxime exitialis eſt, quæ fit cum prælanguidis viribus, de qua 5. *coac. præſag. g*) *ſect.* 1. *text.* 27. ſic ſcriptum eſt. *Jam labeſcentibus viribus, ſiquidem æger non videat, aut non audiat, lethalis.* Sunt demum quædam ſurditates, quæ delirii ſeu phrenitica ſigna exſiſtunt, de quibus auctor *Prorrheticorum in* 1. *Prorr.* 10. habet: *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, vigilantque cum ſurditate, cito vehementer inſaniunt.* Sed hæ ſurditates, cum exitioſæ phrenitidis, ut nos ſuperius docuimus, ſint præſagia, propterea ſunt exitiales. De his etiam

Omnium maxime exitialis quænam.

text.

b) Lib. 1. Epidem. p. 974. Ægr. 3. *c*) P. 1070. Egr. 4. *d*) Text. 197.
e) Coac. præſ. 176. *f*) Loco præc. pag. allegato. *g*) Text. 72.

text. 32. *Surditas, urinæque absque resîdentia prærubræ, & sublime petentia, mentis aberrationem portendunt.* Galen. quoque in eodem lib. in acutis turbulentisque morbis surdidatem inter signa phrenitica reposuit, & auctor Coac. præsag. *b*) *in* 1. *Prorrh.* 18. ait: *in iisdem acutis febribus aures obscurdescere, esse furiosum.* Hæc itaque surditas delirii prænuncia eodem quidem modo judicatur, quo alias deliria fore judicanda prodidimus. Sed ad sonitum aurium in iisdem morbis observatum sermonem convertamus.

CAP. X.

De tinnitu aurium in morbis acutis.

Aurium sonitus in acutis morbis sæpe apparet, atque aliquando ægroti falso de aurium sonitu conqueruntur, utpote eo modo delirantes ipsorum læsa imaginatione scilicet, quod imaginentur sonos audire, etsi vere non audiant, hinc ipsorum aliqui tibicinas abigi contendunt. Sed de his nunc non agimus, cum satis in capite de prædictione ex delirio a nobis dictum sit. Hos vero aurium veros sonitus, pro varia editi soni forma seu figura, Medici quandoque appellant *bumbos*, a sono quem apes edunt; aliquando *tinnitus*, ab illiusce soni cursu interrupto, aliquando *trismos*, id est, sibilos, qui fiunt ex tenui flatu exiliter in aures delabente, sibilorumque modo prodeunt; atque demum *ichos* seu strepitus, prout cum strepitu edi videntur. Gal. *in primo Prorrheticorum* docet, ex flatuoso spiritu propter cerebri inflammationem, ex humiditate, quæ in capite redundat, aut ex assidua acuta febre in biliosa materia, quæ per venas fertur, concitato, atque se in auditorios meatus insinuante, tales in febribus tinnitus habere ortus putavit: a quibus caussis etsi fiant, non tamen semper, quando etiam ab humoribus tenuioribus in caput elatis & etiam ad auditorios meatus motis, ita ut hic tinnitus symptoma sit cerebri male affecti tenuiori humore, vel sanguine vel bile, agitato ac commoto, exitum non habente, ex quo mirum non est, si sanguinis e naribus eruptiones non raro aurium

Aurium veri sonitus quomodo a medicis quandoque vocentur.

b) Text. 196.

hi ſonitus, vel tinnitus, vel ſibili præcedant, qui a ſanguine exitum non reperiente agitato, ac ad auditorios meatus commoto fit, non autem ex flatu: quid enim ſonitus hi, ſi ex flatu fiant, ad profluvium ſanguinis e naribus erumpendum? Hoc quoque Galenus videtur innuere, cum *in ſecundo Prorrheticorum* dixerit: *Humorem ad caput aſcendentem facere tum deſipientiam, tum aurium ſonitus.* Hujusmodi autem ſonitus in auribus in acute febricitantibus duo præcipue notare ſolet, delirium quippe ſæpe phreniticum, ubi præſertim ab humore in caput aſcendente fiant, qui ſane cum ſignis cruditatis, neque in die decretorio apparentes, cum viribus prælanguidioribus, lethalem phrenitidem denuntiant. Atque hoc modo fortaſſe tales tinnitus auctor Coacorum præſag. intellexit, cum *in* 1. *Coac. præſag. a) Sect.* 2. *text.* 6. dixerit: *Bombus in acutis & ſonitus aurium lethalis.* Hujusmodi vero judicium fit de tinnitu permanente, atque non de continuo ſilente, ſeu ceſſante, quod genus ſonituum in auribus in febribus hac ratione non fore timendum, Galen. *in tertio, de Compoſit. Medic. Cap.* 1. ſecundum loca prodidit. Aſſidui itaque ſunt timendi, utpote qui vel delirium denotant, vel ſanguinis e naribus futuram eruptionem. Delirium quidem denotant in morbi principio, atque etiam morbo prægreſſo plane crudis exſiſtentibus humoribus, phreniticum, ſi cum ſignis phrenitidis, quæ ſuperius prodidimus, atque gravitate aliqua in capite obſervata, præſertim in naribus, hoc enim humore repletum caput ii indicant, ex quo fit phrenitis, quæ plerumque, ut alias docuimus, eſt lethalis. De his auctor Prorrheticorum *b) Si in ardente febre aurium ſonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.* In morbi tamen vigore, ſæpe ſonitus aurium ſanguinis eruptionem ſignificant, qui tunc temporis fit, ſanguine in caput aſcendente, qui, ni excernatur a natura per nares, remanat in caput, inflammationemque ac delirium phreniticum parit. Vaporibus vero in caput aſcendentibus tinnitus obortus

Quod quid notant in morbis acutis.

Quinam ſunt timendi.

Sanguinis eruptionem quando ſignificant.

a) Text. 193. *b*) Lib. 1. Text. 18.

tus ſimplex delirium tantum denotat, idipſumque *paraphreneſin* Græcis appellatum; quæ affectio non eſt continua, ſed in acceſſionum declinationibus ceſſans. Decretorii vero aurium ſonitus propriis ſignis cognoſcuntur, quippe quod fiant in die aliquo decretorio, humoribusque, vel plane, vel magna ex parte concoctis, una cum viribus conſtantibus. Aliquaudo aurium ſonitus indicant cum delirium tum ſanguinem e naribus fluxurum, ut in 1. *Coac. præſag. c) Sect. 2. text. 7. Sonitus aurium cum hebetudine viſus, & gravitate narium, mentem movet, & ſanguinem e naribus brevi ſtillaturum eſſe ſignificat.* Sed recte quoque poſtea auctor eorum librorum *d)* ſcripſit: *In ardentibus ſuperveniens ſonus aurium, cum hallucinatione oculorum, & narium gravitate ex melancholia mente aberrant, niſi ſanguis effluxerit.* Quod ſane videtur eſſe verum, quando ſanguine in caput aſcendente, niſi foras excernatur, delirium cum inflammatione concitatur.

Decretorii quomodo cognoſcuntur.

Demum ſunt, qui deſipientes læſa imaginatione, tum ſonitus in auribus, tum alios ſonos ſe audire contendunt, hinc aliquos tibicinas abigi, ut Galenus obſervavit, jubere. Hi vero in numero delirantium reponuntur, ab ipſisque perinde, ac a deliriis judicium de futura ſalute fiet. In morbis vero longis, vel in iis qui adhuc non ægrotant, ſonitus aurium plerumque gravem morbum minatur, magisque ſi cum capitis dolore, gravitate, aut vertigine, aut vocis tarditate, vel manuum torpore appareant, vel ab ipſis hæc fuerint ſubſecuta. Cum quibus auctor Coac. præſag. *e)* 5. *Coac. præſag. Sect. 1. text. 12.* ſæpe apoplexiam, epilepſiam, vel oblivionem portendere tradidit, neque immerito, cum frigidorum craſſorumque in capite humorum multitudinem denotent; ex qua ſingula prædicta mala fieri poſſe, nemo in arte medendi exercitatus ignorat.

Ab imaginatione læſa.

In morbis longis quid notant.

c) Text. 194. *d)* Coac. præſag. 131. *e)* Text. 161.

CAP. XI.

Quid fœtores in morbis, quidque cibos potusque graveolentes, insipidos, vel mali saporis ægrotis videri significet.

Fœtores in morbis quid.

In morbis duobus modis fœtores obſervamus, in ægrotis ſcilicet, quod ſpectat ad aſſidentes, quorum adoratus offenditur, atque in oblatis cum cibis, tum potibus, tum pharmacis, quæ ægrotantium adoratus vitium detegunt. Aſſidentes vero ſentiunt odores ab ægrotantium corporibus, vel in excrementis, vel in reſpiratione, vel in ore, vel in naribus, vel in aliis partibus. In excrementis fœtores ſemper mali, ex Galen. *in tertio Epidemiorum*, qui fœtida ſemper exitioſa eſſe affirmavit, & Hippocrates in *Prognoſticis a*) vomitiones omnes fœtidas maxime damnat: idque, quod, ut Galen. docet, graveolentia omnia putredinis ſint indicium, quam ſane cum nigro atque livido humoris colore exitium prædicere Hippocrat. *in ſecundo Prognoſticorum b*) tradidit; quoniam, ut meminit Galen. exſtinctionem caloris nativi indicat. At ſcitu dignum exiſtimo, prænoſcendos eſſe tum graveolentiæ gradus, tum humorum ſeu excretorum varietatem, quæ varium prædictionis judicium reddent. Nam etſi dicat Hippoc. in excretis per vomitum omnes putres graveolentesque odores eſſe malos; attamen non omnes lethales exſiſtunt, ſed qui impenſe graveolent, cujusmodi ſunt alvi fluxus colliquativi vocati, quos in peſtilentibus febribus obſervamus. In morbi vero vigore, cum ſignis coctionis interim ſumme putres & graveolentes humores critice excernuntur. Reſpirationes autem graveolentes maxime exitiales obſervantur. Sed de his hæc obiter dicta ſufficiant, verum ſuis locis de his accuratius, ubi præſertim de graveolentia excrementorum ſermonem inſtituemus.

Cibos, potus, medicamenta, graveolentia videri,

Ægrotis vero omnes tum cibos tum potus, tum medicamenta oblata putrida atque graveolentia videri, malum, quod ſumme putridos humores intus in corporibus redundare denotet, quandoquidem odoratus non ſecus quam guſtus vaporibus a variis humoribus putridis ad linguam &

a) Pag. 41. lin. 10. b) ibid.

nares

nares, ſeu cerebrum exhalantibus, vitiatur, intusque quod eſt vel odoris vel ſaporis, ut Philoſophi dicunt, prohibet extraneum, quod offertur odoris atque ſaporis, quin recipiatur & dignoſcatur. Ex qua re, tum naribus, tum ligua, vapore a ſumme putridis humoribus exhalante infectis, omnia quæ tum odorantur, tum guſtantur, putrida videntur. Ægrotos quoque prorſus, ut etiam dictum eſt, deſtitui guſtu, etſi malum ſit, non tamen niſi exſtincta animali facultate id fiat, mortem præſagire poterit; quare hæc ex aliis ſignis, aut bonis aut malis, judicii capient certitudinem. quid in morbis ſignificat.

Eodem modo etiam, cum ægroti omnia ſibi oblata, amara, vel ſalſa, vel acria, eſſe putant, hæc enim non niſi redundantium humorum qualitates notant, nihil ad præſagium ipſorum obſervatione faciente. Sed jam ab actionum ſenſus tactus ſymptomatis Prognoſticum perſequamur.

CAP. XII.

Quid ſtupor, ſeu torpor, & ſenſus tactus deperditus ſignificent?

In acutis morbis ſæpius partes corporis torpeſcunt, ſeu ſtupidæ redduntur; qui affectus duplex eſt, ſcilicet vel animi vel corporis, atque hic, vel aliquarum partium, vel totius corporis; eſtque ſenſus obſcurus, ſeu diminutus partis ſentientis, qui *ſtupor* appellatur. Etenim quæ partibus ſenſum adimunt, ſtupefacientia propterea vocamus, veluti motum diminutum *torporem* aliqui dicunt, etſi non pauci velint, confundentes utrumque, tam ſtuporem, quam torporem, ſenſum motumque diminutum denotare, ut iis accidit, qui altero crurum compreſſo ſedentes illud ipſum paulo poſt ægerrime movent, & fere ſenſu deſtitutum ſentiunt. Fiunt vero, vel ut Galen. 2. *Prorrh.* 36. docuit, cerebro humefacto, vel refrigerato, vel ex humiditate atqve frigiditate ipſo læſo, (quæ cerebri frigiditas duplex eſt, ſcilicet aut intemperies frigida ſimplex, vel cum materia frigida, aut exſtinctio caloris nativi,) vel quocunque modo intercepto ſpiritu, ne ad partem affluat, ut ſi nervi obſtruantur, ſi tamen Torpor unde. Stuporis & torporis differentia. Horum cauſæ.

men verum ſit, eos pervios eſſe, vel ſi incraſſentur, aut comprimantur, veluti renibus inflamatis crura ſtupeſcunt, compreſſis ab inflammatione nervis. Itaque ſi in principio pars aliqua obſtupeſcat, periculum eſt, ne vel paralyſis vel apoplexia oriatur, quod in 7. *Coac. præſ.* *a*) *ſec.* 2. *text.* 1. ſic legitur: *Torpores & ſenſus privationes, præter conſuetudinem ortæ, futuras apoplexias denuntiant.* Quod ſane in acutis morbis maxime erit exitioſum, ni febris magna ſuccedat, quæ humidum tum abſumat, tum frigidum cerebrum calefaciat. Unde Hippoc. *in* 5. *Aphor.* 5. dixit: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur.*

Stupor quid in morbis ſignificet.

Verum ut certe præſagias ex ſtupore in aliqua parte conſpecto, alia ſigna conſulito, cum a ſolo ſtupore nihil certi ad præſagium ſciri queat. Prægreſſo vero morbo, ſi a læſo nervorum principio ſtupor fiat, ſemper erit timendum, nam vel exſtinctum calorem nativum, vel noxium humorem ad cerebrum decubuiſſe, erit indicium. Ex quo in *lib.* 1. *Sect.* 1. *text.* 14. *Coac. præſag.* merito dictum eſt: *Torpores a multis rigoribus maligni*, quod hi fiant exſtinctione caloris nativi. A calidiſſimo morbo partes refrigerari, ſumme eſſe exitioſum Gal. *in* 3. *Epidemiorum* docuit. Non minus pernicioſum forte eſt, noxios humores ad cerebrum nobile viſcus decumbere, ut Gal. *in lib. conſtit. art. Med. cap.* 18. ſcriptum reliquit. Cognoſcitur vero a cerebro læſo hoc malum fieri, quod præcipue capitis partes torpeant & ſtupidæ videantur. De quibus Gal. *in* 7. *Aphor.* 14. ſcribit: *Stupor vero eſt, cum neque loquuntur, neque agunt quicquam, ſed apertis oculis immoti manent, iis, qui metu & timore perculſi & attoniti ſunt, ſimiles.* Quem ſtuporem a vulnere aliquando fieri, atque malum quoque eſſe Hippoc. *b*) docuit. Mentis non minus ſtupor fit ab iisdem jam dictis cauſſis cerebro læſo, Galeno *in libro quinto Aphoriſmorum* docente. Ignaviaque eſt mentis ſtupor. Si partes vero infernæ, quibus nervi ex ſpinali medulla procedunt, ſtupore afficiantur, minus eſt malum, a quo nequaquam exitium, niſi una illuxerint alia lethalia ſigna, timendum erit. Tamen interdum cerebro, ſanguine

Stupor quando critice fit.

a) Text. 476. *b*) Aphoriſm. Sect. 7. 14. ad

ad ipsum per modum judicii ascendente, læso, partes aliquæ superiorum stupent, sanguinis eruptionem denotantes, & inferiorum aliquæ etiam, eodem modo natura critice noxios humores ad ipsos deponente, stupidæ effectæ, humoris metastasin, id est, transmissionem criticam præmonstrant. Distinguentur vero decretoriæ ab aliis, quæ exitiosæ sunt, signis coctionis, virium robore, facili ægrorum tolerantia, atqve morbi, symptomatumqve allevatione.

CAP. XIII.

De prædictione ex corporis caliditate.

Quoniam ad sensum tactus spectant caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, mollities, asperitas atque colores, qvæ omnia cum non minus qvam alia nobis ad prædictionem faciant, optimum erit, de hisce qvoqve nos agere, qvod qvidem nunc faciemus, a corporis ægrotantis caliditate exordientes, ab ea enim tum salus, tum exitium, aliis non neglectis signis, præsentiri potest. Caliditas vero, qvam nos ad Prognosticum observamus, aut mitis tepidave, aut vehemens & acuta exsistit, atqve ipsa rursum vel æqvaliter in toto corpore, vel in qvapiam tantum parte observatur. Mitis ac placida, perpetuo bona, si præsertim cum æqvali totius corporis, (ut in Prognosticis *a*) Hippoc. docuit) mollitie, aut qvæ bene valentis calori sit similis. Alios siqvidem recte valentes carnes subfrigidas, alios temperate calidas, atqve alios intense calidas habere, observatur. Ex qvo cum ægrotantes, si calorem similem recte valentium habuerint calori, bonum est. Hincqve vehemens acutaqve interdum caliditas, & aliqvando moderata & subfrigida in ægrotis laudari solet, ea inqvam, qvæ caliditati corporis antea benevalentis proxima videtur. Non secus qvam urinæ, atqve alia excrementa, si sanorum excrementis similia prodeant, bona exsistunt. Bonum igitur est ægrotantium corpora, qvod ad calorem spectat, vel nihil vel parum alterata, aut mutata esse. Ex calore febrili, de qvo fusius posterius loqvemur, optimus est, temperatus, svavis, æqvalis in omnibus

Caliditas, quæ ad Prognosticum observatur, qualis est.

Calor in ægrotis qvinam bonus.

a) P. 39. lin. 32.

bus corporis partibus, cum qvodam humido, qvi maxime nativo calori ſit ſimilis, qviqve ut Gal. *in 2. de natur. hum.* meminit, non modo temperate calidus, ſed etiam humidus exſiſtit, ad differentiam ignei acutiqve, qvi a nativo maxime eſt differens. Ille itaque temperatus calor, optimus perpetuo erit, niſi nos morbi malignitas fallat. Nam ſunt ex malignis morbis plures, calorem blandum naturali apprime ſimilem habentes, intus nimirum concluſo calore, neqve foras libere diffuſo; qvamobrem bono illi calori corporis una totius æqvalem mollitiem conjungi oportebit, de qvibus Hippoc. *b*) 2. *Progn.* 5. ait: *Optimum vero eſt, ſi corpus omne æqve calidum, molleqve eſt,* æqvalis enim totius corporis mollities diſtinguit bonum calorem ab aliis, qvi boni non ſunt. Poteſt enim caliditas in aliqvo ægrotante temperata æqvalisque videri, cum tamen a morbo maligniſſimo proficiſcatur. Hanc vero denotabit corporis inæqvalis mollities, qvippe qvod dura hypochondria plerumqve obſerventur, minimeqve etiam caliditas ea æqvaliter in univerſo corpore eſt diffuſa: uti cum extremæ partes minus calidæ ſint, qvam ventres, qvi his ſunt calidiores. Itaqve caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æqvali qvoqve mollitie, ſemper bonum ſignum erit, ſiqvidem fieri non poteſt, qvod corpus tali caliditate ac mollitie obſervatum exitioſe ægrotet, id enim viſcera phlegmone, obſtructionibus, intenſaqve putredine carere, nobis certum erit indicium. Molle etiam æqvaliter corpus obſervatum, diſtinguet a bona caliditate hecticam, qva forte qvod mitis placidaqve ſentiatur, aliqvi decepti ſæpe hecticos non dignoſcant. Hecticorum caliditati non mollities, ſed ſqualiditas potius ſolet conjungi. Hectica vero febris non iis ſolum cognoſcitur, at etiam ipſiusmet caloris inæqvalitate; qvando ab aſſumpto cibo Hectice febres, ut in 2. *Progn. text.* 60. Galen. meminit, exacerbentur. Optimus igitur erit calor temperatus, æqvaliter per totum corpus diffuſus, cum æqvali qvoqve mollitie. At nedum hic, ſed qvin etiam intenſus vehemensqve calor per omnes corporis partes diffuſus in ar-

Hecticorum caliditas quænam.

Calor in ægrotis quinam optimus.

b) P. 39. lin. 32.

den-

dentibus febribus, qvum proprium ardentium malignarum sit (Gal. *in* 3. *Prorrh. text.* 61. docente) ut eæ summas partes non calefaciant; vel non malignarum, ut totum corpus usque ad summas partes æqualiter exurant: significant enim hæ, ut Gal. scripsit *in* 7. *Aphor.* viscera vehementi carere inflammatione. Partes etiam quasdam corporis plurimum in acutis morbis incalescere, sæpe optimum est ad prænoscendam salutem, maximeque cutaneas, ad quas sæpe natura tum caloris æstum, tum humores noxios deponit. Extremas corporis partes valde calidas, in talibus morbis sentiri optimum non minus est, veluti oppositum si observatur in his, magnum malum: hinc pessima est extremorum frigiditas in morbis acutis; itaque harum partium caliditas bona, ut signum exsistit, quod denotet interna viscera neque magno phlegmone, neque inflammatione, neque intensa aliqua humorum putredine offendi, neque naturam multitudine crudorum humorum gravari, atque etiam significet calorem febrilem viscera reliquisse, partesque longinquas invasisse, vel noxios humores ad easdem detrusos fuisse; ad pedes enim caliditas deducta morbum declinasse in multis indicat: ex quo Hippoc. *a*) dixit, in declinatione febris, calore ad pedes descendente, ægrotis cibum esse offerendum. Extremarum partium caliditas quoque, cum rubore atque inflammatione, in acutis morbis, bonum. De qua Hippoc. *in* 3. *Progn. b*) *text.* 18. *Maxime vero juvantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.* Et paulo post *text.* 22. *c*) *Securissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.* Sed jam, his præmissis, quomodo corporis caliditas exsistit, cum quo totum corpus liquatur, marcescit, atque contabescit: qualis est hecticorum, quæ nisi, antequam solida corpora colliquaverit, corrigatur ac emendetur, plane ad exitium illos ducet. Hæc vero æqualis uniformisque exsistit, acuta, non multum tactui sensuique manifesta, ex quo multi propterea has febres in princi-

Caliditas quænam mala in ægrotis.

a) Lib. de rat. vict. in morb. acut. p. 386. lin. 52. & seq. & p. 398. lin. 28. & seq. *b*) P. 45. lin. 14. *c*) Ibid. lin. 20.

pio non cognoſcunt. Diximus vero ſuperius Galenum hujuſce caloris tale ſignum docuiſſe, quod in 2. *prog.* 60. ita habet. *Per febres hecticas partes ipſæ corporis ſolidiores ignitæ evadunt, ob id igitur aſſidue febris in ſeipſa manet, calorem obtinens perinde ut calx, debilem contingentibus.* Itaque quoties eſitant ac bibunt, ſimile quiddam accidit, quod in calce evenit aqua perfuſa, quo fit, ut contingentes exterius ægrum multo calidiorem perſentiant. Hæc vero totius corporis uniformis caliditas, quæ cum aſſidua febre eſt tepida, vel ſubfrigida apparens, ſuſpecta erit, quod indicet totum incendium intra viſcera contineri. Galen. ex Hippoc. *in ſecundo de ratione victus in acutis, & in primo libro Prognoſticorum d*) dixit: *Corpus in acutis febribus non admodum pro ratione febris calere, membraque frigida vel tepida nudare, perinde ac ſi incendio conflagrarent, malignitatis eſſe ſignum.* Hujusmodi tepida caliditas, etſi nunquam bona, tamen per ſe ſola nihil certi præſagit, veluti etiam vehemens facit caliditas, quæ etſi per ſe mala ſemper ſit, non tamen certi quicquam ad exitium prædicendum habet, ac quinimo non raro poſt rigorem corpus valde incaleſcere, criſis proximæ nobis eſt indicium, proinde ex aliis ſignis certitudinem capiet. Vehemens vero corporis totius, vel thoracis tantum, vel ventris calipitas, pernicioſa, ſi diu durat; reſolvit enim vires, ſiccat, colliquatque, a qua quidem, ſi corpora convellantur, exitium prædicit, quando exinde ortæ convulſiones, quod fiant ſiccatis nervis, omnes ſint lethales, ex quo Hippoc. *in ſeptimo Aphor.* 13. dixit: *Ab æſtibus fortibus convulſio, aut tetanus, malum.* Vehemens quoque caliditas tum in facie, tum in hypochondriis, tum in thorace, peſſima exiſtit: hæc enim viſceris alicujus, illa autem cerebri phlegmonem indicat, quanquam non ſemper flammans facies phlegmonis ſignum exſiſtat, & quinimo ſanguinis criticæ eruptionis indicium, cui ſigno ſigna alia deteriora reſpondere debebunt: ſi vero hæc ſigno aliquo apparuerit pernicioſo, perniciem oſtendet. De qua in 2. *Porrh. e*) 14. legitur.

Quænam pernicioſa.

d) P. 37. lin. 43. *e*) Lib. 1. 49.

legitur. *Faciei color bonus, & mœstitia multa, malum.* Etenim, ut ait Galenus, cum florida quidem facies apparuerit, ægerque valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit. Cum sudore vero facies valde flammans, malignitatem Galen. indicare prodidit; & merito exitium præmonstrabit, cum ea cerebri magnum phlegmonem denotet, qui inter lethales morbos recensetur, sicque sudor, qui nihil juvat, unum ex signis exitialibus est. De hac auctor Prorrheticorum *in* 2. *Prorrh.* *) 33. *Æstuosi rigores quadantenus pernicioſi, flammans quoque cum sudore facies in his mala.* In ventre vero atque thorace æstus, seu intensa caliditas semper mala, nam ibi adesse testatur morbum sæpe magnum, ac lethalem, ut quando ex visceris magno malignoque phlegmone procedit; quod si est, extremæ partes vel tepescunt, vel frigescunt, de quibus *in primo Prorrhetic. text.* 7. *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus, mali sunt.* Et Hipp. *in* 4. *aph.* 48. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigidæ, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Circa ventriculum vero cum cordis morsu æstuosus calores pernicioſos esse Hippoc. *quarto libro Aph.* 65. tradidit. Item æstus laterum cum dolore, atque rigore, damnat auctor Prorrh. *in* 2. *Prorrh. a*) 32. *Lateris siquidem æstus* (ait Galen.) *cum dolore signum est phlegmonis, quæ partem eam infestat, si vero & rigor ipsis supervenerit, suppuraturum exspecta phlegmonem.* Viscerum autem phlegmonum suppuratorum rari sunt, qui sanentur: nulli, viribus jam prælanguidioribus factis. Corpora etiam cum ex aliqua prægressa evacuatione, si nedum calore febrili liberentur, at magis recalescant, malum esse tradidit auctor Prorrhet. 2. *Prorrh. b*) 32. quum dixit. *Si ex perfrictione sudantes recalescant, malum. Ex his quoque æstus doloroſus, & rigor superveniens, malum.* Gal. enim in comm. ait: *Si in morbo quis, postquam sudaverit, frigidior quidem protinus, quam naturæ conveniat, fiat, rursusque febricitet, non sine pe-*

*) Lib. 1. 67. *a*) Lib. 1. 66. *b*) Lib. 1. 66.

riculo afficitur. Sicut auctor Prorrheticorum paulo poſt. *c*) *Si in ſudoribus vigiles recaleſcant, malum.* Quod in 2. *coac. præſag. d*) *ſec.* 1. *text.* 4. hiſce verbis expreſſum eſt. *Exſudantes, vigiles, recaleſcentes, malum.* Sed de his nunc ſatis; addamus refrigerata corpora vix recaleſcere, ſummæ in morbis acutis eſſe pernicioſum; exſtincto enim nativo calore vel reſoluto, vel ſuffocato, id fit: non minus etiam lethale videtur, ſi in extimis ſummisque partibus obſervetur, quippe eas refrigeratas vix recaleſcere. Hinc *in primo Epidemiorum e*) Hippocrates ait: *Frigebant his multum extremitates, vix his calor revocari poterat.* Corpora quoque cito incaleſcere & frigefieri, malum itidem eſt ſignum. Significat enim, ut Galen. docet, morbum ſumme malignum, quod ſi non lethalem, morbum ſaltem longum fore præſagit: in acuto vero morbo, qui cito vires reſolvit, exitium portendit. Sed jam tempus eſt, ut ad prædictionem ex corporum frigiditate veniamus.

CAP. XIV.

Ex frigiditate corporum quid præſagiendum.

Frigiditas corporis quænam optima.

Frigiditas corporis, quæ potius ſit moderata caliditas, poſt aliquam bonam evacuationem, pulſu reddito meliori ac vehementiori, apparens, optima eſt. Sublatam enim febrem eſſe critice denotat. Item refrigerata ſeu ſedata febris caliditate, cum urinis coctionem denotantibus, vel ſputis, vel alvi dejectionibus, (ubi morbus vel venoſum genus, vel partes ſpirituoſas, vel ventrem occuparit) pulſu ut jam dictum eſt meliori reddito, optimum eſt, tuto enim ſanitatem rediiſſe ſignificat. Frigiditas vero nunnunquam critica obſervatur, optimam criſin præcedens, de qua poſtea. Sed raro tamen contingit, ut quicquam boni corporis frigiditate præſagiamus. Hæc vel in toto corpore, vel in externis partibus obſervatur; plerumque continuis febribus eſt exitialis: attamen in quibus-

Raro bona.

c) Ibid. 68. *d*) Text. 41. *e*) P. 940. lin. 5.

busdam corporibus robuſtiſſimis non exitium, ſed longitudinem præmonſtrat. In prælanguidis vero perpetuo lethalis; ſi ſcilicet morbus præſertim magnus vehemensve fuerit: quæ vero ſit exſtincta facultate, exitium proximum præſagit. Sed ab hac cauſſa fieri, ſigna alia exitioſa præmonſtrabunt. Aqua inter cutem laborantes non pauci obſervantur, præſertim aſcite & leucophlegmatia, qui corpus fere totum frigidum habent, & non minus in ſuppuratis, moribundis. Illi enim fere totum corpus algidum habent, quod iis contingit, plurimo innati caloris reſoluto, vel uti illis ex frigido humore evenit. Verum in extremis partibus ea frigiditas nihil certi perpetuo prodit ad Prognoſticum. In quibusdam enim ægrotis non acute ægrotantibus hujusmodi frigiditas non eſt admodum verenda. In morbis enim, ait Galenus, qui ſunt ſine febre, & hyeme, & in ætate ſenili partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, manus frigefieri, nihil abſurdum; quippe, ut ait Gal. 2. *Prognoſt. text.* 4. quæ carne vacant ex natura, longeque ſunt a viſceribus poſitæ: non tamen in acutis, mediocre eſt malum; per illas enim calor nativus, præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes; in morbis vero acutis, propter inflammationis magnitudinem in viſceribus fatigantis, parum ſanguinis in omne permeat corpus. In his itaque morbis corpus algidum eſſe, & nedum ipſius extrema, ſed totum inquam peſſimum eſt, niſi ab acceſſione id fiat: ea enim vel exſtinctum, vel multitudine humorum fere ſuffocatum calorem naturalem nobis indicat, cum qua frigiditate multa alia ſimul lethalia aderunt ſigna. Frigidi quidem multi ex moribundis apparent, cum deſudationibus, viriumque languore. Hi quidem vehementer tum frigidi, tum duri apparent, ſi ab exſtinctione caloris, ex quo auctor Prorrheticorum *a*) dixit. *Refrigeratio cum duritie, malum.* Idem accuratius ab extremis corporis partibus frigeſcentibus rurſum nunc perſcrutemur.

Quando lethalis.

In quibusdam ægrotis non verenda.

CAP.

a) Lib. 1. 77.

CAP. XV.

De prædictione ex frigiditate extremarum partium corporis.

Extremæ corporis partes, quas Hippoc. *in* 2. *Prognoſt. a*) *text.* 4. vocat *caput, manus & pedes.* & Gal. diſtinctius 7. *aph.* 1. *nares, aures, pedes ac manus,* in acutis morbis frigeſcere ſolent, ex nativi caloris vel contractione, vel reſolutione, vel oppreſſione, ſeu ſuffocatione, aut demum exſtinctione. Contrahitur intus ad viſcera calor, extremasque corporis partes relinquens, mediasque quippe thoracem & ventrem calefaciens, vel ob inflammationis ac eryſipelatis magnitudinem in viſceribus fatigantis, ut Gal. meminit, caliditateque ſanguinem per modum curcurbitulæ ad affectam partem attrahentis, vel propter fortem dolorem in corde, in ventriculo, in colo, in tenuibus inteſtinis, in utero, in renibus, aut demum in acceſſione, ubi natura in internis partibus copiam humorum foras extrudendam aggreditur, ex quo aliquando ſalutem, & aliquando exitium præſcimus, prout prævalidam naturam, & prælanguidam tunc eſſe contingit. Reſolvitur vero a maximo calore, vel ab ingenti dolore, aut ex immodica evacuatione, vel a venefico ſucco aliquo cor atque os ventriculi lædente, vel ab immoderata lætitia continuo oborta. Opprimitur etiam nativus calor, vel ſuffocatur in viſceribus, ex quo cæteræ aliæ partes ab ipſis remotæ, ſolito calore carentes, refrigerantur, aut copia plurimi alimenti, ſeu ciborum ore ventriculi gravato, ſeu vehementer a mordentibus humoribus (Galeno *in ſecundo text.* 45. *de ratione victus in acutis* docente) commorſo, vel a multitudine vitioſorum ſeu crudorum humorum in viſceribus contentorum, calorem fere ſuffocantium, vel exinde inſigniter oppreſſo; non ſecus atque fit, ſi ſupra ignem viridium lignorum magnam copiam conjeceris, qua is nedum non augetur, ſed ſuffocatur atque diminuitur: eadem etiam copia humorum in viſceribus concluditur calor, quo minus ad extimas partes permeare queat, quippe

Extremarum corporis partium frigiditas unde.

a) P. 39. lin. 30.

quippe venis, arteriisque exinde obſtructis, per quas calor a viſceribus ad illas partes diffundebatur, febresque hoc modo obortas *lypirias*, alii *aſaphodes*, id eſt, obſcuras, & latentes, atque alii foris mites, intus conturbantes, appellant, quippe cum a multitudine putridorum humorum, vel a multis frigidis, crudisque, & craſſis, humoribus calorem ſuffocantibus, vel in viſceribus ab oborta phlegmone, vel ex venefica putredine fiant, omnes cum partium extremarum frigiditate, vel ſaltem ſubfrigidis, vel non calidis iisdem partibus, apparent. Exſtinguitur quoque, ut jam diximus, nedum per ſtrangulationem, ſuffocationemve nativus calor, ſed non minus ab intenſa tum frigiditate, tum venefica qualitate nobis occulta, qua vita noſtra corrumpitur, quod devoratis venenis cum frigiditate, tum ex proprietate totius ſubſtantiæ interimente obſervatur. Demum calore naturali in ſolidis partibus qui ſedem, ut Galen. meminit, habet, a majori vel flammea caliditate humidorum, quo ipſe calor conſervatur ac vivit, abſumente, reſoluto ac diſſipato, ut in hecticis, vel a viſceris alicujus ingenti dolore calorem naturalem viſceris corrumpente ac reſolvente, de quo merito ſcripſit Hippoc. 7. *Aph.* 60. *In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.* Vel denique a quapiam immodica corporis, aut arte procurata, aut ſponte facta vacuatione, ut in Syncope fit, homines refrigeratis extremis moriuntur, atque demum ex apertis arteriis reſoluto calore. Sed jam his auditis, ad frigiditatis partium corporis extremarum prognoſin deſcendamus. Quæ ſi frigeſcant, natura criſin cum bonis ſignis aggrediente, ſalutare erit. Verum in acceſſione periodica, & in morbis longis quicquam certi ad prognoſin frigiditas partium extremarum non habet, neque in ſenibus; per hyememque extrema frigeſcere non eſt exitiale. *In acutis vero non mediocre eſt malum, ſed valde perniciosum ſymptoma, utpote, quod magnis ſuperveniat viſcerum inflammationibus.* ut Gal. 7. *Aph.* 1. tradidit. Excipitur tamen frigiditas extremorum a cibo intempeſtive aſſumto, vel ab acceſſione aliqua ortum habens, in qua

Extremarum partium corporis frigiditatis Prognoſis.

nedum extrema, ut Galen. *in ſecundo Prognoſt.* docuit, ſed cutis quoque circum coſtas & ventrem poſita frigida redditur. Extremorum vero frigiditas aliquando in principio una cum morbo incipit, quod ſymptoma in vagantibus hoc anno febribus malignis multis vidimus, quæ vel ab intenſiſſima putredine, perinde ac a veneno viſcere aliquo læſo, atque exinde naturali calore vel admodum reſoluto, vel intus ea de cauſſa retracto, vel a multitudine valde putridorum humorum fere ſuffocato, aut denique ex crudis pituitoſisque humoribus ſuccenſa febre, veluti in amphimerinis obſervatur. Quare extremorum frigiditas perpetuo in febribus continuis eſt mala, quæ ni exitium, ſaltem morbi malignitatem denotet, plerumque vero exitium. Malignitatem tantum præſagit in principio una cum febre apparens, quæque non admodum vehemens ſit. Symptoma propterea eſſe malignarum febrium pathognomonicum, Medici affirmant, cum qua ſæpe ægroti non multum ſitiunt, neque linguam habent admodum ſiccatam, & ipſa interim æqualis temperata per totum morbi tempus, interim inæqualis, modo parva, modo aliquantulum aucta obſervatur. Quæ vero non in principio apparet, ſed poſtea in die critico cum ſignis decretoriis, criſin prænuntiat, aut febris continuæ mutationem in intermittentem. Cum malis vero ſignis, perpetuo mala, peſſimaque in die decretorio eſt frigiditas intenſa, diu durans. Itaque extrema refrigerata, vix recaleſcere, lethale eſt. De quibus Hipp. *in* 1. *lib. Epidemior. a) com.* 2. *text.* 28. *Frigebant his multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat;* atque *in* 3. *lib. b) com.* 3. *text.* 38. *Extrema pedum ac manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa acceſſiones, quibus calor pedetentim, nec probe redibat.* Et de tabidis ad exitium inclinantibus. *c) Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat.* Et *in* 2. *Prorrhetic. d) text.* 66. *Ex rigore refrigerationes, quæ non recale-*

a) Pag. 940. lin. 5. *b*) Pag. 1085. E. *c*) Ibid. pag. 1089. E.
d) Lib. 1. 65.

caleſcunt, malæ. Quod in *Philiſco* Hippoc. *Epid.* 1. *text.* 18. *e*) obſervavit, de quo ait: *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem iſtæ amplius redibant.* Quod, & *Sileno f*) & aliis eveniſſe ante exitium Hippoc. in *Epidemiis* memoriæ prodidit. Frigiditas vero in proxime moribundis non ſecus quam in marmoreo lapide obſervatur, atque non raro cum duritie & livore. Durities ſiquidem cum vehementi frigore in corporibus ex lethalibus ſignis habetur, ut *in* 2. *Prorrh. g*) docetur, de qua Gal. *in comm.* 2. *text.* 5. *Refrigeratio autem ſi ita violenta fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indureſcantque, exſtinctionis ſignum exiſtit.* Non minus cum ea frigiditate extrema livida ſpectari, exitioſum eſt; etenim hoc ſymptoma omnium eſſe exitioſiſſimum, alias demonſtrabimus, atque in foribus mortem denotare. Significat autem in his lividus color exſtinctionem caloris nativi, ut Galen. docuit, qui *in* 3. *Epidem. text.* 8. extremarum partium frigiditatem, una cum lividitate, in febribus acutis, mortis apertum eſſe ſignum affirmavit. De quibus Hippocr. *in* 2. *Prognoſt. h*) *text.* 9. *Si corpus adeo grave, & ut ungues ac digiti lividi ſint, exſpectanda continuo mors.* Et poſtea: *Si digiti ac pedes omnino nigreſcant, minus peſtiferi ſunt, quam ſi liveant.* Idque non immerito, nam lividitas in his partibus ſemper ab exſtinctione caloris nativi fit, nigredo non ſemper, quandoque enim a nigro humore ad illas partes decumbente. Quare cum extremarum partium refrigeratione lividitas quoq; ſi acceſſerit, ſignum erit maxime lethale, pauloque poſt exitium futurum, præmonſtrabit. Quod Hippoc. in *Philiſco, i*) *Sileno, k*) *muliere anginoſa apud Ariſtionem decumbente, l*) *Eraſino, m*) *Filia Euryanactis, n*) *Adoleſcentulo,* in foro mendacium, *o*) moribundis obſervavit. Sitis quoque intenſa cum calore vehementi in thorace, vel in ventre, extremis quidem partibus

Extremorum frigiditas una cum malis ſymptomatibus exitioſa.

e) Pag. 966. Ægr. 1. *f*) Lib. 1. Epidem. pag. 969. Ægr. 2. *g*) Lib. 1. 77. *h*) P. 39. lin. 36. & ſeq. *i*) Lib. 1. Epidem. p. 966. Ægr. 1. *k*) Ibid. p. 969. Ægr. 2. *l*) Lib. 3. Epid. pag. 1075. Ægr. 7. *m*) Lib. 1. Epid. p. 984. Ægr. 8. *n*) Lib. 3. Epid. p. 1073. Ægr. 6. *o*) Ibid. p. 1076. Ægr. 8.

bus algentibus, maxime pernicioſa judicatur, quod in viſceribus vehementiam inflammationis, ut ait Galenus, ſignificet, qui *in 7. Aphoriſm.* hujusmodi ſymptomata accidere magnis viſcerum inflammationibus ſcribit. Quam rem Hippoc. prodidit in 2. *progn. a)* 4. dicens. *Si caput ac pedes frigidi ſunt, ventre coſtisque calentibus, malum.* Et Galenus in commento ait, *nedum malum hoc eſſe, ſed lethale.* Quod Cornelius Celſus ad unguem ſic expreſſit. *Cui febre æque non quieſcente exterior pars friget, interior ſic calet, ut etiam ſitim faciat, lethale.* Ex pernicioſis quoque ſignis cum refrigeratione extremorum quam plura alia exſiſtunt, partim a nobis alias dicta, & partim inferius ſuis locis dicenda, cujusmodi ſunt, capitis aut viſcerum dolor vehemens & aſſiduus, vigilia, coma, delirium ferinum vel obſcurum, amentia, oblivio, ſurditas, cæcitas, convulſio, tremor, aphonia, ſingultus, inquietudo, anxietas, reſpiratio difficilis atque frigida, ex ore præſertim, atque e naribus, urinæ turbidæ non clareſcentes, nigræ, cum nigro ſuſpenſo, albæ, aquoſæ, lucidæ, interceptæque, ſtillæ ſanguinis e naribus, vomitus virulenti, dejectiones malæ ac copioſæ, nihil conferentes, & hujusmodi alia. Hæc ſingula cum extremorum frigiditate conſpecta exitium nobis portendent, & quo plura ſimul, eo certius ac citius. De his in *Sileno* Hippocrates 1. *Epidem.* 3. *b)* *Sexto caput parum exſudavit, extremitates algebant, liveſcebant, multum ſeſe jactavit, alvus nihil excrevit, urinæ reſtiterunt, febris acuta:* Et de *Pythione* in Thaſo mortuo *c)* decem diebus: *altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter ceteras manus & caput, obmutuit, voce defectus eſt, diu brevi ſpirans, rediit calor, ſitiit; nocte quievit, circa caput modicum ſudavit.* Ex omnibus vero his ſignis diximus perpetuitatem refrigerationis, magnitudinem ſeu vehementiam, duritiem, lividitatem ſigna eſſe longe omnium maxime pernicioſiſſima, exſtinctionemque caloris nativi denotare. A ſymptomatis etiam, quæ præceſſerunt, exitii prognoſticum indagatur, ut quando a rigore frigeſcunt eæ partes,

a) P. 39. lin. 30. *b)* P. 969. Ægr. 2. *c)* Lib. 3. Epid. p. 1098. Ægr. 3.

partes, minime recalescentes, de quibus, ut dictum est, *in secundo Prorrhetic. a*) *Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, malæ.* Ex malis vacuationibus extrema admodum algere, est pernitiosum: præsertimque si eæ quoque fuerint lethales, quales sunt stillæ sanguinis e naribus, sudores frigidi, in capite desudationes, urinæ aquosæ, lividæ, ictericæ, turbidæ non residentes, lividæ, nigræ cum nigro suspenso, & plane suppressæ, dejectiones pingves, liquidæ valde fœtidæ, assiduæ, vel in immodica copia exeuntes, sputa nigra, livida, viscida, maxima difficultate educta, atque plane intercepta. Similiter ab omnibus malis symptomatis, quæ nuper, dum mala symptomata recensuimus, prodidimus, refrigeratio in extremis est pernicioſa. Quod sane nedum ab his signis malis, quæ præcesserunt, at simul etiam cum refrigeratione concitatis, non minus & ab his, quæ extrema refrigerata seqvuntur, cognoscitur. At extremorum refrigerationem multa symptomata exitium cum ipsa significantia subsequi solent. Et quod ad refrigerationem: primum est, ut si frigiditas ea, primum moderata, mox admodum vehemens atque intensa reddatur, quod, ut ex Gal. meminimus, signum prælanguidæ facultatis exsistit: secundum quod illa frigiditas nunquam amplius aut parum recalescat. De quo in *Philisco* moribundo Hippoc. in 1. *Epid. b*) 3. *text.* 18. *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem amplius redibant.* Et in Sileno: *c*) *Septimo obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem.* Demum pars vehementer refrigerata livescit, atque aliquando indurescit; quod si fiat, diuque permaneat, in foribus, ut dictum quoque est, scito esse exitium. Idem prædicant subsecuta, & coma, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aphonia, sudores, frigidi, præsertim in iisdem extremis partibus refrigeratis, qui sane solius syncopes ac mortis proprii videntur, vacuationes non bonæ, ægros non sublevantes, vel interceptæ, respiratio difficilis, atque alia hujusmodi, quorum multa in *Sileno* moribundo Hippoc. post

Extremorum frigiditas cum malis subsequentibus symptomatibus exitiosa.

a) Lib. 1. 65. b) P. 966. Ægr. 1. c) P. 969. Ægr. 2.

extremorum refrigerationem obſervavit, quæ hiſce verbis expreſſit. *Sexto caput parum exſudavit, extremitates algebant, liveſcebant, multum ſeſe jactavit, alvus nihil excrevit, urinæ reſtiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octavo frigidus toto corpore ſudor, papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis ſimiles permanebant, nec abſceſſum efficiebant, alvus parvo irritamento ſtercora tenuia, veluti incocta, multa, cum labore reddidit; urinas reddebat cum dolore mordaces; extremæ parum recaleſcebant; ſomni tenues, comatoſi; obmuteſcebat; urinæ tenues, perlucidæ; obiit undecimo.* Quare ſi extremorum refrigerationem pernitioſa hujusmodi ſymptomata, vel præcedant, vel ſimul illuceant, vel ſubſequantur, ſine dubio exitium prædicendum erit.

CAP. XVI.

De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute ægrotantibus mutatione.

Corporum ad frigidum mutatio quando mala.

Sæpe in acutis morbis fit, ut interim totum corpus a calido ad frigidum, & a frigido ad calidum mutetur, atque hoc aliquando ſenſim, & aliquando repente. Repente mutari ad frigidum corpora, niſi acceſſione id fiat, ſemper malum: aut enim, ut nuper dictum eſt, calorem nativum reſolutum, aut multitudine crudorum humorum ſuffocatum, vel impeditum, quo minus, vaſis obſtructis, foras expandatur, vel denique maligni humoris viſcus nobile laceſſentis, vel vehementis inflammationis ratione intus totum collectum eſſe ſignificat. Reſolutum conjicimus, ſi prius reſolutionis aliqua cauſa præceſſerit, uti febris vehemens, aſſidua, vigiliæ item aſſiduæ, dolores ingentes, immodicæque vacuationes cum ſanguinis, tum humorum. Suffocari plenitudo indicabit, crudorum humorum multitudine, venas arteriasque obſtruente. Foras non expandi, notæ omnes hanc humorum multitudinem ſignificantes. Intus vero acri vel maligno humore os ventriculi, cor, vel aliquod aliud membrum nobile affligente, retrahi, dolores juxta

affli-

afflictæ partis regionem, faſtidia, angores, nauſeæ, vomitus virulenti, bilioſi, animi defectiones, anxietates, vigiliæ, pulſus ſumme inæquales, prælanguidique, contracti, ac hujusmodi alia præmonſtrant, uti in iis, quibus a vermibus, vel acri ſucco, os ventriculi mordetur, obſervari poteſt. Ubi retractionis caloris cauſa eſt inflammatio quæpiam interna, ex calore partium internarum, atque a propriis ſignis cognoſcemus, quod Cornel. Celſus ex Hippoc. ut ſuperius diximus, expreſſit, cum dixerit. *Extremarum refrigerationem internis partibus ſic caloris incendio æſtuantibus, ut ægroti ſitiant, eſſe lethalem.* Hæc namque refrigeratio inflammationem internam, & eam quidem maximam pro cauſa habet. Quocunque vero modo, ut diximus, corpus refrigeretur, nunquam bonum, ſed ſæpius ſumme exitioſum erit exiſtimandum, omniumque maxime, ſi diutius frigus perſiſtat intenſiusque, & tandem cum duritie, vel lividitate, uti dictum eſt, prodeat. Nam tunc in foribus eſſe exitium denotabit. Continuo etiam ſeu repente partes calidas refrigerari, ſemper malum, illa excepta extremorum refrigeratione, quæ, natura critice humores ad excretionem invadente, prodit; ſæpe enim ante criſin futuram, maligno humore ad viſcus nobile irruente, atque defluxo, refrigerantur extrema, qui exinde a natura aliunde ad ignobiliorem partem compellatur, fere nunquam ea tollitur in extremis refrigeratio aut tarde, & parum quidem partes eæ refrigeratæ recaleſcunt. Contra refrigerata corpora æque ſenſim ad calidum mutari, optimum eſt: nam neque intus laceſſere malignum, vel acrem, humorem nobile viſcus, neque aliquam adeſſe inflammationem, & nihil intus fieri impedimento calori, quin ad quamcunque partem corporis æque defluat. Inæqualiter vero corporis partes caleſieri, nunquam bonum, & ſæpe peſſimum ſymptoma creditur. Repente etiam ſæpius extimas corporis partes, crebriusque modo ad calidum, modo ad frigidum, & contra modo ad frigidum, modo ad calidum permutari, in malignis morbis peſſimum eſſe, Hippocrat. ſtatuit, veluti

Corpora refrigerata æque ſenſim ad calidum mutari.

veluti etiam minus malum existimatur, in aliis symptomatis etiam consimiles fieri mutationes. De his auctor *Prorrhet.* * ita habet: *Summæ corporis partes si celeriter in utramque conditionem permutentur, malum.* Sitis quoque hujusmodi mala est. Et Gal. in *commento* ait. In morbis autem summe malignis, permutatio harum hora una ad contraria efficitur, interdum quidem ut hyeme frigescant, interdum vero tanquam æstate calescant. Id autem contingit cum propriam caliditatem non habuerint, atque a febrili calefiant quæ a corporis medio incipiens, flammæque similis corpus totum depascens, extrema concalefacit, quæ & cum transpiraverit, statim ea refrigescunt, exstincta scilicet naturali caliditate. Hujusmodi vero corporis celeres caloris frigorisque mutationes, item coloris, ac cujuslibet alterius symptomatis, sæpe multiplices affectus in corpore collectos præmonstrant, quos devincere natura quum non nisi longo tempore queat, ideo morbi longitudinem ostendunt, quod *in* 4. *libr. Aph.* 40. ab Hippocr. hunc in modum scriptum est: *Et ubi in toto corpore mutationes, ut scilicet corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, longitudinem morbi significat.* In morbo vero acutissimo ac vehementi naturæ cito a vehementia morbi exstinctæ tempus subtrahitur, ita ut prius ipsa morbo exstinguatur, quam morbum vincere possit. Et hinc est quod in morbo summe maligno hujusmodi mutationes Gal. *in Prorrh.* dixit esse lethales, easque exstinctione naturalis caliditatis fieri. Aliorum etiam symptomatum mutationes observari, ut sitire & non sentire, & contra; ex quietudine in inquietudinem & contra; ex vigilantia in somnum, & contra; sapientes ægrotos in deliros, & e deliris sapientes fieri. Mutari etiam symptomata, ita ut modo capitis adsit dolor, modo ventris, modo crurum, modo dolor desinat, & delirium accedat, & hoc cessante, aliud symptoma appareat. Horum symptomatum permutationis causa generalis est μετάπλωσις, id est humorum transfluxus; vicissim namque facta migratio modo in hanc corporis partem, modo in illam, quasi humoris turgentiam

Caloris frigorisque celeres mutationes.

Symptomatum mutationes quid notant.

Horum causa generalis.

* Lib. 1. 43.

hanc,

hanc, μετάπλωσιν dicas, quæ per ſe ſola nullum aliud, quam turgens humor, faciat prognoſticum denotat. Verenda vero ſemper quælibet humoris turgentia, quod principis alicujus partis læſionem minatur, ex quo Hippoc. atqve cum eo Galen. & omnes alii Medici, turgentes humores, ne irruant in partem principem, continuo vel etiam in principio morborum, quo tempore omnia cruda exſiſtunt, medicamentis purgari oportere, in *aphoriſmis a*) præceperunt. Cum ſignis vero coctionis illa permutatio caloris, frigoris, coloris & aliorum etiam ſymptomatum, criticam humorum perturbationem oſtendit, atque in hunc ſenſum forte *in Coacis præſagiis b*) illud erit intelligendum, quod ſic ſcriptum eſt: *Color, qui ſæpe cum calore variat, utilis.* In malignis morbis hæ mutationes ſolent eſſe utiles, ſi in melius fiant, quòd Hippoc. *in Epidemiis c*) ita dixit: *In morbis, qui* παδιμβεδι, *d*) *id eſt, doloſi ſunt, mutationes juvare.*

CAP. XVII.

De prædictione ex humiditate corporis, & ſiccitate.

Ex humiditate totius corporis, atque partis, ſæpius in acutis morbis eventus præſcimus. In purulentis phthiſicisque, ſæpe ante exitium multa humiditatis copia aliquando totum corpus, & aliquando crura, ventremque repleri obſervamus, ex quo aquam inter cutem, quod ex magno oriatur caloris languore, in acutis, vel ex acutis morbis, lethalem eſſe, Hippoc. docuit: *Aqua enim inter cutem,* (ait *in Prognoſticis e*) *text.* 1. *comm.* 2.) *omnis, ſi ex acuto morbo exſiſtit, mala eſt, non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert, ac mortem.* Eodem modo ſiccitas, ariditas, duritiesque totius vel alicujus partis corporis ſæpe infelicem morbi præſagit eventum. Siccitatem ſiquidem totius, & gracilitatem ab ardente febre longa ſecutam, corporis he-

Humiditas quid præſagit in morbis.

Siccitas quid in morbis notat.

a) Hippocr. Aphor. Sect. 1. 22. *b*) Text. 125. *c*) Lib. v. Sect. 6. Text. 16. *d*) Foeſius ſcribit ἐν τοῖσι παλιμβόλοισιν, & vertit, *in inconſtantibus*, aut *refractariis*. *e*) Pag. 39. lin. 16.

ctícum habitum, ac ab eo poſtea exitium præſagire, nemo eſt in medicina verſatus, qui ignoret. Ex fronte, lingua & aliis partibus admodum ſiccatis, non raro nobis exitium præmonſtratur, ut Hippoc. in *Mœlibeæ a*) *adoleſcente* moribundo obſervavit, in quo ante mortem cutis frontis præarida, ac tenſa viſa eſt. Sed de his accuratius nos poſterius ſuis locis, præſertimque ubi de prædictione ex partium corporis obſervatione ſermonem inſtituemus.

CAP. XVIII.

De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis obſervantur.

Dolor multiplex obſervatur in morbis.

Dolorem, quod voluptati opponatur, triſtem moleſtumque eſſe ſenſum, Galen. *in* 1. *de Elementis* docuit. Hic vero multiplex obſervatur, alius enim cum pulſu, alius cum ponderis incumbentis ſenſu, alius cum tenſione, alius cum eroſione, inciſione, punctione, perforatione (quæ differentiæ ſubacuti doloris nomine comprehenduntur,) alius denique cum torpore affligit. Primum Medici appellant pulſativum, qui ut Gal. *in* 2. *lib. de loc. affect. cap.* 3. ſcribit, ſequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque ſemper in ipſis arteriis, atque in partibus ipſas continentibus, quas & ob anguſtiam premunt, & cum attolluntur, modo pars affecta ſentire nata ſit, veluti percutiunt. Nonnunquamque in abſceſſibus ad ſuppurationem venientibus dolores cum pulſu obſervantur. Secundum gravem vocant, quod veluti cujusdam ponderis loco incumbentis ſenſum invehat, atque carnoſæ ſubſtantiæ, renum, hepatisque, inflammationem, (Gal. *in* 6. *Aphoriſm. Aph.* 5. docente.) Talemque dolorem renum eſſe proprium Hippoc. *b*) in *com.* 1. *text.* 1. nobis prodidit, & Galen. *in* 2. *de loc. affect. cap.* 4. hos dolores in renibus, in hepate, in ſplene, in cute, in adenis & in pulmonibus fieri meminit, eæ ſiquidem partes (ut ipſe docuit) vexantur eo dolore a diſtenſione, qvoniam membrana viſcera illa circumvolvens gravata, & diſtenta dolet.

Pulſativus quis.

Græcis.

Ten-

a) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 16. p. 1117.

b) Epidem. Lib. v. Sect. 1. Text. 5.

Tenſivum vero dolorem dicunt, (qvem diſtendentem *Archigenes* vocat) ubi partes, quæ vel ſunt nervoſæ, vel muſculoſæ, vel membranoſæ diſtenduntur, convellunturve. Quod ipſis, vel ex humore, vel ex flatulendo ſpiritu, vel phlegmone accidit. Tenſivus. Quartus, qui acutus vocatur, comprehendit illum, qui fit exeſione, punctione, perforationeque: quæ nimis aut acria, aut ſalſa, abſtergunt, abraduntqve, ex quo acutus oritur dolor, qualem patiuntur dyſenterici atque alii, quibus exeduntur aliquæ partes. Acutus. Punctorii proprii membranarum exiſtunt, ab acuta bile vexatarum, quales in pleuriticis obſervamus, pleura quippe vocata membrana in his a bile inflammata. Punctorius. His ſimiles videntur, qvum vitreo humore, partes incidente ſeu perforante, inteſtina concitantur. Cum torpore demum prodientes, ſeu torporem inducentes, vel ab ipſorum vehementia reſoluto partis calore, aut phlegmone arterias nervosque maxime comprimente, ex quo calor ad partes proſilire nequit aut paucus, uti in renum dolore, ex inflammatione orto, crura ſæpius ſtupeſcunt. Cum torpore. Dolores varii. Sunt præterea dolores aliis fixi, alii mobiles, atque vagantes, quales non raro turgentibus humoribus obſervamus, alii perpetui, alii intermittentes, alii vehementes, atque alii parvi exſiſtunt: rurſumque nonnulli in principio morbi, atque alii poſtea apparent, aliquando in die decretorio, & aliquando non: quorum etiam aliqui occupant externas partes, aliqui internas, aliqviqve nobiles, atqve demum ignobiles aliqvi. Has omnes dolorum differentias ad Prognoſticum ægrotorum plurimum facere, Gal. *in lib. 6. Aph. 5.* meminit. Dolores vero omnes fieri ex qualibet re parti noxam inferente, non opus eſt, ut demonſtretur. Unde. Galen. qui accuratius omnes dolorum cauſas cognovit, pluribus in locis ab altera duarum eos concitari tradidit, quippe aut a ſubita partis alteratione, ſeu a temperamento continuo parti illato, aut ab unitatis diſſolutione. Alii unam tantum cauſam faciunt, ſcilicet unitatis ſolutionem, quando neque caliditas, neqve frigiditas dolorem concitat, ni ſolvat continuum, atque omnes immodicas qualitates ii ex Galeno continuum

ſolvere affirmant. Ipſe ſæpius fatetur ac docet qualitates has ſolvere continuum, præſertimque *in* 4. *de ſimpl. meden. facult. cap.* 2. *in* 3. *de fract. in text.* 34. & *in libro de inæquali intemp. cap.* 6. Ex quo mirum non dicentem. Quare dolorum cauſa erit continuitatis partium ſolutio, aut ab immotico temperamento confertim parti illato, aut ab inciſione, aut ab exeſione, aut a fractione, aut denique a tenſione, facta. Partes vero internæ dolent interim propter febris vehementiam, nervoſas partes ſiccando convellendoque, aut propter inflammationem, aut eryſipelas, aut fortem obſtructionem, aut abſceſſum in viſceribus, aut propter flatulentum ſpiritum. Cum vero ab iſtis cauſas dolores fiant, merito, nedum cum aliis morbis, at ſoli quoque mali ſunt; omnes ſiquidem vires reſolvunt, cruditates fovent, humorumque coctiones impediunt; peſſimi, in viſceribus partibusque nobilibus concitati; longeque omnium pernicioſiſſimi exſiſtunt, vehementer viſcera vexantes, perpetuo longoque tempore durantes, a quibus viſcerum nativus calor deſtruitur, ſeu reſolvitur, quo ademto viſceri quis de aliquo bene ſperare poteſt? minus mali cenſentur, parvi, mobiles, brevi tempore durantes, quique neque a viſcerum quopiam læſo prodeunt, ſed ab ignobili potius parte quapiam. Quandoque vero in acutis morbis dolores, etſi ſuapte natura ſemper mali, bonum prædicunt, non parumque ad ſalutis prædictionem conferunt, veluti qui, in aliquo dierum judicatoriorum cum ſignis coctionis, aliquam ignobilem partem, uti crura, pedes ac alia hujusmodi, pervadunt. At de bonis ac malis doloribus, quatenus in acutis morbis bene ac male de ægrotis ſperandum, ſignificant, nunc accuratius agamus.

Omnes mali ſua natura.

Aliquando boni.

CAP. XIX.

De doloribus ſalutem prædicentibus.

Dolores aut in principio morborum, vel poſtea apparent; qui in principio, plerumque pathognomonicorum ſignorum rationem habent, viſcusque phlegmone obſeſſum no-

notant, uti quando dolor cum febre, tumore vel tenſione partem quampiam exerceat, inflammatoriique hi vocantur dolores. Optimum erit, ſi neque admodum vehementes, neque aſſidui dolores ſint, brevique tempore, vel tollantur, vel ſaltem remittantur, atque ſimul cum ipſis aliud exitioſum ſignum non illuxerit. Qui vero horum fidelius, ſeu cum ratione, tolluntur, ſeu finiuntur, aut remittuntur, optimi ſunt: cum ratione vero ſublatos dicimus, ubi ipſi ex optima, aut natura, aut ab arte facta evacuatione, remiſerint, aut plane finierint, ut cum vel ab emiſſo per venam ſectam ſanguine, vel ſponte erumpente e naribus, vel a ſudore, vel ab alvi dejectione, vel a ſputis dolor remittitur, atque etiam ſi febris eos ſubſecuta ſuo calore ipſos reſolverit: de quibus Hippoc. *in* 6. *Aph.* 40. *Quibus dolor circa hypochondria ſit abſque inflammatione, his febris ſuperveniens morbum ſolvit.* Et poſtea 7. *Aph.* 52. *Quicunque hepar circumdolent, his febris ſuperveniens ſolvit dolorem.* De iis vero, qui ex aliqua vacuatione tolluntur *in* 3. *Prorrheticorum a) text.* 60. ſic ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor, atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica ſolvunt. Ceterum & tempore ita ſolvuntur:* & in 2. Prognoſt. *b)* text. 25. *Dolorem, qui in iliis affligat, ac turberculum ſi recens fuerit, nec non inflammatione, ſolvit murmur incidens circa ilia, ſed potiſſimum ubi cum ſtercore, & urina ercernatur;* & in 2. Coac. præſag. *c)* ſec. 1. text. 32. *Quibus in febribus dolores lateris fiunt, iis, alvo multa aquoſa bile permiſta dejiciente, remiſſio eſt.* Poſtea *in* 5. Coac. præſag. *d)* ſec. 1. text. 23. *Capitis dolorem ſolvit pus per nares effluens, ſputa craſſa, & ſine odore, ſolvit quoque ulcerum eruptio aliquando & ſomnus, & alvi profluvium.* Ac in Aphor. Sect. 6. 10. *Quibus capitis dolor gravis cum calore ineſt, e naribus interim humidum, ex auribus, atque ex faucibus, cum utilitate effluere,* veluti *Echecrati* contigit. De quo *in* 7. *lib. Epidem. text.* 65. ſic ſcribit: *Echecrati cæco capitis dolor gravis, præcipue in poſteriori parte, & cervicis, ubi connexio, & in verticem procedebat, progrediente autem tempore, & ad aurem ſiniſtram,*

Dolores quinam optimi.

a) Lib. 1. 152. b) P. 40. lin. 26. c) Text. 66. d) Text. 172.

& dimidium capitis dolebat. Mucoſa ſemper prodibat, leniter combuſta, & calor comitabatur tenuis, & cibum capere non poterat, interdiu facilius, noctu vero dolebat, poſtquam autem pus per aurem erupit, ceſſaverunt omnia, erupit vero per hyemem. Hinc Hippoc. *in 2. Prognoſt. a) text.* 51. damnavit excreationes omnes, morbum non tollentes, aut non minuentes, præſertimque illas, quæ dolorem non ſedant, veluti ſedantes dolorem laudat. Quare dolores, qui cum ratione, ſcilicet ex quibusdam optimis vacuationibus, abeunt, optimam ſalutis ſpem nobis pollicentur. Qui vero non tolluntur, ſeu diu perſiſtunt, ſæpius abſceſſus prænuntiant; qui autem boni exſiſtunt, poſterius, cum de ipſis præſertim agemus, dicemus; hoc unum in præſentia dicam, quippe illos bonos fore a nobis putandos, qui in ignobilibus partibus fiunt, dummodo etiam alia ſigna id non negaverint. Eorum vero dolorum, qui morbo progreſſo oſtenduntur, illos optimos eſſe dico, quos judicatorios ſeu decretorios Medici appellant, utpote quod partim ut ſignum, & partim ut cauſſa, criſin optimam denuntiant, ut ſignum, veluti dolores, ſanguinis eruptionem, vomitum, vel aliquam aliam vacuationem indicantes. De quibus Gal. in 1. *Epidem. comm. 2. text.* 55. *In ardentibus autem, ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, & hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus ſanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitas, tum autem cordis dolores, & faſtidia ſunt, bilioſa poſt ac pituitoſa vomunt.* Et Hippoc. in 3. Progn. *b)* text. 13. *Si vero ſine talibus* (ſcilicet malis) *indiciis fatigans dolor vigeſimum tranſeat diem, & febris detineat, expectari oportet ſanguinis eruptionem e naribus, aut ſuppurationem, ſi dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat.* Et in 3. Prorrhetic. *c)* text. 45. *Cervicis dolores, impenſe rubri oculi, ſanguinis eruptionem oſtendunt.* Et *d)* text. 50. *Quibus ex rigore febres laborioſæ fuerint, muliebria his decurrunt, cervix autem in his dolens ſanguinis indicat eruptionem.* Ac etiam poſt *e)* text. 55. *Hypochondrii tenſio cum capitis gravitate, & ſur-*

Quinam abſceſſus prænuntiant.

a) P. 41. lin. 34. *b)* P. 44. lin. 36. *c)* L. 1, 137. *d)* Ib. 142. *e)* Ib. 147.

ſurditate, & quæ conſequenter fatigant, ſanguinis pronuntiant profuſionem. Et in 4. Coac. præſ. *) ſec. 1. text. 30. *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulſus, iis ut plurimum fluor fit ſangvinis.* Hique ſunt dolores, qui optimam criſin denotantes maxime faciunt ad ſalutis Prognoſticum. Longe omnium vero optimi exſiſtunt, qui (hos enim decretorios Medici, ut cauſa, vocant) ignobiles partes, atque a viſceribus remotas, pervadunt, atque diu exercent; idque maxime (quod de aliis quoque intelligi volumus) apparentibus ſignis coctionis, qui in decretorio die cœperint. Ab his quidem doloribus certam ſalutem præſagimus, ſi modo, ut dictum eſt, coctionis ſigna una illuxerint, nullumque ex lethalibus ſignis illuxerit. Naturam enim præcipua membra exoneraſſe, atque noxios humores procul a ſe protruſiſſe, nobis ſane non obſcurum erit indicium. Quo enim longius a principe membro natura propellit noxios humores, eo citius ſalus ſperanda, maximum naturæ quod robur denotet, exinde ſæpius tumores ipſi accerſunt, qui, ut inferius docebimus, optimi exſiſtunt. De his Hippoc. *in* 1. *Progn. a) text. 67. Abſceſſus autem, qui ad crura fiunt in pulmoniis vehementibus ac periculoſis, omnes utiles ſunt.* De quibus Galen. *in com.* ait, eos optimos eſſe, ſi maxime deorſum & quam longiſſime ab ægrotatione abſiſtant. Et in 3. *Coac. præſag. b) ſect.* 2. *text.* 4. *in longis febribus vel tubercula, vel in articulis labores fiunt, & ſi fiant, non inutiles.* Ex quo pedum, crurum, genuum, coxendicum, ingvinum dolores diu durantes, optimi erunt, atque non minus etiam in brachiis, manibus, atque poſt aures, critice obſervati. Sæpe fit in febribus acutis, ut natura, parte humorum, quos ad aliquam ſupradictarum ignobilium partium expulit, exonerata, fortior ſupra reſiduum facta, aliquam vacuationem aggrediatur, ex qua poſtea atque doloribus ipſis, trahentibus continue ad ignobilem partem, perfecte a febre judicat. Plerumque vero fit, ut hi, qui doloribus judicantur, in recidivam

*) Text. 142. *a*) P. 43. lin. 18. *b*) Coac. Præſ. 118. & Aph. 44. ſect. 4.

divam recidant, quod neutiquam materia illa ad crura, vel ad aliam quampiam ignobilem protrusa, totam causam morbificam adimat; si vero illis copiosæ copulentur vacuationes, judicium totum perficietur: oportet vero partes illas, si debeant ad febrem juvare, vehementer atque diu dolere; siquidem tales dolores plurimum humoris noxii attrahentes, magnam quidem causæ partem revellendo adimunt, ut in *Heropyto* observatum est, de quo *in* 3. *Epid. a*) *text.* 80. Hippoc. *Circa diem sexagesimum e naribus quidem subsliterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt, haud multo post partes inferiores omnes dolebant, fiebat autem, ut vel febres majores essent, majorque surditas, vel hæ quidem remitterentur allevarenturque, verum partes inferiores ad coxendices sitæ vehementius dolerent. Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urinæ boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes, exstiterunt, deliriaque imminuta sunt.* Et *uxori Epicratis b*) crura decima die laborioſe doluerunt, quem dolorem altera die optima vacuatio, per sudorem secuta, febrem allevavit. Hoc unum in iis doloribus notandum, quod nuper quoque diximus, dolores raro recte judicare morbos per se ipsos, nisi ipsis aliæ humorum vacuationes opem ferant, atque hinc eos, qui doloribus judicantur, recidivare, quia dolores totam noxiam materiam nequeunt a visceribus avellere, sed tantum partem, ex quo reiterari pugnam a natura, si totum morbum expugnare debeat, necesse est. Hinc multæ recidivæ, uti in *uxore Epicratis*, *c*) *Cleonactide*, *d*) *Abdera Virgine*, *e*) Hipp. 3. *Epid. text.* 79. accurate observavit, de qua præsertim dixit: *Vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetiit, rediit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit. Restabat pedum dolor, ceterum fuit exacte judicata.*

Hypo-

a) P. 1106. Ægr. 9. *b*) Epid. lib. 1. p. 979. Ægr. 5. *c*) Loco ante allegato. *d*) Lib. 1. Epid. p. 982. Ægr. 6. *e*) P. 1103. Ægr. 7.

Hypochondrium etiam ſiniſtrum, atque lien in acuto morbo dolere atque intumeſcere, non inutile eſſe, Galen. *in* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 19. meminit. In ventre vero inferiori; acrioribus humoribus inteſtinis commorſis, dolores concitati, ſæpe judicium per alvum futurum ſignificant: poſt aures etiam oborti dolores diu perſeverantes cum virium robore criticum tumorem futurum (quem *parotidem* vocant) denotant. Optimi vero non minus ii erunt dolores, qui ſupernas ſedes derelinquentes, inferius deſcendunt, ad inferasve delabuntur. Morbum enim quocunque modo longe a principibus partibus recedere, optimum eſt. De quo Hipp. *in* 2. *Epidem. ſect.* 5. *text.* 10. *a*) *Si caput doleat, in pectus deſcendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non poſſunt dolere.* Et *in* 3. *Prorrhet. b*) *text.* 23. *Dolores, ſi ad infernas dilabuntur partes, facile ab his feruntur.* Ut in *Herophonte* fuit obſervatum, de quo Hipp. *in* 1. *Epid. c*) *Octavo febricitavit, lien reſidebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen primum, ſecundum lienem, deinde in utramque tibiam dolores. Noctem facilem habuit, urinæ erant melioris coloris, & reſidebant in iis pauca. Die nono ſudavit, judicatus eſt, intermiſit. Die quinto rediit, ſimulque ſplen intumuit, febris acuta, ſurditas iterum, poſt recidivam die tertio, reſidebat lien, imminuebatur ſurditas, crura dolebant, recte ſudavit, judicatus eſt die decimoſeptimo.* Atque hæc de bonis doloribus, de quibus, ut boni ſint dicendi, hæc obſervari debent; primo eos in aliquo decretoriorum dierum incipere cum ſignis coctionis, ipſosque vel ſequi, vel antecedere optimam evacuationem, vel per ſanguinem, vel per vomitum vel per ventrem, vel per urinam, vel per ſudorem, vel per ſputum: demum ſi boni ſint, ab ipſis vel ſtatim vel paulo poſt ægrotos melius ſe habere, vel ex toto ſanari, eſt neceſſarium. Adde quod hi omnes, non parvi, at quidem magni ac laborioſi exſiſtunt, neque paululo momento temporis ceſſant, ac tolluntur, ſed quinimo diu vigere debent. Sed jam ad illos, ex quibus præſcitur exitium, deſcendamus.

a) P. 1040. lin. 16. *b*) 1. Prorrhet. 114. *c*) P. 974. Ægr. 3.

CAP. XX.

De doloribus exitium prædicentibus.

Dolores quinam mali.

Mali omnes ſunt dolores nobilem partem corporis exercentes, tum qui una cum morbo prodeunt, quique pathognomonica ſigna exſiſtunt, tum qui poſtea apparent; ii enim cum aliis ſignis pathognomonicis, ſeu propriis, prognoſticum indicant, veluti in phrenitide capitis dolor vehemens atque aſſiduus, cum aliis phrenitidis ſignis propriis exitioſis, lethalis eſt; ſed de his aliis accuratius, quando de ſingularum inflammationum prognoſtico ſermonem habebimus. Sunt vero ex his aliqui ex partis præſtantia, qui plerumque exitium inferre ſoleant, utpote qui cor invadunt, os ventriculi, fauces ſtrangulantes, caput, aures, pectus, ac veſicam. Semper enim in hiſce membris dolores ſunt pernicioſi, maximeque cum febre aſſidua atque aliis ſævis ſymptomatibus, ex quibus phlegmone illarum partium ſignificatur, qui plerumque lethalis exſiſtit. De quo Hippocr. in 4. *Aphor.* 64. dixit: *In febribus circa ventriculum fortis æſtus, & oris ventriculi dolor, malum.* Et *Aph.* 65. *in acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum.* Ac de faucibus *in* 1. *Prorrh. a) text.* 54. *Fauces dolentes abſque tumore cum implaciditate, ſtrangulantesque ſupra modum, pernicioſæ.* Et 3. *progn. b) text.* 11. Hipp. ait hujusmodi dolorem cum orthopnæa, ſine apparente in faucibus vel collo tumore, ſumme exitioſum: ex tali ſiquidem dolore gutturis internam atque magnam inflammationem, ut alias quoque dicemus, ſignificari, Galen. *in comment.* docuit, quæ ſine dubio lethalis eſt. Capitis item aſſidui, vehementesque cum febre continua ac magna dolores admodum ſunt timendi, hi ſiquidem vires reſolvunt, vigiliasque & deliria inducunt, atque demum convulſiones lethales. De quibus Hipp. *in Progn. c) text.* 36. *Capitis dolor vehemens, & continuus cum febre, ſi quod ex indiciis exſtiterit exitioſis, lethalis admodum eſt:* quales Hipp. *in Philiſta, d) Polyphante e)* atque *Eual-*

In partibus nobilibus.

Capitis aſſidui vehementes.

a) Text. 86. *b)* P. 45. lin. 4. *c)* P. 44. lin. 34. *d)* Epid. lib. 3. p. 1070. Ægr. 4. *e)* Epid. lib. 7. Text. 120. p. 1238.

Eualcidæ f) famula, phreniticis obſervavit. De aurium vero dolore in eodem *lib. g) text.* 36. *Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficilis eſt, periculum enim delirii abolitionisque imminet.* Et de ventre *in Coacis prædictionibus. h) A dolore ventris laborioſo febris ardens, lethale.* Et de pectore *in* 1. *Prorrhet. i) Dolor pectoris firmatus, & ægre aufferibilis cum torpore, malus, ſuper febricitantes hi ſi acute ardent, moriuntur.* Et de veſica *in* 2. *Prognoſt. k) Si veſica dura eſt, & dolore vexatur, difficilis omnium & exitialis eſt: exitioſiſſima vero eſt, quæcunque cum febre continua affligit, qui enim ex ipſa veſica fatigat dolor, interimere hominem ſufficit.* Quare dolores partium nobilium, ſi magni ſint, in principio morborum acutorum admodum ſunt periculoſi, & cum malis ſignis lethales. Qui vero non in principio acutorum, viſcerum ac partium nobilium dolores, ſed poſterius, morbo prægreſſo, manifeſtantur, ſi magni, aſſiduique ſint, pernicioſiſſimi judicari debent; nam hi magnam phlegmonem præter febrem de novo nobile viſcus acceſſiſſe oſtendunt, quæ non niſi a robuſtiſſima natura vinci poterit: ex quo merito hos dolores ſæviſſima ſequi ſolent ſymptomata, quippe extremorum frigiditas non niſi fortem dolorem ſequi ſolet, ut Hippoc. *in Aph.* 26. *Sect.* 7. expreſſit: *In dolore forti ventris, partium extremarum frigiditas, malum.* Deliria ſeqvuntur dolores capitis, phrenitides lethales, vomitus virulenti, convulſiones, abſceſſus & ſuppurationes. De iis *in* 1. *Prorrh. text.* 10. *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, vigilantque cum ſurditate, cito hi vehementer inſaniunt.* In his etiam vomitus virulenti ſunt lethaliſſimi, ut ait Hipp. in 1. *Epid.* 2. *text. l)* 54. *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.* Quod & in 1. *Coac. præſag. m) ſect.* 1. *text.* 76. legitur. Convulſiones quoque vel exſiccatis partibus nervoſis, vel attracto multo ad dolentem partem humore, non raro viſuntur, de quibus *n) in* 3. *Prorrh.* ait: *In capitis dolore Coma*

Dolores partium nobilium morbo prægreſſo quinam pernicioſiſſimi.

&

f) Ibid. text. 121. *g)* Progn. p. 44. lin. 45. *h)* Text. 130. *i)* Text. 70. *k)* P. 43. lin. 42. Coac. præſ. 471. *l)* P. 948. ſub finem. *m)* Text. 169. & 176. *n)* Hiatum hic deprehendet lector attentus, qui hac

*& ſurditas * abſceſſum aliquem poſt aurem eructant.* Suppurationem vero indicant continui dolores, ut Hipp. meminit *in 7. Aphor. 22. A ventris dolore diuturno, ſuppuratio.* Et in *prognoſticis, a)* dolores, qui circa thoracis ac pulmonis ſedes diu conſiſtunt, quique neque ſputorum purgationibus, neque ventris dejectionibus, neque venæ ſectionibus, neque medicamentis ac victus ratione deſinunt, ſuppurationem ſignificare, dummodo nullum ex exitioſis ſignis adfuerit, nobis Galen. prodidit; ut in *Egiſipolis puero* tabido ab Hipp. *in 7. Epid. b) text.* 48. fuit obſervatum. Quare hoc modo dolores viſcerum, ſeu partium nobilium, judicandos fore putamus, quibus ſi aliquod lethale ſignum ſimul acceſſerit, vel eos dolores ſequatur, exitium præmonſtrabitur, atque non minus, ſi vel alii fuerint dolores, nobiles partes affligentes, vel alia gravia diverſi generis ſimul illuxerint ſymptomata; hæc enim (quum plures ſimul affectus graves oſtendant) ſimul cum gravi dolore, vel multis doloribus ſi illuceant, perniciem prædicunt: vix unum quidem ſimplicem morbum magnum natura expugnat, quid cum multis? certe ſuccumbet, niſi robuſtiſſima fuerit. De his in 2. *Prorr. c)* inquit: *Quibus alvus liquida, laſſitudo, capitis dolor, ſitis, vigilia, ob curitas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur ſpes eſt.* Et in 2. *Prorrh. d) text.* 40. *Quibus manus*

ratione repleri poſſe videtur: *De quibus in* lib. 1. Prorrhet. Text. 115. *ait.* In febribus tenuiter exſudantes, cum capitis dolore & alvo intercepta, ad convulſiones proni ſunt. *Quod & in* Coac. præſ. text. 154. & 177. *iisdem pene verbis repetitur. Et* text. 171. In acutis capitis doloribus, & torporibus cum gravitate, convulſiones fieri in proclivi eſt. *Adde &* text. 174. *Et* lib. 1. Prorrhet. text. 104. Faucium gracilium dolores ſuffocantes convulſivum quid habent, præcipue ſi ex capite oriantur. Et text. 106. Lumborum dolor, & capitis, & oris ventriculi, cum forti exſcreatione, convulſivum quid habet. *Quibus ex locis Hippocratis & plurimis aliis patet affatim, dolores partium vehementes aliquando excipi à convulſionibus. Abſceſſus autem dolorum quoque ſequelæ ſunt, de quibus in Lib.* 1. Prorrhet. text. 168. *ait.* In capitis dolore Coma & ſurditas &c. *lege porro in initio ſequentis pag.* poſt * aſteriſcum.

a) Pag. 41. lin. 35. & ſeq. *b)* Pag. 1225. text. 60. *c)* Lib. 1. text. 38. *d)* Ibid. text. 95.

manus tremulæ, capitis, cervicisque dolores, ſubſurdique fiunt, & nigra denſataque mejunt, his ventura exſpectare nigra, perniciosum. Et de pluribus ſimul nobiles partes eodem tempore occupantibus doloribus in *lib. e)* 2. *Stomachi dolor cum hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum.* Sed jam ad dolores partium ignobilium accedamus, quos ſuperius diximus ſæpe bonos eſſe, modo fiant cum humorum quapiam concoctione, diuque partes illas affligant, neque brevi tollantur, atque ab ipſis febris, ac alia gravia ſymptomata vel plane tollantur, vel, quod plerumque fit, mitiora reddantur, atque ab ipſis ægroti melius ſe habeant. Tales vero in diebus decretoriis incipere diximus, nullaque ab ipſis ſymptomata gravia fieri, neque augeri. Mali vero in ignobilibus partibus in principio morbi, quo tempore omnia cruda exſiſtunt, incipientes, a quibus nedum ſymptomata gravia membrorum nobilium tolluntur, vel mitiora evadunt, at quinimo magis nova ſæviſſimaque tales dolores ſequuntur, obortaque ſæviora redduntur. Peſſimi vero ii ſunt, quos in longinqua ignobilique parte obortos, uti in pedibus, cruribus, genubus, coxendicibus, inguinibus, atque in aliis hujusmodi partibus, febris continua ſequitur, graviaque non minus ac ſæva ſymptomata, a quibus ægroti in deterius labuntur. De quibus *in Coacis præſagiis. f) Convulſio in febre, manuum pedumque dolor, maligna ſunt: malignus quoque doloris impetus e femore. Sed nec genuum dolor bonus, ac etiam ſurarum dolor malignus eſt, & mentem emovet, tum alias, tum ſi urinæ ſublimamentum elevent.* Quales fuere prorſus in *Critione*, & *Lariſſa Calvo*, qui eo morbo interiere. De *Critione* enim Hippoc. *in* 1. *lib. Epid. g) com.* 3. *text.* 26. ait, *Critioni in Thaſo recto ambulanti pes dolere ex pollice cœpit: decubuit eodem die horreſcens, faſtidioſus, parum calens, nocte deſipuit, altero die tumor toto pede, & ad talum ſubrubens cum contentione, puſtulæ nigræ, febris acuta, valde inſaniens, &c. poſtridieque quam ægrotare cœperat,*

Dolores partium ignobilium quinam boni.

Dolores quinam peſſimi.

e) Ibid. text. 72. f) Text. 30. g) Pag. 985. Ægr. 9.

rat, periit. Et de Lariſſa Calvo *a*) *Dextrum femur doluit repente, nihil ex iis, quæ offerebantur, juvabat. Primo die febris acuta ardens paulatim, neque comitabantur dolores, febris non increvit, implacidior erat, non dormiebat, extremæ partes frigidæ, multa urina neque ea bona reddebatur. Tertio femur deſiit dolere, mentis alienatio, & turbatio, multumque ſeſe jactavit, quarto ad meridiem periit.* In ambobus his ægrotis dolores pedis, atque coxendicis peſſimi exſtiterunt, tum quia primo in principio (quo tempore Gal. *in* 1. *de criſibus cap.* 8. omnes dolores apparentes peſſimos vocat) apparuerunt, a quibus febris acuta, delirium, anxietas, vigilia, & alia gravia ſymptomata prodiere, quæ multitudinem humorum præmonſtrabant, quæ varias lædebat partes, varia ſymptomata ac morbos faciebat: idemque in eo, *b*) qui caleſcens cœnavit, cui poſt ſævum tum morbum, tum ſymptomata, decimo die crura doluerunt, a quo omnia exacerbata ſunt, & paulo poſt obiit. In *muliere* vero *apud frigidam aquam c*) die 27. coxendix diu doluit, a qua febris acceſſit, & in deterius mulier abiit. Sunt vero non minus mali ignobilium partium dolores, tum qui cito evaneſcunt atque occultantur; tum qui primo a longinqua parte incipientes poſtea ad viſcera aſcendunt, indicio ſunt humorum ad nobilia membra delabentium. De his Auctor *Prorrhet. in* 3. *prorrh. d*) 78. *dolores absque judicatione ſoluti, inutiles:* quibus Galenus in comment. addidit, *occultati,* de quibus ipſe ſic ait: *Repente vero occultari dolorificas affectiones absque hoc, quod in alia quadam, quæ manifeſta ſit, abſceſſus fiat, transmigrationem contriſtantium ſuccorum ad viſcera ipſa factam, oſtendit.* Hi quoque, qui cum inceperint, ſtatim evanuerunt, ſed aut qui, cum magni fuerint, diminuuntur, peſſimi exſiſtunt; nobisque ſunt vel naturæ prælanguidæ, quæ totam

a) Epid. lib. 3. pag. 1101. Ægrot. 5. *b*) Epidem. lib. 1. p. 988 Ægrot. 12. *c*) Epidem. lib. 3. pag. 1096. Ægrot. 2. *d*) Lib. 1. text. 170. Ubi Autor noſter, Galenum ſecutus, παρ' οὖς, omiſit, quod tamen Foeſius, juxta exemplarium fidem, adjungendum putavit. vide omnino hujus adnotat. in hunc Aphoriſm.

tam noxiam materiam a ſe propellere nequeat, vel multitudinis humorum, quam pars dolens nequeat in ſeipſam capere, indicia, ut de *Critone* Gal. prodidit. De iis *in* 1. *Prorrhet. text.* 36. *Suræ dolores absque ratione derepente occultati, deſipientiam in ipſis parere.* Et *in* 2. *lib. e*) *Si quippiam in urina ſublime petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit.* Atque *in f*) *tertio: Lateris dolor ex ſputis bilioſis, ſi absque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Quod neque, ut *Galenus* monuit, ſemper, neque ſæpius fit, poſſunt tamen nedum deliria, ſed alia ſæviora quoque ſymptomata prænunciare, ex humore quippe ſurſum in cerebrum aſcendente. Quare peſſimi exſiſtunt dolores in partibus ignobilibus facti, cito vel repente occultati. Quibus non minus, ut dictum eſt, timendi ſunt, qui in remota a viſceribus, ſeu longinqua parte, concitati ad ſupernas partes aſcendunt. Quos expreſſit Hippoc. *in* 3. *lib. Progn. g*) *text.* 70. dicens: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos, & inferas ſedes, ſi præcordia attigerint, inferas relinquentes ſedes, exitiales admodum ſunt. Itaque conſideranda alia ſigna. Nam ſi quod & horum pravum exſtiterit, deſperandum de ægro eſt. Si vero, aſcendente in præcordia morbo, alia ſigna parva non exſtiterint, talem fore purulentum admodum exſpectabis.* Ex quo ſemper humoris ad ſupernas partes ab ignobilibus e longinquis recurſio, mala: uti in 2. *Prorrh. h*) *text.* 51. ait: *ex lumborum recurſione, oculi perverſio, mala.* Et poſtea *text. i*) 58. *Ex lumborum dolore ad os ventriculi recurſiones febriles cum horrore, aquoſa, tenuia, & multa evomentes, mente aberrantes, voce privati, nigra vomentes, moriuntur.* Et in 3. lib. *k*) *Quibus lumborum tenues & diuturni dolores ad hypochondria euntes, & ciborum averſio cum febre, dolor his valens contentusque ad caput perveniens, cito cum quadam convulſione perimit.* Et in 2. *coac. præſag. l*) *com.* 1. *ſect.* 5. *text.* 30. *Qui dolores acuti pauliſper in claviculas, & in ſuperiores partes tranſeunt, lethales.* Quamobrem dolores partes lon-

e) Lib. 1. Prorrhet. text. 37. *f*) Ibid. text. 97. *g*) P. 43. lin. 32. & ſq.
h) Lib. 1. 69. *i*) Ib. text. 83. *k*) Prorrh. lib. 1. 100. *l*) Text. 70.

longinquas exercentes, tam qui occultantur, quam qui ad ſuperas ſedes recurrunt, peſſimi exſiſtunt, ac cum ſigno pravo lethales. Demum dolores etiam quamcunque partem occupantes, ac affligentes, qui ab ægrotis non ſentiuntur, pernicioſi exſiſtunt, quod vel delirium, vel ſentientis facultatis exſtinctionem denotans. De his Hipp. *in* 2. *Aph.* 6. *Quicunque, dolentes parte aliqua corporis, dolorem non ſentiunt, his mens ægrotat.*

CAP. XXI.

De prædictione ex laſſitudinibus.

Ex laſſitudinibus homines ſæpius in morbos acutos incidere, neminem in Medicina veſatum latet, quod *Sileno m*) contigiſſe Hippocrat. meminit. De ſpontaneis itaque laſſitudinibus, quas non ſimpliciter laſſitudines vocari Gal. voluit, ſed ſpontaneas, interius cauſas habentibus, tantum agendum eſt. Harum autem laſſitudinum triplex eſt differentia, una, quæ ulceris, altera, quæ tenſionis, tertia ex ambabus compoſita, quæ inflammationis ſenſum præ ſe fert; prima ex Cacochymia, altera ex plenitudine, tertia ex utrisque una coëuntibus habet originem. Hæ vero plerumque univerſum corpus, quippe omne genus muſculoſum, & cutem ipſam, occupant, aliquando dorſum ipſum, quod multis acute ægrotantibus accidiſſe quisque noſtrum ſæpius in praxi vidit, aliquando caput, aliquando, ut docet Galen. *in libro de curandi rat. per ſang. miſſionem.* Jecur, aliquando lienem, quandoque ventrem, interdum coſtas, ſeptum transverſum, vel os ventriculi, vel aliud ex internis membris occupat. Aliquando etiam eæ laſſitudines in brachiis, aliquando in coxendicibus, cruribus, vel pedibus obſervantur, quædam etiam ipſarum in principiis ortæ diu durant, & aliquæ in augmento vel ſtatu, atque demum aliæ morbo declinante ſentiuntur. Bonæ vero ad prædicendam ſalutem æſtimantur, quæ in brachiis cruribusque apparent, cum ſignis coctionis; forte enim decumbentis ac propul-

Laſſitudinum differentiæ.

Laſſitudines quænam bonæ.

ſi

m) Epidem. lib. 1. pag. 969. Ægr. 2.

ſi humoris a præcipuis membris ad longinquas ignobileque partes, perinde ac dolores etiam, indicant, quæ nedum in hiſce partibus, ſi una cum ſignis coctionis, at quinimo etiam in univerſo corpore, præſertimque in dorſo obſerventur, bonæ ſunt judicandæ; ſæpe enim metaſtaſin, ſeu transmutationem humorum ab internis membris ad externa, quippe ad muſculos & ad cutem factam, ſeqvuntur: ignaræ etiam mulierculæ id ſcire putant, cum audierint ægrotos lamentari de corporis gravitate tenſiva ac phlegmonoſa, morbo jam aliqua ex parte declinante, (quod laſſitudinis genus frequentius tunc temporis ſentitur) eos ſolantur, dicentes optimum ſignum eſſe, atque ex iis nobis ſignificari morbum foras exire: ſæpius enim ægroti, qui prius a vehementia morbi vexati, cutaneas illas partes laſſatas non ſentiebant, laſſitudine fracti obſervantur vel ideo ut jam dictum eſt, quod vere morbus internas ſedes deſerat, ad externas exeat. Una quidem omnium eſt conſpiratio partium, atque confluxus, ſæpeque noxii humores quocunque modo a natura concocti, e magnis vaſis ad parva delabentes, ſeſe in muſculos tandem atque vel etiam in cutem recipiunt, laſſitudinem efficientes. Hæc enim aliquando abſceſſus præcedunt, de quibus Galen. *in lib. 4. Aphor. 31.* ſcripſit: *Quomodo in febribus facta ſit laſſitudo, ad articulos, & maxime circa maxillas fiunt abſceſſus: hoc vero ideo uſu venit, quia a calore febrili ſublata in caput eſt humorum copia, quam inde poſtea ruentem maxillarum adenes ſuſcipiunt, quomodo fit, quum in alas, & inguina a ſuperioribus partibus aliquid pervenerit.* Optimæ quoque exſiſtunt, quæ aliqua vacuatione vel arte procurata, vel ſponte præſtita, evaneſcunt; optimam quidem vacuationem ac criticam denotant, qua ægroti juvantur; de qua in *Coacis prædictionibus. a) Qui comate preſſi, & laſſitudine fracti, obſurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa criſin, idque juvat.* Quæ vero vel in toto corpore vel in dorſo, vel in aliqua alia par- Quænam malæ.

a) Text. 182.

te, humoribus nihil concoctis, omnes malæ ſunt judicandæ, omniumque maxime cum malis ſignis prodeuntes, atque ſi una multa alia ſævaque fuerint ſymptomata. Non minus etiam eæ erunt ſuſpectæ, quas nulla vel arte vel a natura facta vacuatio levat, de quibus forte Auctor Prorrheticorum *in 2. Prorrhet. b) text. 3. Quibus alvus liquida, laſſitudo, capitis dolor, ſitis, vigiliæ, obſcuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, ſpes eſt.* Et in 1. *coac. præſ. ſect. 1. text. 35. Delaſſati caliginoſi, pervigiles, in ſomnum inclinati, deſudantes, realeſcentes, malum:* Et 2. *Coac. præſ. c) ſect. 1. text. 7. laſſitudine fracti cum horrore, cum exſudaverint judicii modo, & recaluerint celeriter, malum, cum alias, tum ſi eo tempore ſanguis e naribus ſtillaverit.* Ubi vero multa ſimul adſint ſymptomata, cum his peſſimum eſt; multitudine enim humorum naturam undique gravatam, ac oneratam ſignificant. De quibus in 3. *Coac. præſ. d) ſect. 1. text. 34. Laſſati, ſingultuoſi, ſtupore occupati, malum.* Et poſtea: *e) Ab oculorum perverſione cum laſſitudine, & febre, rigor lethalis: coma quoque in iis accidere, malum.* Cum multis itaque ſymptomatibus laſſitudines malæ, lethalesque, ſi morbo plane crudo ſentiantur, & cum aliquo ſigno pernicioſo. Sed de his ſatis, atque de prædictione a vigilia, ſomno, comate, ac aliis ſoporoſis affectibus, nunc agamus.

CAP. XXII.

De vigilia, quidque ipſa morbis præſagiat.

Tametſi vigilia, & ſomnus ad primum ac communem ſenſum, ut Galen. meminit, pertineant, de cujus ſymptomatibus ſuperius partim egimus, atque nunc agere putamus; nobis vero placuit, abſoluto de ſenſibus particularibus prorſus ſermone, de vigilia & ſomno, ſoporiferisque affectibus, quatenus ad Prognoſtici cognitionem faciant, hic agere, priusquam a motricis facultatis ſymptomatis Prognoſticum indagaremus. Vigiliam autem ac ſomnum hic primo naturalem ſtatum non excedentes conſideramus, quando hi nihilo tum alterati, tum mutati, quippiam etiam no-

b) Lib. 1. 38. *c)* Text. 36. *d)* Text. 45. *e)* Text. 221.

nobis ad morborum prædictionem afferant. Uterque enim bonus est, optimumque ad præsagiendum erit, si ægroti vigilent, tum dormiant, ut antea, cum recte valerent, consueverant. Impossibile siquidem videtur, hominem ex morbo aliquo mori, vigilia somnoque inculpatis utentem, seu his non aliquo modo mutatis, de his Hippoc. *in Prognosticis a*) 2. *Prorrh. text.* 11. *De somnis autem quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdiu quidem vigiliare, noctu vero dormire convenit. Si vero hoc fuerit transmutatum, pejus est.* Et in Aphorismis: *b*) *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Sed jam ad vigiliam, de qua sejunctim nunc agendum duximus. Ipsa quidem est, ut Gal. docet, animæ extensio a principio ad omnes partes corporis, quam contingit aliquando multam, aliquando paucam esse, quod diutius ac multum quandoque a suo principio extendatur, ac quandoque brevius atque parcius. Quare vigilia exinde fit multa ac pauca: hanc sub sermone de somno, posterius absolvendo, comprehendimus. De illa vero nunc agimus, quæ est multa innaturalisque animæ extensio, ac effusio a suo principio ad singulas partes corporis, quam cerebro exsiccato fieri, a calidis mordentibusque succis, vel halitibus, Galen. multis in locis tradidit, ut *in* 3. *de loc. affect. in* 4. *de rat. vict. in acut. text.* 4. Propriumque esse vigiliæ, ait *in* 1. *Prognost. cap.* 8. Et *in* 4. *de præsag. ex pulsibus cap.* 5. *in* 1. *pro* 5. ac *in* 3. *de loc. affectis*, atque alibi, ut a siccitate fiat, veluti somni ab humiditate; uti proprium est caloris, desipientiam deliriumve movere, ita siccitatem vigiliam facere, ex quo eos, qui cerebrum nedum calefactum at simul siccatum habent, cum vigilia etiam delirare, Galen. *in* 4. *de præsag. ex pulsibus cap.* 8. nobis prodidit, atque senes ex siccitate vigiles fieri *in* 3. *lib. Aphor.* 31. Sed ex his nunc vigiliarum prognosticum intelligamus, ac inprimis illarum quidem, quæ salutem præsagiant. Sunt enim aliquæ, etsi omnes malæ sint, optimum significantes, utpote quæ antecedunt bonas crises, quas præcedunt in ægrotis nedum vigiliæ ipsæ, at

Vigiliæ quæ salutem præsagiunt.

a) Pag. 39. lin. 47. *b*) Sect. 2. Aph. 2.

at inquietudines, anxietates, deliria, convulsiones, dolores, ac alia, ut docuit Gal. *in lib. 3. de Crisib.* Tales vero vigiliæ apparent in augmento vel in vigore morbi, quo tempore præsertim ægrotos magna ex parte vigilare, graviter se habere, & vehementius febricitare, quo proprius ad judicationem accedunt, Gal. *in 4. Aph. 70.* docuit. At quinimo Gal. quoque *in 3. lib. de Crisib.* statuit in morbis acutis vigiliam cum signis coctionis crisin significare. De his *in 3. Prorrhet. c) text. 40. 43. 44. Qui compositi perturbantur, pervigilant, naribus stillant, sexto die levantur: & capitis affecti gravitate: & sincipite dolentes, pervigilesque sanguinem profundunt, & qui pervigilaverint, repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam antea fluxerit*, atque etiam *d) text. 57.* cum dicit: *Qui in horrore simul judicatorie sudant, postridie vero ubi inhorruerint, præter rationem vigilant, hos sanguinis eruptionem incursuros, puto.* Et in Coacis prædictionibus: *e) Quæ statim turbulentum ægrum vigilemque reddunt, & alvi excrementa nigra & compacta, sanguinis eruptionem e naribus quibusdam adferunt.* Hæ igitur ex vigiliis salutis spem ægrotis promittunt, non alia ratione, quam faciunt dolores, convulsiones, deliria, anxietates, crisin prædicentes. Hisque exceptis omnes, quocunque modo fiant, ac prodeant, malæ, siquidem vigilia siccat universum corpus, atque, ut Gal. *in 7. meth. med. cap. 6.* docuit, iis est infestissima, qui ex siccitate laborant, quos ipsa, si diu duret, at convulsionem consumtionemque deducit. Ex quo mirum non est, si in ardentibus febribus assiduæ vigiliæ convulsiones lethales accersant, quod immodice alia corpora inflamment, ut in quibusdam febres concitare soleant, maximeque, ut Gal. *in 1. de sanit. tuenda* animadverit, in infantibus. Refrigerant etiam interna viscera, ipsorum calorem resolvendo, quod expressit Hippoc. *in Epidemiis f)* dicens: *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior.* Ibique corpora etiam digerere, ac resolvere vigilias, do-

Vigiliæ fere omnes malæ, & quare.

c) Lib. 1. text. 132. 135. 136. d) Lib. 1. Prorrh. 149. e) Text. 110.
f) Lib. 6. sect. 4. text. 12.

docuit, ex quo vires illis diu perſeverantibus valde dejici, ac exſolvi, Galen. *in lib.* 12. *meth. med. cap.* 8. prodidit. Addamus quoque, vigilias cruditates humorum, ex Galen. *in* 1. *de vic. rat. inacutis,* fovere, atque augere. Quamobrem hiſce de cauſis vigiliæ in acutis morbis omnes malæ judicari debent, omniumque perniciosiſſimæ perpetuæ, quæ cum omnia prædicta mala ægrotis inferant, quis exitium ab ipſis non prænoſcet? Hæ ſane familiarius convulſionem accerſunt, atque delirium, quæ bifariam ab his fiunt, uno modo exſiccato, ac inflammato cerebro, atque altero humore calido oppleto; quatenus vigilia quævis, ut nuper docuimus, cerebri aut vacuitatem ſeu exſiccationem, aut humorum calidorum repletionem, ſeu phlegmonem adeſſe denotat: ex hac quidem cauſa cum vigilia deliria & convulſiones concitantur, non omnino lethales; quando interdum vacuato, ac reſoluto, aut at aliam partem propulſo calido humore, reſolvantur, de quo *in* 3. *Coac. præſag.* g) *ſect.* 1. *text.* 36. *Pueris acuta febris, alvi ſuppreſſio cum vigilia, adhæc exaltatio, & caloris mutatio, multus rubor, convulſionem ſignificat.* Timendæ tamen cum his maxime ſunt, etſi perpetuo non ſint lethales, ex quo probe Hippoc. de his *in* 7. *Aphor.* 18. dixit: *In vigilia convulſio, & deſipientia, malum.* Ex illa vero, cum vigilia, aut poſt ipſam, convulſiones, aut deliria plane lethalia exſiſtunt. Non ſecus atque convulſiones ardentibus febribus ſupervenientes, de quibus poſterius dicemus, irreparabile exitium prædicant. Qualia in *phrenitico* tribus diebus mortuo Hippocrat. obſervaſſe, *in tertio Epidem.* h) *com.* 3. *text.* 75. meminit. Hæ vero cum aliis ſignis, quippe cum vomitibus æruginoſis, capitisque dolore, delirium ferinum, ac lethale præſagiunt. De quibus auctor Prorrhet. *in* 1. *Prorrhet.* 10. dixit: *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, vigilantque cum ſurditate, cito hi vehementer inſaniunt,* ut *phrenitico* nuperrime dicto accidit. Aſſiduæ itaque vigiliæ ac perpetuæ plane in acuto morbo lethales exſiſtunt, qua- Quænam lethales.

g) Text. 109. h) Pag. 1100. Ægr. 4.

les in *phrenitico*, *i*) in *uxore Dromeadæ*, *k*) quæ a prima die ad quartum usque insomnis. Insomnes multos ardentibus febribus ægrotos obiisse, Hippocrat. *in primo Epidemiorum com. 2. l*) *text.* 29. prodidit. Ex quo merito *in 2. Progn. m*) *text.* 12. dixit: *Pessimum vero est, si neque interdiu, neque noctu dormiat.* Dolor enim ac labor, vel desipientia, ab eo indicio significatur. Cum vigilia vero si aliquod ex exitiosis signis etiam illuxerit, plane exitiosum erit. Considerandæ vero sedulo sunt vacuationes, simul cum vigilia non desinente observatæ, quæ omnes malæ sunt, quod vel symptomaticam naturæ excretionem, inutilemque, vel pravam præmonstrent, certum exitium denotabunt. Malæ sunt, si sudor capitis frigidus, atque copiosus, assiduus. De quo *in 2. Coac. præsag. n*) *sect.* 1. *text.* 4. *Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum.* Excretionesque aliæ nihilo sublevantes cum signis cruditatis, pessimæ, stillæ narium, vomitus virulenti, exsistunt. Seqvuntur vigilias aliquando vacuationes, quæ cum nihil juvant, pessimæ judicantur, sæpiusque ægros offendunt, morbum adaugent, quod in omnibus tum vacuationibus, tum symptomatis, ægros juvare debentibus, pernicioſum esse, Galen. *in Prorrheticis*, atque alibi docuit, ex eo, quod in morbis acutis excretiones, & alia quæ juvare solent, ni juvant, mala dicuntur; atqve si, præterquam quod non juvant, etiam lædant, omnino lethalia dici debent. Sæpe vero, quemadmodum assiduas vigilias in illis morbis diximus sequi convulsiones pernicioſas, phrenitides ferinas, ac tremores, ita aliqvando comata lethalia subseqvuntur: si etenim, ut superius meminimus, a vigilia somnus longus, qui tamen ægros meliusculos faciat, sequatur, optimum; qvi vero nihil nedum juverit, sed qvinimo ægrum oblæserit, lethalis erit; de illoqve *in 2. Aphor.* 2. Hippocrat. dixit: *Somnus delirium sedans, bonum.* Et de hoc: *o*) *In quo morbo somnus laborem facit, mortale. Si vero somnus juvat, non mortale.* Comata vero, assiduas vigilias secuta, plerumqve ex-

i) Vide sub lit. a. *k*) Epid. lib. 1. Ægrot. 11. pag. 987. *l*) Pag. 954. *m*) Pag. 39. lin. 52. *n*) Text. 41. *o*) Aphor. 1. Sect. 2.

exitiosa exsistunt; qvia resoluto, ac refrigerato nativo calore fiunt. Qvod summe exitiosum esse Gal. *in 4. lib. Aph.* 67. scriptum reliqvit: insanabilia enim esse frigora, quæ calidis siccisqve succedunt affectibus, ibi docuit. Accidunt vero vigiliis aliqvando comata, aut resoluta bile & sicca evaporatione, qvæ vigiliarum causa fuerat, remanente pituitoso humore, qui cerebrum humectat ac diluit. Hæc cum signis coctionis, viribus valde consistentibus, haud pernicioſa apparent. De his (cum de vigiliis abunde scripserimus) nunc accuratiorem sermonem instituemus.

CAP. XXIII.

Quid somni in morbis præsagiant.

Somnos veternosos appellamus omnes, a qvibus ægri aut non expergiscuntur, aut non minima difficultate, habentes ad somnum maximam propensionem, qvod qvidem observamus in Comate seu Cataphora, Caro, Catoche seu Catalepsi, atqve in veterno seu Lethargo. Ut vero ex his somnis, ac vel etiam ex naturalibus, scite Prognosticum indagemus, qvædam ad horum soporiferorum, ut ita vocemus, affectuum notitiam in primis sunt a nobis cognoscenda; & primo diviso somno in naturalem atque non naturalem: de naturali loquimur, qvi nihil aliud est, Galeno auctore *in primo Prognost. comm.* 12. quam animæ delatio secundum naturam a finibus ad principium, vel est quies vacatioque ab animalis actionibus. In hoc enim calor nativus labore fessus, ac per vigilias exsiccatus, copioso humido indigens, in viscera & ventrem convertitur, ibique exsistente humido recreatus foras erumpit, atque vigilias inducit. Hinc Hippocrat. *in* 6. *Epidem. comm.* 4. *text.* 12. ait: *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens e contrario:* quod in ejusdem libri *comm. quinto a*) scripserit: *sanguinem in somno ad interiora magis refugere,* ex quo Galen. *in comm. text.* 30. scribit: *vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent, & contra;* ex eo quod, ut paulo post, Hippocratis sententiam confirmans, scripsit, in

Somni veternosi quinam dicuntur.

Somnus naturalis quid.

a) Text. 28.

somnis

ſomnis ſanguinem & cum eo naturale calidum interius abdi, & in vigiliis ad extima profundi. Fit vero calore nativo intus retracto, ut exterioribus refrigeratis omnes ſenſuum actiones atque opera ſileant: ex frigiditate hac obſtructis meatibus nervorum, per quos calor & facultas exterius profunditur, animalia ceſſant, ut ait Galen. ab omnibus animæ actionibus; atque hic eſt ſomnus naturalis, qui fit, ut dictum eſt, calore per vigilias exſiccato in viſcera ac ventrem recurrente, ut recreëtur: hinc ab aſſumtis cibis ſomnus ſolet familiarius fieri, atque etiam, quæ particularis ſomni quoque erit cauſa, quod tunc temporis plures vapores humidi & craſſi, petentes caput, cerebri meatus obſtruunt, a quibus obſtructis calor intus clauſus, quousque vapores ii non fuerint extenuati ab ipſo & excuſſi foras, ad vigiliam conciliandam profundi nequit. Quare colligamus ſomnum fieri, aut ubi calor per vigilias exſiccatus, humido indigens, ad viſcera, ut recreetur, convertitur, aut a vaporibus ciborum cerebri meatus obſtruentibus: ſed hic ſomnus ad innaturalium ſomnorum naturam accedere aliquibus pervidetur; atque ille plane eſt naturalis, & eo magis, ubi vapores ii copioſiores ſunt, quales in ebriis obſervantur, qui cerebro vini epoti vaporibus oppleto profunde diuque dormiunt. Quod Hippc. *in* 5. *Aphor.* 5. ita meminit, *ſi ebrius quiſpiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi eum febris arripiat, aut ad eam perveniens horam, qua crapulæ ſolvuntur, vocem proferat.* Namque hi, niſi a calore vinum ejusque vapores digerantur & diſcutiantur, ſuffocantur; hinc merito ait, *hos ſuperveniente febre juvari,* quod calor febrilis, longe naturali efficacior, digerat vapores vini: atque hic unus eſt ex ſomnis non naturalibus, quos Medici ex cauſarum diverſitate variis nominibus appellant, licet hos omnes *veternoſos* vocent. Hic vero affectus foras progredi non poteſt, ſed intus detinetur, aut ob multam humiditatem cerebrum occupantem, aut ob ſolum frigus, aut ob utrumque, aut ob virium languorem. Somnus is *veternoſus* proprie dicitur, qui in *Lethargo* concitatur,

Somnus veternoſus

tur, veluti qui *Caros*, in affectu *Caro* Græcis, & Arabibus *Subeth* dicto, & qui in *Catoche* seu *Catalepsi*, aut, ut vulgo Medicis placet, congelatione, atque non minus qui *Coma Cataphora* dicitur. Hi omnes sunt somni præter naturam, quorum quoque non minus cognitio est illustranda. Cum hæc ad præsagiendum ex somnis magni momenti sit. Primo hoc supponemus, quippe omnes, qui innaturaliter dormiunt, *comatosos* & *veternosos* vocari. Vocat enim *comatosos* Galenus *in tertio Epid. com.* 1. *text.* 7. qui habent in somnum delationem ac propensionem. Vocat vero in somnum propensionem, cum ægri vigilare nequeunt, non apertos habentes oculos, sed conniventes. *In secundo vero Aph.* 3. Hipp. *Coma* vocat somnum longum, qui habet difficilem expergefactionem, qua quidem difficili expergefactione a somno longo naturali distinguitur, uti Gal. prius in hoc eodem *libro* 2. *Aph.* 1. ita docuerat: *Sed falsos esse quamplures, quod veternosos incipientes affectus longum sibi persuaserint somnum esse. Verum ii a nobis edocti, veternum* (κωμα *Græcis appellatum*) *prius dici non posse, quam in expergefaciendo difficultatem habeant conjunctam, nobis somnum recte longum appellari concedunt, qui tempore quidem naturalem superet moderationem, sed nondum ad expergefaciendum difficultatem habeat.* Quare lethargicos ac veternosos somnos appellamus, qui habent difficultatem ad expergefaciendum, quippe ubi ægri in somnum ita inclinant, ut oculos apertos non habeant, sed conniventes, palpebras claudere cupientes, simul dormire sperantes. Distinguuntur vero somni veternosi species ex eo, quod quidam somni nullum aliud quam ad somnum propensionem præ se ferunt, cujusmodi vere *coma, cataphora* & marcorem dicimus; alii vero nedum habent in somnum delationem, sed marcorem & inexpugnabilem pene dormiendi necessitatem, qualis in *lethargo* observatur: & alii una congelationem seu deprehensionem omnium corporis partium ostendunt, cujusmodi sunt in congelatis, qui affectus Græcis *Catoche* & *Catalepsis* dicitur; alii denique una cum somno vel difficili, aut

quinam proprie dictus.

Coma quid.

Somni veternosi species quomodo distinguuntur.

fere inexpugnabili dormiendi neceſſitate, una motu omni ac ſenſu deſtituuntur, mensque non minus vitiatur, quales *Caros* Græcis, & *Subeth* Arabibus affectus, oſtendit. Differunt etiam hi veternoſi ſomni, quia ipſorum alii ſimplices ac tales exquiſite ſunt, & alii vigiliis miſti. Proinde coma diſtinguitur in *coma* ſimpliciter, & in *vigil* appellatum, quod Græcis *Coma ἄγρυπνον*, hoc eſt absque ſomno dicitur, veluti alterum *Coma hypnoticum*, hoc eſt, ſomniculoſum. Veluti *Typhomaniam* affectionem appellamus ex lethargo ac phrenitide miſtam, in qua dormiunt, vigilant, delirantque. De qua Hippoc. *in Epidemiis: a*) *Nec phreniticorum ullus valde inſanivit, ſed alia quadam Cataphora ſegni graviter interibant.* Sed jam cauſas veternoſi ſomni differentiarum his præmiſſis prodamus. Comatis ſeu Cataphoræ Galen. *in tertio Epidem. com.* 1. *text.* 7. quatuor eſſe cauſas ſtatuit, quippe primam ubi multum humecta pars ſit, quæ eſt ſenſus fons; in qua vel etiam Ariſtot. fieri ſomnum recte demonſtravit, ut nonnullis ebriis uſu venit. Secundam ait eſſe ſolum frigus, ut fit ex narcoticorum uſu. Sed frigus aut principio obſedit, aut poſtea ab immodico calore flammeo naturali fere conſumto, quod mortiferum eſſe, poſt ea intelligemus. Tertiam eſſe tum frigus, tum humiditatem ſimul, quinimo his duabus concurrentibus cauſis fit ſomnus comatoſus. Quartam eſſe virium infirmitatem, quod genus comatis fit in moribundis, ut ibid. Galen. habet, propter infirmitatem virium, apertas palpebras ſervare non valentibus, ac ita affecti hoc habent, ut poſtquam oculi conniverint, aut nihil prorſus aut parum dormiant, ſed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant. In *lib.* 2. *aph.* 3. ac *in* 3. *de locis affect. cap.* 3. & *in* 4. *de præſag. ex pulſib. cap.* 8. & in multis aliis locis docet Galen. ſiccitatis propria ſigna eſſe vigilias, & humiditatis profundum ſomnum, & frigiditatis fatuitatem itidem cum ſomno profundo, ut ex uſu narcoticorum apparet, cum humiditatis tum refrigerationis cerebri lethargicum ſomnum, veluti frigidi-

Somni veternoſi differentiarum cauſæ.

a) Lib. 3. ſect. 3. pag. 1085.

giditatis & ſiccitatis Catalepſin, id eſt, deprehenſionem ſeu congelationem, ex quo affectu non ſunt comatoſi, ſed ſublatis oculis intuentur inconniventer. Atque tot ſunt ex Galeno cauſæ ſoporiferorum affectuum exquiſitorum. Ubi vero miſti ſunt affectus ita, ut comatoſi vigilent, ac vel etiam delirent, miſtas quoque habere cauſas neceſſe eſt. Diximus Coma obſervari ſomniculoſum, & vigil; illius audiſtis cauſas; hoc vero fit, Galen. auctore *in* 1. *Aph.* & *in eodem lib.* 4. *de præſag. ex pulſibus, cap.* 8. ubi cerebrum cum humiditas tum caliditas occupaverit: eodem quoque modo ubi humores calidi & pituitoſi fuerint in cerebro, ex quibus miſtis humoribus fit miſta illa affectio ex phrenitide ac lethargo, quam Græci *Typhomaniam* appellant; in qua quidem ægroti perpetuo dormiunt & vigilant, de quibus Hippocrates *in* 3. *Epid. comm.* 3. *a*) *text.* 16. *Nec phreniticorum ullus valde inſanivit, ſed alia quadam cataphora ſegni graviter interibant, & comatoſi diu, rurſusque inſomnes erant.* Galenus *in commentariis* ait, fieri coma vigil, ubi etiam humores frigidi in cerebro putreſcunt, ab humiditate enim comatoſi, & ab acrimonia ex putredine concitata vigiles atque deliri evadunt. Atque tot hi affectus habent cauſas, quibus præmiſſis reliqvum eſt, ut ad ſomnorum prognoſticum deſcendamus, a naturali facto principio. Nam quemadmodum innaturalis omnis malus, ita naturalis omnibus bonus; hic enim humores concoquit, ut Galenus docuit *in lib.* 4. *Aph.* Hippoc. *in* 6. *Epid. com.* 4. *text.* 12. a calido interiora petente: per ſomnum enim aucto interius calore, ut ait Gal. *in* 3. *de cauſ. pul. cap.* 9. In Vent. in venis arteriisque ac in toto animali meliores fiunt concoctiones, ob quam cauſam in principio internarum inflammationum ſunt fugiendi, quod materiam ad profundum & ad viſcera trahant, eodem Gal. docente, *in eodem* 4. *Aph.* 67. in quibus affectibus Galenus dicit, ſomnos eſſe plane perpetuo fugiendos propter allatam cauſſam, niſi coctionis ratione plus afferant utilitatis: utiles ſunt in morbi declinatione, quo tempore ſi lædant, ſunt pernicioſi, ex Gal. in

Somni unde cognoſcuntur boni & utiles.

a) Pag. 1085.

2. *Aphor.* 2. Cognoſcuntur vero boni ac utiles ex eo, quod vel inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium ſedant, quod faciunt, ubi materiam noxiam concoqvunt, & digerunt, de quibus Hippoc. *in* 2. *Aph.* 1. ait: *In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale, ſi vero ſomnus juvat, non mortale,* ſed utilis eſt & bonus; in plegmonum, dolorum & febrium declinatione, ſi juvat, eſt ſalutaris: ac ut uno verbo dicam, perpetuo ille ſomnus dicetur bonus, qui juvabit, ex eo, quod ſignificat calorem humores concoquere ac digerere; quo ſenſu dixit Hippoc. in eodem libro *Aphoriſmor. a*) *Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum.* & Gal. *in comm.* ſomnum commendat, ubi inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium ſedat. Cognoſcitur vero bonus vel ex eo, quod, uti in 5. *Coac. præſag. b*) 1. habetur, ſit profundus neque turbulentus, hi enim habent firmum judicium. Optimus eſt ſomnus, qui plures vigilias ſequitur, ubi ægroti ſuavius dormiunt, etiamſi diu perſeveraverit. Gal. ſiquidem in 1. *prorrh.* narrat quosdam, qui cum tribus quatuorve diebus vigilaſſent, per diem noctemque dormiiſſe magno juvamento: omnium maxime pueris auxilio eſſe ſolent, atque in ipſis laudantur. Atque hæc de ſomni naturalis judicio; nunc de iis, qui præter naturam ſunt, dicamus. De quibus *in Coac. præſag. c*) legitur: *Sopor ubique malus.* Nam etſi in ebriis, ut aliqui dicunt, ſomnus neque plane commendetur, neque damnetur, tamen plures ipſorum cum diem ſopore profundo duxiſſent, itidemque & noctem, nunquam amplius revixerunt. Proinde divine quidem Hipp. de his ita habet *in Aphoriſm. d*) *Si ebrius quiſpiam derepente obmuteſcat, convulſus moritur, niſi febre corripiatur, aut qua hora crapula ſolvitur, vocem recuperet.* Sed utrum ex comatoſis ſomnis quicquam boni poſſit ſignificari? Certe quidem, quando non raro criſes, quæ ſanguinis e naribus aut parotidum eruptione fiunt, præcedant, ſanguine quippe in caput ſublato: ſed hujusmodi judicium coctionis ſigna in excrementis, & alia critica ſigna confirmabunt. De quibus

Somni unde cognoſcuntur boni & utiles.

Somni comatoſi aliquando boni.

a) Aphor. 2. *b*) Text. 151. *c*) Text. 178. *d*) Sect. 5. Aph. 5.

bus *in* 3. *Prorrh.* *a*) legitur. *In capitis dolore coma & ſurditas abſceſſum aliquem poſt aures eructant:* & poſtea: *b*) *Hypochondrii contentio cum comate faſtidioſo & capitis dolore parotidas effluere faciunt.* Sed ad malos ſomnos, qui omnes tales cenſentur, ubi modum naturæ exceſſerint, & Hipp. *in* 2. *Aphor.* 3. ita ſcribente: *Somnus atque vigilia utraque, ſi naturæ modum exceſſerint, malum.* Sed maxime dormiendi ſpectanda erit conſuetudo, cum ſit altera natura. Mali præterea omnes haberi debebunt, qui nihil juvant, & omnium maxime qui lædunt. Hipp. de his *in* 2. *Aphor.* 1. ait: *In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale:* & Gal. *in comm.* ait: *quemadmodum ſomnus in acceſſionum declinatione eſt utilis, ſi juvet ægrotum, ita ſi ipſum lædat, eſſe lethalem.* Docet vero ibi Gal. ſomnos lædentes eſſe in febribus, a quibus vel febres, vel ſymptomata non diminuuntur, ſed augentur, vel exacerbantur, aut nova fiunt; uti cum dolores concitantur, vel deliria, vel ubi ante ſomnum ægroti deliria loquuntur, expergefacti etiam perſeverant in delirio, aut ſi ex ſomno coma evadit, quippe ubi poſt ſomnum difficulter, vel non, excitantur. Hujusmodi omnia fieri propter humorum malignitatem, qui cum calore naturali non concoquuntur, ad viſcera recurrunt, eaque aggravant, ut Galenus ibidem nobis prodidit. Comata vero in principiis morborum, utpote quod ſoleant fieri a multa humiditate, cerebrum diluente, non niſi gravis ac periculoſi morbi erunt indicia, cum tantam humorum multitudinem ſignificent, atque ea cerebrum lædi cœpiſſe, quæ clarius judicabuntur ab iis, quæ poſtea illucent. Nam ſi lethale ſignum illuxerit, pernicioſum eſt, ſicuti in *uxore Olympiadæ*, ut ex 7. *Epid. text.* 49. *c*) conſtat, fuit obſervatum. Hæc enim quinta die facta comatoſa excitantes non ſenſit, voxque, quæ ei defecerat, non ſolvebatur, nec quicquam allevabatur, ſpiritusque aderat ſublimis, qui per nares trahebatur, a quibus, coma fuiſſe pernicioſum, præoſtendebatur. Coma itidem, quod non in principio, ſed in vigore poſt calidiſſimum ſæviſſimumque

Somni quinam in febribus lædunt.

Comata exitioſa.

a) Lib. 1. text. 168. *b*) Ibid. text. 169. *c*) Pag. 1221.

morbum apparet, eſt exitiale non minus quam ex virium languore concitatum, quale in *Hermocrate* fuit obſervatum, de quo Gal. *in* 3. *Epid. a*) ita habet: *Reliquum ergo eſt, per refrigerationem inſignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati Coma induxiſſe die undecimo. Utrum autem ſit horum, extreme eſt perniciosum. Nam inſanabilia ea eſſe demonſtratum eſt frigora, cum calidis morbis ac ſiccis ſuccedant. Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat.* Diximus aut cognoſci hoc genus comatis ex Gal. *in* 3. *Epid. Com.* 1. *text.* 7. ex eo, quod ita affecti, poſtquam oculi conniverint, aut nihil prorſus aut parum dormiunt, ſed vigilant, nec attollere tamen palpebras poſſunt. Demum exitioſum non minus eſſe coma illud conſtat, in quo, ut Gal. *in* 3. *Progn. text.* 11. Comatoſi ſublatis oculis intuentur inconniventer. Cujusmodi in congelatis ſeu deprehenſis obſervatur, de quo ibi Gal. ait: *Conſiderari autem convenit hunc in modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum: Si quid enim candidæ partis ſubapparet commiſſis palpebris, nec alvi fluor aut medicamentum in cauſa eſt, nec ita dormire conſuevit, vitioſum indicium, lethaleque admodum eſt. Quod facultatis moventis palpebras exſtinctionem ſignificet.* Quod in uxore *Theodori*, ut ex 7. *Epid. text.* 27. *b*) apparet, fuit obſervatum. De qua Hipp. ait: *Similiter oculi demiſſi ad infernam palpebram magis inclinantes rigide ac ſtupide intuentes, albæ ocularum partes pallidæ & mortales.* Hoc modo ſpectant congelati, qui affectus Græcis *Catochi* & *Catalepſis* dicitur, ſeu *Catocho* vexati, ut Gal. in *Prorrhet.* de quibus Auctor ille in 3. *lib. c*) ſcribit: *cum virium exſolutione cum catochas tum aphonias eſſe perniciosas.* Ceterum ex comate licebit judicium facere non tantum ex ipſius cauſarum varietate, ſed etiam ab iis, quæ præceſſerunt, & una cum comate illucent, atque ab iis non minus, quæ poſtea apparent. Veluti a prægreſſis ſignis, ubi a longa vigilia, exempli gratia, ex calidiſſima ſicciſſimaque cauſa oborta, coma poſtea fiat,

a) Vide hiſtoriam in Hipp. lib. 3. Epid. Ægr. 2. pag. 1062.
b) P. 1216. *c*) Prorrh. text. 96.

fiat; hoc enim esse lethale signum, alias a nobis dictum est, quando nuper fuerit demonstratum, lethalia esse frigora, quæ succedant calidis siccisque morbis. Hinc Medici omnes colligunt veternum a phrenitide esse exitiosissimum morbum. Quare & coma vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. Eodem modo ex signis, quæ simul cum ipso comate, bonis & malis, bonum malumque fiet judicium. Nam cum simul alia gravia symptomata illuxerint graves affectus, simul & judicium erit difficile, ut quando comatosi sunt, simul etiam vigilant, qui affectus solet denotare haud parvam malignitatem; ubi etiam comatosi vigiles quoque & deliria loqvuntur, quod judicium notasse Hippoc. *in* 3. *Epid. a*) dicemus. Cum vero cum comate etiam gravia symptomata illuxerunt, grave redditur judicium. Nam auctor *Prorrhet. in* 2. *Prorrhet. b*) *text.* 57. ait: *Coma cum oculorum perversione, malum:* & in *lib.* 1. *comment.* 5. *text.* 32. & 33. *Coac. præsag. c*) *Qui comate oppressi, ab initio exsudarunt leviter, urinis coctis ardentes citra judicium refrigescentes, brevibus intervallis ardore redeunte, torpidi, oppressi comate, convulsione subinde capti, perniciose habent.* Neque mirum, cum concursum notet multorum lethalium signorum: & in sequenti ait: *d*) *Somni similes iis, qui comate laborant, & perfrigerationes lethales.* Sed hoc erit in febri ardente intelligendum, in qua ægri intus uruntur, exterius algent, in quibus coma semper pernicioſum erit. Ab iis vero, quæ postea seqvuntur, probe quoque sciri potest, quid ipsum coma mali portendat. Aliquando enim criticum esse ostenditur, cum ipsum bona aliqua evacuatio sequatur, aut aliqua excretio. Proprium vero comatum esse videtur, ut critice parotides futuras soleant portendere, de quibus in *lib.* 5. *com.* 1. *text.* 25. *Coac. præsag. e*) *Comate pressi, fastidiosi, ab Hypochondrio dolentes, pauca vomentes, in aures abscessus habent. Prius autem tumores circa fa-*

Comata quid critice solent portendere.

a) Sect. 3. pag. 1085. & sparsim in historiis Ægrorum illo in libro expositis. b) Lib. 1. text. 89. *c*) Text. 180. *d*) Text. 181. *e*) Text. 183.

faciem cum comate. Aliquando vero purgationem per alvum; de qua etiam *in eodem libro* * legitur: *Qui Comate pressi, labore & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo, rubra dejiciunt circa crisin, idque juvat.* Auctor *Prorrhet. a) lib. 6. Coac. præsag. com. 1. text. 33. & lib. 1. text. 1.* dicit, *stillas sanguinis in comatosis esse lethales:* idemque significant ceteræ aliæ omnes malæ evacuationes, & omnia mala symptomata: si enim talia post coma illuxerint, judicium erit periculosum, veluti si in comatosis succedant convulsiones, deliria, aphoniæ, anxietates, dolores viscerum fortes, atque alia, quæ nedum non bona, sed quinimo apprime pernicioſa exsistunt. Atque his claudatur sermo de Prognostico a somnis judicando susceptus.

FINIS SECUNDI LIBRI.

PROSPERI ALPINI LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis Medicis conducat?

Probe cognita firmitate, imbecillitatem facultatis ratiocinatricis, atque ab ea qvoqve modo, qvo prædicendum sit in ægrotis, perspecto, restat, ut tantundem quoque in motrice laboremus. Cujus quidem facultatis cognitio ceteris ad prognosin non minus est utilis. Hanc vero recte valere, & robore non carere, denotant partes corporis, ubi recte ac secundum naturam moventur; & impotentiam seu imbecillitatem actiones diminutæ, aut vitiatæ. aut prorsus sublatæ declarant. Est vero motricis actio læsa, qua imbecillitas facultatis dignoscitur, triplex: quippe aut imminuta, aut sublata, aut denique vitio quopiam affecta. Diminuta hæc facultatis actio in senibus maxime obser-

Motricis facultatis cognitio quantum ad prædictionem.

* Text. 182. *a*) Lib. 1. Prorrhet. text. 1. & Coac. præsag. text. 179.

ſervatur, qui ſane caloris innati defectu ægre partes corporis movent, ſæpiusque in his partes ob eam cauſam tremunt. In reſolutis & congelatis prorſus tollitur; vitiaturque in convulſis & epilepticis. Partibus itaque corporis ſecundum naturam admodum ſe habentibus, facultatem recte valere, roboreque non carere, ſcimus, quod in morbis perpetuo bonum ſit, licet ex hoc ſolum non debeamus judicium de morborum eventu facere: ſed tempus expoſtulat, his præmiſſis, ut ſigillatim præſagium ex ſingulis hujusce motricis facultatis ſymptomatis perſequamur, a decubitu ægrotantium exordientes, cum ex ipſo motricis facultatis robur atque infirmitas maxime nobis innoteſcat.

CAP. II.

De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui ſalutem præſagit futuram.

Decubitus quid in ægrotis notat.

Decubitum in ægrotis motricis facultatis potentiam ac infirmitatem, ſeu debilitatem omnium maxime oſtendere, neminem Medicorum latet; & merito ſane ex ipſo decubitu poſſumus, quanta ea ſit facultas, conjicere. Motus enim, qui in decubitu fit, a duobus quidem pendet; a facultate quidem membra movente, atque ab ipſo quidem corpore, ejusque membris per ſe motis. Hoc in cadaveribus ſpectatur, & moribundis, qui ex gravitate deorſum moventur; illud in recte valentibus, & in ægrotis ad ſanitatem inclinantibus. Recte ſane Diocles dicebat animalium corpora ἐκ τοῦ φέροντος καὶ τοῦ φερομένου, id eſt ex ferente, & ex eo quod fertur, conſtare. Nam anima quidem ſeu virtus ipſa eſt, quæ fert; corpus vero id, quod fertur; hoc naturaliter deorſum movetur a gravitate, illa ſurſum deorſum, ante, retro, in latus movet ad arbitrium, aut quaſi ſuſpenſa in aere membra continet, dum muſculos contrahit, tendit, ſiſtit, ne proprio & elementari motu deorſum delabantur. Ubi itaque corpora vix moventur, convertuntur, eriguntur, ſed præ gravitate facilius deorſum delabuntur, nobis ſignificant facultatem animalem majori ex parte eſſe

exſtinctam ac reſolutam. Hac enim integra exſiſtente, nihiloque diminuta, corpora facile quomodo libet ab ægrotis moventur, convertuntur, eriguntur, brachia, manus, caput in aëre ſuſtinentur, atque hoc eſt vivere, ſeu vita, quæ eatenus eſt, quatenus anima ipſa corpori firmiter copulata manet, qua disjuncta a corpore mors ſuccedit, ſeu interitus. Ubi itaque plurimum ipſa anima in corpore valet, optimos decubimus ſpectamus, eaque prælanguente, peſſimos. Sed age de bonis modo agamus, & quomodo in acutis morbis ab ipſis liceat præſagii rationem habere. In 7. *Coac. præſag. a) ſect. 2. text.* 27. ſcriptum eſt, optimum eſſe decubitum, veluti quis ſanus ſolitus fuit decumbere. Neque mirum, cum ii, qui gravi morbo laborant, non poſſint eo modo decumbere, ut antea per ſanitatem ſolebant. Fracti viribus ſupino decubitu oblectantur, diſtentis cruribus, ac brachiis jacent, inquieti ac anxii in uno decubitu conſiſtere nequeunt, nullamque formam decubitus ſervant. Delirantes ſeipſos foras e lectulo projiciunt, pedes ac etiam pudenda nudant, aliquando proſiliunt. Moribundi præ facultatis impotentia ad pedes deorſum delabuntur. Quare decubitus, qualis fuit per ſanitatis tempus, ſeu qui ſanorum ſit ſimilis, merito optimus erit, & ſignificat ægrotos non vexari maligno, aut periculoſo morbo. Quem Hippoc. quoque *in primo Prognoſt. b) text.* 16. laudavit, cum ita dixerit: *At ita cubare ut ſani ſolent, ſaluberrimum eſt. c) Optimum vero eſt, ubi corpus, quod laborat, facile convertatur, aſſurgendoque alacre ſit,* decumbat, ſtet, membra ſuſtineat. Hæc enim actio prompta ac expedita nervorum robur, ſpirituum copiam, & facultatis animalis integritatem denuntiat. Atque hoc eſt, quod Autor *præſ. Coac. d) lib. 7. ſec. 1. text.* 20. ita habet: *Converti autem facile ægrum oportet, alacremque eſſe, dum ſe attollit, exſurgitque.* Hipp. vero *in primo Progn. e) text.* 16. de optimo locutus, ita habet: *Cubantem offendi ægrum a Medico oportet in latus dextrum aut ſiniſtrum, ac manus, cervicem & crura*

Decubitus quinam boni.

a) Text. 497. *b*) Pag. 37. lin. 33. & ſeq. *c*) Progn. pag. 39. lin. 33.
d) Text. 493. *e*) Vide ſub litera b.

& crura paululum reducta habentem & omne corpus molliter positum: ita enim plerique bene valentium cubant. At ita cubare, ut sani solent, saluberrimum est. Ex quibus colligitur tria ad optimum decubitum expeti, primum ut ægroti in alterutrum latus cubent, quod sane, ut Galen. docet *in commento,* talis decubitus indicat robur facultatis per musculos firmantis corpus; veluti debilitatem ostendit, ubi in latus æger cubare nequit. Secundum, ut manus, cervicem, & crura paulum reducta habeat; hoc enim consvetum plerisque benevalentium est. Tertium, ut corpus molliter positum jaceat. Galen. vero *in primo libro de Humoribus text.* 24. ait, *ut totum corpus non siccum, sed humidum sit.* Non ut putant aliqui, quod corpus omne æque calidum molleque esse debeat, sed ut recte Galenus docuit *in primo Prognosticorum* loco citato, quod secundum declaret, quippe corpus ægri debere manus, cervicem, cruraque paulum reducta, minimeque immoderatius aut reducta aut extenta habere; & quod intensa sicca omnia videantur, propterea laudavit corpus molliter positum, id est, ut non siccum, sed humidum.

Quod Galenus *in Comment.* ita expressit: *Igitur immodici habitus, extentis admodum nervis, officiunt, quomodo libro de motu muscul. jam definitum est.* Qui vero inter habitus immodicos incidit, nequaquam intentus est; quo circa talem vocavit mollem, quia corpora molliora intendi non solent. Quam rem clarius quoque declaravit *in lib.* 1. *de Humoribus com.* 24. Quo circa oportet, ut ipse consulit, brachia, & crura parum reducta esse, ut totum corpus jaceat extra figuras extremas; extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extensio aut flexus, sive artuum, sive spinæ sint, quæ nervis supra modum extentis fiunt. Atque hi sunt optimi decubitus, qui cum aliis bonis signis salutem prænuntiant. Nunc ad significantes contrarium declinemus.

CAP. III.

De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante.

Decubitus quinam malus.

Malum omnem esse decubitum, qui recte valentium non est similis, ex præmissis cognoscitur. Quemadmodum etiam dictum est, optimum esse, si quis ægrotus alacriter assurgat, aut in lectulo convertatur, quod vigere facultatem animalem, motricem appellatam, indicat; ita si cum labore, & gravitate moveatur, prælanguidam ostendit. Ex quo *in Coacis præsagiis a) lib. 7. sect. 2. text. 21.* legitur: *At gravitas totius corporis & manuum ac pedum mala est;* præsertimque non oppressis musculis plenitudine, nec subita aliqua vacuatione aut occasione manifesta prægressa. Cum gravitate vero hac, (quæ motricem læsam denotat) si digiti (addidit auctor *Coac. præsag. b) in text. 22.*) *lividi sint, & ungues, mors est in propinquo,* quod gravitas corporis animalem defeciisse facultatem, & lividitas digitorum, & unguium, caloris conspicuam, qui a corde manat, exstinctionem significet. Damnatur quoque decubitus propterea supinus ab Hippocrate, qui extremas figuras ostendit, quod *in primo Prognosticorum text. 17. c)* ita expressit: *Supinum vero cubare manibus & cruribus extentis, minus bonum est:* sed *in Coacis d)* rectius scriptum est, *bonum non est.* Et Galen. *in comment.* dixit, talem habitum jacentibus omnino bonum non esse, idque vel etiam ita esse, ex *Hippocrate* demonstrat, cum ipse dixerit ibidem, si vero proclivior fuerit, & subinde ad pedes delabatur, majori cum periculo est; tanquam enim prædictus habitus cum periculo sit. Hunc vero decubitum, Galeno visum est, neque ad sanitatem, neque ad mortem prædicendam, vim insignem habere.

Decubitus supinus quinam malus.

Ceterum non desunt, qui cum putent supinum decubitum esse bonum, & primo, quod ingenti labore fatigati eo decubitu maxime recreentur; quoniam omnes musculi (Thoracis exceptis) quiescunt, atque etiam, quod, supino corpore, in partem imam ac graviſſimam, ceu navis carinam,

a) Text. 493. b) Textu eod. c) pag. 37. lin. 39. d) Text. 497.

nam, homines procumbant; non minus etiam, quod reſolutæ vires animales non alio decubitu magis tueri poſſint, ac etiam ad excludendos calculos e renibus, e veſica, hic jacentis habitus conducat. At ſi hac ratione bonus decubitus vocetur, quis dubitabit etiam malum eſſe? Cum muſculi Thoracis, aſcendentis inter inſpirandum, ſupino homine magis laborent, quam ipſo erecto, aut alio modo decumbente. Hic etiam decubitus, ſi diu ſervetur, multos morbos vel etiam graviſſimos parit, ut epilepſiam, incubum, paralyſin, atque apoplexiam. In ſupino enim decubitu humores, vaporesque ad poſtremum cerebri ventriculum omnium digniſſimum, deſtillationesque facilius ad thoracem, atque ad renes deducuntur. At hoc modo nos non conſideramus, quatenus nimirum cauſa vel boni vel mali ad corpus eſſe poſſit, ſed ut ſignum ſit ad prognoſin faciens. Qua ratione perpetuo dicimus ſignificare facultatis debilitatem; omnes enim, qui ſupine jacent, niſi ſane ita conſueverint jacere, debiles ſunt. Hic vero decubitus, quippe ſupinus, aliquando eſt arbitrarius, & fit præ mollitie quadam & langvore animi, vel præ mœrore: ita aliquando decumbunt ægroti, aut præ acceſſionis vehementia, aut denique ex inſigni vacuatione. In his quicquam certi ſupinus decubitus ad præſagium non habet. Ubi vero ab iis non fit, ſed ſupine jacent, manibus cruribusque extenſis, malum eſt; malumque itidem eſt, teſte Hippoc. in *text.* 21. *primo prognoſt.* *a*) ſi crura cubantis ſupini admodum reducta diſtractave fiant: delirium enim ſignificare Gal. docuit. *Si vero,* ait Hippoc. *b*) *proclivior eſt, ac deorſum delabitur ſubinde ad pedes, majori cum periculo eſt.* Nos vero dicamus, hunc eſſe exitialem decubitum. Peſſimum vero erit, ubi etiam corpus ſupine decumbit, quaſi projectum cadaver, ita ut omnia membra poſtrata ſint, caputque in pulvinar erectum reflectatur, aut ſublato mento, quicquid eſt anterioris colli, emineat, aut mentum claviculis contiguum ſit. Proximæ enim mortis eſt argumentum. Soluta enim ani-

Quænam mala producit, ſi diu ſervatur.

Decubitus quinam peſſimus.

a) P. 37. lin. 39. & 47. *b*) Ibid. lin. 41.

mæ poteſtate grave corpus in dorſum jacet, projectis cruribus & manibus ad pedes devolvitur, vel exſtante mento & gutture caput in poſteriorem partem recidit, vel quaſi annuens claviculis incumbit. Quo ſane decubitu in foribus exitium eſſe ſignificatur. De quo Galen. *in lib. 1. de Humoribus text. 24.* ita habet: *Scito igitur nunc dejectionem appellari, cum quis modo hominis viventis decumbere non poteſt, ſed tanquam mortuum inanimumque corpus deorſum fertur.* Cum enim quis jacens ad pedes ſublabitur, ut Hippoc. ſenſit, ſignum eſt virium ad extremam imbecillitatem perductarum; non poſſe aut ſtare, vel ſedere, vel exſurgere, eſt certe minus grave; ſed dejectum eſſe modo inanimi corporis, cum robur univerſum eſt ex omni parte exſolutum, & perditum, ἐρρίφθαι vel Erriphte, ſcilicet dejectum, idem *in ſexto Epid.* *a) com. 1. text. 33. cap. 4.* docuit. Quem decubitum ad pedes, Galen. demonſtrat *in libro 3. de motu muſculorum*, exemplo cadaverum, eſſe exitialiſſimum; quod ſi corpus hominis mortuum ſic inclinaveris, non enim ne minimo quidem tempore manebit, ſed ſupinum aut pronum ſtatim fiet, quocunque gravitate verget.

Decubitus ad pedes peſſimus

Oris hiatus inter dormiendum, peſſimus.

His addamus eos non minus pernicioſe ſe habere, qui hiante ore dormiunt, teſte Hipp. *in primo Progn. b) text. 20.* qui dixit: *Si vero hianti dormiat ore, exitioſum eſt.* Quod præſagium diverſo modo expreſſit Auctor *Coac. præſ. c) 7. lib. ſect. 7. text. 30.* cum dixerit: *lethale autem eſt, & hiante ore dormire ſemper & crura ſupini jacentis valde incurvata eſſe ac complicata.* Oris hiatus fit vel propter facultatis maxillam inferiorem moventis imbecillitatem, vel propter ingens cordis incendium, aut ex utraque hac cauſa, vel propter particularem reſolutionem muſculorum, qui maxillam inferiorem cum ſuperiori committunt. Galen. *in 7. lib. text. 29.* vero ait: multo majorem noxam ſignificare oris hiatum citra ſomnum: & *in ſecundo, de motu muſcul. cap. 4.* ſcribit: ſupinum jacere & hiare, ſtertoris, aut exſolutionis, aut

a) Sect. 1. text. 19. ubi voce ἔρριψις utitur ad oculorum projectionem denotandam. *b*) P. 37. lin. 46. *c*) Text. 497.

aut ebrietatis, aut ignaviæ ſigna eſſe. Ceterum non minus pernicioſum eſt, alios in delirio, alios extra manifeſtum delirium, quod ex oratione intelligetur, provolvere ſe ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde quaſi deſurgere, corpus erigere, ac niſi cohibeantur, vel excidere vel ſurgere. Ex quo obſcuro delirio, ex hoc ſigno edito, Hollerius *in Coac. præſag.* teſtatur, ſe, qui convaluerit, vidiſſe neminem. Addimus nos ex Hippoc. *in eodem primo Prognoſt.* *) *text.* 25. erectum ægrotum velle ſedere, in acutis, malum eſſe, peſſimum autem in peripneumonicis & pleuriticis. Hoc vero Hippoc. hiſce verbis expreſſit: *Si vero velit reſidere æger in ipſo morbi vigore, in omni morbo acuto, malum; peſſimum vero in pulmonia eſt.* Qui pulmonia infeſtantur, (ait Galenus *in comment.*) ii dicunt ſentire magnam in thorace anguſtiam, dum ſupini cubant, reſidentes vero fieri ſpirantiores; decumbit enim ad ſpinam, per ſupinum jacendi habitum, pars in pectore thoracis, a qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aërem inſpirando: per alios vero morbos, quoties vigent (id enim maxime conſiderandum eſt, tanquam non ſit temere additum) exitioſiſſimum eſſe, velle ægrum reſidere in ipſo conſiſtendi vigore. Amant enim tantiſper, maxime perpeſſi, immoti cubare, & ſi quis eos excitat, conflictantur. Itaque arbitrare propter vehementem ſpirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium, reſidere ægrum aggredi per conſiſtendi vigorem ægrotationis. Huic ſimilis videtur decubitus, quem Hippoc. *in eodem libro a*) *text.* 9. ita tradidit: *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura diſpergat inæqualiter, malum eſt; ſignificat enim inquietationem.* In iis vero, qui animo molles ſunt & delicato, quicquam certi non habent, cum hi vel etiam ex leviſſima febre ita decumbant: at in aliis ſcito fieri vel vitio oris ventriculi, vel propter virium imbecillitatem. Hoc idem *in Coac. præſag. b*) *lib.* 7. *ſect.* 2. *text.* 72. ita legitur: *At pedes nudos habere & manus, ſi quis non vehementer calidus ſit, & crura*

Decubitus mali.

*) Pag. 37. lin. 51. *a*) P. 37. lin. 43. *b*) Text. 497.

crura disjecta, malum est; anxietatem enim significat. Sed de hac anxietate in sequenti capite nos accuratius. Demum in ventrem quoque ægros cubare, nequaquam solitos ita dormire, malum esse, scripsit Hippoc. *c*) deliriumque aut dolorem circa ventris sedes significare: atque hæc de prædictione ex decubitu malo dicta sint. Nunc de anxietate & inquietudine, quæ decubitus est species, accurate agemus.

CAP. IV.

Quid inquietatio & anxietas, seu jactatio in acutis morbis significet?

Cum inquietatio sit jactatio quædam, quæ ad motricem facultatem videtur pertinere, quatenus est motus depravatus seu vitiatus, idcirco de hoc quoque symptomate ad præsagium nos accurate agemus, etsi de hoc etiam in capite præcedenti quædam attigimus, non inutilia tamen ad prædicendi nostram methodum hæc quoque erunt. Ceterum inprimis quid per inquietationem Medici intelligant, quidque ipsa exsistat, atque a quibus fiat causis, nos cognoscemus. Quatuor vero nomina synonima, cum *in Prognosticis* tum *in Prorrheticis,* in aliisque omnibus libris Hipp. ad præsagii rationem facientibus, leguntur; quippe anxietas, inquietatio, implaciditas atque jactatio. Idemque hæc singula significant; tametsi anxietudinem ad respirationem læsam, quippe ad frequentem ac inordinatam, attinere quidam voluerint, tamen ad decubitus figuram vitiatam vere pertinere, ex Galeno facile deprehendimus, cum ipse *in libro de Humoribus text.* 17. ita scripserit: *Anxietatem autem vocavit, quanquam plerique tædium sui nominant, ajunt enim eos ægrotos anxios esse, qui decubitum ferre non possunt, sed formas mutant, quia præsens eis semper molesta est.* Et in 2. *lib. Aphor.* eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes, jacendi figuram evarient, quia semper præsens aggravat eos. Nihil aliud vero his nominibus intelligimus, quam decubitum vitiatum, quippe cum morbi

Inquietationis synonima.

Anxietas quid.

c) Prognost. pag. 37. lin. 48. & Coac. præsag. text. 497.

bi malignitate, aut vehementia in varias figuras decubitus æger transformatur, nec ullo consistit loco, sed varie se jactat, movet, rapit, modo sese attollens, modo se deturbans, modo in latus alterum, modo in ventrem, modo in dorsum sese provolvens, nec ullum locum, nec ullam figuram decubitus nanciscens. Anxii vero seu inAnxii unde fiunt ægri.
eti fiunt ægroti, vel stomacho male affecto; aut a copia ciborum oppresso, cum nausea; aut magno alicujus interni visceris phlegmone, vel virium imbecillitate, quæ non sustinet morbum; aut occulta malignitate, cor, uti in pestilente febre, obsidente; aut materia in venis, quæ sunt circa præcordia turgentes, huc & illuc agitata; aut denique critica vehementique perturbatione, seu humore ad excretionem turgente. Stomachi vero vitio redduntur anxii, Ex stomachi vitiis.
aut ipso ab intempestivo cibo gravato, Hippoc. atque Gal. *in lib. 2. de Victus ratione in acut.* a) docentibus; veluti quando ægri post longam inediam, morborum non transacto vigore, copiosius nutriuntur, aut ubi in ore ventriculi, ut Gal. *in 2. Aph.* & *in 1. lib. de Humoribus*, propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ipsius sit tunicis immersus; aut demum, quod forte idem est, quando, ut ex Gal. *in 2. Prorrh. text. 42.* habetur, os ventris a pravis mordetur humoribus. Cognoscitur vero, quod anxii ex stomacho affecto, ut Gal. ibidem affirmavit, sint nauseabundi. Morbi etiam vi anxii redduntur homines, ardentibus Inquietatio ex Morbi vi.
æstuosisque febribus vexati, præcipueque in vigore, quo tempore ex maximo caloris æstu anxii fiunt, atque etiam (quod non levis malignitatis est signum) tales efficiuntur a maligna humoris bilioši corruptione, in magnis venis turgente, atque æstuante. Quæ anxietas præsertim apparet, ubi viscerum aliquod magna phlegmone, aut erysipelate vexatur: hi non admodum in extimis ac extremis partibus calent, cum interius tamen urantur. Ex virium quoque Ex virium infirmitate.
infirmitate, ut *in 2. illo Prorrh. comm. 17.* Gal. docet, cum

a) Variis locis.

virtus a corpore gravatur; veluti ubi immodicæ vacuationes præceſſerint, aut quod virtus morbi malignitate exſtinguatur. Demum humoribus ad excretionem titillantibus ſeu commotis anxii & inquieti fiunt ægroti. Ex quo merito Hippoc. *in* 2. *lib. Aphor.* 13. dixit: *Quibuscunque judicatio ſit, iis nox gravis ante acceſſionem.* Ubi enim natura vult humores excernere, fit in toto corpore commotio, ac perturbatio, a qua anxietas & inquietatio. Addamus ſuppuratos quoque ſæpius inquietari, aut oppreſſis viribus & natura fatiſcente, aut ſublato uſu reſpirationis, aut ex æſtuante thorace, aut acrimonia puris, ſenſilibus partibus commorſis, aut deſtillatione acri ex capite ad os ventris deſcendente. Atque ab his cauſis hujusmodi ſymptoma proficiſcitur. Quibus auditis ad præſagium deſcendimus. Dicimus itaque omnem inquietationem, cum Auctore *a*) *Prorrheticor.* perpetuo malam eſſe, (critica excepta) quæ criſin optimam antecedit. Verum ex inquietudinibus quædam hujusmodi ſunt, quæ quicquam certi ad præſagium non habeant. Cujusmodi ſunt, quæ vitio ſtomachi fiunt; hæ quidem etſi malæ ſint, tamen nunqvam per ſe ſolæ qvicqvam certi ſignificant de morte ac vita ægrotantium præſagienda; has vero, quippe ſtomacho affecto excitatas, ab aliis diſtingui nauſea vel vomitu, Gal. *in* 2. *Prorrhet. com.* 42. tradidit, propterea quod ea cauſa inquieti nauſeabundi ſint, & vomant. Ex quo Auctor *Coac. præſag. b*) merito dixit: anxietatem cum faſtidio & nauſea ventriculum læſum ſignificare. In febribus vero intermittentibus, & in aliis morbis multis, cum nauſea & faſtidio inquietationes haud ſunt malignæ, cum ſæpe obortu vomitu inquietatio tollatur. Quod Hippoc. in *Theotimi uxore* vidit, de qua ipſe *in lib.* 7. *Epidem. c*) *text.* 85. *Uxor Theotimi in ſemitertiana anxietates & vomitus & horror ſimul, cum febris inciperet, & ſitis. Procedente vero, cum febris inciperet, & calor ingens, cum melicratum potaſſet & vomuiſſet, horror & anxietas ſedata ſunt.*

Ex critica perturbatione.

Ex ſuppuratione.

Inquetationis prognoſis.

Inquietationes quænam haud malignæ.

Quare

a) Text. 39. 76. lib. 1. & aliis locis. *b*) Textum hunc nuſpiam in Coacis reperire licuit. *c*) Pag. 1234. text. 102.

Quare anxietas & inquietatio cum nauſea & faſtidio non eſt admodum timenda, omniumque minime, quæ ex vomitu, natura arteque procurato, ſedatur. Veluti, quæ a vomitu augetur, malignitatis non expers eſſe ſolet. Eodem modo etiam in febrium ardentium vigore, calore æſtuante, inquieti ægroti timeri non debebunt, & quando illud ejusmodi febrium ſymptoma proprium ſit. Bonæ etiam non raro apparent, ante criſin futuram optimamque; nam ut alias eſt demonſtratum, antequam criſis principium appareat, ægri anxii, inquieti, turbulenti fiunt, & merito quidem, cum univerſum corpus commoveatur, ac turbetur, natura humoris morbifici excretionem tentante. At hæ inquietationes criticæ criticis etiam ſignis ab aliis diſtingvuntur, maximeque cognoſcentur, ubi rigor anxiis ſupervenerit, ac ab ipſoque copioſiorem ſudorem ægroti ſudent, aut plurimum vomant, aut alvus multa dejiciat, aut ſanguis critice fluat copioſius. De quibus *in* 1. *Coac. præſ. com.* 1. *text.* 19. legitur: *inhorreſcentes, anxii, laſſitudine preſſi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt:* & in lib.*) 4. *com.* 1. *text.* 40. *Qui a pervigiliis anxietate repente capiuntur, ſangvinem profundunt e naribus.* Anxii quoque non raro ægri fiunt, natura ad cutim putridos malignosque humores movente, ut in exanthematum apparitione, quibus erumpentibus ceſſat in ipſis anxietas. Et hæ ſunt inquietationes in morbis non timendæ. Contra vero, veluti dictum eſt, non malas eſſe cum ardentibus febribus inquietationes, omniumque maxime in vigore, quo tempore omnes, febris, calore nimis æſtuante, anxii redduntur: malignæ ex his dicuntur, in febre, quæ exterius non admodum ſit calida, cum tamen intus uri ægrotos obſervemus. Hoc enim malignarum febrium proprium videtur, cum hæ exterius placidæ ac mites appareant, interius maxime turbantes: quod fit, uti dictum eſt, aut propter viſceris alicujus inſignem inflammationem, aut eryſipelas, aut ob ſumme putridos humores in venis circa præcordia æſtuantes, aut propter virium infirmitatem,

Bonæ quæ criticæ.

Quænam malignæ.

*) Coac. præſag. text. 111.

mitatem, aut etiam propter insignem crudorum humorum copiam, qua obrui natura videtur. Hi enim anxii sese jactant in febre, quæ exterius est parum calida, quod non levis malignitatis nobis est indicium. Omnium vero pessimæ exsistunt inquietationes, ut *in primo Coac. præsag. com.* 1 *text.* 2. legitur: *Quæ cum refrigeratione anxietudines incidunt,* partium præsertim extremarum, scil. pedum, manuum ac aurium. De quibus Hippoc. *in* 1. *lib. Progn. a) text.* 10. ait: *Si vero nudos habeat pedes, nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter, malum est. Significat enim inquietudinem.* Quæ vero extremis partibus corporis refrigeratis non recalescentibus fiunt, maxime exitiales habentur, quæ in foribus exitium esse commoneant. Quales *in Sileno, b)* & *in muliere decumbente in foro mendacium c)* Hippoc. vidit. Non minut etiam exitiales habentur, quæ cum sudore malo, die decretorio, apparent. Mali sudores sunt ex Hippocrate, ut posterius docebimus, frigidi omnes in febre continua superiorum corporis partium, quippe capitis, colli, clavicularum. De quibus *in* 1. *Prorrh. text.* 27. scriptum est: *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates, inquietationesque, phreniticæ exsistunt, & pernicioſæ, ut Aristagoræ:* & Hippoc. *in primo Epid. com.* 3. *d) text.* 13. de *Sileno* moribundo: *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jactavit:* & de *muliere* in *mendacium foro* decumbente *e)* ait: *Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor.* Quare inquietudines in refrigeratis cum malis sudoribus sunt exitiales. Quod idem est, ac si dixerimus; cum malis signis malas & cum pernicioſis esse pernicioſas & lethales. Sudores vero capitis frigidos, extremorumque refrigerationes, esse ex signis pernicioſis, docuit Hipp. *f)* Inquietationes quoque

Quænam pessimæ.

Cum extremis partibus corporis perfrigeratis.

Dum malis sudoribus.

a) P. 37. lin. 43. *b)* Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. *c)* Epid. lib. 3. Ægr. 12. p. 1080. *d)* Ægr. 2. p. 969. *e)* Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1080. *f)* Quoad primum vide Coac. præsag. 572. & 573. Lib. Prognost p. 38. lin. 21.

quoque in diebus criticis apparentes certius habent judicium, peſſimæque exſiſtunt, quæ criticis diebus, nulla optima ſubſecuta evacuatione, aut ſangvinis, per nares, aut per alvum, aut per vomitum, aut per urinam, aut omnium maxime ſudoris, de quibus *in* 2. *Prorrh. a) text.* 27. ſcriptum eſt: *Quæ in judicatoriis diebus cum projectione & inquietatione, & absque ſudore perfrictiones fiunt, malæ exſiſtunt.* De his vero, quæ cum malis dejectionibus, Hippoc. *b) in* 3. *de Vict. in acut. text.* 14. ita habet: *Dejectiones autem hujusmodi habent quidem & alias magnas offenſas, neque hypochondriorum exſtingvent ardorem, ſed excitant inquietationem & jactationem membrorum faciunt:* & Galenus *in comm.* ait, hæc eſſe flammantis in hypochondriis ipſis affectionis ſymptomata: & de his quæ cum vomitibus apparent, Auctor *Prorrh. c) text.* 28. dixit: *Vomitiones ſinceræ atque implacidæ, malæ.* Quæ non ab immodicis evacuationibus, jam exinde natura prælangvente ac viribus fere collapſis, prorſus perniciales exſiſtunt. Hæque in moribundis multis apparent. De his Hipp. *in lib.* 7. *Epid. d) text.* 11. in hiſt. *Chartadis* ait: *Anxietates autem circa cor & ſudor exiguus per totum fere corpus, & febricula, frigeſcere videbatur, & primum quidem mente conſtabat, procedente autem die & anxietas major & inquietudo, & ſpiritus paulo denſior, & confidentius & benignius, quam pro tempore, alloquebatur, & excipiebat, & quædam animi deliquia videbantur ſupervenire, offerentibus autem quibusdam ſuccos, & ex farina aquam, non ſolvebantur, ſed ſpiritus ad veſperam valde erat multus, & jactatio multa, & in dextra ac ſiniſtra convertens ſeſe nullo tempore quieſcere poterat.* In morbis quoque acutis, ſi ceſſante dolore aliquo, partem aliquam ignobilium tenente, anxii homines fiant, malum ſignificatur. Quod de *Lariſſa calvo* Hipp. *in* 3. *lib. Epid. com.* 3. *e) text.* 76. ita habet: *Tertio femur deſiit dolere, mentis*

Inquietationes quando peſſima in diebus criticis.

Cum vomitibus malæ.

Cum virium langvore.

A ceſſatione doloris in parte ignobili.

lin. 21. & lib. de Criſib. pag. 54. lin. 8. Quoad alterum vero vide lib. Prognoſt. pag. 39. lin. 30.

a) Lib. 1. text. 61. *b*) P. 393. lin. 9. *c*) Lib. 1. text. 62. *d*) P. 1212. text. 12. *e*) Ægr. 5. pag. 1101.

mentis alienatio & turbatio, multumque sese jactavit. Quarto ad meridiem periit. E vulnere quoque ac percussione homines anxios reddi, malum esse Hippocrates, ut ex 5. *lib. Epid. b) text.* 55. constat, in *illo* observavit, cui caput lapide percussum fuit, & *in illo, c)* cui hepar jaculo fuit percussum. In phreniticis quoque exitialibus inquietationes non raro spectari, Auctor *Prorrhet. in* 1. *lib. text.* 12. ita habet: *In phreniticis in principio simpliciter & clementer habere, sed cerebro permutari, malum.* Ex his ergo colligamus omnes inquietationes, seu anxietates, malas esse, iis exceptis, quæ optimas crises antecedere solent; & quæ ex stomacho affecto fiunt, cum signis non perniciosis, aut ante, aut simul conspectis, aut subsecutis. Quales fuere observatæ in *Sileno; d) muliere in foro mendacium decumbente, e) Larissa calvo, f)* atque in *Chartade. g)*

Ex vulnere.

In Phreniticis.

CAP. V.

De prædictione ex tremoribus.

De Prognostico a tremoribus acturi, primo quid hæc sit affectio, & a quibus causis prodeat, cognoscendum est. Galen. *in* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 2. tremorem speciem affectionis facit motionis, non secundum naturam, sed secundum arbitrium diminutæ, quod symptoma est ejusdem facultatis, moventis partes corporis læsas, in quo partes contrario motu moventur, quando facultas conatur partem movere, quæ, præ imbecillitate aut pondere gravata, motionem facit ex motu contrario mistam. Cujusmodi affectio differt a motu convulsivo, quem plures in acutis febribus pro tremore accipiunt; ex quo Hippoc. in multis ægrotis tremorem pro motu convulsivo accepisse, quibusdam fuit svasum; qualis fuit, qui *in virgine illa pulcra Nerei,* ut 5. *Epid. a) text.* 47. colligitur, apparuit: quomodo forte ex Medicis antiquis Sabinus atque Metrodorus dixere, tremorem esse parvam convulsionem; quasi affectionem mistam ex tremore

Tremor quid.

b) P. 1155. text. 59. *c)* Ibid. p. 1156. text. 61. *d)* Lib. 1. Epid. p. 969. Ægr. 2. *e)* Epid. lib. 3. p. 1080. Ægr. 12. *f)* Ibid. p. 1101. Ægr. 5. *g)* Epid. lib. 7. text. 1212. *a)* P. 1154. text. 50.

re & convulsione intelligere voluerint, quem tremorem motum convulsivum, atque convulsionem ex materia non proportionata, vulgus Medicorum etiam appellat. Alii etiam putant Hippoc. aliquando tremorem pro rigore accepisse; veluti cum in 4. *Epid. b*) dicat *de adolescente peregrino* sexta die judicato: *Septima rediit & dimisit cum tremore:* id est, ut ii volunt, cum rigore; quod tamen verum esse non videtur, quando vere ibi Hippoc. tremorem, minimeque rigorem, intellexisse, nobis vel ex eo persvadetur, quod in eo crisis, sexta die facta, perfecta non fuerit, sed partim excretione & partim transmissione materiæ morbificæ pituitosæ, quæ musculos nervosque gravans tremorem faciebat. Sed de his satis, atque ad tremoris generationem nunc declinemus, de qua Galen. *in lib. de tremore, rigore palp. & convuls.* agens, scribit tremorem fieri a virium infirmitate, seu ab motricis facultatis imbecillitate, quæ aliquando per se propria ratione est imbecilla, ut in senibus, qui jam viribus defecerunt, & aliquando propter alias causas, quatenus contingit, ex ipsis ut motiva hæc facultas dissolvatur. Proinde *Gal.* dixit hujus facultatis imbecillitatem fieri aut alimenti inopia, ut in cholera, valido alvi profluvio, largo sanguinis fluxu, atque in magno jejunio, a quibus alimentum absumitur, & exinde facultas evadit imbecilla; aut vitali robore soluto, ut fit in stomachicis, cardiacis, animo defectis, frigore violento; aut denique plenitudine pondere gravante musculos, nervosque. Idem vero *in* 3. *Epid. comm.* 1. *text.* 2. nobis prodidisse visus est, cum tremoris causam fecerit musculorum virtutis imbecillitatem, eamque aut propria ratione fieri, aut ob copiam humorum gravantem, aut ob famem, lassitudinem, vigilias, curas, immoderatam venerem dixerit, quæ omnia calorem nativum, seu vires, resolvunt. Verum consultius erit, ipsum Galen. clarius adhuc tremoris causas, & generationem, in hoc loco tradentem audire, qui ita habet: *Fit igitur tremor non solum ex laborantibus tum musculis, tum nervis; verum quoque & valentibus, ubi supra vires quis grave aliquid aggreditur, vel manibus portans cernitur.*

Tremoris unde causæ.

Virium infirmitas.

b) Pag. 1125. text. 13.

tur. Itaque adoleſcentes quidam validiſſimi, dum prægrave quippiam geſtant, cruribus obtremiſcere, & præſertim ubi ſcalas aſcendere tentaverunt, quod illis & ex graviſſimo pondere, ſenibus vero atque aliter imbecillis ex minore accidit, nempe & hoc imbecillis grave: & paulo poſt ita cauſas omnes tremoris complectitur, dicens: *Jure igitur optimo,* in comm. de trem. convulſ. & rig., *tremorem ex virium infirmitate perpetuo fieri demonſtravimus.* At quoniam interdum quidem virtus ipſa per ſe imbecilla eſt, interdum ob animi affectum, atque etiam, quod nullo modo ſua propria ratione affecta, ex gravi pondere hoc patiatur: tres itaque cauſarum differentiæ tremoris exſiſtunt, inſtrumentorum ſcilicet arbitrio deputatorum intemperies, paſſiones animi, & grave onus. Intemperies vero cum calida, tum frigida, tum humida, tum ſicca poterit muſculos ita reddere imbecillos, ut exinde partes obtremiſcant; caliditas quidem reſolvens, ſeu diſſipans partis nativum robur; aut frigiditas violenta, exſtingvens calorem nativum; aut humiditas, muſculos imbibendo gravans; aut ſiccitas demum, humidum abſumens, qvo calor ſervatur, & alitur; hinc plures lethalium phrenitidum in tremores, nervorum principio, nervisqve ipſis immoderatius ſiccatis, deſinere obſervatur: Animi vero paſſio, veluti timor, triſtitia, immederatum gaudium, & alii affectus animi, qvi vires diſſolvunt: aut deniqve grave onus, qvo muſculi gravati neqveunt ſecundum voluntatem recte moveri. Sed his præmiſſis ad prognoſin deſcendamus. Itaqve dicimus qvosdam tremores in principiis morborum apparere, & qvosdam poſtea; nunc de iis, qvi obſervantur in principiis. Hi enim, ut docuit Galen. *in* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 2. nunqvam in morbi principio citra validum morbum, vel famen, vel laſſitudines, vel vigilias, vel immoderatam venerem, aut ob humorum copiam gravantem. Qvare cum eæ tremoris cauſæ non præceſſerint, humorum multitudinem tantum ſignificant, nihilqve certi ad Prognoſticum per ſe ſoli; tametſi morbos graves ſignificent, ex eo, qvod omnis humorum multitudo difficilem reddat morbum. De hu-

Tremoris cauſarum differentiæ.

Tremores in morborum principiis quid præſagiunt.

jus-

jusmodi tremore Hipp. ait *in Epid. b) Pythion, qui prope telluris sacrum habitabat, cœpit primo die tremor a manibus, febris acuta, delirus:* qvalis etiam tremor fuit obſervatus in *Chærione* tertia die, ut Hipp. *in 3. Epidem. c) text. 2.* Ceterum etſi in morborum principiis tremores copiam humorum, muſculos aut nervos gravantem, niſi aut propter vigiliam, aut nimium jejunium, aut laſſitudines, aut vigilias, aut immoderatam venerem, aut animi curam evenerint, ſignificent; tamen ægroti periculo non vacabunt, ſi gravi ac maligno morbo, vel etiam longo, vexentur, qvando nedum hi, ſed vel etiam omnis morbus ſit timendus in homine, qvacunqve de cauſa debilitato. Dixi illos, ob copiam humorum, per ſe ſolos qvicqvam certi de ſalute ac morte ægrotantium minime præmonſtrare, verum ſi una alia ſymptomata gravia illuxerint, reddetur judicium difficile: cujusmodi in *uxore Emmyrrhis* ab Hipp. fuere obſervata, de qvibus *in 4. lib. Epid. d) text. 125. uxor Emmyrrhis modo non morboſa videbatur ſine febre, fatua eſſe, deinde in tremorem venit totius corporis & liquationem, & faſtidium & ſitim, & frigida erat.* Qvod præſagium qvoqve illuxit *in ſene illo*, de qvo Hippoc. *in eod. libro Epid. e)* ſcripſit, poſt recidivam tremulum fuiſſe in initiis, in labiis & voce, qvo tempore cutis corporis eſt obſervata circumtenſior, frigida extrema fuerunt, qviqve merito obiit, tametſi hujusmodi tremorem is forte a vermibus, ut aliis qvoqve viſum eſt, paſſus fuerit. Atqve hoc præſagiunt tremores in morborum principiis. Qvandoqve vero ſine alio morbo apparent, ſeu morbis ſtatim incipientibus, ubi neqve ebrietas, neqve aliqva externarum nuper dictarum cauſarum præceſſerit, apoplexiæ ſignum eſſe ſolent. Qvod præſagium indicavit Hipp. *in eod. 4. Epidem. f) text. 102.* hiſce profecto verbis, dicens: *Incipientibus veluti ſubtremuli, & digiti & labia cum loquerentur, itidemque aliæ partes: & proterve lingua citiori ac volutiore præditi. Rubor in facie præcipue his erat. Hi vinum bibebant, aut vomitu*

b) Lib. 3. Ægr. 1. p. 1059. c) Ibid. Ægr. 5. p. 1072. d) Pag. 1138. text. 39. e) Pag. 1139. text. 41. f) Pag. 1136. text. 36.

Tremores quid in morbis significent,

commodo usi intumescebant. Idque tremores in morborum principiis præsagiunt. Ex iis vero, qui postea apparent, quidam criticam humorum transmutationem, natura a visceribus ad musculos propellente humorum molestorum partem, qui optimi sunt, modo una cum coctionis signis apparuerint. Cujusmodi fuit tremor in *adolescente peregrino,* sexta die judicato, ut 4. *lib. Epidem. g) text.* 24. apud Hippoc. habetur, quem febris septima die cum tremore dimisit, quippe noxiis humoribus a principibus partibus ad musculos critice transmissis. Sæpe vero fit, ut instante crisi per vomitum, tremor labium inferius teneat, quem tremorem Gal. inter signa futurorum in morbis vomituum *in lib.* 3. *de Crisibus cap. ult.* recensuit. Atque hi sunt tremores in morbis post principium observati, minime timendi. Sunt vero alii omnes in febribus ardentibus & in cerebri inflammatione exsiccatis nervis, aut quovis modo læso principio nervorum, quippe cerebro, obortis, lethales; a siccatis quidem nervis in phreniticis tremores sunt mortales; proprii enim videntur tremores exitiosarum phrenitidum. Ex quo merito Auctor *Prorrhet. h)* dixit: *Phreniticæ affectiones vehementer, tremulæ desinunt,* aut lethales sequuntur phrenitides Galen. enim *in com.* ait: *Tremorem sequi vehementissimas phrenitides; nervorum enim infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt, exsolutaque virtute tum vigiliis, tum motionibus multis, simulque nervis supra modum arefactis, tremores fiunt.* Quare in phrenitide tremores perpetuo lethales exsistunt; multoque magis, si una cum convulsis partibus apparent, quæ omnia sequi solent vehementes phrenitides. In principio vero phrenitidis lethales non sunt: tremores enim linguæ, & voces obtremiscentes deliriorum tantummodo futurorum esse signa, Auctor *Prorrh. lib.* 1. *text.* 19. docuit. In obscuris & blandis phreniticis, exsoluta virtute animali, solent etiam tremores observari, qui quidem omnes sunt exitiosi. De quibus in 1. *Prorrh. text.* 34. scribitur: *Tremulæ, obscuræ, blandæque & contrectabiles*

Quinam valde timendi,

g) Pag. 1125. text 13. h) Lib. 1. text. 9.

biles desipientiæ valde phreniticæ, ut Didymarcho *in Co evenit.* Hæ enim exsoluta virtute fiunt, ut nos superius, ubi de phreniticis egimus, ostendimus. Ex gravi quoque cerebri læsione, eadem ratione reddita infirma vi motrice, fiunt tremores lethaliſſimi, quales fuerunt in *virgine illa pulcra Nerei,* ab Hippocrate obſervati *in* 5. *Epid. a) text.* 47.

CAP. VI.

De palpitationibus, quidque in morbis præsagiant.

Palpitationem proprie dictam Galen. ac alii Græci Medici intelligunt, quendam motum depravatum, ut Galen. docuit *in* 2. *lib. de ſymb. cauſis, cap.* 2. non autem arteriarum pulſus, quomodo quosdam Antiquorum palpitationem intellexiſſe, Galen. in 3. *Prorrh. text.* 52. nobis memoriæ prodidit, ipſamque eſſe particulæ alicujus præter naturam dilatationem, ac diſtenſionem, ibidem tradidit: veluti *in lib. de trem. convulſ. & palp. cap.* 5. ſcripſit, palpitationem eſſe diſtentionem quandam atque ſubſidentiam, quæ aut in toto corpore fit, qualis in phrenitico ab Hipp. *b)* fuit obſervata, aut in una parte, aut in multis ſimul; in una parte veluti ventris, hypochondrii, cordis & aliarum partium generantur ſeu concitantur palpitationes, ut nobis Gal. eſt Auctor. *in nuper citato lib.* & in omnibus corporis partibus, quæ dilatari poſſunt, maximeque in cute, ſive loco, qui inter cutem, & carnem ſubjacet; atque in muſculis facilius hic affectus etiam concitatur, quod meatus ſatis magnos habeant, in quos commode flatus craſſos, palpitationum cauſas recipiunt. Hos affectus vero concitari ex vapore craſſo, cui non ſit tranſitus, Galen. in loco nuperrime citato ita docet: *Palpitationum cauſam eſſe pronuntio ſpiritum craſſum, & vaporoſum, cui non ſit tranſitus, hunc autem colligi oportere dico in cavitate quadam non admodum exigua, ſi pars diſtentionem ſenſibilem habitura ſit:* Quod *in primo Prorrhet. text.* 29. confirmavit, dicens palpitationem a flatuoſo ſpiritu proficiſci. Quos ſane flatus a craſſioribus crudisque humoribus fieri,

Palpitatio quid.

Palpitationum cauſæ.

a) Pag. 1154. text. 50. b) Lib. 3. Epid. Ægr. 4. pag. 1100.

non minusque hos flatus atque humores propter frigiditatem congeri, ibidem prodidit. Ex bilioſorum vero ac ſumme putridorum humorum morſu, nec non a vaporibus venenoſis, os ventriculi, & omnium maxime cor infeſtantibus, cor & ventriculum non raro palpitare, *in lib. de tremor. palp. convulſ.* nuper citato, Gal. docuit, quem affectum *Cardialgiam* & *Cardiacam paſſionem* quidam faciunt, cumque palpitatione confundunt, cum tamen vera non ſit. Sed his præmiſſis ad Prognoſticum deſcendamus, & primo hoc ſciamus, quippe an in morbis acutis quædam obſervetur palpitatio, ex qua ſalus ægrotis indicetur. Certe res maxime videtur dubia; quando leves quarundam partium palpitationes per ſe quicquam certi non prædicent: ceterum ſolent aliquando critice concitari eo modo, quo vertigines, dolores, anxietates & hujusmodi alia critica, antequam fiat in corpore perturbatio, concitari ſolent. Proinde qvandoqve palpitationes critice apparere ſolent, quæ facile ex futuræ criſis ſignis ab aliis interſtinguntur. De qvibus *in* 1. *Prorrhet. text.* 36. legitur: *Circum umbilicum dolores palpitantes, quod mentis permutationem oſtendat, quippiam habent: circa judicationem vero his ſpiritus univerſus cum vehementi contenſione penetrat.* Et poſtea *in* 3. *Prorrhet. a) text.* 52. *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tenſione ſublonga & tumente ſanguinis indicant eruptionem, inhorreſcunt autem hi.* Ex quibus colligamus, dari quasdam palpitationes criticas ſalutares. His itaque exceptis, omnes palpitationes in morbis ſunt malæ, ac non ſolum in morbis acutis, ſed vel etiam absqve alio morbo hujusmodi affectus ſunt timendi; præſertimqve, qvæ in corde ac ventriculo obſervantur, & omnium maxime in cordis paſſione, ex venenoſis cum humoribus tum vaporibus oborta, qvæ in ſyncopen definunt, de qvibus forte Hipp. *in* 2. *Aphor.* 41. *Qui frequenter ac fortiter absque cauſa manifeſta exſolvuntur, derepente moriuntur.* Et Galen. ait: *Sicut & ille, cui, dum exſolveretur, cor fortiter palpitabat.* Atqve, ut uno verbo dicam, omnes palpitationes fortes, cor invadentes ſæpius, cum alia ſine cauſa manifeſta

Palpitationes critice apparentes.

Palpitationes omnes in morbis malæ.

a) Lib. 1. text. 144.

nifesta exsolutione, ad mortem breviter homines deducunt, ut Auctor est Galen. *in lib. 5. de loc. affect. cap. 2.* neque hi, qui hoc symptomate vexantur, multos annos vivere possunt. Sed age, dicemus in morbis quidem acutis omnes palpitationes (criticis exceptis) esse malas, omniumque maxime perpetuas, totumque corpus aut nobile viscus infestantes, aut plures partes simul; idque, quod nobis refrigerationem caloris naturalis indicent, quando propter refrigerationem, ut Gal. affirmavit, *in 1. Prorrh. text. 29.* omnem vero refrigerationem calidis siccisque morbis maxime esse timendam, alias a nobis est demonstratum. Ex qua causa comatosos lethargicosque affectus phreniticis supervenientes lethales esse, superiori libro a nobis fuit demonstratum. Cujusmodi Hippoc. ut ex *Epidemiis* constat, in multis moribundis observavit. De *Sileno a)* autem, qui obiit, scripsit: *A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & rarum, hypochondrii perpetuam palpitationem.* Quæ vero in toto corpore fiunt, sunt pessimæ, quod maximam caloris nativi diminutionem testentur, de quibus *in 1. Prorrhet. b)* scribitur: *Palpitationes per totum an voce destituti moriantur:* & Galen. *in comment.* ait: *Cum igitur corpus totum palpitaverit, fieri potest, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius moventibus gutturis musculis, aut iis, qui in eos proruunt, nervis, suo fungi munere queuntibus.* De qua palpitatione forte Hipp. 1. *Epidem. comm. 3. c) text. 21.* cum *de Philini uxore* loqueretur, dixit: *Circa diem decimum quartum, palpitationes, totum corpus dolebat,* (quasi dixerit per totum corpus palpitantes dolores) *multum loquebatur, aliquantisper mente constitit, brevi rursus desipuit, circa diem decimum septimum obmutescebat, vigesimo obiit:* & de *phrenitico* adhuc clarius *d) text. 25. Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio cuncta exacerbata sunt, defunctus est.* Quare pessimæ & lethales omnes in morbis

Quænam pessimæ.

a) Epid. lib. 1. p. 969. Ægr. 2. b) Text. 30. c) Pag. 976. Ægr. 4.
d) Lib. 3. Epidem. pag. 1100. Ægr. 4.

bis acutis ſunt palpitationes, quæ diu, & maxime totum corpus vexant; ex iis vero, quæ partes quasdam tantum occupant, exitioſæ non minus ſunt, quæ in cordis regione eo modo obſervantur: cum in eo calidiſſimo morbo refrigerationem factam eſſe ſignant, quæ perpetuo, in acutis morbis, quaſi caloris exſtinctionem teſtatur, qualis forte fuit, quam in *Adoleſcente Mælibeæ* Hipp. vidit, de quo *a*) ait: *Cordis palpitatio ad finem usque perpetua, minxit oleoſum.* Ex quibus colligamus, palpitationes omnes (criticis exceptis) in acutis morbis malas eſſe, pernicioſasque eſſe maxime, quæ diu totum corpus vexant, aut nobile viſcus. Has vero perpetuo malas eſſe confirmabunt ſigna alia mala, & cruditatis, & exitii. Quibus malis ſignis judicari poterant lethales, quæ in *Sileno*, in *uxore Philini*, in *phrenitico*, atque in *Mælibeæ adoleſcente* ab Hipp. fuere obſervatæ, cum omnes una cum aliis ſignis pernicioſis, ac morbo plane crudo, illuxerint.

CAP. XII.

De convulſionibus, quidque in morbis præſagiant.

Sed age de convulſionum etiam præſagio agamus, eæ namque cum ſolæ, tum una cum aliis morbis, etſi perpetuo malum, raro ſalutem, ſæpius exitium Medicis indicant. Quales eſſe videntur, quæ in febribus, reſiccatis nervis, concitantur. Quæ vero repentinæ ac in principio morbi fiunt, quicquam certi ad prognoſticum non habent; non paucæ etiam in febribus apparent, & ex ſe ipſis, præter multitudinem humorum, nihil certi ad ſalutem (criticis exceptis) præmonſtrantes. Sed de omnibus nunc accuratius, poſtquam quid convulſiones ſint, ipſarum differentias atque cauſas noverimus, agendum erit. Convulſio, *ſpasmos* Græcis dicta, eſt, ut Gal. auctor eſt *in libr. 2. de ſympt. cauſ. cap. 2.* ubi nervi & muſculi præter voluntatem tenduntur, in eumque veniunt affectum, quem in motibus ſecundum arbitrium factis aſſumſerunt. In libro etiam *definit. medic.* ſcribit, convulſionem eſſe affectum, qui nervis ac muſculis accidit,

Convulſio quid.

a) Lib. 3. Epid. p. 1117. Ægr. 16.

accidit, cum modo corpus totum, modo pars, voluntatis injussu, trahitur, ex quo merito *tentio & distentio*, hoc genus a multis appellatum est: sed quidam convulsionem seu spasmum a distentione distingvunt, ex Hippoc. *in* 4. *Aphor.* 57. ita scribente: *Si cui convulsione, aut distentione nervorum, detento febris successerit, morbum solvit.* Sed hoc Gal. *in comm.* probe explicavit, quippe cum ex tribus convulsionum differentiis, Græce *tetanos* dicta, proprie magis distentio, & non convulsio, vel ex eo dicatur, quod in ipsa non appareant partes convulsæ; quoniam æqualiter ante & retro tenduntur, atque ideo præcipuum illi nomen est datum distentio. Duplex vero est convulsio, una permanens perpetua ac sine motu conspicuo, cujus triplex est differentia, una quidam *distentio* Latinis, *Tetanos* Græcis, Celso *rigor* appellata, quippe ubi cervix una cum reliquo corpore immobilis manet, & in neutram partem inflectitur, sed juxta utramque recta intenditur, cui proprie magis nomen est datum ab Hippoc. distentio, quasi a convulsione differat, quod in ipsa, ut ex Gal. dictum est, partes convulsæ non appareant. Altera *Emprosthotonos* dicitur, quæ fit, cum caput, cervix, reliqvumque corpus in pectus contrahitur, quæ ob id dicitur etiam *tentio ad anteriora.* Tertia *Opisthotonos*, ideo dicta a Græcis, & a nostris *tentio ad posteriora*, quando caput in scapulas flectatur. Has vero Gal. *in lib. medicarum definitionum* his verbis complexus est: *Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci* Emprosthotonos, Opisthotonos *ac* Tetanos *appellant, quoniam modo in anteriorem, modo in posteriorem, modo in nullam flectitur partem, sed rectum atque immobile corpus intenditur.* Altera vero cum crebro motu & interrupto. Has vero Medici appellant *motus convulsivos*, ac vel etiam convulsiones ex materia non proportionata, cum a morsu, & vellicatione nervosarum partium, aut violenta contentione ac labore, qualis est *Epilepsia* Græcis dicta, atque illa, quæ per consensum ab ore ventriculi demorso, aut cerebro primo læso venit. Hanc postremam convulsio-

Convulsionum differentiæ.

Permanens quid.

Motus convulsivi quid.

vulſionis ſpeciem minime exquiſite, & per ſe convulſionem dicimus, ſed potius motum convulſivum, cujus quædam univerſalis, ubi cerebrum primario affectu læſum eſt, & quædam particularis, prout particularis nervus aut muſculus vellicatur: non ſecus quam etiam permanens, & ſine motu; ubi totum corpus læſo cerebro occupat, univerſalis dicatur, atque illa particularis, quæ eſt partis cujuſpiam convulſæ. Qua ratione quidam *ſpaſmum cynicum* appellant, oris torturam, aut melius, ubi oris partes convelluntur. De partibus vero, quæ convelli & diſtendi poſſunt, ac de loco in convulſis affecto, Galen. *in* 3. *de loc. affect. cap.* 6. ait, omnes corporis partes convelli poſſe, quæ aptæ ſunt moveri: etenim partes in corpore, quæ moventur, ope nervorum ac muſculorum moventur. Quibus convulſis motio vitiatur, veluti dentium in vita concuſſio, *Tryſmos* Græcis dicta, muſculorum mandibularum eſt convulſio, ut Galen. *in* 2. *de loc. affect. cap.* 2. docuit. Ex convulſis vero partibus, an ſpinalis medulla, an cerebrum, an nervi, & quales læſi ſint, *in lib.* 3. *de loc. affectis* ita docuit: *Convulſo enim univerſo corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, ut in arbore caudex ramorum, ſic ipſa ſit omnium nervorum communis velut caudex, non paucorum in una parte, quemadmodum ramus, veluti, quando vel crus, vel altera manus forte fortuna convellitur, totius membri convulſio, nervorum, qui ad ipſum perveniunt, originem affectam fuiſſe, declarat, rami cujuſpiam in arbore exemplo.* Quando autem univerſum corpus afficitur, communem originem omnium infra faciem nervorum, quæ arboris caudici proportione reſpondet, affectum eſſe putandum eſt, qui ſunt primi ſpinalis medullæ: verum etiam cerebrum ipſum putamus; etenim labra quoque ſæpenumero convulſa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, ſimiliter & lingvæ radicem. At, quia omnes jam dictas partes a muſculis ex cerebro nervos ſuſcipientibus moveri, ex anatome didicimus, cerebrum ipſis ſic laborantibus, credimus eſſe affectum: ubi vero ipſis illæſis, ceteras partes convelli viderimus, dorſalis me-

Convulſio quasnam partes afficit.

medullæ initium affectum esse fatemur. Sed cognitis læsis partibus ex convulsis partibus, nunc causas, a quibus partes convelluntur, proponamus; atque primo convulsiones perpetuæ, & permanentes sine manifesto motu, de quibus Hippoc. *in lib. 6. Aphor.* 39. ita scripsit: *Convulsio fit vel ex repletione vel inanitione.* Idem Gal. *in 2. & 3. de loc. affect. in 4. & 6. Aphor. in lib. de trem. palp. convulf.* ac ferme innumeris aliis locis idem confirmavit, sed præsertim *in 2. lib. de sympt. caussis* ita dicens: *At convulsio in eandem dispositionem nervos musculosque ducit, in quam, cum pro naturæ lege se habebant, ab animali virtute ducebantur. Sive igitur ad principium tensis, sive flatus influxu impletis musculis voluntarii motus erant, hæc eadem in convulsione accident, tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tum multis, qui tensionem creent, (e quorum numero phlegmone est) affectibus.* Quorum caput (sicut Hippocrates dixit) duplex est; impletio vacuatioque: in phlegmonarum generis vitiis impletio; in ardentissimis, siccissimisque febribus vacuatio. Porro quod, impletis, vacuatisque plus justo nervosis corporibus, omnia tendantur, docent, quæ in instrumentis musicis intentæ sunt chordæ, quippe, quæ sive in humidam, humectamve, sive in siccam & squalentem domum repositæ, disrumpantur, ideoque eas artifices, priusquam reponant, relaxant. Quam convulsionum generationem Gal. *in 3. de loc. affect. cap. 6.* hisce verbis illustravit, dicens: *Etenim si videris nervosa corpora, vel chordas ob ambientis aëris immodicam intemperiem, adeo vehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque nervis posse contingere.* Sed quomodo affecto aëre tenduntur chordæ, ut rumpantur? Si vel nimis aridus vel admodum humidus fiat: nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit; ac velut sol, tergora arefaciens, contrahit, ita siccitas chortas, & trahit, & tendit; sic lora quoque, quum ad ignem siccantur, contrahi tentique videntur. Galen. his duabus convulsionum causis, tertiam addidit in *lib. 3. Aph.* 25. quippe nervosarum partium infirmitatem, qua ratio-

Convulsionis causæ.

ne facile puerulos convulsionibus tentari, tum propter crudum, quo exsuperant, alimentum, tum quod nervosas partes nondum validas habeant, nobis prodidit. Replentur vero nervosæ partes humore sæpius crudo, a quo convelluntur, ut ex Gal. *in* 2. *de symp. caus. cap.* 2. habetur, velut in pueris fit, qui cum exsuperent crudo alimento, & habeant nervosas partes non usque adeo validas, facile distentionibus tentantur, ut Hipp. *in lib.* 3. *Aph.* 25. docuit, hincque *in* 2. *Epid. comm.* 5. *a*) *text.* 8. scripsit: *Si pueris spasmus fiat, ignem fac; qua ratione ipsarum convulsiones, vel etiam in febribus factæ, non sunt perpetuo periculosæ:* ad quam causam reducuntur convulsiones tum ex humido aëre, qua ratione, ut Gal. nobis est auctor, *in* 1. *Epid. com.* 2. *b*) *text.* 24. in humida & frigida aeris constitutione Hippoc. scribit, multos & maxime pueros convulsionibus laborasse; tum ex immodico vino factæ. Aliquando etiam sanguine, ac biliosis excrementis, nervosæ partes imbutæ tenduntur ac convelluntur, aliquando flatu, atque non raro phlegmone aliquo aut primigenio, aut consensu proximarum partium. Quales sunt hypochondriorum tentiones propter aut septi transversi, aut pleuræ membranæ, aut hepatis, ingentes inflammationes. Ad quod genus pertinere videntur convulsiones ex vulnere factæ cum phlegmone. Siccantur vero partes, seu, ut Hippoc. verbis utar, inaniuntur, evacuanturve tum propter caloris incendium, tum propter immoderatum frigus. De his Hippoc. *in* 5. *Aph.* 17. ait: *Frigidum autem convulsiones, distentiones.* Et paulo est: *c*) *ulceribus frigidum mordax, cutim obdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrat, rigores febriles facit, item convulsiones & distentiones:* & Gal. *in comment.* ait: *immodicum scilicet frigus has facit convulsiones, & distentiones, & nervorum refrigerationem; sicuti enim non oportet ipsorum substantiam ab immodico calore dissolvi, sic neque ultra modum convenientem refrigerari, & in unum*

Convulsiones Repletione.

Siccatione & inanitione.

a) Pag. 1040. inter C. & D. Videtur enim juxta mentem Foësii, non *pueris* sed *puerperis* legendum esse: quum nuspiam in Epidemicis hæc ita dicta de *pueris* reperire licuerit. *b*) Pag. 944. sub finem. *c*) Aphor. 20.

unum cogi ac cohiberi. Frigus enim in exceſſu invadens nervos ac muſculos, tendines, ligamenta, primo in cute parit inæqualitatem, repulſo introrſum humido ac calore, deinde ſiccat exprimendo, quod tenue eſt, cogit, denſat, indurat, cogendo ſinus interiores & poros, prohibet difflationem, & effluvium, atque alimenti receptionem, ſic rigidæ manent partes, duræ & diſtentæ: de quibus in *Coac. præſagiis: a) Rigor convulſionem in poſteriora inferens, interficit:* & Gal. *in libr. definitionum medicarum* ait: *Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppreſſit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci* emproſthotonos, opiſthotonos, *ac* tetanos *appellant.* Idem & multo efficacius immodicus calor, ſeu caloris incendium agit; omnem enim muſculorum nervoſarumque aliarum partium humidam ſubſtantiam reſolvendo, eæ caloris incendio maxime reſiccantur, areſcunt, ac propterea diſtenduntur, ac convelluntur. Quomodo ardentes febres, veluti ignis, nervos ſiccantes, eos diſtendunt, ac convellunt, atque ut Gal. *in* 4. *Aph.* 66. docet, *perniciosas afferunt convulſiones.* Eodem item modo phrenitides exitioſæ, ſubſtantiam nervorum immodico calore diſſolventes, in convulſiones deſinere ſolent. Atque magni æſtus, eadem prorſus ratione, idem, Gal. *in 7. Aphor.* 13. docente, ſiccando faciunt, non minus & aſſiduæ vigiliæ, atque omnes inſignes ſeu immodicæ cum vacuationes tum purgationes, ut ex Gal. *in lib. quinto Aph.* 3. & 4. *ſexto, atque in ſeptimo Aph.* 9. colligitur. Ipſe vero has omnes ſiccarum, ut ita loquar, convulſionem cauſas *in* 3. *de loc. affect. cap.* 5. hiſce verbis eſt complexus, dicens: *Quippe quum convulſio fit vel a labore, vel vigiliis, vel fame, vel ſolicitudine, vel arida æſtuantique febri, qualem in phreniticis videre eſt, cauſam ejus ariditatem vacuationemque recte putaveris.* Quare tot cauſas habent convulſiones, perpetuæ ac permanentes, quippe aut nervoſarum partium repletionem, aut ſiccationem, evacuationem ſeu inanitionem. Quæ vero cum manifeſto motu fiunt, quales ſunt epilepticæ, ac quas motus convulſivos vocant, alias cauſas habent. Aut enim ab humore craſſo

A frigore.

A calore.

Ab evacuationibus.

a) Text. 23.

ac viſcido ventriculos cerebri obſtruente, quo modo univerſalem convulſionem, quam Græci *Epilepſiam*, alii morbum comitialem vocant, oriri, Gal. *in lib. 3. de loc. affectis cap. 7.* ita ſcripſit: *Atque morbus quoque comitialis convulſio eſt omnium corporis partium non perpetua, ut in* Emproſthotono *atque* Tetano *videre eſt, ſed quæ ex temporum accidit intervallis, atque hæc convulſio cerebro primario, & per ſe læſo fit, veluti per conſenſum ipſo quoque læſo corpora ſæpius pati convulſiones obſervamus cum univerſales tum particulares.* Galen. enim ore ventriculi læſo nedum convulſiones fieri, cerebro nervorum in principio læſione communicata, ſed vel etiam graviſſimos alios affectus demonſtravit *in lib. 5. de locis affect. cap. 6.* Grammaticum enim, narrat, juvenem, qui quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam ſuſtineret, aut iraſceretur, comitiali morbo corripiebatur, quippe ex bilioſo acrique ſucco os ventriculi mordente. In *lib. vero 5. Aph.* 1. Gal. narrat, quendam Adoleſcentem ab humore æruginoſo, os ventriculi mordente, ſæpius univerſali convulſione fuiſſe tentatum, eamque ipſum non reliquiſſe, quoad per vomitum æruginem excerneret, & in *libr. de venæ ſect.* adverſus Eraſiſt. Diodorum Grammaticum, cum diu jejunus manſiſſet, convulſionibus ob eam cauſam fuiſſe tentatum. Ex contentione quoque ac labore, qui fit cum ventriculus aliquod infeſtum expellere conetur, convulſio fit, non ſecusque fit vera epilepſia, dum expultrix in cerebro conatur a ventriculis expellere ſuccum craſſum ac viſcidum, ipſos obſtruentem, ac viam ſpiritibus animalibus prohibentem. Qua ratione recte quidem dixit Hipp. ab Elleboro albo, ex ejus infeſtiſſima qualitate os ventriculi mordente, fieri convulſionem, quam nos Patavii, ubi Medicinæ operam daremus, vidimus in quodam juvene, cui album veratrum, ſeu elleborus, a fatuo quodam pharmacopœo, nigri loco exhibitus eſt, in aliis multis, quorum ore ventriculi aut a bilioſis aut ab æruginoſis humoribus, aut ab aliquo venenorum erodentium læſo. Quare per conſenſum etiam ex ore ventriculi læſo

Ex contentione & labore.

Ex partium conſenſu.

læditur

læditur cerebrum, & homines convelluntur, ac nedum ubi hujusmodi membrum læditur, ſed maxime etiam uterus læſus convulſionem concitat, cerebro ab ipſo communicata læſione, ex quo merito plures ex hyſtericis mulieribus convulſionibus non raro tentari ſolent. Galen. ſcribit *in 6. libr. de loc. affect. cap.* 5. Viduam quandam mulierem ex ſemine retento, utero læſo convulſione fuiſſe tentatam, excretoque ſemine craſſo, fœtido, fuiſſe liberatam. Hinc Auctor Prorrheticorum *in* 3. *Prorrh.* 27. ait, *convulſiones in hyſtericis mulieribus eſſe faciles*, quales Dorcadi contigiſſe meminit. At & ab hoc membro, quippe ab utero, atque ab aliis partibus venefica & maxime infeſta aura ad cerebrum adſcendente aliam epilepſiæ ſpeciem Gal. in duobus pueris (ut ex 3. *libr. de loc. affect. cap.* 7. colligitur) obſervavit, atque ab his cauſis concitari convulſiones non permanentes, ſed cum motu quæ fiunt, nobis eſto perſuaſum, omnium vero cum convulſionum tum motuum convulſivorum cauſas omnes Gal. *in lib.* 12. *Methodi med. cap. ult.* has eſſe perſtrinxit, quippe has fieri aut a ſiccitate, a repletione, a magna phlegmone, a mordente humore, atque ab ingenti frigore. Sed ſatis accurate cognitis cauſis convulſionum, modo ſigna, a quibus poſſunt futuræ præcognoſci, de quibus *in lib.* 5. *Coac. præſag. text.* 5. hæc leguntur: *Leviter feroces inſaniæ ferinæ ſunt, & convulſionem ſignificant:* Et paulo poſt *text.* 13. *Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo ſuppreſſa, feroci aſpectu, rubore in facie efflorescente, in poſteriorem partem convelluntur.* Has ſequi cerebri exitioſas inflammationes rationi quadrat, cum illa ſigna phreniticorum lethalium ſint, propriumque, ut a Galeno *in primo Prorrh.* habetur, ipſos, antequam moriantur, convelli, convulſosque mori. Auctor vero Prorrhet. *in* 1. *lib. text.* 22. ait: *In phreniticis frequentes permutationes convulſionem indicant.* In *eodem vero* 5. *libr. Coac. præſag. text.* 9. ſcribitur: *In acutis doloribus capitis, iisdemque torpidis cum gravitate, convulſiones fieri ſolent:* Et paulo poſt *text.* 22. *Capite dolentes leviter & exſudantes, intercepta alvo, in convulſionem incidunt.* At-

Convulſionis futuræ ſignæ.

que hæc de notis convulsionum futurarum; quarum colores tantum capitis vehementes, & vehementia seu ferina deliria certe possunt prædicere convulsiones; reliquæ vero notæ in certius ac infidelius, sed Hippocrat. *in* 3. *Prognostic.* *text.* 34. de puerorum futuris prævidendis convulsionibus ita scripsit: *Pueris autem convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec alvus dejiciat, ac si vigilent, paveant, lugeant, calorem mutent, & viridem, aut lividum, aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime editis pueris promptissime accidunt ad septimum usque annum. Adultiores vero pueri, virique non item in febribus prehenduntur convulsionibus, nisi aliquod indicium exstitit validissimum ac deterrimum, qualia per phrenitidem accidunt.* Sed de his satis, nunc ad prognosticum ex convulsionibus sumendum declinemus, & primum de iis, quæ citra febrem affligunt, pauca attingamus. Convulsionum itaque eæ, quæ fiunt repletis humore crudo nervosis partibus, minus periculi afferunt ægrotis, quam quæ siccatis arefactisque nervis musculisque concitantur: cognoscuntur vero a repletione factæ, eo quod repente fiant. Ceterum ex tribus convulsionum differentiis, *tetanus* vocata; affectus ex acutissimus; sæpiusque cito interficiens, quippe tribus aut quatuor diebus, cum convulsis musculis tum mandibularum, tum gulæ, non possint deglutire, neque nutriri cibis, neque medicamentis devorandis juvari, sed ubi morbus in dies protrahitur, de salute bene sperandum est. Quod Hippoc. *in* 5. *lib. Aphor.* 6. ita expressit: *Quicunque a distentione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si vero has effugerint, sani fiunt.* Hipp. convulsiones omnes solent quam maxime a febribus, si supervenerint, juvari, quod absumat calor febrilis humores nervosas partes replentes, de quibus Galen. *in* 2. *Aphor.* 26. ita scripsit: *Quum ergo secunda valetudine quempiam derepente convelli accidat, talem a plenitudine proficisci convulsionem necesse est, ita enim infarciuntur, viscidis & frigidis humoribus, quibus etiam aluntur, ut spasmum patiantur, cui superveniens febris, frigidos illos calefacere,*

Convulsiones quid præsagiant.

Convulsiones, quæ citra febrem affligunt.

Convulsiones in quibus de salute sperandum.

facere, & lentos attenuare humores, & discutere solet. Hocque est, quod Hippoc. *in* 4. *Aphor.* 57. dixit: *Qui a convulsione aut distentione nervorum tenetur, febre superveniente, liberantur.* Ex quo merito ipse quoque *in* 2. *lib. Aphor.* 26. dixerat: *Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem.* Hinc recte ab ipso *in* 2. *Epid. com.* 5. *text.* 8. sancitum est, quod si pueris spasmus fiat, ignem exerceamus seu inuramus, quod crudos crassosque humores calefaciat, extenuet, & discutiat. Quo itaque convulsis succedens febris vehementior erit, & vehementiore rigore eo efficacius eos sanabit, qualis esse solet quartana, quæ cum frigus intensum habere solet, tum calorem efficacissimum merito ipsa liberat a magno morbo, si Hippocrati atque experientiæ credimus, & merito sane, cum ipsa calorem habeat ceteris aliis febribus efficaciorem, quod ipse in terrena crassiori ac densiori materia fundetur, atque hoc est, quod nobis Hipp. innuit *in lib.* 5. *Aph.* 70. hisce verbis: *A quartana capti non admodum a convulsionibus capiuntur, si vero prius capiuntur & quartana supervenerit, liberantur.* Hocque nedum ob calorem, qui efficacissime repletionem nervosarum partium discutit, sed quin etiam ob frigus cum intensum, tum diu quatiens corpora, quid a nervosis partibus humoris eo motu digeritur, quare convulsis superveniens febris, bonum, quatenus repletionem discutiendo tollat. Quod de convulsis ab ebrietate Hippoc. ita confirmavit, *in sect.* 5. *Aphor.* 25. dicens: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.* Atque hæ sunt convulsiones, in quibus de salute sperandum erit, ac multo plus, si in pueris fiant, qui quo facilius adultis, cum ob crudum alimentum, quo abundant, tum quia partes nervosas infirmas, (ut Gal. *in* 3. *lib. Aph.* 5. est auctor) habent, convelluntur, eo minoris periculi malum decernunt, at multo facilius hos superveniens febris juvabit. Ex quo neque convulsiones in febribus hos capientes ita sunt detestandæ, in adultis vero solent esse pernicioſæ, quatenus fiunt plerumque resiccatis atque arefactis a febrili calore nervosis partibus, quo nihil perniciosius,

sius, ut Galen. visum est, qui de ipsis *in lib.* 12. *Meth. med. cap.* 8. ita scripsit: *Scire namque licet ejusmodi affectum, si modo curabitur, humectationem poscere. Ceterum curatu perdifficilem esse, vel potius, qui curari omnino non possit, si febris occasione est contractus, succedit maxime exitiali phrenitidi. Nec sanatum quempiam ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audivi.* In pueris vero febricitantibus non sunt ita malæ detestandæ, ut paulo post clarius ex Hippoc. *in* 2. *Epid. com.* 2. demonstrabimus. Ceterum in aliis omnibus ætatibus a siccitate factæ convulsiones sunt pernicioſæ. Hinc timendæ esse videantur convulsiones, quæ in febribus fiunt, ex quo merito Hippoc. dixit, melius esse, si convulsionibus febres succedant, quam convulsiones febribus, quæ a purgatione, vacuatione insigni, quod omnes hæ siccent, pessimæ sunt; de quibus Auctor Prorrh. *in lib.* 3. ita scribit: *Quibus ex naribus copiosa violenta, & multa fluunt, ad convulsiones trahi interdum deducuntur:* & in 5. *Aph.* Hipp. *Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum:* & paulo post quippe *in Aph.* 56. ait: *Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advenerit, malum,* quod repetit *in lib.* 7. *Aph.* 9. cum dixerit: *A sanguinis profluvio convulsio, malum:* quam rem clarius egit *in lib.* 6. *Aphorism.* Galen. cum dixerit, convulsionem ab evacuatione esse acutissimam & pernicioſissimam, eadem ratione *in lib.* 7. *Aph.* 13. Hippoc. scripsit: *ab æstibus fortibus convulsionem, aut distentionem, malum:* & paulo post *Aph.* 18. *in vigilia convulsio, malum;* quod cum fortes æstus, vel febres ardentes vel inustiones tum vigiliæ immoderatæ substantiam humidam dissolvant, evacuentque. Eodem itidem modo immoderatæ purgationes siccando convulsiones pernicioſas pariunt, quod Hipp. *in* 5. *lib. Aph.* 4. affirmavit, cum scripserit: *Ex immodica purgatione convulsio aut singultus, malum:* Et in sect. 7. Aph. 25. *Ex medicamenti potione convulsio, lethale:* Et in sect. 7. Aph. 5. *Convulsio ab elleboro, lethale.* Atque hæc de Prognostico convulsionum perpetuarum. Nunc pauca de iis, quæ aut contentione, aut morsu fiunt, dum natura conatur ventriculis cerebri excutere humorem viscidum

Convulsiones quænam timendæ.

Convulsiones a contentione aut morsu.

dum & craſſum, attingamus, cum hæc cumulatius ſint poſterius a nobis tractanda; *Epilepticos* vocamus illos. Gal. *in lib.* 5. *Aph.* ſcribit, Epilepſiam neque acutiſſimum, neque periculoſiſſimum eſſe affectum: & merito quidem, cum quod chronicus morbus ſit, tum quod plures ab ipſo evadunt; uti pueri, quos Hippoc. *in Sect.* 2. *Aphor.* 45. ſanari ita ſcripſit: *Quicunque juvenes morbo comitiali laborent, mutatione maxime ætatis & temporum & locorum & victuum quoque liberantur.* Expreſſit vero, quibus ſanari poſſunt & non poſſunt *in* 5. *lib. Aphor.* 7. dicens: *Quicunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt. Quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, hi plerumque moriuntur.* Galen. ſcribit *in lib. de puero epileptico,* ſe plures pueros ſanaviſſe, atque *in lib. de purg. medic. facult.* plures vel etiam ex iis, qui non ſanantur, in vere purgatos, atque ſanguinis miſſione præcaviſſe: ceteræ vero aliæ convulſiones, quæ aut per conſenſum ab aliquo acri humore aut veneno, aut vapore venenoſo, & maligno concitantur, curantur. Cujuſmodi fuit, quam patiebatur Grammaticus ob amaram bilem, & Adoleſcens, ab ærugine os ventriculi mordente, qui, excreta per vomitum ærugine, liberatus fuit. Itemque & alia a malignis vaporibus; ſed hæc ſufficient nobis ad judicandos eventus convulſionum ſine febre concitatarum: nunc de iis, quæ in febribus acutis fiunt, agamus.

CAP. VIII.

Quid convulſiones in febribus acutis ſignificent.

Convulſiones quid in morbis ſignificant.

Convulſiones omnes, quæ in principiis morborum acutorum fiunt, multitudinem humorum ſignificant, qua partes nervoſæ repletæ contenduntur ſeu convelluntur. Hæ quicquam certi in morbis non indicant, graviſſimum tamen morbum teſtantur, neque prorſus periculo vacantem, quando omnes morbi a multitudine crudorum humorum graves ſint, nec periculo careant. Qualis fuere, quæ Hipp. ut *ex libro Epidem.* conſtat, in multis, qui ſanitati fuere reſtituti, fuere conſpectæ. Quippe in muliere, trimeſtri fœtu gra-

gravida, in littore decumbente; in *Pythione*, qui prope telluris ædem habitabat, in eo qui in horto *Dealcis* ægrotabat; in *Charione*, qui apud Demetum, atque in morosa muliere, quam prima die quasi repente convulsio invasit. Hæ enim omnes (iis exceptis quæ in eo, qui in horto *Dealcis* ægrotabat conspectæ sunt, quæ Crisin futuram indicabant) multitudinem humorum signabant, nec quicquam certi ad salutis exitiique præsagium. Ceterum in *Pythione* ac *Charione*, quod una cum urinis aliquam coctionem præ se ferentibus apparuerint, non ita erant timendæ. Criticæ fuere in illo, quæ in horto *Dealcis* conspectæ sunt: quod Galen. *in* 2. *Epidem. text.* 39. hisce verbis expressit dicens: *Nam & quod deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt quæ solent in judiciis evenire.* Quæ etiam in febribus ex ore ventriculi per consensum cerebro læso fiunt, non sunt timendæ, qvum vomitione facta tolluntur. Qualis ab Hippoc. in filio Hermophili fuit observata, de quo *in lib.* 5. *Epid. text.* 27. ita scripsit: *Hermophili filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti autem die sine voce jaciebat, stertens, distortos habens oculos, febricitans: Penna vero immissa vomuit bilem atram & clistere immisso stercus multum subiit.* Eodem quoque modo in utero sanatu sunt faciliores: quare *in lib.* 3. *Prorrheticorum* ita legitur: *Convulsiones in hysthericis mulieribus faciles sunt, ut etiam Dorcadi contigit:* In febribus etiam, quæ pueros invadunt, quod non magni recessus, a sano ipsorum statu propter multum crudum alimentum quo abundant, & nervosi generis infirmitatem, nobis indicio sint, non admodum sunt periculosæ. Quod Galen. in 1. *Epid. comm.* 2. *text.* 24. expressit, dicens: *Pueri autem propter nervosi generis infirmitatem convulsionibus sunt opportunissimi.* Quo facilius etiam parvis de occasionibus hoc genus iis mali accidit, minusque est periculosum, ex quo mirum non est, si vel etiam, cum in febribus pueri convelluntur, non sit usque adeo, uti in aliis ætatibus, timendum. Quod Hippoc. in pueris observasse *in* 2. *lib. Epidem.*

Quænam minus timendæ.

dem. comm. 2. *text.* 24. hiſce verbis prodidit: *Multos convulſiones & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant febribusque convulſiones ſuccedebant. Erant hæc plerisque diuturniora & innocua, præter eos quibus etiam alia cuncta pernicialia eſſent,* quod *in* 4. *Coac. præſag. ſect.* 2. *text.* 31. ita fuit confirmatum: *Convulſio in febre, lethalis, minime vero pueris:* quibus etiam convulſionibus ſuccedit febris, aut ſi eſt, fiat vehementior, bonum eſt, quoad convulſionem, modo ex nervoſarum partium repletione profecta ſit. Hinc *in Coac. præſag. lib.* 4. *ſect.* 2. *text.* 10. legitur, convulſionibus remedio eſſe acutam febrem ſupervenientem, quæ prius non fuit, aut ſiquidem prius exſtitit, jam invaleſcentem magis. Nec non juvare urinam multum vitream, & genituræ ſimilem, atque etiam alvi fluxum. Convulſiones quoque in febrium principiis factæ, ſi febres augeantur, ægroti rigere minus ſolent: cujusmodi fuit, quæ in uxore *Eraclitis* viſa eſt, de qua *in* 7. *Epid. text.* 108. ita ſcripſit: *Philiſtidi Eraclidis uxori incepit febris acuta, rubor faciei ſine ulla cauſa manifeſta, paulo poſt eadem die riguit, non recaleſcebat, convulſio facta eſt in digitis manuum, & pedum, paulo vero poſt hæc invaluit,* 2. *ſuperriguit, paulo plus incaluit, & rubor minor, & convulſiones ſupervenerunt moderatiores.* Demum addamus quasdam convulſiones in febribus, aliquando febres ipſas diminuere & ſanare, quæ criticæ dici debebunt, quæ fiunt per materiæ transmiſſionem a venis ad nervos muſculosque, quæ ſi febrem in primis diebus ſolvant criticæ, & bonæ erunt, quod in 5. *lib. Coac. præſag.* ita ſcriptum eſt: *Convulſio in febre mota, febrem ſolvit eadem die, aut altera, vel certo tertia, quod ſi tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquieſcat, malum.* Hoc vero fit, ut etiam dictum eſt transmiſſa materia morbifica a venis ad partes nervoſas, quæ transmiſſio materiæ poteſt quidem febrem minuere, vel etiam prorſus tollere humoribus a venis excretis, non amplius in ipſis putreſcentibus. Sed hæc de iis convulſionibus, quæ etſi non bonæ (cum perpetuo per ſe omnes malæ ſint) tamen aliquando ſalutem indicare, contingit: quibus perſpectis ad malas per-

Convulſiones criticæ.

nicioſasque convulſiones deſcendamus. De quibus in febribus obſervatis Hippoc. *in* 2. *lib. Prognoſt. text.* 10. ſcribit: *Si autem teſtes, & pudenda revelluntur, dolor vehemens, vel mors.* Perpetuo in adultis in febribus acutis convulſiones ſunt malæ, omniumque maxime in ardentibus, ut Gal. *in* 4. *lib. Aphor.* 66. teſtatum reliquit, quod hæ ardentes febres veluti ignis nervos ſiccent ac pernicioſas convulſiones faciant. Dictum eſt omnes convulſiones a ſiccatis partibus nervoſis profectas, eſſe ſanatu nedum difficiles, ſed impoſſibiles, itaque in febribus acutis eæ omnes erunt pernicioſæ, quippe, quæ ab igneo calore febris humido conſumto, ſiccatis nervis fiunt. De his Galen. *in* 4. *lib. Aphor.* 35. ait: *Si vero ex febribus adurentibus totum corpus exſiccetur, & nervis deinde ex ſiccitate convulſio accidat, maximum eſt malum, & pene inſanabile, quoniam longum quidem tempus exigitur ad ſiccitatem nervorum removendam, vehementia autem morbi tempus non concedit naturæ, ſed cito vires diſſolvens exitium affert.* Ex quo Hippoc. merito *in Sect.* 4. *Aphor.* 66. dixit: *In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum.* Quæ ſi cum virium debilitate fiant, in foribus exitium prædicant. Quod Hippoc. perbelle *in Aphor.* 49. expreſſit, ita ſcribens: *In febre non intermittente, ſi labrum vel palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili exſiſtente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima eſt.* Quod obſervavit Hippoc. in uxore Dromedai, quæ poſt convulſiones a capite inceptas ſubito obiit. Quæ etiam in mente captis fiunt, maxime ſuſpectæ erunt, ſed omnium pernicioſiſſimæ, quæ in phreniticis fiunt, proximum enim exitium ſignificant. Nec iſtorum convulſorum quempiam ſanatum vidit Gal. neque alium narrantem audiviſſe, *in lib.* 12. *meth. med. cap. ult.* mortalium memoriæ commendavit. Hipp. in illa epidemica conſtitutione, quam *in* 1. *Epid. comm.* 2. *text.* 53. deſcripſit, plures phreniticorum meminit, qui convulſi ſubito moriebantur. De quibus ait: *Phreniticis convulſiones, ſed & virulenta vomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.* Quod

Convulſiones quænam pernicioſæ.

A ſiccitate.

Cum virium debilitate.

In mente captis.

ac-

accuratius obſervavit in phrenitico, de quo apud ipſum *lib.* 3. *Epidem.* ſcribitur: *Poſtridie mane vocem amiſit, febris acuta ſudavit, non intermiſit, palpitationes per totum corpus, nocte convulſiones, tertio die cuncta exacerbata ſunt: defunctus eſt.* Proprium eſſe exitialium phrenitidum, ut in convulſiones deſinant, alias a nobis ex Hipp. atque Galen. demonſtratum eſt. Veræ enim phrenitides id habent, quod paulo ante mortem convulſiones faciant, quippe ab inflammatione cerebri ſiccatis nervis; in ipſis vero, ubi hæ apparent, in foribus exitium denotant, quod Hipp. in Cononis Sexua phrenitica, ut apud ipſum *in* 5. *Epid. text.* 81. legitur, obſervavit, quæ quidem cum diebus quadraginta mortua eſſet, per aliquot dies ante voce deſtituta, & convulſa eſt. Tremores in convulſiones deſinentes, ſeu ex tremoribus convulſiones, lethaliſſimas eſſe, Gal. *in* 3. *Prorrhet.* 9. affirmavit. A doloribus quoque & aſſiduis vigiliis, pernicioſæ ſunt, nec non in febribus acutis, quæ obſervantur convulſiones, ut Hipp. *in Sect.* 7. *Aph.* 18. nos docuit. Ab immoderatis vacuationibus & purgationibus eodem modo malas eſſe convulſiones in aphoriſmis nobis ſignificavit, veluti cum ait *in Sect.* 5. *Aph.* 4. *Ex ſuperflua purgatione convulſio aut ſingultus ſupervenies, malum.* Et poſtea *Aphor.* 56. *Ex fluxu muliebri ſi convulſio & animi defectus advenerit, malum.* Ita ut omnes cum evacuationes tum purgationes immoderatæ, a quibus ægroti convelluntur, ſiccent univerſum corpus, atque convulſiones ſiccatis nervis efficere alias dictum eſt. Hinc Galen. *in* 7. *Aphor.* 70. *comm.* dixit: *Ab evacuatione convulſionem acutiſſimam & pernicioſiſſimam eſſe.* Ab ilei inflammatione convulſiones eſſe pernicioſas Hipp. quoque *in lib.* 7. *Aph.* 10. tradidit: *In vulneratis etiam convulſiones plerumque lethales eſſe conſueverunt,* etſi non neceſſario in omnibus ex vulnere convulſis mors ſuccedat, ut Galen. *in* 5. *Aphor.* 68. etſi Hipp. *in Aph.* 2. dixerit, *e vulnere convulſionem lethalem.* Plerumque vero lethales ſunt, quod vel etiam ipſe Hipp. ut apud ipſum *in Epid.* libris legitur, in multis obſervavit, quippe in Scammandro a ſectione, in eo, qui ex jaculo ſauciatus con-

In veris Phrenitidibus.

A tremoribus.

A doloribus.

Ab immoderatis vacuationibus.

Ab ilei inflammatione.

Ex vulnere.

vulsus est, in illa Nerei virgine pulcra ex percussione, in Gubernatore navis ex fracto digito, atque in alio ex luxato digito, qui omnes convulsi obierunt. De Scamandro vero in 5. *lib. Epidem. text.* 15. ita habet: *Scamandrus in Larissa & in coxa marcorem habuit, & os diu luxatum. Hic sectus est sectione magna, etiam ad os ipsum, & deinde ustus est, & tunc die duodecima post sectionem spasmus cœpit, & obtinuit multum: contrahebatur autem crus hoc usque ad costas, transiliebat autem & in alteram partem convulsio, contrahebatur autem crus, & extendebatur: & alia membra movebat, & maxillæ adducebantur. Hic mortuus est, convulsus octava post invasionem convulsionis.* Et de illo, qui a jaculo percussus est, postea *text.* 44. *Qui jaculo acuto percussus est posterius, paulo infra cervicem vulnus accepit, aspectu quidem non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post extracto telo, posteriora tractus, ut opisthotonici, & maxillæ ligatæ sunt, atque si quid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursum relidebatur ad nares, & reliqua statim pejora fiebant, & die 2. mortuus est.* Sed audiamus casum virginis illius Nerei pulcræ, a percussione convulsæ, de qua *text.* 47. ita habet: *Virgo illa pulcra Nerei, quæ quidem erat viginti annorum, a muliercula amica ludente, lata manu percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebricosa correpta est, & responsione, & respiratione caruit, & cum domum venisset, ilico febris vehemens tenuit & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cum autem septima jam esset dies per aurem dextram pus exiit fœtidum, subrubrum plus cyatho & videbatur melius habere, & sublevata est. Rursus intendebatur febris, & deferebatur in somnum, & loqui non poterat & dextra faciei pars trahebatur, & respirationem habebat difficilem, & convulsionem, & tremebat lingua, oculus stupidus: nona mortua est.* Et postea *text.* 70. adjunxit casum satis spectandum, cum ait: *Magnæ navis gubernatori ancora digitum indicem, & os infernum confregit dextræ manus, inflammatio successit, & sphacelus, & febris, subpurgatus est moderate, calores mites & dolores. Digiti quoddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata: post*

hæc

hæc dixit se non posse omnia lingua enunciare. Prædictum est fore opisthotonicum, conferebant in hoc buccæ consertæ deinde in cervicem. Tertia die totus convellebatur in posteriora cum sudore. Sexta die a prædictione mortuus. Eodem modo de Harpali filio ex magni digiti convulsione 3. die mortuo, ita scripsit: *Filius Harpali, qui ex Telephane liberta luxationem infra magni digiti accepit: inflammatus est, & cum dolore: & ubi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbus doluit, lavit: maxillæ ad noctem conserebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliva vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est.* Eodem modo & Tychon, in obsidione circa Datum percussum in pectus a catapulta, 3. die convulsum subito obiisse in eod. *lib. 5. text.* 92. nobis prodidit. Ex horum itaque historia apparet plerumque convulsiones ex vulneribus esse lethales. A medicamentis quoque cum prævalide purgantibus tum venenosis, convulsiones permanentes sunt lethales, unde Hipp. dixit *in 5. lib. Aphorism.* 1. *Ab elleboro convulsionem esse lethalem.* Et *in lib. 7. Aphor. 25. Convulsionem ex medicamentorum potione eodem modo esse lethalem,* in quam sane lethalem convulsionem, puellam quandam a medicamento fœtum corruptorio incidisse Hipp. *in 5. Epid. text.* 50. vidit, de qua ita scribit: *Ei, quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, accidit labor, vomitus biliosorum, multorum pallidorum & porraceorum. Cum bibisset, convulsio tenebat, linguam mandebat, cum ad quartam veniret & ipsa lingua erat magna, nigra, oculorum autem alba pars rubra: insomnis, quarta die, ad noctem mortua est.* Hipp. scribit, in eod. *lib. 5. Epidem. text.* 82. juvenem ex devorato serpente quoque convulsum periisse. Cujus historiam ita expressit: *Adolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormivit in umbraculo quodam. Huic serpens Arges in os ingressus est, atque cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus & serpentem devoravit, & dolore magno tenebatur, & manus offerebat, ut qui strangularetur: & jactabat seipsum, & convulsus mortuus est. In libro vero 7. text.* 19. Anginosam mulierem die 7. convulsam interiisse. Atque hæ sunt lethales con-

A medicamentis.

convulsiones in acutis morbis obſervatæ, quæ, ut jam diximus, in acutis ardentibusque febribus ſunt pernicioſiſſimæ, omniumque maxime, quæ phreniticis ſuccedunt, multum quoque a vulneribus convulſiones eſſe timendas, prædictorum ex Hipp. narratæ hiſtoriæ ſatis vos docent. Sed dicetis illas, quæ, cum fiant in principiis acutorum morborum, ex repletis nervoſis partibus ipſas concitari neceſſe eſt, atque alias, quæ quovis modo ab eadem cauſa in iisdem acutis morbis concitantur, qua ratione vel ſalubres vel lethales eſſe, cognoſcemus. Ex ſignis aliis tum, quæ præceſſerunt, tum una quæ illuxerunt, aut poſtea ſequentur. Omniumque maxime coctionis & cruditatis ſigna erunt attendenda, apparentibus enim convulſionibus, morbo plane crudo exiſtente, ſemper nobis malum minantur, eodem modo pernicioſæ nunquam ſolæ, ſed aliis cum ſignis perniciem indicantibus apparere ſoleant. Qua ratione convulſiones, quas in uxore Philini primo, & poſtea in uxore Dromedai, in Philiſta, in phrenitico, muliere Cyzichi, atque in muliere apud frigidam aquam decumbente Hippoc. vidit, lethales omnes fuerunt. In muliere enim Philini, ut ex 1. *Epidem. Comm.* 3. *text.* 21. habetur, multæ convulſiones dolorificæ, cum magno delirio die 8. apparuerunt, quæ & diebus nono & undecimo eædem manentes, cum urinis craſſis, albis, turbidis, multo tempore non reſidentibus, mortales absque dubio fuerunt judicandæ. Non minus & quæ in uxore Dromedai. De qua Hipp. *in Epid.* 2. *text.* 1. *Sexto die mane ſuperriguit, cito percaluit, toto corpore ſudavit, extrema frigida, deliravit, ſpiritus magnus, & rarus, paulo poſt convulſiones, a capite cœperunt, Urinæ oleoſis apparentibus paucis, & cum ſtillis ſanguinis, quæ præceſſerunt. Mortua eſt.* Quæ omnia ſimul certum exitium indicabant. Idem judicium ex hypochondrii tenſione in Philiſta, 5. *obiit, ante diem, cum ex ſepti transverſi magna inflammatione facta eſſet convulſa, ſimul cum peſſimis ſignis.* In phrenitico etiam (præterquam ut nuper a nobis ex Galeno eſt demonſtratum, quod omnes convulſiones in phreniticis exitiales) etiam id convulſiones

Convulſiones ſalutares unde a lethalibus dignoſcuntur.

ipſius

ipsius habuerunt, ut lethalia signa simul cum convulsionibus tunc illuxerint, quando virulenta vomuerit, febris esset horrida, sudor copiosus prima die, assiduus toto corpore, multum delirium, secunda die aphonia, febris acuta, sudavit, non intermisit, quo tempore exitialissimæ factæ sunt convulsiones, quæ in febribus exitium certe prædicabant. Eodem itidem modo, & quæ in muliere *Cyzichi* die decimoquarto, cum extremorum frigiditate, delirio, crudoque plane exsistente morbo: atque hæc sunt, quæ de prædictione a convulsionibus fuerant dicenda, sub quorum genere cum & singultus comprehendantur, de ipsis agendum non videretur tamen cum singulares stomachi sint singultus convulsiones, de illis quoque sigillatim agendum merito duximus, atque eo magis, quod Hippocrates de ipsis distincte quidem a convulsionibus scripserit.

CAP. IX.

Quid singultus in morbis prædicant?

Singultus quid.

A singultu quoque eventus morborum venemur, tametsi idem sit ipsius judicium, atque convulsionis, siquidem & ipse quædam convulsio stomachi est, ut Gal. docuit *in* 5. *Aphor.* 3. *in lib. vero* 4. *de vict. rat. in morb. acut.* singultus appellat motus convulsorios: de qua clare satis *in Comment.* 6. *Aph.* ita habet: *Singultus vero concedatur convulsionem stomachi nominari, quando aliud fuerit sermonis propositum, ut singultus substantiam cognoscemus, melius fortassis fuerit non convulsionem ipsum nominare, sed quendam motum ejusdem quidem generis, cujus vomitus, intentum autem & illo vehementiorem. Nam stomachus appetens eorum aliquid, quæ in ipso continentur, expellere, ad duos movetur casus, vehementiorem quidem in singultibus mediocriorem illo in vomitibus, siquidem in vomitibus appetit ea tantum, quæ in ventriculi spatio latiori continentur, expellere, in singultibus autem ea, quæ sunt in ipso ventriculi ore penitiora.* Ex quibus apparet singultum esse motum expultricis stomachi, aliquod noxium expellentis. Veramque stomachi convulsionem singultum dicimus, sed eum, quæ cum motu fit,

qualis in epilepticis læso cerebro obſervatur: aut melius dicamus, ſingultus, ut Gal. *in ſect.* 4. *de vict. rat. in acut. text.* 69. nobis tradidit, eſſe quosdam motus convulſivos. Concitantur vero ex Hipp. *in* 6. *Aph.* 39. vel ex repletione, vel inanitione, ſcilicet partium nervoſarum, particulatimque oris ventriculi. Replent vero cibi multi, potus, humores, phlegmones, flatus. Siccant calor igneus, immoderatæ omnes vacuationes, purgationes, vigiliæ, jejunia, atque alia hujusmodi. Ceterum ſingultum fieri ab iis cauſis, uti veræ convulſiones concitantur, præcedit Hipp. de vera ſtomachi convulſione locutus, quæ ab altera harum cauſarum fit. Quod vero ſæpius fiant ſingultus propter mordicationem oris ventriculi, qui motus ſunt ſimiles convuſionibus, quos convulſivos motus, multi merito appellent, minimeque convulſiones, proinde mirum non eſt, ſi ab aliis cauſis fiant, ab illis quippe omnibus, qui vel copia gravantes ſtomachum, vel moleſta quapiam qualitate ipſum lædentes. Nam cum ventriculus copia humorũ, vel ciborum pravorum, opprimitur, aut acrimonia mordetur, aut diſtenditur flatu, aut calore aut frigore aliave qualitate irritatur, aut reſiccatur, vel revellitur eo motu convulſioni haud abſimili, noxam nititur expellere. Quæ Gal. videtur *in lib.* 8. *de comp. med. c.* 8. attigiſſe, cum ait: *Similiter, & ſingultus ſtomacho interdum ob frigiditatem, aut repletionem accedit, interdum ob mordacitatem humorum acrium, & medicamentaria qualitate præditorum:* & paulo poſt: *Singultum autem ſine his fieri video, acribus humoribus aut ſeroſis & medicamentis ſtomachum mordentibus quos ubi vomitu rejecerint, ſtatim ſingultu liberantur.* Quia & multi devorato pharmaco ex tribus piperis generibus conſtante, ſi ſtatim vinum ſuperbibant, omnino ſingultiunt, ex quorum numero etiam ego ſum. Amplius autem & cibo in mordacem qualitatem corrupto aliqui ſingultiunt, & quod a vomitu ſtatim liberantur, omnibus notum eſt. Quidam etiam ex rigore oris ventris ſingultiunt. Verum pueros maxime ſingultire contingit, tum ob corruptionem alimenti in ventre, tum ob partis frigiditatem, atque ab iis cauſis ſingultus fiunt. Verum in febribus ſingultiunt homines quandoque propter

Singultus cauſa

per-

perniciolam aut ſtomachi, aut cerebri, aut inteſtini tenuis aut hepatis, inflammationem, aut preſſo ore ventris a cava hepatis parte in tumorem elata, aut propter hepatis fervoris communicationem, aut acri humore e parte inflammata in os ventriculi defluente, & ipſum mordente, itemque acris exhalatio irritans ſtomachum, ſed hæc ſatis ſint de cauſis, quibus ſingultiunt Hinc illis cognitis ad prognoſticum declinemus, dicamusque ex ſingultibus eos tantum non eſſe timendos, qui citra febrem ac alium morbum, ex vino aut cibis fiunt, aut etiam ab humoribus acrioribus, vel frigidis, vel calidis, vel corruptis. At in febribus quemadmodum & convulſiones perpetuo timendi ſunt, omniumque maxime febri ſupervenientes. Quædam febres dicuntur etiam ſingultuoſæ, ex eo quod in ipſis homines fere perpetuo ſingultiant, augeanturque aucta febre & remittantur eadem remiſſa, quas febres Græci *lygodes* appellant. Quarum quidem Hippoc. meminit *in Sect.* 4. *lib. de rat. vict. in acut. text.* 69. Et Gal. *in Comment.* dixit, febrem ſingultuoſam appellari, in quo ſingultus permanet, ac per totum morbum ſimul cum febre exacerbatur, ut plurimum vero eæ non parum ſuſpectæ haberi debent, quod fiant inflammato aut ſtomacho, aut tenui inteſtino aut hepate. *Cornel. Celſus* ſcribit, frequentem ſingultum jecur inflammatum ſignificare; non tamen ſimpliciter hepate inflammato ſingultiunt ægri, ſed quando hepar ad maximam attollitur inflammationem, ex Gal. *in* 5. *lib. Aph.* 3. licet Hippoc. ibidem dixerit ſimpliciter: *Hepati inflammationem patienti ſingultus advenit.* Quare in hepatis inflammatione ſingultus exitialis eſſe ſolet. Non minusque fit cerebro ac ventriculo inflammato, omniumque maxime, ſi a vomitu fiat, de quo Hipp. *in* 7. *lib. Aphor.* 3. ſcribit: *A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum.* Gal. de ipſo ita ſentit: Qualis paſſio eſt convulſio muſculis, talis eſt ſingultus ſtomacho, qui humoribus infeſtatur, convenit nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam os ejus & gulam. Quos per vomitiones abjiciens ſtatim a ſingultu liberatur, qui ſi neque per iſtas ceſſaverit, duorum alterum oſtendit,

Singultus quid præſagit.

vel cerebrum nervorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, quare a vomitu plerumque perniciem oſtendit concitatus ſingultus, omniumque maxime in ilei affectu, ex quo Hipp. *in ſect. 7. Aph. 10.* dixit: *Ab ileo vomitus, ſingultus, convulſio, malum.* Et Gal. *in Comment.* dixit: *Non ſemper in iis vomitum adeſſe, ſed quando exitiales ſunt, & ſi vehementius diſtorqueantur, ſtercus eis aſcendit, atque ſingultiunt.* Quare in acutis febribus a vomitu & præſertim malo ſingultus aſcendens, mortalis erit judicandus; qualis fuit obſervatus ab Hippoc. *in 3. Epid. com. 2. text. 9.* in muliere ægrotante in mendacium foro, de qua ait: *Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida, ſingultus multus, ſitis laborioſa: quæ poſtridie obiit.* In quacunqve vero febre acuta ſingultus frequentior & moleſtior, futuri exitii nobis erit indicium, omniumque maxime, ſi a vomitu malo, dico vomitum malum ex humoribus aut fœtidis, nigris virulentis aut ſinceris, qui evacuantur. Ex quo merito in Sect. 4. *Coac. præſag. ſect. 3. text. 15.* in vomitionibus ſinceris damnatur ſingultus. Ab immoderata etiam cum evacuatione tum purgatione ſingultus ſolet eſſet exitialis, quod reſiccatis nervoſis partibus ſtomachus convellatur. De quibus Hippoc. *in Sect. 5. Aph. 3. Ubi ſanguis multus fluxerit, ſingultus aut convulſio, malum:* Et in ſequenti Aphoriſm. *Ex ſuperflua purgatione convulſio aut ſingultus ſuperveniens, malum.* Omniumque exitialiſſimi ſunt ſingultus, qui immodice purgatis corporibus, ac vel etiam ſuapte natura debilibus. De quibus Hipp. forte *in lib. 7. Aph. 41.* dixit: *Si ſenioribus ſupramodum purgatis ſingultus ſupervenerit, non bonum.* Similiter ſolent ſingultus in ictericis ex tumore aut inflamatione hepatis concitari. De quibus in *Coac. præſ. lib. 7. ſect. 2. com. 1. text. 17.* hæc habentur: *Qui fœdati morbo regio non adeo acriter ſentiunt, ſiquidem ſingultiunt, alvi iis exturbantur, fortaſſe ſupprimuntur atque ii valde flaveſcunt. Non ſingultiunt hi, quovis modo affecto hepate, ſed ita pleno aut inflammato, ut vel præcopia exundatis bilis totus ventriculus aut ſtomachus gravetur, aut mordeatur, vel præ magnitudine inflammatio-*

Singultus exitialiſſimi.

mationis ac fervore opprimatur, quod tum demum evenire solet, cum affectus maximus est. Verum, ut lethalium seu exitialium singultuum judicium confirmetur, signa alia pernicioſa, cum quæ præcesserunt, tum quæ una illuxerunt, tum quæ postea, quando singultus exitiales nunquam soli erunt, sed alia ejusdem pernicioſæ naturæ aut ante aut simul conſpecta habebunt signa. Quæ auctor Prorrheticorum *in* 1. *lib.* expressit, dicens: *Aphoniæ cum singultu, pessimæ.* Et in Coacis præsagiis: *Lassati, singultientes, stupore detenti, mali.* Pessima signa erunt, sudores frigidi, extrema frigida non recalescentia in febre ardentissima, non sitire, cibum abhorrere, sudare copioſius, & febrem non intermittere: stilla sanguinis e naribus, & alia hujusmodi multa, quæ quisqve videre poterit, in hiſtoria illius mulieris, quæ in mendacium foro decumbebat, de qua, ut dictum est, Hipp. *in libr.* 3. *Epidem.*

Singultus exitiosi unde noscuntur.

CAP. X.

De rigoribus, atque quid in morbis significent.

De rigoribus quoque in præsentia quatenus ad prognoſticum judicandum maxime faciunt, acturi, in primis ipsorum cognitionem, juxta noſtrum ordinem præmittemus, neque inutiliter, cum non possit, eis non probe cognitis, de morbis judicium certum ex rigoribus haberi. Rigor itaque est naturalis caloris subita ac violenta, sive, ut ait Gal. *in lib. de tum. palp. convulſ. & rigore. Dolorifica perfrictio cum quadam inæquali totius corporis concussione, agitationeque ab expultrice facultate partium sensibilium, conante foras expellere humores noxios, oborta.* Distinguitur a tremore, quod tremor sit unius tantum membri vibratio, rigor totius corporis. Ab horrore, quia hic sit totius cutis & rigor totius corporis. Ceterum dicemus hoc paulo post accuratius. Rigor quandoque fit citra ullam febrem, plerumque cum febre una: absque febre rigorem concitari docuit Gal. *in lib. nuper citato cap.* 7. & *in Sect.* 2. *de cauſ. ſymptomatum cap.* 5. atque *in libr. de inæquali intemperie cap.*

Rigor quid.

A tremore & horrore quomodo distinguitur.

8. qui contra antiquos fieri absque febre rigores demonstravit. Viditque ipse Alexandriæ juvenem citra febrem ex dactilorum immaturorum esu, quippe ex humore crasso venas obstruente, riguisse. Antiqvis vero cognitum haud fuit, citra febrem corpora rigere. Non tamen Hippocrati, cum *in primo libro Epid. comm.* 3. *text.* 22. de uxore Epicratis hoc aperte scripserit, dicens: *Epicratis uxor, quæ ægrotabat apud Archegetem instante jam partu, rigore correpta est, non incaluit, ut ferebant, postridie eadem erant.* Datur itaque rigor citra febrem, quia Gal. *in sect.* 6. *comm.* 3. *text.* 9. rigor non potens calefieri & a Græcis *anechtermeton* nuncupatur, veluti ille, qui potest calefieri, quippe quem febris subsequitur, validus concutiensque ac morbidus dicitur. Sed quomodo cum a frigore, tum ab horrore rigor distinguatur. Gal. *in libr. nuper citato de trem. palp. convulſ. & rig. cap.* 6. his verbis expressit, dicens: *In ægrotantibus sane non idem videtur cum eo, quod est horrere, aut frigere.* Dicimus igitur subinde accessionis insultum, huic sane cum rigore, alteri cum horrore, alii cum frigiditate sola oboriri, & in omnium Medicorum commentariis idem usus verborum exsistit. Ita cum quis cum nulla concussione corporis & agitatione perfrigescit, non hic riget, verum si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accidere oportet, quod si non accidat, sed cutem quidem inæqualiter commoveat, perfrictionem nominant: sin autem hanc quidem perturbet, quatiatque per quosdam insultus, corpus autem totum non commoveat, horrorem nominant, ut hic cutis solius affectus talis exsistat, qualis totius corporis rigor. Causæ rigorum sunt primo immoderata cum caliditas tum frigiditas. A calore immodico & frigore confertim corpus alterari horrore & rigore, ii, qui balneum nimis aut calidum aut frigidum ingrediuntur, probe sciunt, & a Gal. *in lib. secundo de cauſ. ſympt. cap.* 5. demonstratum est. Ex quo merito ab Hipp. scriptum est: *Ulceribus frigidum quidem mordax cutem obdurat, dolorem insuperabilem facit, & rigores febriles.* Quidam etiam ex vehemen-

Perfrictio, & horror quid.

Rigorum causæ.

hementi timore horrent. Veluti alii tremunt ab ulceribus & abſceſſibus ſuppurantibus, nec non rigere corpora aliquando ab inuſtione & ſectione, Gal *in ſect. 6. Epid. comm. 3. text.* 19. nobis prodidit: cum dicit: *Sed ab his cauſis rigent, tanquam ab aliquo acri ſenſibilem carnem lædente.* Ex quo merito præcipuas rigorum cauſas, bilioſos, acres humores *Galenus* ſtatuit. Hi enim admodum ſenſibiles partes mordicantes, ſunt in cauſa, ut calor naturalis ad ipſos quidem ejiciendos, magno impetu exſurgens, motum illum inæqualem concuſſivumque in toto corpore efficiat, quod Gal. *in ſect. 2. ſympt. cauſ. cap.* 5. docuit. Hujusmodi rigores clare apparent in febribus bilioſis, omniumque maxime in iis, quæ intermittunt. In quibus idem, quando humores bilioſi tenues admodum mordaces extra venas expulſi ab omnibus ſenſibilibus particulis continuatim expellantur, quippe ab hac in aliam partem, atque ab illa in aliam, quousque humores, vel ad cutim ferantur, per ejusque poros, ſcil. per ſudorem vacuantur, aut ad ſtomachum pervenerint, ex quo vomitu rejiciuntur, aut ad alvum, per quem foras demittuntur. Hinc rigores bilioſæ vacuationes ſequi ſolent. Quod a Gal. *in lib. 6. Epid. comm. 2. in text. 6.* hiſce verbis ſcriptum eſt: *In ſermonibus de rigore oſtenſum eſt amaram bilem, quæ cum impetu per ſenſibilia corpora ad excretionem fertur, conſequi rigorem.* Rigor vero hujus eſt generatio. Acres enim ac infeſti humores a venarum expultricibus pelluntur extra ad partes, a quibus non minus ii expelluntur, cum has ipſorum acrimonia infeſtet, & excitet expultricem, viciſſim in alias, hæque in alias, quousque aut, ut nuper dictum eſt, ad cutim, aut ad ſtomachum, aut ad ventrem venerint, & dum conantur partes læſæ humorem expellere, calor naturalis ad eas, ut opem ferat, evocatur. Ex quo extremæ partes algent eo deſtitutæ. Finitaque humorum expulſione, quod eſt ubi ad cutim, aut ad alium locum extimum, per quem excerni poſſint, deventum ſit, rurſum calor foras effertur. Quo tempore extrema denuo incaleſcunt, & multoque magis

A bilioſis & acribus humoribus.

ſi

ſi calor naturalis robuſtus fuerit. Quo prælanguido exſiſtente tarde & parum incaleſcunt. In hac itaque humorum expulſione fit illa corporis totius inæqualis concuſſio ac vibratio, quæ rigor eſt. Dumque fit hæc, extrema calore intus recurſo frigeſcunt. Hinc dum rigent corpora, una etiam frigent. Quare rigores ab acribus humoribus concitantur. Quandoque vero fiunt ab humore craſſo venis obſtruente. Cujusmodi fuit ille, quem Gal. Alexandriæ in juvene obſervavit, de cujus ſane rigoris generatione, *in nuper citato lib. cap.* 6. Gal. ita habet: *Nunc autem naturalis caloris vi impedita rigor occurrit, cupit enim tanquam nec ſubſtantia nec robore oblæſus tum expandi, tum in omnes partes corporis diſtribui. Prohibitus autem & vi in altum repulſus ad proprium principium refugit: Cum autem ibidem manere nequeat (nam ſubſtantiæ ſemper mobili loco conſiſtere mos eſt,) ſeſe ligans ac veluti in unum congregans, æqualiter ſane non intro libero motu protenditur. Sed vehementi latione utens, & veluti a carcere exſiliens nonnunquam inſurgit motu adverſus ea, quæ tranſitum ipſius occupant; illa ſane impetuoſa cohibetur, totum autem corpus cum incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporoſus nunc redditus, dum illiditur in ea, quæ obſiſtunt, intro rurſus reſilit, ſeu ictu repercuſſus ac iterum ad principium revertitur. Inde rurſus erumpens incidit violentius, iterumque reſilit etiam in hoc illapſu, idque frequenter per ſucceſſionem fit, quamdiu noxa perſeverat.* Incipiunt vero rigores a dorſo & lumbis, quod Hipp. *in ſect.* 5. *Aph.* 62. ita habet: *Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorſum ad caput, ſed & viris parte corporis poſteriore magis quam anteriore. Velut ex cubitis ac femoribus. Sed & cutis viris rara. Hoc quidem pilus indicat.* Sed hæc ſatis pro rigorum illuſtranda notitia, nunc ad ipſorum prædictionem, quam ſane primum a bonis rigoribus venemur. Boni itaque rigores ſunt eorum, qui in febribus obſervantur, periodici, febriumque propria qui ſunt ſymptomata. Periodici, qui aut quotidie aut alternis diebus aut ternis, omnes ſalubres, febres intermittentes antecedunt, quas omnes periculo vacare Hipp. *in lib.* 4. *Aph.* 43. tra-

Ab humore craſſo.

Rigorum prædictio.

Rigores boni quinam.

tradidit, eoque magis, quo major est intermissio, & quo minus est molestiarum tempus. De his enim in *Aph.* 63. ait: *Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Cum enim, ut Gal. docet in Commento, per omnem corporis habitum mota rigores accidant, atque ideo singulis accessionibus expurgetur, atque evacuetur, non absque ratione ad infebricitationem pervenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est, quod nunc dictum est ab eo, quotidie rigores fiunt, quotidie etiam febres cessant, sic videlicet si & per tertium diem vel etiam per quartum. Quod scilicet fieri videtur & in tertianis, & in quartanis circuitibus, in quibus febres solvuntur, & rursus redeunt, quarum proprium est, ut cum rigore redeant. Omnium vero optimi sunt rigores judicatorii optimi. Cujusmodi sunt, qui febribus superveniunt continuis in aliquo dierum judicatoriorum, cum signis concoctionis, a quibus aut sudores optimi copiosi, aut vomitiones, aut alvi dejectiones aut sanguinis e naribus eruptiones succedunt, atque ex ipsis febres aut prorsus tolluntur aut maxime minuuntur. De quibus Hipp. *in quarto lib. Aph.* 58. ait: *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Duo vero optimi rigoris videntur esse propria, primum, ut corpora a rigore maxime incalescant, idque fieri triplicem ob causam, ut Galen. *in libr. de trem. palp. rigore cap. ult.* docuit, primo quia calor naturalis ab ambiente repressus in altum colligitur, ut particulis conantibus noxios humores expellere, opem ferat, atque deinde, ut *in Sect.* 3. *lib. de temp.* docuit, humore intus exsistente enutritus & auctus, totus vehementer foras expanditur. Secundo quod calor ob violentam illam ad partes corporis permansionem, motionemque non parum accendatur, veluti lapides ferrumque ex mutuo contritu atque assiduo motu valde incalescunt. Demum calor dum ex alto redit, ferventis aliquid humoris secum ducit, quo incalescit corpus. Quo vero corporis nativus calor fuerit robustior, eo corpus a rigore calidius fiet, & quo minus fortis eo minus est calidum. Hinc corpora probe calefieri a rigoribus, bonum est, qui

Rigoris optimi quænam propria.

naturam firmam ac viribus potentem ſignificet, veluti e contrario, ut paulo poſt videbimus, qvum nihil aut parum incaleſcunt, ex rigoribus peſſime eos ſe habere naturamque prælanguidam teſtatur. Quare a rigore corpora maxime calefieri, quocunque fiat modo, optimum erit. Quod in omnibus, a quibus cum optimæ vacuationes, tum purgationes fiunt, obſervatur. Alterum eſt optimorum rigorum proprium, quippe quod optima aut evacuatio aut purgatio ſuccedat. Addamus quoque, quæ aut febrem prorſus tollat, aut ſaltem diminuat. Quales ſane in multis ægrotis Hipp. obſervavit, quippe in uxore Epicratis, quæ apud Archegetem decumbebat, in Charione, in Lariſſæ Virgine, in ſorore apud Timeneum decumbente, Philiſtide. De Epicratis uxore *in primo Epidem. Comm.* 8. *text.* 22. ait: *Die decimo quarto ſuperriguit, febris acuta. Quintodecimo vomuit biliosa, flava, ſubcrebra, ſudavit, libera febre, ſub noctem non febris acuta, urina craſſa cum candido ſedimento.* Et de Charione *in lib.* 3. *Epidem. Comm.* 2. *text.* 2. *ſeptimo ſuperriguit, febris acuta, per totum corpus ſudavit, judicatus eſt, & eodem modo poſtea in recidiva, ſeptimo decimo ſuperriguit, febris acuta, ſudavit, febre eſt decretorie liberatus:* & de Virgine Lariſſæ *Epid.* 3. *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox ſudavit toto corpore multum & calidum, ſine febre eſt judicata. In libr. vero quarto Epidemior. text.* 83. meminit ſororem, quæ erat apud Timeneum cum rigore judicatam: & *in Sect.* 7. *quoque libr. text.* 66. Philiſtidem Eraclidis uxorem eodem modo cum rigore judicatum. Aliquando in ſanguinis profluvio rigor eſt bonus. De quo *in Sect.* 3. *Prorrhet. text.* 168. legitur: *Quibus in principio largum ſanguinis profluvium, rigor fluxionem ſiſtet.* Neque immerito aliquando ex *immodica vacuatione* calore toto una cum ſanguine intus recurrente. Nihilominus in morbis hujusmodi rigores longitudinem prænuntiant, nam ut Galen. ait *in Comm. Ubi morbum non ſedaverit ſanguinis eruptio, exceperitque eam rigor, utrumque longum redditur ex eo, quod corpus difficulter caleſiat:* Aliquando etiam decretorie per tremores judicium de-

declarant, ut *in Coacis præſagiis* 1. *libr. Comm.* 1. *text.* 27. habetur, atque hi boni cenſentur rigores in morbis. Mali vero e contrario ſunt, a quibus primo corpora minime incaleſcunt aut parum, quod naturam prælanguidam ſignificent, de quibus in 1. *Prorrh.* ſcriptum eſt: *A rigore refrigeratio non recaleſcens, malum.* Idemque *in ſecundo libro* habetur, quod, ut Gal. ſcribit in Commen. caloris exſtinctionem ſignificat, quod in muliere in foro mendacium decumbente Hipp. obſervavit. Sunt etiam pernicioſi, quos aut nulla ſequitur vacuatio bona, aut mala, meritoque dicuntur Critici, ſed mali, qui non judicant. De iis Gal. *in ſect.* 2. *Prorrh.* ſcribit: *Nam qui univerſaliter de rigore inteliexerunt, perpetuo eos meminiſſe oportet, quod ſi vel tertio vel quarto die fuerit, talium febrium peculiare eſt ſymptoma. In morbis vero poſtea apparens, ſi judicationem non intulerint, deterrimum exſiſtit.* Deterrimi ſunt, qui cum mala aliqua excretione apparent, quod ſint ex judicatoriis non judicantibus, qui aut mortalia, ut Gal. affirmavit, aut judicii difficilis eſſe ſolent. De quibus in ſect. 1. *Prorrh.* 31. *Si ex perfrictione ſudantes non recaleſcant, malum; ex his quoque laterum æſtus, cum dolore rigor ſuperveniens, malum.* Sudores vero malos eſſe cum frigidos omnes, tum maxime partium ſuperiorum, tum copioſos minime febrem tollentes. De his Hippoc. *in primo Epid. comm.* 3. *text.* 28. de uxore Dromedai ſcribens, ait: *Tertio die circa meridiem ſuperriguit. Febris acuta. Urinæ eædem: hypochondrii dolor: faſtidioſa ac nauſeabunda, nox moleſta, non dormivit. Sudavit per totum ſubfrigida.* Et Mulier quæ in foro mendacium decumbebat, itidem ſæpius ante mortem riguit, & cum ſudore frigido. Copioſus quoque etſi non frigidus, crudo exſiſtente morbo, neque febrem neque ſymptomata tollens, lethalis eſt; præcipueque ſi aut die ſexto aut octavo conſpiciatur. Cujusmodi obſervatus fuit ab Hipp. in eo, qui incaleſcens cœnavit. De quo *in primo Epid. comm.* 3. *text.* 79. Hipp. *Octavo riguit, febris acuta, ſudavit multum, febre carere viſus eſt, non multum dormivit, a ſomno frixit. Qui die undecimo obiit: Et in Coac. præ-*

Rigores mali.

Deterrimi.

ſagiis legitur: *Qui ſubinde exſudant & rigent, lethale eſt.* Quare rigores omnes mali ſunt, quos aut nulla vacuatio, aut mala ſubſequitur. Qui ad febrem vero ſpectant, deterrimi ſunt, febrem non tollentes, aut non minuentes. Quod apud Hipp. legitur *in ſect.* 4. *Aph.* 56. hiſce verbis: *Febricitanti rigor ſuperveniens, febre non deficiente, malum.* Omnium vero maxime ex aliqua copioſa vacuatione ſi id fiat, ut Galen. *in quarto libr. Aph.* 46. meminit, ita dicens: *Nam ſi aliqua evacuatio rigorem ſubſequatur, quæ nullam febris facit intermiſſionem, propter utrumque diſſolvi hominem veriſimile eſt, & quia vis imbecilla ferre non poteſt rigoris agitationem, & quia ab evacuatione diſſolvitur.* Quod ſi vires prælanguidæ fuerint ex morbo, hujusmodi rigorem lethalem eſſe, Hipp. *in eo lib.* 4. *Aph.* ita ſcripſit: *Si rigor incidat febre non deficiente, ægro jam debili, lethale eſt.* Omnes enim rigores quicunque fuerint prælanguentibus viribus, ſunt perniciales, quoniam exſtinctionem nativi caloris nobis indicant. Cujusmodi intellexit auctor Prorrhet *in* 1. *Prorrh. text.* 57. cum dixit: *Refrigeratio cum rigore non recaleſcens, malum.* Et *in ſect.* 2. *lib. poſt oculorum perverſionem in febre laborioſa rigor ſuperveniens mortem fatetur.* Forte & de his Hipp. cum *in lib.* 7. *Aph.* 7. ait: *Ex multa potatione rigor & deſipientia, malum.* Rigent enim, auctore Galeno, ubi calor multitudine exſtinguitur. Cognoſcuntur etiam rigores deterrimi, qui ſunt ex aliis malis ſignis vel ante ipſos, aut una cum ipſis apparentibus, aut quæ poſtea apparent. Cum malis enim in febribus continuis perpetuo timendi ſunt. De quibus Hipp. *in ſect.* 1. *Epid.* ſcribit: *At, cum febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet, ſiquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua ſuperrigebant, inſomnes erant, graviter angebantur, ſitibundi, faſtidioſi.* In phreniticis, in quibus albæ urinæ aut fœces apparent rigores ſunt pernicioſi, ut *in ſect.* 1. *Prorrh. text.* 13. ſcriptum eſt. Scribitur etiam *in ſect.* 2. *lib. text.* 29. *cum rigore non agnoſcere familiares, ſeu ignorantiam, malum eſſe: itemque & oblivionem.* Gal. *in comm.* ex inſigni refrigeratio-

Cum viribus prælanguentibus lethales.

Rigores deterrimi unde cognoſcuntur.

ratione & victum esse calorem judicandum: & postea scribatur: *a*) *Æstuosi rigores quadantenus pernicioſi, flammans quoque cum ſudore facies in his, mala.* Et postea *text. b*) 56. etiam de hujusmodi rigoribus scribit: *In oculorum perverſione cum febre & laſſitudine rigor pernicioſus. Comatoſi in his male habent.* Et *in primo Coacorum præſagiorum: c*) *Rigores, quibus multa in ſomnum inclinatio inventa eſt, utcunque lethales, quod ſi cum iis facies flammæ in modum exardeſcit cum ſudore, malignum eſt.* Et postea *d*) *malignos esse rigores* scribit, *torporem inferentes.* Quod exstinctionem caloris denotent. Et postea: *e*) *E rigore cum capitis dolore exſolutiones, lethales ſunt.* Quod significent cerebrum insigni phlegmone teneri. Quare ex aliis symptomatibus malis augetur malorum rigorum judicium. Quemadmodum quoque intellexit auctor *Coacorum præſagiorum, f*) cum ait: *Quibus rigor in noctem incidit, tumque afflictantur magis & ſine ſomno agunt, multum exæſtuant.* Aut quod *in* 3. *lib. Prorrh. g*) *text.* 27. sic clarius legitur: *Supervenientes rigores & nocte magis quodammodo exacerbantes cum vigiliis & venarum agitationibus in ſomnis, atque urinæ præter arbitrium excernentes, in comatoſas aliquando finiunt convulſiones.* Sed dicamus nos lethales esse hujusmodi rigores cum eis malis signis conspectis. Quare in acuta febre rigores cum signis malis, judicium exitii augent. Sunt etiam pravi ex *Coacis præſagiis, h*) rigores continui, aut frequentes: qui aut interni visceris suppurationem indicant, aut frustra tentatam Crisin, aut denique nativum calorem exstingui. Cujusmodi fuere in muliere in foro mendacium decumbente, cujus historia illustre satis nobis erit exemplum ad illustranda ea, quæ de exitialibus rigoribus hactenus diximus. Cum hæc sæpe in eo morbo riguerit, atque semper cum signis pernicioſis. Quam quidem Hippoc. *in libro tertio Epid. i*) *text.* 9. hisce verbis est complexus: *Mulierem, quæ decumbebat in mendacium foro, primum enixam cum dolore maſculum, corripuit febris.*

Rigores exitiales.

a) Lib. 1. Prorrh. 67. *b*) Ibid. 89. *c*) Text. 7. *d*) Text. 14. *e*) Text. 22. *f*) Text. 20. *g*) Lib. 1. Prorrh. 101. *h*) Text. 9. 10. *i*) P. 1080. Ægr. 12.

bris. Initio ſtatim ſitibunda cor illi dolebat, faſtidioſa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisque, non dormivit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus ſecundum caput & frigidus ſudor. Tertio cum dolore dejecit alvus cruda, multa, tenuia. Quarto ſubriguit, omnia irrita ſunt in ſomnis. Quintum diem laborioſe tranſegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copioſa. Septimo ſuperriguit, febris acuta, ſitis ingens, ſe jactavit, ſub veſperum per totum corpus ſudavit frigidum: frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Iterumque nocte ſuperriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, nonnihil deliravit, ſtatimq; ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, ſitibunda, comatoſa, faſtidioſa: Vomuit bilioſa, pauca, ſubflava. Nocte graviter ſe habuit, nihil quievit, multum affatim minxit inſcia. Nono omnia fuerunt remiſſa. Sub veſperam comatoſa, aliquantulum ſuperriguit, vomuit amara, bilioſa. Decimo rigor, febris exacerbata eſt, nihil dormivit: Mane multam, in qua nihil ſubſideret, reddidit urinam, extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta bilioſa vomuit, non multo poſt riguit, rurſusque extremæ partes frigeſcebant. Sub veſperam rigor, ſudor frigidus, multum vomuit, nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida: ſingultus multus, ſitis laborioſa. Tertiodecimo nigra virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die ſanguis de naribus. Defuncta eſt. Huic perpetuo venter erat lubricus, horrebat. Sed tempus eſt, ut quædam etiam de prædictione ab horroribus ſubjiciamus.

CAP. XI.

De horroribus & ipſorum prædictione.

Horror quid.

Horrorem affectum eſſe pravorum humorum per cutim diſcurrentium. Gal. *in* 1. *lib. de humoribus text.* 17. docuit: *Hic vero affectus motus inæqualis, ſive concuſſio totius cutis eſt, veluti rigor totius corporis. Ab horroreque ex hoc diſtinguitur, atque etiam quia horror eſt motus parvus, vehemensque, ac magnus rigor.* Ex quo merito horrorem parvum rigorem plures fecere: Galen. *in lib.* 2. *de diff. feb.* dixit

xit medium esse inter rigorem & frigefactionem. Fiunt horrores ab omnibus causis rigorum, quippe observamus in balneis horrores cum a calido tum a frigido, ab humoribusque commordentibus ad cutim motis Ex Galen. *in 7. Aph.* Omnes enim mali succi plenos, cum vehementer calefiunt, horrore vexari Gal. *in 6. Epidem. com. 3. text. 67.* tradidit. Calefiunt enim cum in febribus ex febrili quidem calore, tum in phlegmone. Hinc ex interna phlegmone vel etiam hos concitari *in lib. 2. Prorrhet. a) text. 42.* scribit, præsertim ii, qui celeriter transmutantur, uti ægri etiam implacidi sint: sed nedum a febribus, sed quovis modo humores commotos horrores concitare, Gal. *in sect. 2. de caus. sympt. cap. 5.* ita scripsit: *Ac mihi quidem sic videtur. Eundemque hominem sicuti quiescentem quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrore & exercitatum rigore concutiente urgeri.* Et paulo post: *Jam aliquos, qui cruditate laborarunt, scimus, cum quievissent, nullo affectos dolore: Cum balneum fuissent ingressi, aut in sole stetissent, excrementa, quæ prius quieverunt, calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum ex animi affectibus ira.* Ubi vero excrementa, ut pituitosa aut biliosa acria sint, cujusmodi ex præexcellenti putredine fieri solent, ad cutim mota atque discurrentia horrorum ægrotis sunt in causa. Sed his præmissis ad Prognosticum. Horrores primo statuamus nunquam bonos, continuis febribus succedentes, iis exceptis, a quibus continuæ febres intermittere cœperunt, boni enim hi sunt, veluti si etiam in ardentibus febribus, qua hora fiebat exacerbatio, frigus, horror aut rigor appareant, indicio enim sunt, naturam prævalidam esse, pravosque humores expellere a venis foras. Optimi quoque sunt judicatorii boni, qui concocto quadantenus morbo apparent, ubi bona quæpiam vacuatio aut purgatio successerit. Quod in Lariſſæ virgine Hipp. vidit, de qua *in lib. 3. Epid. b) com. 3. text. 83.* ita scripsit: *Sexto die ex naribus multum fluxit, inhorruit & mox sudavit in toto corpore*

Unde.

Horrorum prognosticum.

Horrores boni.

Optimi.

a) Lib. 1. 75. b) Pag. 1110. Ægr. 12.

pore multum, & calidum, ſine febre eſt judicata. Apparentibus itaque coctionis ſignis, ſimulque & aliis judicatoriis ſignis, ſi horreant ægri, bonum; Criticas enim vacuationes atque purgationes præcedere ſolent: De quibus *in Sect.* 1. *Coac. præſ. com. text.* 19. *Inhorreſcentes, anxii, laſſitudine preſſi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt.* Non particulatim, ut nos putamus, ſanguinis eruptionem denotant, ſed generatim criticam perturbationem, veluti & auctor Prorrhet. *a*) ait: *Qui ab horrore ſimul critice ſudarunt, poſtridie vero ubi inhorruerunt, præter rationem vigilent, eos ſanguinis eruptionem incurſuros, puto.* Quod quicquam certi non habere Gal. *in Com.* affirmavit. Quare boni tantum horrores ſunt, a quibus continuæ febres in-
Mali. termittere incipiunt, atque judicatorii boni. Mali vero ſunt primo, qui purulentos ac tabidos explicant, judicatorii mali, atque ubi in principio peſtiferorum morborum fiunt. Qui cum propter maximam humorum pravitatem, atque ob naturæ infirmitatem fiunt, tentantem movere humores, at nequeuntem. Quod clarius explicare videntur, ubi ab horroribus parum incaluerint. De quibus Hipp. *in* 3. *lib. Epid. com.* 3. *b*) *text.* 69. ſcribit: plures eorum, qui febribus peſtilentibus laborarunt, horruiſſe: ait enim: *Horrebant, & ſub mortem delirabant.* Quod in Critone, qui tertio die ex tumore peſtilenti interiit, obſervatum eſt, de quo Hipp. *in* 1. *epid.* 3. *c*) *text.* 26. ait: *Decubuit eodem die horreſcens, faſtidioſus, parum calens:* Eodem quoque modo ſcripſit *in lib.* 7. *Epid. d*) *text.* 39. Ariſtocratem, qui die tertio ex carbunculo peſtilenti eſt defunctus, principio horruiſſe. Ex judicatoriis malis, qui ex Gal. aut difficilis ſunt judicii aut lethales. Cujusmodi eſt ut *in ſect.* 7. *Aphor.* 4. Hipp. ait: *a ſudore horror, non bonum:* Et auctor Prorrh. *e*) *in* 2. *lib. text.* 30. *Ex lumborum dolore ad os ventriculi recurſiones febriles cum horrore, aquoſa tenuia & multa removentes, mente aberrantes, voce privatæ, nigra vomentes, moriuntur.* Et *in*

a) Lib. 1. 149. *b*) P. 1089. G. *c*) P. 984. Ægr. 9. *d*) P. 1222. Text. 52. *e*) Lib. 1. 83.

in Sect. 1. *Coac. præſ. com.* 1. *text.* 8. *Qui frequentibus e dorſo levibusque horroribus deſudant, difficili morbo laborant.* Ex quibus colligitur horrores, qui vomitus malos & exitioſos ſeqvuntur, eſſe judicatorios malos, qui ut dictum eſt a Gal. *in* 7. *Aph.* 4. aut ſunt difficilis judicii, ſcilicet ubi non adſunt ſigna lethalia; aut lethales, ubi unum aliquod lethale illuxerit ſignum, ut in ea adducta oratione apparet, in qua delirium, vocis defectio, & nigra excrementa vomitu excreta. In *Coacis vero præſagiis, a*) difficiles eſſe illos horrores, qui ſæpius fiunt, id eſt, crebros ſeu frequentes, quique etiam celeriter permutantur. Quod *in Pror. b*) *lib.* 2. *text.* 42. ita expreſſum eſt: *Ex dorſo frequentes horrores, celeriter in aliam tranſeuntes conditionem, implacidique urinæ interceptionem cum dolore indicant.* Quod recte magis *in Coaco* nuper citato præſagio declaratur, cum legatur ibi: *difficiles ſunt; etenim urinæ ſuppreſſionem & laborioſum morbum ſignificant, atque iis tenuis ſudor obortus, peſſimus.* Sed de lethalibus hiſce horroribus Hipp. *in* 3. *lib.* Lethales *Epidem. com.* 3. *c*) *text.* 65. ita ſcribit: *Omnes hæ cum multa tuobatione erant conjunctæ. Ventres enim plerisque turbati, horrores, ſudores non decretorii, cum urinis multis ſupra potum, nullam concoctionem & craſſitudinem habentibus.* Quales Hipp. *d*) vidit in muliere apud frigidam aquam in Thaſo decumbente; atque tales ſunt horrores decretorii mali, qui cum ſignis lethalibus perpetuo exitium portendunt. Demum ſunt horrores quoque mali, qui nedum febre non tolluntur, ſed cum peſſimis apparent vacuationibus, de quibus *in* 1. *Coac. præſ. com.* 1. *text.* 36. ſcribitur: *Laſſitudine fracti cum horrore, cum exſudaverint judicii modo & recaluerint celeriter, malum, tum alias tum ſi eo tempore ſanguis e naribus ſtillaverit, tabisque indicia:* Quos in maxima & graviſſima illa tabe, quæ plurimos peremit, crebros apparuiſſe. Hippoc. *in* 3. *Epid. com.* 3. *e*) *text.* 66. ſcripſit, de quibus ait: *Horrebant & ſub mortem delirabant.* Sed non

a) Loco modo allegato. *b*) Lib. 1. 75. *c*) Pag. 1089. B. *d*) Lib. 3. Epid. p. 1096. Ægr. 2. *e*) P. 1089. C. D.

Quando suppurationem & tabem denotant

satis sunt crebri horrores ad suppurationem & tabem exinde denotandam, sed alia quoque signa desiderantur, nimirum anhelitus difficultas, febris assidua, quæ noctu augetur, cum sudoribus & tussiendi cupiditate, dolore, atque aliis signis, quibus Hipp. *in* 2. *lib. Prognost. a) text.* 60. purulentos cognosci docuit. Sed tamen in febre continua aut cum phlegmone interno, vel materia in pulmonibus putrescente, perpetuo indicabunt suppurationem seu purulentiam horrores multi, frequentes, inordinati cum dolore & respiratione difficili. Quod *in Coac. præsag. b)* scriptum videtur, cum legatur: *Frequens horror & difficultas spiritus in doloribus, tabis indicia sunt*, quatenus indicant pus, & ab eo tabem futuram. In sputis enim sanguinis malignis, aut ubi humores in pulmonibus, aut inflammatio in suppurationem vertitur, horrores inordinati, & tusses sunt. Qui membranis pulmonum aut thoracis a putri humore acri reddito commotis fiunt.

CAP. XII.

De prædictione a torporibus ac paraplegiis.

Torpor quid.

Per torporem affectum quidem alias intelligendum diximus facultatis animalis cum sensus motusque difficultate, & aliquando quendam obtusum sensum & motum partis alicujus.

Unde.

Hujus causa est, ut docuit Gal. *in* 1. *de caus. sympt. cap.* 5. obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio nervorum, quibus causis spiritus impeditur, perinde enim nervi a frigidis crassisque humoribus solent obscurari, ut luto aqua & nubibus aër obscuratur; aut qualitas frigida aut exterior aut interior. In febribus vero has quoque habet causas, a quibus torpescere partes solent, quippe phlegmonem, scirrhum, luxatas intro vertebras, quibus nervi compressi obstruuntur, seu angustiores ad meatus redduntur. Illius vero, quippe animalis facultatis affectus cum motus & sensus difficultate, causæ exsistunt cerebri refrigeratio tum positiva, ut ajunt, tum per exstinctionem caloris nativi. Sed torporum causis perspectis, quid in morbis portendant, videamus

In morbis quid portendit?

a) P. 42. lin. 25. & seq. b) Text. 17.

deamus, quando in sanis apoplexiam prænuncient: de quibus *in Coacis præsagiis* *) ita scriptum est: *Torpores & sensus privationes præter consuetudinem ortæ futuras apoplexias denunciant.* Et paulo post, *a*) ait: *Apoplecticis perfrictiones & torpores, pravum indicare.* Ceterum in febribus continuis perpetuo torporem malum, omniumque maxime mentis, quem ignaviam appellant. Hi enim in acuta quidem febre plane sunt perniciales, cum ex cerebri refrigeratione, aut caloris nativi exstinctione proveniant, utrumque enim perniciale est. A rigoribus torpores malignos dici voluit auctor *Coac. præsag. lib.* 1. *text.* 14. cum dixerit: *Rigores multi torporem inducentes, maligni.* Item *in b*) *lib.* 3. *text.* 16. torpores animi seu ignaviam in phreniticis esse exitialem prodidit; neque immerito, cum aut refrigerato cerebro in phrenitide, quod pernicioſissimum esse signum alias ostendimus, aut exstinctione caloris nativi fiat. Eodem modo in *lib.* 1. *c*) damnat torporem cum surditate, a qua prodeant stillæ sanguinis e naribus. Quod nos nedum difficile quippiam, sed prorsus exitiosum affirmamus. Nec minus in aliqua phlegmone interna, ignavia mentis pernicioſa esse videtur, quæ tantum a flammeo calore, discusso nativo calore, fiat. De qua forte etiam *in lib.* 3. *Coac. præs. d*) ait: *Dolor in pectus firmatus cum torpore, malus in febre.* Ex inflammatione etiam interna, neque resoluta, neque suppurata, neque per exspuitionem solum pernicioſum est, torpentes ægros videre. De qua forte *in lib.* 7. *Coac. præsag. e*) *sect.* 2. *text.* 13. ita scriptum est: *Ex angina citra judicium hypochondrii dolor, cum impotentia & torpore, insidioſe occidit, etiamsi valde modeste habere videantur.* Quare mentis ignavia seu animæ torpor in acutis morbis perpetuo lethalis erit. Alicujus vero partis corporis sensum, & motum obtusum reddi, qui affectus torpor est partis cujuspiam corporis, nunquam bonum, nisi critice aliquando appareat, morboque concocto. Non enim impossibile est, critice humorem a venis ad nervos transmissum, torporem iis partibus

Mentis torpor quando omnium maxime malus.

Torpor alicujus partis corporis nunquam bonus.

*) Text. 476. *a*) 478. *b*) Coac. præs. 91. *c*) Text. 208. & 334. *d*) 315. *e*) 374.

tibus inducere, quæ hiſce nervis, utuntur, veluti & tremorem aliquando videri criticum ſuperius fuit demonſtratum. Sed hoc raro contingit, et ex ſignis criticis facile cognoſcitur. Eodem modo paralyſin, ſeu paraplexiam, ſeu particularem apoplexiam judicabimus; quas in morbis quandoque utiliter concitari, humore a venis protruſo, aut ad ſpinalem medullam, aut ad partium particularium nervos, quibus obſtructis paralyſis fit; ſed ubi cerebri vitio fit in acutis morbis, id plane eſt pernicioſum, propterea in vulneribus nuper illatis, ubi partes aliquæ reſolvuntur, haud procul abeſſe exitium prædicant. Minus periculoſum poſt apoplexiam aliquas partes motu privari, quas proprie Hipp. paraplexias vocare ſolet. Fit vero aliquando, ut materia paraplexias faciens, prout ab una ruit ad aliam partem, eas reſolvat paraplectico modo, & has mutet in convulſiones. Quas mutationes auctor Prorrh. *lib.* 3. *Prorrh. a*) *text.* 26. vidiſſe his verbis, meminit: *Quæ ex lumbis ad collum, caputque redundant, reſolvuntque paraplectico modo, convulſiva & mentis vacillationem patientia, an & talia convulſione ſolvantur? Ex his varie ægrotant per ea profecti.* Hocque ex vario humorum motu fieri affirmandum eſt. Quod & Gal. fatetur ſe vidiſſe hiſce verbis: *Nempe & ſemel ego ita affectum quendam, permutationemque varie ſeſe mutuo excipientium ſymptomatum habentem vidi. Fiebant autem & illi hæc prægreſſis lumborum, collique, & capitis doloribus, manus tota ab his ægre tum ſentiebatur, tum movebatur, ſicuti & in dictione dictum eſt paraplectico modo, quum non eſſet exacta paraplegia, mox ſuperveniens convulſio ſenſiliorem eam, atque ad motiones expeditiorem fecit, placata autem convulſione ſenſim rurſum deterior reddebatur. Deinde rurſus tum lumborum, tum colli, tum capitis dolore correptus, univerſam ſubitamque habebat paraplegiæ in manu adauctionem, atque rurſus poſtea non parum convellebatur.* Quæ etſi veriſſima ſint, tamen quicquam certi non docent, neque enim convulſio paralyſi ſuperveniens affectum ſolvit, neque contra. Quocunque modo ægroti ex acutis febribus paraplectici evadunt, perpetuo malum.

Paraplexia quid.

a) Lib. 1. Prorrh. 118.

Omni-

Omnium vero maxime apoplexia, & in ægrotis & in ſanis timenda erit, de qua Hipp. *in 6. Aph.* 51. ait: *Quicunque ſani dolore capitis repente capiuntur, & ſtatim muti fiunt, & ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris eos apprehenderit.* Sed de his affectibus, cum poſterius ſeorſum acturi fuſius ſimus, ſermonem hunc claudemus, & quoniam linguæ reſolutio ſeu defectio ſolet eſſe magni momenti ad venandum prognoſticum in acutis morbis, propterea de hoc ſymptomate ſigillatim quoque agendum duximus.

CAP. XIII.

De prædictione ex aphonia, id eſt, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis.

Linguæ reſolutio.

Cum ex omnibus partibus corporis reſolutis ac torpeſcentibus, linguæ reſolutio, quam teſte Gal. *in* 1. *Prorrh. text.* 23. Græci aphoniam appellant, non parvi ſit momenti ad aſſequendam in morbis prædictionem, ideo de ipſa in præſentia agendum quoque duximus. Cœterum, quia aphonia vocis privationem ſeu interceptionem denotat, veluti vox tremula, clangoſa, acuta, querula ſeu plorabunda ejus vitium, idcirco, clarioris hujus ſymptomatis notitiæ cauſa, de voce pauca præmittemus. Hæc enim aut prorſus tollitur, aut minuitur, aut vitiatur. Vitiatam vocem dicimus raucam, clangoſam, acutam, ſtridulam, interruptam, quam plorabundam vocant, querulam, lugubrem, tremulam, quæ omnes ſunt vitiatæ vocis differentiæ, veluti obſcura, balba ſeu balbutiens, tarda, imminutæ ſunt ſymptomata. Prorſus vero ubi ægri loqui non poſſunt, ſilentium, ſed proprie magis linguæ privationem, interceptionemque dicimus. Silentii vero nomine nedum ſublatam vocem, atque ægros voce defectos, ſeu mutos, intelligimus, ſed eos quoque, qui cum nullo vocis vitio teneantur, loqui tamen non volunt. Proinde ſilentium ac taciturnitas, quod cum affectum melancholicum declaret, merito in *Prorrheticis a*) inſaniæ ſignum in multiloquis habetur, mutos vero ac voce defectos dicimus, qui loqui non poſſunt. Rauca vox & balbutiens,

Vocis vitiatæ quales differentiæ.

a) Lib. 1. 54.

butiens, acuta, tarda, tremula, nulli est non cognita. Non usque adeo nobis notum est, quæ clangosa, stridula, interrupta, seu effracta, plorabunda, querula, lugubrisque dicatur. Clangosa enim stridula, querula, plorabunda, ejusdem generis cum acuta esse videntur, quando teste Gal. *in lib.* 2. *Prorrh. text.* 12. cum siccatione vocificorum organorum, meatu angustiore effecto, in acutum maxime vox efferatur: nam acuta in morbis fit, maxime organis siccatis, aut siccatione asperæ arteriæ communicata, quæ, cum magis acuta fit, clangosa dicitur, & adhuc magis, querula, plorabunda, stridula. Arteria enim humiditate irrigata rauca vox editur, siccitate exarescens, primum quidem clara, deinde acuta reditur, quia in angustum coguntur vocalia instrumenta, hinc si magis adhuc intendatur siccitas, κλαγγώδης clangosa, ac stridula exauditur, qualis est gruum, aut qualis a gravi tono inchoata in acutam definit. Alii intercisam, inæqualem & obscuram appellant, eique similem faciunt, quam temulenti edunt. Postrema aucta adhuc siccitate evadit lugubris, aut flebilis, aut querula, ac plorabunda, aut suspiriosa, cujusmodi flentibus pueris editur, quæ voces fiunt, ut nobis auctor est Gal. *in lib.* 6. *Aphorism.* 49. eo modo quo luctuosæ, intercisæ, atque offensantes fiunt respirationes, quas Hippocrat. *a*) luctuosa suspiria vocat; quippe aut potentia ipsa fatigata, aut duritie instrumentorum, quæ causa est præcipua, aut ambabus causis concurrentibus, aut propter aliquam musculorum voci servientium similem convulsioni dispositionem. Effractas quoque ejusmodi esse voces dicunt, ubi videntur voces in faucibus confractæ eliso quodammodo spiritu. Quomodo & in follibus, qui musica organa spiritu implent, si imbecillior is est, qui folles movet sonus, interrumpitur. Ceterum jam satis circa hasce vocis differentias. Nunc priusquam ad aphoniam descendamus, brevi oratione prognosticum perstringamus. Omnes enim eæ voces vitiatæ in continuis acutisque febribus malæ sunt, omniumque maxime in phreniticis & in febribus ardentibus. In quibus summum vitæ discrimen

Voces vitiatæ quid in malis præsagiunt.

a) Aphor. Sect. VI. 54.

minantur,

minantur, cum maximam ſiccationem vocalium inſtrumentorum ſequantur, & aliquando prælangvidam potentiam, aut diſpoſitionem convulſioni ſimilem, quæ cum a ſiccitate fiat, pernicialis erit. Proinde auctor Prorrhet. *a*) *in lib.* 2. *text.* 22. ait: *Vox acuta, clangoſa, mala eſt.* Galenusque *in Comment.* tanto pejorem eſſe clangoſam & plorabundam, quanto majorem indicant ſiccitatis affectionem. Antea de acuta *b*) *in text.* 10. dixerat: *Quibus vox acuta eſt, his hypochondria introtracta ſunt.* Galenusque ait: *Plerisque, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad infernam ſedem trahi hypochondria, ſepti transverſi aut propter inflammationem, aut cum propter igneam caliditatem areſcit, aut cum a pleura membrana inflammata, aut ſiccatione indurata trahitur.* Ex quibus colligito in morbis cum voce acuta, ubi intro hypochondria tracta ſunt, eſſe pernicioſum, quod ſi cum lethali aliquo alio ſigno fuerit, periculi judicium quoque una augeri neceſſe eſt. Utpote legitur in *libr.* 1. *Prorrhet. text.* 17. *Ex vomitu gravi, faſtidioſoque, vox clangoſa, oculique concretum pulviſculoſum habentes, inſaniam oſtendunt, ut Hermozygæ uxori, quæ vehementer furens muta obiit.* Neque mirum, ut poſterius declarabitur, ab acuta clangoſaque voce, poſtea morbo in pejus abeunte, mutos fieri, quippe aut a ſiccitate induratis, convulſisve vocalibus muſculis. Meritoque hinc Auctor *Coacor. præſag. c*) ſcripſit: *Acuta vox & lugubris, & oculorum obſcuratio, convulſiones accerſunt.* Quod indicent hæ voces maximam ſiccationem, a qua convelluntur partes nervoſæ. Clangoſam vero vocem, cum linguæ convulſione, vehementi inſania, cum tremore, & duritie, prorſus eſſe pernicialem *in lib.* 3. *Coac. præſ. d*) memoriæ proditum eſt. De tremula vero voce *in lib.* 2. *Coac. præſag. ſect.* 2. *text.* 31. *e*) ſcribit: *Cum voce tremula alvi præter rationem ſolutio in iis longiore tempore corpus male habentibus, lethale.* Sed jam ſatis de prædictione ex voce vitiata ac imminuta. Nunc de iis ſcribamus, qui prorſus voce deficiunt;

a) Libr. 1. 47. *b*) Libr. 1. 45. *c*) Text. 257. *d*) Text. 99. & Lib. 1. Prorrhet. 19. *e*) Coac. præſ. 258.

Aphoniæ cauſæ.

unt; Græci *aphoniam*, & noſtri vocis privationem, ſeu interceptionem appellant. Gal. *in primo Prorrh. text.* 23. & *in* 24. ſcribit: vocis privationes fieri, & propter voci aſſervientium inſtrumentorum læſionem, & propter principium nervorum affectum. Principium nervorum cerebrum eſt, atque principium ſpinalis medullæ. Quo affecto muteſcere ægrotos cognoſcimus, vel ex eo, quod cum voce aliæ ſimul functiones lædantur, quippe ſenſus, motusque; idque fit cerebro oppreſſo, ut in apoplexia & in comitiali morbo; aut quia venæ craſſo ſanguine intercipiuntur, ac organa valde reſiccata ſunt, aut ipſo cerebro reſoluto. Voci partes ſervientes, quarum læſione vox læditur, atque intercipitur, eſt larynx, ejus muſculi, atque thoracis, nec non pulmones, nervi recurrentes. Quibus convulſorio modo læſis, vox intercipitur aut læditur, manentibus aliis functionibus integris. Addunt alii vitalis ſpiritus reſolutionem, ut in iis, qui nimio gaudio afficiuntur, qui reſoluto calore loqui non poſſunt, aut ſuffocatione, ut in hyſtericis affectibus, aut contractione, ut in metu, ex quo multi tremuli & aphoni evadunt, aut demum ipſius refrigeratione, aut exſtinctione, eodem itidem modo & animalibus ſpiritibus ita affectis. Quibus quidem ita præmiſſis reliqvum eſt, ut quid particulatim aphonia in morbis portendat, explicemus. An vero aphonia quicquam boni aliqvando ſignificet? non per ſe, cum omnis aphonia mala ſit, ſed aliqvando qvidem ſalutem prænuntiat. Critica quæ eſt, a qva optima vacuatio fit, qualem meminit Hippoc. *in lib.* 7. *Epid. text.* 26. in Theoclis cognata, in qua ſudor non multo poſt judicatorius erupit. Auctor vero Coac. præſag. *in lib.* 1. *Coac. præſ. text.* 27. ſcribit, quandoque tremores ſolvere aphonias ex rigore concitatas. Quæ etiam brevi tolluntur, non ita malæ cenſeri debent, neque eæ, quas ſeqvantur urinæ copioſæ. De quibus, *in lib.* 4. *Coac. præſag. ſect.* 2. *text.* 35. *a*) ſcriptum eſt: *In convulſionibus aphonia diutius durans, malum: quæ durat brevius, vel lingvæ reſolutionem vel brachii, & partium dexterarum ſignificat. Solvitur autem*

Aphonia quid in morbis portendit.

Aphoniæ quænam non ita malæ.

a) Coac. præſ. 359.

derepente

derepente prodeuntibus urinis multis affatim. In iis etiam, qui ſuffocantur, aphonia, a qva poſtea recte loqvantur, non lethalis eſſe ſolet. De qva Hippocrat. *in quinto Aphoriſmorum* 5. ait: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi eum febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua ſolent ſolvi crapulæ, loquatur.* Qvæ etiam in principiis fiunt morborum, tametſi nunqvam bonæ, tamen aliqvando ſolam multitudinem humorum teſtantur. Cujusmodi in muliere, quæ trimeſtri fœtu gravida in littore habitabat, conſpecta eſt. *a)* Nonnunquam ſolent aphoni reddi ægroti ventriculo ab aliquo humore læſo, quo aut ſponte, aut arte vomitu rejecto, liberantur, de qua Hippoc. *in lib.* 5. *Epidem. text.* 39. *b)* ſcribit: *Hermophili filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipſum, & non deſcendebant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero ceſſavit, ſequenti die ſine voce, jacebat ſtertens, diſtortos habens oculos, febricitans. Penna vero immiſſa vomuit bilem atram, & clyſtere immiſſo, ſtercus multum ſubiit.* Quomodo etiam plures a vermibus aphonias obſervavi ſine periculo. Non perpetuo etiam ex vulneribus aphoniæ ſunt perniciales, eæque præſertim, quæ parum durant, & a quibus vox probe reſtituitur ægrotis, qualem vidit Hippocrat. (ut *in lib. quinto Epidemiorum text.* 51. *c)* legitur) in puella, quæ a rupe ceciderat, voce ſtatim privata. Indicat tamen læſum cerebrum cum vomitu & ſanguinis fluxu. Non tamen ita affectis perpetuo aphoniæ malæ exſiſtunt, ut auctor *Coacorum præſagiorum* docet *d)* *in lib. primo ſec.* 2. *text.* 27. 28. & 29. Peſſimæ vero ſunt, quæ ſunt ex judicatoriis non judicantibus, pernicialiſſimæ, quæ cum lethalibus ſignis apparent, juxta illam univerſalem Epidemiorum Lib. 2. *e)* propoſitionem, *quod judicatoriorum non judicantium quædam lethalia, & quædam difficilis judicii.* Quare aphoniæ judicatoriæ non judicantes peſſimæ ſunt. De qvi- Quænam peſſimæ.

a) Lib. 1. Epidem. p. 990. Ægr. 13. *b)* Pag. 1152. Text. 40. *c)* Pag. 1155. Text. 55. *d)* Coac. præſag. 77. *e)* Pag. 999. lin. 1.

qvibus *in ſeptimo Coac. præſagiorum text.* 51. *f*) *Quibus vox in febre intercepta ſine judicatione, cum tremore moriuntur.* *g*) *Subinde rigentibus mutitates lethales ſunt, iis vero moderatus capitis dolor eſt:* & in ſeqventi textu: *Mutitates in febre acuta cum exſolutione non ſudanti quidem lethales, minus autem exſudanti, diuturnitatem ſignificant:* & in ſecundo Prorrheticorum text. 58. *h*) *Ex lumborum dolore ad cor recurſiones febriles cum horrore, aquoſa tenuia, multa revomentes, mente aberrantes, voce privatæ, nigra vomentes, moriuntur:* hæc eſt aphonia ex non judicatoriis lethalibus, qvod vomitiones nigræ & deliria exitium portendentia, ſimul illuxerint, & poſtea *i*) *text.* 59. *In febribus ad hypochondrium dolores ſine voce, ſudore ſi k*) *ſolvantur, maligni, his ad coxas dolores cum ardente febre, & ſi alvus eruperit, pernicioſum:* & poſtea: *l*) *Quibus voces cum febre deficiunt, poſt judicationem, hi trementes & comatoſi pereunt:* & Galen. *in Comm.* clarius ait: *Quibus apparente ſolum febre aphonia fit, & poſt judicationem, hi trementes & comatoſi pereunt.* Febribus ſcilicet, non ſine ſignis, ſed cum mala judicatione, viſis: & *in libro* 3. *Prorrheticorum* ex Galeno: *m*) *Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro cum ſudore absque arbitrio ſuperflua excernantur, & ſi repetitio quædam ſymptomatum pari modo fiat, in longius excidunt ejusmodi morbi tempus.* Cum ſignis pernicioſis prorſus lethales. Qvalia ſunt ſudores capitis in febri vehementi, ſudores frigidi, extrema livida, cum intus urunt, vehementia deliria, comata, catochi, convulſiones, tremores, difficilis ſpiritus, frigidus, ſublimis & alia hujusmodi multa. De qvibus Hippoc. *in Philiſci hiſtoria n*) ait: *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant, minxit nigra, aliquantum dormivit. Sub diem obmutuit, frigida ſudavit. Extremæ partes liveſcebant.* Cum vehementi delirio, aut in delirium vehemens deſinentes, aut a vehementi

f) Coac. præſ. 247. *g*) Ibid. 255. *h*) Lib. 1. Prorr. 83. *i*) Lib. 1. Prorr. 90. *k*) Addunt alii *non*, ut ſit, *ſi Sudore non Solvantur.* *l*) Text. 91. *m*) Textum Hippocratis reperies lib. 1. Prorrhet. 94. *n*) Lib. 1. Epidem. p. 966. Ægr. 1.

menti delirio, aphoniæ ſunt lethales. De qvibus *in 2. libr. Prorrheticorum*, *o*) ex Galeno legitur: *Si in febre aphoniæ, quæ convulſivo modo fiunt, deſinunt in eam, quæ cum ſilentio fit, ecſtaſin, pernicioſum.* Auctor vero *Coacorum præſag. p*) *in 2. Coac. præſag. ſec. 2. text.* 27. inſanias vehementes, cum vocis interceptione, lethales eſſe ſcribit. Cujusmodi fuere, quæ in phrenitico Hippoc. *q*) obſervavit, atque in Hippia ſorore phrenitica ante mortem, ut *in Epidemiis r*) legitur. Quem affectum, ſcilicet aphoniam cum vehementi delirio conjunctam, & ab exſoluta facultate animali provenire e mortuis aut languentibus inſtrumentis, quæ vocem edunt, affirmamus, veluti in phrenitide, tremore, palpitatione ſpectatur. De qvibus auctor *Prorrhet. in primo lib. text.* 24. ait: *Quæ cum exſolutione fiunt aphoniæ, peſſimæ.* Sed hic videtur de vitalis facultatis reſolutione loqui. Sunt non minus lethales, qvæ una cum ſpiritu ſublimi phænomeno qvoqve, id eſt, apparente, de qvo Galen. in *primo Prorrheticorum s*) dixit: Videntur autem omnes, qui talem inſpirant inſpirationem, ſcapulas movere totas, ita, ut per veſtimenta motio conſpicue appareat, tanqvam valide ipſi ſuperioribus thoracis partibus operentur. De qvo etiam Auctor *Coac. præſ. t*) *in lib. 2. ſec. 2. text.* 25. ſcripſit: *In vocis interceptione ſpiritus veluti iis, qui ſuffocantur, commotis ſurſum ſcapulis redditus, malus.* Qvi ita reſpirant, ſublimes thoracis partes ad omoplotas usqve movere videntur. Nam cum inſpirando diaphragma ſatis eſſe non poteſt, thoracis muſculi ſuperiores, qvi e collo in thoracem protenduntur, una adjuvant. Etiam cum brevi ſpiritu vocis interceptio eſt lethalis, cujusmodi fuit, qvæ altera die in Pythione viſa eſt. *u*) Ex convulſionibus etiam, qvæ reſiccatis nervis fiunt, aphoniæ lethales ſunt. In qvo ſenſu Auctor Prorrhetic. *libr. primo text.* 23. habet: *Aphonias cum ſingultu eſſe peſſimas.* Qvæ etiam ex

o) Verba Hippocratis lege lib. 1. Prorrhet. 54. *p*) Text. 254. *q*) Epidem. lib. 3. p. 1100. Ægrot. 4. *r*) Libr. 7. pag. 1225. Num. 62. *s*) Huc pertinet lib. 1. Prorrhet. text. 25. *t*) Text. 252. *u*) Epidem. lib. 3. p. 1098. Ægr. 3.

humorum multitudine fiunt convulſiones, ſi aphoni fiant anginoſi, lethaliſſimum eſt. Cujusmodi fuiſſe anginoſam, de qva Hippocrat. *in quinto Epidem. text.* 101. *a*) ſcriptum reliqvit: *Quarta die convulſa, ſine voce, ſtertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua eſt quinta die.* Ceterum aphoniæ, qvæ una convulſis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non ſunt, veluti & tremores, convulſiones, & alia hujusmodi ſymptomata, a copia humorum in morborum principiis facta: Cujusmodi fuere obſervata ab Hippoc. *b*) in muliere arimeſtri fœtu gravida, in littore decumbente, qvæ tamen cum ſignis aliis exitioſis præter artis, ut Galen. viſum eſt, exſpectationem evaſit. Sed perpetuo in exitioſis morbis virium robur attendere oportet, bonam reſpirationem & recte ægrotum ſe habere ad omnia, quæ ei offeruntur. Nam his apparentibus, ut Galen. teſtatur in Heropyti hiſtoriæ commento, vel etiam in moribundis, prorſus non eſt deſperandum, indicant enim robuſtiſſimam naturam.

Aphoniæ minus pernicioſæ, quomodo a lethalibus dignoſcuntur.

Qvæ vero fiunt reſoluta facultate animali, ac vitali vel maxime langvente, exitium in foribus prænuntiant, cujusmodi fuere, qvæ in Philini uxore, *c*) in phrenitico, *d*) in muliere apud frigidam aqvam decumbente, *e*) in phrenitica muliere *f*) ante mortem obſervatæ ſunt. Cum catoche qvoqve ſunt pernicioſæ, ut docet Auctor *Prorrh. g*) *in lib. 3. text.* 4. Cum comate non minus freqventes; qvæ in unico morbo fiunt, ut in 2. *lib. Coac. præſag. ſec.* 2. *text.* 33. *h*) ſcriptum eſt. Ex capitis qvoqve dolore pernicioſæ, nam phlegmonem in cerebro factum teſtantur, de qvibus *in* 2. *Prorrh. text.* 20. *i*) ſcriptum eſt: *Quibus ex dolore aphoniæ, moriuntur:* & *in* 2. *Coac. præſag. k*) ait: *Qui ex dolore muti fiunt ægri, moriuntur.* Iis etiam aphoniæ, qvibus caput percuſ-

a) Text. 104. p. 1162. *b*) Lib. 1. Epidem. p. 990. Ægr. 13. *c*) Lib. 1. Epidem. p. 976. Ægr. 4. *d*) Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægrot. 4. *e*) Lib. 3. Epidem. p. 1096. Ægr. 2. *f*) Ibid. p. 1114. Ægrot. 15. *g*) Lib. 1. 96. *h*) An Coac. præſag. 259.? Confer. & lib. 1. Prorrhet. 91. *i*) Lib. 1. Prorrhet. 55. *k*) Coac. præſag. 249.

cuſſum eſt (qvod cerebri inſignem læſionem denotant) exitium prænuntiant. Cognoſcuntur vero cerebri inſigni offenſa aphoniæ, ex aliis functionibus ſublatis. Qvod Hippoc. *in quinto Epidem. l*) ita expreſſit: *Cui caput lapide percuſſum eſt a macedone cecidit, tertia ſine voce erat, anxietas, febris tenuis, nihil audiebat, neque ſapiebat, non ſine tremore.* Chirurgi ad cognoſcendum cerebrum vulneratum, vocis interceptionem, ſangvinem ex ore aut ex auribus, vomitum, obſervant. Ut vero ex his colligam, aphonia lethalis, perpetuo cum malis exitioſisqve ſignis, obſervabitur, aut ipſam aphoniam præcedent, aut ſubſeqventur, veluti in Sileno, *m*) uxore Philini, *n*) phrenitico, *o*) muliere apud frigidam aqvam, *p*) anginoſa, *q*) atqve Pythione ab Hippocrate, fuit obſervatum. Sed Pythionis hiſtoriam prodamus, qvi ſæpe in morbo aphonus evaſit. De qvo ita *in 3. Epidem. r*) *text.* 55. ſcripſit: *Lingua inaruit, ſitibundus erat, bilioſus, non dormivit: Urinæ ſubnigræ, ſuſpenſio ſublimis, non ſubſidebat. Altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præcipue circa manus & caput, obmutuit, voce defectus eſt, diu breviſpirus, rediit calor, ſitiit. Nocte quievit, circa caput modicum ſudavit. Die tertio interdum quievit. Veſperi ſub ſolis occaſum aliquantum frixit, turbatio. Nox laborioſa fuit; nihil dormivit, ab alvo pauca compacta ſtercora deſcenderunt. Quarto mane quievit, ad meridiem omnia irritata ſunt, frigus, mutus, ſine voce, in deterius,* & ſic porro. *Octavo frixit, voxque eum defecit, ſpiritus exilis & imminutus, & decimo mane ſine voce, multum frigus, febris acuta, multus ſudor. Obiit.* Sed age finem huic libro imponamus.

FINIS TERTII LIBRI.

l) Lib. 1. Epidem. p. 969. Ægrot. 2. *m*) Lib. 1. Epid. p. 976. Ægr. 4.
n) Lib. 3. Epid. p. 1100. Ægr. 4. *o*) Ibid. p. 1096. Ægr. 2.
p) Ibid. p. 1075. Ægr. 7. *q*) P. 1098. Ægr. 3. *r*) Sect. 3. Ægrot. pag. 1059.

PROSPERI ALPINI DE PRÆSAGIENDA VITA & MORTE ÆGROTANTIUM

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

Quantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis Prognoſticum conducat?

Meminem Medicorum latere arbitror, cognitionem facultatis vitalis maxime facere ad illuſtrandam in morbis prædictionem. Addimus nihil hac ipſa cognitione eſſe oportunius, ad denotandum naturæ totius robur, atqve infirmitatem. Hanc facultatem ſedem habere in Corde, Medici omnes fatentur, veluti in Cerebro animalem & in Hepate naturalem fundari diximus: non minusqve etiam hujuſce facultatis (qvam vires vulgus Medicorum appellat) robur ſeu firmitatem, ad futuram ſalutis ſpem in ægrotis prædicendam, magni profecto eſſe momenti. Ex qvo merito Galen. *in libro de Pulſibus cap.* 34. dicebat: *Si facultas vitalis poteſt morbi ferre vigorem, neceſſe eſt, ſervari hominem, atque ipſa nequeunte, mori.* Cognoſcitur vero facultatis hujus firmitas, ſeu robur, a robuſtis, nulloqve modo læſis, actionibus, veluti ab infirmis languor, ſeu infirmitas, nobis qvoqve innoteſcit. Vitales vero actiones & operationes ſunt arteriarum pulſationes, qvas vulgus pulſus ſimpliciter vocat, atqve reſpirationes. Ex ipſisqve facile vitæ ſtatus, qvalis ſit futurus, intelligitur, præſertimqve a pulſibus. Vita enim nihil aliud eſt, qvam actio qvædam ipſius animalis in partibus, qvæ vivunt; actio vero omnis prodit a propria ejus facultate, idcirco vitæ actio a propria venit facultate, qvæ vitalis appellatur. Facultas autem omnis veluti actione in-

Vitalis facultatis cognitionis utilitas.

Robur unde noſcitur.

Actionis vitalis

indiget, ut innoteſcat, ita & actio inſtrumento: actionis vero vitalis primum inſtrumentum eſt ſpiritus vitalis, qui cum a corde ad omnes corporis particulas confluat, ut cum illis communicetur, aliis quoque opus habuit inſtrumentis, ſcilicet arteriis, per quas ipſe ad quasvis corporis partes ducitur. At quoniam vitalis hic ſpiritus calidam maxime efferveſcentemque naturam habuit, ideo, ut conſervaretur, aliqua ipſe opus habebat refrigeratione, alioquin ſeipſum ocyus conſumpſiſſet, vitaque privaſſet animal. Siquidem corpus aliquod actu calidum ſine aliqua eventilatione, & refrigeratione diu manere incorruptum non poteſt. Itaque & vitalis ſpiritus a natura, ut diu conſervaretur, pluries ventilandus, ac refrigerandus erat. Hinc natura (quæ nunquam in neceſſariis defecit) alia inſtrumenta animali conceſſit, quippe aſperam arteriam, & pulmones, qui cum dilatarentur, intus aërem frigidiorem exciperent, cordique per arterias communicarent, quo cordis caliditas, atque igneus ſpiritus refrigeretur, compeſcatur; & cum comprimerentur, ipſum quoque calorem eventarent: expellunt enim compreſſione vapores, ſeu fumos fuliginoſos a corde, purioremque reddunt vitalem ſpiritum. Erant igitur neceſſaria omnia hæc inſtrumenta facultati vitali. Quæ quidem a quolibet vel etiam illorum vitiato læditur, & infirma redditur. Quod ſane a pulſuum accurata obſervatione nobis maxime innoteſcit, non minusque & a reſpirationibus. Nulla vero operatio ſpectatur, quæ robur & infirmitatem hujus facultatis vitalis præclare magis manifeſtat, quam pulſus & ipſa reſpiratio. De quibus in hoc libro, ut una cum ex aliis ſuperius illuſtratis, prognoſticum in ægrotis venari poſſimus, accurate a nobis eſt agendum.

inſtrumenta.

CAP. II.

Quid ſit pulſus, atque quot generibus pulſus omnes comprehendantur?

Ut ex pulſibus prognoſticum in ægrotis venari poſſimus, hæc primo nos noviſſe oportet; ſcilicet quid pulſus dicatur, atque pulſuum differentias, & cauſas. Pulſus vero

Pulſus quid.

ro nihil quidem aliud eſt, quam ſenſibilis cordis & arteriarum motus, quo hæ attolluntur & ſubmittuntur. Dividitur pulſus primum in motum dilatationis, quem *Diaſtolen* nuncupant, atque in motum contractionis, quem etiam *Syſtolen* Græci dicunt. Ab hisque duobus motibus cordis, arteriarumque, nativus calor generatur, ac conſervatur. Diaſtolis enim motu aer frigidus ad cor attrahitur, qui vitale robur, unde ſpiritus quoque vitalis generatur, excitat, ac recreat. Syſtolis vero motu fumidum excrementum, quod ex humorum deuſtione generatur, expellitur. Quamobrem ex dilatatione cordis & arteriarum perpetuo quantum caloris cor habeat, facile deprehenditur, atque non minus, quibus excrementis fuliginoſis exuberet, ex motu contractionis nobis innoteſcit. Comprehenduntur vero omnes pulſus ex Galeni doctrina, *in primo de Pulſuum differentiis*, decem generibus. Quorum primum ex motus quantitate accipitur, tresque habet differentias, utpote quoniam ipſorum alius eſt magnus, parvus, atque demum alius mediocris, quippe neque magnus omnino, neque parvus, ſed medio modo ſe habens. Dividitur vero quilibet ipſorum rurſus in latum, longum, profundum, anguſtum, brevem, humilem. Magnus dicitur longitudine, latitudine, ac profunditate, vel omnibus iis una junctis. Veluti parvus dicitur, anguſtia, brevitate, humilitate, vel omnibus iis una copulatis. Mediocris vero dicitur, qui neque parvus, neque magnus, quod ad latitudinem, longitudinem, profunditatem, anguſtiam, brevitatem atque humilitatem attinet, exſiſtit, ſed qui medio ſe habet modo. Secundum genus in motionis tempore, vel ut Gal. ait in motus qualitate conſiſtit, cujus tres ſunt differentiæ, quod alii ipſorum ſint celeres, alii tardi, & alii medio ſe habeant modo. Celeres quidem fiunt pulſus, quando arteria modico tempore movetur, atque e contrario, cum longiori movetur tempore, tardi evadunt, mediocris vero, cum medio modo ſe habet arteria ad temporis motum. Tertium ex ictus qualitate, vel melius a virtutis potentia accipitur, cujus etiam tres obſervantur

Pulſuum differentiæ habentur.

Ex motus quantitate.

In motionis tempore.

Ex ictus qualitate.

vantur differentiæ, utpote vehementia, languiditas, ſeu infirmitas, ſeu humilitas, & quæ ad has medio modo ſe habet; ſcilicet pulſus vehemens, languidus, ſeu remiſſus, ſeu humilis, atque mediocris: vehemens autem eſt, qui tangentis manum valide percutit, & pulſat, & ex oppoſito languidus, humilisve, ſive remiſſus, qui perdebiliter, tactum ferit: mediocris, qui mediam ſervat ad utrumque proportionem. Quartum vero genus ex tunicæ arteriæ qualitate ſpectatur, quippe aut prima aut ſecunda; prima quando ex temperamento arteriarum alii calidi, ſcilicet a calida arteria, alii frigidi ex frigida, alii humidi ab humida, alii ſicci ex ſicca, ſentiantur. Ex qualitate ſecunda, alii duri ob arteriam induratam, alii molles ex arteria molli, aliique medii inter utrumque ex arteriæ duritie, & mollitie temperata: duri pulſus dicuntur, qui tactui valide reſiſtunt, & e contrario plurimum cedentes, molles. Ii a vehementibus diſtinguuntur, quod duri valide tactu preſſi humillimi reddantur, & vehementes perpetuo digitis preſſa arteria valide percutiant, & pulſent. Quintum pulſuum genus a tempore quietis accipitur; tresque itidem habet differentias; quippe una crebritatis ſeu frequentiæ, altera raritatis, & tertia mediæ conditionis: pulſus creber dicitur, qui breve habet tempus quietis, contra rarus, qui longum. Sextum genus ſpectatur penes arteriarum, quæ digitis tanguntur, plenitudinem atque vacuitatem. Ex qua pulſus alii pleni, alii vacui appellantur, ex eo quod ii plenam & iſti vacuam arteriam denotent. Septimum genus a rythmi ratione accipitur, qui quidem ſpectatur comparato ictus tempore cum tempore quietis, quæ proportio, ut Gal. *in ſect.* 1. *de differ. pulſ.* docuit, temporis eſt ictus ad tempus quietis. Alii rythmum in pulſibus ordinem dixerunt, alii convenientiam duorum eſſe temporum inter ſeſe, ictus & intervalli. Hujus generis duæ ſpectantur differentiæ, quippe quæ *Eurythmus* dicitur, & *Arythmus*. Idem ac ſi dixerimus conſonum & diſſonum, ſeu ordinem ſervantem, atque ordine turbatum. Eurythmus pulſus appellatur, qui ſecundum vel

Ex tunicæ arteriæ qualitate.

A tempore quietis.

Ex plenitudine, & vacuitate arteriarum.

A rythmi ratione.

ætatem, vel tempus anni, vel regionem, temporis proportionem ſervat; veluti, qui temporis proportioni non reſpondet, Arythmus dicitur, cujus tres ſpectantur differentiæ, prout tribus ſane modis in ipſo rythmum vitiari contingit. Primus ſcilicet, qui mediocrem Eurythmi digreſſionem habet, pararythmusque ob id appellatur, & qui multum a rythmo receſſit, heterorythmus vocatur, veluti Echyrithmum vocat Gal. qui plane omnem rythmum ſeu conſonantiam corrumpit. Octavum genus pulſuum ſpectatur penes ipſorum æqualitatem & inæqualitatem, hujusque duplex eſt differentia, ſcilicet æqualitas & inæqualitas. Æqualis pulſus dicitur, ubi multorum vel unius tantum pulſus differentiæ ad ſe invicem pares ac æquales exſiſtunt, & contra inæqualis. Pulſuum vero inæqualitas duplex obſervatur, quippe, una in uno tantum pulſu, atque altera, quæ in multis pulſuum generibus ſpectatur. Rurſus inæqualitas in uno pulſu, aut in una parte arteriæ, aut in multis fit. His propoſitis, de iis modo agamus pulſibus, qui in uno pulſu & in una tantum arteriæ parte ſentiuntur: qui duobus modis conſiderantur, uno modo penes arteriæ motæ ſitum ſpectantur, uti quando arteria ſurſum, deorſum, antrorſum, retrorſum, ſiniſtrorſum, ac dextrorſum deducta. Atque altero, in motu, cum aliter inceperit, & aliter finierit moveri, juxta unum digitum citatior, & deſinens tardior, aut e contra incipiens tardior, & deſinens citatior. Hocque fit tribus modis, quippe aut cum motus continuus apparet, vel cum intercidit, vel cum recurrit, atqve veluti bis ferit: ſi itaque manens continuus, & non interpolatus, a celeritate ad tarditatem tranſierit, aut a tarditate ad celeritatem fit pulſus a noſtris *impar citatus* dictus. Quemadmodum ſi quiete interciſus, ſyſtole ac dyaſtole citatior ſeu velocior appareat, capras ſalientes imitatur, quæ cito ad aliqvam arborem ſaliunt, inibique morantes, mox cito deorſum præcipitantur, ex qua merito ſimilitudine pulſus *caprizans* a priſcis Medicis fuit appellatus. Eſt & alius hujuſce generis pulſus *dicrotus*, atque bis feriens dictus, quod digitos arteriam com-

Ex pulſuum æqualitate.

Pulſuum inæqualitas duplex.

Prima.

comprimentes aliquando bis feriat, & pulſet: qui aliquando a robuſta facultate fit, arteria tamen vitiata, utpote immodice indurata. Nunc de ea pulſuum inæqualitate agamus, quæ etſi in unico pulſu fiat, tamen in multis arteriæ partibus etiam ſpectatur. Hæc vero bifariam fit, uno modo, qvum motus manet continuus, & arteria juxta aliquos digitos moveatur celerius, & juxta aliquos tardius. Secundo qvum motus intercidit ita, ut aliqui digiti motum ſentiant, & aliqui non. Juxta autem diaſtolis quantitatem in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas eſt manifeſta. Ex quo genere plane ſunt myuri, ſive decurtati, in una dyaſtole, atque illi quoque, qui innuentes, ſive circumnuentes, appellantur, veluti ejusdem generis quoque ſunt pulſus hi, quippe undoſus, vermiculans, formicans, hecticus, convulſivus, vibratus, ſive turbulentus & ſerratus. Sunt vetro myuri ſive decurtati hi, qui magnitudine in una diaſtole diminuuntur, & decurtantur, ut, ſi primum manu magnum latitudine quis tetigerit, paulo poſt anguſtiorem illum evaſiſſe, viderit, ac perinde myurum illum vocavit, quod caudæ modo imminuatur. Circumnuentes vero ſignificant dyaſtolis brevitatem cum extremorum utrorumque veluti mutatione. Undoſus pulſus, a quibusdam fluctuoſus appellatus, fit, quando non ſimul univerſa arteria dilatatur, attolliturve, ſed per ſe ejus prima, deinde ſecunda, mox tertia, ab hac quarta, motu continuo manente, in modum undarum ſeſe elevantium, ſic quidem, ut altera unda ſemper priorem excipiat. Undoſus vero, ſi totus in parvitatem deſinat, ac minuatur, vermis greſſui ſit ſimilis, ex quo vermicularis & vermiculans vocatur. Formicans quoque dictus fit, cum motibus multis amiſſis in unum prorſus exiguum deſierit, eſtque omnium pulſuum langvidiſſimus, & creberrimus. Hecticus etiam habita ad febrem hecticam ſimilitudine eſt appellatus, quoniam veluti hectica febris nullam magnam habet mutationem, ita & hic pulſus hecticus dicitur, quod perpetuo ſibi ſimilis conſtet, ſed duret. Convulſivus, qui

Pulſuum inæqualium altera ſpecies.

convulsionis modo retractus videtur, aut ubi arteria retracta sit. Vibratus motui jaculorum maxime comparatur, atque digiti ab arteriis quasi jaculorum modo feriuntur. Serratus quoque dicitur, quando alia pars arteriæ magis & alia minus præ duritie dilatatur, qualis in pleuriticis observatur. Sed his pulsibus cognitis, tempus est, ut ad illos inæquales declinemus, quorum inæqualitas non in uno genere pulsuum fit, sed in multis, quæ æqualitas a nostris collectiva, & a Græcis ὀνικμαστικὰ dicitur. Hoc vero genere comprehenduntur pulsus, deficientes, intercidentes, decurtati, Græcis *myuri* dicti. Hi tamen differunt a myuris, quos nuper explicavimus, quod hi in uno tantum pulsuum genere fiant, atque isti in multis. Deficientes autem pulsus fiunt, ubi non solum in uno aut etiam in multis magnis unus minor apparet, sed aliquando totus motus ab arteria aufertur. Hos Galen. proprie magis *in* 1. *lib. de diff. puls.* intermittentes appellato. Tollitur vero motus arteriæ quandoque totus ita, ut per duas & plures pulsationes arteria maneat immobilis. His contrarii seu oppositi sunt intercidentes, quippe cum exspectata quiete in medio tanquam superflua quæpiam intercidat percussio. Myurus autem, sive mutilus, sive decurtatus pulsus vocetur, ille quidem est, ubi primo secundus pulsus paulo minor fit, & tertius secundo, & tertio quartus, & ita usque ad plures pulsus magnitudine ac vehementia fit minutio. Horum alii ad arteriæ immobilitatem perveniunt, ipsique myuri deficientes appellantur. Alii post arteriæ immobilitatem denuo pulsare incipiunt, qui ob eam caussam deficientes recurrentes nuncupantur; & alii non ad absolutam immobilitatem veniunt, sed ubi valde imbecilli & obscuri, langvidissimique evasere, postea rursum paululum augeri incipiunt, hique myuri recurrentes vocantur. Demum ad postremum pulsuum genus accedamus, cujus quidem generis sunt, ordinati & inordinati. Ordinatus dicitur, qui ordinem pulsando aliquem servat, etiamsi fuerit inæqualis. Neque obstat, esse inæqualem pulsum, & ordinem posse servare: contra inordina-

Ex pulsibus inæqualibus in multis

Ex pulsibus ordinatio & inordinatio.

dinatus est cujusvis ordinis expers, tametsi etiam ex æqualium sit numero. Et hæc sunt, quæ breviter hic de pulsibus perstringenda duximus, ex Galen. *lib.* 1. *de diff. puls.* deprompta. Qui de ipsis plura desiderant, legant libros *Galeni*, quos *de diff. puls.* scripsit, accuratius: sed his pulsuum differentiis præmissis, atque sedulo perspectis, ipsorum modo causas consideremus, ut nihil ad pulsuum notitiam desideretur.

CAP. III.

De causis pulsuum, & quales robustam facultatem, & quales imbecillam indicent?

Præcipuæ causæ pulsuum tres numero, ex Galen. *in* 1. *de caus. pulsuum*, exsistunt, quippe pulsandi necessitas una, secunda facultas ipsa vitalis, & tertia instrumentum facultati serviens. Necessitas pulsandi, sive usus animalis caloris insiti tuendi gratia est factus, ut scilicet ab eo refrigeretur, &, si quid halituum fuliginosorum ex humorum ustione contractum sit, excernat; ad gignendum enim vitalem spiritum, ut calor cordis perfrigeretur, animalis caliditas, quæ ignea est, desiderat, quod diastole sive dilatatione facile fit, perinde ac systole sive contractione fuliginosum excrementum expellitur. Ex caloris autem spirituosi seu vitalis varia quantitate, varia quoque in pulsibus fit dilatatio, veluti cum maxime igneus est spiritus, frequenter, maximeque ac celeriter dilatantur, pulsusque fiunt celeres, veluti calore a frigiditate commoderato atque imminuto oppositus pulsus efficitur, quippe rarus, tardus, parvus. Simili etiam modo facultas pulsationem efficiens, si multa sit, & robusta, magnum pulsum ac vehementem efficit, & exilis, imbecillave langvidum & parvum. Instrumentum quoque vitiatum pulsus evariat, etenim dura arteria durum, mollis mollem, plena plenum, & vacua vacuum pulsum reddit. Possunt vero hæ causæ pulsuum cum a multis causis extrinsecis, tum intrinsecis impediri, atque exinde & pulsus mutari. Extrinsecas intelligimus causas, quas vulgus Medi-

Pulsuum causæ præcipuæ.

corum res non naturales & Gal. *in lib. artis medicinalis* conſervatrices appellat, a quibus omnibus cauſæ pulſuum, & pulſus ipſi poſſunt mutari: & intrinſecus vero ſunt ætates corporum, temperamenta, humores qualitate, aut qvantitate, aut putredine, viſcera gravantes, lædentesque, & omnes morbi ac ſymptomata, quæ pulſus permutant. Sed age ſingularium pulſuum cauſas nunc ſpectemus; quas qui accuratius ſcire deſiderant, legant libros Gal. *de pulſ. cauſ. cap.* 2. Nos circa has pauca quidem ſcribemus, eaque ſolum, quorum cognitio ad prognoſin ex pulſibus indagandam nobis viſa eſt opportuna. Sed rem ipſam aggrediamur, a pulſu magno incipientes. Magnus itaque pulſus fit ex vitalis facultatis magno robore ſeu firmitate, ex multo calore in corde exſuperante, ſive ex uſu multo, accedente quoque arteria facile dilatabili, ſeu quæ facile dilatari, & comprimi poſſit. Veluti parvum contrariis a cauſis fieri, Gal. *in* 1. *lib. de præſag.* ex *pulſib.* prodidit, quippe ubi aut facultas infirmior aut imbecillior evaſerit, aut propter arterias induratas vel denique propter paucum uſum, id eſt paucum calorem in corde exſuperantem. Mediocris cum medio ad hæc omnia ſe habet modo, atque ita de aliis omnibus, qui mediocres appellantur, utpote quorum natura, & cauſæ mediæ ſunt inter extremas. Pulſus longus fit ob corporis ſeu arteriæ gracilitatem, & virtutis firmitatem, atque ob caliditatem etiam colliquantem, ut Galen. *in* 2. *lib. de præſag. ex pulſ.* docuit. Ab oppoſitis vero cauſis, ſcilicet a craſſitie arteriarum, facultatis imbecillitate, ac a refrigeratione pulſus brevis efficitur. Anguſtus prodit nobis ex anguſtia circumpoſitarum regionum arteriæ, facultatis imbecillitate, atque ab inſtrumenti duritie, atque cutis rugoſitate & craſſitie; veluti latus ab oppoſitis fit, ſed potiſſimum propter exſuperantem humiditatem, & ſecundum naturam, vel ab externis cauſis. Altus ob auctam facultatem, & ob arteriarum mollitiem. Humilis a diminuta & infirma facultate, & ab inſtrumenti duritie. Celeres, & propter facultatis robur, & propter uſum multum, id eſt,

Pulſuum ſingularium cauſæ.

est, plurimum calorem. Tardi, e contrario propter facultatis infirmitatem, diminutum calorem, præsertimque ob frigiditatem. Dicebat enim Gal. *in eodem nuper citato lib. cap.* 2. Celeriorem pulsum calidum ostendere temperamentum, veluti tardiorem frigidius. Freqventes vero fiunt ob multum usum, id est, multam caliditatem, & rari ob paucum usum. Vehemens pulsus a facultatis robore semper fit, cujus & langvidi causas Gal. *in eodem* 2. *lib. de præs. ex pulsibus cap.* 7. hisce præsertim verbis expressit, dicens: *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo sit vehementior, tanto robur majus esse facultatis; languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo sit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliorem esse demonstrat.* Durus vero, uti Gal. nobis auctor est *in libello de pulsibus*, fit ob arteriæ corpus ab immoderato frigore congelatum, vel ab excedente siccitate, vel ab alicujus visceris scirrho, vel a magna phlegmone, vel deniqve a convulsiva aliqva passione, in nervosa aliqva parte facta. Mollis ab humectato instrumento, quippe arteria: quæ humectatio sæpius fit arteria ab extrinseca aliqua causa humectata, veluti ab usu dulcium balneorum, ab otio & somno multo, & ab humida victus ratione: veluti & ab intrinsecis causis, omnes cum morbi tum symptomata, ab humiditate concitata, arterias humectare possunt, qualia sunt comata, lethargi, hydropes aquosæ, ac alii humidi affectus. Pulsus plenus proficiscitur, aut ab humorum copia, aut a vini potatione, aut denique a maxima ciborum repletione. Veluti a fame, inedia, evacuationeqve pulsus inanis seu vacuus fit. Rithmum habentes in motu, & in qviete æqvalem probamqve corporis adesse temperiem testantur, veluti qui diastolen systole habent celeriorem, calorem ostendunt corpori prævalere. Sed ad inæqualium generationem declinemus. Fiunt omnes inæquales pulsus, ut Gal. docuit *in* 2. *de præsag. ex pulsibus cap.* 4. ab obstructionibus, aut ex compressione instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut demum ex cordis inæquali in temperie. De causis vero

ro intermittentium, quos etiam alii deficientes vocant, Gal. ibid. hiſce verbis ſcripſit: *humorum copia creat impedimenta, quominus motum debito tempore auſpicetur, vel per craſſitudinem, vel per copiam humorum, quæ obruat, aut oſcilla cordi vicinarum arteriarum, qua attrahit materiam, rurſusque emittit, aut ex oſcillis quadantenus univerſam vaſorum capedinem, ſæpe etiam foris illis, quaſi vinculum ſit, copia ejusmodi effunditur, nonnunquam inſtar oneris gravat, interdum etiam ſpatia, in quibus diſtenduntur, occupat. Intercidentes quoque pulſus ab iisdem cauſis proficiſcuntur, minori tamen cum noxa fiunt, quam intermittentes. Recurrentes ex facultate quadam imbecilla, ſed renuente ac reſiſtente tamen, oriuntur.* Myurorum cauſas Gal. *in nuper citato libello de pulſ. ad tyrones cap.* 5. ita complexus eſt: *Conſtat autem omnes tales pulſus fieri ob imbecillitatem facultatis, quæ interdum quidem ipſa ſola ex propria ratione infirma fit, interdum vero & ob aliquam multitudinem, vel compreſſionem, vel obſtructionem arteriarum cordi vicinarum, ita, ut mixta efficiatur affectio.* Et intercurrentium cauſas *in* 2. *de præſ. ex pulſib.* prodidit, dicens, *nam intercurrens ex crebritate fit in æquali, quod functionem cor obiit minus plenam, ac poſtularet uſus. Jam id ipſum fit, ubi a copia humorum oneratum cor ſit, aut inſtrumenta obſtructa, aut in arctum coacta. Caprizans pulſus ex inæqualibus interdum cordis intemperiebus efficitur: & Dicrotus, ſive bis feriens ex inſtrumenti duritie, atque a virtute valida naſcitur, & nonnunquam etiam ob inæqualem cordis temperiem. Undoſi pulſus & ipſi fiunt arteria quidem humectata, & facultate aliquando forti, ſeu robuſta.* Ex qua ſolent non raro ejusmodi pulſus undoſi ſudorem fluxurum prænunciare. Aliquando etiam a prælangvida facultate fiunt, qui facile in vermiculantes tranſeunt, utpote quando facultas magis ac magis eſt diminuta; ob id Galen. *in libello de pulſibus cap.* 22. ait, vermiculantes fieri pulſus prælanguente facultate, quæ ſi in pejus labatur, nulloque modo reſtauretur, & vivificetur, facillime in formicantes mutari, qui omnium ſunt exitioſiſſimi, quod ad extremum facultatem veniſſe denotent.

notent. Convulsivi excitantur principio nervorum inflammationem aliquam sustinente, & turbulenti, qvum usus pulsandi magnam sublationem requirit, & vitale robur sua functione uti non potest. Vibrosi ex facultate, robore, atque caloris copia ortum ducunt. Et serrati a nervosarum partium aliqua oborta inflammatione, hinc pleuriticorum proprium esse pulsum, non paucis visum est, qvoniam pleura dicta membrana costas subcingens inflammatur. Atqve hæc de pulsuum causis sufficiant. Qvibus præmissis facile agnoscemus, qvales pulsus facultatem robustam, & qvales præimbecillam significent. Firmam & robustam facultatem, qvæ in corde qvidem sedem habet, judicant hi pulsus, qvippe magnus, longus, latus, celer, vehemens, dicrotus, vibrosus, undosus, atqve major, altior, longior, vehementior. Ex extremis vero solum vehementissimus robore valere facultatem demonstrat. Horum pulsuum primo vehemens, vehementior, vehementissimusqve, & secundo loco magnus, tertio altus, qvarto vibrosus, qvinto undosus, atqve omnium postremo bis feriens, robur in facultate denotant. Vehemens enim pulsus, Gal. *in* 1. *de præs. ex puls. c.* 7. docente, a facultatis robore semper fit, ac qvo sit vehementior, tanto robur majus esse facultatis: & paulo post ait: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam majorem, excitat pulsum, simulqve, si nihil variet usus, rariorem. *In libello de pulsibus* scribit Galen. vibrosum pulsum, qvoniam robur facultatis significat, calorisqve copiam, idcirco optimam aliqvando Crisin prænuntiare. Horum vero pulsuum majores, & auctiores majorem qvoqve virium firmitatem denotant, & ad extremum deducti, excepto vehementissimo, qvi omnium maxime robur perpetuo testatur, infirmam facultatem significant. Pulsus prælanguidam facultatem denotantes hi profecto exsistunt, scilicet, parvi, angusti, humiles, langvidive, intercurrentes, myuri omnes, vermiculantes, formicantes, atqve ad extremum qvi pervenerunt, vehementissimo excepto. Istorum quoque vim imbecillam declarantes, alii diminutam, alii humorum multitudine, aut vitio, gravatam ac oneratam esse decernunt, & alii cum per se infirmitatem,

Pulsus qvinam facultatem vitalem robustam, significant.

Qvinam prælanguidam.

tum ab humoribus, ut dictum est, auctam, denotant, uti Galen. demonstravit *in libello de pulsibus nuper citato cap.* 34. Ex se ipsa imbecillam facultatem ostendunt pulsus, nullam habentes inæqualitatem, veluti ab inæqualibus gravatam coarctatamque aut ab humoribus, aut ab aliqvo morbo, facile dignoscitur. Horum vero omnium inæqualium vermiculantes, formicantes, intermittentes, & myuri deficientes; & ex æqualibus, languidi, parvi, submissi, maxime sunt exitiosi, virtutemque maxime langvere decernunt, omniumque maxime languidissimi, minimi, tardissimi, humillimi. Quare ii omnes prælangvidam facultatem ostendunt, alii ipsorum magnam, alii majorem, atque alii maximam, cujusmodi sunt formicantes, & langvidissimi.

CAP. IV.

De pulsibus salutem & exitium indicantibus.

Pulsus optimi quinam.

Pulsus optimi, qui salutem in ægrotis pollicentur, hi profecto exsistunt, quippe parum aut nihilo a statu bene valentium mutati, atque æquales, ordinati, magni vehementes, & languidi, parvi inæquales, ac inordinati, si minus languidi, majores, æqualiores, atque ordinatiores evadant, quod ipsi virtutem languentem augeri atque instaurari significent, veluti exitiales habentur, magni, vehementes, æquales, ordinati, qui minuuntur, & languidi evadunt, inæquales atque inordinati. De quibus Galen. *in lib.* 3. *de crisib. cap.* 9. ita scripsit: *Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur, neque enim parvo interstitio differunt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur, ad quandam falsam declinationem perveniunt, ab iis, qui vere declinant.* In utrisque enim febrilis calor dissolvitur. Fit vero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqvalior, atqve ordinatior in bona declinatione, expellit enim natura fortis omnem subito febrilem calorem. Debilior vero atqve inordinatior & inæqvalis est pulsus in mortalibus declinationibus. Languidi itaque inæquales, inordinati, qui continuo subito fortiores, æqualiores, atque ordinatiores eva-

evadunt, si modo in melius ipsorum mutatio constans sit, salutem non obscure promittunt. Sed illorum sermonem prosequamur, qui non ex accidenti salutem prædicere videntur, sed per se, cujusmodi sunt primo adnumerandi magnus atque vehemens pulsus, qui facultatis roboris nobis indicio sunt, omniumqve maxime, si probam in ipsorum differentiis servaverint æqualitatem. Ad hoc quoque genus attinere videntur hi omnes, quippe altus, longus, latus, celer, major, longior, altior, latior, celerior, vehementior, non tamen ad extremitatem in sua specie aucti, vehementissimo excepto, qvi omnium certissime salutem præsagit futuram. Salutares qvoqve judicantur, vibrosus, undosus, & dicrotus, de Undoso Galen. *in libello de pulsib. ad tyr. cap.* 35. ita scribit: *Hic enim pulsus undosus*, inqvam, *sudorem ut plurimum nuntiat, ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus, si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, semper enim hic aliquam excretionem significat: cum undoso quidem vel absolute magno, non tamen duro, criticum sudorum, cum vibroso autem, vel absolute duro, menstruorum potius, vel eruptionis sanguinis e naribus, vel per hæmorrhoidas, vel alvo exturbata.* Ceterum cum dictum a nobis sit, pulsus omnes, sanorum pulsibus similes, bonum prænuntiare, distinguendum erit, in qvo morbo fiant, siqvidem in qvibusdam usqve adeo maligniſſimis febribus perqvam sanis similes apparent, atqve qvando exitio qvoqve proximi exsistunt. Sed de iis posterius accurate. Nunc de illis, qvi exitium præsagiunt, sermonem habeamus. Sed id memoriæ prius mandandum, ut nunqvam ex solis pulsibus malis judicium feramus; sed aliis signis una conspectis, ac simul collatis. Nam pulsus parvi, humiles, tardi, atqve alii facultatem impotentem significantes, si una alia mala signa illuxerint, exitiosi judicabuntur. Cauti qvoqve esse debebimus, ne ii ex aliqva extrinsecarum causarum tales prodierint, ne judicium fallax reddatur. Hinc rogatos velim Medicos medicinam factitantes, ne pulsus ægrotorum tangant, ni prius causas procatarcticas seu prægres-

Pulsus exitium præsagientes,

ſas intellexerint, atqve cognoverint, qvales ex iis pulſus fieri debeant, atqve ut ſi corpus ægrotum, omni prorſus alteratione animi vacuum. Hinc prudentes Medici perdocti, anteqvam pulſus in ægrotis tangant, non parum temporis conterunt, ut prius jucundas hiſtorias, vel aliqva jucunda, referant, ad ſedandum alteratum in ægrotis animum. Qviqve poſtea pulſus tangunt, neqve ſubito ex eo pulſu judicant, ſed ad minimum, ubi qvindecim aut plures pulſationes obſervarint, cum plerisqve ægrotorum principio pulſus a Medico contactus, vel a timore, vel aliqva alia alteratione appareat alteratus, proinde non niſi plurimis obſervatis pulſibus de ſalute aut de morte erit judicandum. Sed ad propoſitum redeamus. Pulſus itaque nuper ſcripti, ſi una cum ſignis malis obſervantur, exitium certum portendent. Ad extremitatem qvoqve omnes deducti, excepto vehementiſſimo, qvi perpetuo ſalutarior, lethales ſunt. Minimi vero langvidiſſimi, tardiſſimiqve omnium exitioſiſſimi habentur. De qvibus Galen. *in libello de pulſib. cap.* 22. ita ſcribens, ea, qvæ a nobis ſunt dicta confirmavit: *Sed omnes pulſus, qui a naturali ſymetria multum recedunt, non boni ſunt, at certo languidiſſimus & tardiſſimus & rariſſimus omnium eſt deterrimus; pulſus autem minimus, & molliſſimus, & duriſſimus, poſtea frequentiſſimus, at non celerrimus, neque maximus, ſed hi ſunt modice periculoſi, ſolus autem in extremis optimus eſt omnium vehementiſſimus.* Sunt vero alii ex inæqvalibus valde exitioſi, ſcilicet formicantes, vermiculantes, intermittentes, intercurrentes, rari & myuri. Formicantes enim omnium ſunt exitioſiſſimi, qvoniam, ut Galen. nobis *in eodem citato lib. cap.* 4. eſt auctor, ad extremum naturam veniſſe denotant. Atqve ſi ipſi poſtea augeantur, in foribus exitium ſignificant. Pulſuum vero intermittentium alii prorſus lethales, atqve alii ad exitioſos proxime accedunt, horum etiam alii in uno tantum pulſu intermittunt, ac alii in multis, & alii intervallo unius pulſationis, atqve demum alii multarum. Qvi in uno tantum pulſu intermittunt, maxime timeri debent, præſertimqve ſi ſubſeqvens ipſorum motus

tus anteriori sit minor, qvemadmodum qvi motum subsequentem habent majorem anteriori, minori cum periculo observantur, eoqve etiam minus periculi portendunt, si qvies intervallum unius pulsationis non superaverit. Namqve Galen. *in 2. de præsag. ex pulsib.* multos cum iis pulsibus evasisse mortalium memoriæ prodidit. Ex hisqve pulsibus maxime senes atqve pueri evadunt, nam in juvenibus plane sunt exitiosi, ut Galen. ibidem tradidit, dicens: *Quies vero tempore unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt. Juvenum autem ne ex hac quidem ullus. Qui vero duorum aut plurium pulsuum tempus arteriam quiescentem habuerunt, certum semper exitium indicarunt.* Ex pulsu vero unius pulsationis intervallum intermittente plures evaserunt, pueriqve & senes facilius. *Cayri* in *Ægypto* dominicum a rege pharmacopolam qvinqvagenarium vidi, qvi ex mala victus ratione cum copiam vitiosorum humorum coacervasset, sine febre in tantam corporis debilitatem incidit, ut vix moveri, ac vel etiam loqvi posset. In ipso pulsus intermittens per plures dies fuit observatus, qvi eo usqve perseveravit, qvoad probe medicamentis purgatus atqve vacuatus sangvine vires recuperavit, qvo tempore cessavit intermissio. Qvare senes atqve pueri ex hoc pulsu non ita pessime se habent, ut juvenes, in qvibus plane exitiosos esse hos pulsus intermittentes voluit *Galen.* Tamen, etsi plerumqve hoc verum experiatur, *Bassani* juvenem annos natam supra viginti, pleuriticam abhinc multos annos apud Hermetem Furcaturam Jurisconsultum clarissimum vidi, in qva usqve ad diem qvintam pulsus ita intermittebat, ut prima die singulis septem aut decem pulsibus intermitteret spatio unius pulsationis, & secunda singulis sex aut qvatuor, & tertia singulis tribus, & qvarta (qva die morituram qvisqve merito judicasset) cum delira prorsus esset, nihil exspueret, difficillima respiratio, inqvietissima, & cum pulsus singulis pulsatis duabus pulsationibus ita intermiserit, ut immobilis multo intervallo arteria maneret, pulsusqve subseqventes lan-

guidi exilesque essent. Nihilominus præter omnium spem simul cum urina multa materia crassa pituitosa excreta, nulla alia observata vacuatione, aut judicio a natura facto. Sed hujusmodi casus raro fiunt, suntque in arte medendi veluti monstra. Sunt vero plerisque juvenum ejusmodi pulsus intermittentes exitiales, quod in juvenibus maximum recessum a statu salubri declarent, idque propterea, quod juvenes ob validum virium robur non nisi a fortissima causa in talem affectum incidunt, indicio enim nobis sunt, naturam magna humorum multitudine aggravari, quos curatione sanari maxime est difficile, cum fortissima causa morbifica ægerrime tolli possit, veluti levis causa facili negotio tollitur, a qua senes ob invalidum facultatis robur facilius juvenibus in morbum labuntur, qui etiam ob id facilius (quod facilius levis quam fortis causa adimatur) sanantur. Ex intermittentibus etiam, qui subsequentes motus sive pulsus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales, tametsi arteria in ipsis minus, quam sit unius pulsus intervallum, conquiescat. Ex ipsis facultatem magis ac magis debilitari nobis indicatur. Hisque pulsibus myuri maxime comparantur, quod ipsi semper magis ac magis diminuantur, ex quo & ipsi creduntur perniciales, ipsorumque maxime myuri deficientes, sive intermittentes, quippe qui eo usque decrescunt, quoad immobilis arteria remaneat, veluti qui ad imperfectam venerunt immobilitatem, quippe myuri deficientes appellati, & qui ab arteria reddita immobili denuo pulsare incipunit, minus sunt timendi, modo signa alia meliora una illuceant. Quidam etiam observantur, qui ex natura hos pulsus vel etiam recte valentes habeant, ex quo caute Medici ad judicandum agere debent, ne decipiantur: exitiosissimi quoque sunt, languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi, de qvibus Galen. *in lib.* 2. *de præsag. ex pulsibus,* ita scripsit: *Est autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel spiritum, vel sanguinem, quem continet ejus sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque si corpus ipsum cordis teneat*

ingens

ingens frigiditas, ita languidiſſimos reddit pulſus, & tardiſſimos, & minimos, ut maxime hæc viget. Quæ vero proficiſcetur ex parte alia, raritatem longius, quam cetera, quæ diximus, genera a natura avertit. Itaqve qvidam in illis ſunt, cum pulſus habeant non longe minores juſto, ad tardiores langvidioresqve, tamen e veſtigio pereunt. Mors autem tum minus poteſt declinari, cum teneat frigiditas corpus ipſum cordis. Repentina porro & in altera differentia fit. At moriuntur priores illi inter dormiendum potius, ut jam non amplius expergiſcantur, alteri hi cum illo modo tum etiam inter loqvendum nonnulli eorum, ut imperitis commode videantur habere, ſubito, ut qvi animo deficiuntur, exſpirant. Quorum qvibusdam ſimul prorupit ſudor, aliquibus non prorupit. Quamobrem ex iis apparet, raros pulſus, multoqve magis rariores, ſimulqve minores, langvidioresqve, exitiales utiqve eſſe. Sed age dicamus, cur pulſus ſæpius in moribundis ſanis ſimiles appareant. Ex qvibus Medici plane decipiantur, neceſſe eſt.

CAP. V.

Cur pulſus in quibusdam febribus exitioſis appareant aliquando recte valentium ſimiles?

Sæpius fit, ut in ægrotis, malignis morbis laborantibus, pulſus ita ſanorum ſimiles obſerventur, ut non raro vel etiam doctiſſimi Medici decipiantur; non minusque urinæ, cum boni coloris, tum ſubſtantiæ, tum etiam in quibus laudabilia contenta reſideant, in exitioſis morbis apparent: quæ artis medicæ ignaris mira, ſeu monſtra in natura, videntur, cum tamen hæc docti Medici, quibus rerum cauſæ non ſunt ignotæ, non admirentur. Nunc de pulſibus agemus, & quomodo, etſi bene valentium ſimiles ac optimi appareant, futurum exitium ſignificent, dicemus. De urinis vero, cum hic de his loquendi non ſit locus, poſtea ſuis locis agemus. Sed modo rem ipſam de pulſibus dicamus. Hujusmodi pulſuum obſervatio non in omnibus morbis fieri ſolet, ſed in maligniſſimis tantum, & præſertim

Pulſus in exitioſis morbis unde ali-

quando recte valentium similes.

tim in febribus peſtilentibus, neque in omnibus: Gal. *in lib. 3. de præſ. ex pulſib. cap. 3.* ait, hujusmodi pulſus in peſtiferis febribus obſervari, quas hecticas peſtilentes Medici vocant, quod æquales, exterius obſcuræ, ſine ulla alteratione, calore quidem exili appareant, ex quo ægrotantes ſe febre vexari neque putent.

Febrium peſtiferarum diſtinctio.

Diſtinguuntur etiam peſtiferæ febres in ephemeras, putridas, atque hecticas. Ephemeras vocant, quæ ephemerarum modo invadunt, atque cordis ſpiritibus corruptis generantur; putridæ quoque putrefactis humoribus cordis fiunt, ab ephemeris maxime diſtinguuntur ex eo, quod putridæ putredinis ſignis non careant, nam in ipſis, urinæ crudæ, tenues, turbidæ, ſubjugales, cum contentis aliquando craſſis malis apparent: in ipſis quoque aliquando exanthemata apparent, aliquando tumores. In ephemeris vero, quæ ſpatio unius diei interimunt, aut ſaltem tribus ad plus, nullum putredinis in humoribus ſignum apparet. Gal. itaque vult in hecticis cum pulſus tum urinas bonas videri, propterea quod aut arteriæ ſint corde frigidiores, aut quod temperamentorum in corde ſit pugnantia, de illa ita ſcribit: *Quocirca contingit aliquando, ut arteria, quæ frigida eſt, ſed a corde caleſit, nec parvum pulſum, qui frigidus eſt, edat, nec magnum, qui calidus, ſed inter utrumque medium, qui moderatus eſt, & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulſus erit horum affectuum, itemque & vehementia moderata.* Pugnantia vero temperamenta in corde hos facere poſſe non eſt mirum, ſiquidem, ut ait Gal. aliquando cordis corpus æquo ſit frigidius, & humores, ſeu ſubſtantia contenta in ventriculis calidior, quod forte fit in peſtiferis febribus, ubi ingens putredo cordis corpus affecit, ex quo calore fere exſtincto redditur corpus cordis frigidius, cum humores tamen contenti inflammati ſint, aut aliquando contra, quippe ubi humores æquo ſint frigidiores, & cordis corpus calidius, quovis horum modorum contingit fieri pulſus moderatos & fere naturales, de quibus Gal. ita ſcripſit: *Qui ſane affectus, vel optimos Medicos fallunt, quod nunc quoque in maxima peſtilen-*

ſtilentia accidit. Quidam inde ab initio ad finem usque, alii per totum morbum, probum pulſum habebant, qui perparum deflexiſſet de natura, qui quidem præter ceteros perierunt. Animadvertimusque eos primis ſtatim diebus & peſtilentia laborare, & peſſime affectos eſſe ex acredine caloris, atque ipſa caloris ſpecie, denique quod pulſus, parum præter naturam immutati, iis in eo ſtatu perpetuo maneant; nam in ſpeciem præcipue hecticarum, quas vocant, febrium incidunt hujusmodi pulſus. Si qui eſſent inter ægrotos, qui ſe negarent febricitare, his febris, occupato ipſo cordis corpore, plane erat confirmata, & ut ita dicam, in habitu. Demum tertiam cauſam pulſuum moderatorum in peſtiferis quibusdam & exitioſis morbis, ita expreſſit: *Quod vero in ſermone præterivimus, ubi aer, quem ſpirando attrahimus, infectus putredine ſit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulſus fiunt.* Nec jam quicquam habet admirationis, ſi eos pulſus, quos memoravimus, tali affecti peſte habeant, ob peſtilentem reſpirationem; nec ſi omnino morituri ſint: atque propter haſce cauſas in febribus, vel etiam lethiferi pulſus recte valentium ſimiles obſervari ſolent.

CAP. VI.

De prædictione ex reſpiratione, quidque primo ipſa ſit, atque quot ipſius differentiæ obſerventur?

Variarum in ægrotis reſpirationum obſervationem ad prædictionem nedum utilem eſſe, ſed quinimo multum neceſſariam, neminem latere, certe ſcio; ſed ex ipſa firmiorem quoque quam ex pulſibus haberi in morbis prædictionem, non paucis viſum eſt, ac vel etiam eſſe certiorem, quod pulſus facile a qualibet etiam cauſa extrinſeca mutantur, hinc Medici, ſi alterationes extrinſecus pulſibus illatas incaute perſpectas habuerint, ſæpe decipiantur. Hinc Hipp. nulla, vel ſaltem pauca, de pulſibus ſcripſiſſe, non paucis eſt perſvaſum. De reſpiratione vero, quod ab ipſa certiorem ad prognoſin notitiam Medici aſſequi poſſint, ſatis accurate multa nobis tradidiſſe, & varias non minus

in multis ægrotis (ut apud ipſum in Epidemiis legitur) ſpirationum differentias ad prognoſis judicium adnotaſſe. Quare de hac quoque ad prædicendi rationem accurate nobis in præſentia eſt agendum. Sed antequam de prædictione a reſpirationibus agamus, primo quid ipſa ſit reſpiratio, quæque ipſius ſint differentiæ, atque cauſæ, cognoſcamus. Quid vero ſit non æque omnes ſentiunt. Aſclepiades reſpirationem eſſe animæ generationem affirmavit. Praxagoræ vero animæ dici corroborationem placuit. Sed Philiſtion, & Diocles caloris innati eſſe ventilationem, & refrigerationem voluerunt. Ex Hipp. rectius caloris nutritionem atque refrigerationem. Porro hi, cujus tantum gratia reſpiratio fiat, enarrant. Nos vero dicemus reſpirationem nihil quidem aliud eſſe, quam pulmonum pectorisque ſenſibilem motum, quo pulmones dilatantur, ac comprimuntur. Ex quo duplex apparet, primo inſpiratio quippe & exſpiratio. Atque his duabus reſpirationibus duplex quies, ſive ut Galeno placuit, duæ ceſſationes æque reſpondent, una ſcilicet, quæ eſt ante dilatationem, at poſt ipſam altera, quæ ante quoque compreſſionem eſt. Dilatatione enim frigidus aër inſpiratur, quo ſane innati caloris (ſi Gal. *de libro cauſis reſpirat.* credimus) ſymmetria conſervatur, animalisque ſpiritus ſubſtantia nutritur. Galenus ſcripſit *in primo libro de reſpirat. differ. cap.* 3. reſpirationem calori, qui circa cor eſt, eſſe utilem, ac pulſus calori, qui per totum animal eſt diſperſus; hic quidem a pulſibus refrigeratur, veluti cordis calor a reſpiratione. Exſpiratione vero fumoſum halituoſumve excrementum a corde expellitur. Ceterum, ut recte fiat reſpiratio, cerebrum recte valere eſt neceſſe, utpote, quod ſeptum transverſum, thoracem, ac omnes muſculos reſpirationi ſervientes facultate moveat, itemque cor, pulmonesque. Qvibus qvidem membris ſeu partibus læſis, reſpirationem vitiari, eſt neceſſe. Ex qvibus medicinæ ſcriptores triplicem reſpirationis cauſam faciunt, unam qvidem animalem facultatem, moventem muſculos, ſeptum transverſum, pectus, pulmones, & quæ in cerebro

Reſpiratio quid.

ſedem

ſedem habet; alteramque inſtrumenta reſpirationi ſervientia prænarrata; atque tertium uſum, qui eſt innati caloris refrigeratio, ſpiritus naturalis nutritio, atque genitarum fuliginum expurgatio. Sed his præmiſſis ad reſpirationis notitiam pertinentibus, reſpirationis qvoqve differentias in medium afferamus. Primo itaque per reſpirationem tum inſpirationem, qua frigidum aërem attrahimus, tum exſpirationem, qua fuligines excernimus, intelligimus. Cujus quidem reſpirationis duæ inprimis apparent differentiæ, quippe quædam motum reſpicientes, & qvædam qvietem: ad motum attinentes penes magnitudinem, parvitatem, velocitatem, tarditatem, ſpectantur, qvatuorqve numero exſiſtunt, qvippe magna, parva, velox & tarda: ad qvietem vero quæ referuntur, ſunt freqventia reſpirandi, atqve raritas. Ex qvibus colligamus reſpirationis differentias eſſe, magnitudinem, parvitatem, celeritatem, tarditatem, freqventiam, & raritatem, quas Galen. *in* 1. *de differ. reſpirat.* complexus eſt. Sunt vero hæ omnes aut in tempore motus, uti eſt velox & tarda reſpiratio, aut in qvantitate diſtentionis, veluti magna, & parva, aut in qvantitate contractionis, veluti eſt etiam magna, & parva, aut denique in quiete reſpirationis, quæ eſt freqventia atqve raritas, atqve hæ ſimplices ſunt reſpirationis differentiæ: qvibus varie complicatis octo compoſitæ differentiæ depromuntur, quippe magna velox, magna tarda: parva velox, parva tarda: frequens magna, freqvens parva: rara magna, & rara parva. Magnam illam dicimus reſpirationem, in qva magnam copiam aëris attrahimus, atque magnam fuliginum copiam exſpiramus, ſive expellimus, atqve e contrario parvam, in qua exiguum aëris inſpiratur, & parum fuliginum genitarum exſpiratur, ſeu expellitur. Celer vero eſt, in qva parvo qvidem tempore pulmones moventur, & tarda, qvæ longo tempore fit. Freqvens etiam ſeu denſa appellatur, cui breve eſt tempus qvietis, contra cui longum eſt, rara. Addamus alias reſpirationis differentias, qvarum una penes æqvalitatem atqve inæqvalitatem accipitur, & altera penes ordinem, prout reſpirationum aliæ ſervant

Reſpirationis differentiæ.

In tempore motus.

In æqualitate & inæqualitate.

vant ordinem, & aliæ non, atqve tertia penes caliditatem & frigiditatem, qvod qvædam calida ſit, & qvædam frigida. Æqvales reſpirationes illas dicimus, in qvibus multarum qvidem reſpirationum vel unius tantum pares differentiæ, mutuoqve æqvales exſiſtunt. Inæqvalesqve, ubi inæqvales reſpirationes obſervamus. Ordinatæ qvoqve hæ ſunt, qvæ aliqvem ordinem ſervant, atqve contra, inordinatæ. Et calidæ item dicuntur reſpirationes, ut poſterius accurate intelligemus, in quibus halituoſus calidusque ſpiritus expellitur; & frigidæ, ubi frigidus. Sunt demum aliæ qvoqve rythmæ, & arythmæ, id eſt, quæ ryhtmum ſervant, & quæ non. Eæ proportionatam habent reſpirationem tempori, annis, locis, regioni, ætati atqve temperiei, & ex oppoſito arythmæ. Ex qvibus omnes vidimus reſpirationis differentias, qvas Hipp. cum *in lib.* 2. *a*) tum *in 6. Epid. b*) *com.* 3. *text.* 11. ita perſtrinxit, dicens: *Denſi ſpiritus, parvi, magni, rari, exit extra magnus, intro parvus, hic quidem tardans, ille feſtinans, duplex intro revocatio velut ſuper inſpirantibus, calidus, frigidus.*

In reſpirationibus ordinatio, & inordinatio.

In Rythmi ratione.

CAP. VII.

De cauſis reſpirationis.

Reſpirationis cauſæ communes.

Nunc cauſas reſpirationis attingamus, qvæ duplicis ſunt differentiæ, qvippe qvædam communes, & qvædam particularium reſpirationum, qvæ particulares exſiſtunt; de communibus primo agamus, qvæ ex Gal. in lib. *de cauſ. reſpirat.* ſunt facultas voluntaria motiva, qvæ organa movet reſpiratoria, inſtrumenta voluntati ac reſpirationi ſervientia, atqve demum uſus ſeu utilitas, in cujus gratiam reſpiratio fit. Ab his qvidem cauſis omnis fit reſpiratio, ac optima ipſis nihilo a naturali ſtatu mutatis, & vitiata vel omnibus, vel aliqvibus ex ipſis a naturali ſtatu mutatis. Ex voluntariæ qvidem motivæ facultatis obſervatione, naturæ cum robur tum imbecillitas nobis innoteſcit, non minusqve ab inſtrumentorum reſpirationis, & utilitatis, ſeu uſus notitia.

Sed

a) P. 1025. *b*) Sect. 2. Text. 8. p. 1169. ubi quædam addita ſunt.

Sed qvomodo fiat reſpiratio, qvibusqve inſtrumentis ad ipſam agendam facultas utatur, ac ad reſpirationis utilitatem, Galen. *in* 1. *lib. de differ. reſpiration. cap.* 4. ita docuit: *Facultas quædam animalis movet thoracem, cum hoc ſimul pulmo movetur, ad hujus vero motus ubi diſtenditur, ſequitur inſpiratio, ubi contrahitur, exſpiratio.* Demonſtratum etiam ibidem eſt, maximam & principaliſſimam reſpirationis utilitatem eſſe inſitæ caliditatis conſervationem, jam vero & animalis ſpiritus nutritionem. His itaqve ſic habentibus, ſiqvidem facultas, & utilitas, & unumqvodqve organum recte ac proſpere habuerint, juxta naturæ legem animal reſpirat. Si vero qvid ex eis vitiatum fuerit, juxta illud etiam reſpirationem impediri neceſſe eſt: & hæc de cauſis reſpirationis in communi. Qvibus præmiſſis ad ſingularium reſpirationum cauſas attingendas declinemus, ſine qvibus ex reſpiratione qvicqvam certi ad prædictionem habere non poſſumus. Exordiamur vero a ſimpliciſſimis reſpirationum differentiis, & primo a magna parvaque reſpiratione. Magna vero reſpiratio, ut Galen. *in eodem libro* docuit, ab urgente fit utilitate, & parva ab utilitate exſoluta, aut ab aliquo dolore partis, moventis thoracem. Ceterum cavendum eſt, ne decipiamur, nimirum ut magnam illam eſſe reſpirationem credamus, in qua plurimum pectus dilatatur, ſed in qua plurimus ſpiritus attrahitur; nam qvibus vel tumor, vel anguſtia ſine flammeo calore, ſpiritalibus membris inſidet, in his thoracis qvidem dilatatio maxima eſt, id vero, quod inſpiratur, parum eſt. Aliquando etiam maxime uſu urgente, ſed facultate exſtincta fere fit maxime thoracis dilatatio, in qua aliquando moventur ſcapulæ, nares, quam ſpirationem ſublimem, & phœnomenam, id eſt apparentem, Medici appellant. Quare prudenter ſe gerere debent Medici, per magnam qvidem reſpirationem ut non magnam thoracis dilatationem intelligant, ſed in qva plurimus ſpiritus attrahitur, & contra parvam, in qva parum ſpiritus ſuſpiratur, tametſi thorax maxime dilatetur ac diſtendatur. Velox vero reſpiratio fit

Singularium reſpirationum cauſæ.

Reſpiratio magna unde

Velox unde.

& ipsa ab urgente utilitate, seu a magno calore, ac facultate ei servire potente, id est, robusta, atque nullo organorum reluctante. Tarda a contrariis fit causis, utpote a diminuta utilitate, ac virtutis imbecillitate. Frequentem vero respirationem, aut dolorem, aut inflammationem supra septum transversum, Gal. cum *in* 1. *Epid. com.* 3. *text.* 18. tum *in tertio libro com.* 3. *text.* 74. tum alibi testatum reliqvit, quod ab Hipp. accepit, qui *in primo libro Prognost. a*) de frequenti respiratione ita habet: *Spiritus autem, qui creber est, signat dolorem aut inflammationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt:* qvæ fit a dolore freqvens seu densa, ex dolore in parte affecta nobis innotescit: ab inflammatione simplici, phlogosi Græcis dicta, perinde si dixerimus a flammeo calore, cognoscitur ex eo, quod spiritus, præterqvam qvod densus est, etiam calidus appareat. Addamus nos densum seu freqventem reddi spiritum propter vel aliqvam phlegmonem, aut humorem, aut tumorem, naturam gravantem, & angustiam inducentem, qvæ qvidem respiratio solet una cum stertore observari. Quæ vero longo intervallo fit, rara dicta, aut cordis refrigerationem, aut delirium significat; atqve hæ sunt primarum simplicium respirationum differentiarum causæ, qvibus tamen qvicqvam certi ad prognosticum Medicis non ostendi, Gal. *in primo de diff. respirat. cap.* 22. nobis prodidit, quo loco docet, judicium fieri tantum oportere a compositis, ut possimus certum de salute ac morte ægrotantium ferre judicium. De compositarum vero respirationum causis ibi ita scripsit: *Itaque ad solas illas compositas respirandi difficultates animum intendere nos oportet, in quibus simplices quidem communes sunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant, conjugatæ vero aliis quibusdam ad certum ac minime fallax discrimen veniant. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædam est simplex, verum nullius certæ cognitionis est signum, siquidem & urgente utilitate, & læsa mente fieri solet. At vero si cum densitate consistat, ingentem vitalitatem, si cum raritate, delirium indicat. Similiter autem*

Tarda unde.

Frequens unde.

Rara unde.

Respirationum compositarum causæ.

a) P. 38. lin. 7.

&

& parvitas, ipſa quidem per ſe ipſum, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut utilitatem exſolutam oſtendit. Itaque neque ipſa aliquid certi indicat. Quando vero componitur, cum denſitate quidem dolorem, cum raritate vero, facultatis exſolutionem portendit. Quin etiam ſi ipſam denſitatem per ſe ſolam aut raritatem in manus ſumas, ipſarum neutram per ſe inveneris quicquam certi ſignificantem, niſi hoc diſcrimen accedat, ut videlicet cum altera quapiam reſpirandi difficultatis ſpecie copuletur. Denſa enim ſimulque magna utilitatis augmentum indicat. Denſa vero ſimulque parva organi alicujus, quod cum reſpirationibus commovetur, dolorem: ipſa etiam rara, quæ ad deliria & perfrigerationes conſequitur, ſi quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis, ſi vero cum parvitate, poſterius indicat, & ob id ſane omnium compoſitarum reſpirandi difficultatum hujusmodi conjugationes utiliſſimæ ſunt, utpote & manifeſte & conſtanter unamquamque affectionem indicantes. Denſitas quidem cum parvitate, dolorem, cum magnitudine vero, utilitatis augmentum. Raritas autem cum magnitudine, delirium; cum parvitate, facultatis exſolutionem notat. Hactenus Gal. de ſimplicium compoſitarumque reſpirationum cauſis. Nunc ad æquales, ordinatas, & inæquales, & inordinatas deſcendamus, ipſarumque cauſas ſpectemus. Æquales enim, & ordinatæ reſpirationes fiunt a facultate vitali recte valente, nulloque inſtrumentorum ſervientium reſpirationi vitiato, aut quovismodo læſo. Veluti inæquales inordinatæque contrariis a cauſis efficiuntur. Non ſecus qvam & pulſus inæqvales inordinatosqve fieri diximus. Qvarum quidam reſpirationum eadem eſt generatio, ut Gal. *in eod. lib. de differ. reſpir. cap.* 17. hiſce verbis tradidit: *Viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in aſperis arteriis coacervata hominem ſuffocet ex pleuritide perniciosa, aut peripneumonia non expurgata, aut ſuppuratione iſtic conſiſtente, ita ut in hac parte reſpiratio cum pulſibus conveniat. Monſtratum eſt, & in illis*

illis propter obturationes organorum, compressionesque, & omnino coarctationes inæqualitatem fieri. Hoc idem etiam clarius scripsit *cap.* 19. ita dicens: *Quare omnium inæqualitatum, tum quæ secundum unam actionem, tum quæ circa plures ex ordine consistunt, aut asperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis musculorum aberrans motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet.* Ab iisdem ipsis causis & inordinatæ respirationes, sed ab aliis etiam quippe convulsis musculis, moventibus thoracem; cujusmodi esse videntur luctuosæ suppurationes appellatæ, Gal. *in 6. Aph.* 54. docente. Rythmum etiam respirationes qvæ servant probam continuitatem naturalis caloris significant, veluti rythmum non servantes fiunt a caloris corrupta seu vitiata symmetria: Calidæ omnes respirationes a calore maxime aucto oriuntur, veluti a spiritu frigido exspirato illum admodum defeciisse, exilemqve effectum esse declarant qvippe frigidæ respirationes. De his Hipp. *in Prognost. a) text.* 24. *Qui vero frigidus de naso, & ore exspiratur, admodum exitialis jam est,* qvod emortuâ facultatem, seu calorem exstinctum, denotat. Sed caute est agendum, ne per respirationem frigidam intelligamus parvam & raram, cum & ipsa insiti caloris refrigerationem significet, sed exspirationem frigidam: atqve ita de calida, ubi ex ore & nare calidum exspiratur, & non, qvæ magna & freqvens est, tametsi calida & ipsa, qvod magnum calorem denotet, dici possit, non tamen actu calida est, de qua Hipp. & Gal. intelligunt. Sed jam satis circa respirationum causas versati sumus, nunc de prædictione ab ipsis petenda scribamus.

CAP. VIII.

Quid bene, & male, spirare in morbis significet?

Bene spirare in morbis, quid significet.

Bene ac recte secundum naturam ægrotis spirare ad salutem prædicendam perpetuo magni momenti esse, neminem latere, arbitror. Hippoc. *in* 1. *Prognost. b) text.* 25. ita de hoc scripsit: *Spirationis autem facillitatem existimari oportet perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus*

a) P. 38. lin. 10. *b)* Ibid. lin. 11.

morbis

morbis acutis, qui in quadraginta diebus judicantur. Neque immerito qvidem, cum, Galen. ita *in comment.* docente, *bona respiratio thoracem, cor, pulmones, septum transversum, pleuram membranam, & denique omnes partes servientes respirationi recte valere demonstret: neque enim fieri potest, aliquo ipsorum membrorum respirationi servientium læso, ut ægroti naturaliter respirent.* Ex quo merito qvoqve Galen. bonam respirationem *in lib.* 1. *de Crisib.* inter bona signa recensuit. Ceterum, ut a respiratione bona qvicqvam certi judicemus, duo alia qvoqve signa attendere debebimus, qvippe pulsus prævalidos, atque ægrotos recte se habere ad omnia, quæ illis offeruntur. Hæc enim tria signa, simul observata, quippe ægrotos recte ac secundum naturam respirare, bene se habere ad ea, quæ illis offeruntur, atque demum ubi pulsus satis robusti apparent, magni momenti esse ad salutem prædicendam, Galen. *in* 3. *lib. Epidem.* memoriæ prodidit. Hisque hæc signa, vel etiam in moribundis, salutis spem indicasse, non raro vidimus. Qvare recte spirare in omnibus acutis morbis, bonum est, atqve contra, malum; quod necessario significetur, aliquod organum respirationi destinatum non recte valere: non tamen exitium hoc solum signum exprimere potest, sed una cum aliis exitialibus, omniumqve certissimum exitium præsagit, si una ægrotus cibum abhorreat, non sitiat, tametsi lingua præarida maximeqve exusta sit, cum pessimis excrementis, pulsusqve prælangvescant, satis tuto ex his mors præsagiri poterit. Qvare respiratio mala, semper mala est, tametsi non semper in acutis morbis lethalis; pessima vero, ubi cum pessimo aliqvo signo apparet, & multo plus si cum multis. De qvibus Hippoc. *in* 4. *libr. Aphorism. a*) ait: *In febre non intermittente, si spiritus difficultas acciderit, & desipientia, lethale est.* Ceterum dicet Lector, qvales malæ respirationes exsistunt? Cui has esse respondebimus, qvippe magnam raram, parvam frequentem, qvam in moribundis Hipp. consvevit dicere brevispiram, spiritum exilem, spiritum imminutum: pessimæ

Male spirare in morbis quid significet.

Respirationes quænam malæ.

a) Aphorism. 50.

qvoqve ſunt, qvæ cum ſtrepitu thoracis ſpectantur, veluti qvomodo hi reſpirant, qvi ex ſubmerſione ſpirant, hæqve obſcuræ, ſtertoroſæ, interruptæqve dicuntur, de qvibus Hippoc. *in eod. libr. Aphor.* 68. ſcribit: *In febribus ſpiritus offendens, malum; convulſionem enim ſignificat.* Per qvem ſpiritum offendentem, Galen. auctore in ejus Aphor. comm. intelligit ſpiritum, qvi medio ſui interruptus ſubſtiterit; luctuoſæ itidem reſpirationes peſſimæ haberi debent, qvod Hippoc. in 6. *lib. Aphoriſm.* 54. nos docuit. Omnium peſſimæ, qvæqve in moribundis obſervantur, ſunt frigidæ, qvippe cum ex naribus ac ore frigidum exſpiratur: demum ſublimes, obſcuræ, urgentes, qvem ſpiritum *in lib.* 2. *Coac. præſag. b) ſect.* 7. *text.* 39. ita expreſſit, dicens: *Peſſimus autem morti propinquus, extendens, urgens, & obſcurus:* qvibus verbis intelligit, primo ſpiritum ſublimem & phœnomenon, ſeu apparentem appellatum, in qvo pectus maxime diſtenditur, atqve aliqvando ſcapulæ, & pinnæ narium naſi moventur, qvod vero inſpiratur, ita parum eſt, ut vix ſenſu percipiatur, denſiſſimum tamen eſt propter urgentiſſimam caliditatem: atqve hæ ſunt malæ reſpirationes, de qvarum qvidem Prognoſtico ſigillatim a nobis erit agendum, ut accuratius ab ipſis ſingulis prædictionem aſſeqvi qvisqve ſtudioſus poſſit.

CAP. IX.

Quid reſpiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda, & magna frequens, magna rara, in morbis ſignificet?

Reſpiratio magna velox quid in morbis ſignificat.

Magna velox reſpiratio, quanquam in corporibus, ut Galen. ſcribit *in lib.* 1. *de difficult. reſp. cap.* 20. plurimum fuliginoſorum excrementorum adeſſe declarat, facultatem tamen integram eſſe, viribusque potentem, nullumque organum ex reſpiratoriis vitiatum denotat, ſiquidem magna ſimulque velox fit, ſi utilitas urget, & organa ſint prompta, & facultas integram ſanitatem ſervet, ſimiliter autem, & magnam ſimulque tardam in delirantibus fieri, nuper

Magna & tarda.

b) Text. 260.

per oſtendimus, ſic & parvam ac velocem, quibus eſt congregatum fumoſum excrementum, & dolet ſimul aliqua particula, quæ circa reſpirationem movetur, aut quæpiam inflammatio; ut Hippocrat. 1. *Prognoſtic. a) text.* 24. & Galen. *in* 3. *Epidem. comm.* 3. *text.* 74. de Pythïone, *b*) qui ſuper Herculis fanum, docent, parvam ſimulque tardam iis fieri, quibus nullum fumoſum excrementum eſt coacervatum, cum dolore, ut dictum eſt, alicujus organi ex reſpiratoriis, aut inflammatione: hæ duæ differentiæ reſpirationis cum malis ſignis plus duabus prioribus ſunt timendæ, quod facultatem prælanguidam, aut exſolutam, aut deniqve partem quampiam thoracem moventem dolore, denotent. Magna & velox reſpiratio plurimum fuliginum, & incendii, ſed cum facultate integra, & forti ſignificat. Quæ vero ſimul & tarda melior eſt, cum ipſa ad recte valentem plus accedat, integramque & fortem facultatem, ſine calore multo & absqve fumoſis excrementis. Hæ omnes cum aliis ſignis erunt a Medicis ſpectandæ, & ex ipſis ſimulqve cum aliis, quæ illuxerint, judicium deliberari. Sed ad magnas ſimul freqventes reſpirationes, & ad magnas ſimul & raras declinemus, cum ab ipſis præſagiendi ratio magis illuceat. Magna reſpiratio, & ſimul freqvens ea eſt, in qua plurimus ſpiritus trahitur, & calidus, & fervens ex ore & naribus efflatur. Quæque fit aut, uti docet Hipp. *in* 1. *Prognoſtic. c*) *text.* 24. quod aliqua pars ex reſpiratoriis ſeu thoracis inflammationem aut dolorem patitur. Cujusmodi ſunt cor, ſeptum transverſum, pulmones, aut pleura membrana, aut muſculi etiam thoracis: nam hæ partes dolentes, ac inflammatæ, quod non, ut opus eſt, dilatentur, ſpiritum frequentem ſeu denſum fieri neceſſe eſt. Signant vero ex magnitudine cum facultatis robore hæc fieri. In qvo non levis ſalutis ſit ſpes. Quæ vero cum magnitudine etiam raro fit, nobis in acutis morbis delirium ſubeſſe declarat. De quibus quidem Hippocrat. *in primo Prognoſticorum d*) *text.* 24. ita ſcripſit: *Qui vero*

Parva & velox.

Parva & tarda.

Magna & frequens

a) Pag. 38. lin. 7. loc. modo allegat. *b*) Lib. 3. Epidem. pag. 1098. Ægr. 3. *c*) Vide *d*) Pag. 38. lin. 8.

vero ſpiratur magnus multoque interpoſito tempore, delirium indicat. Sed quomodo magnum ſpiritum intelligemus? an ubi magna thoracis fit dilatatio? nequaquam magna thoracis dilatatione magnam fieri reſpirationem obſervamus, nam, ut unquam dictum eſt, quibus vel tumor, vel anguſtia ſine flammeo calore ſpiritalibus membris inſidet, in his thoracis quædam dilatatio maxima eſt, id vero quod inſpiratur parum eſt. Ex quo magnam dicimus reſpirationem magni inſpirati aeris, atque inſpiratarum fuliginum multarum, ratione. Quod vel ipſe Hipp. expreſſiſſe viſus eſt, cum dixerit, qui vero ſpiratur magnus, quæ de ſpiritu, qui effertur, magnitudinem intelligendam denotant, minimeque de thoracis dilatatione. Addamus in differentiis reſpirationum ſublimem ac phænomenam vocatam reſpirationem, in qua maxime thorax dilatatur, parvam atque exilem eſſe, ex Galen. conſtare. Quare dicatis ſpiritum magnum & rarum delirii nobis eſſe ſignum? Galen. *in lib. 2. de difficul. reſpir.* uberiori ſermone demonſtravit hoc verum eſſe, quippe hujuscemodi reſpirationem delirium ſignificare. Verum non exinde neceſſarium, ut omnes, qui delirant, eo modo reſpirent, fore dicamus; quando hæc fieri ſimul poſſint, quippe delirantes ut ſimul anguſtiam thoracis, vel dolorem ſentiant, vel virium languorem. Quæ omnia in ipſis quidem deliris parvum atque rarum ſpiritum efficiunt. Omnes vero, in quibus magnus & rarus fit ſpiritus delirare non erit dubitandum. Cujusmodi in Philiſco, Sileno, uxore Dromeadai, atque in aliis ab Hippocr. fuit obſervatum. At quid ad prognoſticum hac reſpiratione? magni ſemper ad id erit momenti, idque præſagiet, quod delirium perpetuo malum eſt, non tamen ſemper exitiale, ſed ſolummodo ubi una alia ſigna prava & lethalia illuxerint, quæ cum reſpiratione in Philiſco, Sileno, uxore Dromeadai, adoleſcente Mœlibeæ phrenitico, illuxerunt. De Philiſco Hippoc. *in* 1. *Epidem.* 3. *a*) *text.* 18. ita habet: *Spiritus huic erat perpetuo quaſi revocatus, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum elatus erat: ſu-*

Magna & rara.

a) Epidem. Lib. 1. Ægrot. 1. pag. 966.

dores

dores perpetuo frigidi, acceſſiones diebus paribus. In hoc ſudores frigidi, ut ſuis locis demonſtrabimus, fuerunt ex ſignis exitialibus. Et de Sileno *b*) *text.* 19. *A primo hic ad finem usque ſpiritum magnum habuit & rarum, & hypochondrii perpetuam palpitationem,* qvæ in proceſſu fuere lethalia, qvippe primo inter initia urinæ nigræ cum nigro ſe dimento, delirium, dejectiones pingues, ſudor capitis ſexto die, extrema frigida lividaqve, atqve alia, qvæ cum illa reſpiratione magna ac rara, miſerum Silenum nedum delirum eſſe, ſed certe moribundum, proculdubio denotabant: & de uxore Dromeadai: *c*) *Sexto mane riguit, cito percaluit toto corpore, ſudavit, extrema membra frigida, deliravit, ſpiritus magnus & rarus. Paulo poſt convulſiones a capite cœperunt, ſubito obiit.* De adoleſcente vero Mœlibææ *d*) *in lib. 3. Epid. comm. 3. textus ult. ſpiritus rarus & magnus per intervallum. Hypochondrii contentio ſubmollis ex utrisque oblonga, perpetua cordis palpitatio, reddidit urinam oleoſam.* Sed age de aliis reſpirationum differentiis agamus, præſertimque de parvis.

CAP. X.

Quid reſpiratio parva frequens, parva rara, ſignificet?

Reſpiratio parva & frequens in morbis quid ſignificat.

Parvum ſpiritum Galen. *in 3. Epidem. comm. 3. text.* 74. appellat exilem, atqve imminutum, atqve etiam obſcurum, vix enim reſpirare ægrotos videmus. Hujusmodi reſpiratio perpetuo mala eſt, ut qvod propter caloris nativi, ſeu naturæ exſolutionem fiat: qvæ ſi etiam freqvens ſit, ut Galen. docet, eodem in loco dolorem ſignat, vel inflammationem ſupra ſeptum transverſum. Sed auctor Coacorum præſag. *e*) *in libr. 2. Sect. 2. text.* 34. ait: Spiritum frequentem inflammationem & dolorem in locis principibus ſignificare. Hujusmodi reſpiratio in acuto morbo maxime eſt timenda, & plus ea etiam, ſi poſt magnam qvidem reſpirationem fiat. Nobis ſane denotat, aut naturam reſolutam

b) Epidem. Lib. 1. Ægrot. 2. pag. 969.
c) Ibidem, Ægr. 11. p. 987.
d) Epidem. Lib. 3. Ægr. 16. p. 1117.
e) Text. 260.

esse, ut dictum est, aut principem aliquam partem maxime lædi aut dolore aut inflammatione, aut utrisqve simul vexari: judicium vero ex sola hac respiratione certum non erit, nisi fuerit aliis signis confirmatum. Plures enim fuere ita in acuto morbo respirantes, qvi incolumes evasere. Sed ubi alia signa illuxerint prava, proculdubio ex ipsa exitium erit timendum; omniumqve maxime, si e freqventi parva evaserit, qvalis postremo in tabidis solet observari: freqvens itaqve & parva cum pravis signis, lethalis est. Qvalis ab Hipp. *a*) in sorore *Temenei* fuit observatus: in qva die decima sexta spiritus gracilis factus est & densus, & mortua est. Sed age de parva & rara agamus. Qvæ omnium fortasse est pessima, qvod naturam viribus exsolutam morbo succumbere nobis declaret. Ex qvo hunc spiritum Medici frigidum merito appellant, qvia summum frigus & naturæ exstinctionem ostendit, quod Galen. *in 3. Epidemiorum comm. 3. text. 74.* ita meminit: Parvum esse qvendam pariter & rarum spiritum, qvi cum refrigeratur, emoritur jam vitalis facultas, & hoc symptoma esse qvoddam admodum lethale, hisce verbis expressit: *b*) *Si frigidum e naribus exspiretur, exitiale jam est admodum.* Cujusmodi fuit observatum in *Pythione c*) moribundo, atqve in aliis, ab Hippocrate. Sed his perspectis respirationum judiciis, breviter eas omnes perstringamus respirationes, qvæ in moribundis solent observari.

Respiratio parva & rara.

CAP. XI.

De respirationibus exitialibus, quæ in moribundis fiunt.

Respirationes exitiales.

De respiratione rara & magna, magna & frequenti, parva, freqventi & rara, qvomodo aliqvando exitium portendant, satis dictum est: nunc reliqvum, ut exitiales adnumeremus, cujusmodi est, frigida, sublimis seu Phænomena appellata, stertorosa, qvæ cum strepitu fit, & aliqvando luctuosa & interrupta. De frigida omnium exitialissima, qvæ non, nisi in proxime moribundis attenditur, Hipp. *in lib. 6. Epid. com. 4. text. 27. d*) ita habet: *Signa mortifera per cutem,*

Respiratio frigida.

a) Epidem. lib. 4. p. 1131. text. 28. *b*) Hipp. Prognost. p. 38. lin. 10.
c) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. p. 1098. *d*) Pag. 1181.

tem, nares, calidus vapor, ſi prius nares frigidum ſpiritum reddunt: qvæ melius Gal. hiſce verbis expreſſit: *Maxime ſigna mortifera, per cutem calidus vapor exiens poſt frigidum ſpiritum, prius exſpiratione egreſſum. Sed calido vapore exſpirato per nares & per cutim, non in omnibus mors erit prædicenda.* De qvo qvidem Gal. ibidem ita ſcripſit: *Illis enim ſolis id evenire comperies, quorum mortem calidiſſima febris anteceſſit, quæ corpus ipſum totum torruit, atque ideo poſtremo ipſum refrigeravit.* Vitali ergo tenore, moriente jam corde, evaneſcente, in aliis quidem ſudores ſyncopen inferentes proveniunt, multis ſcilicet humoribus pleno corpore; illis autem, qvi ex præfervida febre antea exaruerunt, pro ſudoribus calidus vapor tangenti tibi difflari videbitur; hinc in *Coacis præſagiis a)* merito ſcribitur: *lethalis autem eſt & febrilis & fuliginoſus, verum minus quam frigidus:* ex quo Medici tria mortifera ſolent hæc vocare, quippe febrem urentem: frigidam exſpirationem cum raritate: atque tertio vaporem in cute calidum, aliquando ſudorem ſeu madorem, qvi in febribus mortem prænuntiat. Obſcuram quoque reſpirationem, ut qvando vix reſpirare ægroti dignoſcuntur, perinde atqve frigidam eſſe exitialem, de qva qvidem, ubi de parva & rara egimus, ſatis dictum eſt. Ceterum per obſcuram reſpirationem intelligimus eam, qvæ fit, ubi vix aliqvis ſpiritus ex ore & naribus exſpiratur. Nam fieri poteſt, ut obſcuriſſima ſit, & tamen manifeſtiſſima omnibus appareat, ubi ſcapulæ, thorax, nariumque pinnæ ad ſpirationem moveantur, qvam reſpirationem ſublimem & phænomenam, id eſt, apparentem, Medici merito appellant, tametſi pauciſſimus ſpiritus exſpiretur, & hac ratione ſit obſcuriſſima. De qua *in 2. Coac. præſag. b)* ſect. 2. text. 39. ſcriptum eſt: *Peſſima autem & morti propinqua, extendens, urgens, & obſcura.* Sed jam de ſtertoroſo, & qvi cum ſtrepitu fit: intelligimus autem per ſtertoroſum ſpiritum, qvando inter reſpirandum ſentitur in gutture qvædam veluti ebullitio, aut ſtrepitus, nimirum, ſtertor,

Obſcura.

Sterto-roſa.

a) Text. 160. b) Text. 260.

tor, hoc eſt, cujusmodi fit in ſtertentibus. Hic ſtrepitus, ſeu ſonus, ſeu ebullitio latinis, Hipp. vero ῥόγη atqve ῥέγξις, & alias κέρχνος dicitur. In acutis morbis perpetuo ante exitium per diem, & parum plus, hic fervor gutturis in multis auditur. Indicat enim plane facultatem exſtinctam, ut neqve valeat a faucibus excrementa expellere; in aliis vero, pectoris morbis laborantibus, uti in pleuriticis, peripneumonicis, fit ſtertor ille propter anguſtiam, aut ſputi retentionem, cum & ſpiratio eſt parva, & non raro orthopnoica, id eſt, maxime difficilis. Proprium eſt fere omnium morientium, ut ante exitium eum fervorem, ſeu ſtertorem, patiantur; ſed omnium maxime, pleuriticorum, & peripneumonicorum, ſuppurationumqve. Qvibus omnibus fervor ſeu ſtertor ille, anteqvam moriantur, fit: eſt itaqve unum ex lethalibus ſignis. Sed accurate tamen diſtingvendum, qvo tempore incipiat, aut in morbi principio, aut poſtea ingraveſcente morbo; nam ſi exitioſum eſt, nunqvam apparet priusqve alia illuxerint ſigna exitialia. Cujusmodi viſum fuit in *Antiphonis filio* pleuritico, *a*) atqve in *Menone* pleuritico. De Menone enim pleuritico Hippoc. *in lib. 7. Epid.* text. 47. *b*) habet: *Die decimaſexta, ſpiritus jam ſtertoroſus, ſudor circa frontem & cervicem, raro ad pectus, extrema & frons moderate perſeverabant frigida, ſaltatio vero venarum circa tempora detinebat. Somni comatoſi & nocte & die poſtremis temporibus.* Qvare ſtertoroſus ſpiritus in morbis acutis plerumqve eſt pernicialis, omniumque certiſſimum, ubi ſigna lethalia ſimul, aut antea, illuxerint, cujusmodi ab Hipp. in *Menone* pleuritico fuit obſervatum; in quo præter alia ſigna, ſudor circa frontem & cervicem apparuit, qvem Hipp. *in Prognoſt. c*) lethalem in acutis morbis eſſe affirmavit, & extremorum perſeverans frigiditas, quo nihil perniciosius. In principio vero pleuritidis & peripneumoniæ, & febris (ut vocant) catharralis, quæ catharrum ſeqvitur, vel una cum ipſo fit, aliquando ob excrementorum multitudinem, ſeu (ut dicunt) ob catharri

a) Epid. Lib. VII. Text. 28. p. 1217. *b*) P. 1220. *c*) P. 38. lin. 21.

tharri defluentis ad fauces atque ad pectus copiam, non lethaliter ſtertunt; non ſecus qvam aſthmatici & orthopnoici multi, qui poſtea humore aut excreto, aut reſoluto, liberantur. Ceterum in his ſtertorem non lethalem a lethali diſtingvemus, qvod hic nedum incipiat, ſed indies magis morbo qvippe augeſcente augeatur, & magis ſentiatur. Hic enim prorſus lethalis eſt, neqve aliqvo lethalium ſignorum carebit. Ille vero, cum in principio ſtertere incipiunt, & paulo poſt augeſcente morbo, aut humore multo per tuſſim excreto, aut ab igneo calore febris conſumto, ſtertor amplius non accenditur, & fit ex multitudine humorum, neqve admodum timendus ſtertor ille eſt, præſertim ubi ex ratione deſierit. Verum ille, qvi in principio, licet ex multitudine catarrhi factus, non ceſſat, ſed indies magis augetur, pernicialis utiqve eſt, qvod naturam multitudine humorum gravatam, & oppreſſam ita eſſe, ut neqveat excernere excrementa, & qvaſi exinde ſuffocari, nobis certo ſignificet. Cujusmodi in *uxore Polemarchi* Hipp. ut *ex lib. 5. Epid. a*) colligitur, vidit, de qva ait: *Circa quintam genu dolor, tumor ſiniſtri, & circa cor videbatur aliquid eſſe collectum, & reſpirabat, ut qui ex ſubmerſione reſpirant, & ex pectore ſubſtrepebat. Quæ obiit die ſeptima. Antiphonis* itidem *filium* ſuppuratum Hipp. *in 7. Epid. text. 28. b*) ſpripſit, cum ſtertore obiiſſe. Cui addamus, qvod Hippoc. *in 1. Prorrh.* 25. ſcripſit: *Spiritusque in aphonia veluti his, qui ſtrangulantur, promtus, pernicioſus.* Atqve hæc de ſterteroſa reſpiratione, quam *regmon* & *cerchmon* qvoqve aliqvi appellant. Nunc de ſublimi, atqve phænomena, ſeu apparente appellata, qvæ non niſi in moribundis qvoqve apparet. Vocant hunc ſpiritum alii ſublimem, alii prænomenon, ſcilicet apparentem, alii promptum, aliique perperam magnam reſpirationem dicunt, qvod thoracem maxime dilatari & moveri obſervemus. De qua Gal. *in 1. Prorrh.* ita habet: *Strangulantur jure optimo, quoniam aëris copia non ſit*, eſtqve ipſi conſuetudo, ut talem ſpiritum Phænomenum, id eſt, appa-

Sublimis atque phænomena.

a) Text. 62. pag. 1156. b) pag. 1217.

rentem, dicat. Videntur autem omnes talem inſpirationem habentes ſcapulas movere totas, ita, ut per veſtimenta motio conſpicue appareat, tanqvam valide ipſi ſuperioribus thoracis partibus operentur; μετεώρον itaqve, apparentem, at ſublimem ſpiritum vocavit, qvoniam, qvi ita reſpirant, altiores ſublimioreſque thoracis partes movere videantur, addidit hujus reſpirationis cauſſas, ita dicens: *Poteſt ſane reſpiratio hujusmodi fieri & propter reſpirationi delegatorum inſtrumentorum anguſtiam, & ob affectum nervorum principium. Quod ſi læſum fuerit, magnam efficere reſpirationem, recte Hippocratem exiſtimare, oſtendimus; rectius dixiſſet, non magnam reſpirationem, ſed magnam thoracis dilatationem, ex quo decepti quidam hanc falſo magnam reſpirationem appellant, etſi in hac parum exſpiretur.* Addamus nedum hanc Galenum, & Hippocratem dicere ſublimem reſpirationem, ſed vel etiam, quando, & pinnæ, ſeu alæ narium muſculiqve circa ſcapulas manifeſte moventur, quæ reſpiratio fit in acutis morbis propter virium abſolutam infirmitatem, aut proſtrationem. De qva reſpiratione Gal. *in lib. 3. Epid. text. 24.* ait dicens: *Equidem illas eum reſpirare puto ſignificare ſummis naribus, qui reſpirando narium pinnas movent, ſiquidem multos nos ægros ſic vidimus ſpirare, ut eas in exſpirando contraherent, inſpirando vero dilatarent.* Qvod qvidem incidit iis, qvi ab angina ſuffocantur, vel a peripneumonia vel ſuppuratione, præterea iis, qvi infirma ſunt facultate, idqve fiebat, qvod ex arteriæ inflammatione præcluſum eſſet viæ ſpatium, nec jam ſpiritus attractio poſſet in pulmonem fieri, & propterea compelluntur, ut, qui ita ſuſpirant, continue omniqve thorace peragant reſpirationem, contenduntqve etiam qvi ſuffocantur exſurgere, & toto thorace extremum aërem magna vi attrahere; ex qvo forte etiam Hipp. ſpiritum ſublimem vocavit, qvod ſublime ægri velint ſe erigere, atqve hæc ſublimis reſpiratio anginoſis, pneumonicis, ſuppuratis; atque has habet cauſſas. In aliis vero morbis acutis, in quibus ægri non ſuffocantur propter anguſtiam inſtrumentorum, reſpirationi diſtinatorum,

ſummis

ſummis naribus reſpirare aliam cauſam habet, qvam Gal. *in* 1. *de diffic. reſpir. cap.* 23. ſic habet: *Quod ſi quis ipſius reſpiratoriæ facultatis ægrotantis, atque in communi, omnis facultatis animalis, propria ſigna habere velit, & maxime perfrigeratum is alarum naſi motum habebit, & omnium muſculorum circa ſcapulas actionem & coacervatam thoracis collapſionem.* Qvando enim hæc debilius, qvam convenit, movetur, circa inſpirationem quidem ſpiritus ductum juvant alæ naſi, externum aërem etiam ipſum ſimul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes, labia contrahimus; rurſus vero circa exſpirationes coacervata fit thoracis collapſio non paulatim demiſſio. Qvare ex iis ſtatuamus reſpirationem ſublimem, qvomodocunqve fit, perpetuo lethalem eſſe, aut qvod ſummam inſtrumentorum reſpiratoriorum anguſtiam, ex qva natura ſuffocetur, aut virium ſeu naturæ obſolutiſſimam infirmitatem ac exſtinctionem denotet. Ex quo non niſi in moribundis apparent. Verum exitialia alia ſigna, antea aut ſimul aut poſtea apparentia maxime confirmantur, cum ea reſpiratio nunqvam ſine aliqvo ſignorum exitialium appareat. Hanc intelligens, etiam auctor 2. *Coac. præſ. ſect.* 2. *a) text.* 39. dixit: *Peſſima autem & morti propinqua, extendens, urgens, obſcura.* Diximus tamen, etſi ſolum hoc ſignum mortem certam ſignificet, perpetuo ipſum alia exitialia concomitari. Uti in *uxore Olympiadis* Hipp. vidit, de qua *in lib.* 7. *Epid. text. b)* 36. ita habet: *Oculi triſtes, ſpiritus ſublimis per nares trahebatur, color pravus, ſudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem eſſet.* Non minus & in *Ariſtocrate* moribundo hæc viſa ſunt, de quo Hipp. 7. *Epid. c)* 39. paulo poſt ſic ſcripſit: *Ad noctem ſpiritus ſublimis eſt factus, ſudor exiguus circa frontem, infernæ partes frigidæ, anxius.* Addamus reſpirationem luctuoſam, ſed parvam & raram, qvæ ex exitialibus qvoqve eſt reſpirationibus, ut ex Hipp. *in* 6. *Aph.* 54. ita legitur: *In acutis paſſionibus, quæ cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria, malum:* eodem modo & interrupta exitialis eſt, qvæ forte eadem eſt cum luctuoſa. Quod & Gal. Luctuoſa.

a) Text. 260. *b)* Text. 49. p. 1221. *c)* Text. 52. p. 1222.

Gal. nuper propoſiti aphoriſmi commentario affirmare videatur, cum dicat: *Infantes ſæpe videntur, quo plorant, tempore inſpirantes, inſpiratione interrupta, ſtante interim thorace, deinde rurſus id quod deeſt, adjiciente:* accidit hoc nonnunqvam, ut ait Gal. potentia fatigata, nonnunqvam ex duritie inſtrumentorum, nonnunqvam vero ambabus cauſis ſimul convenientibus, ſed & aliqvando propter aliqvam muſculorum pectoris ſimilem convulſioni diſpoſitionem. Quæ vero in febre acuta fit, luctuoſa & interrupta reſpiratio, alias cauſas habet, ut Galen. placuit, quippe aut duritiem inſtrumentorum, vel virium imbecillitatem, vel convulſioni ſimilem diſpoſitionem; qvicqvid vero horum in cauſa ſit, pravum eſt, ſi in morbo acuto contingat; maxime perniciosum, ſi cum virium langvore ægri ita ſpirant. Sed hujusmodi reſpiratio etiam una exilis eſt, & duritiem qvoqve aut diſpoſitionem convulſioni ſimilem habet in acutis ardentibusqve febribus, & perpetuum prava dicitur. Non minus qvam convulſiones, ſiccatis partibus nervoſis ab ea cauſa, exitiofas merito eſſe antea monſtraverimus. De qua ſpiratione Hipp. *in lib.* 4. *Aph.* 68. dixit: *In febribus ſpiritus offendens, malum. Convulſionem enim ſignificat:* qvæ a ſiccitatibus in calidiſſimis morbis concitatæ, curabiles non ſunt. Ex quo etiam lethales eſſe in morbis acutis ſuperius nobis fuit demonſtratum. Ut vero ex ipſis recte de futuro morborum exitu prædicere qveamus, alia ſigna cum antea, tum ſimul poſteaqve conſpecta, erunt conſulenda, qvorum nulla ſi prava erunt, ad perniciem judicium pendebit. Atqve hæc ſunt, qvæ ex vitalis facultatis actionibus, ad morborum prognoſin deprompta conducunt. Nunc idem ex naturalis facultatis actionibus eodem modo perſcrutabimur.

CAP. XII.

Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præſagii rationem ſit utilitas?

Ad naturalis facultatis robur, impotentiamqve cognoſcendam nunc etiam declinemus, cum ipſa ceteris aliis

aliis ad prædicendi rationem non minus ſit utilis. Aliæ qvidem facultates, animalis quippe ac vitalis, a naturali videntur procedere; cum ipſa materiam cordi cerebroqve ſubminiſtret, a qua vitales in corde, animales in cerebro, vocati ſpiritus generantur. Præterea excrementorum in ægrotis corporibus, plurimum ad præſagii rationem facientium, cauſa ad naturalem facultatem maxime attinet: itaqve de hac ipſa qvidem facultate, noſtro qvippe ordine ſervato, accuratius in præſentia eſt agendum. Qvod ut probe fiat, videndum primo eſt iſtius facultatis robur ac impotentia, ex quibus nobis innoteſcat. Scimus vero ipſius vim a variis facultatum operibus, qvæ propriis actionibus obeuntur, cognoſci. Tres ſunt actiones præcipuæ facultatis naturalis, ut Galeno viſum eſt *in libro naturalium facult.* quippe *generativa, augmentativa,* & deniqve *nutritiva.* De hac magni intereſt, ut ad prædictionem aſſeqvendam agamus; de aliis vero duabus neqvaqvam, cum ad inſtitutum noſtrum parum, aut nihil faciant. Ad nutritionem itaque corporum, partiumque ipſarum agendam omnium qvatuor naturalium actionum, qvippe *attractricis, retentricis, concoctricis* ſeu *alteratricis,* atqve demum *expultricis,* opera reqviritur, ſeu iſtarum omnium operatione nutritio omnis in corpore perficitur. Proinde ex ipſarum operatione apparet, ſeu cognoſcitur, qvanta in ipſis ſit vis, aut impotentia, aut exſtinctio, vel deniqve vitium. Ex qvo naturalem facultatem, aut viribus potentem, aut vitiatam, aut aliquo pacto deficientem, aut deniqve prorſus collapſam & exſtinctam, cognoſcimus. Quæ cognitio, quantum ad prædictionem ſalutis & exitii in morbis, Medicis conducat, ex iis, quæ ſuperioribus libris dicta ſunt, liqvido cuique noſtrum conſtabit. Sed age, rem ipſam aggrediamur, ab appetentia ciborum & potus in ægrotis principium facientes.

Naturalis facultatis robur & impotentia unde innoteſcit.

CAP. XIII.

De appetentiæ ſymptomatis ad prædicendi rationem.

Natura, ut docuit Gal. *in primo lib. de ſympt. cauſ. cap.* 7. animalibus alimenti penuriæ ſenſum eſt impertita, ut

ipſo ad cibum potumqve proritata in tempore expleantur: vocaturque ejusmodi implendi deſiderium, *appetentia*, quæ a penuriæ ſenſu ortum habet, cum ſcilicet venæ ab ipſo ventriculo veluti emulgentes ſugentesque aliquid trahunt, non ferens autem eum ſuctum ventriculus, ſed veluti offenſæ medelam cibum comparat, quippe venæ hoc pacto ad objectos cibos convertuntur, atqve ex his nutrimentum trahunt. Fitqve poſt cibi conſumtionem, ut venæ ſimul ad cibos ſe convertant, & ventriculus ex iis, quantum prius in venis collectum eſt, in ſeipſum trahat. Duplex vero dicitur appetentia, quippe cibi una, quæ *fames* appellatur, altera potus, *ſitis* & ipſa vocata. Cibi vero appetentia alimenti, & ſitis humoris fit inopia. Dividitur qvoqve appetentia utraqve in eam, quæ eſt naturalis, ac in non naturalem. Illa perpetuo ex alimenti penuriæ ſenſu excitatur, innaturalis vero eſt, quæ præter naturæ fit deſiderium. Cujus qvidem ſymptomata, auctore *Galeno in lib. de diff. ſympt. cap.* 4. vel in actionibus non obitis, vel male obitis conſiſtunt; in non obitis aut cum prorſus non appetunt, aut parum & pauca qvidem. In male obitis ſunt immoderatæ appetentiæ, & ubi qvicqvam vitioſum appetunt. Ex qvibus fit, ut qvidam nedum nullos cibos appetant, ſed qvinimo, ut quosvis cibos ita abhorreant, & odio habeant, ut mori malint, qvam cibum aliqvem aſſumere, quod Galen. *in lib.* 3. *Epid. com.* 3. *in text.* 58. multis contigiſſe, tradidit. Aliquando non ex toto appetitu privantur, quod detegit aliqvis cibus, qvem ipſi non abhorrent. Nihil vero appetentiæ adeſſe, vel ex eo ſcimus, cum ægri prorſus omni careant appetitu, qvicqvamqve neqveunt imaginari, quo appetitus excitetur, de qvibus Hippoc. *in eodem lib. Epid. a*) de virgine *Euryanactis* filia moribunda ſcripſit. *Quosvis cibos toto hoc tempore faſtidivit, neque appetivit quicquam. Non ſitiit, & nihil effatu dignum bibebat.* In ſimilem vero inappetentiam veniunt ægroti, aut, ut *Galen.* docuit *in* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 11. quando os ventriculi ab aliqva humorum aliena

Appetentia duplex.

Appetentiæ innaturalis Symptomata.

a) Lib. 3. Sect. 2. Ægr. 6. pag. 1074.

aliena qvalitate afficitur, aut propter insignem plethoram, seu plenitudinem, ex qva nulla in ventriculo fit consumtio, neqve sensus suctus ullius in ipso sentitur, aut deniqve, qvod in acutis morbis plerumqve evenit, propter ipsius facultatis exstinctionem, cujus erat in secunda valetudine munus, indigentiam alimenti sentire. Ceterum nos interstingvere debebimus veram exstinctionem facultatis, quæ sæpe in delirantibus quibusdam observatur, qui quosvis cibos etsi abhorrere videantur, tamen id ex delirio, non ex facultate diminuta fit. Quemadmodum ii, qui etsi intensissimum calorem sentiant, quo maxime sitiunt, tamen potum non postulant. Quam rem Gal. *in eodem tertio Epid. com.* 1. *text.* 11. ita expressit, dicens: *Nam, quoniam sitiunt, nec potum appetunt quidem in morbis, vel propter delirium non sentiunt, quæ patiuntur, aut propter exstinctionem naturalis in ventriculo facultatis, si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem exstingui.* Vitiatur vero appetentia cibi & potus cum in quantitate tum in qualitate. In quantitate vitium appetentiæ inesse cognoscitur, cum ægroti plus quam ipsis conveniat appetunt, quippe qui copiosius, quam ferat ventriculi facultas, cupiunt, atque devorant, idque aut ex humore frigido, aut ex frigiditate ventriculi fieri, Gal. *in lib. 6. Epid.* nobis tradidit, qua ratione frigus appetentiam augere dixit. Ex quo frigidiorum ventriculorum proprium esse, Gal. *in libr. artis medicin.* docuit, ut plus appetant, quam concoquere possint; idem & de potu, cum immoderatius potui indulgent præ multo febrili incendio, aut ex humore salso, aut bilioso, os ventriculi occupante. In qualitate etiam ciborum & potuum vitiatam habere appetentiam dicuntur, qui alienam cum in cibo, tum in potu, qualitatem desiderant, & appetunt, ut quædam uterum gerentes mulieres propterea sunt, quæ carbones, aliæ terram, aliæ calcem, & aliæ lunæ flores avidissime appetant & esitent; quidam vinum ardentius, quod in multis pleuriticis observari solet: ex quo vini desiderio plures, vel etiam mulierculæ, ægroti pleuritici esse suspicantur;

Appetentia cibi & potus, quomodo vitiatus.

alii

alii libentius aquam, quidam omnia calida, alii actu frigida, expoſcunt. De harum vero vitiatarum appetentiarum cauſis Gal. *in lib.* 1. *de ſympt. cauſ.* perbelle ita ſcripſit: *Vitioſæ appetentiæ, quæ in quantitate modum excedunt, vocanturque a quibusdam caninæ, tum exſiſtunt, vel cum acidus quispiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet; vel totum corpus immodico digeſtu inops alimenti redditur vitioſum; namque ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert, appetentiam vero proritat naturalis affectus ſimilitudine, alimenti at non potus deſiderium excitat propter frigus, at vitioſo ſucco, qui ſalſus & bilioſus ſit, ventrem mordente, potio magis quam cibus appetitur.* Hinc merito Hipp. quoque *in* 6. *Epid. com.* 4. *text.* 20. *a*) dixit: *Aqua edax,* quaſi caninæ appetentiæ frigiditatem pro una cauſſarum indicarit. Et *in lib.* 2. *Aphor. Aph.* 21. dixit: *Famen thorexis ſolvit,* hoc, Galeno docente, vini potio, quaſi illius appetentiæ medelam eſſe expreſſerit. Sitis quoque augetur, aut ex calore immoderato, cujusmodi fit in ardentibus febribus, aut ex ſiccitate, quæ præcipua ſitis eſt cauſa, ex quo ubi corpora plurimum exſiccantur, plurimum ſitiunt, qualem Gal. *in primo de ſympt. cauſ.* quibusdam epota aqua marina contigiſſe vidit. Sed age ad optimæ appetentiæ in morbis jam prognoſticum veniamus.

CAP. XIV.

Quid cibi & potus optima appetentia in morbis ſignificet?

Prius conſideremus, quid optima appetentia in morbis oſtendat, & mox de non obita & vitiata agemus. Maxime utile nobis erit ſupponi, ægrotos rectius agere, cum actiones omnes utriusqve facultatis recte, perinde ac in optima valetudine eſſe ſolent, obeant. Scimus enim, urinas, dejectionesqve optimas eſſe, ſi fuerint ſimiles iis, quæ antea per ſanitatem excernebantur. Eodem qvoqve modo bona erit in ægrotis illa cum cibi tum potus appetentia, qvæ ad bene valentium appetentiam accedit, eiqve maxime eſt ſimilis. Ægrotos vero bene ſe habere ad ea, quæ ipſis offeruntur, perpetuo bonum, recte enim facultatem

Appetentia cibi & potus quænam bona.

a) Text. 18. pag. 1180.

natu-

naturalem exinde valere, non minusque & ventriculum. Itaque ægrotos integram habere appetentiam, bonum eſt, omniumque maxime in morbis diuturnis, ut docuit Gal. *in lib. 7. Aphoriſm.* a quibus qui ſunt evaſuri, vehementem appetentiam ſolent habere. Ceterum diſtincte cognoſcenda erit optima appetentia, cum ſæpius in ipſa judicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem eſt, quæ naturalis eſt, quæque fit a cauſa naturali, quippe a penuriæ ſenſu: quandoque ægroti videntur bene appetere, ipſorumque creditur appetentia optima, propterea quod cibum avide appetant, & aſſumant, quæ tamen in multis moribundis ſæpius obſervatur, aut propter vitioſum humorem, quod minus malum eſt, ad os ventriculi defluxum, quippe frigidum & acidum, aut, quod ſumme eſt pernicioſum, ubi natura a morbo maxime eſt reſoluta a nimia ſubſtantiæ corporis digeſtione. Hinc plures, priusquam moriantur, cibum avide poſtulant, ac aſſumunt. Potus vero appetitus, etſi bonus cenſetur, qui benevalenti eſt ſimilis, & moderatus ſeu temperatus, nihilominus in quibusdam optima erit cenſenda ſitis, nimirum in æſtuoſis ardentibusque morbis, in quibus non ſitire, ut poſterius dicemus, perpetuo malum, & quandoque mortale, ubi ſcilicet lingvam ægroti habuerint præaridam, ſqualidam, & nigram, in his melius eſt, ut multum ſitiant, ſicut etiam optimum eſt, ut febris exterius appareat, inprimis cum urinæ coloratiores ſpectentur. Veluti in iisdem morbis excrementa diſcoloratiora ſpectari, & ægros non ſitire, ſumme eſt exitioſum, quod aut ex delirio fit, aut quia naturalis facultas exſtingvitur. Non ſitire vero in iis perpetuo malum, ſed hujus ſigni perniciem alia exitialia ſigna tunc conſpecta declarabunt. Intenſiſſimam tamen ſitim nunquam utilem fore ægrotis, addimus, quæ viſcera interna ardentiſſimo incendio uri declarat; aut maximam ſiccitatem; aut ex utraque ſimul, de qua Gal. *in* 1. *de cauſ. ſympt.* ait: *Inexplebili vero novimus cruciari ſiti, ex qua etiam tum eum, qui viperam commederat,* (erat autem fortaſſe dipſas) *tum meſſores, qui vetus vinum*

usque ad ebrietatem, non minus eum, qui pertinaciter ſuſtinere ſitim ſibi imperaverat. Ad hæc alii in navigio, cum deficeret eis aqua dulcis, quorum qui auſi ſunt marinam bibere, cum immodice ſupra ceteros ſitirent, & alvi fluxum haberent, nec id ſine morſu vehementi & celerius quam alii perierunt. Sed age agamus de abolita cum cibi tum potus appetentia.

CAP. XV.

Quid in morbis ciborum appetentia prorſus ſublata ſignificet?

Appetentia ciborum ſublata perpetuo mala in morbis.

Ciborum ſublatam appetentiam perpetuo malam, omniumque peſſimam eſſe, quæ prorſus periit, ratum eſt. Hæc in iis, qui recte valent, graviſſimum morbum minatur, quod aut ab inſigni plethora, aut cacochymia fiat, quippe natura multitudine excrementorum aggravata. In iis qui ægrotant, lethalis primo in morbis longis, quod ſignificet naturam a morbo conſumtam iri, priusquam morbum ſuperare queat: de qua inappetentia Gal. *in libro 6. Aphorismorum Aph. 6.* ait: *Faſtidium cibi per ſeipſum pravum eſt ſignum in morbis diuturnis, nam in iis, qui a talibus morbis ſunt evaſuri, contrarius affectus ſolet accidere, vehemens ſcilicet ciborum appetentia.* Idem fere Hippocrates ſcripſit *in ſexto Aphoriſmorum, Aph. 3.* dicens: *In difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium, malum, & cum febre pejus;* in longis difficultatibus inteſtinorum cum hic caſus, ait Galen. evenerit, mortificationem quandam ipſi jam adveniſſe ventriculo compatiendi ratione ſignificat, ex qua omnino interiit appetentia, opus ad vitam neceſſarium. In morbis quoque acutis cibi faſtidium, perpetuo malum, omniumque maxime cum prorſus appetentia fuerit exſtincta. De qua Hipp. de *Euryanactis filia in tertio Epidemior. a)* ait: *Quoſvis cibos toto hoc tempore faſtidivit, neque appetivit quicquam.* Hujuſmodi fieri inappetentiam, docuit Gal. *in 3. Epid. com. 3. text. 11.* aut ore ventriculi, ab aliqua humorum qualitate affecto, aut ab ipſius facultatis exſtinctione, cujus erant in ſecunda valetudine munera indigentiam ſentire, & quæ

a) Sect. 2. Ægr. 6. pag. 1074.

ſunt

ſunt ſe curatura appetere. De hac Hippoc. *in* 1. *Epid. com.* 1. *text.* 30. *b*) de tabidis in Epidemica conſtitutione mortuis, ait: *cibos quoſvis perpetuo faſtidiebant, non ſitiebant.*

Hanc inappetentiam notant alia ſigna lethalia, & quod perpetua ſit, quando & ſi quidam quoſvis cibos faſtidiant, tamen non ſemper: addamus inappetentiam ſumme exitialem, ubi ægroti maxime oderint quoſvis cibos. Narrat Gal. *in* 3. *Epid. com.* 3. *text.* 58. ſe quosdam vidiſſe in quadam peſtilenti conſtitutione, qui mori maluerunt, quam cibum aliquem aſſumere. Quidam tamem, ut Galen. ait, fortiores quippe, qui vim ſibi ipſis afferentes cibum oblatum aſſumſerunt, ſuperſtites fuerunt. Sed præterquam quod ciborum faſtidium & odium in acutis morbis perpetuo ſit per ſe ſolum ſatis efficax ſignum ad exitium prædicendum, tamen ſimul alia ſigna pernicioſa, aut una, ante, aut poſtea conſpecta aderunt. De quibus *in Coac. præſag. c*) legitur: *Quibus vero faſtidia cibi accedunt, & ſudores cum bono faciei colore, & liquida alvo, aut dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, poſteaquam longius ægrotaverint.* Et *in* 3. *Epid. d*) *com.* 3. *text.* 5. de Herm. moribundo ait: *Vigeſimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non ſitiebat, obdormiſcebat aliquantiſper, comatoſus periit vigeſimo ſeptimo.* Idem fere viſum eſt, & in *Euryanactis filia* virgine, *e*) quæ quicquam guſtaſtare non ſuſtinebat, de qva ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore faſtidivit, neque appetivit quicquam: neque ſitiit, etſi acri & calida deſtillatione vexaretur;* quibus Gal. auctore in *libr.* 1. *de ſymptomat. cauſis,* ſiticuloſos fieri ægrotos, obſervatur. Idem in Pario *f*) obſervaſſe ſcripſit, atqve non minus in muliere, quæ apud frigidam aqvam decumbebat. *g*) De qva: *Tertio a partu die, febre correpta eſt acuta, horrida, multo tamen ante partum febriculoſa decubuerat, cibumque faſtidierat. Quarto cibum faſtidiebat:* Et paulo poſt: *Cæ-*

Inappetentiæ exitialis ſigna.

b) Pag. 940. lin. ult. *c*) Text. 67. *d*) Sect. 1. Ægr. 2. pag. 1063.
e) Vide locum ſupra allegat. *f*) Lib. 3. Epid. Ægr. 1. Sect. 3. p. 1093.
g) Lib. 3. Epid. Sect. 3. Ægr. 2. pag. 1096.

terum ad cibos averſo animo ſe habuit : Et demum ait: *Hæc perpetuo cibum faſtidierat, animo linquebat,* quæ & ipſa obiit. Ex qvibus ægrotantium exemplis confirmamus, qvæ diximus, qvippe ægrotos qvosvis cibos in acutis faſtidire & abhorrere, exitiale eſſe ſignum, cujus quidem pernicioſam naturam confirmare ſolent prava alia ſigna, quæ aut ante, aut una cum illa inappetentia, aut quæ poſtea illuxerant; cujusmodi ſunt, alvus fluida, ſudores mali, vomitus virulenti, æruginoſi, nigri, urinæ nigræ, turbidæ non clareſcentes, claræ, albæ, perſpicuæ, deliria, vigiliæ, lethargicæ paſſiones atqve alia hujusmodi omnia, quæ nunquam bona ſed plerumque lethalia exſiſtunt, atque ita ex inappetentia ciborum in morbis prognoſticum judicabimus. Nunc quid potus quoque ſublatum & exſtinctum deſiderium ægrotis portendat, conſideremus, præmiſſo inprimis ſermone de intenſa ſiti.

CAP. XVI.

Quid ſitis intenſa in acutis morbis ſignificet?

Cum dixerimus ſuperius, ægrotos in acutis ardentibusqve febribus ſitire, ratione fieri, qvi morbis qvippe calidioribus atqve ſiccis conflictentur. Qvando multo pejus, uti paulo poſt dicemus, ſit, hos ægrotos ſiti carere, non ſecusqve eſſe, qvam urinis diſcoloratioribus, ardente febre homines vexari. Qvare bonum eſt, (qvod omnia præſtat ex ratione fieri) ut calidis morbis affecti ſitiant. Immoderatius vero eosdem ſitire nunqvam bonum, qvod interna viſcera incendio intenſiſſimo flagrare denotat, ſed plerumqve malum eſt & periculoſum, qvod morbi vim prævalidam expugnatuqve difficillimam nobis denotet, cui facile natura languidior facta ſuccumbat. Ex qvo tuto proferre iſtud poſſumus, qvippe immoderatam ſitim, qvod maximum morbum ſignificat, perpetuo eſſe timendam in acutis morbis: ſed peſſimam & exitialem illam, qvæ aut ſeqvitur ſigna peſſima, aut una cum ipſa appareant, vel deniqve poſtea. Certum enim exitium proculdubio portendet. Ex ſola ve-

Sitis immoderata quid in morbis acutis notat.

ro

ro ſiti nedum in acutis, ſed vel etiam in aliis, licebit judicium præſagii deſumere, cum ipſa non niſi morbi maximi ſit nota. De qva Hippoc. *in* 1. *libr. Epid. Com.* 2. *a*) *text.* 75. ita ſcripſit: *At cum febres inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet. Siquidem ſtatim ab initio febris acuta invadebat, a qua parum ſuperrigebant, inſomnes erant, graviter angebantur, ſitibundi, faſtidioſi.* Qvalis fuit obſervata in *Philiſco, b*) de qvo Hippocr. ait: *Tertio mane ad meridiem usque febre viſus eſt liber, ſub crepuſculum autem acuta febris invaſit una cum ſudore, ſitibundus, lingua inaruit, nigras urinas reddidit,* qvæ ſitis cum nigris urinis atqve aliis morbum exitialem, qvippe, qvem natura minime poſſet vincere, denotabat. Similem qvoqve ſitim Hippoc. in *Pythione,* qvi ſupra Herculis fanum decumbebat, obſervavit, de qvo 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 18. *c*) ait: *Magnus cœpit rigor, febris acuta, lingua inaruit, ſitibundus erat, & bilioſus, non dormivit, urinæ nigræ, ſuſpenſio ſublimis non ſubſidebat,* qvam ſitim usqve ad diem quintam habuit, additis aliis ſignis perniciosis, quippe frigore partium extremarum, aphonia, ſeu mutitate. Quare ſitim intenſam, una cum aliis pravis ſignis, peſſimam eſſe dicimus. Cujusmodi forte fuit, quam *uxor Ermoptolemi* paſſa fuit, de qua Hippoc. *in lib.* 7. *Epidem. comm.* 3. *text.* 74. *d*) habet: *Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebat, & oculorum intuitus pravi, & ſitis fortis, & cum potaſſet, rurſum petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, avellere autem non poterant, lingua ſicca & manus ambas in os ferens manducabat, cum eſſet tremula.* Non diſſimilis fuit, quæ in *Ariſtocrate, e*) qui ex peſtifero carbone quatuor diebus obiit ſiticuloſus. Quare colligamus ſitim in acutis morbis immoderatam nunquam bonam, ſæpe malam, & cum ſignis aliis malis peſſimam & exitialem.

a) Pag. 954. lin. 8. *b*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. p. 966. *c*) Ægrot. 3. pag. 1098. *d*) Pag. 1212. Text. 13. *e*) Eodem, lib. pag. 1222. Text. 52.

CAP. XVII.

Quid ſitis ſublata, ſeu non ſitire in morbis, ſignificet?

Quid ſitis in morbis ſignificet, dictum eſt. Nunc contrario modo ſe habentes ægrotos, quippe non ſitientes, vel absque ſiti eſſe, quid in morbis prænuntiet, cognoſcendum eſt. Perpetuo in morbis ægrotos moderate ſitire, bonum erit, atque ex ratione ſitire & multum & parum, prout natura morbi aut calidioris aut minus calidi poſtulat. Nunquam tamen, ut dictum eſt, in morbis intenſa ſiti aſſiduaque ægros vexari, bonum erit; veluti peſſimum eſt ac ſumme exitiale, eosdem, ſi calido & ſicco morbo conflictentur, prorſus potus deſiderii eſſe expertes, ſitique omnino carere, & præſertim, qui antea ſitiebant, ſi absque ratione ſitis illa tollatur. De qua Auctor Prorrheticor. *a*) *in 2. lib. text. 22.* hoc expreſſit, dicens: *Sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis ſolvitur, mala eſt.* Gal. *in comm.* hujus rei rationem docens ita ſcripſit: *Cum igitur neque per vomitum, neque per ſudorem, neque per dejectionem, neque etiam per abſceſſum judicatorium ſolvi ſitim contingat, non quod affectio ſedata fuerit, ſed quod ſenſus elanguerit, id ſi fiat, ſignum bonum non eſt, quod & ſi, & lingua ſicca manente, urinisque crudis exſiſtentibus, ſitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoveris, atque adhuc ſi Medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit; quandoquidem talia in acutis morbis magis ſitim non tollere, ſed mitigare nata ſint: prorſus autem in acutis morbis malum, ſi ſitis perfecte tollatur.* Ex quibus Galeni verbis, liquido ſatis cuique conſtabit, in morbis acutis peſſimum eſſe, ſi ſitis non ex ratione, quod eſt, ubi nulla optima præceſſerit vacuatio aut purgatio, crudoque morbo exſiſtente, tollitur: omnium vero maxime exitioſum erit non ſitire, ſi exitialia ſymptomata una apparuerint. De qua quidem exſtincta ſiti, Galen. *in primo lib. Epidem. Com. 2. text. 75.* hæc addidit: *Huc acceſſit ad cumulum aliud ſignum exitioſum, quod cum antea æſtuaſſent, amplius non ſitirent, atqui quando, qui antea ſiti flagrarent, poſtea eſſent*

Sitis ſublata absque ratione in morbis acutis mala.

a) Lib. 1. 57.

ſent a ſiti liberi, horum duorum ſit neceſſe eſt alterutrum, aut morbi ſolutio, aut virtutis exſtinctio, ita ut præſentia mala amplius non ſentiant. At non contingit a morbis his vindicari, ſiquidem exitialia erant ſymptomata. Non ſitiunt vero ægroti in morbis acutis, aut propter humorem frigidum & humidum, ad ventriculum ex capite diſtillantem, ex quo merito Hippoc. *a*) dicebat, qui tuſſiunt, non eſſe admodum ſiticuloſos, quod in his pituita ex capite ad ventriculum diſtillans ſitim tollat; quæ carentia ſitis in nonnullis pleuriticis & peripneumonicis obſervatur, in quibus ab hoc ſigno quicquam certi ad prognoſticum habere nequimus. Sed hos ab ea cauſa non ſitientes ab aliis diſtinguet lingua non ſicca & arida, ſed humecta, & mollis ex pituita humectante ipſam. Secundo non ſitiunt in morbis calidiſſimis, vel etiam æſtuantes ægroti, aut propterea quod delirantes, quæ patiantur, ut Galen. *in* 3. *Epid. com.* 3. *text.* 44. docet, non intelligant, aut quod facultas ſtomachi appetitrix exſtinguatur, aut propter utramque cauſam. De phreniticis auctor *Prorrh. in lib.* 1. *b*) ait: *Phrenitici modico utentes potu, ſtrepitum tentantes, tremorem incurrunt.* Et Gal. de his *in comm. Prorſus item βραχυπόται ſunt phrenitici, id eſt, bibendi deſiderium his exiguum eſt, quanquam affectionem habeant calidam & ſiccam, ita ut & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant.* Sed docuit nos Hippoc. mentem his ægrotare *in eo Aphoriſmo, c*) qui ita habet: *Quicunque parte aliqua corporis dolent, atque ut plurimum dolorem non ſentiunt, his mens ægrotat.* Ex quo merito de phreniticis in 3. *Epidem. d*) dixit: *Sane hi nihil ſitiebant.* Cujusmodi fuiſſe ait *Mælibææ* adoleſcentem phreniticum *in eod. lib. e*) prodidit. In his vero non ſitire, grave eſt, & ſi cum ſignis pravis, exitiale; tamen ab hoc tantum ſigno quicquam certi non haberi poteſt, niſi alia, ut dixi adjunxerimus ſymptomata prava. Nam plures ſunt, qui, etſi delirent, potum non petant, tamen ſanantur. Hique ſunt quorum neque delirium ita magnum eſt, neque

Sitis unde tollitur in morbis acutis.

a) Aphor. Sect. IV. 5. *b*) Text. 16. *c*) Sect. 2. Aph. 6. *d*) Sect. 3. p. 1085. lin. 22. *e*) Pag. 1117. Ægr. 16.

que alia exitialia affuerint ſymptomata, atque multo facilius, ſi lingua neque arida ſit. In quibus vero nedum præarida, ſed maxime nigra & ſqualida, ſumme exitioſum erit non ſitire, maximum enim morbum adeſſe denotat, quo ægri laborant, naturamque ferme ſuperatam. Quibus vero absque delirio in morbo calidiſſimo, linguaque præarida & aduſta exiſtente, adeſt hæc carentia ſitis, proculdubio exitium portenditur, qvum exinde facultatem exſtingui, ac eſſe exſtinctam, nobis demonſtretur; omniumque maxime, cum prius ſitierint, absque ratione ſiti carere incipiunt, exſtingui enim facultatem certo ſignificatur. Neque abs re hoc dicimus, quando naturam exſtingui a morbo fieri non poſſit, ut plura alia exitialia non etiam ſpectentur. Uti *Eraſino* contigit, de quo Hipp. *in* 1. *lib. Epid. comm.* 3. *f*) *text.* 25. hæc habet: *Habebat hic febrem cum perpetuo ſudore, hypochondria ſublimia contenta cum dolore, urinæ nigræ, ſuſpenſiones continebant rotundas, non ſubſidebant: lingua præarida, non valde erat ſitibundus:* & de Hermocr. *in* 3. *Epidem. com.* 1. *g*) *text.* 5. *Lingua initio aduſta fuit, ſtatim obſurduit, ſomnum non habuit, ſitibundus non admodum:* Et paulo poſt: *Vigeſimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non ſitiebat, obdormiſcebat aliquantiſper comatoſus.* Idemque & in *Euryanactis filia virgine h*) obſervavit. Ex quibus colligamus, perpetuo non ſitire ægrotos in acutis morbis, malum eſſe, modo ſine ratione ſitis in ipſis tollatur. Ex ratione vero ſitis ſublata, minime mala, ſed optima eſt, qualis fuit viſa in eo, qui in *Dealcis* horto decumbebat, ſanato, qui cum pluries in eo morbo fuerit ſitibundus & delirans, poſtea ex ratione ſublato morbo amplius non ſitiit, de quo Hippoc. *in* 3. *Epid. com.* 1. *i*) *text.* 14. ita habet: *Vigeſimo dormivit, plane mente conſtabat, ſudavit, liber erat a febre, non ſitiebat.* Hic plures criſes habuit, qvæ anteqvam fierent, ſitiebat, lingua inareſcebat, delirabat, & poſtea allevabatur, ſitisque diminuebatur, & hoc eſt

Sitis quando ex ratione tolli dicitur.

f) Pag. 984. Ægrot. 8. *g*) Pag. 1062. Ægrot. 2. *h*) Eodem libr. p. 1073. Ægr. 6. *i*) Pag. 1067. Ægrot. 3.

est sitim ex ratione minui, & tolli. Cum signis vero aliis pravis, pessimum & mortiferum est non sitire. Quæ nobis sufficiant de prædictione ex non sitire in morbis acutis.

FINIS QUARTI LIBRI.

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS,
Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum simplicium Professoris ordinarii,
DE
PRÆSAGIENDA VITA & MORTE ÆGROTANTIUM
LIBER QUINTUS.

CAP. I.
De partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem.

De partibus corporis, qvarum observatio facit ad prædicendi rationem, cum ex appetentia docuerimus, qvomodo de morbòrum exitu sit præsagiendum, nunc ex nutritione idem faciendum: qvam maxime enim istud nobis indicabit cum totius corporis, tum singularum partium accurata inspectio ac observatio. Habitum etenim, temperamentum, atqve colorem eæ partes ex nutritiva facultate, aut recte, aut male dispositum habent. Ex qvo, ut dictum est, cum totius, tum partium singularum varii habitus, temperamenta, colores, figuræ, atqve alia, qvæ ad prædictionem a Medicis observantur, ad naturalem quidem facultatem pertinebunt, qvatenus ex ipsa aut sana, aut male affecta prodeant, aut qvatenus hujus facultatis, sed potissimum nutritivæ, robur ac debilitatem nobis ipsa de-

Partium corporis observatio quid ad præsagium in morbis facit.

notare poſſunt. Qvare ab inſpectione externarum corporis partium ſalutis, exitiiqve futuri judicium nunc qvoqve indagabimus. At priusqvam hoc agamus, cognoſcendæ ſunt partes eæ, qvarum inſpectio ad prædictionem maxime facit. Primum univerſi corporis inſpectio, an ſcilicet ipſum naturalem cum habitum tum colorem, tum calorem habeat; an gracilius, aut craſſius, aut felle ſuffuſum: poſt corpus, faciem ſpectabimus, mox ſigillatim oculos, maxillas, naſum, os, labia, dentes, fauces, lingvam, pectus; dorſum hypochondria, jecur, lienem, teſtes, adenes, extrema, atqve partes, in qvibus tumores ac abſceſſus fiunt. Caput enim univerſum in ardentibus febribus, in phthiſicis ſuppuratis, gracillimum ſpectatur; in iis vero, qvibus calor naturalis in hepate maxime reſolvitur, corpora intumeſcere obſervamus, ut in cachecticis atqve hydropicis. Facies vero, oculi, tempora, maxillæ, naſus, os, lingva, dentes, aures, in acutis morbis plurimum lucis addunt, ad vitam aut exitium prævidendum, veluti fauces, cervix, collum, pectus, in anginoſis, pleuriticis, peripneumonicisque utiliſſime ſpectari ſolent. Hypochondria itidem, ac deniqve extrema, maxime poſſunt futuri præſagii rationem illuſtrare. Sed age, hæc jam aggrediamur.

Et quarumnam

CAP. II.

Quid corpus bene valenti ſimile, & diſſimile in morbis prænunciet?

Corporis ægroti habitus quinam optimus.

Corpus ægrotum ſimile naturali ſeu recte valenti habitu, colore, caloreque, optimum eſt, atque eo laudabilius, qvo ſimilius, qvod in morbis neceſſe ſit corpora pati, aut qvidem extenuari, gracileſcere, contabeſcereqve a morbo conſumente & corrumpente partes corporis carnoſas, aut, ut ſcripſit Gal. calore nativo debilitato, qvi non extendi ad extremas corporis partes qveat, ſed in viſceribus ſolis exiguus obſervetur. Ex qvo tantum ſangvinis aut ſpiritus non affluat, qvantum antea affluebat. Hinc ceſſare ſeu minui nutritionem. Qvamobrem in omnibus morbis, ſed præ-

præsertim in acutis, bonum est, corpora habitu, colore, caloreque recte valentibus spectari similia. Verum ex hoc tantum signo prognostici judicium non erit attendendum, sed si una alia omnia conspecta cum symptomata, tum signa, idem confirmarint. Optimum tamen est, non parumqve ad spem sanitatis concipiendam faciens, ut dictum est, corpora habitu, colore, atque calore recte valentibus esse prorsus similia. Qvemadmodum dissimilia spectari, etsi non magnum malum sit, qvod omnes, qvi ægrotant, necessario habitu, colore, caloreqve mutentur, tamen nunqvam bonum. Pessimumqve in principio acutorum morborum est, corpus extenuatum ac maxime contabescens videri, vultusque præsertim seu facies, qvod facilius ipsa aliis partibus mutetur. Ceterum, ut ordinatim in prædictione hac ex habitu corporis, colore, atque calore cognoscenda procedamus, primo videndum erit qvid sqvalidus, siccus, excarnis, ac tabidus in morbis præsagiat. Mox ex mutato ipsius cum colore, tum calore, idem perscrutabimur.

Quinam pessimus

CAP. III.

Quid in morbis corporis emaciatio, seu extenuatio, & quid ejusdem partes tumefieri, significet?

In morbis qvandoqve corpora extenuari, gracilescere, atqve in tumorem attolli observamus, qvæ habitus cognitio ad prædictionem magni momenti, atqve usus est. Proinde primo qvid corporum habitus gracilis, sqvalidus, tabescensque significet in morbis, dicemus, & mox de opposito qvippe tumescente: corpora vero gracilescere & contabescere, ob innutritionem, qvam Græci *atrophiam* vocant, cuiqve liqvido constat, ex qvo hunc affectum Græci *atrophiam*, etiam nostri innutritionem, merito appellarunt; in qva, teste Gal. *in libro quarto, cap.* 13. *de sanit. tuenda*, corpora ex alimento fructum non sentiunt. Quod fit alteratricis virtutis imbecillitate, attrahente vi infirma, aut excretice immoderatius mota. De hac Hipp. *in secundo Aph. Aph.* 8. ait: *Si quis a morbo cibum assumens non corroboretur,*

Corporis emaciatio quid in morbis significat

pluri alimento corpus uti significat: quod si non assumenti cibum hoc accidat, scire oportet, quod indigeat evacuatione. Et postea *a*) cum dixit: *Ejus qui ex ægritudine bene cibatur nihil proficere corpus, malum:* atqve hæc est *atrophia,* seu innutritio, quæ potius in corporibus spectatur, quæ aut non febricitant, aut febre leni, sed diutina teneantur. Qvamobrem in morbis longis & diutinis, etsi proprium sit corpora emaciata, atqve excarnea videri, tamen si morbo declinante, nihil, etsi cibum assumant, reficiantur, malum est, qvod plerumqve humorum plenitudinem, atqve exinde recidivam, prædicit. Sed in hecticis, phthisicis, peripneumonicis, corpora nunqvam carne repleri & restitui, pessimum est: a sputo sangvinis, ubi orta febre leni, sed assidua, corpora contabescunt, nunqvamqve habitum carnosum recipiunt, exitiale est. Hocqve est, qvod in suspectis ad phthisin omnes Medici suspectum qvam maxime habent, quippe febre continua laborare, ipsorumqve gracilitatem ac extenuationem non emendari, atqve mutari. Qui etiam febribus ardentibus diu vexati maxime emaciantur, ad marasmodes febres accedentes, insanabiles redduntur. Qvare tabescentiam in corporibus, seu gracilitatem, seu extenuationem in pleuriticis, peripneumonicis non recte purgatis per sputa tussi ejecta, nunqvam emendari, lethale est, phthisicosqve evasisse nobis sunt indicio. Sed age, agamus de extenuatione in acutis morbis, & per initia in corporibus observata. Qvæ sane ad prædictionem magni momenti esset solet. De qua Hipp. *in* 2. *lib. Aph.* 28. ita habet: *Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat contabescere, malum. Hoc siquidem virium imbecillitatem, illud morbi diuturnitatem significat.* Hippocrates, & Galenus in commento voluit, eam, quæ est cum ratione, extenuationem, signum esse imbecillitatis.

Cum ratione quando fit.

Cum ratione vero est, ut febres magnæ & intensæ citius corpora extenuent, sicut & morbi diuturni idem faciunt, omniumqve facillime puerorum, atqve decrepitorum. Hæc enim,

a) Aphor. 31. Sect. 2.

enim, teſt. Gal. propter potentiæ imbecillitatem, illa propter temperamentum calidum & humidum, quo multum defluunt, & cito extenuantur. Addamus & regiones ac anni tempora calida & ſicca. Qvare cum ratione hæc extenuantur: non minusque etiam, ſi præceſſerit multum ſangvinis profluvium, aut ſudores multi, urinæ copioſæ, vomitus aut alvi profluvium, aut longa inedia, vigiliæ, animi curæ, addit Galen. corporis raritatem, humorumqve tenuitatem, cauſam eſſe, cur cito & multum corpora difflentur & extenuentur. Hæc itaqve omnia corpora conſumunt, atqve extenuant, qvorum extenuatio qvicqvam certi non oſtendit ad futuram prædictionem. Sed in initiis morborum, nulla illarum externarum cauſarum præcedente in corporibus frigidis, ſiccis, in hyeme, frigidaqve cœli conſtitutione, in ætate vigente, atqve in corporibus craſſiorum humorum, denſioris cutis, peſſimum eſt ſubito extenuari corpora. Qvam rem Gal. *in commento hujus Aphoriſmi* ita ex Hipp. *a*) expreſſit, hujus rei cauſam reddens: habet enim: *Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil imminui, vel plusquam ratio poſtulat, contabeſcere, malum.* Nam permanere ex cutis ſpiſſitudine accidit, & craſſitudine humorum, & propterea longitudo morbi ſignificatur. Ceterum ex omnibus corporis partibus prima eſt facies, quæ extenuetur in morbis acutis, qvoniam calor acris inſtar flammæ ſurſum aſcendens, abſumit parvas carunculas, cartilaginibus & oſſibus incumbentes, atque in facie evidentius ea macies apparet, qvod ipſa minus carnis habeat. Qvam Hipp. *in* 4. *Prognoſt. b*) ita expreſſit: *Fuerit autem hujusmodi naſus acutus, cavi oculi, tempora adſtricta, aures frigidæ, contractæque & fibræ eorum verſæ, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida. Color totius viridis aut niger.* Hæc in hecticis & phthiſicis maxime extenuatis apparet. Hanc vero faciem intra biduum aut triduum ita extenuatam, qvam vulgus medicorum *Hippocraticam* vocare ſolet, peſſimam eſſe, ſi nulla extrinſeca cauſa præceſſerit,

Facies cur ex omnibus corporis partibus prima extenuatur in morbis acutis.

Facies extenuata quænam peſſime in acutis morbis.

a) Lib. 2. Aphor. 28. *b*) Prognoſt. pag. 36. lin. 30.

rit, qvippe nulla insignis vacuatio aut sangvinis, aut per sudores, aut per alvum, aut deniqve per urinas; nulla etiam vigilia, nulla inedia, nullaqve animi cura, non in pueris & senibus decrepitis, qui facile vel etiam levi causa resolvantur, sed in corporibus adultis, spissi habitus, omniumque maxime in frigidis & siccis, in hyeme, constitutione frigida & humida, & simili cœlo. In his itaque faciem ita extenuatam spectari, summe est pernicioſum. Gal. enim ait *in commento,* fieri hujusmodi affectiones ob aliquam causam consumentem, & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem nativi caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguus observetur, ex quo tantum sangvinis, aut spiritus, ad extremas corporis partes non affluat, quantum antea affluebat. Quare ex morbo, humidum nativum statim aut calore præ intenso resolvente, aut præ malignitate corrumpente, nativoque calore a morbi vi statim langvescente, aut reddito imbecillo, fit hæc in facie extenuatio: si itaque non ex ratione, quippe ubi nulla inedia, nulla vigilia, nullaque animi cura præcesserit, hujusmodi facies ita conspecta, exitialis erit; quod Hipp. *a*) *text.* 8. expressit hisce verbis: *Si igitur per initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, interrogare oportet, num vigilaverit homo, an alvus resoluta admodum fuerit, an fame affectus, & si quid horum comprobet, minori cum periculo est: judicantur vero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus, si vero nullum horum dixerit, neque prædicto tempore desiterit, exitiosum est.* Quo pacto vero qvis possit cognoscere absqve eo, qvod interroget ægrotum, num homo vigilarit, num fame affectus sit, aut aliquam immodicam vacuationem purgationemque passus sit, hisce profecto verbis *in comm.* docet Gal. dicens: *Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem existitisse insomniam: etenim videbis oculos ejus admodum squalidos.* Qui vero propter evidentes & immodicas vacuationes, perinde ac propter insomniam, tales redduntur; porro videbis palpebras

Facies unde cognoscitur mutata a vigilia, absq; eo, quod interrogetur æger. Ut ab immodicis evacuationibus.

a) Prognost. pag. 37. lin. 1. & seq.

pebras reſurgere difficulter, & item talem habere formulam in connivendo, atque etiam & inſtabiles haberi, quales per ſomnum obſtupidum, (ita enim *coma* interpretor,) exſiſtunt: quin etiam ubi nunc primum tibi appareat æger, tum vero nullo pacto, cum inſpexeris, talia ſigna, atque ea, quæ ex pulſu percipiuntur, aliquam indicabunt dijudicationem: per immodicas enim excretiones ſervabit aliquod adhuc (quanquam exiguum ſit) indicium formulæ ſignificans eas, per inſomniam vero chordulæ extentæ ſpeciem referet. At ſi propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indiciis neutra adſunt, neque inſomniæ, neque excretiones, & ob eam rem potius ex accidentibus, quam ex propriis ſignis, in illis præſagire conveniet, propter inopiam alimenti deductum eſſe eum in talem affectionem, & adhuc magis, quoties febris proprietatem caloris diſcutientis, exquiſita ratione conſideranti tibi, nequaquam importet. Ex quibus quisque perdoctus poterit cognoſcere, quibus vultus fuerit aut propter vigiliam, aut inediam, aut propter evidentem & immodicam evacuationem, extenuatus. Quare in acutis morbis per initia, absque aliqua cauſarum extrinſecarum, faciem extenuatam ſpectari, exitiale eſt. In Chronicis vero aliquibus, veluti in hecticis, id eſt, conſumtis, phthiſicisque, nedum facies oſſea fere redditur, ſed univerſum corpus excarne, ſqualidum & ſiccum redditur. Sed age etiam, quid corpora tumida in morbis fieri ſignificet, conſideremus. Inflari enim ac tumeſcere corpus, nunquam bonum: in morbis enim acutis tumeſcit facies, aut propter ſangvinem in vaſis, qui venas diſtendit, ſanguinisque plenitudinem, ac vapores, unde etiam totius corporis gravitas exſiſtit, ut in ſynochis febribus; vel propter inflammationem cum humoris affluxu, ut in parotidibus; denique propter cruditatem vaporoſam, refrigerato hepate, ac vitiata ſangvificatione, ut in pituitoſis febribus, & leugcophlegmatia, ſeu anaſarca hydrope. Ex primis duabus cauſis tumefieri non usque adeo malum eſt, neque ex hac quicquam certi ad prædictionem habe-

vel ab inedia.

Corpora tumida in morbis quid ſignifi-cant & unde.

habetur; veluti poſtrema cauſa, quippe a craſſo vapore, hepate cum refrigerato, tum vitiata ſangvificatione, cutim diſtendente, non raro exitium prænoſcitur. Qua ratione ait auctor Coacorum præſagiorum *in* 4. *Coac. præſ. a*) *com.* 2. *text.* 25. lethargicos eſſe ſubtumidos, ipſisque genas inflari. Non minus etiam, hac eadem cauſa refrigerato hepate in morbo calidiſſimo, ejus viſceris calorem innatum diſſolvente, in acutis morbis hypochondria, venter, pedes, coxendix, faciesque vitiantur non ſine magno ipſorum vitæ diſcrimine. Cujusmodi ſunt, qui in hydropem incidunt. De qua Hipp. *in* 2. *Prognoſt. b*) *text.* 1. 2. *Aqua inter cutem omnis, ſi ex acuto morbo exſiſtit, malum eſt: non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert ac mortem; fereque incipit ex parte inani, ac lumbis, jecoreque.* Quid de Empyis ſeu ſuppuratis, phthiſicis, in quibus moribundis multis pedes, crura, faciesque tumida, & cadaveroſa ſpectatur; quod non aliunde evenit, quam ex calore hepatis prælangvente, vitiata ſangvificatione. Plures ex iis cognovi propius ad mortem acceſſiſſe, cum corporis univerſi molem inflatam ac tumidam habuerint. Ex quibus colligo in morbis acutis corpora inflari, nunquam bonum; in Empyis, ſive ſuppuratis, atque in phthiſicis, maxime exitiale. Sed tamen, neqve in acutis, neqve multo minus in diuturnis morbis, tumidas partes ſpectari, perpetuo malum: in his quidem multis, longo qvippe morbo debilitato calore, pedes intumeſcunt, qui calore poſtea invaleſcente rurſus diſcuſſis vaporibus, vel humoribus ſiccatis, priſtino habitui reſtituuntur. In illis vero ſæpius natura humores decretorie ad crura pedesque demittere ſolet. Aliquando etiam in iisdem acutis morbis facies tumet, vapore, ut dictum eſt, febrili calore concitato, neqve diſcuſſo, qvo cito poſtea diſcuſſo inflatione liberantur. Proinde caute ex his prædicendum erit in morbis, & non niſi ceteris aliis ſignis vultus probe conſpectis, & conſideratis. Atque hæc erant a nobis cognoſcenda ad prædictionem ex corporibus ipſorumque partibus extenuatis, contabeſcentibus,

Facies unde tumet aliquando in acutis morbis.

a) Text. 139. b) Prognoſt. p. 39. l. 16.

tibus, atque in tumorem elatis. Nunc ex colore mutato idem perſcrutemur, quæ forte cognitio non erit minoris uſus ac momenti, ad præſagiendi rationem aſſequendam.

CAP. IV.

De prædictione ex coloribus corporis ægroti.

Cum ex habitu corporis, quomodo ſit prædicendum, dixerimus, nunc idem ex variis coloribus indagemus. De quibus acturi, primo a caloris mutatione incipiemus, quidque hæc coloris mutatio in morbis præſagit, docebimus; mox ſtabiles ac permanentes colores conſiderabimus. Corpora colore mutari dicimus, cum vel crebrius, aut rarius ex proprio nativo colore in alium mutantur, ut cum color floridus in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginoſum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutatur. Hæc vero coloris mutatio, quandoque ex ratione fit, quandoque citra rationem, quæ eſt peſſima, nunquamque bona, niſi criticum ſignum fuerit. Tunc enim corpora morbo oppugnata cum in ſuo robore perſiſtunt, morbique pugnæ non ſuccumbunt, nativum ac proprium calorem habent, ſangvineique propterea rubram faciem, bilioſi pallentem; cum vero morbo fere oppugnantur, ex florido colore pallidum, aut flavum, aut alium colorem recipiunt. De quibus, quid potiſſimum ſinguli ſignificent, poſtea dicemus. Cognoſcitur critica hæc coloris mutatio ex ſignis aliis criticis, ac ſignis coctionis, quando, ſi Gal. credendum ſit, nulla criſis bona appareat, cruditatis ſignis conſpectis, quod neceſſe ſit, criſes coctiones præceſſiſſe. Gal. *in lib. de præſag.* ad Poſthumum in *juvene quodam Romano* ex facie prærubra, præſertim erupturum critice ſanguinem e naribus præſcivit. Ex ratione vero color corporis quandoque mutatur, variatis qvidem morbi acceſſionum temporibus, ut cum in principio rigentibus, aut horrentibus, aut refrigeſcentibus, pallidum, aliquando album ac fuſcum colorem contrahunt, ex quo augeſcente acceſſione ad priſtinum redeunt, & mox vigente coloratiores redduntur, ac denique ad ſolitum redeunt colo-

Corpora quando colore mutari dicuntur

Corporis coloris mutatio critica.

Unde cognoſcitur.

Corporis color quando ex ratione mutatur.

Corporis coloris mutatio quænam bona.

rem. Mutari itaque colorem ex ratione caloris, bonum: mutari itidem ſæpius ratione bonæ criſis futuræ, bonum: quæ etiam aliis ſignis produntur, ſed præſertim, ut dictum eſt, coctionis, ac aliis bonis ſignis ſimul, aut antea conſpectis. Melior quoque erit coloris mutatio, ſi ex colore malo in bonum fiat, uti cum partes nigreſcentes aut liveſcentes, vel flavæ, vel virides in pallidum, aut floridum nativum quippe reſtituantur. Contra vero omnes mutationes nulla ratione aut coloris aut criſis factæ, erunt damnandæ, omniumque maxime cum malis ſignis, ſpeciatimque cruditatem explicantibus, conſpectæ, & quæ ex bono colore in deteriorem fiunt. Sed age explicemus, quid colores modo in corporibus ſignificent, a rubro exordientes. Hic color ab uno humore fit, quippe a multo ſanguine, cutim afficiente ſeu tingente, ex quo merito Gal. *in 4. lib. de ſanit. tuend.* tradidit, rubrum colorem ſangvinis abundantiam ſignificare. Ex quo rubram faciem, vel inflammationem teſtari ad cutem illatam, aut criſin ſangvinis e naribus fluxuri, cujusmodi diximus Galenum in *juvene illo Romano* coram aliis Medicis prædixiſſe. Sed hoc non fiet, ni prius coctionis ſigna quædam & bona illuxerint. Ceterum, crudo morbo exſiſtente, ſi facies rubeat, timenda erit inflammatio capitis, atqve præſertim phrenitis, cum demonſtretur ſanguinem ſurſum in caput agi, ipſumque inflammare; de qua re Auctor Prorrhet. *a) in 2. lib. text. 74. & in 1. de hum. b) com. 1.* ſcripſit: *Faciem rubram cum mœſtitia, malum:* propterea quod calidæ affectionis ſit ſignum, Galeno docente, qui ita de hac ſcribit: *Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde triſtis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio eſſe videtur, quæ ſanguinem exurit, eaque cauſa bilem atram, ut demonſtratum eſt, gignit.* Plerumque absque ſignis coctionis, & cum malis ſignis phrenitidem præmonſtrat; neque immerito, cum ſangvinem ferri in caput, ipſumque inflammare rubra facies ſignificet: quod ſignum

Corporis color ruber unde & quid notat.

Facies rubra quid in acutis notat.

Quænam mala.

Quando Phrenitidem præmonſtrat

a) Lib. 1. 49. *b*) Lib. de Humoribus. p. 47. lin. 1. ubi ait: *Color humorum, niſi hi* ad interiora *reſorpti ſint, velut efflorescit* in cutet.

ſignum erit ſatis manifeſtum, ubi per alvum, aut per menſes, aut per hæmorrhoides ſangvis profluxerit, manente tamen eodem rubro colore in facie. Quod perbelle in *Coacis præſagiis c) com. 2. text. 16.* ita ſcriptum eſt: *Dyſenterica rubra, limoſa, larga excrementa alvi, in flammeis valde rubicundis coloribus, ſoluta, inſaniæ timorem inducunt.* Aliquando ſignificat convulſionem, ut in pueris, de quibus in *lib. 3. Coac. præſag. d) com. 1. text. 45.* hæc leguntur: *Pueris acuta febris, alvi ſuppreſſio cum vigilia, ad hæc excalcitratio & coloris mutatio, multus rubor, convulſionem ſignificat.* Solet vero rubor faciei, ut dictum eſt, ſi ſigna coctionis fuerint conſpecta, denotare criſin futuram per ſanguinem e naribus: aliquando poſt aures judicatoriorum abſceſſuum eſt ſignum, ut Gal. *in eod. 2. lib. Prorrh. text. 14. e)* ſcripſit: de quo ſigno in *Coac. præſ. f) Rubores, qui ad aures ex priori dolore fiunt, in febribus ſignum quidem ſacri ignis, qui exſiſtit in facie. Sed & convulſiones ex iis incidunt cum privatione vocis & virium exſolutione.* Sed hæc eſſet admodum improbanda, nimirum ſi ei prædicta ſymptomata copularentur. Rubor etiam in faucibus, cervice ac pectore, in anginoſis ſolet eſſe admodum ſalutaris, ſi cum tumore multus appareat, de quo Hippoc. *in lib. 7. Aph. 49.* habet: *Ei, qui ab angina corripitur, ſi tumor & rubor in pectore ſupervenerit, bonum; extra enim vertitur ægritudo.* Et *in lib. 5. Progn. g) Si quibus vero fauces rubent, & cervix ſimul, hæ anginæ diuturniores ſunt, & maxime ex eis ſervantur, ſi & cervix, & pectus traxit ruborem, nec ſacer ignis intro recurrat.* In anginoſa tamen, quæ ab Hippoc. *in lib. 3. Epid. h)* deſcribitur, etſi lingva & collum & pectus una cum rubore intumuerit, nihilominus, quoniam tota inflammatio extra non fuit verſa, mortua eſt. Addamus in acutis morbis, ſi rubores in brachiis ac cruribus fiant eryſipelatodes, bonum erit; quippe quod naturam fortem eſſe, ac longius, ad ignobiles

Convulſionem.

Criſin futuram per ſanguinem e naribus vel per parotidas.

Rubores variarum partium quid notant.

c) Text. 465. *d)* Text. 109. *e)* Hippocratis textus huc ſpectans legitur 1. Prorrhet. 165. & Coac. præſ. 183. *f)* Text. 200. *g)* Pag. 45. lin. 12. *h)* Pag. 1075. Ægr. 7.

ſcilicet partes, noxios humores propellat. In febribus ardentibus, ſynochis malignis, non raro maculis rubris dorſum ac aliæ partes corporis infectæ ſpectantur, quæ quo copioſiores eo pejores, ni morbum minuant. Ceterum de his poſterius nos accurate, ubi ad prædictionem abſceſſus, tumores & exanthemata conſiderabimus. Colorem vero flavum fieri a bile flava, cutim afficiente, non eſt dubitandum. Ceterum ſolet eſſe aliquando bonus, ubi critice ad cutim flava bilis pellitur, cujusmodi ſit in ictericis, de quibus in ſequenti capite agemus; aliquando malus & perpetuo, ubi non critice, unaque aliis malis ſignis apparentibus. De qvo Hippoc. *in* 1. *Prognoſt. a*) *text.* 10. de facie exitioſa loqvutus, ſcripſit, *& color totius vultus viridis aut niger*, & Galen. minus malum eſſe, vultum chlorum ſeu viridem videri, qvam nigrum. In venenatis ſolent virides colores ſpectari, cum a ſumma humorum fiant corruptione. Ex qvo Galen. *in lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 7. qvempiam meminit vipera demorſum, cujus corpus peracri calore infectum ſe vidiſſe teſtatur. Album vero & pallidum fieri, aut calore intus recurrente, aut qvod corpora ſanguine frigido & pituitoſo abundant, ſed in acutis morbis corpora expalleſcere ſolent, nedum calore intus recurrente, ſangvinisqve inopia, aut ipſo calore exſtincto, qvi color propter hanc cauſam mortuis ſolet eſſe familiaris. Auctor. Coac. præſag. *b*) ait, *vultum pallidum eſſe exitialem.* Sed hoc erit cum aliis ſignis confirmandum. Pallor vero exſtincto calore qvi fit, & pauco ſangvine, vel ex eo cognoſcitur, qvod poſtea in lividum, & tandem nigrum mutetur, qvod in emortuis corporibus facile ſpectari poterit, qvæ primo putreſcunt, mox liveſcunt & nigreſcunt; qvalis ab Hippocr. *in quinto Epidem. c*) *cap.* 5. *text.* 57. in eo, cui hepar jaculo percuſſum eſt, fuit obſervatus, de qvo ait, *ſtatim color, qualis mortuorum, diffuſus eſt*, qvi ſtatim obiit. De livido colore, & nigro, qvid dicemus? peſſimos eſſe colores in morbis acutis, atqve exitiales, qvi non niſi a ſumma humorum putre-

Corpus color flavus unde, & quid notat.

Viridis.

Albus.

Pallidus.

Lividus.

a) Pag. 36. lin. ult. *b*) Text. 212. *c*) Text. 61. pag. 1156.

tredine naſcuntur, aut calore nativo exſtincto. Sciunt Medici omnes praxin facientes, in acutis morbis in dorſo, lumbis, pudendis, naribus atqve aliis partibus, maculas cum lividas tum nigras ſævam ac veluti peſtilentem putredinem humorum teſtari; inqve peſte affectis has eſſe ita familiares, ut ex ipſis tantum merito peſtilens natura comprehendatur, qvod inſpectis maculis lividis, aut nigris, in iisce partibus corporis, ſed potiſſimum in pudendis, (qvod ſignum ex Hippoc. *in* 1. *Coac. præſag. d*) *ſec.* 2. *text.* 29. Thucydide, & Galeno peſtis proprium eſſe, qvo inſpecto in emortuis corporibus, peſtem graſſari ſit dicendum, ut Franciſcus Stabilis in particulari qvodam diſcurſu de hac re habito, doctiſſime demonſtravit) peſtiferam denotet corruptionem, ſummeqve venenoſam. Hæc eadem ſigna in venenatis ſolent ſpectari, qvod & Gal. *in lib.* 6. *de loc. affect.* nobis tradidit. Cum ſcripſerit *corpora, a venenis emortua, maculis lividis, nigricantibusque, infecta ſpectari.* Qvare dicamus lividum colorem & nigrum eſſe fere perpetuo malum; etſi qvandoqve critice appareant hæ maculæ, qvibus plures qvoqve ſervati fuerint, tamen hoc raro contingit, & illis non fidendum prorſus, ni coctionis ſigna apparuerint, viresque maxime conſtiterint; in aliis vero morbis, quippe non peſtilentibus, colores lividi calorem nativum ſuffocari denotant, atqve etiam nigricantes. De qvibus auctor Coacorum præſag. *e*) *com.* 10. ait: *Quod ſi vel labrum, vel palpebra, vel naſus liveat, in propinquo eſt mors.* Qvidam in morituris multis genas lividas obſervant. Extrema frigida, & livida, in acutis morbis propter eandem cauſam eſſe exitialia, poſterius, ubi de prædictione extremarum partium agemus, accurate demonſtrabimus, quod hæ partes non niſi exſtincto calore liveant. Non minoris ſed majoris periculi erit co- Niger.
lor niger conſpectus, qvi fiat a majori qvoqve nativi caloris exſtinctione, de quo Galen. *in* 1. *Prognoſt. com.* 9. ait: *At vero coloris mutatio peſſima eſt, quoties ad nigrum exſiſtat, utpote ſanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effuſus ſan-*

d) An Text. 66. aut 489? *e*) Text. 212.

guis congelatur. Demum dicemus, nigrum lividumqve colorem non ſolum a corruptela humorum, aut a caloris nativi exſtinctione, (quod omnium eſt peſſimum, qvibus ita conſpectis mors ſit inevitabilis:) ſed conſpecti hi colores a venenoſa putredine, aliqvando, ubi natura critice propellit, ſpem ſalutis nobis videntur polliceri; aut humore melancholico atro ad cutem transmiſſo, quæ transmiſſio ſi critica fuerit, bonum prænuntiabit: quo tempore neceſſe eſt, coctionis in humoribus ſigna illuxiſſe, & qvæpiam item bona ſigna; qvod ſi ita non fiat, magnum quoque malum minatur in acutis morbis. Sed qvo pacto qvis dignoſcere queat, nigrum colorem ex humoris decubitu factum, ab eo, qvi emoriente calore fit, Galen. *in 2. Prognoſt.* ita docuit: *Nam interdum pars nigreſcit, quia materia eo decumbit, interdum, quoniam moritur, ſed quonam modo aliquis internoſcat, eam rem perſpicue judicabit; ſi enim facile ferre malum appareat, id eſt, facile ſe habeat æger, & item aliquod aliud ſalutare adfuerit ſignum, materiæ decubitus eſt; ſin contrarium, mortificatio.* Atqve hæc ſunt de coloribus, deque ipſorum judicio. Nunc unum reſtat, quod frequentiſſime accidit, intelligendum, quippe quid ægrotos felle ſuffundi in acutis præſagiat.

CAP. V.

Quid morbus Regius in morbis prænuntiet?

Quod ex ictericia in morbis plurimum veritatis capiatur ad futuram prædictionem, ideo ſigillatim de hac agendum duximus. Hunc vero affectum *morbum regium* aliqui appellant, quod in Aulis regum molliter curetur ludis, laſciviaque, per quæ mens exhilaretur; alii *arcuatum* a colore, teſte Celſo, arcus cœleſtis æmulo; *icterumque* a volucri galbula concolore; alii & *auriginem* a colore bilis auro concolore. Symptoma eſt in cutis colore vitiato, quod fit bile utraque ad cutem effuſa, hinc ex colore duplex ictericia ſpectatur, quippe flava & nigra, a flava quidem ac nigra bile, qua cutis ſuffunditur; cutis vero corporis eo humore, aut una cum ſanguine non excreto neque purgato ac-

Morbi regii varia denominatio.

Unde producitur.

accedente, aut ſola natura e viſceribus ad cutim protruſo. Quod Galen. *in 4. libr. Aphoriſm. Aph.* 62. ita docuit: *Morbus Regius ſit aliquando criticos, id eſt, judicatorie, natura in totum corpus, & præcipue ad cutem, flavam bilem deponente. Fit autem & hujusmodi caſus, hepate male ſe habente. Atque ejus affectiones malæ, ex quibus morbus Regius ſolet advenire, tres ſunt, tumor durus, inflammatio, & obſtructio. Aph.* 64. Quomodo vero hic affectus generetur, paulo poſt ita expreſſit, dicens: *Expurgatio enim in ipſo ſanguine & bile translata ex ipſius venis ad meatus bilem recipientes, à Græcis* cholodochos *appellatos, ſive obſtructio fuerit in locis, ad quæ transfertur, ſive inflammatio aliqua, vel durus tumor, neceſſarium omnino, non expurgari ſanguinem, ſed una cum ipſo bilem per totum corpus differri, hinc morbum Regium generari.* Ex qua quidem perſpecta generatione apparet, ictericiam in morbis neque omnem bonam neque malam eſſe, atque ex ipſo affectu quandoque ſalutem, quandoque mortem præſciri poſſe: exitium, ubi apparet, crudo plane morbo exſiſtente, cumque ſignis aliis malis; ſalutemque, eodem affectu conſpecto, ſignis coctionis antegreſſis, atque cum bonis ſignis. Sed cum iſthæc cognitio ad judicium prognoſtici magni ſit momenti, merito accuratius, quando & ſalutem, & quando exitium prænuntiat, dicendum. Primo bonam eſſe ictericiam in febribus dicimus, quæ fit, natura bilioſum humorem ad cutem critice propellente, quod hic motus ſit criticus, & ex recte juvantibus, judicantibusque. Hunc motum antecedunt ſigna coctionis, a ceterisque ictericiis, non a natura critice excernente bilem craſſiorem, ſed aut veſiculæ fellis attractricis facultatis imbecillitate, aut ejusdem meatuum attrahentium, ſive pellentium, obſtructione, aut demum hepate læſo vel ab obſtructione, vel ab inflammatione, vel denique a ſcirrho, factis, diſtinguitur. Primo, qvod in critica ictericia, urinæ neque ſunt ictericorum modo coloratæ, neqve croceo colore tingentes, & fæces minime candidæ apparent, ictericorum ſignorum alterutro pathognomico. Secundo, hypochondria, ſed potiſſimum dex-

Prognoſticon ex Ictero dubium.

Quando bonum.

Icteri Criticī notæ.

dextrum, prorſus tumore & calore vacant. Tertio, coctionis ſigna præceſſiſſe. Quarto, ubi auriginoſus ille color in aliquo dierum decretoriorum illuxerit, atque demum æger recte pertulerit morbum, id eſt febrem, aut ex toto ſolverit, aut ſaltem aliquatenus. Quare criticus motus hic eſt, qvi die critica & antegreſſis coctionis ſignis, incidit, ſine hypochondrii duritie, cum excrementis & urinis ſecundum naturam ſe habentibus, a translatione bilis craſſioris in cutem, qvæ ad diſcutiendum contumacior eſt, ſiquidem tenuior abit in ſudorem, & per inſenſibilem tranſpirationem expurgatur: atque hoc eſt, qvod Hippocrat. *in libr.* 4. *Aphoriſm.* 64. ſcripſit: *Quibus in febribus morbus regius ſeptimo, vel nono, vel undecimo, vel decimoquarto ſupervenerit, bonum, niſi dextrum Hypochondrium induruerit, alioqui non bonum.* Hippocrat. itidem ſuperius *Aphor.* 62. dixit: *Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum.* Quare regulam præſcripſit, ut bonus ſit ictericus color poſt diem ſeptimam, & ante nequaquam. Galenus in comment. binos eos jungens aphoriſmos talem judicii regulam fecit, dicens: *Ante ſeptimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino, poſt ſeptimum vero, optimum, niſi dextrum ilium obduruerit, id eſt, niſi aliquis malus affectus ex his, quos antea diximus, viſceri ſeu hepati acciderit.* Quare ex Hippocrate morbus regius bonus erit non ante ſeptimum, ſed poſt ſeptimum, neque id perpetuo, niſi ilium dextrum tumore prorſus caruerit. Significat enim hujusmodi color ictericus, naturam critice ad cutim craſſiorem bilem deponere, minimeque id fieri propter aliquem hepatis, vel veſicæ fellis, vel deniqve meatuum affectum. Diocles non voluit ictericiam a ſeptimo ex toto prodeſſe. Averrhoes *in lib.* 4. *collig. cap.* 82. ſcripſit, ſe in locis calidioribus vel etiam die quinto criticam bonam ictericiam vidiſſe. Idem & Celſus: ac vel etiam Plinius, hiſtoricus naturalis, auſus eſt ab Hippocrate diſſentire, cum *in lib.* 26. *hiſt. natur.* ita ſcripſerit *Hipp. Icterum ante ſeptimum diem in febre mortiferum ſignum eſſe docuit. Hos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac diſparatione.*

Quo morbi tempore bonus malusve Icterus, & cur?

Autorum ab Hippocrate diſſenſus.

Icterum.

tione. Sed Plin. est falsus; cum Hipp. non mortiferum esse, sed malum, ante septimum in febre morbum regium conspici, dixerit. Sed ratio qvidem videtur Hippocrati non favere, cum idem sit, dicere ictericiam post septimum diem videri in febribus, bonum; & ante hunc diem, malum; perinde ac si dixerimus, bilem crassiorem in febribus bonam esse post septimum ad cutem critice demandari, & ante hunc diem, malum. At aliqvis dicet bilem hanc posse ante diem septimum & concoqvi a natura, & propelli ad cutem, ex qvo ante hunc diem ictericia non erit mala. Resolvemus conciliantes hos medicinæ proceres, qvod fieri qvandoqve potest aut ratione loci calidioris, aut temporis, corporis humorem biliosum ante septimum concoqvi, & decretorie expelli ad cutem, veluti idem humor per id tempus concoctus solet non raro per ventrem decretorie expelli, aut evomi, aut per sudorem. Hippocrat. tamen regulam constituit, qvod ictericia post septimum, seu septimo, & non ante, optima sit, quod plerumque eo modo recte fiat, atque etiam quod biliosus hic humor crassior, qui ad cutem deponitur, raro ante septimum probe coquatur, & cum crudo humore exsistente non possit critice & utiliter expelli, idcirco prudenter statuit, bonæ ictericiæ terminum esse a septima die. Neqve ignoravit Hippocrat. quosdam auriginosos ante hunc diem conspectos sanitati fuisse restitutos. At non scripsit quosdam sexto die auriginosos, sed tamen alia purgatione adjutos, evasisse. De quibus *in primo Epidem. com.* 2. *a*) *text.* 65. ita habet: *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio, ut Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus, vigesimo autem die judicatus, longe aliter ac Phanagoreon servus, qui, cum ipsi horum eveniret nihil, periit:* quod *in quarto de ration. vict. in acutis b*) *text.* 8. confirmavit, cum dixerit: *Cum rigore, in biliosa febre, ante septimum, morbus regius febrem solvit.* Forte

Conciliatio.

a) Pag. 951. *b*) Pag. 402. lin. 49.

& ii, quos Averrhoes, Celſus, Plinius & alii ante ſeptimum ſanatos viderant, alias evacuationes habuerant, illisque adjutos evaſiſſe credendum eſt. Galen. vero regulam non in die conſtituit, ſed in concoctione humorum, ſiquidem ait, regulam bonarum excretionum cognoſcendarum, ut dictum eſt, eſſe concoctionem; quæ ſi citius appareat, etiam ante ſeptimam diem ſi conſpiciatur in regio morbo, bonum erit: ſed quia craſſior bilis, cujusmodi eſt, quæ icterum facit, raro aut nunquam in noſtro hoc cœlo (quod forte in calidioribus locis nihil prohibet aliquando fieri poſſe) minus quam ſeptem dierum ſpatio excoquitur; quare criticus morbus regius ſalutem oſtendit, ſi diebus ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut decimoquarto apparuerit, dextro hypochondrio minime indurato. Hippoc. etiam (ut nuper meminimus) *in lib. 7. de vict. ratione in acut. c) text. 8.* hæc habet: *In bilioſa febre, morbus regius cum rigore ante ſeptimum diem enatus, morbum ſolvit, ſi vero absque rigore præter temporis occaſionem ſupervenerit, pernicioſum:* quod idem a nobis prædictum, & declaratum, oſtenditur, quando in febribus bilioſis, ut alias a nobis demonſtratum eſt, rigores judicatorii appareant, teſtantur bonam aliquam vacuationem futuram, aut expulſionem, aut depoſitionem humoris ad cutem, aut ad aliam partem ignobilem, de qvo Hippoc. merito *in* 4. *Aph.* 58. ſcripſit: *Si febre ardente laboranti rigor ſuperveniat, febris ſolvitur.* Bona qvandoqve eſt etiam ſexta vel alia die, ubi una aliqua alia vel plures excretiones bilioſæ apparuerint. Cujusmodi Hipp. *in* 1. *lib. Epidem. com.* 2. *d) text.* 65. ut dictum eſt, obſervavit. Addamus, nos debere judicium ex ictericia bonum cum aliis bonis ſignis confirmari. Sed age dicamus, quando ictericia mala & exitialis ſit. Plerumque, ait Hipp. *e) text.* 18. ante ſeptimum viſa eſt mala, non tamen dixit eſſe mortiferam, ut quibusdam viſum eſt. Sed cum non bonis ſignis, nullaque alia copioſa vacuatione, exitialis erit, ſi ante ſeptimum appareat.

Galeni ſententia.

Icterus quinam malus.

Cu-

c) Loco modo allegato. d) Pag. 951. e) Lib. 4. Aphoriſm. 62. & lib. de Criſibus p. 53. & lib. de vict. rat. in acut. p. 402. lin. 49.

Cujusmodi fuit in *Bali filio* teſte Hipp. *in libr. 7. Epid. text.* 19. & *in Marito Lechus*, qui prope *Sitodochi* ædes habitabat, *f*) non parum damnanda. Quod Galen. *in lib. 3. Epid. com. 1. text. 5.* ita expreſſit: *Nullum abſceſſum nedum auriginoſum ante concoctionem proficere, is enim impeditam ſignificat bilem, quo minus ex viſcere expurgetur, & evacuetur per ventrem, vel propter oppilationem ejus, vel inflammationem; morbo autem concocto decretorie interim natura ad cutem excrementum reponit, cum quorundam aliorum humorum, tum flavæ bilis.* Quare crudo morbo exiſtente, mala eſt, & hinc ſexto die, quod tunc non concoctus ſit morbus, malam eſſe dicimus, cumque ſignis cruditatis, verendam, & cum malis aliis ſignis inſpectam, prorſus exitialem. Cujusmodi fuit, quam *Hermocrates* habuit, qui obiit eo morbo. De quo Hipp. *in 3. Epid. 1. g) text. 5. Quinto die reddidit tenues urinas, ſuſpenſionem habebant, nec ſubſidebant, ſub noctem deliravit. Die ſexto auriginoſus evaſit, omnia exacerbata ſunt, mente non conſtabat.* Addidit Hippocrat. malas nedum eſſe ante ſeptimum diem, ſed poſt ipſam etiam, ubi dextrum Ilium obduruerit, ictericias, ſtatuit *lib. 4. Aph. 64.* qui ita habet: *Quibus in febribus morbus regius ſeptimo, vel nono, vel undecimo, vel decimoquarto, ſupervenerit, bonum: niſi dextrum ilium obduruerit alioqui non bonum.* Cum hypochondria tenſa, & dura ſint, adhuc etiam, ſi una dolent, ſine dubio morbum regium fieri non a natura excernente humorem ad cutem, ſed propter affectum illud viſcus, aut inflammato ſcilicet jecore, aut obſtructo, aut in tumorem ſcirrhoſum elato. Qui affectus perpetuo malum denotat, atque una cum malis ſignis, exitium. Nam ictericia ex hac cauſa ſine febre qvoqve periculoſa admodum eſt, ex Hipp. *in ſexto Aphoriſmorum 52.* ita ſcribente: *Morbo regio laborantibus, ſi fiat hepar durum malum.* Multoque magis augebitur mali judiciunt, in febribus apparente ictero, qvando febris calore digerat, & diſcutiat plurimum illius humoris, cutem defœdantis; qvi cum perſeveret, cauſam ſane, a natura minime vincibilem, ad-

Quo tempore apparens.

f) Lib. IV. Epidem. text. 25. pag. 1130. *g*) Ægrot. 2. p. 1062.

esse denotat. Cujusmodi Hipp. observavit in *Marito Lechus*, de quo *in libr. 4. Epidem.* *) ita scripsit: *Maritus Lechus, qui prope Sitodochi ædes ictericus, ad quem septimo die veni, octavo moriebatur, neque urinam, neque dejectionem dimittens, hypochondria magna & dura & spiritus densus.* Verum in omnibus auriginosis attendendum erit, num præcesserint signa coctionis, an qvæpiam signa mala illuxerint, hoc enim & crudo morbo exsistente, si aurigo fiat, exitiale est; veluti cum antegressis coctionis signis, atqve cum bonis signis, nullo tumore in illis conspecto, perpetuo, qvovis etiam die ictericia apparuerit, salutem prænuntiat: sed hisce notis, quod ante septimum appareat raro, merito Hipp. affirmavit, ante septimum regium morbum malum esse. Supereſſet, absoluto sermone de prædictione ex colore corporis mutato, agendum de ejusdem corporis calore quoque mutato, de quo cum accuratius *in lib. 2. text. 63.* scripserimus, nihil sane aliud dicemus. Ex quo ad singulas partes corporis spectandas descendamus, cum satis cum a toto corpore, tum a tota facie, præsagium perscrutari fuerimus.

CAP. VI.

De prædictione ex faciei mutatione in morbis.

Ut e singulis qvoqve partibus præsagium venemur, a facie exordimur, de qva etsi nuper plura scripserimus, nunc pauca qvoqve, quasi ex dictis quædam præcipua ad prædictionem colligentes, addemus. De qva primo Hipp. *in lib. 1. Progn. a) text. 8.* scribit: *Considerari convenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægroti, sit ne similis bene valentium, potissimum sui: Ita enim optimus erit: si vero quam maxime contrarius simili sit, exitiosissimus est.* Gal. *in com.* ait: *Conferendas esse partes affectas cum bene valentibus, quæ si similes appareant, bonum, veluti contrarium ex dissimilibus prædicitur.* At breviter dicamus. Ex facie salutem sperari, quæ in acutis prorsus similis bene valentium appareat. Significat enim morbum neqve vehementem,

Facies sanæ similis bona.

*) Text. 25. pag. 1130. a) Pag. 36. lin. 26. &c.

tem, neqve malignum admodum esse. Ex mutata vero facie, qvod ad habitum ipsum spectat, extenuata, in morborum non principiis, sed ubi indies magis progressus sit, qvicqvam certi non habetur, neqve etiam, ut Hipp. in eodem libro *a*) meminit, si talis non ex morbo, aut ex alia externa qvapiam causa mutata apparuerit, scilicet ex immoderata animi passione, vigilia, aut alvi dejectione, aut fame, sive inedia, aut animi passione, qva antea fuerit usus; a qvibus sane causis sæpius facies extenuatur. Proinde qvicqvam certi ad prædictionem isthæc faciei ab istis causis facta extenuatio non habebit. Ex colore vero, facies coloratior qvandoqve bona erit, utpote cum nobis criticam sangvinis excretionem e naribus futuram prænuntiat, quod qvidem firmius denotare sperabimus, si notæ fluxuri e naribus sangvinis aderunt. De qvibus in 4. *lib. Coac. præsag. b*) *text.* 30. scriptum est: *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sangvinis.*

Dissimilis incerti prognostici.

Coloratior quando bona.

Sed aliæ omnes erunt attendendæ simul, cujusmodi esse solent, splendores & fulgores, caliginesqve, oculis obversari cum facie rubra, capitis non raro dolor tensivus, & gravans, hypochondria tensa sine dolore, difficilis respiratio. Qvod præsagium olim Galen. in *juvene Romano* coram Romanis multis Medicis habuit, de quo *in lib. de præsag. text.* 13. *ad Posthumum* hæc habet: *Dum Medicis hæc admiranda videntur, æger lecto se sustulit tanquam prosiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset; rubri coloris serpentem, per laquearia repentem, a se visum expavisse respondit, ne si aliquo modo aberrasset, supra se ferretur, atque idcirca e lectulo aufugere velle: reliquis nihil ad futurum sangvinis fluxum conferre visum est; mihi vero cum alia singula perpendenti, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malum usque obscurus fuerat, auctum valde intuenti, sanguinis paulo post e dextra nare fluxuri, manifestum id attulit indicium.* Ceterum, ut jam dictum est, cete-

Non-nunquam hæmorrhagiam narium notat, & quando.

a) Prognost. pag. 37. lin. 1. &c. *b*) Text. 142.

ra alia ſigna fluxuri ſangvinis cum rubra facie erunt attendenda, omniumqve maxime ſigna coctionis. Nam in crudo morbo raro recte ſangvis erumpit, & plerumque ſtillatim, quæ vacuatio in ardentibus febribus, omniumque maxime in phreniticis, eſt ſuſpecta. Addamus rubram faciem abſceſſum aliquando poſt aures, ſcilicet parotides, ſignificare, de quibus Hippoc. intellexiſſe *in 6. Epid.* *) 2. 18. *text.* 60. Gal. voluit, cum dixerit: *Ita vero ſe habent ex his plurimi & valde rubentes, & natura albidioris modi, neque de naribus ſanguis erumpit, aut paucus erumpit,* & Gal. *in com.* ait: *Iſtis valde rubentem faciem habentibus, cum ſalubris ægritudo perdurat, per abſceſſus judicationem fore ſperandum eſt, niſi de naribus ſanguinis profluvium redundantem ſanguinem evacuatione prævertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat.* De hac itidem Auctor *Prorrh. a) in lib.* 3. *text.* 73. hæc habet: *Quibus comatoſa, faſtidioſa, hypochondria dolentia, & vomentia exigua, in iis parotides excitantur; antea autem faciei ſigna:* & Gal. *in comm.* ait: *Ante parotidum generationem faciei ſigna conſiderare oportet; ſunt hæc, robur, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginoſa viſio, & quæcunque talia.* Colligamus itaque faciem rubram non raro bonam ex accedenti eſſe, criticumque ſignum dici, ubi nimirum e naribus ſangvis eſt fluxurus. Plerumque vero apparet hæc facies in acceſſionum vigore, præſertimque in ſynocho, & ardenti febre, aut ubi pulmonum adeſt inflammatio, in qua maxillæ [teſte Hipp. *in* 2. *lib. Prognoſt. b*)] ruborem contrahunt. At ab hac ſola facie nihil certi ad prædictionem habetur, niſi ejus indicium aliis, vel bonis, vel malis, ſignis fuerit confirmatum. Atque hæc de bona facie: nunc de mala, quod ex eadem mutata præſagiri poteſt.

Aliquando parotides.

Primo ait Hippoc. *in* 1. *Prognoſt. c*) eam, quæ nulla externa cauſa concurrente, principio morbi, diſſimilis a recte valenti evaſit, mali eſſe indicii, atque maxime contrariam eſſe pernicioſam, in acutisque morbis exitium portendere. Cujus-

*) Sect. 2. text. 11. pag. 1169. *a*) Lib. 1. text. 165. *b*) Pag. 42. lin. 31. *c*) Pag. 36. & 37.

Cujusmodi eſt, in qua [ait Hippoc. *d*)] *naſus eſt acutus, cavi oculi, adſtricta tempora, aures frigidæ contractæque, & fibræ earum verſæ, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis, aut niger, aut lividus, aut plumbeus.* Hanc enim faciem cadaveroſam merito Medici appellant, quæ ſi in principio morborum acutorum, quippe intra triduum, appareat, pernicialis erit.

Tumidam quoque eandam viſam in morbis quibusdam longis, hepate refrigerato, vitiataque ſangvificatione, obſervamus, non minusque in phthiſicis, & ſuppuratis, quando in ipſis fere moribundis conſpici ſoleat. De rubra vero facie, quæ mala eſt, Auctor *Prorrhet. e*) *in lib. 2. text. 14. Facies bona cum mœſtitia multa, malum:* & Gal. ait in *commento*, ſignificare calidam affectionem, exurentem ſangvinem, ex quo facies illa florida quibusdam credatur propria melancholici affectus. Sed in rubra facie attendenda erunt alia ſigna, quæ ſi mala fuerint, pernicialis erit. Nam cum malis ſignis rubra facies aliquando phrenitidem oſtendit, & exitioſam, quæ in convulſiones deſinit. Nam ſi una cum rubore faciei adſit intuitus ferox, delirium, aut aliquod phreniticum ſignum, lethale eſt. De qua *in Coac. præſag. f*) *Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo ſuppreſſa, feroci aſpectu, rubore in facie efflorescente, in poſteriorem partem convelluntur.* Sed alias *text. 7.* demonſtratum eſt, has convulſiones eſſe lethales. Cum vero præter calorem etiam colorem flammeum habet, pejor adhuc erit, cum malis ſignis. De his enim Auctor *Coac. præſag. 1. g*) *text. 33.* ſcribit: *Rigores, quibus multa in ſomnum inclinatio juncta eſt, utcunque lethales ſunt, quod ſi in iis facies flammæ modo exardeſcit cum ſudore, malignum eſt.* Sed melius hoc expreſſum eſt *in lib. 2. Prorrhet. h*) hiſce verbis: *Æſtuoſi rigores quadantenus perniciosi, inflammans quoque cum ſudore facies in his mala:* & Gal. *in commento text. 60.* ait: *Neque ignoramus flammantem, ſine rigore, & cum ſudore, faciem malum eſſe ſignum, quoniam & unum*

d) Prognoſt. pag. 36. lin. 30. *e*) Lib. 1. 49. *f*) Text. 162.
g) Text. 7. *h*) Lib. 1. text. 67.

unum ex judicatoriis ſudor ſit, cum igitur non judicaverit, malignitatem morbi oſtendit. Quare cum ſigno aliquo judicatorio, veluti cum ſudore aut vomitu, aut alvi fluxu, aut ſangvinis vacuatione, facies flammea, ſignum erit malignitatis, & plerumque lethale: ſed age addamus faciem rubram apparere in pulmonariis; ſed ruborem in iis maxillæ contrahunt, ex quo in febribus ſigno merito ſuſpicamur, aut peripneumonicos fieri, aut ſuppurari. Hipp. enim *in* 2. *progn.* *) ait: purulentos habere maxillas rubras; idemque & in pulmonia ſpectari, docuit Gal. in 1. *lib. prognoſt. com.* 3. *Indicat enim fuliginem ſanguinis in pulmone ferventis, quæ eo conſcendit propter rectum ſitum, recipiturque in laxitate, & raritate & tenuiſſima maxillarum cute, ceu per vitrum oculis repræſentante ruborem.* Qui quidem color in iis, ſi una cum malis ſignis, & præſertim judicatoriis malis, id eſt, non judicantibus, appareat, mortem præſagit. De quo auctor Coac. præſ. *a*) *in lib.* 2. *text.* 33. ſcripſit: *Quibus vero faſtidia cibi accedunt, & ſudores cum bono faciei colore, & liquida alvo ac dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, poſtquam longius ægrotaverint;* veluti *uxori Policratis* evenit, de qua *in lib.* 7. *Epid. b*) ſcriptum eſt: *Tuſſis, & excretio ſtatim ab initio ſimilis purulentis, intus circa arteriam, & fauces ſibilus erat. Facies boni coloris, in genis rubor non abunde coloratus, ſed moderate floridus.* Hæc fuit prior peripneumonica, poſt ſuppurata, atque demum obiit tabida.

Maxillarum rubor in longis morbis quid notat.

Maxillarum itaque rubor aſſiduus in longis lentisque febribus, aut pulmonis inflammationis, aut ſuppurationis, ac demum ad tabem proficiſcentium, erit ſignum, modo tuſſis vel etiam leviſſima & inanis adfuerit: adde, modo hæc febris habeat inæqualis caloris exacerbationes, nunquam tamen immunes.

CAP. VII.

De prædictione ex oculis.

Ex oculis qvoqve judicium prognoſtici venemur, idqve accuratius, qvod in prædicendis eventibus morborum inter

*) Pag. 42. lin. 31. *a*) Text. 67. *b*) Text. 9. pag. 1211.

inter partes corporis primatum obtineant. Juxta illud divini Hipp. præceptum: c) *oculi ut valent, ita & corpus, & color in deterius aut melius labitur.* Si qvidem oculi recte valentes, & robusti, corpus qvoqve recte valere indicabunt. Nam, teste Galen. *in commento,* si bene colorati oculi sint, totum corpus salubriter se habere significant. Ceterum, ut nos totum, qvicqvid ad morborum, salutis & mortis, prognosticum facit, ordine scribamus, primo oculos salutem pollicentes, & postea exitium, accurate considerabimus.

Oculi quinam boni, & spem salutis pollicentur.

Primo itaque dicemus, oculos bonos videri, & spem salutis non exiguam polliceri, qui recte valentium magnitudine, figura, situ, colore, motu, visione, & splendore sunt similes; siquidem optimi & robusti perpetuo boni sunt indicii, hique sunt, qui florido colore (teste Gal. in *nuper citato comm.*) spectantur, pleniori mole, & splendidum humorem habent. Hos robustos ac optimos vocat Galen. propterea, quod istud fiat ex plurimo animali spiritu luminoso, qui e cerebro in oculos proficiscitur, ac e contrario infirma ex morbis corpora non sic pati, nobis indicant, neque exinde multum periculi præmonstrari. Quare boni sunt similes recte valentibus, & floridi coloris, pleni, splendidi, eminus, & ante, & in aëre sine molestia luminosum videntes, palpebras recte aperientes, & claudentes, nullo rubore, livore, aut nigrore infecti, sine lachrymis, atque sine excrementis, quæ *lemas* appellant, ipsorum angulis adhærentibus. Hi enim perpetuo boni exsistunt, cum caput speciatim, tum reliqvum corpus recte se habere indicantes: sed ut securius ex ipsis judicetur, alia signa conspecta simul erunt consulenda, quæ si bona sint, proculdubio salutem prædicemus. Soli autem oculi non valent judicium præmonstrare, neque quicquam certi, cui tantum ad prognosticum sit fidendum, habent. Cum in aliquibus febribus continuis aliquando boni oculi appareant, cum tamen febris ad exitium inclinet; hoc tamen raro accidit, quippe oculos recte se habere, ægro ad exitium tendente. Proinde ex bonis oculis

c) Lib. VI. Epidem. Sect. 4. text. 26. pag. 1181.

plerumque non levis futuræ ſalutis ſpes habetur. At non modo hi boni crediti, ſed etiam aliquando mali, poſſunt ex accidenti tamen ſalutis nobis argumento eſſe futuræ: utique lucem refugientes, eamque ferre nequeuntes, lachrymantes, intenſe rubri, ſplendidi, caliginoſi, obtuſi, hebetes, diſtorti, tumidi, cavi, clauſi, ſi ita ex criſi futura fiant. Ab his excipio, qui ita non ex morbo redduntur, ſed extrinſecus fiunt, a quibus quicquam certi habere nequimus, quos ex eo cognoſcimus ita eſſe mutatos, quia tales ſtatim in principio mutati appareant, qui per id temporis minime poſſunt critice mutari, ex quo Hipp. *a*) ait, triduo aut quatriduo ex morbi vi oculos malos fieri ac conſpici. Externæ quoque cauſæ facile ab ægrotis intelliguntur. De his Gal. in 1. *prognoſt. com.* 2. *text.* 80. ita habet: *Igitur ex multa vini potione, nonnunquam, & vomitione vehementi, inter initia morbi, lucem refugiunt, itidem lachrymant, & pervertuntur oculi, aut ſublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras.* Ubi vero criſis eſt futura, natura quippe ac morbo invicem colluctantibus, in oculis mala iſthæc concitantur ſymptomata; lachrymantur enim exempli gratia ipſorum alii aliquando, ſangvine critice e naribus fluxuro; de quo Hipp. *in lib.* 1. *Epid. b*) ita habet: *Quibus in febribus acutis atque adeo ardentibus ſpontaneæ effluunt lachrymæ, his* (ſiquidem reliqua non ſint exitialia) *e naribus ſangvinis eruptio exſpectanda; ſi etiam alia pernicioſe non habeant: nam his, qui incommode habent, non ſangvinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Sed diſtingvamus lachrymas in voluntarias atque in non voluntarias, quas & ſpontaneas vocat; hæ cum ſignis criticis criticam ſangvinis eruptionem indicant, & illæ quippe voluntariæ nunquam quicquam certi ad Prognoſticum præmonſtrant, quod Hipp. nobis expreſſit *in lib.* 4. *Aph.* 52. ita ſcribens: *Quicunque in febribus, vel in aliis morbis, ſponte lachrymantur, nihil abſurdum: quod vero non ſponte, abſurdius, aut abſurdum,* uti Gal. in *com.* viſum fuit. Sed ne Hipp. ſententia obſcuretur, quod in hoc Aphor. dixerit, ſponte

Lachrymarum diſtinctio, & quid in acutis morbis notat.

a) Pag. 37. lin. 10. *b*) Sect. 2. pag. 956.

ſponte lachrymantes nihil abſurdum, quod vero non ſponte, abſurdius: & ſuperius in loco citato, ſpontaneas effluentes lachrymas, ubi non criſin, mortem ſignificare: & in 6. *Epid.* *a*) *lachrymæ in acutis male habentibus ſpontaneæ, quidem bonæ; involuntarie defluentes, malæ;* difficultati occurremus, dicentes ſpontaneas bifariam lachrymas intelligi: uno modo, ubi nullo intercedente ægrotantium deſiderio defluunt, & hoc eſt, quod Hipp. ſponte & ſpontaneas appellat, quæ invitis ægrotis effluunt ſponte, id eſt, absque ægroti voluntate; altero modo ſponte effluere dicimus, ubi ægrotis ita volentibus effluunt. Gal. vero in 1. *Epid. com.* 1. *text.* 131. Hipp. lib. comm. non dixit ſpontaneas, ſed involuntarias, quo clarius & verius ſententia & veritas explicatur. Sed *ſponte* aliquando ad ægrotum, & aliquando ad morbum refertur. Sed, uno verbo, diſtingvamus lachrymas in voluntarias, & in involuntarias, quas quandoque ſpontaneas dixit Hipp. *b*) *com.* 2. *in text.* 80. quod ſponte, ut dictum eſt, nullo ægroti intercedente deſiderio, effluant; & illas non ſpontaneas, qvæ ex ægrotis utpote fiant. Sed de his ſatis. Ad propoſitum reverſi dicamus, voluntarias lachrymas qvicqvam momenti non habere ad futurum Prognoſticum, atqve ita in morbis acutis ægrotos lachrymare, ait in 4. *Aph.* *c*) Hipp. nihil abſurdum, nullumqve malum ſignificare, & merito qvidem, cum non ex morbo, ſed ita volentibus ægrotis, effluant.

Lachrymæ voluntariæ.

Involuntariæ vero, quæ invitis ægrotis exeunt, perpetuo malæ, niſi criſin portendant ac antecedant. Atque hoc eſt, quod Hipp. *in* 1. *Epid.* *d*) *text.* 85. de his ita ſcripſit, Galeno ſic *in comment.* ſcribente: *Quibuscunque in acutis febribus, magis autem ardentibus, involuntariæ lachrymæ cadunt, his de naribus ſanguinis profluvium exſpectandum eſt, niſi alia pernicioſe habeant: in male autem habentibus non ſanguinis profluvium, ſed mortem ſignificant.* Sed ut lacrymæ criticæ judicentur, neceſſe erit, ad hoc, ut optima ſit criſis, coctionis

Lachrymæ involuntariæ.

Lachrymæ criticæ.

a) Sect. 1. text. 16. pag. 1165. *b*) Lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 956.
c) Text. 52. *d*) Sect. 2. pag. 956.

ſigna fuiſſe antegreſſa: atque hæ ſunt criticæ nullo modo in morbis damnandæ.

Sanguinis fluxuri ſigna ex oculis.

Idem ſæpius demonſtrant fulgoris motus oculis apparentes, obtuſiones, ac rubores in oculis, quæ oculorum ſigna, itemque lacrymas, Gal. *in lib. 3. de Criſib. cap. 11.* inter notas ſanguinis fluxuri recenſuit, ita dicens: *Propria vero ſigna profluvii ſanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor eſt flavus; obtuſiones autem, quoniam multus, & totus ſimul elatus ad ſuperiora ſpiritus meatus obſerat, ita ut & oculi lachrymentur, ob fluxus multitudinem, quod etiam accidit in inflammationibus oculorum.* Eodem modo rubidi aliquando videntur, cum malis nonnunquam & naribus. Hebetudines itidem oculorum ſolent aliquando eruptionem ſanguinis e naribus denotare, ſi modo etiam caput doluerit, quod Hippoc. *in* 1. *Progn. a) text.* 32. ita habet: *Accidit his in prima circuitione e naribus fluor, atque admodum juvat, ſed requirendum eſt, num doleat caput, an hebetudines ſubeant oculorum, ſi quid horum fuerit, eo tendet.* Non minus etiam ex perturbatione ad ſplendorem oculorum, una cum ſurditate capitis, gravitate, atque hypochondrii tenſione, profluvium ſangvinis ſignificari, in *Coac. præſag. b)* habetur. Oculos vero rubentes illud idem ſignificare, docuit primo Auctor Prorrh. *in lib. c)* 3. dicens: *Cervicis dolores, impenſe rubri oculi, ſanguinis eruptionem oſtendunt.* De quibus etiam in Coac. præſag. *d) ſect.* 2. *text.* 8. ita ſcriptum eſt: *Quibus caput dolet, ſtupore detentis, doloroſis, prærubro oculo, ſanguinem profundunt e naribus.* Sed hoc perpetuo verum erit antegreſſis ſignis coctionis, quoniam in principio, crudo quidem exſiſtente morbo, oculi rubri nunquam bonum prænunciant: ſed de hoc paulo poſt accuratius. Aliquando etiam pervertuntur, & diſtorquentur ex futura criſi oculi, veluti contigit ei, qui in *Dealcis horto* decumbebat, de quo Hippocr. *e) Nono ſuperriguit, febris acuta, ſudavit, infrixit, deliravit, dexter oculus diſtortus*

a) Pag. 38. lin. 46. *b)* Text. 195. *c)* Lib. 1. text. 137. *d)* Text. 166. *e)* Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066.

tus erat, lingua arida, ſitibundus erat, inſomnis. & Galen. *in comm. Nam quod deliraverit in nona, & dextro oculo ſtrabo fuerit, res ſunt, quæ ſolent in judiciis evenire.* Clauſi etiam oculi, ſubinde conniventes, aliquando ſangvinis eruptionem ſignificare *in lib. 3. Coac. præſ. f) text. 2.* in hunc modum legitur: *Qui in febre continua muti jacent, clauſis oculis, ſubinde conniventibus, ſiquidem e naribus ſanguis effluxerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad ſeipſos redeant, ſervantur: quod ſi nihil horum evenerit, in difficilem ſpiritum redacti, brevi moriuntur.* Siquidem hæc plurimum humorem in caput ſublatum demonſtrant, atque ubi ſequitur inſignis purgatio, critice ſervantur: natura quippe excretione copioſa ab ea humorum multitudine ſublevatur. Quare oculi non raro vel etiam motus eorum mutati, vitiumque patientes, criſin ſolent antecedere, non eſſeque propterea hæc oculorum ſymptomata mala, ſed critica bona denotare, quorum judicium confirmabitur, ſi nullum una malum ſignum illuxerit, atque antea fuerint conſpecta coctionis ſigna: quæ omnia ni una fuerint viſa, nedum mala, ſed plerunque perniciem ſignificantia ſigna oſtendunt. Tria vero criticis bonis ſignis obſervantur, primum ſigna coctionis antegreſſa, alterum mala alia ſigna non illuxiſſe, ac tertium, ægros ab aliquibus ſubſecutis vacuationibus fuiſſe non parum juvatos; & hoc eſt, quod Hippoc. *in 1. Epid. g) text. 85.* de lachrymarum præſagio locutus, dixit: *Lachrymas involuntarias in acutis morbis ſanguinis eruptionem ſignificare, niſi alia pernicioſe habeant. In male autem habentibus, non criſin, ſed mortem.* Sed age tempus eſt, ut ex oculis quoque exitium præſagiamus, cum de oculorum ſignis ſalutaribus ſatis ſcripſerimus. Malum itaque & exitioſum eſt in acutis morbis, malos oculos ſpectari, cujusmodi ſunt lucem refugientes, lachrymantes, rubri ſeu inflammati, quorum in albo venulæ intenſæ rubeant, liveant, aut nigricent, feroces ſeu fixi, ſeu torpide ſpectantes, hebetes, delaſſati, debiles, ſeu non robuſti, cavi, tumidi, prominentes, conſumti,

Oculi ante criſin non vero ſolent mutari.

Oculi quomodo exitium præſagiunt in morbis.

f) Text. 77. *g)* Sect. 2. pag. 956.

ti, emarceſcentes, ſqualidi, pulviſculoſi, clauſi, ſemiclauſi ſive ſuſpicientes, palpebris non conniventibus, ſublimes, inſtabiles, concreti, ſtupidi, minus, nimis ſplendentes, obſcurati, ſeu obtenebrati, ſplendore carentes, & in quibus pituitoſum excrementum ſpectatur. Hos enim oculos perpetuo malos, nunquam per ſe bonos eſſe, ex infra allegandis locis patebit, ni aliquando, quatenus accidit, critice natura & morbo colluctantibus, hos ita fieri, criſin prænuncient, inter criticaque ſigna recenſeantur, quæ quomodo diſtincte cognoſcantur, nuper a nobis monſtratum eſt.

Hæc omnia oculorum ſigna itaque ſuſpectum acutorum morborum judicium reddunt. Quorum quædam plane ſunt exitialia, utpote venulas in albo oculi lividas & nigras videri, ægrotos non videre & non audire, oculos omni ſplendore eſſe deſtitutos, & omnia nuper dicta cum exitiali aliquo ſigno, omniumque maxime in die judicatoria conſpecta, cum ſignis judicatoriis non judicantibus. Sed præſtabit, ut de ſingulis oculorum hiſce ſignis agamus, & primo prodamus ſigna oculorum præcipua ad exitium prædicendum, quæ *in* 1. *lib. Prognoſt. a) text.* 35. Hippoc. ita eſt complexus, dicens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachrymentur, aut pervertantur, aut alter altero fiat minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut ſublimes tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, aut obtutus ſqualidus, & ſine ſplendore, vel totius vultus color evariet. Hæc omnia mala eſſe & exitioſa, cenſendum eſt.* Addamus ſi non ab aliqua cauſa externa hæc fuerint, utpote, neque a vigilia, neque inedia, neque immodico alvi profluvio, neque ebrietate, neque ab aliqua alia ſimili cauſa. Sed, ut dictum eſt, ſingula propriis capitibus contenta accuratius conſideremus, a viſione ac viſu ipſo incipientes. Quandoque in acutis morbis fit, ut lucem refugiant, minimeque aërem lucidum oculi intueri poſſint, quod ſignum olim in *peſte Patavina* multis fuit familiare, paucique peſte infectorum, in quibus hoc ſignum fuerit obſervatum, fuerunt, qui ſuperſtites evaſerint.

Si lucem effugiant ægroti.

a) Pag. 37. lin. 15.

Qvod

Quod ſignum Hippoc. inter exitioſa recenſuiſſe nuper vidimus. Neque immerito: cum ex Gal. oculi lucem refugiant propter debilitatem viſoriæ facultatis, quæ nonnunquam affectione laborat orificiorum, veluti per lippitudines; & interdum ipſa facultas viſoria affecta eſt, quod exitiale quoque eſt: hæc vero ab illa cauſa ex eo diſtinguitur, quod oculorum orificia minime affecta conſpiciantur. Ægrotos vero in acutis morbis non videre, exitioſum eſt: omniumque maxime, ſi debili jam exſiſtente corpore id eveniat, ut Hipp. *in lib.* 4. *Aphor.* 49. hiſce verbis expreſſit: *In febre non intermittente, ſi vel non audiat, vel non videat, jam debili exſiſtente corpore, mors proxima eſt.* Galen. in oculo totius lucis impedimentum, quod *Amauroſis* dicitur, ſignum imbecillæ facultatis eſſe, in 3. *Prorrhet.* ſcriptum reliquit. Obſcurationes quoque oculorum malas eſſe, ex eod. Hippoc. *in lib. 6. Epidem. b*) conſtat; in acutis enim morbis ait Gal. *in comm.* obſcurari oculorum aciem, infirmitatem & interitum viſoriæ potentiæ ſignificare, niſi critice id fiat, quod indicabunt coctionis ſigna, cæteraque alia ſigna, criſin ſignificantia. Ubi vero mala alia illuxerint, ac ſpeciatim cum judicatorio aliquo non judicante, cujuſmodi ſunt omnes vacuationes nihil conferentes, aut has vacuationes obſcuratio hæc oculorum fuerit ſecuta, exitiale eſt: de qua forte Auctor *Coac. præſag. c*) ita habet: *Tumores juxta aures in morbis longis pravi, ſi inde fluor ſanguinis e naribus & tenebræ ob oculos effuſæ moveantur, lethale.* Ipſos vero oculos hebetes videri, extrinſecus quippe ſpectantibus oculos acie hebetes apparere, interioresque mortuorum oculis ſimiles, lethaliſſimum eſſe, Gal. in 2. Prorrh. *com.* 2. *text.* 16. tradidit: & hoc forte eſt, quod Hippoc. *in* 2. *Epid. d*) dicit: *Quorum oculi non ſunt robuſti, mors in proximo.* Veluti *uxori Theodori* contigit, teſte Hippoc. *in lib.* 7. *Epid. e*) Eodem quoque modo carentes ſplendore, perniciales eſſe in *primo Prognoſt. f*) docuit. Excæcatos videri in morbo mortali, proximum exitium demonſtrari, *Antiphonis filii ſuppurati* exem-

Si non videant.

Si oculi obſcurentur.

Si hebetes conſpiciantur.

Si ſplendore careant.

b) Sect. 1. text. 16. p. 1165. *c*) Text. 105. *d*) Sect. 6. pag. 1053. E. F.
e) Text. 27. pag. 1216. *f*) Pag. 37. lin. 21.

emplum docet, de quo *in lib. 7. Epid. a*) *text.* 26. & 27. ſcriptum eſt: *Oculus ſiniſter excæcatus eſt cum tumore ſine dolore, non multo autem poſt etiam dexter, & pupillæ valde albæ & ſiccæ fiebant, & mortuus eſt poſt cæcitatem.* Moribundis aſtantes morituros cito ægrotos, ex oculis ſplendorem amittentibus animadvertunt, cum quo & viſus prorſus perit; & hoc eſt quod Hipp. *in* 1. *Progn. b*) dixit: *aut obtuſus, ſqualidus, & ſine ſplendore* His opponuntur oculi feroces, horridi, audaces, Hipp. *in* 6. *Epid. c*) *text.* 15. Hosque proprios eſſe delirantium ac phreniticorum, plerumque convulſionem accerſentes, aut mortem, cum aliis malis ſignis, Hippoc. in loco citato expreſſit, dicens: *Oculi audacia, delirii ſignum eſt: & dejectio, & fractio, malum.* Et *in* 2. *Prorrhet. d*) *com.* 1. *text.* 31. Hos in phreniticis conſpectos oculos convulſionem denotare ſcriptum eſt, atque exinde mortem; cum phreniticis convulſiones ſuccedere, eſſe pernicioſum, alias demonſtraverimus, atque exitiales phrenitides in haſce finiri convulſiones. Propterea hos ægrotos Auctor Prorrhet. *in lib.* 3. *e*) *Prognoſt. text.* 56. magis natura quam medicamentis, ſi Galen. credendum eſt, eſſe tractandos, ſtatuit, cum dicat: *Nigra vomentes, cibos faſtidientes, deliros, quibus oculus ferox, clauſusque, purgare non oportet, pernicioſum enim.* Qvo exemplo plures Medicorum egregie perdocti ſibi propoſuerunt, ut in moribundis prorſus a ſimilibus medicamentis abſtinerent, ne ars Medica ab ipſis infamaretur. Sed ex magnitudine qvoqve oculorum, qvo in morbis qvandoqve alter altero aut minor aut major appareat, exitium præ-noſcitur. Inter pernicioſa ſigna Hippoc. *f*) notat, oculorum alterum fieri minorem, & Galen. *in comm.* indicare nobis, exſtingui facultatem regentem, ſtatuit. Non minus malum eſt, ſi majores appareant, in morbo pernicioſo, qvi & multitudine humorum caput gravari, & facultatem exſtinctam, qvod nimirum qvicquam non repugnet humori ad oculos fluenti, indicat; quod ſignum in *puero Nicolai*, Hip-

Oculi delirantium proprii.

Oculorum inæqualis magnitudo mala.

a) Pag. 1217. text. 28. *b*) Vide ſub lit. e. *c*) Sect. 1. text. 19. p. 1165.
d) Lib. 1. text. 88. *e*) Lib. 1. Prorrh. text. 71. *f*) Progn. p. 37. lin. 17.

Hippocrat. *in* 7. *Epidem. b*) *text.* 85. moribundo vidit, cujus ſexta die dexter oculus major dum conſpiceretur, ſeptima mortuus eſt; qvodqve etiam in *Ermoptoleni uxore c*) moribunda notavit. Sed prominentes ſeu tumidos qvoqve oculos, in acutis morbis, Hippoc. *d*) inter ſigna oculorum lethalia ſtatuit: cujusmodi apparere ſolent in validis capitis doloribus inflammatoriis, qui commoto multo ſpiritu, & calore, ex inflammatione repleti intumeſcunt. Sed de cavis quoque dicamus, qui, niſi ab externa cauſa, per triduum, aut quatriduum, ſi in acutis appareant, perniciem notare, Hipp. eſt Auctor *in* 1. *Prognoſticorum e*) *text.* 15. Qvos ita cavos fieri Galen. *in comm.* docuit, propter virium qvidem imbecillitatem, non omnem, ad vehementem, qvæ nec minimum qvid alimenti oculorum abunde concoqvere poteſt, qvod explicat morbum usque adeo ſævum, cui naturam ſuccumbere ſit neceſſe: cum oculi vero emarceſcant prorſus qvaſi alimento deſtituti, caloris nativi imbecillitate, qvi in ſolis internis partibus exiguus manet, nec ad extimas usque diffundi poſſit, ut poſſit aliqvid ad alimentum oculorum concoqvere, qvo ipſi nutriantur; addo & ſpiritus eadem ratione, qvi pauciſſimi cum ſint in corde ac in aliis internis membris manentes, ad ipſos quidem oculos ideo non defluere, & merito inde oculos contabeſcere, ſiccari, cavosqve conſpici eſt neceſſarium: ex eo enim, qvod hepar percuſſum ſit, ſtatim oculos cavos evaſiſſe Hippoc. *f*) vidit: & obſervatum eſt in multis ante exitium, qvandoqve dextrum, & qvandoqve ſiniſtrum oculum emarceſcere.

Oculi prominentes ſeu tumidi.

Ex motu qvoqve oculorum elucent in acutis morbis ſigna lethalia: oculos enim ſublimes ex ſignis perniciosis Hipp. eſſe ſtatuit *in eodem primo progn. g*) *text.* 15. qui ſunt, teſte Galeno, *in comm.* inſtabiles, & ſubinde commoti, delirium aut tremorem portendentes; alterutrumqve eſt exitio-

Signa lethalia ex oculorum motu.

b) Pag. 1234. text. 100. *c*) Lib. 7. Epidem. text. 13. pag. 1213. ſub finem hiſtoriæ. *d*) Prognoſt. pag. 37. lin. 20. *e*) Pag. 37. lin. 21. *f*) Lib. 7. Epid. text. 33. p. 1217. *g*) Pag. 37. lin. 20.

tioſum: ſed perpetuo, ut Medici firmum judicium exinde colligant, debent alia qvoqve ſigna, qvæ illuxerunt, attentius cognoſcere, qvando oculis inſtabilibus exitioſe conſpectis, neceſſe ſit, aliquod aliud lethale ſignum una illuxiſſe. Clarius vero Galen. *in* 2. *Prorrhet. comm.* 11. explicat oculos inſtabiles, dicens, eſſe non ſecus, quam, qui eqvum inſtabilem habent, nunqvam conqvieſcentes, contraqve concretos & ſtabiles nunquam moveri, & eſſe immobiles. Ex qvo merito de his *in Coac. præſag. h*) *ſect.* 2. *text.* 38. legitur, oculos aſſidue nictare, eſſe pernicioſum; non minus qvam fixos, qvos concretos, firmos, ſtabiles, immobiles vocant. Hos perpetuo eſſe malos, Auctor *Prorrhet. i*) *in lib.* 2. hiſce verbis: *Hebetatus oculus, vitiatusque, & concretus, immobilisque, & tenebroſus ſi fuerit, malum.* Sed rectius dixiſſet, *exitioſum*, qvod perpetuo fere lethales ſint in morbis acutis, ni ex critica aliqva cauſa tales evaſerint. Gal. *in comm.* ſcribit, concretos oculos fieri propter moventium oculos muſculorum imobilitatem, imobilitatemque eam propter omnium ipſius muſculorum vel reſolutionem in neutram partem, vel aliquam, quæ in neutram partem vergit, tenſionem proficiſci, vel propter exactam moventis muſculi potentiæ imbecillitatem, qvod ſane admodum eſt exitioſum, ſi propter virium languorem hoc fiat, ac etiam convulſis muſculis læſo principio nervorum in morbo acutiſſimo, in qvo convelli partes pernicioſum eſſe alias demonſtratum eſt: Gal. *in 6. Epidem. comm.* 2. *text.* 2. ſcribit concretos oculos, quos Hippocrat. *k*) in textu maxime damnavit, hoc eſt immobiles, perfectiſſimam ejus potentiæ exſtinctionem ſignificare, a qva muſculi, cum naturaliter affecti erant, movebantur. Hipp. *in* 5. *Epidem. l*) *text.* 47. de *Virgine illa pulchra Nerei*, quæ a muliercula lata manu percuſſa obiit, ſcripſit, ante mortem oculum ſtupidum habuiſſe. Ex ſitu qvoqve oculorum, perverſiones admodum ſunt lethales, ni critice appareant, cujusmodi fuit oculus nono die in eo, *m*) qui *in Dealcis horto* ſtra-

Ex ſitu oculorum.

h) Text. 227. *i*) Lib. 1. text. 46. *k*) Lib. 6. Epid. Sect. 1. text. 16. p. 1165. *l*) Text. 50. p. 1154. *m*) Lib. 3. Epid. p. 1066. Ægr. 3.

ſtrabo & diſtortus. Hipp. 1. *Prognoſt. n*) *text.* 15. enim inter pernicioſa oculorum ſigna perverſionem recenſuit. Sed tamen hoc diſtinctione opus habet, qvod aliquando oculi (teſte Galeno, *in* 1. *Prognoſtic.*) pervertantur, muſculis ipſos moventibus convulſis; & ſæpius fit in febribus propter humorum multitudinem, qvam cum hæc perverſio oculorum tantum denotet, quicquam certi ex oculorum perverſione ſimili non poterit aſſequi. Plerumque vero pervertuntur oculi in acutis morbis, non ex hac cauſa, ſed affecto principio nervorum, quippe cerebro, eſtqve ſumme exitioſum. In febribus itaque acutis oculorum perverſiones perpetuo malæ ſunt, cum aut humorum plenitudine ſeu multitudine, qvod minus malum eſt, aut ſiccatis muſculis, oculos moventibus, qvod ſi ardentibus febribus, aut phreniticis eveniat, prorſus exitioſum eſt; omnium vero erit exitialiſſimum, has ita perverſiones videri cum facultatis exſtinctionis ſignis, quæ languorem virium nobis fieri innoteſcent, aut aliquem ſenſum diminutum aut ſublatum.

De qvibus Hippoc. perbelle *in libro quarto Aphoriſmorum* 49. dixit: *In febre non intermittente, ſi labrum, vel palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili exiſtente, quicquid horum evenerit, mors proxima eſt.* Quæ clarius *in* 1. *Progn. o*) *text.* 15. ita habentur: *Si pervertitur, aut livida palpebra eſt, aut labrum, aut naſus cum aliquo ſigno, mortem prope eſſe, ſciendum eſt.* Quare perpetuo malum, ni critice, ut dictum eſt, appareant oculorum perverſiones, ſignificat, non tamen neceſſario lethale; qvod videns divinus Hippocr. *in* 6. *Epid. p*) *com. text.* 22. ita ſcribit: *Quibus palpebra circumtenditur, malum eſt.* Fiet vero certum judicium ex ſignis antegreſſis, & una conſpectis, & longe melius ex iis, quæ poſtea appareant. Sunt etiam malæ oculorum perverſiones, ſi morbo infernas ac debiles opprimente partes fiant, quod denotent, humorem ad partem nobilem quippe cerebrum ferri; quam

n) Pag. 37. lin. 17. & 29. o) Pag. 37. lin. 29. p) Sect. 1. text. 16.

rem forte Auctor *Prorrhet. q*) *text.* 49. ita expreſſit: *Ex lumborum reverſione oculi perverſio, mala.* Cum malis vero ſignis, lethales judicabuntur. De quibus *in eodem. libr. r*) *Prorrhet.* ita habet: *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, dejectionibusque aquoſæ bilis, multisque, oculorum perverſio, ſignum malum, tum alias, tum ſi catochi fiant.* Sed rectius exitioſum dixiſſet; cum perfrictiones in ardentibus febribus, cum evacuationibus non juvantibus, ſed lædentibus, ſive ex qvibus ægroti in pejus delabuntur, quæ profecto ſunt ſigna judicatoria non judicantia, lethalia, juxta illud Hipp. *) & Galen. *ſi quæ juvare debent, nedum non juvant, ſed ægroti ab ipſis in pejus abeunt, lethale eſt:* ſuntqve ex judicatoriis non judicantibus lethalibus. Qvare ſi cum his appareant oculorum perverſiones nedum malum ſignum, ſed perniciale erit dicendum. De iisdem paulo poſt *Prorhet. s*) Auctor ita qvoqve habet: *In oculorum perverſione, cum febre & laſſitudine, rigor perniciosus, Comatoſique in his male habent.* Qvare oculorum perverſiones cum malis ſignis, & præſertim judicatoriis malis, lethales merito judicantur: cum lethalibus vero proximum exitium adeſſe ſignificant. Cujusmodi fuit oculus diſtortus in *altera ex abortu defuncta* ab Hipp. obſervatus; de qvo *in libr. 3. Epidem. t*) *text.* 57. ita habet: *Quarto deliravit, metus, mœſtitia, dexter oculus erat diſtortus, ſudor ſecundum caput, paucus, frigidus, extremitates frigidæ, quæ in acutis morbis lethalia ſunt ſigna.* Sed ex clauſione qvoqve oculorum ſigna prava & exitialia perſcrutemur. Cum enim oculi in acutis clauſi maneant, neqve aperiri queant, aut propter quandam humorum multitudinem, convellentem muſculos oculorum & palpebrarum, aut ſiccatis, aut reſolutis virium infirmitate muſculis: quæ ſane clauſio palpebrarum perpetuo in acuto morbo lethalis, & ſi aliquando, uti critica, non exitioſa ſit, ubi ipſam ſeqvatur inſignis aliqua vacuatio & bona; quod ni

Ex oculorum clauſione.

q) Lib. 1. text. 69. r) Text. 81. *) Sparſim in ſingulis fere Hippocratis libris, cum in genere, tum in ſpecie, hoc pronuntiatum reperitur. s) Lib. 1. text. 89. t) Pag. 1079. Ægr. 11.

ni fiat, plane erit exitialis. Qvod *in* 3. *libro Coac. præſag.* u) *text.* 2. perbelle ita docetur: *Qui in febre continua muti jacent, clauſis oculis ſubinde conniventibus, ſiquidem e naribus ſanguis effluxerit & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad ſeipſos redeant, ſervantur; quod ſi nihil horum acciderit, in difficilem ſpiritum redacti brevi moriuntur.* Raro vero fit, ut, cum illis ſignis, clauſi oculi critice appareant, & non niſi in robuſtiſſima facultate; proinde majori ex parte lethale eſt ſignum. Cum ſignis vero malis clauſos oculos videri, perpetuo lethale, ut Auctor *Prorrhetic.* x) meminit, qui ait: *Nigra vomentes, cibos faſtidiente, deliros, quibus oculus ferox clauſusque, purgare non oportere,* id eſt, medicamentis opus non habere, & prognoſtico ſoli propterea eſſe relinquendos. In his enim claudi oculorum palpebras contingit, ut Galen. *in comm.* expreſſit, vel propter claudentium oculos muſculorum tenſionem, vel propter aperientium imbecillitatem: utrumque in iis eſt pernicioſum. Sed age addamus qvoqve, oculorum ſuſpectiones, pravum ac ſumme exitioſum ſignum in acutis morbis eſſe. De qvibus Hipp. *in* 1. *Prognoſt.* y) *text.* 14. ita habet: *Conſiderari convenit hunc in modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum, ſi quid enim candidæ partis ſubapparet non commiſſis palpebris, nec alvi fluor, aut medicamentum in cauſa eſt, aut nec ita dormire conſuevit, vitioſum judicium exitialeque admodum eſt.* Hoc ſignum viſum fuit in *Guadagnina olim cariſſima mea uxore,* antequam moreretur, qvod fuit exitioſum, tametſi per ſanitatis tempus conſueverit aliqvando ita dormire, ſed una alia ſigna exitialia fuere, quippe comata, extremorum frigiditates, inquietudines, carentia ſitis cum lingua ſcabra & nigra. Quare in morbis acutis perpetuo erit timendum, qvod & Auctor *Coac. præſag.* z) *text.* 28. ita indicavit: *Et extremitatum palpebrarum curvitas, & oculi fixi & aſſidue nictare, & colores permutare, & palpebras inter dormiendum non committere, pernicioſum eſt.* Ex calore qvoqve oculorum mala ſigna erunt.

Ex oculorum ſuſpectionibus.

Ex oculorum calore.

u) Text. 77. x) Lib. 1. text. 71. y) Pag. 37. lin. 24. &c.
z) Text. 218.

Album oculi rubrum ſpectari, ni critice ſanguinis eruptionis ſit ſignum, qvod ſuperiori capite, qvibus notis diſtinguatur, dictum eſt, exitiale eſt. Ubi itaqve minime criticum eſt ſignum, in acutis oculos rubros videri, perpetuo malum. Qvod ſignum Hipp. *in Prognoſticis a*) recenſuit inter ſigna pernicioſa, qvoniam vel ex copia ſanguinis fiat, qvæ in cerebro & in membranulis ſtagnet, ut Gal. *in comm.* docet, aut inflammationem inſignem cerebri & membranarum, qvæ in continuis febribus perpetuo ſunt pernicioſa, non minusque, ſi una cum malis ſignis, in diebus judicatoriis, aut qvomodocunqve appareant, omniumqve maxime in phreniticis ſævis. De qvo ſigno Auctor *Coac. præſag. b*) ita habet: *Qui morbi ſuccuſſionem aut pulſationem inferunt capiti, & prærubros oculos habent, deliriumque movent manifeſtum, pernicioſi.* A ſingultu quoque, & vomitu, timendum eſſe hoc ſignum *in lib.* 7. *Aphor.* 3. ſtatuit; quod, teſte Galeno, rubor oculorum vel cerebrum, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, explicet. Utrumqve in febribus continuis exitioſum apertiſſime Galen. *in* 3. *lib. Prorrh.* ſcribit: *In febribus continuis oculorum ruborem accedentem aut copiam ſanguinis oſtendere in capite, ex qua oculi rubeſcunt, veluti in lippitudinibus, quæ ex eo diſcernitur, quod cerebro inflammato venulæ tantum, quæ in albo oculi ſunt, rubræ apparent, & ventriculo una quoque ſingultus aut vomitus appareat.* Ex qvo merito Hipp. *in primo Prognoſt. c*) *text.* 15. non dixit ſimpliciter ruborem oculorum, ſed venulas in candido oculi rubras apparentes, perniciem demonſtrare. Omnium vero maxime erit pernicioſum ſignum, ut ſcribit Hipp. in loco citato, *d*) venulas has aut lividas aut nigras ſpectari: nam, Gal. ita interpretante, lividæ apparent, & nigreſcunt venulæ oculorum refrigeratæ; refrigerantur exſtincto calore nativo. Addamus, ut finem præſenti capiti imponamus, ex iis etiam, qvæ in oculis apparent, excrementis, poſſe exitium judicari. In acutis lachry-

a) Pag. 37. lin. 18. *b*) Text. 163. *c*) Pag. 37. lin. 18. *d*) Ibid. lin. 19.

chrymas involuntarias inter exitiosa signa recenset Hippocrat., *a*) quarum quidem causam Gal. refert, aut ad aliquam lippitudinem, aut fluxionem ex capite in oculos; sed in acutis febribus hoc fieri propter facultatis retentoriæ debilitatem, quod summe est pernicioſum. Ubi itaque involuntarie profluunt lachrymæ in acutis morbis, neque signa crisis futuræ per sanguinem, præsertim excretionem e naribus, mortem certo exspectandam, Hippoc. *in* 1. *Epidem. b*) tradidit. Pituitam quoque in oculis conspectam notat inter signa pernicioſa. *c*) Gal. vero *in comm. text.* 2. 80. tametsi aliquando hic humor, seu excrementum, in oculis spectetur ex aliqua fluxione, ut aliquando in lippitudinibus fit, tamen in acutis morbis propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos oculorum concoquere alimentum nequit. Aliquando in oculis apparet quoddam simile excrementum siccum arefactumque, quod Auctor *Prorrhetic. in* 1. *Prorrh. text.* 17. scripsit, signum esse phrenitidis; Galenusque *in comm.* docet, conspici quandoque in tabescentibus, quod ex calore nimio colliquetur id omne carnosum, quod cum in facie, tum in temporibus, factis una & cavis admodum oculis; in phreniticis vero hujusmodi resiccatum & pulviſculoſum absque cavitate videri. Ex qua re merito Hipp. *in* 6. *Epid. d*) mala oculorum signa recensens, ait: *Malum est autem & increscens veluti spuma*, quod Galen. *in comm.* 1. *text.* 23. interprete, fit in morbis acutis, cum summe aridi sunt, & vires imbecillæ, præexiguis lachrymulis ab oculis excidentibus; deinde ubi in arescentibus imbecillitate retentricis lachrymulæ in oculos excidentes, ab intenso calore cerebri inflammati resiccatæ, in pulviſculoſa excrementa, quæ *Lemas* Græci appellant, hisce de causis signa exitialia, mutantur. Sed tempus est, ut relictis oculis ad alias partes spectandas declinemus.

Ex lacrymis involuntariis.

Ex pituita in oculis conspecta.

CAP.

a) Prognost. p. 37. lin. 16. & Epidem. lib. 1. Sect. 2. p. 956. *b*) Sect. 2. p. 956. *c*) Lib. Progn. p. 37. lin. 19. *d*) Sect. 1. text. 16. p. 1165.

CAP. VIII.

De prædictione ex genis, auribus, naſo, labiis, atque dentibus.

Cum genarum, aurium, naſi, labiorum, atque dentium obſervatio qvandoqve non parum in ægrotis præſagium illuſtret, merito paucis qvoqve de ipſis agendum duxi. At qvoniam hæ partes non, niſi a ſuo ſtatu naturali mutatæ, nobis ad prædictionem uſu veniunt, idcirco has mutatas conſiderabimus. Qvanqvam non negandum ſit, has nullo modo a ſuo ſtatu mutatas, bonum qvippiam ſignificare; tamen nunqvam certi qvicqvam ad præſagium habebunt: multi enim moriuntur, hiſce partibus parum mutatis a naturali ſuo ſtatu. Mutatæ vero multum faciunt ad illuſtrandum præſagium in ægrotis. Mutantur vero aut colore, aut figura, aut deniqve magnitudine; colore inquam, ubi hæ partes aut rubræ, aut lividæ, an nigræ apparent: rubras videri qvandoqve capitis inflammationem, qvandoqve criticam fluxionem denotat, qvod judicium diſtinguent propria utriusqve ſigna. Liveſcere partes has, atqve nigreſcere, perpetuo malum, qvod caloris aut exſtinctionem, aut ſuffocationem, aut ſummam putredinem nobis denotent. Mutatæ vero figura, magnitudine, qvippe cum maxime aut extenuantur, convelluntur, plurimum ad prædictionem faciunt. Sed de ſingulis nunc accuratius agamus, a maxillis exordientes. Diximus maxillas, ſeu genas, plerumqve rubras videri, aliqvando liventes & nigreſcentes. Rubræ ſignificant aut inflammationem internam vel capitis, vel pulmonum, vel pleuræ, coſtas cingentis membranæ; aut criſin futuram; aut pus fieri in pulmonibus: qvæ capitis inflammationem oſtendunt (qvarum judicium cetera alia ſigna pathognomonica aperient) ſolæ non ſunt, ita ut non ſolum genæ rubræ, ſed aliæ faciei partes una rubore ſuffundantur: addatis propria capitis inflammati ſigna adeſſe, qvippe dolorem, calorem, & reliqva, uti *in anginoſa, quæ apud Metonem.* De qua *in 7. Epid. a) text.* 19. ſcripſit: *Qvarta convulſa, ſine voce, ſtertor, dentium contritio, maxillarum*

Quomodo hæ partes mutantur.

Maxillarum ſeu genarum mutatio quid in morbis notat.

Ruber color.

a) Pag. 1215. text. 20.

rum rubor, mortua est quinta die. Peripneumonicorum vero, & pleuriticorum maxillas rubras proprium esse signum, ex Galeno colligitur, qui *in lib. 2. Prognost. text. 11.* dixit: *Has & propter calorem in pulmone & propter tussim acrem rubescere, hæc enim ambo calefaciunt vultum, & totum caput, quia ex defluxione in pulmones decumbente vapores in ipsum ferantur.* Quare neque hæ quicquam certi ad prædictionem afferre possunt: non minusque & quæ in suppuratis apparent; plerumque enim fit, ut in pulmoniis suppurationem futuram decernant, cujus judicium pendebit a propriis signis: sed quoniam pauci sunt suppuratorum, qui serventur, plures enim phthisici pereunt, ideo maxillæ hac de causa minantur suppurationem, phthisin, & exitium. Sed ipsarum colorem exinde fieri distinguent suppuratorum propria signa, quæ, ut Hipp. docet *in 2. Prognost.* *) *text. 61.* sunt, *si principio febris non demittat, sed interdiu tenuior, noctu vehementior sit; si copia sudoris eliciatur, ac tussiendi adsit cupiditas, nec quicquam tamen dignum commendatione exspuant; si oculi cavi reddantur, maxillæ vero ruborem contrahunt, ungues manuum curvantur, digiti vero potissimum summi incalescunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, & pustulæ circa corpus erumpunt.* Cujusmodi fuisse *uxorem Polycratis* primum peripneumonicam, *a*) & *Metonem* pleuriticum, scripsit Hippoc. *in lib. 7. Epid. b*) de quo ita habet: *Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues, exiguum tempus, sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densus, maxillarum rubor, circa latus gravitas, & sub axillam, & ad humeros, tussis tenebant.* Eos vero suppuratorum, qui servantur, ait Hipp. *in 2. Progn. c*) *a febre subito liberari, puris optimi, non bile permisti, multam copiam neque difficulter exspuere, cibumque appetere & rectius spirare,* & reliqua: postremo diximus maxillas rubras reddi, non raro sangvine e naribus critice erupturo, qui color non tantum maxillas, sed totam fere faciem, nasumque præsertim, occupabit; cujusmodi colo-

Quomodo in suppurationis cognoscitur.

Quando crisin notat.

*) Pag. 42. lin. 25. & seq.
a) Epidem. lib. VII. pag. 1211. text. 9.
b) Pag. 1234. text. 101.
c) Pag. 42. lin. 45. & seq.

rem Galen. vidit in *juvene Romano*, febricitante paululum, antequam ſangvis e naribus erumperet, ut ex libro de *Præſ. ad Poſthum.* conſtat. Ubi vero futura ſit criſis vel per ſanguinem, vel per ſudorem, alia qvoque critica ſigna apparebunt, quorum præcipua ſigna ſunt in excrementis concoctio apparens, morbi tempus, quod ſtatum & vigorem vocant febris, aucta graviaque ſymptomata, vel de novo oborta, vel plurimum aucta. Cujusmodi fuerunt obſervata in *Teoclis cognata*, de qua Hipp. *in eod. lib. 7. Epid.* *) *text.* 25. ita habet: *Teoclis cognata, quæ ſuperius habitabat, ſub Pleiades febris acuta: ſexta videbatur ceſſaſſe: lavit veluti ſedata febre. Septima mane maxilla valde rubicunda, utra non memini. Veſperi febris venit multa: Lypothymia & aphonia erat: non longe vero poſtea ſudor, & quies ceſſante morbo ſeptima die.* Maxillæ itidem apparent aliquando lividæ & nonnunquam nigreſcentes, quæ ſi cum malis ſignis illuxerint morbo, mortem prænunciant; nam hæ caloris exſtinctionem denotant. Sed de his coloribus ſuperius ſatis accurate egimus. Nunc de auribus agamus, quæ & ipſæ aut colore livido in morbis exitioſis apparent, aut contractæ, aut frigidæ, aut cum pure, aut dolore acuto, aut tinnitu, quæ itidem multum ad prædictionem faciunt. Lividæ & nigræ ſpectantur in acutis morbis, calore nativo exſtincto aut ſuffocato: frigidæ & contractæ in acutis ſunt lethales, *Hipp. in* 1. *Progn. a*) *text.* 7. ſcribente. Dolores in auribus acutos non carere periculo docuit Hipp. *in* 3. *Progn. b*) dicens: *Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi difficilis eſt, periculum enim delirii abolitionisque imminet.* Sed tametſi hujusmodi dolores non perpetuo obſervatum ſit difficillimos morbos præmonſtraſſe, ut pauci ſint, qui ab ipſis evadunt; perpetuo tamen cum febre continua & acuta pernicioſi eſſe ſolent, ob inflammationem ratione viſceris nobilioris malignam: plures vidi ita affectos periiſſe, & ſpeciatim *Guadagninam meam dilectiſſimam uxorem*; in ipſa enim, ardenti febre maligna vexata, principio hujusmodi dolor acutiſſimus apparuit: ſed ad rem noſtram. Dolor itaque

Lividus vel niger

Aures quid ad præſagium in morbis faciunt.

Lividæ & nigræ.

Aurium dolores acuti quid.

*) Text. 26. p. 1216. *a*) P. 36. lin. 32. *b*) P. 44. lin. 45.

itaque cum *Hippoc.* aurium acutus in acuto morbo perpetuo difficilem morbum oſtendet. Sed tamen non raro fit, ut aures ſuppurentur, ab ipſisque decretorie effluat pus, atque ægroti dolore liberentur. Cujusmodi fuit *Emyris filius,* ut ſcribit Hipp. *in* 4. *lib. Epid.**) qui critice pure erumpente ſeptima die fuit judicatus. Sonus quoque aurium in iisdem morbis magni momenti eſſe ſolet ad præſagium indagandum, ſed cum de hoc ſymptomate alias ſcripſerimus, pauca attingemus: hocque præſertim, ſcilicet in acutis febribus, principio tinnitum ægrotos ſentire, pravum ſignum eſſe, quod aut cerebri inflammationem, aut futurum delirium oſtendat, vel bilem, quæ per venas fertur, in ipſis exæſtuare, ex qua concitati ſpiritus ad caput transmittuntur. In ſtatu vero, conſpectis ſignis coctionis, critice ſæpe hujusmodi ſymptoma apparere ſolet. De quo ſigno legitur *in lib.* 4. *Coac. præſag.* †) *text.* 18. *In ardentibus ſuperveniens ſonus aurium cum hallucinatione oculorum & narium gravitate, hi inſaniunt, niſi ſanguis e naribus fluxerit.* De palpebris, naſo, labiis, Hippoc. *in* 1. *Prognoſt. a*) *text.* 15. ita habet: *Si pervertitur, aut livida palpebra eſt, aut labium, aut naſus cum aliquo alio ſigno, mortem prope eſſe ſciendum eſt.* Et merito ſane dixit *cum aliquo alio ſigno,* utpote pernicioſo, cujusmodi eſt, quod alibi expreſſit, ut non videant, aut audiant ægroti, jam ſcimus exitium in foribus eſſe. Hoc idem Hipp. *in* 4. *Aph.* 49. ita expreſſit: *In febre non intermittente, ſi labium, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium pervertatur, quicquid horum fiat, mors proxima eſt.* Quandoque labium tremulum criticum præcedere criſin per vomitum, Gal. *in* 3. *de Criſ. cap.* 1. docuit. Veluti *in Chærone b*) fuit obſervatum, & Hipp. *in* 6. *Epid. com.* 8. *c*) *text.* 36. ex Valeſii diviſione, ſcripſit: *labia in tertianis febribus critice ulcerari,* quod ſignum criticum omnibus, vel etiam ignaris mulierculis, notum eſt. Neque Avicenna, neque alii Arabes ignorarunt. Sæpe vero fit, ut critice hæ partes convellantur, quippe criſi proxime

Aurium ſonus quid notat.

Labium tremulum quid notat.

*) Pag. 1138. text. 40. †) Text. 131. *a*) Pag. 37. lin. 29. & ſeq.
b) Epid. lib. 3. p. 1072. Ægr. 5. *c*) Text. 41. p. 1201.

xime futura, quod critica ſigna prope præmonſtrabunt. Dentium vero convulſionem exitialem eſſe cum Hippocr. tradidit *in Prorrh. d)* tum ego ſæpius in praxi vidi: Hipp. *in* 1. *Prognoſt. e) text.* 21. de his ita habet: *Si quis ſtrideat dentibus, non conſuetus a pueritia ita efficere, inſania ſignificatur, ac mors, ſed in utrisque futurum prædicere periculum, neceſſe eſt. Si vero mente commotus ita efficiat, admodum exitioſum jam eſt:* & Galen. in comment. *Stridere dentibus, quibus ab initio non erat conſuetum, futuri delirii accidens eſt: ſi vero abeundo interdum ægrum offendas, utrumque perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc jam eſſe prope mortem arbitrare.* Idem fere *in lib.* 2. *Prorhet. f) text.* 13. ait: *Dentium ſtridorem, quibus non eſt ſanitatis tempore aſſuetus, experiri, perniciosum.* Cujusmodi vidit in *anginoſa, quæ apud Metronem habitabat,* quæ per diem, antequam moreretur, [ut refert Hippoc. *g*)] dentium habuit contritionem, & cum exitialibus ſignis. Itaque dentium ſtridores perpetuo in acutis morbis exitiales ſunt, quod fiunt læſo nervorum principio, aut temporum, maxillarumque muſculis ab igneo calore immoderate ſiccatis, ac exinde convulſis, quas convulſiones eſſe inſanabiles alias a nobis fuit demonſtratum: ſed aliquando contractum labiorum alvi bilioſam eruptionem ſignificare, *in* 2. *Coac. præſag. h)* legitur, & Gal. *in* 3. *de Criſibus,* labium tremulum inferius criſin per vomitum. Sed nunc ad linguam deſcendamus, quæ in morbis acutis ad præſagium aſſequendum utiliſſime a Medicis obſervatur.

Dentium convulſio vel ſtridor exitialis.

CAP. IX.

De prædictione ex linguæ obſervatione.

Linguæ inſpectio in acutis morbis ita utiliter obſervatur, ut non parvam in quibusdam ægrotis partem præſagii habeat. Hippoc. *in* 6. *Epid. com.* 5. *i) text.* 14. ſcribit: lingvam variis coloribus varios humores exſuperantes oſtendere. Quod hiſce verbis explicavit: *lingua lotium ſignat.*

Lingua quantum ad præſagium facit.

Linguæ

d) Lib. 1. text. 48. *e)* Pag. 37. lin. 52. & ſeq. *f)* Lib. 1. text. 48. *g)* Lib. VII. Epid. text. 20. p. 1215. *h)* Text. 240. *i)* Text. 13. & 15. pag. 1185.

Linguæ virides biliosæ: Biliosæ autem a pingui, rubræ vero a sanguine, nigræ ab atra bile, aridæ a fulginosa exustione, & ab uterino membro, albæ vero a pituita. Ex quibus sane facile est, humores noxios prævalentes dignosci, quippe quod quisque color, quo lingua infecta conspicitur, humorem denotet particularem. Sed distinguendum erit, an lingua hujusmodi mutationem ex vapore aut humore obtinuerit, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento, aut ex destillatione e capite, cum ipsa totis iis caussis immutatur: idcirco necesse erit, ut dignoscatur a nulla prædictarum causarum, sed tantum a vapore aut humore e venis, & arteriis, in lingvam sublatis; facilius enim ipsa iis tingitur, quod habeat substantiam flaccidam, laxam, mollem cum amplitudine venarum. De qua re Gal. in nuper citato ita habet: *Etenim grandioribus venis prædita lingua, & inani substantia spongiam referens, aliis duris densisque particulis paratior est, ut seroſos intra se humores admittat, ab illisque colores instar lanarum suscipiat.* Sed, his præmissis, linguæ præsagium attingamus. In omnibus acutis morbis lingua, bene valenti similis, optima est, dummodo non ex aliqua externarum causarum, quippe a potu, cibo, medicamento, aut ex defluxione ex capite, fiat. Hæc in temperatis corporibus erit, quo colore subrubra, mollis, proportionata magnitudine, quæque nullo, & ad gustum, & ad loquelam, vitio tenetur. In acutis itaque morbis, ac maxime in febribus ardentibus, & synochis, linguam ita videri, est bonum; color enim ipsius subruber si apparet, significat humorem noxium ac morbificum neque plurimum esse, neque admodum putridum ac accensum, quo ita affecto, lingua necessario fit aut flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra; quando, ut ex Hippocrate dictum est, necesse sit, humorum in corpore exsuperantium biliosorum, aut adustorum, aut pituitosorum, linguam ipsorum vaporibus infici, ac tingi. Mollis itidem non ex cibo, potu, aut medicamento, aut destillatione capitis conspecta, interius viscera multum calorem non occupare denotat, ut propterea ægroti, propter hanc

Linguæ color subruber quid notat.

Lingua mollis quid notat.

cauſam, neque multum ſitiant. Ex pituitoſa vero e capite ad fauces deſtillatione cognoſcitur ac diſtinguitur propriis ſignis, quorum eſt præcipuum ſi ægroti plurimum dormiant, plurimumque interius ſentiant calorem. Hæc enim deſtillatio, irrigans fauces & linguam, facit, ut nedum lingua minime exareſcat, ſed vel etiam ſitim ipſius demulceat. Hinc Hippoc. *a*) dicebat, tuſſientes non valde ſitire, ac propter hanc cauſam expedite quoque ægroti loqvuntur. Atque hæc eſt lingua non mala in acutis morbis. Aliquando mutata a ſuo ſtatu naturali ſolet etiam boni judicii eſſe indicium, nimirum critice, ubi in periculoſis anginis, humore ad fauces & ad ipſam linguam transmiſſo, admodum inflammata, & mole aucta apparet; itidem quandoque convulſa & tremula hoc modo apparet; ſed ea eſt propriis ſignis criticis judicanda, quæ præceſſiſſe eſt neceſſe; atque hæc de bona lingua, nunc de mala. Quæ eſt, quovis modo mutata ac vitiata, aut colore, aut magnitudine, aut ſubſtantia: colore quidem mala, in acutis morbis, eſt alba, craſſa, cænoſa, quam vidi in quadam febrium Epidemicarum, olim *Genuæ in Lyguria* graſſatarum, conſtitutione, quæ nobis fuerat argumento, in his corporibus multitudinem pituitoſorum craſſorumque humorum prævaluiſſe, atque magnum quoque viſcerum calorem adfuiſſe. Sed tamen hæc in iis quicquam certi de ſalute & interitu non denotabat. Quare hæc tametſi bona non ſit, quod morbos ex multa copia pituitoſorum & craſſorum humorum, bilioſis miſtorum, & putridorum, tantum foveri explicet; tamen ex hac ipſa, niſi conjunxerimus alia prava ſymptomata, minime mortem prædicemus. Sequitur flava, quam viridem Hippoc. vocat. Hæc multitudinem bilis, ac ab hoc ipſo humore putrefacto morbum profectum ſignificat, illumque periculoſiorem. Hac nigra eſt periculoſior, quæ aduſti ſanguinis copiam, ceteris humoribus, ut a natura corrigatur, difficiliorem, præmonſtret. Hæc ignearum ſeu ardentium febrium cum ſummo ſqualore eſt propria, perpetuoque non parum timenda, omniumque maxime, ſi

Lingua quænam mala.

Cænoſa.

Flava vel viridis.

Nigra,

a) Sect. IV. Aphor. 54.

una

una adfuerint ſigna alia pernicioſa. Solet itidem ardentes peſtilentes detegere. Ex quo, ut dictum eſt, propria acutorum morborum eſſe merito videtur, quod perbelle *in Coac. præſag. a) ſect. 2. text.* 20. ita habetur: *Quæ vero valde nigreſcit, judicium fieri in quatuordecim diebus indicat.* Subdidit *periculoſiſſimam eſſe nigram & pallidam*, forte eam, quæ ex pallida nigreſcat: & merito ſane, cum in jecore incendium augeri nobis ſit indicium; quippe, cum prius bilis, ſangvinis loco, progenita eſſet, ex qua ad flavum lingva tingebatur, poſtea aucta inflammatione, aduri ſangvinem, atrumque evadere, qui eſt omnium deterrimus. Tertio nigram quoque cum tremore, ſeu tremulam, ut poſtea quoque docebimus, damnat Auctor *Coac. b) præſ.* ita dicens: *Tremulæ linguæ quibusdam alvum liquidam reddunt. Nigro vero in iis facto colore, mortem denunciant.* Lividi coloris lingva omnium maxime eſt lethalis, quod fiat in ipſa lividus color, vel ex mutatione a flavo aut rubro in nigrum, propter ingentem viſceris alicujus inflammationem, & caloris extranei abundantiam, cum defectu innati, vel exſtinctione caloris nativi. Hanc declarant reliqua ſigna, facultatem exſtingui demonſtrantia, quæ alias ſcripſimus. Rubram quoque ſæpius in anginoſis affectibus & peripneumonicis peſſimam eſſe, Medici obſervant. Sed hujus malitiam augent & confirmant pernicialia alia ſigna. Cujusmodi fuiſſe lingvam illius *anginoſæ*, quæ apud *Ariſtionem* agebat, quæ quinta die obiit, ut meminit Hipp. *in libro 3. Epid. c) text.* 18. *& filii Balis*, de quo itidem ipſe *in libro ſeptimo d)* ſcripſit, qui obiit die nona. Mole aucta lingva in anginis aliquando ita viſa eſt, ut vix ore poſſit contineri; ſed plures, recte curati, ſanitati fuere reſtituti, non pauci ſuffocati. E contratio multis usque adeo imminutæ linguæ, præ nimio calore, humido omni fere exhauſto, (quod eſt ſignum intenſiſſimi caloris, morbique maxime timendi:) apparent; ſed ad rectum judicium faciendum alia ſigna erunt conſulenda. Sed magna & nigra lethalis eſt: quod exſtinctum iri

Nigra & pallida.

Nigra cum tremore.

Livida.

Rubra.

Mole aucta.

Imminuta.

Magna & nigra lethalis.

a) Text. 229. *b)* Text. 233. *c)* P. 1075. Ægr. 7. *d)* Text. 19. p. 1215.

iri innatum calorem ſignificet; qualem habuit *juvenis*, quæ vigeſimum ætatis annum agebat, & a pharmaco corruptorio, ut refert Hipp. *in lib. 7. Epid.* *) *text.* 37. quarto die periit. Quod ad ſubſtantiam linguæ attinet, quædam admodum molles ſunt, combibita multa humiditate: quædam admodum ſiccæ, aſperæ, inæquales, horridæ, ſciſſæ, ulceratæ; quædam cum parvis tumoribus; quædam harum calidæ; quædam frigidæ tactui apparent; quædam cum proportione ſiti reſpondente; quædam ſine ſiti. Siccantur & areſcunt lingvæ in omnibus febribus, ſed omnium maxime in ardentibus, ac non minus phreniticis: propria videtur ſicca & aſpera ardentium febrium, ut Gal. *in* 1. *Prorrh. text.* 3. monuit; quæ fit calore febris vehementer ſicca, immoderatique caloris eſt nota: hæ linguæ primum ſiccæ, & aridæ fiunt, mox inæquales, duræ & horridæ, & demum immoderata ſiccitate ſcinduntur & ulcerantur; non ſecus quam terra, nimis ſiccata a ſole, rimis ac fiſſuris ſæpius ſcindatur immoderata ſiccitate: duræ & horridæ peſſimæ ſunt, phreniticorumque propriæ, cum propter proximam inflammationem lingva maxime ſiccetur. Hinc Auctor *Prorrheticorum a*) lingvas denſas, ſeu duras & aridas, phreniticas appellavit. De his *in Coacis præſagiis b*) ita legitur: *Lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore vero permanet, progreſſu autem temporis exaſperatur, liveſcit & rumpitur, lethalis eſt.* Ceterum ex aridis lingvis quicquam recte, niſi aliorum quoque ſignorum judicium adjunxerimus, de præſagio non habetur, cum eæ non ſint ſufficiens ſignum ad mortem prædicendam; plures enim, qui tales lingvas habuerunt, gravi morbo etſi conflictati, convaluerunt. Cujusmodi fuit, quam in *muliere trimeſtri fœtu gravida, c*) in *littore habitante*, & in *virgine Lariſſæ, d*) & in aliis Hipp. vidit.

Sicca & arida.

Inæqualis.

Dura & horrida.

Hæ

*) Text. 83. p. 1229. quanquam hoc loco de *Teſimi conjuge* iſthæc prædicentur; haud tamen alium caſum hic ab Autore noſtro innui patebit legenti ſubnexas Foeſy Adnotat. & Epid. Lib. V. text. 53. p. 1155.

a) Lib. 1. text. 3. *b*) Text. 229. *c*) Epid. lib. 1. Ægr. 13. pag. 990. *d*) Epidem. lib. 3. Ægr. 12. pag. 1110.

Hæ ſi nigræ quoque ſint, perniciales magis; ſed ut dictum eſt, debemus quoque, ex iis ut exitium prænoſcatur, alia pernicialia ſigna una obſervare, quæ in *uxore Dromeadai*, *e*) & in illo, *qui caleſcens cœnavit & potavit largius*, *f*) *Hermocrate* *g*) & in aliis multis Hipp. una cum lingva nigra vidit. In anginis quoque ita præſiccatæ, peſſimæ ſunt, quod inflammationem internam maximam denotent, qua omnes ſuffocantur: qualem vidit Hipp. in illa *anginoſa*, *h*) *quæ apud Ariſtionem* agebat, quinta die mortua. Hæ quoque fiſſæ atque ulceratæ apparentes argumento ſunt, malignioris inflammationis, ac efficacioris. Ego in multis, malignis febribus vexatis, ſqualore obſitas, ſciſſasque, ac puſtulis refertas vidi linguas, qvi non omnes perierunt. Rhaſis *in libro decimo cap.* 31. ad *Regem almans* ſcribit nihilominus: *Cum linguæ apparuerint puſtulæ, ciceribus magnitudine æquales, fueritque febris vehemens & acuta, æger in principio ſequentis diei morietur.* Qvare aridæ, duræ, aduſtæque, & maxime nigræ, ſi cum aliis ſignis malis appareant, exitium præſagiunt, omniumqve certiſſime, ubi, linguis ita areſcentibus, aſperisque exſiſtentibus, ægroti non ſitiunt. Hoc enim in ardentibus febribus eſſe ſignum pernicioſiſſimum, in ſuperiori libro ſatis a nobis eſt explicatum: hoc qvidem apparens ſignum, nota eſt aut delirii, aut exſtinctæ facultatis, ut Galenus *in primo Epidemiorum* tradidit. Ubi itaqve lingua aduſta & ſicca ſine ſiti apparuerit, proculdubio aut delirium, aut mortem, prædicemus: mortem ſi una alia fuerint pernicialia ſigna, qvalia in eo, *qui caleſcens cœnavit*, & in *Hermocrate* moribundis Hipp. vidit. De illo qvidem *in primo Epid. com.* 3. *i*) *text.* 29. ita habet: *Quidam caleſcens cœnavit & potavit largius, vomuit cuncta nocte, febris acuta. Hypochondrii dextri dolor, ſubmollis in partibus internis inflammatio: noctem moleſte tranſegit, urinæ ab initio rubræ, craſſæ, depoſitæ non ſubſidebant, lin-*

Nigra.

Præſiccata.

Fiſſa & ulcerata.

Aduſta & ſicca ſine ſiti.

gua

e) Epidem. lib. 1. Ægrot. 11. pag. 987. *f*) Ibid. Ægrot. 12. pag. 988.
g) Epidem. lib. 3. Ægrot. 2. p. 1062. *h*) Ibid. Ægrot. 7. pag. 1075.
i) Ægrot. 12. pag. 988.

gua præarida: non valde erat ſitibundus. Et de *Hermocrate b)* cum primum dixiſſet, habuiſſe initio linguam aduſtam, fuiſſe ſurdum, vigilem, non admodum ſitibundum, cum urinis craſſis & turbidis, poſtea addidit: *Die 20. eſt judicatus a febre liber, non ſudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non ſitiebat, obdormiſcebat, aliquantisper comatoſus. Circa diem vigeſimum quintum incaluit, alvus lubrica, cum fluxione tenui & multa, proximis diebus acuta febris, lingua combuſta eſt, vigeſimo ſeptimo defunctus.* Hujus ægroti linguam aduſtam ſine ſiti, unum fuiſſe ex iis, qvæ exſtingui facultatem indicant, multa una viſa ſymptomata certo affirmarunt, qvippe non ſitire, a cibo perpetuo abhorruiſſe, & reliqva. Qvare lingua aduſta, absqve ſiti, in acuto morbo, uti dictum eſt, vel delirans, vel moribundum corpus præſagit. Sed caute tamen ex his duobus ſignis erit præſagiendum, qvando, ut in principio hujus capitis docuimus, ſæpe lingva exareſcat, ac aduſta videatur, ægrotiqve non ſitiunt, atqve neqve hos delirare, neqve exſtingui facultatem obſervemus. Hoc fit ex humoris pituitoſi e capite diſtillatione, irrigante fauces, ſitimqve compeſcente. At hoc cognoſcimus ex hac cauſa fieri, vel eo qvod tota lingua in his non areſcat; nam ubi in ardente febre deſtillat humor pituitoſus, linguæ non tota ſubſtantia areſcit, ſed pars juxta radicem tantum, atqve cito humore abluta lingua emolleſcit. Addatis hos non vigiles eſſe, ſed ſomno uti convenienti, qvod partes corporis ſuperiores plurimum humiditatis habeant. In qvibusdam vero apertiſſime deſtillatio ad fauces dignoſcitur ex crebra, qva coguntur uti, exſcreatione, humore multo deſcendente e capite. Qvare ubi, non deſtillante e capite humore, lingva in ardente febre, ſicca, aſpera, atqve aduſta ſine ſiti appareat, aut delirium, aut exſtingui facultatem, prædicendum erit. Addamus aridam linguam qvandoqve calidam, qvandoqve tactui frigidam apparere; hanc exitialem eſſe, qvod non niſi in magnis inflammationibus, contracto

Arida quandoque calida quan-

b) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 2. pag. 1062.

tracto intus calido innato atqve humido, propter penuriam & exstinctionem nativi: calida tactui asperaqve apparens, non ita est periculosa, sed in principio periculosior, qvalis in *Hermocrate c*) in principio fuit ab Hippocrate observata. doque tactui frigida apparet.

Tremulæ, seu trementes, qvoqve in acutis morbis apparent, qvæ, si intensissimam siccitatem secutæ sint, prorsus exitiales erunt: nam ea ratione, qvippe propter siccam ex igneo affectu intemperiem, animali facultate debilitata, linguas tremulas reddi, Galen. *in primo Prorrheticorum* docuit. In phreniticisqve exitiosis hoc symptoma apparere solet. Hinc Auctor *Prorrheticorum in* 1. *lib. d*) dixit: *Linguas obtremescentes, signum esse non constantis mentis.* Tremula.

Ex phrenitide qvippe cerebro patiente, calidaqve existente affectione, lingva qviescere non potest. Eadem ratione convelluntur linguæ, ex qvo ægroti balbutiunt, neqve recte loqvi possunt sæpe ante mortem: & hæc duo symptomata, linguam scilicet tremulam & convulsam, in perniciali phrenitide Medici deprehendunt familiarius. Convulsa.

De qvibus Galen. *in primo Prorrheticorum text.* 19. ita habet: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter siccam prædictæ affectionis intemperiem animi facultate.* Convulsiones vero siccitatem musculorum ipsius, una cum capite affectorum, consequuntur; sicut & vox obtremiscit propter infirmitatem, qvæ ab humorum contracta est intemperie: prædicta autem hæc omnia symptomata, qvæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri qvoqve indicant.

Universis autem musculis induratis, linguam tremulam & balbutientem fieri, est pernicioſius, quippe propter immoderatam eam, qvæ in cerebro facta est, siccitatem. Tremula & convulsa quando non exitialis.

At ne nostrum nos fallat præsagium, distinguendæ sunt causæ linguæ trementis & convulsæ; siquidem veluti dictum est, si fiant immoderate siccatis musculis, ipsorumque capitibus ac nervis, exitiale profecto erit; & si in iisdem nervosis partibus, humore aliquo repletis, lingua tremat, & convellatur, non exitiosum: ex qua causa tremunt, & convelluntur non raro lin-

c) Epidem. lib. 3. Ægr. 2. p. 1062. d) Text. 20.

guæ in principiis morborum, propter humorum multitudinem; ut *Pythiori* contigiſſe ſcripſit Hipp. *e*) & quando criſis aliqua ſit futura. Qvi tremores & convulſiones inter judicatoria ſigna merito recenſeri debebunt. Sed de his alias, cum de prædictione a tremoribus & convulſionibus egerimus. Diſtinguamus itaque de iis ad præſagium linguarum ſymptomata a ſiccitate profecta, quæ perpetuo erunt exitialia, ab iis, quæ repletione fiunt: hæc vel in principiis morborum fiunt, aut una cum ſignis decretoriis aliis; illa vero non niſi calidiſſimum ficciſſimumque morbum conſeqvuntur.

CAP. X.

De prædictione ex faucibus, & dorſo.

Fauces quid ad præſagium faciunt in morbis.

Fauces in gutturis inflammationibus, quos affectus Medici *Anginas* appellant, ſolent non raro magni momenti eſſe ad præſagium, cum in iis affectibus optimum ſit fauces tumidas & inflammatas ſpectari, quod morbum foras verti ſignificent. De quo Hipp. *in lib. 3. Prognoſticorum, f*) ait: *Securiſſimum vero eſt, ſi tumor & rubor quam maxime foras vertatur.* At non ſemper, in acutiſſimis periculoſiſſimisque anginis, ſatis eſt ad ſalutem præſagiendam, fauces rubentes ac inflammatas ſpectari, cum ſæpius etiam in exitialibus appareant, ex magna ſane inflammatione, nedum internas gutturis partes, ſed quoque externas fauces, opprimente. Proinde optimum erit una cum faucibus, pectus, cervicem, aut collum rubrum ac maxime inflammatum ſpectari. Quam rem Hipp. *in eodem lib. g*) *text.* 20. ita expreſſit: *Quibuscunque ſimul fauces rubent, & cervix, ſunt hæ anginæ diuturniores, maxime vero ex ipſis ſervantur, ſi & cervix & pectus traxit ruborem, nec ſacer ignis intro recurrat. Exitialiſſimas vero anginas eſſe, ac celerrime interimentes,* ait, *h*) *quæcunque nec in cervice, nec in faucibus, conſpicuum aliquid efficiunt, plurimum & doloris ac ſpirationis difficultatem inferunt.*

e) Epidem. lib. 3. Ægr. 1. p. 1059. *f*) Pag. 45. lin. 20. 21. *g*) Pag. 45. lin. 12. & ſeq. *h*) Paulo ante, lin. 4.

runt. De his doloribus Auctor Coac. præf. *i*) *lib. 2. sect. 2. text.* 43. ait: *Faucium dolores sine tumore, suffocantes:* & Hipp. *in* 4. *Aphor.* 34. *Si a febre detento, tumore non exsistente in faucibus, strangulatio repente supervenerit, lethale.* Sed de his satis. Nunc ad dorsum descendamus, cujus quidem inspectio & ad naturam malignarum febrium cognoscendam, & non minus ad præsagium, Medicis omnibus est satis familiaris, & præsertim in febribus acutis.

Dorsum quid ad præsagium in morbis.

Certum est dorsum in iis aliquando pustulis parvis, milio similibus, & aliquando maculis parvis, pulicum morsibus persimilibus, aliquando magnis latisque refertum, conspici. Quod spectari, aliquando bonum, ubi natura præsertim critice excernit humores summe putridos; quandoque malum & exitiosum. Bonæ solent esse, cum pustulæ, tum maculæ ipsæ, si una cum signis coctionis appareant, quas omnino sequitur morbi allevatio. Ægroti enim ab ipsis erumpentibus maxime juvantur. Ex colore, rubra exanthemata meliora censentur, quæ sanguinis copiam, neque ipsum igneo calore exustum, denotent. Bonæ itaque sunt criticæ, quæ cum signis coctionis apparent, & quæ, cum inceperint, numero atque magnitudine augeantur. De quibus legitur *in Coacis præsagiis: k*) *Quibus in febre continua pustulæ toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentus abscessus.* Galen. scripsit *in lib.* 5. *meth. med.* In quadam pestilentia illos evasisse, quibus exanthemata nigra toto corpore multa confertim apparuerint. Raro tamen quicquam certi ad salutem prædicendam ex iis habetur; ubi plerumque exitialia signa sunt. Sunt vero perpetuo mala, cum maligniſſimam naturam morbi significent; pestiferorum enim morborum sunt indicia, quod & *Thucydides* non ignoravit, cum in ea sæviſſima pestilentia, quæ *Athenas* devastaverat, observavit, corpora eo malo infecta scatuisse his exanthematibus. Colore deteriores sunt lividæ & nigræ. Has enim maculas insignem humorum putredinem, & caloris exstinctionem denotare, nos alias ostendimus. Cum

i) Text. 262. *k*) Text. 114.

ad copiam, parva intus recurrentia, & evaneſcentia exanthemata pejora exſiſtant, quod naturam cœpiſſe humores excernere, præ imbecillitateque non potuiſſe, denotet. De quibus Hipp. in 1. *Epid.* *a*) dixit: *Exanthemata parva, & non pro dignitate excretionis morborum, & cito rurſum evaneſcentia, mala.* Addamus puſtulas, ac exanthemata, mala quoque eſſe parva, nec augeſcentia & pauca, quæ meminit Hipp. *in Epid.* *b*) de *Sileno*, dicens: *Frigidus toto corpore ſudor, papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis ſimiles permanebant, nec abſceſſum efficiebant.* Demum pernicioſa ſunt, quæ una cum pernicioſis ſignis erumpunt. Qualia in *Sileno* atque in *Critone* *c*) moribundis apparuerunt.

CAP. XI.

De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ ſalutem ſignificant.

Hypochondrium quid vocatur.

Ex hypochondriis præſagium venaturi, primo quid nomine hypochondrii intelligendum ſit, dicamus. Siquidem Gal. *in* 2. *lib. Aph.* 35. ſcribit: epigaſtrium, id eſt, abdomen dividi in hypochondrium, præcordium, atque ventrem inferiorem, ὑπογον Græcis dictum; per hypochondrium vero eam partem intelligit, quæ a coſtis ſpuriis ad umbilicum usque pervenit; & clarius *in lib.* 2. *Prorrh.* ſcripſit, partes ſupra umbilicum utrimque ad latera, ſpuriis dictis coſtis ſubjectas, hypochondria proprie dici. Ex quibus dicamus & nos quoque, hypochondria, ſive præcordia, ex partibus externis abdominis eas proprie dici, quæ nothis coſtis & iliis; (hæc vero in imo ventre inter coſtam & pubem [*Capari* Gal. vocat] poſita ſunt:) continentur, ſupra umbilicum, & in latus utrumque, aut partes cartilagineas ſupra loca inania ſitas, quæ occupantur ab hepate dextra, a ſplene vero ſiniſtra. Latius vero ſumta voce, interiora omnia ſub hac regione comprehenduntur, quippe ventriculus, hepar, lien, ſeptum transverſum, quæ nomine hypochondrii intellexit Auctor *Prorrh.*

a) Sect. 2. pag. 946. ſub finem. *b*) Lib. 1. Ægr. 2. pag. 969. & 970.
c) Ibid. Ægr. 9. pag. 985.

Prorrh. cum in loco nuperrime citato *a*) ſcripſerit: *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ.* Et hæc, quod ad hypochondrii cognitionem ſpectat. Itaque per hypochondria dextram ſiniſtramque abdominis partem, ſupra umbilicum, coſtæ ſpaciis ſubjacentem, intelligamus. Hæc primo ſunt recte valentium ſimilia, quæque optima exſiſtunt; ſecundo etiam, quæ non bona & diſſimilia, quippe ipſorum tenſiones, dolores, tumores, atque ſuppurationes. De iis Hipp. *in* 1. *Progn. b*) ita habet: *Hypochondria autem optima ſunt, ſi dolore vacant, ſi mollia & æqualia ſunt dextra ac ſiniſtra parte.* Et merito ſane, cum, ipſis ita ſe habentibus, nullam partem in ipſorum regione contentam, quippe neque ventriculum, neque ſeptum transverſum, quæ hypochondriis continentur, læſam eſſe cognoſcimus; quum in febribus acutis has partes recte ſe habere, non leve eſt optimi præſagii argumentum, impoſſibileqve eſt aliqvam partium illarum læſam eſſe, & hypochondria mollia eſſe, & absqve dolore. Quare in acutis morbis optimum erit ad ſalutem prædicendam, hypochondria, ut dictum eſt, optima obſervari, qvippe mollia, æqvalia, dextra ſiniſtraqve parte eſſe, & dolore vacare. Ex craſſis vero, & gracilibus Hippoc. *in* 2. *lib. Aphor.* 35. craſſitudinem habentia commendavit, ita dicens: *In quovis morbo partes ad umbilicum & imum ventrem attinentes, craſſitudinem habere, melius eſt: valde vero extenuari, ac contabeſcere, pravum.* Quare & hæc hypochondria craſſitudinem habentia erunt bona. At optimum erit, prius in ægrotis nos perſpecta habuiſſe hypochondria, qvaliacunqve ſint; ſiqvidem ſæpius in recte valentibus & inæqvalia, & non æqve mollia obſerventur. Qvare nedum ea, quæ optima ſunt, ſalutem præſagient, ſed qvandoqve inæqvalia, tenſa (modo recte valentium ſint ſimilia) idem oſtendent: attamen non æque bonum erit tenſa, & inæqualia (etſi recte valentium ſimilia ſint) ſpectari, veluti mollia, æqvalia, & doloris expertia. Illa vero, quippe tenſa, inæqvalia, in tumorem elata, atque dolentia, perpetuo mala ſunt, ni talia critice apparuerint;

Hypochondriæ optima quænam

a) Lib. 1. text. 56. *b*) Pag. 38. lin. 30.

ruerint; ſæpius enim fit, ut, priusqvam aliqva criſis fiat, hypochondria vel tendantur, vel in tumorem eleventur, aut doleant. De criticis tenſionibus hypochondriorum Auctor Prorrh. *in lib.* 3. †) *text.* 55. ita ſcripſit: *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tenſione ſublonga, & tumente, ſanguinis indicant eruptionem.* Et paulo poſt: *) *Hypochondrii tenſio cum capitis gravitate & ſurditate, & quæ ſplendores perturbant, ſanguinis denunciant profuſionem. In* 3. *vero de criſib. cap.* 12. Gal. ait: proprium ſignum fluxuri ſangvinis e naribus eſſe præcordiorum tenſionem ſine dolore; & cum dolore, non fluxurum ſangvinem, ſed inflammationem teſtari.

Hypochondriorum criticæ tenſiones.

Ex quibus colligimus tenſionem hypochondriorum ſine dolore, & aliquando etiam, præ multa tenſione ex copia ſangvinis dolores, vel hebetudines oculorum ſubire, vel ſplendores oculis obverſari, aut caput grave eſſe, aut ſurdos fieri ægrotos, & denique faciem rubram ſeu coloratiorem obtinere, ut Gal. *in* 3. *de Criſ. text.* 20. *& in lib. de præſag. ad poſthum.* ſcripſit; & Auctor Prorrhetic. *a*) *in* 3. *lib. text.* 27. Criticam eſſe, & particulatim ſangvinem e naribus fluxurum ſignificare. Parotidem vero tenſionem hypochondriorum, cum æſtu anxioſo atque capitis dolore, ſignificare, notavit Auctor *Coac. præſag. b*) *in lib.* 3. *text.* 66. Hipp. vero *in lib.* 1. *Prcgn. c*) de futuris crititicis abſceſſibus ab hypochondriorum tenſionibus judicandis, ait: *Abſceſſus fiunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatiget; illi in ſuperni, in quibus ilia molliora & ſine dolore perſiſtunt.* Ex quibus liquido nobis conſtat, hypochondria, vel etiam tenſa aliquando, optima eſſe, quatenus criticæ evacuationes nobis futuræ ſunt indicium. Eodem modo & de ipſorum tumoribus dicendum; quanquam raro tamen tumores qvicqvam boni ad prædictionem habere videantur. Nihilominus de iis Hippocrat. *in* 1. *Prognoſt. d*) ait: *Si vero mollior tumor eſt, nec dolet, & preſſus digitis cedit, diuturniorem efficit judica-*

†) Lib. 1. text. 144. *) Text. 147. *a*) Lib. 1. text. 144. 146. 147. confer & Prorrhet. lib. 2. pag. 110. & 111. *b*) Text. 289. *c*) Pag. 43. lin. 14. *d*) Pag. 38. lin. 50. 51.

dicationem, ac minori cum periculo est. Qvod clarius: *e) Atqui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denuntiant:* & Hipp. *in* 1. *Prognost. f) Tumor, qui in ventre fatigat, minus facit abscessum, quam qui in iliis. Sanguinis vero fluorem maxime de supernis sedibus exspectare oportet:* & rursus *in Coac. præs. g)* ait: *Ab hypochondriorum tumore biliosis spiritus magnus ac febris acuta parotides emovet,* quod in iis bilioſi humores ferantur ſurſum. Dolores itidem hypochondriorum critice fiunt, ſangvine ſurſum copioſius hypochondria diſtendente. Signa ſunt, ut dictum eſt, febris acuta, capitis gravitas, aut ſurditas, aut oculorum hebetudo, facies rubra. Addamus dolores quoque hypochondriorum non malos eſſe, ſi poſtea febris ſupervenerit. De quo dolore *in lib.* 6. *Aph.* 40. Hippoc. ita habet: *Quibus dolor circa hypochondria fit, absque inflammatione, his febris superveniens dolorem solvit.* Et in *Coac. præſag. h)* ita habet: *Cæterum præcordiorum dolores ac tumores, si fuerint recentes, & non cum inflammatione, solvit murmur in præcordio obortum, & maxime si pertranſierit cum ſtercore, & urina ac flatu.* Itidem ex abſceſſibus ſuppuratis boni ſunt, *qui foras erumpunt, & ſi quam minimum* [ut placuit *Coac. præſag.* Auctori *in eod. lib. i)*] *loci occupent, & ſi in acutiſſimum conum colligantur:* qui de iisdem ſuppurationibus poſtea ait: *At in iis, quæ rapiuntur intro, optima ſunt, ſiquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in ſuperficiem. Quæ vero ſuppurationes his contrariæ ſunt, peſſimæ.* Atque hæc de bonis hypochondriis. Nunc de malis agamus, quæque exitium in ægrotis prædicent.

Hypochondriorum dolores non mali.

CAP. XII.

De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonſtrant.

Hypochondria in acutis morbis tenſa, dura, dolentia, inæqvaliaqve, mala eſſe, tradidit Hippoc. *in* 1. *lib. Prognoſt.*

e) Paulo poſt lin. ult. *f)* Pag. 39. lin. 1. *g)* Text. 290.
h) Text. 281. *i)* Eodem Textu.

*gnoſt.**) *text.* 30. non minus & ipſa extenuari, malum eſſe, & contabeſcere pravum, *in lib.* 2. *Aph.* 35. Ceterum, ut clarius rationis tenſorum hypochondriorum, durorum, & ipſorum dolorum, abſceſſuum, ſuppurationum (quæ omnia malum portendunt, modo mala alia ſigna conjungantur) notitiam aſſequamur, de his omnibus ſigillatim, deqve cauſis ipſorum agendum, anteqvam præſagium ex iis indagemus, merito duximus. Horum ſiqvidem aſſecutis, tum cauſis ignoratis, utiqve de præſagio rectum judicium facere neqvimus. Hanc rem itaqve declarabimus ab hypochondriorum tenſionibus inchoantes. Tenduntur itaqve hypochondria, aliqvando cum tumore ac duritie, ita, ut tactui dura appareant; aliqvando citra tumorem, ita, ut, etſi tenſa videantur, tamen vacua exſiſtant, qvas tenſiones Gal. vacuas, ſubmolles, citra tumorem vocat. Hipp. vero de his tenſionibus aliqvando ait, veluti in *Hermocrate: a*) *Hypochondria molliter contendebantur:* aliqvando *tenſiones ſubmolles* vocat, & nonnunqvam hæc *hypochondria ſublimia* appellat, uti in *Eraſino b*) fecit. Hæc hypochondria habent qvidem tenſiones, ſed vacuas, atqve citra ullum tumorem durum. Qvod ad figuram etiam attinet, tenſiones aliqvando oblongæ, qvales muſculorum rectorum abdominis, aliqvando latæ, aliqvando rotundæ ad lunæ figuram, qvales hepatis tumores repræſentant. Cum duritie vero, ſeu tumore duro, hypochondria tenduntur, ab inflammatis, aut muſculis, aut hepatis convexa ſeu gibba parte, aut liene, aut ventriculo ipſo, a flatulento autem ſpiritu, vel a copioſo ſangvine muſculis repletis. Hæc ſine duritie etiam tenſio ſine dolore eſt, uti in multis, quibus per nares ſanguis copioſius erupit, obſervatur: a flatu tenſio eſt ſine duritie, & ſine gravitate: a copioſo vero ſangvine neqve ſine duritie, neqve ſine gravitate eſt: ab inflammatione demum, ut dictum eſt, tenſio eſt cum tumore, modo inflammatio muſculos exterius occupet, aut hepatis convexam partem, aut lienem, aut deniqve ventriculum: atqve hæc

Hypochondriorum tenſiones malæ.

*) Pag. 38. lin. 32. *a*). Lib 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062.
b) Ibid. lib. 1. Ægr. 8. pag. 984.

hæc eſt tenſionum ratio. Sed age, hanc rem declaremus propterea, qvod dictum eſt ab inflammatis his viſceribus tendi hypochondria cum duritie, ex qvo perpetuo videtur, hanc tenſionem ab ea cauſa proficiſci. Hoc etſi verum ſit, qvippe per omnem tenſionem cum tumore, ſeu duritie, atqve dolore, indicari viſcerum inflammationem; tamen hoc qvoqve ex Galen. doctrina verum erit, plures tenſiones non duras, ſed molles, id eſt, ut Galeno videtur, vacuas, inanes, ſublimesqve, citra viſcerum inflammationes fieri: de qvibus qvidem tenſionibus utile erit pauliſper accuratius agere. Tenſiones itaqve molles, ſeu vacuas, ſeu inanes, ſeu citra tumorem, qvæ nomina idem explicant, fieri aut viſcerum internorum inflammatione, aut ſiccitate principii nervorum, ad ſeptum transverſum venientium: hoc modo hypochondria ſurſum trahuntur, meritoqve Hipp. aliqvando hæc ſublimia vocat: illo modo tenduntur qvidem, ſed cum intus viſceris inflammatio nos lateat, nullus tumor vel durities exſiſtit. Gal. *in* 3. *Epid. com.* 2. *text.* 1. ſcribit: *Hypochondriorum mollem renitentiam ſignificare aliquod viſcus eſſe inflammatum, quippe aut jecur, aut ſeptum transverſum, aut lienem.* Et *in* 1. *Epid.* de *Sileni* tenſione in hypochondriis agens, ſcribit: *ſepti transverſi inflammatione hypochondrium per continuitatem ſurſum trahi, contendique absque tumore.* De hac tenſione *in lib.* 3. *Epid.* ita habet: *Ac ſi ita diceret dextrum hypochondrium intendebatur, ſed citra tumorem, vel quia non magna fuerit jecoris inflammatio, vel infimis partibus duntaxat, quibus ventrem complectitur, cum gibba nondum una cum infimis in tumorem eſſent elata.* Qvod *Hermocr. a*) contigit. Ex quibus conſtat fieri in hypochondriis tenſionem mollem, id eſt citra tumorem ex inflammatione ſepti transverſi, jecoris atqve lienis, ſed jecore inflammato non toto, neqve magna inflammatione affecto, ſed aut parva, aut tantum infima ejus parte inflammata. Ex quo tactu primo occurrens gibba nondum inflammata, apparet tenſio citra tumorem & mollis. Sed hæc tenſio nunqvam toto jecore inflammato apparebit, vel ma-

Hypochondria ſublimia quænam dicta.

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062.

gna affecto inflammatione. Diximus hanc ipſam tenſionem fieri qvoqve non ſolum ab inflammatis viſceribus, ſed & a magna qvidem exſiccatione. Qvas cauſas Gal. in 1. *Prognoſt. text.* 30. ita complexus eſt: *Quandoque enim intenduntur ilia ſine inflammatione proprie nominata, aut propter vehementem ſiccitatem non ſolum in illa parte, ſed etiam in ſepto transverſo, coſtis, membrana, præcordiis; aut propter inflammationem, cum tumore, ipſorum in iliis muſculorum conſiſtentem ſine inflammatione proprie vocata quæ quidem tumor dolens eſt.* Sed has tenſionis mollis cauſas, vel etiam clarius *in lib. 3. Epid. com. 3. text.* 1. Gal. ita expreſſit: *Hypochondrium tenditur, ubi a ſepto transverſo vicinæ partes trahuntur.* At ipſum tenditur ſeptum transverſum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem ſuccingentis membranæ coſtas; interim ob originem nervorum, ad ſe nervos, qui ad ſeptum transverſum pertinent, attrahentem; interim vero per ſuam ipſius inflammationem. Atqve hæc erant de tenſorum hypochondriorum cauſis præmittenda, qvibus perſpectis nunc ad prædictionem deſcendimus. Hippoc. itaque *in lib.* 1. *Prognoſt. a) text.* 39. ait: *Tumorem durum, & dolentem in utroque hypochondrio, aut in dextro, eſſe peſſimum. Talem quoque ſignificare*, affirmavit, *ab initio mortem brevi fore.* Gal. vero *in comm.* intelligit per tumorem, inflammationem, jecur, aut ventriculum, aut lienem obſidentem, ex qua plures cum cito intereunt, præſertim ubi magna eſt; ſed præſagii judicium alia ſigna pernicioſa confirmabunt. Sed ubi tumor ex muſculis inflammatis fit, raro mortalis æſtimatur. Sed Hippocrates priorem ſententiam, in qua ait, *ab initio tumorem durum cum dolore brevi mortem prænuntiare*, paulo poſt ita limitaſſe viſus eſt, quod non niſi magnus, & non quivis mortem præſagiat, neque ſemper. Quod ita habet: *b) text.* 40. *Quicunque ergo tumor dolens, durus & magnus eſt, periculum mortis brevi fore ſignificat.* Quaſi dixerit, hujusmodi tumores, id eſt viſcerum inflammationes, ſi interimere ægrotos debeant, cito id facere; nam diu cum durant,

Hypochondriorum tenſiones duræ pernicioſæ.

a) Pag. 38. lin. 38. b) Ibid. lin. 54.

durant, ſuppurationem potius, quam mortem denotant futuram, quod paulo antea Hippocrates tradiderat, hiſce verbis: *) *ſi febris vigeſimum tranſcendit diem, & febris detinet, & tumor non deſiſtit, in ſuppurationem verti contingit.* Quare tumores cum dolore in hypochondriis, qui non ex inflammatis muſculis, ſed aut jecore aut ventriculo ſunt, periculoſi, præſertim ſi magna inflammatio.

At hujuſce præſagii judicium confirmabunt ſigna illarum inflammationum pathognomonica, tum morem ſignificantia, quæ poſtea apparent; pernicioſa enim exitium prædicant, qualia Hippocrates vidit in *Apollonio:* De quo *in libro tertio Epid. com. 3. a) text* 84. ita habet: *Somni non aderant, inflatio mala, magna ſitis, comatoſus erat, hypochondrii dextri elevatio cum tumore, extremæ partes undique ſubfrigidæ, aliquantulum delirabat, omnium obliviſcebatur, quæ locutus eſt, mente movebatur.* Non minus pernicioſæ ſunt hypochondriorum tenſiones ſubmolles citra quippe tumorem; quum oſtenderimus aut nobilium viſcerum inflammationem, aut maximam ficcitatem principii, vel nervorum ad ſeptum transverſum deſcendentium, aut membranæ coſtas ſuccingentis, pleuræ vocatæ, ſignificare. Ceterum hæ tenſiones per ſe ſolum, tametſi perpetuo malæ ſint, nunquam exitium prædicunt, niſi alia prava una illuxerint ſigna. Quando non omnes inflammato jecore, aut ventriculo, aut ſepto transverſo, moriantur. Quare neceſſe erit, ut reliqua ſigna conſulamus; quæ ſi mala fuerint, ac ex lethalibus, proculdubio mortem poterimus prædicare. Quales tenſiones fuere obſervatæ in *Sileno, b) Hermocrate, c) Philiſta, d) adoleſcente Melibœæ, e) & adoleſcentulo, qui in mendacium foro decumbebat, f)* quibus cum ſubmolliter hypochondria tenſa eſſent, una quoque ſigna mala & lethalia affuerunt.

Non minus & ſubmolles citra tumorem.

Eodem modo hypochondriorum dolores cum tenſione prædicta, & malis ſignis, lethales eſſe ſolent, veluti *Uxori*

Hypochondriorum dolores quinam lethales.

*) Pag. 38. lin. 44. *a*) Ægr. 13. p. 1111. *b*) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. *c*) Epid. lib. 3. Ægr. 2. p. 1062. *d*) Ibid. Ægr. 4. p. 1070. *e*) Ibid. Ægr. 16. p. 1117. *f*) Ibid. Ægr. 8. p. 1076.

Dromeadai †) contigit, in qua tertia die hypochondrium cum doluerit, habebat urinas craſſas, turbidas, non reſidentes, & ſudores frigidos, quæ omnia lethalia exſiſtunt. De eo vero, *qui caleſcens cœnavit*, ita habet Hippocr. *) *Quidam caleſcens cœnavit & potavit largius, vomuit cuncta. De nocte febris acuta, præcordiorum dextrorum dolor, ſubmollis in partibus externis inflammatio, noctem moleſtam duxit. Urinæ primo rubræ, craſſæ, quæ depoſitæ non reſidebant, lingua præarida, non admodum ſitibundus.* Quæ in ipſo ſigna fuerunt perniciosiſſimæ ac lethaliſſimæ inflammationis, qva cito exſtinctus eſt. Auctor vero *Prorrheticorum*, *a*) *in libro ſecundo, text.* 2. ſcribit: *Febres ex hypochondriorum doloribus, malignæ;* ſed Galen. ait: non omnes, ſed eæ tantum, quæ inflammato aliqvo viſcere ſuſcitantur: ſed neqve omnes eſſe malignas, ſed acutas malignas eſſe, alia ſigna prava demonſtrabunt. Addamus hujusmodi cum tenſiones, tum dolores, eſſe pravos ac lethales, ſi ab aliqva ſatis copioſa evacuatione adhuc perduraverint. De qvibus in *Coac. præſag.* *b*) legitur: *Dolores, qui in hypochondriis incidunt, tum alias pravi ſunt, tum ſi inde alvus perfluit.* Qvod in nuper citatis ægrotis videre eſt, namque in *Sileno c*) cum tenſione hypochondriorum fuerant dejectiones tenues ſubnigræ, & *Eraſinus d*) cum ſudore habuit tenſa hypochondria; atqve hæc eſt tota ratio prædicendi ex tenſionibus malis hypochondriorum. Malæ qvoqve ſunt ſuppurationes hypochondriorum, in qvibus alvi copioſæ dejectiones, cum magnis faſtidiis, ſyncope, vomitibus, atqve omnium maxime febre nihilo diminuta, minimeqve ægris exinde juvatis. Diximus eos tumores ſuppurari, qvi diutius duraverint cum febre, ex Hippoc. qui *in* 1. *Prognoſt. e*) *text.* 35. ita habet: *Si vero viginti dies transgrediatur tum febris detinens, tum tumor non conſidens, ad ſuppurationem convertitur.* Et paulo poſt *f*) ait: *Si vero transgrediatur ſexaginta dies febris & tumor*

Hypochondriorum ſuppurationes quænam malæ.

†) Epid. lib. 1. Ægr. 11. p. 987. *) Ibid. Ægr. 12. p. 988. *a*) Lib. 1. text. 56. *b*) Text. 284. *c*) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. *d*) Lib. 1. Epid. Ægr. 8. p. 984. *e*) P. 38. lin. 44. *f*) Ibid. lin. 53.

mor non considat, suppuratum fore significat & hunc, & eum, qui in reliquo ventre est eodem modo. De horum prognostico agit Auctor *Coac. præsag. g) in lib. 3. sect. 2. text. 9. & 10.* ita dicens: *Inter abscessus lethales sunt, e quibus introrsum erumpunt; reliquorum vero suppurationes ex iis, quæ foras erumpunt, maxime laudabiles, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur. At in his, quæ repunt intro, optimæ sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficiem. Quæ vero suppurationes his contrariæ sunt, pessimæ.* Qvare ex his adde, ad cognoscendas malas suppurationes, in hypochondriis tumorem, vel dolorem, vel calorem sentire, indicium esse latentis, non sublatæ, inflammationis. Si itaqve a suppuratione tensa adhuc maneant hypochondria, minimeque laxentur, adhuc magis, si doleant etiam & caleant, pravum est, ac lethale: omniumqve maxime exitium prædicendum erit, si nedum copiosa puris excreti vacuatio ægrum juverit; atqve exitiosissimum, si ipsi in pejus labantur. Hæc enim vacuatio erit ex judicatoriis, non judicantibus, lethalis, eoqve magis, si virium langvor, aut aliud signum pravum una illuxerit: & hoc est præsagium suppuratorum hypochondriorum. Sed unum dicamus, qvo cognito finem huic capiti imponemus, quippe Hippoc. *in 1. lib. Prognost. h) text. 31. & 32.* scripsisse: *Si vero pulsus in hypochondriis insit, perturbationem significat, aut delirium.* Verum oculos talium conspicari oportet; si enim crebro obtutus movetur, exspectanda insania est. Qvod *in Coac. i) præsag.* ita confirmatur: *Pulsus in hypochondriis, cum perturbatione, delirium portendit, & magis, si oculi crebrius moveantur.* Atqve hoc fit virisimile, aut propter septum transversum inflammatum, aut propter humorem effervescentem, ex qvo flatus multi suscitantur, qui copiosius in caput ascendentes, ac membranas cerebri calefacientes, & mordentes, delirium faciunt. Hujusmodi vero pulsus plerumqve malus, etsi aliqvando bonus, ubi crisin antecedit, qvi criticis signis a malo distingvitur. Cum vero una cum ipso alia

g) Text. 281. h) Pag. 38. lin. 34. i) Text. 282.

alia prava adfuerint ſigna, mortale eſſe id, affirmandum, de qvo in 3. *Coac.* *k*) *præſag. ſect.* 2. *text.* 14. *Oris ventriculi dolor cum hypochondrii pulſatione, refrigerata febre, malum, tum alias, tum ſi tenuis ſequatur ſudor.* Atqve hæc de malis hypochondriis dicta ſufficiant. Supereſſet qvoqve agendum de prædictione ex hepate atqve liene, ſed qvoniam ea, qvæ in ipſis exterius ad prognoſticum conſiderantur, fere omnia nunc dicta ſunt, idcirco nihil aliud de his ſcribemus.

CAP. XIII.

De prædictione ex ignobilibus corporis partibus.

Partium corporis, cum nobilium tum ignobilium, obſervatio in acutis morbis plurimum ad prædictionem juvat; & merito ſane, ut Galen. placet, cum nobilia membra diu graves morbos ferre nequeant: ipſis enim gravi morbo vexatis facultates omnes diminui, & tolli, cuique noſtrum eſt manifeſtum. In acutis morbis, humoribus putridis ad nobilia membra motis, & ipſa obſidentibus, mors ſequi ſolet, iisdemque a nobilibus ad ignobiles compulſis, ſalus. Hinc Hippoc. dixit acutorum morborum non omnino certas eſſe prædictiones ſalutis & mortis, quod incerti ſimus, ad quam partem corporis, vel nobilem, vel ignobilem, præ ſumma putredine cum tenuiſſimi, tum turgentes, moveri debeant. Hoc unum certum eſt, ſi transmittantur ad principem partem, magnum vitæ periculum parare, & plerumque mortem; & ſi ad ignobilem, a principibusque remotam, ſalutem. Ex quo omnium harum partium in acutis morbis obſervatio Medicis ad præſagium faciendum, nedum utilis, ſed quinimo neceſſaria erit. Per partes vero principes communiter has intelligimus, quippe cerebrum, hepar, cor, ventriculum, gulam, aſperam arteriam, pulmones, ſeptum transverſum, inteſtina tenuia, pleuram, membranam coſtas pectoris ſuccingentem. Has poſtremas principes atque nobiles fecimus, qvod aut principibus proxime ſerviant, aut qvod ſint proximæ, aut qvod propter colligentiam partium cum principibus magnam habent convenientiam.

Partes principis quænam.

k) Text. 283.

tiam. Non principes, ſed ignobiles ſunt cutis partes extimæ, extremæque, poſt aures, ſub alis, & inguine. In iis itaque omnibus utile eſt, in acutis morbis qvicqvam videri, quod ad ipſas morbum decubuiſſe nobis ſignificet. Hujusmodi denotant, dolores, diu durantes, critici, de quibus accurate in 2. libr. egimus, & qvomodo aliqvando in partibus ignobilibus ſalutem critice demonſtrent; tumores itidem, in cute oborti, diu perſiſtentes, & in cruribus, pedibus, ac in aliis partibus, a principibus remotis, optimi ſunt, modo critice apparuerint, qvippe conſpectis coctionis ſignis. De quibus Hippoc. *in* 2. *lib. Prognoſt. a*) *text.* 67. ait: *Abſceſſus ſi in cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculoſa, omnis utilis eſt:* & Galen. In Pulmonia vehementi abſceſſum erumpere in cruribus, prorſus bonum cenſetur, ſiquidem maxime vera ſententia Hipp. eſt 2. *libr. de morbis vulgaribus b*) inſcripta, de bonis abſceſſibus, ut optimi ſint, ſi deorſum quam longiſſime a morbo abſiſtant, ſed potiſſimum, ſi cum coctione pariter erumpant. Hac eadem ratione commendantur tumores in cruribus, in inguine, teſtibus, ſub axillis, atqve poſt aures critice apparentes, de quibus nos poſterius ſingulis accuratius. Commendantur etiam, ut dictum eſt, puſtulæ, exanthemata, variolæ, morbilli, pruritus ſcabiesque, ſi modo, ut dictum eſt, ſigna coctionis in excrementis præceſſerint. Veluti hæc non critice, ſed ſymptomatice conſpecta, in quibusvis partibus ignobilibus mala ſunt, qvod vi morbi, non naturæ, prodeant. Sed de iis ſingulis accurate agamus, ubi de prædictione ex tumoribus omnibus ſermonem inſtituerimus. Nunc ſufficiat dixiſſe in acutis morbis ſæpius glandulas poſt aures inflammari, & intumeſcere, qvas *parotides* Medici appellant, aliqvando ſub axillis, & non raro in ingvinibus, atqve etiam teſtes exinde intumeſcere. Qvi tumores aut principio febris apparentes, aut ipſos ſi febris ſeqvatur pravum eſt, morbumqve malignum oſtendunt; ſi vero cum humorum coctione erumpant, minus malum, & plerumqve ſalutare

Ignobiles quænam.

a) Pag. 43. lin. 18. *b*) Sect. 1. p. 1002.

ſignificant: nimirum qvod naturam nobilia viſcera exoneraſſe, protrudendo noxios humores ad has ignobiles partes, ſint indicio. Optimi vero ſunt, qvi diu durant, rectitudinem ſervant, augentur, ſed qvi tamen ad nimiam non venerint magnitudinem, neqve minores ſint, qvam debeant. Hi enim peſſimi exiſtunt, non minus & qvi paulo poſt intus recurrerint, atqve evanuerint: ſed de his, ut dictum, alias uberius loqvemur. Hinc extremas corporis partes ad prædictionem conſideremus.

CAP. XIV.

De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus.

Partes extremas vocat, Galen. *in Com.* 4. *libr.* 2. *Prognoſt.* Hippoc. aures, nares, manus atqve pedes. Hæ partes ſolent in acutis morbis ſæpius magnam partem præſagii habere. Qvando nunqvam mori hominibus contingat, his partibus nihilo a naturali ſtatu mutatis: neceſſe eſt enim in moribundis, ut hæ partes refrigerentur, & colore liveſcant & nigreſcant; atqve etiam in multis manes pedesqve indecore moventur. Ex qvo extremorum caliditas in acutis morbis nunqvam mala, veluti frigiditas perpetuo mala, peſſimaqve, ubi interiora calent, & maxime ſitiant. Qvod Celſus ab Hippocrate depromtum ita expreſſit: *Cui, febre æque non quieſcente, exterior pars friget, interior ſic calet, ut etiam ſitim faciat, lethale.* Hoc ſignum cum aliis malis eſſe lethale, *in* 2. *libro*, in qvo de extremorum caliditate & frigiditate accuratiſſime egimus, oſtendimus. Summe exitioſum vero erit (qvamvis perpetuo extremarum frigiditas in continuis febribus ſit timenda) frigus extremorum, vix recaleſcens, aut nunqvam; omniumqve maxime, ſi una partes liveant, & nigræ appareant.

Extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala, contra frigiditas.

De qvibus Hippocr. *in* 1. *Epidem. Comm.* 1. *a*) *text.* 28. *Frigebant his multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat*, & paulo poſt: *b*) *Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat.* Qvod in *Philiſco* moribundo fuit obſer-

a) Pag. 940. *b*) Pag. 945. in medio.

ſervatum, de qvo Hipp. *in* 1. *Epid.* *) *Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant.* Sed hæc ſatis de frigiditate partium extremarum; qvi hanc rem perfecte habere cupiunt, videant cap. 15. lib. 2., in qvo de hac re nos fuſius. Eodem modo de colore dicendum; optimus enim color recte valentium ſimilis erit; nonnunqvam rubeus ac inflammatus, ſi critice ſangvine ad extremas partes decumbente fiat. Omnium peſſimus ac exitialis eſt lividus atqve niger, de qvibus qvoqve ſuperius in hoc libro abunde dictum eſt. In acutis itaqve morbis, extremas partes nigras aut lividas ſpectari, exitiale eſt; cum aut caloris exſtinctionem, aut ſummam humorum putredinem denotet, ut alias a nobis demonſtratum. Hos colores in extremis vidit Hipp. in *Philiſco, a*) *Sileno b*) moribundis. De illo dixit: *Frigida ſudavit, extremitates lividæ;* & de Sileno: *Sexto circa caput parum ſudavit, extremitates frigidæ, lividæ, multa jactatio.* Manus etiam atqve pedes indecore moti, & agitati damnantur ab Hippoc. de illis *in lib. Prognoſt. c*) ſcripſit: *Qui in febre acuta, aut delirio, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ſubinde ob os fert, aut colligit feſtucas, aut de veſte evellit pilos, aut de pariete ſtipulas carpit, id omne malum, exitialeque eſt.* Non minusqve pedes, non calidos, nudos habere, de qvo ſigno *in eodem libro d*) dixerat: *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura diſpergat inæqualiter, malum eſt; ſignificat enim inquietationem.* Qvando etiam homines modeſti, ac præſertim mulieres, pudenda coram aſtantibus denudant, peſſimum eſt, aut enim delirium, aut exſtinctionem facultatis denotabit. Atque hæc obiter de prædictione ab extremis partibus, de qva re in ſecundo libro nos accuratius egimus.

Extremorum color qvinam optimus.

Manus & pedes indecore moti & agitati mali.

Pedes frigidos nudos habere, malum.

Invere-cundia in acutis morbis, mala.

FINIS QUINTI LIBRI.

*) Ægrot. 1. pag. 966. *a*) Epidem. lib. 1. p. 966. Ægr. 1. *b*) Ibidem p. 969. Ægr. 2. *c*) Pag. 38. lin. 1. & ſeq. *d*) Pag. 37. lin. 43.

PROSPERI ALPINI

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

De quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum.

Cum potentiæ naturalis a qvatuor, ut etiam dictum est, functionibus robur ac infirmitas innotescat, omniumque maxime ex alteratrice seu concoctrice, atqve excretrice; qvia ad has referuntur coctiones omnes excrementorum, & excretiones, qvas Medici *crises* appellant, atqve ipsa non minus excrementa, qvorum qvidem omnium observatio magnam præsagii partem nobis perspectam ac cognitam reddit: itaqve in hoc libro, ut jam captam prædicendi methodum ex naturali facultate proseqveremur, de coctionibus, cruditatibus, excretionibus, diebus criticis atqve crisibus figillatim a singulis cum excrementis, tum ipsorum excretionibus, Prognosticum indagandum duximus. Exordiemurqve a prædictione ex coctione atqve cruditate excrementorum, qvæ ita ad prædicendi rationem faciunt, ut sine ipsorum cognitione nemo possit qvicqvam certi de ægrotantium salute vel morte assеqvi. Qvod, ut probe cognoscatur, inprimis qvid coctio sit, & qvid cruditas, qvotupliciter accipiatur a Medicis, atqve qvomodo fiat, intelligendum est. Gal. *in lib.* 1. *Epidem. de coctione* ita habet: *Concoctio enim quædam eorum, quæ præter naturam sunt, est ipsa maturatio morbi. At ipsa coctio in coquentis substantiam deductio quædam est ejus, quæ coquitur.* Hanc clarius Gal. *in* 3. *de natura human. in text.* 4. *& in lib. de sympt. diff. cap.* 4. expressit, qvid sit, nimirum dicens: *esse ciborum alterationem in propriam & convenientem qualitatem ejus, quod nutritur, quam Græci πέψιν vocant.* Hanc veram Medici ac propriam coctionem vocant, qvam ad prædictionem Medici ita non considerant, veluti alteram, qvæ penes excrementa bilio-

Coctio quid & quotuplex.

lioſa, & ſumme putrida attenditur, quæ eſt alteratio non ciborum, ſed noxiorum humorum, in qva paucum eſt, qvod in alimentum mutetur, vel nihil, qvam Medici in morbis acutis maxime ad prædictionem ſpectant. Qua dicimus morbum habere excrementa concocta & cruda. De qva Gal. *in* 2. *de vict. rat. in acut.* in hunc modum: Nempe bilioſa cruda ita appellavit, quoniam & excrementorum coctionem appellat; qvanqvam mutata nutrire non poſſunt, ut bilis utraqve, & qvi Græcis ἰχῶρες dicuntur. Veruntamen, qvoniam & talia evincit natura, cocta qvidem vocare conſvevit Hippoc. excrementa hujusmodi, qvæ a natura ipſa evicta ſunt, cruda vero, qvæ non ſunt evicta. Galen. *in* 6. *Epid. com.* 2. *text.* 9. concoctionem bilioſorum humorum vocat, mutationem in optimam qvalitatem, & mediocre qvoddam temperamentum, & *in* 2. *de vict. rat. in acut. text.* 14. ſcribit concoctum omne dici, vel qvod a calore naturali mutatum nutrit, vel ſi non nutriat, qvod a natura devictum ſit mutatumqve in ſuum naturalem ſtatum; ut bilis, qvæ in homine ſano erat pallida, parumqve acris, flava & ſumme acris facta & multum fœtida, concocta dicitur, ubi minus acris, minus colorata & fœtida reddita eſt. Fiunt vero eæ concoctiones bilioſorum putridorumqve humorum natura, atqve cruditates, morbo prævalente naturæ, ut Gal. *in lib. de conſtit. art. med.* docuit. Sed nunc ex ipſis præſagium in morbis perſcrutemur. Cum itaqve dictum ſit, coctiones in excrementis naturam prævalentem demonſtrare, inde affirmabimus nihil magis ſalutem nobis ſignificare, qvam excrementa videri concocta. Proinde Gal. *in libr. art. med. c.* 83. coctionem eſſe ex ſalubribus ſignis ſtatuit: propterea etiam *in* 1. *lib. Aph.* dixit: *Signa coctionis perpetuo bona & nunquam mala*, & Hipp. *in Epid. a) text.* 45. ait: *Maturationes excrementorum omnes, undique tempeſtivæ aut bonæ*, & poſtea: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, ſecuritatemque ſalubrem.* & Gal. *in* 1. *libro de Criſib. cap.* 18. dixit: coctiones ſigna nunquam male apparere: tantique hoc ſignum eſt ad prædicendam ſalutem momenti, ut Galen. *in*

Concoctiones bilioſorum & putridorum humorum.

Semper bonæ.

a) Lib. 1. Sect. 2. pag. 948.

lib. de conſtit. art. med. nuper citato, affirmaverit, hoc omnibus commune eſſe, nunquam morbum ſolvi poſſe, niſi prius in excrementis coctionis ſigna conſpiciantur. In morbis, ventrem occupantibus, oportet concocta alvi excrementa videri, de quibus Hippoc. *in* 2. *Prognoſt. a*) *Alvi excrementum optimum eſt, quod molle atque conjunctum eſt, quodque ea hora exierit, qua tempore ſanitatis conſueverat, quantitate vero, quæ ſit pro ratione cibi aſſumpti; tali enim exiſtente dejectione, inferior venter ſanus eſt.* Galen. addidit, ſubruffumque debere ſpectari nec admodum grave olens. Eodem modo in acutis febribus, inflammationibus hepatis, ventriculi, diaphragmatis, lienis, urinæ concoctæ ſpectabuntur, ſi ad ſalutem tendat morbus, de qua etiam in *Prognoſticis: b*) *Urina optima eſt, ſi candidum cedimentum fuerit, læve & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem ſignificat.* In morbis vero pectoris & pulmonum ſputa concocta excerni debent, de quibus Hipp. *in eodem* 2. *Prognoſt. c*) *text.* 43. ita habet: *Sputum vero in omnibus doloribus, qui ſunt circa pulmonem & coſtas, cito prompteque expui convenit, & flavum ſputo valde permixtum apparere.* & Gal. *in* 1. *lib. Aphoriſ.* dixit, ſputum concoctum eſſe album, læve, æquale, non admodum vel tenue, vel craſſum, quodque facile exſpuitur. Atque hæ notæ ſufficerent pro cognoſcenda coctione in urinis, dejectionibus, atque ſputis. De his poſterius & de omnibus quoque excrementis nos accuratius. Colligamus itaque coctiones excrementorum nunquam malas, ſed perpetuo bonas eſſe. Addimus concoctionem usque adeo ad ſalutem prædicendam facere, ut omnia, nedum bona ſigna, una cum ipſa coctione conſpecta, ſalutarem morbum demonſtrent, at quinimo etiam mala cum ſignis coctionis non ſint timenda. Vigiliæ enim, deliria, vertigines comata, dolores, convulſiones, tremores, anxietudines, reſpirationes difficiles, atque alia, quæ per ſe mala exiſtunt, cum ſignis coctionis, ſalutaris futuræ criſis ſolent non

a) Pag. 39. lin. 54. b) Pag. 40. lin. 30. & ſq. c) Pag. 41. lin. 13.

non raro esse indicia. Omnes itidem excretiones, post coctionem apparentes, salutares exsistunt, a naturaque prævalente fiunt, ut Galen. *in primo Epid. com.* 2. *text.* 45. ita docet: *Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur.* Et paulo post: *Et propter hoc atra bilis & alius omnis hujuscemodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant evacuationem:* Ex quo merito Hipp. *in quarto, de Vict. rat. in acut. a) text.* 10. dixit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur ægritudo, atque si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis, crassisque & levibus subsidentiis.* Sed dicet aliquis, quo tempore morborum conspiciuntur coctionis signa? Non principio; cum hoc tempore morbi plane crudi exsistant: non etiam augmento, quod tunc imperfectæ conspiciantur coctiones: restat, ut in statu, quo tempore natura humores coxit. Ex Gal. *in primo Aph.* 22. scribente: *coctionis signa nunquam in morbi principio conspici.* Hæc vero, ut Galen. *in lib. de Constit. art. med. cap.* 18. scripsit: *agnoscentur ex propriis excrementis: eos enim morbos, qui in ventriculo, & parte cava jecoris, mesenterioque fiunt, concoctæ alvi dejectiones salutares denotant; & urinæ illos, qui in toto venoso genere, in renibus atque vesica, fundantur; atque excrementa tussi rejecta concocta, qui in thorace ac pulmonibus fiunt; non minus quam in vomitibus coctiones, affectus ventris superioris ac stomachi; & excrementorum, quæ per palatum, aures, atque nares descendunt, cerebri affectus.* Atque hæc sint dicta de prædictione in morbis ex coctione. Nunc ex cruditate idem persequemur. Ex qua nunquam quicquam boni præsagitur, sed perpetuo malum; adeo ut, etsi aliquando, ut docebimus, naturæ judicia & morborum solutiones fiant, hoc est tamen rarum, atque infidele satis, ad certam de salute prædictionem assequendam. De quo signo Hipp. *in primo Epid. b) Cruda vero & incocta, atque in malos abscessus conversa, aut acrisias,* (id est judicationis carentias) *aut dolores, aut morbi longitudinem, aut*

Coctiones quo morbi tempore fiunt.

Cruditas quid in morbis.

a) Pag. 396. lin. 21. & sq. *b*) Sect. 2. pag. 948.

aut mortem, aut morbi recidivam significant. Tantum ad malum præsagium possunt signa cruditatis, in urinis, alvi dejectionibus, atque aliis excrementis, ut cum ipsis quicquam boni unquam elucere nequeat. Mala enim signa, cujusmodi sunt vigiliæ, deliria, anxietudines, respirationes, pulsus mali, & alia multa, durante cruditate, in acutis morbis mortem significant: bonaque visa signa, cujusmodi est morbi allevatio, sudores vel etiam boni, eruptiones sanguinis, vomitus, dejectiones, urinæ copiosæ, nihil boni significant, neque his esse fidendum, quod non ex ratione fiant, nobis persuadetur, juxta illud Hipp. *) *His, quæ sine ratione fiunt, parum est credendum.* Cum cruditate itaque neque bonis signis fidere debebimus; quoniam ex ipsis nullum fidele judicium habetur. Hinc dixit Gal. *in lib.* 1. *de Crisib.* Decretoria sive judicatoria signa non statim apparere, quod tunc omnia sint crudissima, & *in* 4. *lib. Aph.* 22. quando aliquis incipit morbus, nullam vacuationem esse, & *in primo Aphor.* judicatio cum cruditate aut perniciem, aut longum morbum significat. Idque fit, quod nunquam principio morbi resolvantur, sed iisdem declinantibus, aut in vigore cum aliqua crisi, quia omnia inquam cruda sint. In acutis itaque morbis, præsertim febribus atque inflammationibus attendenda erit coctio & cruditas, quæ in urinis, & alvi dejectionibus, &, si una pulmonis vel thoracis pars lædatur, etiam in sputis. Urinæ crudæ variis modis cognoscuntur, quippe ipsarum substantia, contentisque mutatis; eodem modo dejectiones mutatæ, item & sputa. Sed de horum coctione & cruditate cognoscenda posterius sigillatim scribetur. Nunc sufficiet hæc dixisse, quod cruda excrementa dicuntur ea, quæ & substantia & contentis mutata ab iis, quæ tempore sanitatis fiebant, observantur, atque quæ notis coctionis, quas antea recensuimus, careant: sed non in urinis tantum, sed in omnibus aliis excrementis hoc erit sedulo cognoscendum. Sed jam tempus est, ut de prædictione, ab excretionibus secundum communem viam, quip-

Cruditas quid dicitur.

*) Aphor. Sect. 2. text. 27.

quippe universaliter (quando posterius de iisdem sigillatim & accuratius sit a nobis agendum) agamus.

CAP. II.

De prædictione ab excretionibus.

De prædictione ab excretionibus & absceſſibus in præsentia acturi, primo de bonis agemus, qvæ in morbis salutem præsagiunt, & postea de malis exitialibusqve. De bonis hoc in primis affirmamus, optimas esse, qvæ post manifestam & optimam concoctionem apparent. Juxta illud Hipp. præceptum, *coctiones quippe,* qvod in 1. *Epid. a)* statuit, *celerem morbum atque salutarem denotare.* Atqve hujusmodi excretio naturæ lege fit, Auctore Gal. *in lib.* 4. *Aph. & in* 2. *de præsag. ex pulsib.* qvoniam natura prius concoqvit, postea separat, atqve mox excernit, proinde his prægressis optimæ sunt excretiones, non minusqve absceſſus. De qvibus locutus Gal. *in eod.* 4. *Aph.* 22. scripsit: *Nobis a natura expurgari, exinde significari statutum est.* Et in 1. *Aph.* 12. de iis excretionibus judicatoriis scribens, dixit: *Siquidem morbo jam cocto supervenerint, futuram statim sanitatem denunciant.* Qvod de *Melidia* Hipp. *b)* ita habuit: *In urinis subsedit album, læve, sudavit, judicata est absolute undecimo.* Ex qvibus colligamus, excretiones omnes, una cum signis coctionis conspectas, esse bonas, optimasqve, si plene concoctus fuerit morbus. In febribus vero acutis urinarum concoctio erit attendenda, cum eæ statum venosi generis affectuum demonstrent. Hinc Hipp. merito *in libr.* 4. *de vict. rat. in acut. c) text.* 10. scripsit: *Etsi e naribus fluxerit sanguis solvitur ægritudo, etiam si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis crassisque & lævibus subsidentiis.* At ne nos turbet, qvod nonnunqvam intereant aliqvi cum urinis salutaribus, atqve qvod in aliqvibus moribundis appareant signa coctionis, veluti in *Philisco, d)* morti proximo, urinæ melioris coloris apparuerunt. Hoc vero coctionem non

Excretiones quænam bonæ.

Cum signis coctiones.

In urinis

Zz

a) Sect. 2. pag. 948. *b)* Lib. 1. Epidem. Ægrot. 14. pag. 991. *c)* Pag. 396. lin. 21. & seq. *d)* Lib. 1. Epidem. Ægrot. 1. pag. 966.

non demonſtrare poſtea, ubi de urinis agemus, demonſtrabimus. Sed nunc nobis ſufficiet, urinas colore ac ſubſtantia, contentisqve recte valentium ſimiles, in pernicioſiſſimis morbis aliqvando conſpici; in qvibus præſertim natura prorſus morbo ſuccubuit, ac ne propterea minima, vel etiam inter ipſam & morbum, fiat pugna, & corporis agitatio. Si vero dicent, nobisqve objicient hunc textum *prorrhet. a*) qvi ita legitur: *Qui principio ſudant, urinis coctis, æſtuantque, & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatoſique & convulſi, pernicioſe habent.* Qvaſi ex hoc pernicioſa ſymptomata cum urinis coctis ſtare poſſint: aut enim legendum erit, *non urinis coctis*, ſed *laborioſis*, ut Gal. in comm. placuit, aut forſan Auctor *Prorrh.* coctas urinas albas, & craſſas vocavit, qvoniam ſubſidentiam hujusmodi & in vere coctis urinis vidit. His itaqve non obſtantibus, perpetuo bonæ erunt urinæ coctæ in febribus, omnesqve excretiones, cum urinis coctis, erunt optimæ. Gal. *in lib.* 4. *Aph.* 37. optimarum excretionum coctionem inter præcipuas notas recenſuit, veluti etiam bonam ægri tolerantiam. Qvod ex Hippoc. 2. *Aphor. lib.* 1. accepit, in qvo ſcriptum eſt: *In perturbationibus alvi & vomitibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualiter oportet purgentur, confert, & facile ferunt.*

Quæque conferunt ægrotis.

Ex qvo aphoriſmo tertiam notam bonæ excretionis addimus, qvæ eſt, ut excretiones conferant ægrotis. Juxta illud medicum præceptum, qvod eſt, *ſi ea, quæ juvare debent, juvant, bonum:* atqve hæ ſunt bonarum, & ſalutarium excretionum præcipue notæ; addantur aliæ, qvod in diebus decretoriis appareant; & loci rectitudinem ſervent, ita ut læſo hepate ſangvis e dextra nare, ac ex ſiniſtra, liene; demum qvod nullum ſignum pernicioſum ſimul illuxerit, una cum qvibus eſſe non poſſet, ut dictum eſt, urinarum coctio vera: aliqvando vero in pernicioſis morbis, ut nuper dictum eſt, urinæ, etſi appareant ſanorum ſimiles, concoctæ non ſunt. Sed de his inferius nos accurate. Atqve de criticis bonis-

a) Lib. 1. text. 102.

nisqve excretionibus ſatis: nunc ad malas, qvas *ſymptomaticas* Medici (qvod ſymptomatis ratione fieri dicantur) appellant. Atqve hæ ſunt, qvæ, ut ſummi Medici voluerunt, qvovis modo ante morbi coctionem apparent, utpote cum urinis ceterisqve aliis excrementis crudis. De his Galen. *in lib.* 4. *Aphor.* 22. ait: *Quamdiu enim a cauſis morbum facientibus natura gravatur, & humorum adeſt cruditas, tunc, ut aliquid recte evacuetur, eſt impoſſibile.* Pravarum enim excretionum cruditatem eſſe cauſam, Galenus etiam *in Epid. Epiſt.* 2. *text.* 38. ita habet: *Omnium, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, incoctio humorum, quod ſignum pravum natura ad aliquos eorum excernendos aggreſſa eſſet, nihil proficiebant, imo vero ab iis ſuperata, aut in profundum recurrere permiſit, aut propter paucitatem excretionum abſceſſum moliebatur;* & propterea Hipp. *in* 1. *Epid. com.* 2. *a*) *text.* 36. ſcripſit: *Ante coctionem excretiones, vel nullam criſin, vel dolores, vel longitudinem, vel mortem, vel recidivas.* Et Gal. in comm. *in* 1. *Epid. com.* 2. *text.* 37. de his qvoqve ita ſcripſit: *Qui procedunt morbi a coctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequuntur emolumentum.* Dixit qvidem multas & violentas confeſtim opprimere vires, verum tales nihil juvant. Qvæ cum etiam duplices ſint, nihil proficient, qvæ concoctionem non habent adjunctam; qvandoqvidem, etiamſi multæ ſint excretiones, nihil tamen conferunt, ſi absqve coctione eveniant. Hinc eſt, qvod in principio morbi, qvod tunc omnia cruda ſint (hoc enim primum morborum tempus cruditate ab aliis, quod qvicqvam cocti non oſtendatur, in eo interſtingvi, Gal. *in lib.* 1. *de Criſibus* teſtatum reliqvit) aliqvid bene evacuari impoſſibile eſſe, ſcripſit *Galenus in comm. Aph.* 22. & 29. *lib.* 4. non minusqve tunc temporis qvicqvam excerni a natura, atqve excretos humores eſſe ſymptomata diſpoſitionum præternaturalium in corporibus, nullamqve propterea exinde bonam criſin poſſe ſperari, ibid. ſcripſit, atqve *in* 1. *lib. de Criſib. cap.* 8. Hinc etiam *in lib. Epid. b*) *Hippoc. & in eod.* 1.

Excretiones ſymptomaticæ, ſive malæ.

Quæ ante coctionem mala.

a) Pag. 948. *b*) Lib. 2. pag. 998.

de Crisib. Galen. *Judicatoria non statim, id est, in morborum principiis apparere.* Ex qvibus certo certius apparet excretiones malas & pernicioſas eſſe, qvæ cum ſignis cruditatis apparent. Hasqve ſignificare futuram nullam vel criſin, vel dolores, vel labores, vel recidivas, vel longitudinem, vel mortem, ut dictum eſt, Gal. affirmavit: qvare malæ ſunt omnes excretiones, qvæ ante coctionem apparent, idqve, qvod dictum eſt, præſagiunt: ſed intelligamus has ita ante coctionem conſpectas, ut nulla coctionis ſigna apparuerint, qvæ in principio morbi apparent, qvo tempore nulla coctionis ſigna cœperunt; qvoniam eæ, qvæ (ut ſeqventi capite declarabimus) aliqva etſi obſcura coctione facta apparent, minus malæ ſunt, & qvandoqve imperfectas criſes ſignificant; peſſimæ ſunt, qvæ nedum non juvant, ſed qvinimo lædunt. De qvibus Galen. *in* 3. *Prorrhet. com.* 35. *a*) ait: *Quæcunque ex judicatoriis nihil juvant, ſunt judicatu difficilia: Quæ vero etiam in contrarium repunt, ſunt lethalia.* De quibus Hippoc. *in* 1. *Epid.* 2. *b*) *text.* 26. *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent,* & poſtea *c*) *text.* 54. *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidem ſubito moriuntur.* Peſſimæ item ſunt, immodicæ & maximæ, itemqve paucæ; qvod de abſceſſibus Hippoc. *in eodem* 1. *Epid. com.* 2. *d*) *text.* 35. expreſſit dicens: *His ſuccedebant abſceſſus aut majores, quam ut ferri poſſent, aut minores, quam ut prodeſſe quicquam, ſed ſtatim redierunt.* Atqve hæc de malis excretionibus dicta ſint. Nunc reſtat ad certiorem de prædictione ab excretionibus habendam cognitionem, ut qvandam tractemus difficultatem, qvæ eſt, an natura ante coctionem probas habere ſoleat excretiones.

Quid notant.

Peſſimæ quænam

CAP. III.

An ante concoctionem excretiones ſint bonæ atque utiles.

At ſummi Medici fuere, qui plures vel etiam excretiones, ante coctionem, in morbis bonas elucere, ac non raro ob-

a) Et Hipp. Lib. 2. Epid. p. 999. *b*) Pag. 945. in medio. *c*) Pag. 948. ſub finem. *d*) Pag. 946.

obſervari affirmarunt, quorum auctor fuit *Victor Trincavellius*, Medicus ſua tempeſtate admirandus, qui in *Tractatu de peſtilenti febre*, atque *in* 1. *& libr. Epiſt.* voluit, dari excretiones ante coctionem, quæ nedum malæ ſint, ſed utiles, & propterea fovendæ, ac adjuvandæ. Pro qua re diſtinxit excretiones in criticas, ſymptomaticas, atque in medias, quæ mediam inter ſymptomaticas atque criticas naturam obtineant, atque hoc itidem modo diſtingui abſceſſus ſtatuit. Primam differentiam eſſe ait illarum excretionum, quæ natura, morbum evincente, fiunt, quo tempore omnia, & evicta, & concocta ſunt, hasque omnino criticas appellat, & judicatorias, quod ægrotos perfecte judicent atque liberent. Cujusmodi ſunt poſt manifeſtam coctionem ſudores optimi, ſanguinis eruptiones, alvi dejectiones, nec non in morbis thoracis etiam ſputa copioſa, & concocta. Alteram differentiam facit earum excretionum, quæ naturam morbo evincente apparent. Has plane ſymptomaticas vocat, quod ſymptomatis tantum ratione fiant. Cujusmodi ſunt in acutis morbis ſudores frigidi circa frontem & collum, immoderatæ, vires diſſolventes, quæ plane crudo morbo obſervantur. Tertiam earum excretionum, quæ mediam obtinent naturam inter criticas & ſymptomaticas, quas potius bonas quam malas, potius utiles quam inutiles eſſe, affirmavit. Probavit vero dari has tres excretionum differentias puris exemplo in ulceribus, ex Gal. *in lib. de dif. feb. cap.* 6. *&* 4. *Aphor.* Hic enim Gal. de ſymptomaticis excretionibus ita eſt locutus: *Malæ evacuationes ſunt pravarum ſignа diſpoſitionum, prodeuntque ſæpius eodem modo, quo in ulceribus putridis, a quibus ichores, hoc eſt liquores ſanioſi, deſinunt, nihilque diſpoſitioni conferentes, nonnunquam vero ita ſicut pus, ex abſceſſu disrupto bene expurgans partem patientem.* Clarius *in primo illo de diff. feb.* dixit enim in ulceribus aliquando pus effluere, omnino probum, & laudabile, nempe album, ſanum, leve & æquale, citra ullum odorem gravem, quippe natura partis ulceratæ affectum evincente, quam excretionem criticis excretionibus quisque facile poteſt comparare: nam quemadmodum excretio

Excretionum differentiæ tres.

Quomodo dari probantur.

critica & proba ſanitatem ſtatim prænuntiat futuram, ita hujusmodi pus ulcus ipſum ſanatum iri. Aliquando vero pus ex ulceribus omnino putridum, fœtidum, & pravo colore infeſtum, naturali partis ulceratæ calore, ex toto ab extraneo exſtincto, ut in gangrenis, quod plane ſymptomaticam excretionem demonſtrare videtur. Demum aliquando manat pus medio modo ſe habens, non ex alterius abſoluta victoria, ſed ex utriusque veluti pugna, & neutro alterum plane ſuperante, in quo pure apparent utriusque indicia, nempe quæ & actionem nativi & externi caloris oſtendunt. Nam hujusmodi pus, ſi album erit, non erit leve, & ſi leve, non æquale, male olens. Ex prænarratis excretionibus, eas, quæ plane ſymptomaticæ ſunt, perniciales eſſe; & prorſus criticas, plane laudabiles; medias vero laudabiles quidem, atque magis bonas, quam malas videri, proinde ab ipſis non raro Medicos ſalutem præſagire poſſe. Quod eæ mediæ excretiones bonæ ſint, atque etiam fovendæ & adjuvandæ, etſi ante coctionem fiant; quod erit demonſtrare, excretiones & abſceſſus ante coctionem, & in principiis morborum conſpectos, contra multorum præclarorum Medicorum opinionem, bonos eſſe atque utiles: quæ veritas hiſce argumentis nobis demonſtrari eſt viſa, quippe primo humoribus turgentibus, quos utiliter educi, vel etiam in principio morborum, quo tempore crudi ſunt, ex Hipp. conſtat, nimirum dicente in 1. Aph. 22. *Concocta medicari atque movere, non cruda, neque in principiis, niſi materia turgeat, plurima vero non turgent.* Itaque ſi tales humores in principio crudi exſiſtentes poſſint educi, ergo etiam ipſorum ſpontaneæ excretiones erunt fovendæ adjuvandæque: idque forte fit, quod propter tenuitatem, caliditatem, atque facilitatem ad motum, non incommode arte educi, & natura excerni queant. Secundo apparet in peſte, papulas, ulcera, abſceſſus omnes, parotides, exanthemata, variolas, vel etiam ante coctionem erumpentes, magis utiles quam inutiles ab omnibus Medicis fateri. Hinc omnes a repellentibus, & has prohibentibus excretiones, Medicos abſtinere, omniaque facere, ut leviter ipſorum motus foveatur, &

Excretiones mediæ licet ante coctionem fiant, bonæ.

& adjuvetur, cucurbitulis, frictionibus calidis, inunctionibus, balneis, atque aliis multis. De quibus Gal. *in* 1. *lib. de ſuccorum bonit. & vitio. cap.* 1. ita ſcripſit: *Atque hæc quidem facere ea, quæ per cutim efflorescentia placidiſſime vitioſum ſuccum e viſceribus profundoque corporis evacuarent.* Quis in peſte vel in peſtiferis febribus unquam auſus fuit, parotides, tumores, in adenis obortos, carbunculos, repellere? quis exanthemata, quis variolas, quis etiam alvi bilioſas & putridas dejectiones, quis ſudores & eruptiones ſanguinis? Denuo demonſtrant naturam vel etiam crudos humores non raro neque inutiliter excernere, de qua re Gal. *in lib.* 3. *de dieb. decret. cap.* 8. ita habet: *Nam perturbationis violentia naturam ea, quæ moleſtant, etiam ante tempus, propulſare compellit, quippe virtus ipſa eſt alienorum expultrix.* Atque clarius in lib. 3. de præſag. ex pulſibus *cap.* 12. *Semper porro omnis excretio naturæ lege perfecta ſequitur coctionem, etenim in ventre conſpicitur natura excrementum a concoctione excernere. Ceteras omnes excretiones, quæ, antequam cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellicetur ab illis, quæ continet, nunc quia depravetur ante tempus coctionis, cogitur moliri: haud aliter totius corporis facultas, poſteaquam ſatis familiarem ſuccum concoxerit ſingularium partium, tum demum excrementum excernitur, niſi quid eam, ut diximus, irritet ante tempus.* Ex quibus liquido conſtat naturam excernere ante tempus, neque omnes excretiones & abſceſſus ante coctionem conſpectos eſſe ſymptomaticos, ſed quosdam a natura eſſe, neque inutiles. Quarto, excretiones humorum calidorum tenuiorumque eſſe faciendas, quod hi, ni turgeant admodum, facilitate, & calore futuri turgentes dici queant. Ex quo merito a Galeno ſcriptum eſt *in libr.* 3. *prognoſt. com.* 23. humores corporis calidiores, tenuioresqve paratiſſimos eſſe ad excretionem. Hinc Averrhoi ac multis, hos, ut purgentur, coctione non egere, viſum eſt, qvod facilius ad excretionem ſint: & poſtea ait Galen. *abſceſſibus retrocedentibus motionem quandam ineſſe neceſſario, quo nobis perſuadetur humores ipſorum proxime ad turgentium naturam accedere.* Demum probant hujusmodi

di excretiones esse utiles & adjuvandas, etiamsi omnia cruda sint, *Sileni a*) exemplo, de qvo Galen. ait: *Cum igitur virium robore septimum diem*, ut dixi, *potuerit superare, octavo papulas cum sudore habuit rubentes, rotundas, parvas, nam ejus morbo repugnante & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente, illud fuit causa, cur die nono non sit mortuus, sed undecimo.* Ex qvo colligunt papularum eam excretionem fuisse utilem, etiam morbo plane crudo; atqve ita de aliis dicendum. Qvam veritatem multorum ægrotantium historiæ, in *Epidemiis* nobis ab *Hippoc.* memoriæ traditæ, confirmabunt, & præsertim *Herophontis, b*) *Metonis, c*) *Sileni, d*) *uxoris Epicratis, e*) *Clazomenii, f*) *Melidiæ, g*) *Chærionis, h*) atqve aliorum multorum. De *Herophonte* scribit Hipp. Qvinta die cum urinis nigris tenuibus lienem intumuisse, & octava doluisse ingven primum, secundum lienis rectitudinem, deinde dolores in tibiam utramqve transiisse, urinasqve tunc melioris fuisse coloris, parvam habuisse subsidentiam. Ex qvibus adhuc paululum crudum esse morbum conjiciebatur, proinde neqve lienis tibiarumqve abscessus, neqve sudor, nona die secutus, inter symptomaticos erat ponendus, cum ab ipsis judicatus sit, licet non integre. Qvid de *Metone?* an non eruptione sangvinis e naribus judicatus est, cum urinis nigris & crudis? an non Hipp. eo tempore, quo crudus erat morbus, lotione capitis est usus, ad augendam & fovendam sangvinis illam symptomaticam eruptionem. Qvod commendavit Gal. etiam *in* 1. *Epid. text.* 3. *com.* 25. dicens: *Hujus te præsentissimum remedium docuit, capitis lotionem: dixit enim in* lib. de rat. vict. in morb. acut. *i*) *caput non lavandum esse iis, quibus de naribus erumpit sanguis, nisi minus justo fluat; nunc vero erat justo minus, siquidem perpetuabat vigilias & deliria.* Eodem itidem modo *Uxor Epicratis* sudores habuit, vomitusque bilioſos subcrebros, qui-

bus

a) Vide ejus historiam lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. *b*) lib. 1. Epid. Ægrot. 3. p. 974. *c*) Ibid. Ægrot. 7. pag. 983. *d*) Ibid. Ægrot. 2. pag. 969. *e*) Ibid. Ægrot. 5. p. 979. *f*) Ibid. Ægrot. 10. p. 985. *g*) Ibid. Ægr. 14. p. 991. *h*) Lib. 3. Epid. Ægrot. 5. p. 1072. *i*) Pag. 395. lin. 44. & seq.

bus etiam, crudo adhuc morbo exſiſtente, fuit judicata. Idem *Clazomenio*, de quo Hipp. *Dejectiones ab initio ad diem usque decimum quartum multæ tenues aquei coloris, urinæ perpetuo tenues, ceterum boni coloris, & multum habebant ſuſpenſionum diverſarum.* Idem quoque in *Melidia*, quæ die ſeptimo critice ſudavit, & febris intermiſit, & rurſus dejectiones habuit tenues, bilioſas, mordaces, paucas, nigras, licet urinæ tenues & crudæ eſſent. Hoc & in *Chærione* eſt viſum, cum urinis tenuibus, licet boni coloris, die ſecunda ſudaverit per totum corpus, & fuerit judicatus. Hoc idem in longe pluribus fuit obſervatum, quippe ante coctionem excretiones multas conſpectas fuiſſe judicatorias atque bonas. Quid igitur dicendum? an non Hipp. artis medicæ dogmata veriſſima ac certiſſima ſcripſit? an non hæc ipſa Gal. plane confirmavit? Certe quidem; neque ad contrarium demonſtrandum rationes adductæ, & veritatem hanc obſcurare poterunt, ſi, ut Alexander Maſſaria, Medicus hujus ætatis eximius, nobis hac ætate in hoc gymnaſio conceſſus, ut Hippoc. Galenique veterem medendi artem, a multis Medicis, variis temporibus, obſcuratam, ac maxime vitiatam, priſtino candori reſtituat, ac illuſtret; qvem Medici ingenui ac innocentes, veteris Medicinæ ſtudioſi, ſummis laudibus merito perpetuo extollunt, ipſiusque de hac ipſa medendi arte clara, poſteris ab ipſo relicta, monumenta maxime ſuſpiciunt, admirantur, non indigna, ut antiquorum Medicorum illorum, qui olim ſupra omnes claruerunt, ſcriptis comparentur; in diſputatione *de purgatione, morborum principio inſtituenda*, reſpondebimus: *Tametſi excretiones ſine coctione, vel ſua ſponte, vel ex arte factæ, videantur nonnunquam utiles eſſe, illas tamen non eſſe dignas imitatione, cum maxima ex parte noxiæ & periculoſæ eſſe ſoleant. Nam etſi quis contendat, ægros interdum iſtiusmodi importunis vacuationibus liberari, non propterea ſtatuendum eas commodas fuiſſe, & quas Medicus debet imitari: licet enim mortem non afferant, alia incommoda invehunt, quæ profecto non inveherent, ſi cum ſignis bonæ concoctionis factæ fuiſſent. Hujusmodi autem incommo-*

Excretiones ſine coctione factæ non imitandæ.

da præclare deſcribuntur ab Hippocrate: *a*) *quippe* excretiones ante coctionem vel nullam afferunt criſin, vel malam, vel dolores & labores (*quorum nomine mala omnia ſymptomata comprehendi poſſunt*) aut morbi diuturnitatem, aut mortem, aut recidivas. *Iſtud facile demonſtrant ægri, quorum ſuperius facta eſt mentio:* | *in* Metone, *b*) *Criſis intempeſtiva, etiamſi non fuerit pernicioſa, gravia tamen ſymptomata intulit, vigilias ac dilirium, intuliſſetque adhuc recidivam, teſtimonio Hipp. & Gal. niſi crebro ſanguis poſt judicium profluxiſſet.* Heroph. *c*) *in tot periculoſa incurrit ſymptomata, ut* Gal. *ſcribat præter exſpectationem eum ſuperſtitem fuiſſe, præterquam quod die quarta decima recidivam non potuit evitare.* Qui *in* Dealcis horto decumbebat, *d*) *omnia ſubiit incommoda & pericula præter interitum, ex quo etiam evaſit, teſte* Galeno *propterea, quia maximas habuit vires, quæ tot & tanta mala ſuſtinere potuerunt.* Hactenus *Maſſaria.* Hac hora ejus mors audita eſt magno cum omnium medicinæ ſtudioſorum dolore. Hæc omnia hic recitare placuit; quod hæc omnia noſtram de hac difficultate ſententiam maxime confirmant. Quibus addimus, ut ad objecta reſpondeamus, nos quidem fateri turgentium humorum excretiones, vel etiam in principio morborum utiles, fovendas atque adjuvandas eſſe. Proinde & exanthematum, puſtularum, abſceſſuumque omnium ad ignobiles partes talium humorum, quales ſunt calidiſſimi, tenuiſſimi, ſumme putridi & venenoſi, ad turgentium naturam accedentium, vacuationes eſſe potius fovendas, & adjuvandas, quam cohibendas; nihilominus bonas quidem per ſe non dicemus, crudo prorſus morbo exiſtente, cum plures his conſpectis interiiſſe, & Hipp. *in Epid.* & Gal. itidem *in comment.* & præſertim *in libro de ſuccorum bonitate & vitio, cap.* 1. nobis affirmarint. Quis enim parotidibus, quis carbunculis, quis exanthematis, atque aliis abſceſſibus, tametſi bonum ſit, humorem illum malignum foras

Excretiones turgentium humorum fovendæ.

a) Lib. 1. Epid. Com. 2. pag. 948. *b*) Lib. 1. Epidem. Ægrot. 7. pag. 983. *c*) Lib. 1. Epid. Ægrot. 3. pag. 974. *d*) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. pag. 1066.

foras effluere, fidere poterit? Cum & cauſas & morbos perniciales denotent, quibus plures pereunt, & non niſi robuſtiſſimi ſervari ſolent.

De eruptione vero ſangvinis non negandum, vel etiam multis has profuiſſe ægrotis, ut Hipp. *in* 1. *Epid. a*) ſe vidiſſe hiſce verbis expreſſit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant, quibus rite, & largiter ſanguis per nares erupit, eadem cauſa maxime ſervabantur. Nec ullum novi, ſi recte ei erupiſſet ſanguis in hoc ſtatu, mortuum. Nam Philiſcus quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus ſtillavit, mortem obierunt.* Hoc in *Cleonactide b) Metone, c) in eo qui in Dealcis horto decumbebat, d) Pericle, e) Abderæ virgine, f) & Lariſſæ virgine, g)* atque in aliis *Hippoc.* obſervavit. Galen. de *Metone* ait: *Largæ de naribus eruptiones ſanguinis liberant fere; ſane enim a ſola videtur ſanguinis eruptione & judicatus & ſervatus, quamvis non omnino tuta ſigna haberet.* Ex quibus apparet, excretiones ſanguinis majori ex parte ſalubres eſſe, vel etiam ſi in principio morborum apparuerint; neque mirum, cum vel etiam in principiis, non exſpectata coctione, multitudinem minuant, plurimum venoſum genus refrigerent, caloremque tranſpirare faciant, putredinibus, ne fiant, occurrant, qua ratione Medici omnes in magnis morbis ſtatim ſecta vena ſanguinem copioſius mittunt. Hæc etſi vera ſint, nihilominus ſi eæ excretiones, ſeu eruptiones morbo concocto fiant, fidelius ſalutem prænunciant; infidelius vero, quæ cum cruditatis ſignis conſpiciuntur, quod etiam Galen. in *primo libro de Criſibus* viſus eſt voluiſſe, cum ibi, ſi vel etiam ſangvis e naribus profluit, crudo morbo, non judicare affirmarit, & Hipp. *in quarto, de victus rat. in acutis h)* dixerit: *ſi e naribus fluxerit ſanguis cum urinis albis, craſſisque & levibus ſubſidentiis, ſolvi ægritudinem:* & Galen. *in primo*

Excretiones quando fidelius ſalutem præſagiunt.

a) Com. 2. pag. 951. *b*) Lib. 1. Epid. Ægr. 6. p. 982. *c*) Ibid. Ægr. 7. p. 983. *d*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. p. 1066. *e*) Ibidem Ægrot. 6. pag. 1102. *f*) Ibid Ægr. 7. pag. 1103. *g*) Ibid. Ægr. 12. p. 1110. *h*) Pag. 396. lin. 21. & ſeq.

*de Criſ. cap.*8. ita habet: *Sanguinis autem profluvia, & ſudores, & tumores, qui juxta aures fiunt, & reliqui decubitus, ſi in tempore quidem fiant, opportune prodeſſe poſſunt; intempeſtiva autem nihil juvant.* Hipp. ſcribit: *in* 3. *Epid. b) c.* 7. *Mulierem, in mendacium foro decumbentem,* habuiſſe de naribus ſangvinis eruptionem, quæ tamen poſtea interiit. Quod *Lariſſæ Hypoſteni* eveniſſe etiam Hipp. *in lib.* 5. *Epid. text.* 14. *c)* tradidit. Quod certe ego in multis vidi, ſed proxima æſtate in quadam juvene, quæ, cum ex abortu febre ardenti duobus menſibus laboraſſet, eoque tempore habuerit crebras, largas, de naribus eruptiones ſanguinis, ipſisque aliquantiſper videretur juvari, tamen, quod perpetuo urinas, alvique dejectiones crudas habuerit, ideo labores, dolores longitudinemque paſſa eſt, ac denique mortem obiit. Non tacebo me *Venetiis* quendam *Bononienſem* vidiſſe ardente febre conflictatum, in quo a prima die usque ad decimum quartum, qua die perfecte eſt judicatus, ſangvis e naribus, die nocteque, una cum copioſo & aſſiduo profluvio ventris bilioſo virulento, effluxit, qui tamen, etſi dolores, deliria, vigilias & fere mortem ſuſtulerit, quia maximas vires habuerit, præter exſpectationem ſervatus eſt. Quibus tamen ſymptomaticis excretionibus non eſt fidendum. Sed quid ad excretiones, quæ absque ſignis coctionis in *Epicratis uxore, Clazomenio, Melidia, Chærione* & in eo, *qui in Dealcis horto decumbebat,* & in aliis ſervatis, apparuerunt? Dixerim eas excretiones non fuiſſe ex iis, quas Galen. cum Hipp. ſymptomaticas vocat, ſed potius criticas; cum non absque aliqua coctione, tametſi non perfecta, illuxerint. Intelligimus ex Galeno, Hippocrateque ſymptomaticas eſſe, quæ, nullis coctionis ſignis viſis, ſed omnino crudo morbo exiſtente, apparent: propterea dixiſſe has morborum in principio eſſe malas, neque in principio poſſe quicquam bene evacuari, ut Gal. docuit *lib.* 4. *Aph.* 22. hiſce verbis: *Quare cum morbi in initio ſint ſemper indicia cruditatis, omnino ut tum mala non ſit hujusmodi humorum vacuatio, fieri prorſus non poteſt.* Et Hipp. *in*

b) Ægr. 12. pag. 1080. *c)* pag. 1145.

in 2. Epid. a) dixit: *Judicatoria ſigna non ſtatim apparere.* In principio vero morborum omnia eſſe cruda, vel ex eo cognoſcimus, qvod Galen. 1. *de Criſibus* principium fecerit primum morborum tempus, in quo morbus omnino crudus exſiſtit, habereque terminum ad principium coctionis, quæ ubi incipit apparere, augmentum dicitur, eaque perfecta & abſoluta, ſtatus, quibus duobus temporibus fieri criſes omnes Medici noverunt. Quare prædictorum ægrotorum excretiones non fuere ex Hippocratis Galenique ſententia ſymptomaticæ, ſed criticæ, cum coctionis quædam rudimenta adfuerint. Namque in *Herophonte* die octava urinæ fuerunt melioris coloris, & reſidebant in iis pauca, a quibus die nono ſudore fuit judicatus; qvod vero urinæ non omnino eſſent concoctæ, ideo recidivam illa excretio minabatur, quando bonarum criſium, ut poſtea dicemus, duplex ſit differentia; quædam enim perfectæ ſunt, quibus omnino ægri judicantur, & quædam imperfectæ; hæ aliquo ſigno coctionis conſpecto, id eſt in augmento, fiunt, illæ omnino coctione perfecta, in ſtatu. In *Epicratis uxore* die undecimo urinæ coloratiores cum multo ſedimento fuerunt: & de *Metone* Hipp. *die quinto e dextra nare affatim profluxit ſanguis merus, ſudavit, judicatus eſt; a judicio, urinæ tenues ſubnigræ meliores erant*, qvum antea nigræ eſſent cum nigro ſedimento, quæ ſolent eſſe omnino lethales. In *Clazomenio* item *urinæ perpetuo*, ut ſcripſit Hippoc. *tenues fuerunt, ſed boni tamen coloris & multum habebant ſuſpenſionum diſperſarum.* Atque itidem in *Melidia* & *Chærione* tenues, & boni coloris, quas ex colore aliquam coctionem habuiſſe, notavit Galen. Ex hisque eſto nobis demonſtratum, poſſe quidem naturam excernere humores, vel etiam crudos, ſed hæ excretiones raro bonæ, nunquamque per ſe, quæ aliquando ſalutem, cum exitiales plerumque ſint, non niſi magnis incommodis, pollicentur; nunquamque ita bonas eſſe, ut illis nos fidere debeamus. Quibus una ſi ſignum aliquod illuxerit pernicioſum, omnino exitia-

a) Sect. 1. pag. 998.

les erunt. Itaque colligamus naturam ante coctionem sangvinem sæpius critice, id est, utiliter excernere, sed neque huic excretioni perpetuo esse fidendum: atque hæc obiter a nobis de hac difficultate dicta sint. Nolui enim ita sicco, ut ajunt, pede lectores ad prædictionem ex particularium humorum singulis excretionibus, de quibus nos postea accuratius, his non præmissis ac cognitis, descendere.

CAP. IV.

De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus.

Cum ad singulas humorum excretiones pro salutis ac mortis prædictione descendere minime possimus, ni prius & de *diebus decretoriis*, & *judicatoriis* vocatis, atque *de crisibus*, non minus accurate scripserimus. Horum etenim cognitio videtur necessaria ad rectam omnium excretionum rationem ad prognosin assequendam. Idcirco inprimis de iis sermonem præmittemus. Dicimus itaque, diebus, in quibus morbi finiuntur, has inesse differentias; nam quidam sunt, in quibus observatum est, morbos aut simpliciter resolvi, aut cum aliqua excretione, aut cum abscessu, aut ægros in iisdem quovis modo interire. De quibus Hippoc. *in 3. lib. Prognost. a*) ait: *Febres autem judicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt, simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Deterrimæ vero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt.* Ex quibus Galen. in *Comment.* ait, *dies decretorios* nominari, in quibus morborum fiunt mutationes, aut quod in ipsis ægroti statim liberantur, aut quod in melius mutantur, aut quod moriantur, aut quod in deterius labuntur. Hæ vero mutationes, (quas *judicationes* etiam vocant) fiunt cum quadam evidenti vacuatione, excretioneve, aut abscessu. Itaque ex iis dicimus, dies, quos decretorios, judicatorios, atque criticos Medici vocant, illos esse, in quibus naturæ pugna cum morbo, vel alterius ipsorum victoria apparet; aut in quibus morbos solutos iri, quovis-

Dies decretorii quinam dicuntur.

a) Pag. 43. in fine, & 44. initio.

quovismodo nobis indicatur; aut in quibus ægri moriuntur. Pro decretoriis vero complures ac fere innumeri passim apud Hipp. in libris *Epidemiorum*, *Prognosticorum*, & *Aphorismorum* leguntur ac observantur; ex quo multis visum est, quod in omni die possit solvi morbus, omnesque fere dies posse decretorios dici. Hipp. *in* 1. *Epidemiorum*, *com.* 4. *a*) *text.* 14. hoc expressit: *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus, decimus quartus, vigesimus octavus, trigesimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, octuagesimus, centesimus. Et circuituum, qui judicant imparibus diebus, est primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigesimus primus.* Et *in libro quarto Aphorism.* 36. eosdem expressit; dicens: *Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto; qui vero non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem & recidivam.* Non desunt, qui omnes ad vigesimum usque decretorios fecerint. *Diocles*, ut Galen. *in* 1. *lib. de diebus decret. cap.* 9. scribit, primum & secundum diem non raro decernere affirmavit, forte, quod primo die febres varie resolvantur, atque etiam quod ex Galeno *in lib. de Crisib. cap.* 17. aliquis morbus ad statum pervenire etiam prima die possit; non raroque contingit, ut una die moriantur homines, uti sunt Apoplectici, & qui repente suffocantur: sed tamen raro crises atque judicia prima & secunda die fieri possunt, quando humores longiori spatio ad maturitatem perveniunt. Tamen non negandum erit, non raro spectari excretiones prima & secunda die, sed hæ omnes pravæ exsistunt, ut superiori capite satis est demonstratum. De tertio vero, quarto, & quinto nulli dubitant, hosque dies esse, in quibus non raro judicia animadvertantur. Sextum quoque esse decretorium, *Gal. in* 3. *de dieb. decret.* concessit, sed plerumque in ipso difficile ac incertum fieri judicium. In quo die *Larissam virginem* fuisse in-

a) Pag. 956.

te-

tegre judicatam Hipp. *Epid.* 1. *a*) *text.* 4. ita tradidit: *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata.* Septimum non solum esse decretorium, sed omnium validissimum esse, omnes fatentur. Octavum ex paribus decretoriis feciſſe Hipp. nuper vidimus. *Et in libr.* 4. *Epid. b*) plures ægrotos ea die judicatos meminit. De nono ab aliquo non dubitatur. Decimum quoque judicatorium feciſſe aliquando visum est Hipp. *c*) cum dixerit: *Decimo sudavit, sputa subcocta, judicatus est;* & in 6. *Epid. d*) *mulierem,* quam in *Cranone* curavit, decima die sudores, ut Gal. placuit, bonos habuisse, scriptum reliquerit. Gal. *in Comment. Historiæ Pythionis* non plane e numero decretoriorum dierum detrahendum decimum diem affirmavit: idem de duodecimo & tertio decimo dicunt, cum tamen raro aut nunquam, & neque recte hi dies judicent. Decimum quartum post septimum præcipuum obtinere locum Gal. docuit. De decimo quinto, & decimo octavo, qui inter decretorios vere recenseri non debent, dicunt, quod in ipsis & in singulis aliis aliquando morbi resolvuntur. Ceterum etsi aliquando in iis omnibus morbus aliquis possit judicari, tamen non hos omnes judicatorios merito Gal. & alii Medicinæ Auctores fecerunt, sed eos tantum, in quibus frequentes & multæ judicationes morborumque mutationes spectantur. At ut vere judicatorii cognoscantur, Hippocratis regulæ erunt observandæ. Quando non omnes dies, sed eos tantum, qui quaternis septenisque circuitibus dierum fiunt, esse decretorios Galen. *in primo Epidemiorum,* hisce verbis expressit: *Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretoriis, omnium esse decretoriorum validissimos, qui quaterno, vel septeno circuitu fiunt.* Sed de horum cognoscendorum regula Hippocratem nunc audiamus, qui *in lib.* 3. *Prognosticorum e*) ita habet: *Itaque primus impetus hunc in*

a) Ægr. 12. pag. 1110. *b*) Pag. 1121. in fine, text. 3. *c*) Lib. 3. Epid. pag. 1059. Ægr. 1. in historia Pythionis. *d*) Sect. 3. text. 5. p. 1174. *e*) Pag. 44. lin. 2.

in modum finitur, ſecundus vero ad ſeptimum producitur, tertius ad undecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum ſeptimum, ſextus ad vigeſimum. Hi ergo ex morbis acutiſſimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur. Et *in ſecundo libro Aphoriſmorum* 24. *Septenorum quartus eſt index, alterius ſeptimanæ octavus principium. Eſt autem & undecimus contemplabilis, ipſe enim quartus eſt ſecundæ ſeptimanæ. Rurſus vero & decimus ſeptimus contemplabilis, ipſe ſiquidem quartus eſt a decimo quarto, ſeptimus vero ab undecimo.* Ex quibus ſupra viginti ſi addamus quatuor, vigeſimum quartum decretorium faciemus, & ab ipſo addentes ſecundum quaternarium, cujus principium eſt vigeſimus quartus, faciemus vigeſimum ſeptimum, & hoc ordine, trigeſimum primum, trigeſimum quartum, trigeſimum ſeptimum, quadrageſimum, quadrageſimum quartum, quadrageſimum ſeptimum, quinquageſimum primum, quinquageſimum quartum, quinquageſimum ſeptimum, ſexageſimum, ſexageſimum quartum, ſexageſimum ſeptimum, ſeptuageſimum primum, ſeptuageſimum quartum, ſeptuageſimum ſeptimum, octuageſimum, octuageſimum quartum, octuageſimum ſeptimum, nonageſimum primum, nonageſimum quartum, nonageſimum ſeptimum atque centeſimum. Quare tot erunt dies decretorii vocati, in quibus ſæpiſſime morborum fiunt mutationes & judicia, & ſolutiones; addunt quoque Hipp. & Gal. tertium, quintum & nonum, ut ex *libro quarto Aphoriſmorum a*) apparet. Non minus & ſextum. Hippoc. vero hos omnes diviſit in *decretorios* atque in *indicatorios*. Hos eſſe quartum ſeptimi, undecimum decimi quarti, & decimum ſeptimum vigeſimi, & vigeſimum quartum vigeſimi ſeptimi, & trigeſimum primum trigeſimi quarti, & trigeſimum ſeptimum quadrageſimi, & ſic de aliis omnibus, primus quaternarius indicat, quod in altero eſt futurum, & tertius quod in quarto, & quintus quod in ſexto & ita de aliis. Et hoc eſt, quod Hipp. in Aphoriſmis: *b*) *ſeptenorum quartus eſt index.*

a) Aphor. 36. *b*) Sect. 2. 24.

De quo Hippoc. *in* 4. *Aphor.* 71. ita habet: *Quibus ſeptima judicatur, his nubeculam habet quarta die urina rubram, & alia ex ratione;* & Gal. *in comment.* ait: *Nam cum quarta dies ſit index, quemadmodum ipſe edocuit, & qualis ſit futura ſeptima præmonſtret, omne quod ipſa dignum effatu ſignum coctionis apparuerit, futuram ſeptima die judicationem oſtendit, adeo quod non ſolum rubra aliqua nubes in urina apparens, antea non viſa, judicationem ſignificat; ſed & alba multo plus ipſa, adhuc autem magis enæorema, (latime craſſamentum quoddam ſuſpenſum, & velut conglobata nubecula, media in urina penſilis, dici poteſt) æquale atque conſiſtens, ſibique ipſi cohærens, criſin fore prænuntiant. Si vero velociter admodum morbus moveatur, & mutatio coloris & conſiſtentiæ, ſunt ſufficientia ſigna futuræ judicationis: tenuis itaque urina, ſi mediocriter craſſa efficiatur, & ſi alba rubra fiat, in tali morbo judicationem ſignificat.* Ex quibus apparet, quod coctionis ſignis non tantum in urinis, ſed in aliis quoque excrementis, quarto die, vel aliquo alio die, contemplabili, vel indice apparentibus, ſeptimo futura bona judicatio nobis indicabitur; & ſic mala, eodem die cruditatis & malignitatis ſignis conſpectis. Quam rem maxime a Galeno in *Commento* illuſtratam habemus. *Cherion a)* vigeſimo judicatus, decimoſeptimo, qui eſt vigeſimi index, habuit urinas melioris coloris cum ſubſidentia. Quare contemplabiles indicesque dies ideo ſunt appellati, quod perpetuo indicent judicationes in altero quaternario futuras; & decretorii, quod ipſi judicent: ſed aliquando confunditur hic ordo, ut quandoque indices fiant decretorii, & decretorii indices. Quare tot ſunt dies vere decretorii & indices, quot in febribus continuis ad prædictionem conſiderantur, & ipſorum loco eſt circuitus acceſſionum numerus in febribus intermittentibus: nam, ut Hipp. *b)* habet *tertiana febris ſeptenis circuitibus terminatur;* atque quarta acceſſio erit index ſeptimæ, ex ipſa poterimus ferre judicium de ſeptimæ exitu. De qua re

Dies Indices quare ita vocati.

a) Ejus vide hiſtoriam lib. 3. Epidem. Ægrot. 5. pag. 1072. b) Aphor. Sect. 4. 59.

re Galen. *in lib.* 3. *Prognoſt.* ita ſcripſit: Ut enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præſenſionem futuræ indicationis; ita per intermittentes annotationes, ut, quod per continuas ſeptimus dies valet, id per intermittentes ſeptima circuitio præſtat: ob id igitur exquiſita tertiana ſeptem circuitibus, non diebus ſeptem; judicari natura ſolet; quin etiam, quod quartus dies a principio numeranti adverſus ſeptimum eſt, id quarta circuitio adverſus ſeptimam circuitionem. Quartus enim dies ſeptimi index eſt, & item quarta circuitio ſeptimæ index. Itaque in intermittentibus febribus acceſſiones, atque in continuis, dies obſervamus, qui, ut dixi, ſunt partim *judicatorii*, quod in ipſis fiant in morbis mutationes & judicationes, partim *indicatorii*, quod indicent in altero quaternario mutationes & judicia. Adduntur alii, qui vocantur *intercalares* atque *intercidentes*, cujusmodi ſunt, tertius, quintus, ſextus, nonus, vigeſimus primus, in quibus quandoque fiunt judicationes, ſed tamen raro, & quæ neque bonæ, neque certæ ſunt; quia nimirum fiant a natura morbo irritata ac provocata, ex quo aliquibus etiam *provocatorii* fuere nominati. Ceteri alii omnes dicuntur *non decretorii*, uti, eſt primus, octavus, decimus, duodecimus, tertiodecimns, decimus quintus, & decimus ſextus, decimus octavus, & decimus nonus, atque alii item plures omnes, quippe qui ultra decretorios, indices, atque intercidentes ſunt; atque tot ſunt dies decretorii & ipſorum præcipuæ differentiæ, de quibus qui plura deſiderant, legant libros Galen. *de Diebus Decretoriis*, & quorundam recentiorum Medicorum, qui e iis ſatis accurate ſcripſerunt. Nunc unum, priusqam de prædictione ab ipſis diebus agamus, ſuperfuiſſe nobis attingendum, certe ſcimus, quod a multis ſane, quo ſcitu difficilius, eo a vidius deſideratur, quippe de cauſis dierum criticorum, de quibus ſane quædam attingam. Jam ſciunt omnes, plures cauſas a viris eruditis afferri. Pythagoreorum plures ad vim numerorum retuliſſe dies decretorios dicitur, quod Deus naturaque certis numeris gaudeat:

Dies intercalares atque intercidentes quinam.

Dierum criticorum cauſæ.

Aſtrologi ad varios aſpectus ſtellarum errantium & fixarum; alii ipſorum, ut Galen. ad lunæ aſpectus; alii ad ſolis lunæque ſpeciatim aſpectus, eo modo, quo quidam viri eruditiſſimi ſtuduerunt probare maris fluxum & refluxum, augmentum & decretionem exinde concitari: *Amatus Luſitanus,* Medicus Hebræus, ad harmonicam conſonantiam: *Ludovicus Lemoſius,* qui de prædictione doctiſſime ſcripſit naturam fecit criſium, criticorumqve dierum, auctorem, præſertimque expultricem, humoris copiam, acceſſiones, morbos ipſos, atque ambientis naturam: *Hieronymus Fracaſtorius,* Philoſophus & Medicus præclarus, ad motum proprium humoris melancholici omnem dierum criticorum cauſam retulit: Nos vero non ad hujus ſolum humoris motum, ſed bilis atqve pituitæ; ita ut ex propriis motibus humorum exuberantium mutationes judiciaqve in qvibusdam terminatis diebus fiant. Humores enim bilioſos & acutos ſcimus nos alternis diebus moveri, qvaternis craſſos melancholicos, atqve uſtos, qvotidie pituitoſos. Hinc Hipp. *in* 4. *lib. Aphor.* 61. ſcripſit: *Febricitanti, niſi diebus imparibus febris reliquerit, ſolet reverti:* qvaſi febres, omniumqve maxime ardentes, diebus imparibus, ex acutorum humorum, a qvibus excitantur, natura, apta moveri de tertio in tertium, judicari optimum ſit. Quod Gal. in libello Dogmatum Hipp. confirmat, dicens: *acutos morbos magna ex parte diebus imparibus judicari.* Qui etiam in 3. *Epid.* ſcriptum reliquit, easdem febres ſolitas eſſe accedere diebus imparibus; proinde rariſſimum eſſe notat, qvod Hipp. *in illo libro a*) dixerat, qvippe plerosqve ægrotos in ea conſtitutione habuiſſe acceſſiones diebus paribus. Quod egregie Hipp. *in* 1. *Epid. b*) ita expreſſit: *Quæ diebus paribus accedunt, paribus judicantur, quorum vero ſunt in imparibus acceſſiones, imparibus judicantur.* Ex qvo Hipp. dies criticos coïncidere cum acceſſionum motibus affirmat. Qvam rem Gal. *in com.* perbelle notavit hiſce verbis: *Sæpius fieri in acceſſionibus judicia, tum quod in iis humores vehementer moveantur,*

a) Lib. 3. Epid. pag. 1085. *b*) Sect. 3. pag. 964.

antur, & veluti ebullientes erumpant ſanguinis eruptione, vel ſudoribus, vel vomitibus, vel dejectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel menſtruo in mulieribus; tum propterea, quod id temporis ad excernenda illa impellatur natura, ſimul quod gravata & afflicta ad excernendum irritetur, ſimul quod illis magis fuſis & diſcretio noxiorum humorum promptior & judicium fiat proclivius. Qvare ab una eademqve cauſſa & acceſſiones & dies judicatorios fieri, eſt neceſſarium. Hinc Hipp. ex acceſſionum varietate, id eſt, ab ipſis paribus accedentibus pares dies criticos conſtituit, & impares ab acceſſionibus imparibus. Qvos ipſe *in* 1. *Epid. com.* 3. *a*) *text.* 14. ita expreſſit, dicens: *Eſt autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, ſextus, octavus, decimus, decimus quartus, vigeſimus octavus, trigeſimus, quadrageſimus octavus, ſexageſimus, octuageſimus & centeſimus. Circuituum vero, qui judicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undemus, decimus ſeptimus, vigeſimus primus, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus primus.* Qvoniam vero fit, qvod raro exſuperant humores puri & ſimplices, ſed mixti, bilioſis fere perpetuo melancholicorum uſtorum portio aliqva permiſcetur, & non raro pituitoſorum; ideo non ſimplices bilioſorum, aut melancholicorum, aut pituitoſorum motus apparent: quare ab eadem cauſſa fient dies judicatorii, ex qva acceſſiones. Sed dicet lector, a qvibusnam fiunt acceſſiones? a motu proprio humorum; & ſi rurſus proprii humorum motus a qvo fiant, petierit, dicam nondum vere cognitum eſſe, neqve ad nos pertinere qvæſtionis iſtius reſolutionem. Humorum itaqve motui addimus quoque naturam ac excretricem facultatem; hæc excernit, quod concoctrix debito tempore concoquit, proinde ſervat certos dies ad excretionem faciendam, qui ſunt, ut dictum eſt, dies vere decretorii, quos diviſimus in *decretorios, indices,* atque *intercidentes ſeu provocatorios,* in quibus & in aliis quoqve, quos *non decretorios* vocavimus, aliquando natura ante tempus excernens, irritata aut provocata humorum aut qualitate acri venenoſa, aut copia humo-

a) Pag. 965.

rum, mutationes morborum atque judicia facit. Atque hæc obiter a nobis de hac re dicta ſufficiant.

CAP. V.

De prædictione a diebus decretoriis.

Salus aut mors quomodo ex diebus decretoriis cognoſcitur.

Ex diebus criticis ſeu decretoriis & ſalutem & mortem Medici prænoſcunt, quatenus in ipſis ſigna coctionis & alia bona apparent, ex quibus, quarta die obſervatis, aut criſin futuram ſeptima, aut morbi quovismodo ſolutionem merito omnes ſperant. In morbis ſpirituoſarum partium ſputa, in febribus urinas, atque in ventris affectibus dejectiones Medici debent obſervare. Quæ omnia in die aliquo decretorio, aut indice, bona conſpecta, ſanitatem futuram denotant; & quæ cruda, ut dictum eſt, longitudinem laborem, dolorem, recidivam, aut demum mortem ipſam: una vero cum ſignis exitioſis crudæ urinæ in febribus, aut ſputa in morbis ſpirituoſis, & in ventris affectibus dejectiones, mortem proculdubio in proximo altero decretorio; quod *uxori Dromeadæ a*) contigit, cum quarta die (quæ obiit ſexta) comatoſa, ſtillas ſanguinis ex naribus habuerit, cum urinis paucis oleoſis, quæ ſunt pernicioſa ſigna in quarta die, quippe ſigna decretoria. Signa vero coctionis & bona, etſi conſpiciantur in intercidentibus diebus, quicquam certi ad prædictionem non ſignificant, ſed potius mala eſſe ſuſpicandum erit; tametſi non negandum quoque ſit, quosdam ſervatos ſexta die, ſed rariſſime & non ſine recidivis. Obſervant quoque optimum eſſe, ſi imparibus diebus morbi acuti, febresque præſertim ardentes, ſigna bona habuerint, certumque præſagium facere dicunt; incertum, non bonum, & cui non ſit fidendum, ſi paribus diebus, in prædictis acutis morbis, vel ſigna coctionis vel mutationes conſpiciantur, ex quo Hipp. ut dictum eſt *in* 4. *lib. Aph.* 61. dixit: *Febricitanti, niſi in diebus imparibus febris reliquerit, ſolet reverti:* quod tamen falſum eſſe Gal. *in Comm.* clare demonſtravit, ac etiam Hipp. *in* 3. *Epid. b*) 3. *tit.* confirmavit, cum dixerit: *Acceſſiones plerique diebus paribus habebant.* Quod tamen

Judicationes bonæ vel malæ quibus diebus fiunt.

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 11. pag. 987. b) Pag. 1085.

tamen rarum fieri, Gal. *in Comm.* docuit; cum proprium sit omnium ardentium febrium & peracutorum morborum, imparibus diebus ut resolvantur. Malasque propterea, non fideles judicationes esse, quæ eveniant diebus paribus, Gal. *in* 3. *Epid.* ita docuit: *Si accessiones diebus paribus fiunt, a principio statim ad sextum diem, pessimum indicium fore prænunciant. Interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moveantur, quarto die pravam habentem accessionem ad diem sextum de vita decedere.* At hoc plerumque veritatem habet, quoniam non pauci fuerunt recte sexta qvoqve die judicati, cujusmodi fuit *virgo Lariſſæ*, de qua Hippoc. *a*) ita habet: *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata,* & Galen. *in* 6. *Epid.* mulierem, qvam Hipp. *b*) in *Cranone* curavit, decima die habuisse bonos sudores statuit. Colligimus itaqve, qvod morbi accedentes diebus imparibus, iisdem judicari debebunt, & ubi paribus hi judicentur & resolvantur, qvicqvam boni ac certi non habere. Contra qvoqve diebus imparibus longos, ut Gal. *in lib.* 3. *de dieb. decret.* tradidit, morbos judicari, qvi paribus moveri deberent, bonum non erit, imparibus scilicet moveri & judicari; judiciumqve neqve bonum majori ex parte fiet. Atqve hæc sunt de prædictione a diebus decretoriis, a quibus potius tempus futurorum judiciorum in morbis, & resolutionem prænoscitur, qvam vere qvicqvam certi ad salutem haberi qveat. Nam signa coctionis, etsi in diebus decretoriis bona esse constant, tamen eadem erunt, & idem significabunt, in omnibus diebus conspecta; etsi negandum tamen non sit, salutis signa, in diebus decretoriis conspecta, longe certius & fidelius salutem prædicere, & mortem cruditatis signa, eaqve prava. Addamus regulam aliam ad prædictionem a decretoriis diebus, quam Hippoc. in *lib.* 3. *Progn. c*) 33. ita expressit: *Si quibus horum cœpit dolor primo die, quarto premuntur magis, septimo vindican-*

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 12. p. 1110. *b*) Vide Lib. 6. Epid. Sect. 3. text. 5. pag. 1174. *c*) Pag. 46. lin. 5. & seq.

cantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quinto conflictantur magis, deinde vindicantur nono aut undecimo. Quod si quinto die incipiunt dolore vexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accedant, quartodecimo morbus finietur. Sed his præmissis potius in gratiam crisium cognoscendarum, ad ipsas modo declinemus.

CAP. VI.

Quid Crisis sit, quotuplexque, & quomodo fiat.

Præmisimus accuratam criticorum dierum tractationem, ut crisium qvoqve cognoscendarum cognitio illustraretur; cum diversarum crisium ratio possit commode in dierum criticorum causas referri, qvod propterea tunc temporis ad excretionem natura moveatur, illisqve statutis diebus humores noxios excernat. Sed hæc inferius accuratius cognoscentur, si modo quædam, etiam scitu necessaria, præmiserimus, nimirum in primis qvid ipsa crisis dicatur, qvotqve habeat differentias atqve causas. Qvod ad primum attinet, per crisin omnes fere intelligunt naturæ & morbi conflictum, seu melius judicium, unde dies critici, id est, judiciales dicti sunt â κρίνω, qvod est judico, aut â κρίσι, id est judicio, quod in ipsis de naturæ morbiqve exitu fiat judicium. Neqve hoc nomen a Medicis inventum putat Gal. at a qvopiam vulgari potius, qvi cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronuntiavit, quod judicium tunc de vita ægrotantis ageretur: neqve enim Medicorum aliqvis, ut ait Gal. primus invenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qvi præsens esset, conturbaretur, atqve ideo exclamaret, & crisin, id est, judicium rem ipsam nominaret, aut ἀπὸ τῦ κρίνειν, id est, secerno, qvod in optima veraqve crisi humores noxii secernantur, & postea excernantur, ut Gal. *in lib. 2. Aphor.* docet. Per crisin vero plures plura intelligi voluerunt. Nam teste Gal. *in 1. lib. de crisib. cap. 1. & 2.* qvippe aut subitam in morbo mutationem, aut ad meliorem statum inclinationem, sive solam agitationem, qvæ antecessit, vel omnem morbi solutionem, aut illam tantum, qvæ bo-

Crisis quid.

na

na ſit. Ceterum Gal. *in lib. 3. de Criſibus cap. 1. & 2.* dixit: Criſin eſſe ſubitam præcipitemqve in morbo mutationem, vel ad ſanitatem, vel ad exitium factam. Idem *in lib. 2. Aph. 13.* ita expreſſit: *Criſis (id eſt judicatio) eſt ſubita in morbo, vel ad ſanitatem, vel ad mortem mutatio. Fit autem natura ſeparante a bonis mala, & ad excernendum præparante.* Hujuscemodiqve permutationes, qvando repente in morbo fiunt, Hipp. criſes, judicationes vocare ſolet, in qvibus nonnunqvam integra ſanitas reſtituitur, aut moritur æger; nonnunqvam vero magna fit ad ſalutem, vel ad mortem permutatio, ut Gal. *in eod. lib. Aph.* affirmavit. De qva etiam *in lib. 3. de Criſibus* dixit: *Sola igitur ſubita ad ſanitatem converſio ſimpliciter criſis nominatur, & quidem omnino fit per manifeſtas quasdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus. Quicunque enim aliter quieverint, màlignius retrocedunt:* antecedit autem hujusmodi excretiones & abſceſſus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Qvare ex Gal. Criſis, uti dictum eſt, ſubita præcepsqve in morbo mutatio eſt, vel ad ſanitatem, vel ad mortem. Hanc malam & iſtam bonam Criſin vocat Gal. *in lib. 3. de Criſibus.* Verum Gal. tametſi, ut dictum eſt, *in 1. lib. de Criſibus cap. 1.* ſcripſerit ſubitam in morbo mutationem, inclinationem ad meliorem ſtatum, ſolam agitationem, qvæ bona tantum eſt, criſin appellari poſſe, tamen *in lib. 3. de Criſibus cap. 1. & in 2. Aphor.* apertius Criſin diſtinxit a morbi ſolutione, quæ fit aut morbo emarceſcente, aut ægroti viribus paulatim diſſolutis; mutationemqve ſubitam in morbo, vel ad ſanitatem, vel ad mortem, Criſin eſſe voluit, proptereaque hujusmodi permutationes, qvando nimirum repente in morbo fiunt, & in qvibus nonnunqvam integra ſanitas reſtituitur, aut moritur æger, nonnunqvam vero magna fit ad ſalutem, vel ad mortem permutatio, Criſes, ſeu judicationes Hipp. vocaſſe, dixit. Quas Criſeos in morbis mutationes Hipp. breviter ſane, ſed divine hiſce verbis *in 1. Epid. a)* eſt complexus: *Ad ſalutem aut mortem, vel inclinatio ad melius, aut* Criſium differentiæ.

a) Sect. 3. pag. 965.

ad pejus: qvod omnes in morbis, ut Gal. ait, mutationes ſint vel ſtatim ad ſalutem, ut optimæ criſes; aut ad mortem, ut peſſimæ; aut ad melius inclinare aut ad pejus; has imperfectas & malas criſes vocant, illas bonas & imperfectas. Sed Gal. *in lib.* 3. *de Criſib. cap.* 1. ſex ait eſſe omnes numero mutationes, qvæ in morbis obſervantur; primas duas eſſe ad ſalutem atqve interitum ſubitas mutationes, qvas bonas & malas criſes vocat; duas alias, qvæ paulatim non confertim & ſubito fiunt, aut morbo qvidem marceſcente, aut viribus ægroti diſſolutis; alias duas miſtas ex his atqve ex primis, qvippe ex iis mutationibus, quæ paulatim & confertim fiunt; qvando nimirum ſubita qvidem aliqua in morbo ad melius vel ad pejus mutatio facta fuerit, & deinceps usqve ad omnimodam ſolutionem, vel mortem reliqvum totum emarcuerit: ita ut exempli gratia, ſi quis ſeptima die aut excretione, aut abſceſſu, aut decubitu fuerit non perfecte judicatus, poſtea nulla amplius facta mutatione, ſenſim ac ſenſim reliqvum morbi conſumatur, aut ſenſim viribus diſſolutis ægri intereant. Addamus duas alias non dixerim mutationes, ſed potius ſolutiones morborum ad ſanitatem, aut virium ad exitium. Atqve tot ſunt in morbis mutationes, quas, etſi non proprie, dici criſes poſſe aſſerimus. Ceterum veræ criſes qvatuor tantum ſunt, qvippe ſubitæ mutationes ad ſanitatem & ad mortem, aut ad melius, aut ad pejus. Ex qvibus has primo colligimus eſſe Criſium primas differentias, qvippe primam ſubitam mutationem ad ſanitatem, qvæ eſt perfecta optima Criſis, qvod omnino ægrotum a morbo liberet; & alteram ad mortem, qvæ perfecta, & peſſima, cum continuo ægrotum interimat; tertiam ad melius, qvæ eſt bona ſed imperfecta, propterea, qvod non prorſus hominem ſanet; atqve qvartam ad pejus, qvæ & ipſa peſſima eſt ac imperfecta, qvod & ipſa non continuo hominem perdat, ſed paulo poſt. Longe plures differentias alii fecerunt Criſium, qvippe qvod ipſarum quædam bonæ, qvædam malæ ſint, qvædam perfectæ, qvædam imperfectæ, qvædam fideles & certæ, qvædam non, qvædam

ma-

manifeſtæ, qvædam obſcuræ, qvædam periculoſæ, & qvædam citra periculum, & demum qvædam per dies indicatorios ſignificatæ, & qvædam absqve ulla indicatione prærumpentes. At qvod eæ omnes differentiæ bonis ac malis comprehendantur, propterea de bonis tantum & malis agemus. Qvandoqvidem qvæ bonæ ſunt certe fideles, perfectæ aut imperfectæ, manifeſtæ aut obſcuræ, diebusqve indicibus ſignificatæ, citraqve periculum exſiſtunt. Contra malæ qvippe infideles, non die decretorio ſignificatæ, obſcuræ, imperfectæ, periculoſæqve. Sed priusqvam de iis agamus, videamus prius, a qva cauſſa criſes fiant, qvam rem Gal. *in lib. 2. Aph. de veris Criſibus,* ita expreſſit: *Fit autem natura ſeparante a bonis mala & ad excernendum præparante. Non temere igitur in tali turbatione graviter ſe habent.* Ex qvibus patet naturam ipſam eſſe qvæ, humores dum ſtudet bonos a malis ſegregare, malosqve excernere, criſes faciat. At alias a nobis demonſtratum eſt, naturam ipſam ad criſes faciendas moveri, aut ab humoribus noxiis plane ſecretis a bonis, aut ab iisdem etiam nondum ſeparatis a bonis, qvalitate, vel copia expultricem internorum viſcerum moleſtantibus. Ex qvo & naturam & humores criſium cauſas eſſe, liqvido conſtabit. At has criſes ab aliis in morbo factis mutationibus diſtingvent excretiones aut abſceſſus ſubſecuti. Propterea criſes perfectas optimasqve dicimus, in qvibus humores noxii omnino fuerint excreti, poſteaqvam ipſos a bonis natura ſeparaverit, qvod concoqvendo agit. Aliarum vero mutationum in morbis vere non criticarum, qvas verius ſolutiones appellant, aliæ qvidem cauſæ exſiſtunt, qvippe vincente natura, aut humores crudi, craſſi ac lenti, ad motum difficiles, ſed coctione primo extenuandi, & abſumendi, qvo morbus paulatim marceſcit, usqve ad omnimodam ſanitatem; aut morbo ipſo vincente, eiqve natura ſuccumbente, virium proſtratio, qva natura paulatim a morbo conſumitur; atqve hoc eſt, qvod Gal. *in 3. lib. Criſ. cap.* 10. ita habet: *Eſt autem primum & maximum in morbis mortalibus ſignum, quod ſine criſi mors ſit ſubſecuta,*

Criſium cauſæ.

virium imbecillitas. Nam virtus ita proſtrata ad pugnam contra morbum non excitatur. Atque hæc de criſium cauſis in communi, qvas accuratius etiam poſtea de ſingulis criſium differentiis acturi explicabimus. Nunc videamus, qvinam morbi criſibus terminentur, ſeu judicentur, & qvi non.

CAP. VII.

De morbis, qui per Criſim terminantur, & de iis, qui absque Criſi finiuntur.

Acutos tantum magnosqve ſive vehementes morbos criſibus terminari, vel ex eo cognoſcetur, qvod nunqvam in parvis criſes fieri obſerventur. De veris autem loqvimur, qvæ teſte Galeno *in libr.* 3. *de Criſibus cap.* 4. omnino fiunt per manifeſtas qvasdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus. Demonſtratum qvidem eſt has criſes naturam movere, irritatam vehementer a magnitudine ſeu vehementia morbi, qvod idem eſt, ac ſi dixerimus, a qvantitate accidentium, qvibus magnitudo ſive vehementia morbi, ut docuit Galenus *in eodem libro de Criſibus,* dignoſcitur. Neceſſarium enim eſt, ut ipſe qvoqve *in ſecundo lib. Aph.* ait: *ob morborum magnitudinem, ac caſuum vehementiam vel cito vires poſterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitari, ſi modo, quos invaſerint, exſuperent, bonam ſequi judicationem, ſin autem exſuperentur, malam.* Ex quibus conſtat magnum vehementemve, quod idem eſſe ex Galeno in nuper citato *lib.* 3. *de criſibus* conſtat, morbum criſi tantum judicari ac terminari, a parvo enim natura non irritatur ad excretionem. Hinc Hipp. *in libro ſecundo Aph.* 13. ait: *Quibuscunque judicatio ſit, his nox gravis ante acceſſionem eſt.* Natura enim, ut in comm. docet Galen. ſeparante a bonis mala & ad excernendum præparante, non temere in tali turbatione graviter ægroti ſe habent. Hinc præcedunt accidentia multa & magna, quæ & valde turbant exagitantqve ægrotos, tum etiam quæ timorem inſpicientibus, ut, ait: Gal. *in* 3. *de*

Morbi quinam per criſin terminantur, quinam vero non.

criſibus

criſibus cap. 2. inducant; licet deceat Medicum generoſum neque turbari, neque futurum eventum ex ipſis ſymptomatis ignorare. Quam rem probe expreſſit Galen. *in* 3. *de criſib. cap.* 10. hiſce verbis: *Futuram autem præcognitionem ex eo, quod urgeatur, ac vehementer irritetur natura a morbo, atque ex ſubita præter rationem circa corpus facta perturbatione: omnino enim fit aliqua novitas, quando criſis futura eſt, vel circa reſpirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel viſum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorum, quæ ſæpe diximus, quæ uno nomine ſummatim judiciaria accidentia, & ſigna appellamus. Quare etiam, quod ab Hippocrate* in Aphoriſmis *a*) *dicitur,* quibuscunque criſis fit, his nox moleſta, quæ antecedit acceſſionem, *eſt ipſum, quod nunc nos dicimus.* Addimus quod criſes, cum fiunt in morborum acceſſionibus, (concurrere enim in idem tempus criſes, cum morbi acceſſione Galen. docuit) etiam in morbis, habentibus acceſſiones, manifeſtius fient, qui omnes magni vehementesque ſunt. Quare colligamus morbos magnos ac vehementes per criſes terminari, nequaqam vero parvos & exiles, a quorum parvitate (quando parvi dicantur, *in* 3. *de criſib. cap.* 24. ex Galeno, qui multis magnisque ſymptomatibus carent) cum natura ad excretionem irritari nequeat. Hinc Galen. *in ſecundo libro Aphoriſmorum,* dixit, acutos magnosque morbos in parvo tempore magnas facere mutationes, quarum quæ repente fiunt, criſes Hippocratem appellare. Magni itaque morbi ſunt, qui per criſes judicantur, & parvi citra criſes, quod, ut dictum eſt, ab ipſis natura non irritetur ad humorum excretionem. Sed hoc tamen accuratius erit cognoſcendum; cum, ut Galen. monuit, debiles qvidem & parvæ febres qvandoqve valde malignæ ſint. Sæpe enim Medici decipiuntur, cum febres exterius debiles & parvas obſervent, putantes vere parvas & debiles eſſe, cum tamen valde magnas eſſe reipſa comprehendatur; cum præſertim (etſi calore vehementi carere exterius videantur,) multa ſævaqve accidentia habeant,

a) Text. 2. Aphor. 13.

beant, a qvibus magnæ & non parvæ ſunt, veluti ſunt vigiliæ, deliria, difficiles reſpirationes, inqvietudines & alia hujusmodi, qvæ magnum eſſe morbum teſtantur. Hinc Hippoc. phrenitides qvasdam debiles, imbecilles, & obſcuras vocavit in *Prorrheticis a*) valde phreniticas. Qvare hi morbi (qvos merito Medici malignos appellant) criſibus ſolent terminari, qvod & ipſi habeant accidentia multa & magna, qvibus natura ad excretionem humorum noxiorum poteſt irritari, & excitari. Sed jam doceamus, qvibus ſignis futuræ criſes poſſint prænoſci.

CAP. VIII.

De ſignis criſes futuras ſignificantibus.

Cum cognitum a nobis ſit, morbos magnos vehementesqve tantum per criſin terminari ſeu judicari; nunc videndum eſt, qvibusnam ſignis criſes futuræ prænoſcantur: ſed de perfectis cognoſcendis ſermonem faciemus, cum eæ certa ratione, teſte Gal. *in* 3. *de Criſ. cap.* 4. præſciri poſſint; veluti imperfectæ non certa ratione, ſed conjectura potius poſſunt prænoſci: qva notitia Medici (qvod maximum in medicina eſt) poſſunt præcognoſcere, & prædicere futuras criſes, & qvo tempore fient, & etiam, ut paulo poſt docebimus, qvalibusnam criſibus ſeu excretionibus, ſive abſceſſibus, ſint futuræ. Itaqve vere qvidem a nobis ſcriptum eſt, non niſi morbos magnos vehementesqve per criſin terminari, atqve hos etiam non terminari per criſin, ni virtus ſatis in corporibus robuſta & firma fuerit: ſi modo verum eſt, criſin fieri morbo naturaqve invicem colluctantibus; qvo pacto enim natura prælangvida pugnam audebit tentare cum morbo graviſſimo? Ob morborum enim magnitudinem ac caſuum vehementiam Galen. dixit, vires vel cito proſterni & nullam fieri criſin, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, moliri evacuationem. Qvare in magnis vehementibusqve morbis, & in corporibus robuſtis certo poterimus criſes prædicere, & qvo majores vires

a) Lib. 1. text. 34.

res, & una robuſtiores erunt, eo certius & citius poterit criſis prædici. Ceterum cum nobis non ſatis ſit, hoc cognoviſſe, qvippe in magnis morbis, viribus exſiſtentibus firmis, futuras criſes certo prædicere nos poſſe, ſed opus eſſe, ut etiam inſtantes criſes animadvertamus & poſſimus aſſidentibus, ac etiam ægrotis, ſi ſalutares futuræ ſint, eas præſagire; ideo omnia illa ſigna, qvibus criſes inſtantes innoteſcunt, nunc deſcribemus. Qvæ ex Hippocrate, atqve Galeno, ſunt Ægrotantium corporum turbationes vehementes, morbi idea, magnitudo, natura, motus, mos, coctiones, cruditates, rigores, anni tempus, regio, præſens conſtitutio, ægrotantis natura, ætas, victus, anteacta, & alia hujusmodi ſimilia. Ex his enim Gal. *lib.* 1. *de Criſib. cap.* 8. & *in* 2. *lib. Aph.* inſtantes, ac futuras criſes prænoſci tradidit. Ceterum horum qvædam particulatim videntur facere ad criſes has futuras, qvædam ad bonas atqve malas cognoſcendas, & qvædam ad tempus, qvo ſint exſpectandæ, qvod interſtingvendum. Hoc enim denotare videntur dies indicatorii, in qvibus aliqvod criticum ſignum illuxerit, ſive in humoribus concoctio, ſive cruditas, ſive aliud ſignum. De qvibus Hippoc. *in lib.* 4. *Aph.* 71. ait: *Quibus die ſeptimo futura eſt criſis, iis urina rubram die quarto nubeculam habet, ceteraque pro ratione.* Ex motu vero morbi aut celeri, aut tardo, itidem cognoſci Hipp. *in lib.* 1. *Aph.* 12. ſic indicavit: *Exacerbationes vero & conſtitutiones morborum indicabunt tum morbi ipſi, tum tempora anni, tum periodorum proportionis inter ſe obſervatio, ſive eæ quotidie, ſive alternis, ſive majori intervallo fiant: ſed ex iis, quæ poſtea apparent, indicia ſumuntur; veluti in pleuritide ſputum, ſi ſtatim initio appareat, breve fore denunciat, ſi vero poſterius conſpiciatur, longum.* Ad bonas vero atqve malas criſes denotandas, coctiones & cruditates facere videntur. Idem fere & morbi idea qvippe videtur notare, utrum evacuatio ei proportione reſpondeat, & an ſit bona: mos morbi itidem ad bonam vel malam criſin agnoſcendam facit, qui a ſignis ſupervenientibus, teſte Galeno, aut bonis aut malis denotatur. Hæc

Criſes unde futuræ prænoſcuntur.

omnia

omnia ſigna privatim ad bonas malasqve criſes cognoſcendas faciunt, de qvibus poſterius nos accuratius. Reliqva vero faciunt ad judicandas criſes ſimpliciter futuras, qvippe qvæ ſunt, turbationes ante criſin, & ſimul omnia ſigna, qvæ critica dicuntur, magnitudo morbi, virium robur, naturæ morborum, & humorum morbos facientium, non minusqve ægrotantium corporum victus, anteacta ætas, anni tempus, regio, ſtatus præſens atqve ſimilia. Ex his tamen omnibus tria videntur ſufficere ad prænoſcendam criſin, qvippe acutos magnosqve morbos, magnas turbationes, atqve virium robur. His qvidem viſis neceſſario fiet criſis. Etenim virtus, a vehementi acutoqve morbo maxime turbata, neceſſario aut exſtingvetur, aut ad pugnam vehementer irritata, ad excretiones noxiorum humorum inclinabit. Si enim prælangvida citra criſin ſuccumberet morbo, ac exſtingveretur, robuſta vero non poterit, niſi facto conflictu ſuperetur: ſed in eo conflictu neceſſe eſt aliqvam humorum erumpere excretionem, aut bonam aut malam; bonam natura morbum ſuperante; malam a morbo natura ſuperata. Alia vero, etſi non præcipue criſin indicent, tamen maxime adjuvant futurarum criſium cognitionem, qvæ inqvam ſunt, morbi idea ſeu ſpecies ea ratione, qva ſigna appareant proportionatæ excretionis futuræ ad eam ſpeciem morbi, ut ſigna ſangvinis erupturi in febribus ardentibus, coctiones, & cruditates. Motus qvoqve morbi celer vel tardus; qvando tardi motus morbi raro aut nunqvam criſi judicentur: morborum item naturæ; ætas, natura, victus, anteacta ægrotantis; tempus anni, præſens conſtitutio, & regio, qvæ omnia maxime faciunt ad confirmandum futurarum criſium judicium. Sed age ſingula hæc ſigna conſideremus accuratius, & primo ex Hipp. qvi *in lib. 2. Aphor.* 13. ita ſcripſit: *Quibus criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem, quæ vero ſubſequitur, magna ex parte levior exſiſtit.* De ſignis iis, ægrotos ante criſin turbantibus, Hippocr. *in* 1. *Epid. com.* 1. *a*) *text.* 25. *usque ad* 56. ait: *capitis, colli, dolores*

Ex naturæ viribus.

Ex morbi idea.

a) Pag. 948. in fine, & initio 949.

lores & gravitates cum febribus, & ſine febribus, phreniticis convulſiones, ſed & virulenta vomunt, & ex iis quidam ſubito moriuntur. In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus ſanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & faſtidia ſunt, bilioſa poſt aut pituitoſa vomunt. De qvibus clarius Gal. *in lib.* 2. *Epid.* & *in lib.* 3. *de Criſibus cap.* ita ſcripſit: *Sola igitur ſubita ad ſanitatem mutatio ſimpliciter criſis nominatur, & quidem omnino fit per manifeſtas quasdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus. Quicunque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt. Antecedit autem hujusmodi excretiones & abſceſſus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantiæ, & vigiliæ, & deliria, & graves ſomni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricoſæ, & difficiles ſenſus, dolores capitis, colli, & ſtomachi & multorum aliorum membrorum, nonnullis vero aurium ſonitus, & vani ante oculos apparent ſplendores, & lachrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitatur, aut aliquid aliud tremulum fit, oblivio, & præſentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum acceſſio conſuetam anticipat horam, & multus æſtus, ſitisque intolerabilis ſequitur, clamant & ſaliunt ſicut furentes, neque poſſunt in eodem ſitu recumbere, deinde repente multus ſudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus inſequitur, aut venter ſubito ſolvitur, aut abundans fit fluxus ſanguinis, aut hæc omnia ſimul contingunt, unde non parvus invadit timor inſpicientes.* Addamus ex Galeno in tertio, *de Criſib. cap.* 80. pulſum inæqualem in pluribus criſibus fieri, & præcipue, cum non fiunt ſine pugna & periculo; multo magis, cum bilioſi humores ad ventriculum confluunt, apparentibus etiam aliis vomitus ſignis, quæ Hipp. deſcripſit. Sed Hipp. ſigna ex pulſibus ſumpta, vel quia non noverit, vel quia non magni momenti exiſtimaverit, idcirco non eſt ſecutus. Atque hæc ſunt ſigna omnia critica, quibus ante criſin fit turbatio vehemens, præſagiens in acuto magnoqve morbo, viribusque robuſtis, aut non

Ex ſignis Criticis.

languentibus, crisin bonam, si fiant, ut alias dicemus, in statu morbi, concocto jam morbo; malam in principio, natura morbo succumbente. Rigores qvoqve privatim in febribus ardentibus aliisque acutis morbis solent crisibus præire. De quo Hipp. *in libro quarto Aphor.* 29. habet: *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficilis sunt judicii.* Et, *a) si rigor incidit, febre non deficiente, jam imbecillo, lethale.* Et postea *Aphor.* 58. *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Et postea *Aphor.* 63. *Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Inter signa enim decretoria seu critica non minimum rigor locum habet, ad crisin quippe aut bonam aut malam prænuntiandam. Motus quoque morbi celer maxime facit, cum critico aliquo conspecto signo, ad prænuntiandum crisin: namque celer motus crisin futuram, & tardus acrisiam significare solet. Celerem vero motum ostendunt brevia morborum tempora; siqvidem qvi morbus breve principium habuit, breve qvoqve augmentum, statum, atqve declinationem habebit. Ex brevioribus qvoqve accessionibus idem ostenditur. Galen. *in tertio de Crisib. cap.* 3. dixit, febrem, quæ quatuor tempora accessionum omnia breviter percurrit, properare ad crisin: & idem *in primo lib. Epidem.* ita habet: *Quare fac memineris, ubi quartus perinde ac tertius gravia habeat symptomata & signa in morbo acuto, brevi exspectandum esse judicium.* Ex specie vero seu Idea morbi, quod morborum singulis speciebus constitutæ quædam proprietates sint, ut ad crises veniant; cujusmodi, teste Galeno *in* 3. *lib. de Crisib.* ardentium febrium proprium esse videtur, ut sangvinis eruptione ex naribus, aut ex alia corporis parte, aut post vehementem rigorem sudore multo & calido erumpente ex toto corpore, aut per vomitum bilioforum humorum excretione judicentur. Proinde in his signa omnia, quæ aliquam prædictarum excretionum prænuntiant, & significant, conspecta, crisin nedum futuram, sed qvoqve speciem crisis, ac vel etiam

Ex Rigore.

Ex motu morbi celeri.

Ex signis excretionum futurarum.

a) Epid. lib. Aph. 46.

etiam aut bonam aut malam ostendent. De quibus Hipp. *in Aphor.* 58. *a*) ait: *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Ubi præsertim post ipsum aut sangvinis eruptio, aut sudor, aut biliosorum humorum sequatur excretio. De iis ait Galen. in *Prorrheticis.* *b*) *Morbi qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem de naribus stillantes, sexto die levantur, noctu laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundunt.* Et in Epid. *lib.* 1. *comm.* 2. *c*) *text.* 55. *In ardentibus autem febribus, ceterisque febribus, quibus colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore, corripit, his e naribus sanguis erumpit.* Atqve ita de iis, qvi sudores, vel alvi dejectiones, aut vomitus biliosos habent. De quibus *in* 2. *progn.* *d*) *Qui vero totius capitis gravitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa evomunt;* uti *Chærioni* contigit; de qvo Hippoc. in 3. Epid. 2. *e*) text. 2. *Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerant, nugabatur, noctem molestam habuit, non dormivit, sexto nihil est immutatum, septimo superriguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, judicatus est.* Et de *Virgine* quadam Lariſſæ; *f*) *Quarta sub noctem deliravit, sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata.* Ita ex aliis signis, in aliis etiam morbis, denotantibus vacuationes, formis ipsorum proportione respondentes seu proprias, ut in tertianis febribus vomituum, dejectionum biliosarum, aut sudorum signa, crisin ostendunt; & in quartanis sudorum multorum & pituitosarum excretionum; & in phreniticis sudorum præcipue futurorum ex capite copiosiorum, eruptionis sangvinis e naribus; non minus in pleuriticis & in hepatis lienisqve inflammationibus, atqve tandem in omnibus præcordiorum inflammationibus, signa, vel erupturum sangvinem, vel

a) Lib. IV. *b*) Hippoc. Prorrhet. lib. 1. text. 132. *c*) Pag. 948. sub finem. *d*) Pag. 45. sub finem. *e*) Ægr. 5. pag. 1072. *f*) Lib. 3. Epid. Ægrot. 12. pag. 1110.

alvi dejectiones, vel vomitus, vel ſudores denotantia, critica eſſe affirmamus; atqve ita licebit ex morborum idea criſin Medicis prænoſci. Ex coctione vero criſin, & bonam criſin, ſi aliqvod criticum ſignum una illuxerit, ex prædictis nobis ſignificari certiſſimum erit. Perpetuo enim, ubi in aliqvo decretoriorum ſeu indicatoriorum dierum in magno morbo, cum aut capitis dolore, aut delirio, aut gravitate, aut aliqvo ſigno ex criticis, criſin in altero quaternario futuram ſignificabit. Propterea Hipp. dixit *in* 1. *Epidem.* a) *Coctiones celeritatem judicii & ſecuritatem oſtendere.* Ex diebus quoque judicantibus criſis præſagitur; Galen. enim *in* 3. *de Criſ.* ſcribit: *Ubi in quarto die aderit magnitudo morbi, ejusque morbi celer motus, atque ſignum coctionis, in ſeptimo judicium ſequetur, & ſi hæc ſeptimo tantum fient, judicium undecimo, aut decimo quarto erit.* Criſium vero futurarum judicium augere naturam morbi calidam, calidosqve humores & ſumme putridos, naturam itidem ægroti calidiorem, ætatem florentem, victus rationem anteactam, bilioſorum ciborum, calidam cœli regionem, anni tempus æſtivum, non opus eſt, ut ad hoc demonſtrandum diu laboremus; cum omnes ſciant, proprium eſſe calidorum humorum, ut facillimi ſint ad excretionem, atque etiam ſua qualitate naturam movere maxime atque irritare ad excretionem ipſorum; temperamentumque calidum aptiſſimum eſſe ad criſes; veluti, frigidi morbi, humores frigidi, naturæ frigidæ, cœlum frigidum atque hyemale tempus, & alia ejusdem generis, cum criſes retardare, tum, ut ne fiant, facere, Gal. in loc. cit. atque alibi in multis locis, nobis demonſtratum reliquit. Atque ſatis de ſignis criticis, quorum, ut diximus, tria tantum nobis poterunt criſes prænuntiare, quippe morbi magnitudo; corporis turbationes, uti ſunt dolores, inquietationes, deliria, & alia hujus generis critica, quæ ſuperius ex Gal. omnia adnumeravimus; atque virium robur. His tribus conſpectis ſignis non dubium erit, quin criſis ſit futura: alia vero ſigna, quæ, etſi non per ſe denotent

Ex coctione.

Criſium futurarum quænam augent.

a) Sect. 2. pag. 948.

tent crisin, tamen aliquo modo possunt crises prænuntiare, uti Galeno placuit, & a nobis jam est demonstratum.

CAP. IX.

De Crisibus salutaribus, quæ certam salutem significant, cognoscendis.

Præmissis, qvæ ad prænoscendas crises faciunt, nunc superest, ut bonas, salutares, atque malas, exitiales, cognoscamus, ut ex ipsis salutem & mortem ægrotantium assidentibus præsagire sciamus: atque hoc est unum præcipuum, propter quod nos crisium cognitioni tam accurate incumbere voluimus. Sed esto, principium faciamus a bonis salutaribusque cognoscendis, quæ omnes in morbis salutem proxime futuram significant. Hæ vero duplices exsistunt, quædam optimæ, fideliter salutem ægrotis indicantes, quædam non certam, sed plerumque cum recidivis, & periculo. De primis nunc agimus, quæ optimæ ac saluberrimæ exsistunt, a quibus certa salus perpetuo prædicitur. Hanc vero certo indicabunt signa perfectæ coctionis in excrementis, status morbi, in diebus indicatoriis fuisse indicatas in aliqvo judicatoriorum dierum fieri, excretiones subsecutas morbi naturæ convenire, morbum ab ipsis resolvi, ægrotos coloratiores ac robustiores, ac, qvam antea, quietiores videri, pulsus meliores evasisse, quippe vehementiores, æqualiores, ordinatiores. Coctionis autem perfectæ signa, quæ penes excrementa nostri corporis considerantur, præcipuum optimarum crisium certissimumque esse argumentum ex Hippoc. qui *in primo Epidemiorum a*) ita habet, colligitur: *Concoctiones celeritatem portendunt judicii securitatemque salubrem.* Et Galenus *in 3. libro de Crisibus cap. 3.* ita ad salutem in ægrotis præsagiendam coctiones facere novit, ut affirmaverit, conspectis coctionibus, neminem morientem vidisse. Qvod ipse ita scripsit: *Primum quidem & maximum inter omnia est considerare coctiones ex urinis, alvi excrementis, & sputaminibus. Siquidem ego millies, cum,*

Crises duplices.

Optimæ unde noscuntur.

Ex coctione.

a) Sect. 2. pag. 948.

dum criſes fierent, intereſſem, neminem unquam vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus criſin habuiſſet. Perfectæ ſeu exquiſitæ itaque coctiones in excrementis conſpectæ, ſunt certiſſima præſagia optimarum criſium. In omnibus itaque febribus vel ſine paſſione alicujus viſceris, vel cum inflammatione hepatis, vel renum, vel veſicæ, vel ſplenis, ac, ut uno verbo dicam, ſemper ubi febris affuerit, vel ex ſola humorum putredine accenſa, vel ex membro inflammationem patiente, urinæ concoctæ optimam ſecuriſſimamque criſin, teſte Galeno, pollicentur; veluti in morbis thoracis, & pulmonis primo ſputa concocta, quæ præcipua harum partium affectarum ſunt indicia, atque una cum ipſis urinæ quoque & alvi excrementa itidem concocta ſi ſpectentur, certiſſimum optimæ criſis nobis erit indicium. Non ſecus in affectibus ventris primo ad optimam criſin prænoſcendam, alvi excrementa concocta, & poſtea urinæ erunt attendendæ. Quare præcipuum certiſſimumqve ſignum optimarum criſium erunt coctiones in excrementis conſpectæ. De quibus Galenus etiam *in eodem libro 3. de Criſib. cap. 5.* ita ſcripſit: *Cum enim poſt ſigna optima, atque exquiſita coctione, facta fuerint, neceſſe eſt, ut optimæ ſint, quoniam & ſola coctio criſis celeritatem, & ſalubrem ſecuritatem oſtendit, neque enim vel animo concipi poteſt, quod poſt morbi exquiſitam coctionem criſis mala ſequatur.* Exqviſita vero coctio fit tempore ſtatus. Hinc optimas criſes, vel in ſtatu vel parum ante ipſum fieri, Galen. *in 3. de Criſib. cap. 6.* docuit, qvoniam tunc omnia concocta ſunt, ut Galen. *in eodem lib. cap. 4.* docuit, perfectasque eas criſes eſſe, quæ tunc temporis fiunt; in augmentisqve, ſi ſalus ſit ſubſecutura, imperfectas eſſe, vel non ſecuras. At diſtingvendus hic ſtatus, quem naturæ ſtatum in primo libro vocavimus, in qvo optimæ criſes fiunt, a ſtatu morbi, qvod nunqvam cum naturæ ſtatu convenit: aut enim in principio, aut deniqve in augmento naturæ ſeu materiæ, ut alii vocant, morbi ſtatus non raro celebratur; qvo tempore dicimus morbum ultimas vires exercere, neqve amplius magnitudine & vehementia augeri: de hoc

ſtatu

ſtatu morbi nos non loqvimur, ſed de naturæ ſtatu, qui non penes morbi majorem vehementiam, ſed penes coctionem exqviſitam cognoſcitur; in hoc enim optimæ, ſalutares, ſecuriſſimæ, ac perfectæ criſes apparent. Optimam qvoqve criſin eſſe diximus, quæ priusqvam fiat a die indicatorio aliqvo fuerit indicata, veluti, exempli gratia, die qvarta, ſi ſeptima futura ſit criſis, de qva Hippocr. *in* 4. *Aph.* 71. *Quibus ſeptima morbus judicatur, his nubeculam urina continet quarta die rubram, & alia ex ratione.* Addamus eam qvoqve eſſe potiſſimam, qvæ in diebus criticis apparet, de qvibus *in eod. lib. Aphor.* 36. Hipp. *ſi ſudores febricitanti inceperint, boni & tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimo ſeptimo, & vigeſimo primo, & vigeſimo ſeptimo, & trigeſimo primo, & trigeſimo quarto: ii enim ſudores morbos judicant; qui ſecus evenerint, laborem & morbi longitudinem, aut ejusdem reditum ſignificant.* His etiam addimus cognoſci optimam criſin, primo ex qvalitate humoris excreti: optima enim habet excretionem, morbi naturæ ſeu ideæ convenientem, cujusmodi, exempli cauſa, in ardente febre, & in omnibus viſcerum inflammationibus, ſangvinis eruptio, aut copioſi ſudores, aut vomitus, vel alvi dejectiones, multæ, bilioſæ; quæ excretiones conveniunt morbi ideæ, quæ eſt calida & ſicca, atqve a calidiſſimis bilioſisqve humoribus fovetur. Quo apparet etiam confirmari hanc bonam excretionem, ab ægrotantis natura bilioſa, a bilioſa victus ratione anteacta, ab ætate efflorescente, atqve ab anni tempore æſtivo, in calida ſiccaque regione, atqve in tali cœli ſtatu. Hæc enim bilioſa excretio, prægreſſis ſignis coctionis, optima erit, & ſalutaris in omni morbo bilioſo; veluti in pituitoſis, pituitoſæ, & in melancholicis atri humoris excretiones, optimæ itidem erunt. Diximus alias ex Galen. per ſudores judicari omnes febres ardentes, tertianas, efferveſcentes inflammationes; eoqve magis, ſi una ſangvis ex aliqva parte corporis copioſius erumpat, aut bilioſus vomitus, vel alvi excretio bilioſa appareat; itidemque cerebri inflammationes, reli-

A die quæ criſin antecedit.

Vel qua ſit.

Ex qualitate humoris excreti.

reliqvosqve omnes capitis affectus. Sangvinis vero excretione ſeu eruptione ardentes febres, ſynochas, aliqvando phrenitides, etſi eæ non freqventer, pleuritides qvoqve, etſi minus qvam ardentes febres, aliqvando etiam peripneumonias, quod tamen raro fit, judicari alias docuimus. Hepatis, lienisqve inflammtiones freqventiſſime e naribus eruptiones liberant; ſed hepatis ex dextra nare profluens ſangvis, & lienis e ſiniſtra, quod rectitudinem omnes bonæ excretiones & vacuationes ſervare debent. Omnes item præcordiorum inflammationes ſangvinis fluxio judicat. Sudor etiam, ut dictum eſt, juvat omnes inflammationes calidas, & acutas, quæ ſunt in præcordiis. Item hepatis partes devexæ, ſangvinis fluxu, ſudoribus, & copioſioribus urinis ſolent judicari; & convexæ alvi excrementis bilioſis, atqve ſudoribus, nonnunqvamqve etiam vomitibus. Renum etiam & veſicæ affectus copioſioribus urinis judicari ſolent. Thoracisqve ac pulmonum affectus ſputaminibus. Hæc pauca addere ex Galen. *in lib. 3. de Criſib. cap. 2.* volui, ut lector poſſit ex ipſis pernoſcere, qvænam excretiones morborum ideis conveniant, atqve ex ipſis bonam criſin, qvod congruat naturæ morborum vacuatio; & malam, cum nullo pacto congruat. De quibus forte Hippoc. *in 1. Aph. 2.* dixit: *In perturbationibus ventris & vomitibus ſpontaneis, ſi qualia purgari oportet, purgantur, confert & ægri facile ferent.* Quod repetit poſtea, *a*) dicens: *Quæ vacuantur, non multitudine ſunt æſtimanda, ſed, ſi qualia oportet evacuentur, & æger facile ferat.* Itidem & locus, per quem, ut dictum eſt, fit excretio, erit attendendus, ut ſit conveniens, & ad quem natura inclinaverit. De quo etiam Hipp. *in Aphor. 21. b*) ita habet: *Quæ educenda ſunt, quo maxime tendit natura, eo ducenda, per ea videlicet loca, quæ conferunt.* Galenusque in *commentario,* loca convenientia, per quæ excretio bona fit, intellexit, ſi, κατιθὺ, id eſt directò ad locum affectum fieri contingant. Ex qvibus apparet, quæ omnes ſint excretiones naturæ morborum con-

Ex loco per quem fit excretio.

a) Epid. lib. Aphor. 23. *b*) Lib. 1.

gruentes, per quas optimæ ſalutaresque criſes fiunt. Quas etiam optimas eſſe aliis ſignis cognoſcimus, & primo, quod ab ipſis ægroti aut ſanentur, aut in melius mutentur, corporaque quietiora evadunt; atque hoc eſt, quod Hipp. per hunc Aphoriſmum *a*) docuit, qui eſt: *Quibus criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem, quæ vero ſubſequitur, magna ex parte levior eſt.* Hocque fieri, Gal. *in comm.* ait, quia videlicet plures ad ſalutem criſes deſinunt. Certo ſiquidem ſcimus ex ægrotis plures eſſe, qui ſervantur, quam qui intereant, niſi forte peſtilens ſit cœli ſtatus. Optimæ quoque excretionis certiora ſigna notat Hipp. *in* 1. *Aphor.* 11. *b*) ut ægroti facile evacuationes tolerent. De quo ſigno Galen. *in comment.* ita habet: *Nam ſi humor ſuperexcedens evacuetur, tunc ipſum ſeipſo ægrotum fieri leviorem, & melius tolerari, eſt neceſſarium.* Addit *in* 3. *de Criſibus cap.* 2. Fieri etiam melius coloratum pro ratione evacuationis, atque ad reſurgendum robuſtiorem, febremque reſolvi, aut ſaltem maxima ex parte diminui. Ceterum hæc optimarum criſium ſigna confirmabunt quoque pulſus; meliores quippe, vehementiores, æqualiores, ac ordinatiores, de quibus Gal. ſcripſit: *Vehementior igitur fit continue magis pulſus, & æqualior, atque ordinatior in bona declinatione; expellit enim natura fortius omnem ſubito febrilem calorem: debilior vero atque inordinatior & inæqualis eſt pulſus in mortalibus declinationibus.* Atque tot ſunt, quæ optimas criſes ſignificat, easque, ut dictum eſt, fideles atque certas, quibus certa quidem ſalus perpetuo promitti ægrotis poterit. Quales ab Hipp. 3. *Epid. com.* 1. *c*) *Art.* 1. in illo, qui *in Dealcis horto* decumbebat, & in aliis fuere conſpectæ; de illo ait: *Quadrageſimo alvus pituitoſa, alba, ſubcrebra, dejecit, multum toto corpore ſudavit, abſolute eſt judicatus.* Et de *Nicodemo: d*) *Vigeſimoquarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa ſubſidebant, ſudor ei toto corpore copioſe calidus emanavit, ſine febre judicatus eſt.* Et de *Pericle e*) etiam, qui fideliter per

Ex levamine morbi.

Ex Pulſibus.

a) 13. Sect. 2. *b*) & 23. *c*) Ægrot. 3. p. 1066. *d*) Ibid. pag. 1108. Ægrot. 10. *e*) Lib. 3. Epid. pag. 1102. Ægrot. 6.

criſin fuit judicatus tertio. *Febris emollita fuit, urinæ multæ & concoctæ, in quibus multum ſubſidebat, nocte quievit. Quarto circa meridiem ſudor prorumpit toto corpore multus & calidus, ſine febre judicatus eſt, neque rediit.* Et de *Anaxione pleuritico. a) Vigeſimo ſeptimo rediit febris, tuſſiit, multa excrevit concocta, in urina multa ſubſidebant alba, deſiit ſitire, dormivit, trigeſimo quarto die ſudavit, ceſſavit febris, in totum eſt judicatus.* Atque de *Heropytho. b) Jam vero circa diem octuageſimum cuncta remiſſa ſunt, nihil tamen deſtitit, etenim urinæ boni coloris, & copioſiores ſubſidentias habentes exierunt, deliriaque imminuta ſunt. Circa diem centeſimum alvus fuit turbata multis bilioſis, durabantque diu multa talia, deinde dyſenteria cum dolore, reliqua levia fuerunt, in ſumma febres eum reliquerunt, diſceſſitque ſurditas. Centeſimo eſt abſolute judicatus.* In his omnibus poſſunt omnia præcipua optimarum fideliumque Criſium ſigna pervideri, quæ eſſe diximus, coctionem manifeſtam ac exquiſitam in excrementis, quæ juxta affectuum locos affectos conſiderantur, in ſtatu morbi criſes fieri, præindicarique ab indicibus vocatis diebus, in criticisque diebus conſpici, excretionesque ideæ morborũ reſpondere, hasque ſequi aut febrium ſolutionem, aut manifeſtam imminutionem, ceſſare ſymptomatum moleſtias, quæ ſingula in iis ab Hippocrate conſpectis criſibus fuere obſervata. Coctionis manifeſtæ ſignum in *Nicodemo* fuit multa urina alba, in qua multa ſubſidebant; & in *Pericle*, urinæ item multæ & concoctæ cum multa ſubſidentia; & in *Anaxione* multa quæ tuſſi excrevit concocta cum urina optimam ſubſidentiam habente; & in *Heropyto* urinæ itidem melioris coloris, copioſiores ſubſidentias habentes erant. Quæ etiam concoctio perfecta, in ſtatu naturæ factas fuiſſe eas criſes indicabat. In quibus cum criſes in criticis diebus apparuerunt, tum videntur quoque antea ab indicatoriis præindicatæ. Fuereque excretiones morborum illorum naturis convenientes. In eo enim, *qui in Dealcis horto*, quod febris ejus fuerit ex miſtione bilioſorum pituitoſorumque craſſorum humorum, ideo excrevit per alvum multa pituitoſa,

a) Lib.3. Epid. p.1104. Ægr. 8. *b*) Ibid. p.1104. Ægr. 9.

toſa, & ſudore copioſo tenues bilioſi humores fuere excreti; & *Pericles* quoque ſudore multo excrevit bilem, a qua in febrem delapſus fuerat, atque ita de aliis; quas omnes & allevatio, cum febris, tum ſymptomatum, fuit ſubſecuta: & hæc de optimis fidelibuſque criſibus, ſalutem certam ægrotis ſignificantibus.

CAP. X.

De Criſibus ſalutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo ſunt.

Criſes imperfectæ & non certæ, quando.

Apparent vero Criſes non raro bonæ ſane, ſed tamen quibus Medici perpetuo fidere minime debent, quæ hiſce ſignis ab optimis fidelibuſque diſtingvuntur, quippe, quod non cum exquiſitæ coctionis ſignis; neque in ſtatu morbi, ſed in augmento; atque etiam, quæ non ab indicibus vocatis diebus fuerint indicatæ; neque in diebus decretoriis apparuerint, ſed in intercidentibus, quos etiam intercalares & provocatorios appellari ſuperius diximus, quod natura, non perfecta coctione, in iis cogatur pugnam cum morbo aggredi, ex qua raro optime morbus judicatur, ſed plerumque imperfecte & non tuto; & quemadmodum etiam (etſi appareant quædam coctionis ſigna,) non habent vacuationes neque ideæ morborum, neque naturæ ægrotantis, neque ætati, neque victui anteacto, neque anni tempori, neque cœli ſtatui aut loco congruentes: demum, etiamſi omnia bona eſſe apparuerint, ſi ægroti facile vacuationem non toleraverint, neque juventur, criſi huic non erit fidendum; & multo minus, cum ægroti pulſus meliores, quietiores, ordinatiores, ac vehementiores non habuerint. His quidem ſignis criſes conſpectæ non plane certæ dicuntur, etſi pleræque ſalutem oſtendant; at cum laboribus, recidivis, & mala ægrorum tolerantia, morbos judicant. Sed ſingula hæc ſigna diligenter conſideremus, & primum de iis, quæ in augmentis morborum, quo tempore natura non plane morbum concoxit, ſed cœpit concoquere, paucaque apparuerunt coctionis indicia. Hæc ſane inceptæ

coctionis, nondum absolutæ, signa, in morbis non exitialibus, bonam crisin pollicentur; sed tamen neque omnino certam ac fidelem, ex quo plerumque sanantur, at non absque recidivis, aut molestiis seu laboribus, ac longitudine. Quæ vero sangvinis profluvio fiunt, certiores & fideliores ceteris exsistunt; cum vel etiam in principio, nullis quidem conspectis signis coctionis, non incertam salutis spem aliquando sangvinis larga eruptio soleat polliceri. Cujusmodi fuerunt, quæ in *Pericle, a*) in quo lienoso sangvis prima die e sinistra nare profluxit: & in *Virgine Abderæ, b*) quæ in vestibulo templi habitabat, prima die menses fluxerunt, & rursus decima septima e naribus erupit, & ipsa vigesimo, etiam plurimo erumpente cum sudore sangvine, fuit judicata: eodem modo in *Metone c*) quarta die cœpit crisis per sangvinem e naribus, quæ quinta die perfecte cum sudore ipsum judicavit, in quo non fuit recidiva, quoniam sangvis etiam post judicium erupit.

Per sanguinis excretionem.

Quæ imperfecta crisis sangvinis eruptione clarius in *Heropyto* visa est, de quo Hipp. *in* 3. *Epid. d*) *text.* 80. ita habet: *Vigesimo multum deliravit, itemque sequentibus diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque constitit magis, surdus quidem sed non perinde fuit, febres fuerunt remissæ. Proximis diebus ex naribus sanguis, & paulatim erupit. Circa diem sexagesimum e naribus quidem substiterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt; at ille die centesimo tantum fuit perfecte judicatus.* Ex qua historia colligimus, Crises vel etiam per sangvinis excretionem, quæ ceteris aliis vacuationibus sunt fideliores & salubriores, nondum cum perfecta coctione, scilicet ante statum, apparentes, bonas quidem esse, sed infideles ac incertas, quibus non sit fidendum: verum ex his recidivas, longitudinemque morborum, laboresque Medici prænuntiare debent; plerumque tamen salutares exsistunt. At hæ in principio morborum, aut cum exitiali signo, si illuxerint, malæ

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. p. 1102. *b*) Ibid. Ægr. 7. pag. 1103. *c*) Lib. 1. Epid. Ægr. 7. p. 983. *d*) Ægr. 9. p. 1106.

malæ erunt, quibus aut ſubito mors ſuccedit, quippe in prælangvidis corporibus, aut poſt longum tempus, in robuſtis ac prævalidis, veluti contigit *mulieri*, quæ *in mendacium foro decumbebat*, *a*) quæ plures criſes ante mortem habuit in principio morbi, id eſt, nullis ſignis coctionis conſpectis. Sed de hac accurate cum de exitialibus agemus. Col- Ante ſta-
ligamus criſes ante ſtatum non eſſe omnino bonas & cer- tum.
tas; quod Galen. hiſce verbis erpreſſit: *Eſto igitur, ut in die decimaquarta ſpes ſit fore ſtatum, & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter ea aliquod aliud extrinſecum irritamentum criſis die undecimo anticipet, neque ipſam perfectam, neque omnino bonam:* & poſtea dixit, *ſiquidem morbus ſalubris ſic inveniatur, ut neque ejus acumen neque magnitudo feſtinent, neque error aliquis circa ægrotum admittatur, ſtatus tempus criſis exſpectat: & hæc quidem optima criſis eſt; fit enim morbo jam cocto: ſi vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod irritamentum ante ſtatum criſis venire cogatur, tanto hæc criſis deterior erit, quantum ſtatum anticipaverit.* Quod autem natura, etiam ante ſtatum, ac vel etiam in principio aliquando, excernat, alias a nobis demonſtratum eſt, interim enim nondum incepta humorum coctione, & aliquando incepta quidem, & demum ipſa perfecta: hoc tempore criſes ſunt optimæ; illæ ſunt omnino pernicioſæ; & in augmento, quo tempore, teſte Galeno in 1. *lib. de criſib. cap.* 8. & in *primo de tot morb. temp. cap.* 3. incœpta eſt concoctio, in morbo non mortali, bonæ, ſed imperfectæ, & infideles: & hinc diximus alias Hipp. & Gal. omnes excretiones in principio, & crudo omnino adhuc exſiſtente morbo, lethales affirmare, & in augmento bonas dici, ſed non certas, neque perfectas. Quas omnes Galen. *in libro tertio, de Criſibus cap.* 7. *cap.* 12. nec non, & *in libr.* 4. *de præſag. ex pulſib.* in hunc modum expreſſit, dicens: *Nam ea expellere, quæ moleſtant naturam, ſæpe ante tempus convenit, quippe virtus ipſa eſt alienorum expultrix, quemadmodum in opere de naturalibus facultatibus*

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 12. p. 1080.

ante demonſtratum eſt. Tempus autem coctionis poſt finem alteratoriæ facultatis eſt: tunc enim functionem obire, omnibus ſecundum naturam abſolutis, oſtendebatur, cum illa ab actione deſtiterit: verum ante perfectam coctionem interim, quæ obſtant, amoliri cogitur; ut interdum, coctione jam abſoluta, moratur adhuc, & lente, propter imbecillitatem, munus ſubit. Utramque autem in ventriculo clare licet contemplari. Inſtigatus enim coctionis tempus non exſpectat, ſed protinus etiam idoneum, cum eo, quod moleſtat, excernit, & ubi ſatis jam coxerit, interdum lente ac cunctanter ſuperfluum, imbecillitatis vitio, expellit. Quare criſes ante augmentum quibusdam, etſi non omnibus, ſignis coctionis conſpectis, bonæ quidem dicuntur, non tamen fideles, & certæ, quibus nos fidere debeamus. Eodem modo eæ, quæ non in diebus decretoriis fiunt, incertæ exſiſtunt, morbique, qui non in diebus iis ſolvuntur, reverti ſolent. In quibusdam vero intercidentibus, ſeu provocatoriis vocatis, eodem itidem modo criſes non omnino bonæ neque certæ apparent, de quibus Hippoc. *in lib.* 4. *Aphor.* 29. ait: *Quibus in febribus ſexto die rigores fiunt, difficilis ſunt judicii.* In hac die *virginem Lariſſæ* ſanguinis profluvio fuiſſe ſimul cum ſudore judicatam, alias meminimus; & Galen. ait *in 6. Epid. comment.* 3. *in tit.* 19. aliquando bonas criſes decima die fuiſſe obſervatas. Ex quo merito Hipp. dixit *in* 4. *lib. Aphor.* 61. *Febricitanti, niſi in diebus imparibus febris deſierit, reverti ſolet.* Criſes quoque, etſi cum quibusdam ſignis coctionis appareant, tamen cum vacuationibus, morborum ideis ſeu naturis non congruentibus, nunquam perfectæ, nec certæ eſſe poterunt. Exempli gratia, in adoleſcente bilioſæ naturæ, morbo itidem bilioſo laborante, anni tempore æſtivo, per alvum, aut per vomitum, ſi pituitoſum multum humorem excretum obſervaverimus, criſis, quod non congruat vacuatio ideæ morbi ac aliis, incerta ac infidelis erit; idem in febre pituitoſa, ſi bilioſum, & non minus ſi ſanguis, hepate affecto, e nare ſiniſtra, & liene, ex dextra copioſior profluxerit. Criſes enim hæ non recte

Quæ non in diebus decretoriis fiunt.

Quæ non recte ideæ morbi conveniunt.

recte ideæ morbi conveniunt; propterea merito, cum aliquando bonæ, & aliquando malæ sint, infideles incertæque dicuntur. Addamus denique etiam hoc ipsum in his morbis significari, a quibus ægroti, etsi parum statim meliuscule visi sint, tamen paulo post recidunt, symptomata, & febres redeunt. Atque hæ sunt crises quidem bonæ, etsi non omnino bonæ, plerumque salutares sint, sed minime certæ, & fideles, nec perfectæ, neque perpetuo salutem prædicentes; cum aliquando ab ipsis ægrotos mori contingat. Sed hujusmodi judicium confirmabitur signis, mortem significantibus, quæ si bona erunt, bonum quoque judicium futurum dicemus, licet non perfectum, & forte non sine recidivis. Ceterum esset quoque agendum de bonis crisibus per abscessus futuris, sed quoniam sat accurate agemus de iis, cum de prædictione ex abscessibus particularem sermonem instituemus, ideo lectorem lubens ad eum remittendum duxi. Nunc ad exitiales declinemus.

Nec morbum tollunt.

CAP. XI.

De Crisibus exitialibus cognoscendis.

Pernicioſæ cognoscentur crises contrariis signis, quibus optimas internosci diximus, quæ sunt, quæ nullo coctionis signo conspecto, quippe in principio morbi, apparent, quo tempore natura quicquam boni nunquam excernit; certioresque erunt, si in diebus decretoriis apparent; tertio ubi excretiones non respondeant ideæ morborum, uti superius dictum est, vel locis affectis, uti si in hepate inflammato sangvis exeat e nare sinistra, & e dextra, liene affecto, atque itidem utero affecto e naribus, & non per uterum perfluat. Addimus, si excretiones sint per se malæ, & exitiales, de quibus Hipp. in *primo Epid.**) ait: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* Et paulo post: *a*) *Paululum in fronte, & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Et de iisdem in *tertio Epidemiorum: b*) *Sudores intempestivi, frigidi, multi perpetuo; copia uri-*

Crises pernicioſæ unde cognoscuntur.

Ab excretionibus malis.

*) Sect. 2. pag. 945. lit. E. *a*) Ibidem pag. 954. inter E & F. *b*) Pag. 1089. lit. E.

urinarum non bonarum, colliquationes malæ. Et in 1. *lib. a*) de vomitibus. *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.* Quare crudo plane exſiſtente morbo, in principio quippe morbi, quo tempore natura nondum coxit, criſes non fiunt, niſi, ut ſuperius docuimus, natura maxime a vehementia morbi, & celeritate irritata, ut cogatur aut ſtatim ſine pugna ſuccumbere, aut pugnando cum morbo criſin faciat exitialem, qua, ſi virtus debilis ſit, ſubito exſtingvitur. Cognoſcitur quoque hæc exitialis excretio, primo, ſi non reſpondeat morbi naturæ, & cum excretio per ſe ſit prava, uti dictum eſt, aut una ſigna lethalia conſpiciuntur, qualia ſunt ex urinis nigræ, turbidæ, cum nigris ſedimentis, vomitus virulenti, & colliquationes alvi, quibus in peſte, Romæ olim graſſata, multos fuiſſe interemtos, Gal. *in* 3. *Epidem.* ſcripſit, præterea extremarum refrigerationes non recaleſcentes, de quibus *Hippocrates: b*) *ſudabant ſemper, ſed non toto corpore, multum extremitates frigebant, ut vix calorem reciperent.* Frigidum per os exſpirare, reſpirare itidem per nares. Addamus quoque pernitioſas has criſes ſæpius decipere Medicæ artis ignaros, quod ab ipſis criſibus natura exſtincta, ægroti melius qvieſcere videantur, & melius ſe habere, cum tamen ex pulſibus langveſcentibus, ac prioribus atque aliis, eruditi Medici exitium in foribus eſſe cognoſcunt. De iis pulſibus Galen. *in* 3. *de Criſibus* ita habet: *Debilior vero atque inordinatior, & inæqualis eſt pulſus in mortalibus declinationibus, nam una cum aliis tunc calor febrilis exſpirat, atque hinc ſpecies melioris exoritur, deinde paulo poſt, vel, cum ad levandum ventrem ſurrexerint, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco ac tenaci ſudore offuſo moriuntur, vel etiam ſine ſurrectione.* Propterea nos dicimus, criſes bonas ac ſalutares ſubſequi in ægrotis ſtatum meliorem; nam vere quidem quietiores evadunt, cum ſymptomata morbi vel prorſus tolluntur, vel multum minuuntur: ita poſt exitioſas criſes ægroti redduntur inqvietiores, debiliores, & ſymptomata ſæve augentur, ni ſtatim exitium

Ex pulſibus.

Ex falſa allevatione.

a) Epid. Sect. 2. p. 948. ante lit. H. *b*) Epid. lib. 1. Sect. 2. p. 940. lit. G.

exitium ſubſequatur; aut apparent quietiores & liberi magna ex parte a morbo & ſymptomatis, quibus gravantur, ex quibus artis Medicæ ignari putant ægrotos in melius evaſiſſe. Ceterum his non eſt fidendum, & hoc eſt, quod Hipp. *in Aphor. a)* dixit: *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim talia ſtabilia non ſunt, neque multum durare & permanere conſueverunt.* Sed hanc falſam allevationem cognoſcemus, tum quod, ut ait Hippocr. ipſa ſtabilis non ſit, neque diu bonus hic ſtatus duret, atque etiam quod, ut dictum eſt, ægri langvidiores aut non robuſtiores, & pulſus debiliores, inæqualiores, atque pejores evaſerint; unde perfectas criſes continuo exitium ſequitur, veluti imperfectas mutatio in pejus. De iis Hipp. *in Epid. b)* de *Critone* ita habet: *Secundo tumor toto pede & ad talum ſubrubeus cum contentione, puſtulæ nigræ, febris acuta, valde inſanivit; dejectiones crebræ, bilioſæ, periit poſtridie quam ægrotare cœperat.* Et de *muliere Dromedai: c) Sexto die mane ſuperriguit, cito percaluit, toto corpore ſudavit, extrema membra frigida, deliravit, ſpiritus magnus, & rarus.* Paulo poſt: *Convulſiones a capite cœperunt. Subito obiit.* Et *in* 3. *Epid. d)* de *Pythone*, qui ſupra Herculis fanum decumbebat: *Decimo mane ſine voce, multum frigus, febris acuta, multus ſudor, obiit.* Nunc etiam de criſibus malis & perniciosis, quæ imperfectè ad interitum judicant, qvippe a quibus in pejus fit mutatio, tamen ægroti non ſubito intereunt, hocque evenit, ut vires prævalidæ contra morbum ſtrenue pugnent, & ut in exitialibus perfectis unica vice pugnans natura, præ imbecillitate, morbo ſuccumbat, ita robuſtam cogitur morbus iteratis vicibus, qvod unica pugna non cedat, pugnando ſuperare. Propterea virium magnum robur facit criſes exitiales imperfectas, veluti minus robur perfectas, quo natura ſubito in pugna vincatur. Virium itaque magnum robur ſignum erat in exitialibus morbis criſium fu-

Vel a Morbi in pejus mutatione.

Ex virium magno robore.

a) Sect. 2. Aph. 27. *b)* Lib. 1. Epid. Ægr. 9. p. 985. *c)* Ibid. Ægr. 11. p. 987. *d)* Ægr. 3. p. 1098.

futurarum imperfectarum. Eædem notæ erunt imperfectarum, & perfectarum, hoc excepto, quod imperfectæ fiant plerumque cum incœpta aliqua humorum coctione, ita ut potius in augmentis fiant, quam in principiis, & non absque aliquo signo coctionis; veluti si alvi excrementa fuerint liquida, & postea parum incrassentur, sed tamen inæqualiter, ita ut si hac die crassiuscula apparuerint, altera rursum liquida; & quod ad urinas, cum aliqua sit in sedimento bona mutatio, vel in colore, vel in contentis, quæ tamen non sit stabilis, sed statim redeat ad solitam cruditatem. In pernicioſis itaque morbis, vires robustæ & validæ hujusmodi imperfectas crises multas futuras præindicare solent, antequam moriantur ægroti, & præsertim, ubi quædam coctionis præludia apparuerint. Nam qui fieri potest, ut natura robusta, in morbum agens, aliqua levi coctione ipsum non mutet? necesse est enim morbum aliqualiter a natura pati. Hinc in morbis lethalibus non raro in excrementis, præsertimque in urinis, solent videri quædam signa coctionis. Nosque sæpius in pestiferis, aliisque febribus pernicioſis, urinas vel tenuissimas, ruffas, melioris coloris, & crassiores factas, & crassas turbidasque ante exitium claruisse, sedimentumque aliquando habuisse, vidimus. Sed hæc præludia coctionis neque augentur, neque stabilia sunt; statim enim mutantur in pejus: & hoc est, quod nos monuit *Hipp.* *a*) ut dictum est, his urinarum aliorumque excrementorum præludiis coctionis, Medicos fidere non debere; hæcque cognosci ait *Hipp.* qvod stabilia non sint, neque diu durent. Addamus, qvod ex praxi didicimus, qvum in morbis apparent crises cum iis præludiis coctionis, vel etiam absque lethali aliqvo signo & febris perseverat, præludiaqve coctionis non augentur, signa lethalia esse exspectanda; qvando illud nobis argumento sit, naturam propter magnas vires se diu sustentare, & servare, tamen qvicqvam morborum causarumqve non posse superare, proinde longo tempore morbo oppugnatam, marcescere, succumbere, atqve

Ex coctione incepta & non perfecta.

a) Aphor. 27. Sect. 2.

atqve exſtingvi, eſt neceſſe. Qvod proxime *Patavii*, una cum *Alexand. Maſſaria*, & *Hieronymo Aquapendente*, Medicis celeberrimis, in *Marina Teupola* Sereniſſimi Ducis *Grimani* nepote, juvene qvidem ſangvinea, & moribus vere clariſſima, *Mattheo Mauroceno*, juveni clariſſimo nupta, obſervavi. Hæc enim ex abortu in febrem continuam ardentem incidit, quæ incepit cum graviſſimis ſymptomatis, qvippe dolore capitis punctorio vehementi, perpetuis fere vigiliis, vertiginoſo affectu, ſiti intenſa, & perpetua jactatione corporis, ſummaqve inqvietudine, qvæ omnia cum urinis crudis mortem ſubito minabantur; tamen ipſa morbo magnis viribus reluctato, etſi natura nunqvam qvicqvam morbi ſuperare potuit, primo ſangvine cum urinis craſſis, obſcuris, rubris, habentibus ſedimenta craſſa, e nare ſiniſtra erumpente, una cum vomitu, & per alvum rejectis copioſis excrementis pituitoſis admodum lentis, & bilioſis, interim porraceis, interim æruginoſis, itemqve ſudore copioſo, fuit judicata; a qva tamen neque alvi excrementa, quæ perſeverarunt uſque ad exitium, neque urinæ probam unqvam coctionem fuere aſſecutæ; neqve minus, etſi ſangvinis e naribus excretione, & vomitibus, ac vel etiam aliqvando ſudoribus ſæpius fuerit judicata, & exinde videretur ſatis allevata, tamen nunqvam, ut dictum eſt, excrementa illa probam concoctionem habuerunt, etſi aliqvando viderentur, aliqva ſcilicet die, meliorem coctionem accepiſſe, tamen illa concoctio per diem, nec plus, perſeverabat, rurſuſqve redibant excrementa ad priorem cruditatis gradum; qvo factum eſt, ut dixi, clariſſimam juvenem, propter maximas vires, diu cum morbo pugnando plures criſes imperfectas habuiſſe, qvas ego perpetuo malas eſſe ac lethales prædixeram; quod nimirum coctiones in excrementis inceptæ nunqvam a natura augerentur, atqve qvod nunquam immunis febre remanſerit. Sed jam morbo ingraveſcente, viribus tandem reſolutis, poſt multas imperfectas criſes, obiit.

Hanc lubens hiſtoriam adjunxi iis, qvæ de his criſibus nobis fuere adnotata, ut clarius ſtudioſi aſſeqvantur, qvomodo debeamus criſes magis imperfectas lethalesqve præcognoſcere, qvibuſqve ſignis nobis innoteſcant; qvæ ſunt: qvod morbo vel omnino exiſtente crudo fiant; vel cum principio qvodam concoctionis; tertium, qvod illa præludia concoctionis nunqvam augeantur, & non durent, inæqvaliterqve etiam appareant; qvartum qvod nunqvam febre ægroti prorſus liberentur: atqve hoc eſt, qvod Hipp. *in* 2. *Epid. a*) vocavit *judicatorium non judicans*, qvod aut, ut Gal. docet, *eſt difficilis judicii, quippe nullo prælucente ſigno lethali; aut lethale, ubi una cum aliquo exitiali ſigno appareat.* Qvintum addimus, has qvoqve criſes ab excretionibus, judicari ſeu cognoſci, qvæ aut ſunt immoderatæ & nihil juvant, aut ſunt paucæ, non reſpondentes noxiorum humorum qvantitati excernendæ, de qvibus Hippoc. *in lib.* 1. *Epid. b*) ita habet: *His ſuccedebant abſceſſus, aut majores, quam ut ferre poſſent, aut minores, quam ut prodeſſe quicquam, ſed ſtatim redierunt, & deteriores evaſerunt.* Et ab excretionibus ſudores, aut multi, aut pauciores, de quibus itidem Hipp. *c*) *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent. Et d*) *ſudabant ſemper quidem, ſed non toto corpore.* Et poſtea: *e*) *Paululum in fronte & clavi-culis exſudabant, ſed nemo per totum corpus.* Itidem malæ ſangvinis excretiones, de quibus Hippocr. *f*) etiam dixit: *Hic ſanguis de naribus, niſi paucis, & admodum paucus erupit.* Et poſtea: *g*) *Nam* Philiſcus, *quidem* Epamenon, & Silenus, *quibus parum quarto die, & quinto, ex naribus ſtillavit, mortem obierunt.* Et de dejectionibus malis: *& h*) *Alvi turbatæ erant, bilioſis paucis, meris tenuibus mordacibusque & frequenter deſidebant.* Quales vidi in *Guadagnina mea Uxore dilectiſſima*, cum febre ardente, quæ tunc exſtincta eſt.

a) Sect. 1. p. 909. ſub lit. E. *b*) Sect. 2. p. 946. lit. G. *c*) Ibid. p. 945. lit. E. *d*) Ibid. Sect. 1. p. 940. lit. G. *e*) Ibid. Sect. 2. p. 934. inter E & F. *f*) Ibid. pag. 944. ante lit. F. *g*) Ibid. pag. 951. lit. E. *h*) Ibidem Sect. 1. pag. 940. lit. G.

est. Alvi itidem colliqvationes, de quibus etiam *in tertio Epidem. a*) *Unoque verbo, quot longis morbis, vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt;* & sic de aliis. Demum vacuationes omnes morbi ideæ non respondentes; quippe veluti in pituitosis meræ biliosæ, & e contrario, de quibus nuper satis accurate egimus; aut locis affectis non respondentes; ut quando uterus laborat, si sangvis e naribus erumpat, aut si hepar e sinistra, & si lien ex dextra. Demum distingvuntur eæ crises imperfectæ a perfectis, quod imperfectæ fiant nullis conspectis signis coctionis, atque viribus minus robustis. Ex quo merito, cum natura nequeat quicquam morbi alterare, & concoquere, sed statim magno morbo, quod magnis viribus non constet, prima pugna succumbat. Perfectæ vero fiunt in corporibus robustissimis, quæ non semel, neque bis, sed pluries morbis oppugnata, & non nisi spatio temporis superantur, quo tempore aliquid contra morbum etiam agentia, ipsa paululum alterant; hinc quædam solent conspici coctionis vestigia, licet levia, quæ tamen nedum non augentur, sed neque diu durant. A salutaribus vero etiam distingvuntur, eo quod ipsarum coctio non augeatur, neque, ut dictum est, diu, si quod vestigium coctionis appareat, durat. In salutaribus enim præterquam, quod manifestiora signa coctionis appareant, etiam in dies magis augentur, & stabilia videntur, atque in his quoque ægri in melius mutantur, febre aut omnino relinqvuntur, aut magna ex parte liberantur. Sed unum harum exitialium imperfectarum crisium proprium esse diximus, quod non nisi in robustis corporibus fiant. Cujus veritatis exemplum nobis esse, ad id quippe cognoscendum accommodatissimum, illius *mulieris* historiam, quæ in *mendacium foro* decumbebat, quæ juvenis & robustissima, ante exitium, plures hujusmodi pugnas a maximo morbo, & crises ob virium robur, etsi quicquam morbum alterare non posset, sustinuit, de qua *in lib.* 3. *Epidem. b*) Hippoc. ita habet: *Mulierem, quæ decumbebat*

Ex vacuationibus morbi ideæ non respondentibus

Crises imperfectæ quomodo a perfectis distinguuntur.

a) Pag. 1086. inter B. & C. b) Pag. 1080. Ægr. 12.

in mendacium foro, primo enixam cum dolore maſculum corrupit ignis. Initio ſtatim ſitibunda, cor illi dolebat, faſtidioſa, lingua arida, venter turbatus tenuibus, paucisque, non dormivit. Altero die aliquantulum riguit, modicus ſecundum caput, & frigidus ſudor. Tertio cum dolore dejecit alvus cruda, multa, tenuia. Quarto ſubriguit, omnia irritata ſunt, inſomnus. Quintum diem laborioſe tranſegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copioſa. Septimo ſuperriguit, febris acuta, ſitis ingens, ſe jactavit, ſub veſperum per totum corpus ſudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illi calor. Iterumque nocte ſuperriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, nonnihil deliravit, ſtatimque ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, ſitibunda, comatoſa, vomuit bilioſa, pauca, ſubflava. Nocte graviter ſe habuit, nihil quievit, multum affatim minxit inſcia. Nono omnia fuerunt remiſſa, ſub veſperum comatoſa, aliquantulum ſuperriguit, vomuit amara, bilioſa. Decimo rigor, febris exacerbata eſt, nihil dormivit. Mane multam, in qua nihil ſubſideret, reddidit urinam. Extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta, bilioſa vomuit, non multo poſt riguit, rurſusque extremæ partes frigeſcebant. Sub veſperum rigor, ſudor frigidus, multum vomuit. Nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida, ſingultus multus, ſitis laborioſa. Tertio decimo nigra, virulenta, multa vomuit, rigor circa meridiem. Quarto decimo die ſanguis de naribus. Defuncta eſt. Annum ætatis agebat circiter ſeptimum decimum. Dignus fuit hujus mulieris caſus, ut, ad cognoſcendas criſes lethales imperfectas, a nobis accuratius audiretur; nam omnia ſigna exitialium imperfectarumque criſium, quæ nuper a nobis producta ſunt, in hoc caſu facile recognoſcentur. Atque hæc de cognoſcendis exitialibus criſibus: ſupereſt, ut ad criſium ſpecies, aut modos etiam exacte cognoſcendos deſcendamus, quod ſcitu certe eſt digniſſimum.

CAP.

CAP. XII.

De cognoſcendis criſibus, quæ per abſceſſus, & quæ per excretionem ſunt futuræ.

Plurimum facit ad præſagium ſalutis vel mortis ſpecialium criſium cognitio, nimirum, an eæ fient per aliquem abſceſſum, an per aliquam excretionem. Itaque in primis eas criſes indicabimus, quæ per abſceſſum fiunt, & deinceps illas, quæ per humorum excretionem. At cum nomen abſceſſus ſit æqvivocum multis diverſis competens, hoc ipſoque nomine multa diverſa intelligat Hipp. propterea hæc omnia diſtincte ſunt cognoſcenda. Abſceſſus nomine Hippocrates aliquando intelligit humoris translationem de una parte corporis in aliam. Hosque abſceſſus vocat per effluxionem, de quibus *in ſecundo Epidemiorum a*) ait, *optimos eſſe, qui per effluxionem fiunt, cujusmodi eſt ſanguis e naribus, pus ex aure, ſputum, & urina.* Quomodo dyſenterias, lienterias, teneſmodes, ſudoresque, abſceſſus dixit. Aliquando per abſceſſum intelligit ſuppurationem, de qua *in Prognoſticis b*) dixit, *tumores in ventre minus faciunt abſceſſus, quam in præcordiis,* teſte enim Galeno ibi ſuppurationem intellexit. Tertio intelligit humoris decubitum ad aliquam corporis partem, quo vel dolor & tumor aliquis concitetur. Quomodo nos dicimus, proprie magis abſceſſus nomine intelligi omnia cutis vitia, & præſertim, quicquid ſub cute a cauſſa interna humoris erumpit, quales ſunt omnes tumores. De criſibus itaque per abſceſſus, ſeu per cutem, ſeu per tumorem aliquem futuris, qvæ fiunt, ubi humores abſcedunt ab internis ad cutem, qvam aut maculis afficiunt, aut in tumorem levant, nunc ſermo a nobis inſtituitur.

Abſceſſus quid.

Pro qua re aſſequenda in primis videndum erit, quænam criſes per abſceſſus, & quænam per humorum excretiones fiant. Hoc vero facile cognoſcemus, cum recte humorum in corporibus inclinationem cognoverimus, utrum inqvam humores transmittentur tantum de parte ad partem, an præter-

Criſes quæ per Abſceſſus fiunt quomodo cognoſcuntur.

a) Sect. 1. pag. 1002. inter B. & C. b) Pag. 39. lin. 1.

terqvam, qvod transmittuntur, etiam foras excernentur per meatus, vacuandis humoribus deſtinatos. Hoc modo criſes per excretiones; & illo per abſceſſus fieri dicimus. De quo modo criſium Galen. *in lib. 3. de Criſibus* ita ſcripſit: *Summatim enim nihil aliud oportet conſiderare in modo criſis, præter naturæ inclinationem, quam manifeſte oſtendit* Hippoc. *in Prgnoſticis, a) partim quidem oris ventriculi morſum, atque rigorem memorans, in quibus vomitus ſubſecuturus eſt; partim ſpirandi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluvium ſanguinis e naribus exſpectatur; ac præter iſta diſtinguens de urinis, & alvi excrementis, in quibus inquit: b) Si neque bilioſa fuerint alvi excrementa, neque facile ſolubilia, & impermiſta, neque urina multa valde, & multam habens ſubſidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifeſtum eſt, quod huc repit ægritudo, & per iſta expurgatur; cum vero huc non repit, & protrahitur morbus, cum ſignis tamen ſalubribus, futurum abſceſſum exſpectare oportet.* In tertio vero *Prognoſt.* Galen. ſcribit, morboſa calidioribus humoribus cum ægri viribus vehementioribus per excretionem judicari; atque his contrarias eſſe affectiones, in quibus facultas debilis eſt, & humor frigidus, quæ nec excretione nec abſceſſu deſiſtunt; ſed hæc aut corrumpere ægrum, aut perquam longo temporis ſpatio vix coqvi obſervamus. At humores calidi non egent facultate valida, ut abſceſſus fiant, veluti frigidi, qvi non niſi a robuſta vi moventur ad abſceſſum. Ex qvibus præter criſis modum ex humorum inclinatione cognoſcendum, qvippe ad abſceſſum inclinatum iri morbos, ubi neqve ſigna vomituum, neqve hæmorrhagiæ, id eſt, ſangvinis fluxus, neqve alvi dejectionum, neque ſudorum, neqve urinarum copioſarum apparuerint; etiam hoc itidem ex virium magnitudine, & humorum morbos foventium natura, conjici poterit: ex humoribus enim calidioribus facilius excretiones; abſceſſus vero, ubi ad excretionem natura nullam habebit inclinationem, neqve hi opus habent validioribus viribus, cum ſuapte natura facile ex parte ad partem

a) Pag. 45. & 46. b) Prognoſt. pag. 43. lin. 9. & ſeq.

tem moveantur, & decumbant, crudi vero ac crassi plerumqve in corporibus robustis, si longius morbus protrahatur, absqve signis exitialibus, in abscessum aliqvem decumbent. De his Galen. *in* 3. *Prognost. comm.* ita habet: *Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem corpus nequeat.* Sæpe enim definitum jam est, ut humores calidiores tenuioresque paratissimi sint ad excretionem, crudis vero & crassis aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Sed age signa modo dicamus, quibus futuros abscessus in morbis præscimus. Gal. *in lib.* 3. *de Crisibus cap. ult.* scribit in morbis acutis & calidis, si crisis fiat primis periodis, excretionem sperandam esse; ac si morbus fuerit diuturnus & tardus, atqve urinæ fuerint longo tempore tenues & crudæ, abscessum futurum. At hæc non satis sunt ad abscessus prænoscendos; plura enim addi est opus: & primo, qvod morbus habeat signa salutaria, corporaqve viribus satis constent. Cum dictum sit, debilem facultatem non posse crudos crassosqve humores movere ex visceribus ad partes ignobiles, ad qvas decumbentes humores abscessus faciunt. Qvod morbi, longi, & tardi ab humoribus crassis & crudis foveantur, satis liqvido constat, qvodqve hi qvoqve humores non facile, vel etiam a robusta natura, moveantur ad excretionem, ex Galeno dictum est; qva propter necesse est, ut aut ægrotum corrumpant; aut, si convaliturus sit, ut excretis ad aliqvam partem ignobilem abscessus fiant, vel paulatim concoqvantur; tametsi hoc ipsum, ut per concoctionem medeatur, teste Galeno, excretio qvædam est, qvæ per urinam magna ex parte lapsam fit, raro per alvum.

Abscessus quibus signis in morbis prævidentur.

Signa vero futuri abscessus Galen. hisce verbis complexus est, dicens: *Si vero ad abscessus convertuntur, communia quidem omnium indicia sunt, salutariter se habente ægro, quod neque morbus solvatur, neque urina multa, & multam habens subsidentiam, sed cruda & tenuis appareat.* Quæ ex Hippocrate accepit, *in secundo libro Prognost. a) text.* 26. ita habente:

a) Pag. 43. lin. 7. & seq.

te: *Considerandum est in hunc modum: si febris detinet, & dolor non desinit, & puris excreatio non excernitur ex ratione, neque biliosæ fuerint alvi dejectiones, neque solutiores, at sinceræ, nec urina admodum multa crassa, ac plenius obtineat sedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis signis salutare, his tales fore abscessus sperandum est.* De urinis abscessus significantibus *in secundo Prognosticorum a) textu trigesimoquarto* ait: *Quicunque autem mingunt urinam tenuem ac crudam multo tempore, siquidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum exspectare oportet, ad loca, quæ sub septo transverso sunt.* Idem fere, & *in libro tertio, b)* ita legitur: *Si qua febris prorogatur, salvo affecto homine, nec dolore detinente aut ob aliquam inflammationem, aut ob aliquam causam evidentem, exspectari oportet abscessum cum tumore aut dolore, qui in articulos maxime inferiores decumbat.* Galenus ait, spem esse futuri abscessus, ubi febris neqve propter aliquam partem affectam curatu difficilem, neqve propter commissum aliqvem errorem prorogetur; necesse enim est ex crassis crudisqve humoribus, qvos sæpe natura solet ad ignobilem partem e visceribus protrudere, febrem prorogari. De qvibus *in lib. 4. Aphor. 44.* dixit: *Quibus adsunt febres longæ, iis tubercula, aut dolores circa articulos fiant.* Quare ubi febris ultra diem vigesimum prorogatur, teste Hippocrate *in tertio Prognost. c) text. 25.* cum dies vigesimus sit terminus acutorum morborum, in morbo quidem salutari, & urina tenuis, & cruda, longo tempore mingatur, converti ad abscessum morbum sperare possumus, eoqve magis, ubi humoris alicujus crassi purgationem subseqvatur; solvitur enim morbus. De qvo nos Hippocrates *in 4. Aphor. 74.* commonuit, ita dicens: *Quibus spes est in articulis fore abscessum, liberat eos ab abscessu urina multa, & crassa, & alba, qualis in febribus, cum lassitudine, quarta die, quibusdam fieri incipit.* Unum videtur necessario cognoscendum, qvippe, qvibus signis morbum esse salutarem cognoscamus. Qvod Hippocrates *in libro*

a) Pag. 40. lin. 48. & seq. b) Pag. 45. lin. 38. & seq. c) Pag. 45. lin. 46.

libro tertio Prognoſt. a) text. 10. ita habet: *Qui enim convaliturus eſt, facilius ſpirat, ſine dolore agit, noctu dormit, & alia ſigna ſecuriſſima habet.* Quare hæc erunt ſigna communia abſceſſus futuri; propria vero, quæ in partibus aut ſupernis aut infernis futuros denotent, Hippocrates *in ſecundo Prognoſt. b) text.* 62. ita eſt complexus. *Abſceſſus conſiſtunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatigat; illi in ſupernis, in quibus ilia molliora, & ſine dolore perſiſtunt. Si vero aliquandiu ſpiret difficulter, ſine aliqua alia cauſa deſinet. Quæ* Galenus *in tertio de Criſibus cap. ult.* etiam docuit, dicens, *abſceſſus ſperandos ad loca inferiora, quibus circum præcordia, aliquid inflammationis atque caloris affuerit; & ad loca ſuperiora ubi repunt, præcordia mollia perpetuo eſſe ac ſine dolore, & æger ad aliquod tempus anhelitum habebit difficilem, ſine occaſione manifeſta, & poſtea ceſſabit.*

Loco ad quæ Abſceſſus futuri quomodo cognoſcuntur.

Sed particulatim locorum, ad quæ futuri abſceſſus fiant, ſigna paulo poſt hiſce verbis expreſſit *Galen.* dicens: *Propria vero (ubi morbus non fuerit valde diuturnus) ſi ſubita difficultas anhelitus laboranti ſuperveniens, mox quieſcat, eamque gravitas capitis ac dolor ſubſequatur, gravis ſomnus ac ſurditas, huic in glandibus poſt aures neceſſe eſt abſceſſus fieri. Si vero morbus jam diu duraverit, neque ullum ex his ſignis affuerit, ſed in aliquo ex locis inferioribus, vel gravitas, vel tenſio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit, huic abſceſſus ad partes inferiores eſt exſpectandus.* Autor vero Prorrheticorum *in c)* 3. *Prognoſt. text.* 76. de parotidibus ita habet: *Somnus gravis cum dolore capitis, & ſurditas ſtatim adveniens ſunt ſigna parotidum.* Sed longe plura ibi de ratione futuras parotidas prægnoſcendi ſcribuntur, quæ brevitati ſtudens lubens omitto; atque enim, qvod, ubi de prædictione a parotidibus ex propoſito agemus, hæc omnia longe accuratius adducere cogemur. Atqve hæc de criſibus per abſceſſus futuris dicta ſint. Nunc de cognoſcendis criſibus, quæ per excretionem fiunt, agendum, qvippe qvæ, aut per fluxum ſangvi-

a) Pag. 44. lin. 25. & ſeq. *b)* Pag. 43. lin. 14. & ſeq. *c)* Lib. 1. Prorrhet. text. 168.

nis, aut per vomitum, aut per alvi dejectionem, aut per ſudorem, aut deniqve per urinam fiunt. Exordimur vero ab iis, quæ ſangvinis eruptione fiunt.

CAP. XIII.

De prædicenda criſi per ſanguinis eruptionem, ſeu fluxum.

Criſium ſpecies unde cognoſcuntur.

Jam deſcendimus ad cognoſcendas criſium ſpecies, qvæ humorum excretione obſervantur, qvæ qvidem cognoſcentur a conſtitutione temporis, ægri natura, morbi ſpecie, motu atqve naturæ humorumqve inclinatione. Diximus ſuperius ex temporis conſtitutione criſes indagantes, & ægri natura, morbi ſpecie, & motu morbi, ſciri poſſe criſes, qvæ per excretiones, & qvæ per abſceſſus futuræ ſunt. Nunc dieemus, qvo natura, & humores inclinabunt, eo criſes fieri neceſſe erit, ut docuit Gal. *in lib. de Criſib. cap. ult.* Duplex vero cum ſit ipſorum inclinatio, una ad interiora, atqve altera ad exteriora; ad exteriora ubi inclinaverint humores, criſes aut per ſudorem, aut per hæmorrhagiam, id eſt, ſangvinis fluxum fient, qvæ nobis innoteſcent ex pulſuum & hypochondriorum obſervatione. Ad interiora vero humoribus natura habentibus inclinationem, criſes fient aut per vomitus, aut per dejectiones, aut per urinas, aut per hæmorrhoidas, aut per menſes. Sed age, agamus primo de his criſibus, qvæ per hæmorrhagiam ſeu ſangvinis fluxum, ſeu eruptionem fiunt. Hæ enim ceteris videntur anteferendæ, qvod ſæpius morbos acutos judicent, tum fidelius, ac certus perfectiusqve. Plures etenim fuerunt, qvi ſangvinis hæmorrhagia ſeu eruptione larga e naribus fuere liberati, etiamſi tuta ſigna non haberent, qvod Hippoc. in *Metone a*) vidit, de qvo Gal. *Epid.* 3. *text.* 24. ait: *Largæ de naribus eruptiones liberant fere; ſane enim a ſola videtur ſanguinis eruptione & judicatus, & ſervatus, quamvis non omnino tuta ſigna haberet.* Quare ab ipſis exordiamur, venemurqve ſigna, qvibus futuræ ſangvinis excretiones, ſeu eruptiones e naribus innoteſcant: ſtatuamus itaque febrem ardentem

Criſes qualeſ futuræ unde noſcuntur.

Criſes quænam per hæmorrhagiam.

Hæmorrhagicæ futuræ ſigna.

a) Lib. 1. Epidem Ægr. 7. pag. 983.

tem, vel ſynochum, aut ſimplicem, aut cum alicujus viſceris inflammatione, in qva, propter ipſius magnitudinem, & celerem & fortem motum ac calidam naturam, concurrentibus calidiore ægroti natura, victus & ætatis temperamento, annique conſtitutione calida, æſtivo anni tempore, itemqve, loco calido, criſis per excretionem eſt ſperanda, ſi per ſangvinis hæmorrhagiam erit futura, proculdubio omnia aderunt ſymptomata, quæ ſangvinis copia concitabit, a venis ipſis, e qvibus ad caput fertur, omnibus in locis permeabit: hinc fit, qvod ſi [illegible]r naturalia membra ad caput feratur, ægroti inprimis repente in intenſionem hypochondriorum incidant, & aliqvando in difficilem, propter ipſorum diſtenſionem, reſpirationem: ſed hæc ſeqvitur tenſa hypochondria; veluti ſi per membra ſpiritalia vocata, ſeu reſpirationi deſtinata, ſangvis tranſeat repente, in inſpirandi difficultatem veniunt, qvibus tamen cito liberantur, utpote ſangvine ad caput perveniente, in ipſoqve ſymptomata concitante, exindeqve partes infernæ liberantur; itaqve caput gravatur, dolet, & prius aliqvid in collo tendi ſentitur, aut in ſincipite aurium tinnitus aliqvando ſentiunt, & aliqvando ſurditatem; oculorum viſio habetatur, obſcuratur, aut ſplendores oculis obverſantur, facies rubeſcit, ſcilicet oculi, genæ, atqve nares. Atqve hæc erunt hæmorrhagica ſigna, qvibus præcognoſcimus & prædicemus criſes per ſangvinis eruptionem e nāribus. Quæ omnia Hipp. qvaſi divina mens loqvens, hiſce verbis *in* 1. *Epidem. a*) eſt complexus: *In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus ſanguis erumpit.* Et in *lib.* 3. *Prognoſt. b*) ex Galeni ſententia dixit: *Capitis dolores vehementes, & continui, cum febre, ſi quod ex indiciis exſtiterit exitioſis, integre lethales ſunt. Si vero ex iis, quæ didiciſti, de ægro tanquam convaliturο quicquam ſperes, a principio quidem ad ſeptimum diem ſanguinis e naribus fluorem exſpectato; procedente vero tempore id quidem etiam; pus*

a) Sect. 2. p. 948. ſub finem. *b*) Pag. 44. lin. 34. & ſeq.

vero erumpet e naribus aut auribus in ſalutem ægri. Si vero ad vigeſimum extendatur diem doloris accidens in capite, tunc etiam ſanguinis fluorem exſpectabis rarius, magis vero ſuppurationem, aut abſceſſum, ad inferas ſedes exſpectato. Sed per illud tempus, quo ſanguinis fluorem exſpectabis, augebit tibi exſpectationem, ſi in temporibus ac fronte dolor vehemens perſeveret. Magis autem exſpectari ſanguinis oportet eruptionem in junioribus triginta quinque annis, in ſenioribus ſuppurationem.

Qvæ hæmorrhagiæ futuræ ſigna clarius poſtea expreſſit, *in* 3. *Prognoſt. a) text.* 33. dicens: *Quibus vero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effuſis hebetudines ſubeunt oculorum, ac ſplendor obvertitur, & pro oris ventriculi morſu, circa hypochondrium, aut læva parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione; ſanguinem de naribus in his fluere, pro vomitione exſpectandum eſt. Magis vero & hic in juvenibus ſanguinis fluorem exſpectare oportet. Agentibus vero trigeſimum annum, aut etiam ſenioribus, minus; ſed vomitionem in talibus exſpectari oportet.* His ſignis alia adduntur ſcripta cum in Prorrheticis, tum in Coac. præſag. *in lib.* enim 3. *Prorrhet. b) text.* 51. ita habet: *Capitis affecti gravitate & ſincipite dolentes, pervigilesque, ſanguinem profundunt, tum alias, tum ſi quippiam in cervice tendat. c) Qui pervigilaverint repente, cum inquietatione quadam, ſanguinem profundunt tum alias, tum ſi quippiam* (ut melius *in Coac. præſag. d) text.* 32. legitur) *fluxerit ante cervicis dolores. e)* Nec non *impenſe rubri oculi ſanguinis eruptionem oſtendunt.* Et poſtea *f) text.* 55. *Per ea, quæ caput concutiunt, & quæ ſonitum faciunt, ſanguinem per nares profundere ſperandum eſt. g) Ventris quoque palpitationes* (id eſt ex Gal. pulſus arteriæ ſpinam perreptantis) *cum hyphondrii tenſione ſublonga & tumente, ſanguinis indicant eruptionem. h)* Et *hypochondrii tenſio cum capitis gravitate*

&

a) Pag. 46. lin. 15. & ſq. *b)* Lib. 1. text. 135. *c)* Ibid. texr. 136. *d)* Coac. 111. *e)* Lib. 1. Prorrh. text. 137. *f)* Ibid. text. 143. *g)* Ibidem text. 144. *h)* Ibid. text. 147.

& surditate, & quæ ſpendores perturbant, ſanguinis denuntiant profuſionem. Et in *Coac. præſag. i) ſect. text.* 4. hæc etiam leguntur: *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulſus, iis ut plurimum fluor ſit ſanguinis.* Et *in* 3. *lib. k) ſec.* 1. *text.* 17. *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, ſanguinem profundunt e naribus, tum alias tum ſi quid antea effluxerit.* Et *in lib.* 4. *l) text.* 26. 27. *In febre ardente aurium ſonitus ſuperveniens cum obſcuratione viſus, & gravitate in nares incumbente, vehementem inſaniam firmamque denunciant, niſi largiter perfluat ſanguis e naribus.* Et *m)* lib. 5. *Pulſationes in capite, ſonitus aurium, profluvium ſanguinis ſignant. n)* Et *qui gravitate capitis laborant, dolentque ſincipite, vigiles, ſanguinem e naribus fundunt, tum alias, tum ſi quid tendi in collo ſentiant. o) Et quibus ſurditas, cum capitis gravitate & hypochondrii tenſione, & ad ſplendorem oculi perturbatione, profluvium ſanguinis ſignificatur.* Atque hæc ſunt, quæ de ſignis hæmorrhagicis cum *in libris Epidemiis* Hipp. tum *in Prognoſticis,* & *in Prorrheticis,* atqve *in Coacis præſagiis* nos colligere potuimus, a qvibus nobis innoteſcent criſes per fluorem ſangvinis e naribus, quæ hæc erunt. In febribus ardentibus, ceterisqve aliis acutis, vehementibus, & in præcordiorum inflammationibus, omniumqve maxime hepatis atqve lienis, non raro etiam in phreniticis: hos enim affectus præſertim ſangvinis eruptiones judicant: vigiliæ repentinæ, & inqvietudines ſunt ſigna hæmorrhagica; ſed tamen plerumqve communia criſium futurarum; qvibus qvidem conſpectis ſignis, criſis ſperetur, ſed an per hæmorrhagiam, an per vomitum, & an alio modo, ſit futura, ex propriis ſignis diſtingvetur: qvod ſi, his conſpectis, cœperit in die critico, vel hæmorrhagia, vel vomitus, vel fluxio alvi, vel ſudores, vel alia evacuatio, forte poterimus ex iis ſignis conſpectis ſimilem excretionem prædicere. De qvo *in* 3. *Coac. p) præſ.* 40. legitur: *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, ſanguinem fundunt e naribus,*

i) Text. 142. *k)* Coac. 111. *l)* Ibid. 131. *m)* Coac. 167. *n)* Ibid. 168. *o)* Ibid. 195. *p)* Text. 111.

ribus, tum alias, tum ſi quid antea effluxerit. Galenus his duobus ſignis addidit capitis dolorem, ita ut in capitis doloribus vigiliæ repentinæ atque inquietudines ſangvinem fluxurum ſignificent, eoqve magis, ſi antea fluere cœperit. Ex propriis vero ſignis eſt dolor capitis, ſine qvo raro ſoleat ſuccedere hæmorrhagia. Ex quo merito, Hipp. *in* 1. *Prognoſt.* *q*) *text.* 22. ait: *Accidit in prima circuitione jam ſanguinis e naribus fluor, atque admodum juvat; ſed requirendum eſt, num doleat caput, an hebetudines habeant oculorum, ſi quid enim horum fuerit, eo tendet.* In *Epidemiis* *r*) expreſſit *temporum gravitatem*, & *in Prognoſticis*, *s*) *capitis dolorem vehementem*; in *Prorrheticis* *t*) *ſincipitis dolorem*, aliqvando *cervicis dolorem*, & *capitis gravitatem*, & in *Coacis præſagiis* *u*) *vehementem capitis dolorem*, & *capitis* etiam *gravitatem* nominat, & *dolorem ſincipitis:* addamus, qvi hæmorrhagiam denotat, debere eſſe calidum, diſtendentem, ac pulſantem. Hocqve eſt unum ex præcipuis ſignis, quæ ante hæmorrhagiam attendi debebant.

In *Metone*, in qvo die quarto bis de nare dextra fluxit ſangvis, in die tertia capitis gravitatem fuiſſe, Hipp. *in Epid.* *x*) *text.* 77. notavit, poſteaqve auctam: & in *Pericle*, *y*) dolorem primo, & poſtea caput gravatum, præceſſiſſe ſangvinis eruptionem. Hoc ſignum vero, non proprium, ſed commune ad ſangvinis fluxum, & ad vomitum eſſe, Galen. *in lib.* 3. *de Criſibus cap. ult.* ſtatuit. Ceterum, qvi vomitus præſagiunt, dolores mordaces eſſe, docuit. Addamus, neque perpetuo antecedere capitis dolores; ſed ſine aliqvo gravitatis ſenſu; videtur impoſſibile fieri poſſe hæmorrhagiam, cum non poſſit multus ſangvis in capite aliqvam moram facere, absqve qvo caput gravetur: ſed tamen aliqvando copioſiſſimus ſangvis repente aſcendens, & erumpens, nullam aut obſcuriſſimam gravitatem capiti infert. Hoc in febri-

q) Pag. 38. lin. 45. & ſeq. *r*) Lib. 1. ſect. 2. pag. 948. ſub finem. *s*) Pag. 44. lin. 34. & ſeq. *t*) Lib. 1. text. 135. & 137. *u*) Text. 142. 168. 195. *x*) Lib. 1. Ægr. 7. pag. 983. *y*) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. pag. 1102.

febribus non acutis ſæpe obſervatur. Qvod mihi contigit, qvi poſt qvartanam febrem, qvæ nondum fuerat reſoluta, repente exſpui, & per nares rejeci ad minus ſangvinem ſex librarum ponderis, qvo qvartana febris (qvod eſt rariſſimum) prorſus fuit judicata. Ceterum in acutis febribus raro fit, ut erumpat ſangvis, non prægreſſo in capite aliqvo vel gravitatis vel doloris ſenſu. Poſt dolorem capitis ſeqvitur ſurditas, atqve aurium tinnitus, qvæ ſolent eſſe ſigna qvoqve hæmorrhagica.

In me ante illam copioſam ſangvinis excretionem tinnitus faſtidioſus in dextra aure præceſſit. Qvod ſignum notavit Hippoc. in *Prorrhet. a*) & Auctor *Coacorum præſagiorum. b*) Surditatem etiam ante hæmorrhagiam obſervari, cum in *Prorrheticis, c*) tum in *Coacis præſagiis d*) habetur. Qvod ſignum vidit in *Virgine Abderæ, e*) atqve in *Heropyto, f*) anteqvam erumperet ſangvis. His qvoqve addimus pulſus venarum in capite, de qvo in 5. *Coac. præſ. g*) *text.* 27. *Quibus febricitantibus rubores in facie & capitis vehemens dolor, venarumque pulſus, iis ut plurimum fluor ſit ſanguinis.* Micatio enim venarum & agitatio ferventis, & concitati ad exitum ſangvinis indicium eſt. Addimus cervicis, & colli tenſionem, de qvibus ad hæmorrhagiam, Auctorem *Coacorum præſagiorum h*) meminiſſe ſuperius vidimus; adduntur *in tertio Prorrheticorum i*) *text.* 52. ventris qvoqve palpitationes, ſorte pulſus arteriæ ſpinam perreptantis.

Sed nondum attigimus propria ſolius hæmorrhagiæ ſigna, ſed qvæ ad alias excretiones ſunt communia. Nam dolores capitis, vigiliæ, deliria, capitis partium tenſiones, ſurditates, tinnitus aurium venarumqve pulſus, ſunt ſigna ſane critica non uni, ſed multis criſium ſpeciebus communia. Seqvuntur ſigna magis propria, quæ ſunt hypochondrii vel dextri vel ſiniſtri tenſio, ſublonga, [tumentem addidit Auctor *Prorrhet.* Hæmorrhagiæ futuræ ſigna magis propria.

a) Lib. 1. text. 143. *b*) Text. 194. *c*) Lib. 1. text. 147. *d*) Text. 195. *e*) Lib. 3. Epid. Ægr. 7. p. 1103. *f*) Ibid. Ægr. 9. p. 1106. *g*) Text. 142. *h*) Text. 168. *i*) Lib. 1. text. 144.

rhet. a)] qvod tamen non perpetuo fit, ſed aliqvando mediis muſculis, teſteGal. a thorace ad pubis oſſa pertinentibus, tenſis: ſed neqve hæc hypochondriorum tenſio perpetuo eſt hæmorrhagica, ſed & qvæ fit aut in dextro, aut in ſiniſtro; qvod ſignum Hipp. in *Epid. b*) tum in *Progn. c*) hæmorrhagicum fecit. Plurimum enim facit, ad hæmorrhagiam prædicendam, reſpirandi difficultas repente ſi apparuerit. Qvod Gal. *in lib. 3. de Criſib. cap. ult.* ita expreſſit: *Eſt etiam præcordiorum tenſio ſine dolore; nam & hoc non parvum indicium eſt ſanguinis ad ſuperiora tendentis, ſicuti etiam difficultas anhelitus, nam & hæc ſanguine transeunte in thoracem fit.* Cum itaqve (ut etiam ait Galen. *in* 1. *Epid.*) in hypochondrii, aut dextra aut læva parte aliqvid contenditur, neqve cum dolore, neqve cum inflammatione, ſangvinis his e naribus profluvium exſpectandum; eſt enim impetûs humorum in caput, hypochondrii ſine dolore contentio, ſignum. Qvod qvidem ſi ei accidat, dolor inflammationem ſeqvitur viſcerum. Qvando vero calore capitis, ſurſum ſangvinem trahente, & jecore impellente, contentio fiat, ſangvinis eſt exſpectanda eruptio. Non raro etiam fit, etſi ſangvis per thoracem haud tranſeat, ex magna ejuſdem ſangvinis copia, tumeſcentibus hypochondriis, ut etiam ægrotus ſpiritu difficili laboret. Fœminam qvondam Ægyptiam *Cayri* novi, qvæ ſingulis menſibus ſangvine menſtruo, interceptis ad uterum viis, in caput ſublato, per nares erumpente vacuabatur; qvo tempore aſcendebant, cum magna utriuſqve hypochondrii tenſione, abſque dolore, & cum difficillima reſpiratione, vexabatur. Addo, qvod cum tenſio hypochondriorum tum reſpirandi difficultas hæmorrhagica repente fiunt, atqve paulo poſt ceſſant, de qva Hipp. *in* 2. *Progn. d*) ait: *Si vero aliquandiu ſpiret difficulter, ſine aliqua alia cauſa deſinet.*

Poſt hypochondriorum tenſionem, aliud ſignum eſt ex viſu ſpectandum; namqve Hipp. in *Epid. e*) ſcripſit, in iis, qvi-

a) Lib. 1. text. 144. *b*) Lib. 1. ſect. 2. pag. 948. *c*) Pag. 46. lin. 15. & ſeq. *d*) Pag. 43. lin. 17. *e*) Lib. 1. Sect. 2. pag. 984. ſub finem.

qvibus per nares fluxurus eſt ſangvis, caliginem oculorum fieri, & *in Prognoſt. a*) viſum hebetem habere, qvo fit, ut caligo oculorum, hebeſqve viſus hæmorrhagiam prænuncient. Galen. vero *in lib. 3. de Criſib.* & *de præſ. ad Poſthum.* ait: *Fulgoris motus oculis obverſari, quod humor flavus ſit, atque obtuſiores viſus fieri, quoniam multus ſanguis, & totus ſimul elatus ad ſuperiora ſpiritus meatus obſerat.* Aliquando expaveſcunt ægroti ex qvibuſdam rubris ſpectris, ut juveni Romano, de quo Gal. *in lib. ad Poſthum.* meminit, contingit, cui antequam ſanguis eruperit, ei rubri coloris ſerpentem per laquearia repentem ſupra lectulum ferri viſum fuit, proptereaque ipſum expaviſſe, & e lectulo aufugere voluiſſe. Non raro etiam oculi involuntarie lachrymant ob fluxus ſanguinis copiam, teſte Galeno, de quo ſigno Hippocrates *in primo Epidemiorum b*) ait. *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus, ſpontaneæ effluunt lachrymæ, his eſt (ſi quidem reliqua non ſint exitialia) e naribus ſanguinis eruptio exſpectanda. Qui incommode habent, his non ſanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Quare cum aliis ſignis in acutis febribus, ſi reliqua ſalutaria ſint, involuntariæ lachrymæ hæmorrhagiam prænuntiant, quod Gal. *in lib. 3. Prognoſt. com. 33.* docuit, atque in *6.* etiam *Epid.* confirmavit. Nos vero de hoc ſigno in proximo libro ſatis accurate ſcripſimus. Nunc ex ſignis explicatis quaſi ad hæmorrhagiam acceſſimus, quæ tamen non videbitur, neque fiet etiam, ni prius facies rubore ſuffundatur; quod ſane ſignum eſt neceſſarium, nunquam absque hoc ſanguinis eruptio fit. Faciei enim partes omnes, & præſertim prope nares poſitæ, rubræ coloratioresque apparent, ex præſentia inquam ſanguinis. *In lib. 3. Prorrheticorum c*) *text.* 45. legitur: *Oculos impenſe rubros ſignificare cum cervicis dolore hæmorrhagiam,* & Gal. ait: *In re ejusmodi magna præſtant virtute impenſe rubri oculi.* Auctor de *Coac præſ. d*) rubores in facie ſangvinis fluorem ſignificare ſcripſit; Gal.

Hæmorrhagiæ futuræ ſigna propria.

a) Pag. 46. lin. 15. *b*) Sect. 2. pag. 956. lit. F. *c*) Lib. 1. text. 137. *d*) Text. 142.

vero cum in 3. *de Criſib. cap. ult.* tum omnium maxime *in lib. ad Poſthum. cap.* 13. malarum nariumque ruborem proximam hæmorrhagiam connotare expreſſit. Neque immerito, cum ſanguinis copia cutis, repletis ipſius venis, coloretur; hinc etiam narium gravitatem fieri adnotatum eſt in *Coac. præſag. a*) Ceterum ruborem faciei diſtinguemus ab eo, qui aut a cerebri inflammatione fit, de quo *in Coac. præſag. b*) ait: *Facies flammans cum ſudore, malignum.* Et *in Prorrheticis: c*) *Faciei color bonus, & mœſtitia multa, malum.* Cognoſcetur hæc propriis ſignis inflammati cerebri. Aut ab eo rubore, qui genas colorat, ex pulmonum affectu aliquo, cujusmodi fieri in peripneumonicis & aſthmaticis, ſuperiori libro declaravimus. Hæc vero, quæ hæmorrhagica eſt, in ſtatu apparet, in morbo ſalutari, una cum aliquo, vel multis ſignorum nuper dictorum. Atque tot ſunt omnia ſigna, quibus ſanguinem erupturum e naribus quiſque noſtrum poterit præſagire. At quoniam omnia perpetuo ſimul non apparent, proinde ſi duo vel tria ex præcipuis illuxerint, ſufficient ad hæmorrhagiam prædicendam. Præcipua vero ſunt, ex Hippocrate & Galeno, capitis dolor; quod ſignum inſeparabile eſſe Galen. *in* 1. *ad Glauc.* ſæpius ſtatuit; aut ſincipitis, aut cervicis, aut temporum, ac etiam colli; vel gravitas; ipſa hebetudo viſus, aut fulgoris motus, aut caliginem oculis obverſari; tenſio hypochondrii ſine dolore, aut difficilis reſpiratio, quæ paulo poſt ceſſant. Rubor item in facie jamjam fluxuro ſanguine; in febre ardente, cauſove vehementi, aut aliqua magna internorum viſcerum inflammatione; atque in juvenile ætate, omniumque maxime in iis, quibus ſolitum ſit alias ſanguinem erumpere. Atque hæc de criſi, quæ per eruptionem ſanguinis e naribus dicta ſint. Addamus ex Galeno *in* 1. *ad Glauc.* in quo loco de hæmorrhagiæ ſignis ſatis accurate agit, pulſus ſubito in tumorem elatos, non recidentes in parvitatem, neque ſi debiles facta fuerint, multo plus, ſi in altum attollantur, & vehementiam ſumſerit: jam

Hæmorrhagiæ futuræ ſigna præcipua.

a) Text. 131. *b*) Text. 7. *c*) Lib. 1. text. 49.

jam faciem ægrotantis inſpice. Nam ſi aliqva ex iis, qvæ in ipſa ſunt, partibus palpitet, aut una, qvæ ſunt in temporibus, pulſant, aut gena, vel naſus, vel oculus rubidior factus fuerit, magis etiam criſis exſpectanda eſt: ſi vero & inviti lachrymentur, aut marmarigas, id eſt, ſplendores videre imaginentur, ac manus naribus, veluti ſcalpentes, admoveant, tunc non jam fluxurum, ſed jam fluentem ſangvinem inſpicies; nam ubi ſemel aut bis ſcalpſerint, ſtatim erumpit: neqve vero ex his perturberis, ſi hominem deſipientem aut ſalientem inſpexeris; nam & hæc humorum repentium ad partes ſuperiores indicia ſunt, veluti & anhelitus difficilis, & hypochondrium retractum, & collum ſimul cum capite aggravatum. Hæmorrhagiæ jamjam futuræ ſigna.

CAP. XIV.

De criſi, quæ fit, per ſanguinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus.

Sæpius etiam fit in mulieribus, ut criſes fiant ſangvine per uterum, menſium modo, erumpente, qui fluor etiam multis ſignis innoteſcet: primo enim ubi conceperimus, criſin eſſe futuram, videndum erit mulieribus ægrotis, an menſes ſolito modo fluant, vel non, tempusqve probe obſervandum, in qvo fluere fuerant ſoliti, ætas, & temperamentum, victus, anteacta an ſangvine reſponderint. Poſtea videndum erit, an ſigna aderunt hæmorrhagiæ, aut vomituum, aut ſudorum, aut dejectionum, aut copioſarum urinarum. Cum nulla qvidem illūxerint, ſuſpicandum in morbo vehementi criſin per menſes fieri poſſe: qvod ſi, ut Galen. *in libro* 3. *de Criſibus cap. ult.* docet, adfuerint qvoqve menſium ſigna propria, qvæ ſunt gravitas lumborum effatu digna, dolor, atqve tenſio. Sed ut iſtud certum fiat, præſtabit mulierem interrogari, & qvam diligenter, qvibus ſymptomatis fluentibus vexari ſoleat, atqve in criſi prænoſcenda eadem erunt accurate ſpectanda; cum qvibusdam, fluxuris menſibus, lumbi doleant, aliis abdomen, aliis uterus, Criſis per menſes quando ſit exſpectanda.

cruraqve, qvæ partes ſedulo dolentes obſervatæ multum faciunt ad menſes fluxuros prædicendos. Ceterum in primis, cum criſis futura ſit, videndum erit, an alterius evacuationis futuræ ſigna adſint; qvæ ſi non adſint, atqve in mulieribus acuta febre vexatis lumbi doleant, ſine manifeſta cauſa, in ipſisqve tenſio ſentiatur, menſtrua fluxura erunt, teſte Galeno *in libro tertio de Criſibus.* Addidit Auctor *Prorrheticorum a*) febrem laſſitudinariam, & cum rigore, hiſce verbis: *Quibus ex rigore febres laſſitudinariæ fuerint, muliebria his devertunt.* Plures mulieres, vel etiam ſine febre, ante menſtruorum eruptionem ſentiunt qvandam laſſitudinariam affectionem, ex qva una cum dolore lumborum, & tenſione, menſtrua futura prædicant. Addunt & oris ventriculi dolorem, ſeu cardialgiam, ut Galen. notavit *in* 3. *Prorrhet. Copia enim ſanguinis, in venis acervata, tenue quoddam ſerum in pentrem confluens cardialgias parit, in os ipſius aſcendens, quod omnium fere partium maxime ſentiendi facultate præſtat, plurima autem abundantiæ portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri conſueverat, lumborum dolores efficiet.* Qvibus additur etiam in 5. *Coac. præſ. b*) *text.* 26. *Senſio æſtus ardorisque circa ſpinam;* ſignum qvippe recurrentis ſangvinis per magnam venam, qvæ ſpinam perreptat, quæ ad lumbos, maxime fervida motione ſangvinis, æſtuat. Atqve hæc ſunt ſigna fluxuri ſangvinis per uterum, qvæ adhuc facient indicium magis certum, ſi menſes ſuppreſſi fuerint, atqve hæc eo tempore illuceant, qvo ſoliti fuerant menſes per valetudinem fluere. Qvæ omnia ſigna in homine qvidem melancholico, qvibus per hæmorrhoidas fluere ſangvis fuerit ſolitus, atqve fuerit ſuppreſſus, ſangvinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant: primum dolent lumbi ſine cauſa, & diu; os ventriculi itidem dolet, de quibus in *Prorrheticis c*) legitur: *Lumbis dolentibus cardialgiæ accedentes ſanguinis per hæmorrhoidas erupturi ſigna ſunt: arbitror autem & hos prægreſſæ hæmorrhoidum eruptionis ſignum eſſe.* Præſentis autem affectionis (ait Galen.) perſpicua

Sanguinis per uterum fluxuri ſigna.

Sanguinis per hæmorrhoides fluxuri ſigna.

a) Lib. 1. text. 142. b) Text. 167. c) Lib. 1. text. 130.

ſpicua ſymptomata, nempe copia in venis acervata, ſerum tenue quoddam, in ventrem confluens, cardialgias parit, in os ipſius aſcendens, & multa ſangvinis portio deorſum tendens lumborum dolores facit.

Qvare dolor lumborum, tenſio laſſitudinis ſenſus, dolor ventriculi oris, atqve æſtus & ardoris ſenſus circa ſpinam dorſi, in hominibus melancholicis, aut mali habitus, ſangvinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant, præſertimqve ſi alias fluxerit, & modo fuerit interceptus: *in 3. Coac. præſag, a) ſect. 2. text. 37. Dolores in lumbis eruptiones ſanguinis ſignificant,* qvæ ſine manifeſta cauſa in melancholicis, & qvibus conſuete ſunt hæmorrhoides, magis accedit. Sed ſatis de cognoſcenda criſi, qvæ fit per ſangvinis eruptionem, diximus. Nunc ad eam, qvæ vomitibus innoteſcit, deſcendamus.

CAP. XV.

De cognoſcenda criſi, quæ per vomitum fit.

Cum non raro ſoleat criſis vomitibus fieri, morbosqve judicare, propterea neceſſe eſt, ut ſigna qvoqve, qvibus nobis hæc innoteſcet, ſedulo cognoſcamus. Qvæ Gal. *in lib. 3. de Criſibus* hæc eſſe ſtatuit, qvippe dolorem capitis mordicantem, ſeu acrem, ſeu acutum, oculis tenebroſum, ſeu caliginem obverſari, morſus oris ventriculi, faſtidium ac nauſeam, ſeu ſubverſionem, ubi præſertim eſt futurus pituitoſus, ſputum tenue abundanter ex ore affluere, labiumqve inferius agitare, ſeu tremere, pulſusqve inæqvales altos atqve duros: alii addunt jactationem ſeu inqvietationem, lingvæ amaritudinem, rigores, ſpirandi difficultatem. Ceterum, ut futuri vomitus rationem habeamus, primum ſciamus, ex motu humorum ad ſtomachum, futurum vomitum facile cognoſci; qvoniam natura a venis ad ipſum ventriculum humores noxios transmittens, & expultricis ſtomachi irritationem ad excernendum ſeu expellendum movet, qva vomitus fiunt. Itaqve cum humor per venas æſtuat, agitatur, moveturqve ad ſtomachum, anxios ægro-

Criſis quomodo per vomitum futura cognoſcitur.

a) Text. 306.

tos,

tos, & inqvietos reddit, qvod tamen ſignum in omnibus fere criſibus obſervari ſolet. Primo vero ob exhalationem humorum ab ipſo ventriculo, qvæ meningas ſeu membranas cerebri afficit, capite dolent, & dolores, ut Galen. notavit, ſunt mordaces ac acuti; veluti in futura hæmorrhagia tenſivi, minimeqve acuti, qvi non a bilioſo acriqve humore fiant. Ob eandem qvoqve fumidam exhalationem, qvippe ipſius diffuſione per humores ad oculos, vomituri caligine, vertigine tenebricoſa tentantur, aut ut ait Hipp. *in* 1. *Prorrhet. a) com.* 30. *caliginoſum ſeu tenebroſum* oculis ipſorum obſervatur. Cum movetur vero humor bilioſus a venis ad externas venas, ægri rigent aut horrent; dumqve ſtomachum invaſit, faſtidium oris ventriculi, (qvod antiqvi cor appellarunt) morſum facit, nimirum vellicans os ipſum maxime ſenſile. Cumqve etiam humor has partes ſuperas petit & occupat, primo partes infra hypochondria frigidores redduntur, tum, qvod calidi humores ad ſuperiora ferantur, tum maxime, qvod cogatur calor nativus ad interiora contrahi & recipi. Cumqve, ut dictum eſt, os ſtomachi moleſtat, vellicando, mordendo, ac æſtuando, fiunt faſtidia, jactationes, cardiogmos cordis; atqve jam vomituris os ſputo tenui plenum eſſe videtur, ut Gal. ait, propter tunicæ communitatem, qvæ una eſt ori toti interno continua, faucibusque, & ſtomacho & ventriculo. Hinc fit, ut labium inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato; nempe labii concuſſio tunicam eam, qvæ ab ore in ventrem extenditur, tum morderi, tum vellicari, tum concuti oſtendit. Neqve mirum eſt, ad humorem acrem, mordicantem, æſtuantem, ventriculi os exæſtuare, vellicari, & excitari expultricem ad vomendum. Hinc divine ſane noſter Hippoc. *in lib.* 4. *Aphor. b)* dixit: *Non febricitanti cibi faſtidium, cordis dolor, vertigo tenebricoſa, & oris amaritudo, purgatione per ſuperna, opus eſſe ſignificant.* Qvaſi innuere vellet in febricitantibus hæc vomitum prædicere, qvi ni ſuccedat, hebetem naturam medicamentis eſſe

a) Text. 46. *b*) Aphor. 17.

esse excitandam. Qvare prædictis signis seu symptomatis conspectis in febre salutari, ex ardentium genere, utiqve vomitus præsagire poterimus. Qvæ signa ita Hippoc. *in* 3. *Prognost a*) *text.* 30. habet: *Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiam tenebricosum aliquid ad oculos observari, si ventriculi dolor in eo exstiterit, biliosa vomitio aderit. Sin rigor prehendit, & inferiores in iliis partes frigidæ fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat, edatque hoc tempore, perquam cito vomet. b) Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis, minoribus natu accidunt etiam in illis potissimum febribus, continuis, & in veris tertianis.* Et *in* 1. *Epidem. c*) *text.* 44. præcipua signa ita expressit: *At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt.* Galen. *in primo ad Glauc.* dixit, dolorem capitis esse futuri vomitus signum inseparabile, non minus & cardialgiam, id est, oris ventriculi morsum necessario præcedere vomitionem, & idem *in* 3. *de Crisibus* addit, labrum inferius agitatum, cum saliva ex ore excidente, vomitum jam affuturum significare. De qva *in Coacis præsagiis. d*) *Vomituris salivatio quædam prius accidit.* Et *in* 1. *Prorrh. text.* 3. *Si in phreniticis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra revomuntur.* At in phreniticis sputationem frequentem, in qva ex Galeno nihil excernitur delirium phreniticum significare Auctor *Prorrheticorum e*) scripsit, malumqve esse in phreniticis signum; & eam, in qva multum effluit sputum, &, ut ait Gal. os sputo tenui plenum esse videtur, jamjam vomitionem futuram significare. Qvæ sputatio ante vomitum fuit observata in illo, *f*) qvi *calescens cœnavit & potavit largius.* Vomitu fuere judicati, teste Hippoc. *uxor Epicratis, g*) de qva Hippoc. ait: *Quinto decimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre.* Et *mulier, h*) qvæ decumbebat in lit-

 tore,

a) Pag. 45. sub finem, & 46. init. *b*) Paulo post. *c*) Sect. 2. p. 948. & 949. *d*) Text. 566. *e*) Lib. 1. text. 6. *f*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 12. pag. 988. *g*) Ibidem. Ægr. 5. pag. 979. *h*) Ibidem. Ægr. 13. pag. 990.

tore, etiam *decimo quarto vomuit bilioſa, flava, ſubcrebra, ſudavit, febre liberata eſt.* In qvibus ante vomitus, cum febre ardente laborarent, capitis gravitates aut dolores exſtiterunt, & aliqva ex ſignis vomitionem ſignificantibus. Atqve hæc de vomituum ſignis.

CAP. XVI.

De ſignis criſium per ſudores, atque per urinas copioſiores futurarum.

Sudores quosnam morbos judicant.

Freqventiſſime morbi acuti ſudoribus judicantur: ſudores enim, ait Galen. omnibus febribus proprii exſiſtunt, & præcipue incendentibus ardentibusve; juvant omnes internorum viſcerum inflammationes, parotides, lethargos, reliqvosqve omnes capitis affectus; non minus & febres ex intermittentibus qvotidianas, qvartanas, & ſemitertianas, ſudores judicant; ſed plerumqve non ſolum has febres, ſed cum bilioſa pituitoſaqve excretione, aut per vomitum, aut per alvum, aut etiam per hæmorrhagiam; qvartanas, ſi ſimul atra & varia excernantur; atqve qvotidianas ſimul cum vomitibus atqve ercrementis alvi pituitoſis. Sed de his non agimus; cum noſtrum ſit inſtitutum de his affectibus agere, qvi acuti ſunt, qviqve vel ad ſalutem, vel ad mortem, judicari ſolent. Cujusmodi ſunt febres continuæ, acutæ omnes, præſertimqve ardentes, qvarum ſudores proprii videntur; internæ qvoqve phlegmones, inflammationes, & calidi omnes capitis affectus. In qvibus ſane, ubi præceſſerint ſigna coctionis, atqve critica ſigna illuxerint & perſtiterint, qvibus omnino futura criſis præmonſtratur, per ſudorem eam expellendam ſcribit Galen. *in lib. 3. de Criſibus cap. ult.* ſi hæc ſigna ad unguem fuerint obſervata: qvippe, ſi urina & alvus ſupprimatur, & febris fuerit ardens, neceſſario ſeqvitur ſudor multus a rigore. Hinc *in lib. 6. Epidem. com. 1. a) text. 10.* Hippoc. dixit: *Ante rigorem urinæ ſuppreſſiones.* Qvare alvi præter rationem ſuppreſſa excrementa, aut pauciora, quam antea reddita, urinæ item ſuppreſſæ, absqve ſignis hæmorrhagiæ, vomitus, menſium, hæ-

Criſis quomodo per ſudores futura cognoſcitur.

a) Text. 9. pag. 1164.

mor-

morrhoidarum & alvi fluxus, sunt indicia satis certa sudoris, multoqve magis, si æger increscente accessione deliraverit. At hæc necessario etiam spectabuntur signa, scilicet, partes exteriores, maximeqve facies, coloratiores, & calidiores, vapor qvidam calidus, qvalis antea non fuerat, ex cute exhalans, atqve pulsus undosus, insigniter mollis. De qvo Galen. *in lib. synops. de Pulsibus cap.* 22. ita habet: *Hic enim pulsus undosus, inquam, sudorem ut plurimum nunciat, at tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus; si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, cum undoso quidem, vel absolute magno, non tamen duro, criticorum sudorum.* Hæc eadem signa leguntur apud Galenum *in libello de præsagio, experientia confirmato*; sed addidit totius corporis cutim reddi pruriginosam, mollem, & rubram. Necessario cutis præmollis observatur in futuris sudoribus, qvod & Hippoc. *in* 5. *Aphor.* 71. ita habet: *Quibus cutis circumtenditur arida & dura, sine sudore moruintur; quibus vero laxa & rara, cum sudore moriuntur.* Qvidam duo præcipua sudoris signa tantummodo statuunt, urinæ qvippe suppressionem, ex qva serosa humiditas, eadem qvidem cum sudoris tum urinæ materia, in universum corpus expanditur, proinde sua vi acri vellicans rigorem concitat, qvi est secundum signum, ita ut sudoris signa duo sint, & urinæ suppressio & rigor: atqve hinc forte dixit Hippoc. *in* 4. *Aphoris.* 58. *Si laboranti ardente febre rigor superveniat, solutio fit.* Galen. *in* 6. *Epidem.* ait: *At si alvus fluxa non sit, proximamque esse morbi judicationem prænoveris, ægrotum rigere, sudareque necesse est.* Ceterum non perpetuo a rigore, urinæqve suppressione, subseqvitur sudor; aliqvando hæmorrhagia, aliqvando vomitus, aliquando alvi fluxus fit. Quare certum erit sudoris indicium seu præsagium, ubi una alvusqve supprimatur, rigorqve successerit, in ardente febre aut alio affectu, qvem sudor judicat, eoque certius, si æger increscente accessione deliraverit. Addimus his partes exteriores, calidiores, & coloratiores fieri, non minus & molliores & homidiores, atqve in ipsis erit vapora-

tio qvædam calida insolita, pulsusque apparet magnus, altus, mollis, fluitans, *undosus* ideo vocatus, nullaqve aderunt hæmorrhagiæ, vomitus, alvi perfluvii, hæmorrhoidarum, mensium, aut urinæ signa. Qvo sudore fuit judicatus *Cleonactides a*) *Melidia b*) & alii, qvorum casus Hippoc. observavit. Sed ad urinarum qvoqve signa descendamus, per qvas plures acutorum morborum fuisse judicatos, & nos vidimus, & Hippoc. *in Epidemiis* se vidisse scripsit. Cujusmodi fuerunt *Chærion c*) vigesimo urinis multis biliosis perfecte judatus. *Nicodemus, d*) cum urinis multis, albis, in qvibus multa crassa subsidebant. Et *Pythion, e*) de qvo Hippoc. ait: *Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & strangurioſus factus est abscessus.* Est scilicet probabile, multitudine urinarum qvadragesima sanatum. De his etiam *in primo libro Epidem. f*) *At vero hoc statu quatuor præcipue signis servapantur; quibus sanguis rite e naribus fluxerit, aut qui per vesicam urinas multas, cum multo bonoque sedimento reddidissent.* Nihilominus, qvod fortasse difficile esset invenire certa signa, qvibus præmonstrarentur crises per urinarum excretionem, ideo Galenus per negationem docuit, qvomodo possimus præcognoscere urinas critice profluxuras; qvippe, ubi absint signa hæmorrhagiæ, vomitus, alvi fluxus, hæmorrhoidum, mensium, & sudoris, spes erit, ut crisis per multitudinem urinarum fiat, multo magis, si alvus, cum copiosiora excrementa antea excreverit, nunc siccior evaserit, aut suppressa; neqve immerito, qvod, ut ait Galen. distributo & in venas exhausto humore, qvi in ventre continetur, alvi necessario minuatur dejectio. Hinc Hippoc. *in quarto Aphor.* 83. dixit: *Mictio noctu plurima, parvam dejectionem significat.* Sed tamen necesse est haberi qvædam signa certiora. Quæ, ut nos observavimus, hæc erunt. Nulla primo aliarum excretionum signa adesse, sed præsertim nullum capitis, vel hypochondriorum, vel stomachi,

Sudoris critici futuri signa certiora.

a) Lib. 1. Epidem. Ægr. 6. pag. 982. *b*) Ibid. Ægr. 14. Pag. 991. *c*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 5. pag. 1072. *d*) Ibid. Ægr. 10. pag. 1108. *e*) Ibid. Ægr. 1. pag. 1059. *f*) Sect. 2. pag. 955. lit. E.

machi, aut inteſtinorum dolorem, morbumqve non videri admodum vehementem. Non vehementer jactari ægrotos, nec inquietari, nullamqve partem prædictam dolorem ſentire. Plerumqve hypogaſtrium ſenſum gravitatis & aliqvando dolores ſentire, veſicamqve inflationis ſenſum habere. Paulatim plerumqve incipit effluere urina, raro repente, ita ut facile obſervetur ſolito copioſior, & mox augeatur. Sentiunt ægri itidem calorem ſeu ardorem urinæ, qvo ſæpius mingunt. Nam neceſſe eſt, ut partes, cum per qvas ad veſicam ſeroſa illa humiditas, ſeu humor, qvi excernitur, pertranſit, tum renes, veſica, collum, & meatus urinarius, plus ceteris partibus ſenſum aliquem moleſtum habeant. Et hæc de criſibus cum per ſudorem, tum per urinam, quæ ejusdem materiæ ſymptomata exſiſtunt, nunc demum de ſignis alvi fluxus.

CAP. XVII.

De ſignis Criſium per alvi fluxionem.

Qvod per alvi fluxum criſes ſæpius fiant, ipſisque morbi complures acutorum judicentur, neminem Medicorum latet, ideo de futuræ per alvum criſis qvoqve ſignis accuratius nunc eſt agendum. Miror tamen, qvod neqve Galen. neqve Hippocrat. ſigna propria hujus excretionis futuræ præmonſtrarint. Galen. enim *in libr.* 3. *de Criſibus, cap. ultim.* de hac excretione ita habet: *Si vero per excretionem alvi criſis ſit ſubſecutura, manifeſtum quidem nullum eſt ſignum, nec proprium; ſed ex eo, quod adſunt criſis ſigna, deſunt autem vomituum, vel fluxus ſanguinis, vel ſudoris, colligere licet.* Ex qvibus patet, cognoſci alvi dejectionem futuram non per ſigna propria, ſed ex criſis futuræ ſignis, atqve ex abſentia ſignorum aliarum excretionum. At, etſi hæc via optima ſit, tamen non deerunt nobis qvoqve ſigna aliqva hoc judicium confirmantia, cujusmodi eſſe videntur, qvæ Hipp. *in lib.* 4. *Aphor.* 20. ita habet: *Non febricitantibus ſi tormina acciderint, & genuum gravitas & lumborum dolor,* Alvi dejectio futura quibus ſignis cognoſcitur.

purgare inferius oportet. Et postea, 73. cum dixit: *Quibus præcordia suspensa murmurantia, lumborum dolore superveniente, iis alvi humectantur: nisi flatus erumpant, aut urinæ multitudo proveniat.* Et in *Coacis præsagiis.* a) *Quibus ructus, flatus, strepitus ventris, iis extuberat venter, atque conturbatur.* Ex qvibus colligimus, ad fluxuram alvum hæc signa qvoqve esse attendenda, qvippe intestinorum tormina, ipsorumqve morsus, genuum gravitas & lumborum dolor, præcordia suspensa, murmurantia, ructus, flatus, strepitus ventris, ipsiusqve extuberantia, atqve turbatio. Hæc enim cum signis criticis fluxuram alvum præmonstrabunt. Necessario videtur, si per alvum humores vel bilioſi vel pituitoſi sint fluxuri, ut tormina seu dolores intestinorum observentur; neqve enim, docet Galen. *in lib. 5. de usu partium*, qvis unqvam bilioſum succum copioſiorem dejecit, qvi prius mordicationem in intestinis non senserit; veluti in bilioſo vomitu cardialgiam, ob ejusdem humoris morsum, sentiri, nuper demonstratum est: qvare ubi alvus bilioſa, aut salsa, aut melancholica adusta dejectura sit, necessario dolor & mordicatio in intestinis præcedet. Si vero humor fluxurus sit pituitoſus, ac frigidus, flatus, ructus, præcordia tensa, ac murmurantia, alviqve perturbatio, fient. Quæ, ni peculiari vitio ipsius alvi, ac stomachi fiant, qvippe coctionis defectu, aut distributionis, aut alimentorum corruptione, aut pravi humoris generatione in ventriculo, aut intestinis, in morbo acuto, ubi illuxerint critica signa, alvi profluvium denotabunt. Lumborum qvoqve dolor observatur, genuum aliqvandoqve gravitas, humoribus scilicet ad infernas partes descendentibus; non sunt tamen propria signa alvi fluxuræ; sed ubi tensio & dolor satis vehemens, circaqve spinam caloris æstus sentitur, in mulieribus menses, atqve in viris hæmorrhoidas præsagimus; aliqvando vero etiam alvi dejectionem, qvippe ubi materia convoluta ad crassa intestina, & mesocolon, qvod crassis intestinis continuum exsistens, in unam qvanda mearum, qvæ in lumbis sunt, pertingit

a) Text. 142.

tingit vertebrarum. Qva ratione Auctor *Coac. præsagiorum* *a*) dixit: *Inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt.* Hunc vero lumborum dolorem, alvi fluxionem denotantem, distinguemus ab ipso, qvi vel hæmorrhoidas, vel menses, prænuntiat: præter signa enim fluxuræ alvi prænarrata, alia exsistunt; scil. intestinorum morsus ac tormina, murmur, strepitus, flatus, ructus, & tensa præcordia, itidem murmurantia; qvæ ubi critica signa in vehementi morbo subseqvantur, alvi criticam fluxionem proculdubio præmonstrabunt. Atqve hæc de singulis crisium speciebus cognoscendis, nunc breviter de multis simul complicatis futuris crisium speciebus etiam agamus.

CAP. XVIII.

De signis compositarum, sive multarum, simul Crisium futurarum, quibus morbi judicantur.

Plerumque fit, ut non unica crisi, sed aut duplici aut multiplici, morbi acuti judicentur, qvas compositas crises dicimus, siqvidem aliqvando homines hæmorrhagia ac sudore copioso judicantur, de qvibus Hippoc. *in lib. b*) 4. *de Vict. rat. in acut* ait: Et *si e naribus sanguis fluxerit, solvitur ægritudo, nec non si sudores supervenerint judicatorii, cum urinis albis crassis, & levibus subsidentiis.* Qvibus *Metonem* fuisse judicatum Hippoc. *c*) tradidit; & Galen. *in libro secundo de motu muscul.* quemdam tredecim diebus acuta febre delirantem, sanguine & sudore prorsus judicatum, vidisse ait: *mulieremque d*) *trimestri fœtu gravidam, quæ in littore habitabat,* vomitu & sudore: & illum, *qui in Dealcis horto decumbebat, e*) alvi pituitosa fluxione, copiosoqve sudore: *Anaxionem f*) sputis multis, ac sudore: *Nicodemum, g*) urina multa alba, in qva multa subsidebant, sudoreqve copioso; atqve

Crises compositæ quænam.

a) Text. 19. *b*) Pag. 396. lin. 21. *c*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. *d*) Ibid. Ægr. 13. pag. 990. *e*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. *f*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 8. pag. 1104. *g*) Ibid. Ægr. 10. pag. 1108.

atqve *mulierem morosam*, qvæ in *Thaso*, *g*) sudore, atqve mensibus erumpentibus. Quare operam navare quam sedulo debemus, ut nedum simplices species crisium, verum qvoqve plures simul complicatas, cognoscamus. Qvam rem studiosi facile etiam assequentur, si notas signave, a nobis nuper ad cognoscendas simplices tradita, memoria tenuerint, siqvidem ubi duæ vel plures futuræ sunt crises, plurium, aut quidem duarum prælucebunt signa.

Quomodo cognoscuntur.

Ceterum, ut hæc clarius cognoscantur, exempla aliqua considerabimus, præsertim excretionum, seu crisium illarum qvæ per sudorem & aliqvam aliam excretionem terminantur; plerumqve enim, aut pauciſſimæ sunt febres, vel acutæ biliosæ, vel sangvineæ, & inflammationes internæ, phlegmonesqve, qvæ absqve sudore judicentur, etsi sæpe non solo, sed aut una cum hæmorrhagia, aut in mulieribus mensibus erumpentibus, aut hæmorrhoidibus, aut vomitu, aut sputis, aut alvi fluxione, aut denique urina. In iis itaqve, qvi sunt hæmorrhagia atque sudore judicandi, utriusqve signa præcipua aderunt; cujusmodi erunt, capitis dolores aut gravantes, aut pulsantes, aut calidi, lachrymæ involuntariæ, aut surditas, aut tinnitus aurium, aut oculi rubri, aut maxillæ & nares, hypochondria tensa absqve dolore, aliqvando respiratio difficilis repente excitata, & paulo post qvæ prorsus tollatur, pulsus qvoqve alti & magni, a suppressis tum alvi excrementis, tum urinis, aut paucioribus factis, rigores vehementes, absentia signorum aliarum excretionum, qvippe mensium, hæmorrhoidarum, vomitus, & alvi fluxus, delirium increscente accessione, partes externæ, & præsertim facies, calidiores, coloratiores, molliores seu humidiores, & ab ipsis vaporom, seu fumum calidum non antea solitum exhalare, atqve pulsus mollis & undosus. Et si cum sudore menses erunt erupturi in mulieribus, deerunt signa hæmorrhagiæ, vomitus, & aliarum excretionum, atqve propria mensium aderunt, qvæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor atque tensio, totius corporis & præsertim

g) Ibid. Ægr. 11. pag. 1108.

ſertim lumborum laſſitudo; (hinc Auctor in *Coacis præſagiis* *) laſſitudinarias has febres judicatorias vocavit) aderit itidem cardialgia, id eſt, cordis ſeu oris ſtomachi, qvod cor antiqui appellarunt, dolor, atqve circa ſpinam tenſio, æſtus, atqve ardoris. Qvæ ſigna in viris cum ſudore etiam hæmorrhoidas prænuntiant. Et cum ſudore, ſi vomitus erit futurus, ſignis ſudoris ſigna vomitus qvoqve conjungentur, qvalia eſſe diximus, dolorem capitis acutum & mordacem, & pro ſplendore oculis caliginem, ſeu atrum qvoddam, obverſari, ſtomachi faſtidium, nauſeam, ſubverſionem, anxietatem & inqvietationem, cardiogmon, id eſt cordis ſeu oris ventriculi morſum, ſpiritum difficilem, pulſum inæqvalem, durum, atqve jamjam vomituris ſputum tenue ex ore copioſum effluens, atqve labii inferioris agitationem. Et ſi urina copioſa una futura ſit cum ſudore, aderunt ſigna urinarum, quæ fuerant primo, quod abſint aliarum excretionum ſigna, alvus cum ante copioſior fuerit, nunc ſiccior ſit, nullus dolor præter in hypogaſtrio ſentitur, ſenſus gravitatis, aliquandoque ponderis, & circa veſicam inflationis obſervatur, non vehementes erunt jactationes & inquietudines, urina plerumque non confertim, ſed paulatim incipit, atque augetur, quæ aliquando infert calorem aut ardorem, aut pruritum, & voluntatem crebram mingendi. Et ſi cum ſudore alvus una erit ſolvenda, tunc ſimul aderunt ſigna alvi fluxuræ, nempe præcordia erunt tenſa, murmurantia, aut morſus in inteſtinis, flatus, ructus ventris, rugitus ſeu ſtrepitus ſentientur, lumborum aderit dolor, & genuum aliquando gravitas, ventris turbatio, ac pulſus vibroſus & durus. Si vero una cum ſudore ſputa quoque copioſa excernenda erunt, aderunt ſigna propria, quæ in morbis pulmonum, & pectoris apparent: maximeque in pleuritide, & peripneumonia, ſputorum excretiones obſervari debent, ut in *Anaxione* pleuritico fuit ab Hipp. †) obſervatum. Signa vero, quod copioſiora ſputa ſint excernenda, ſunt tuſſis, difficilis reſpiratio, & ſputa, quæ cœperunt

*) Text. 36. †) Lib. 3. Epid. Ægr. 8. pag. 1104.

excerni cum tussi copiosa, quæ vero magis cocta evaserint, facilius educuntur. Et hæc sunt, quæ de cognoscendis crisibus fuerant a nobis dicenda. Nunc de tempore, quo sint observandæ, restat, ut agamus.

CAP. XIX.

De tempore Crisium, id est, quo nobis sint futuræ.

Posteaquam scriptum a nobis fuit, quo pacto Medici debeant cognoscere, num morbi sint crisi judicandi, aut absque crisi; & si crisi, an per abscessus, an per humorum excretionem, & quæ bonæ salutaresque judicentur, & quæ malæ, lethales; atque demum, cum etiam ex signis quaslibet crisium species cognoscere studuerimus, restat solum, ut, quo tempore fiant seu observentur crises, quoque accuratius assequamur. Atque hic sermo esto finis hujus libri, ad prognosin sane per quam utilissimi; quem si studiosi Medicinæ familiarem habebunt, plurimum laudis in Medicina assequentur. Sed ad institutum redeamus, quod est noscere tempus particulatim, in quo crises fiunt. Quæ cognitio penes multa habebitur; & quanquam sit admodum difficilis, propterea que requirat maximam diligentiam, studium, & laborem; tamen si accurate omnia signa prænarrata ipsorumque vires intellexerimus, neque multa difficultate hujus prædictionis rationem assequemur. Perscrutabitur itaque hæc cognitio quippe temporis, in quo crises sunt futuræ, ab his, scilicet a signis criticis seu decretoriis vocatis; atque a tempore, in quo hæc observantur, quippe in qvo incipiunt, augentur; (non enim critica signa prius tolluntur, quam crisis erumpat,) a morborum idea, natura, magnitudine, motu, temporibus ipsorum, a coctione & cruditate. A criticis enim signis, quippe quæ crisin antecedunt, antequam fiat, ut Hippoc. docet *in* 2. *Aphor.* 13. nox molesta apparet. *Antecedit enim,* ut Gal. etiam *in* 2. *lib. de Crisib. cap.* 2. scripsit, *non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis, nam & difficiles tolerantiæ, vigiliæ, deliria, & graves somni fiunt, difficilis anhelitus, vertigines tenebricosæ, & difficilis*

Tempus, quo crises futuræ sunt, quomodo cognoscetur.

A Criticis signis.

ficilis ſenſus, dolores capitis, colli & ſtomachi, & multorum aliorum membrorum, nonnullis aurium ſonitus, & ante oculos vani ſplendores apparent, & lachrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitatur, aut aliquod aliud tremulum fit, oblivio, præſentium ignorantia, vehemens rigor, plurimum acceſſio conſueta anticipans, multis æſtus ſitis intolerabilis, ægroti clamant, & ſaliunt ſicuti furentes, neque poſſunt in eodem ſitu recumbere, deinde repente multus ſudor erumpit, aut vomitus, aut venter ſubito ſolvitur, aut abundans fit fluxus ſanguinis, aut urina profluit copioſius, aut hæc omnia ſimul contingunt. Hæc enim alias demonſtravimus cum ſignis coctionis criſin præmonſtrare. Qvorum principium neceſſe eſt animadverti, ut ſcite diem, in qvo criſis futura ſit, intelligamus: non enim a die, in quo hæc videri cœperunt, criſis aberit ultra qvaternarium; ſi enim exempli gratia 4. die incipient conſpectis urinis concoctis, morbusqve vehemens ſit & celer, ultra 7. criſis non producetur. Ceterum ubi cœperint manifeſta quædam coctionis ſigna, neqve morbus admodum vehemens, neqve celer, usqve ad ſeptimum, id eſt, in ſecundo qvaternione, criſis protendetur. Qvam rem ſatis perbelle expreſſit Hipp. *in lib.* 3. *Prognoſt. a) text.* 33. ita ſcribens: *Ex iis vero, qui primo die dolere cœperint, quarto die gravantur magis quam quinto, ſeptimo vero die liberantur. Plurimi vero ipſorum dolere incipiunt tertio die, conflictantur autem quinto maxime, liberantur aut nono aut undecimo die: quicunque vero quinto dolere cœperint, & alia ſecundum rationem priorem ipſis affuerint, decimo quarto evadunt.* Quare criſis terminus majori ex parte erit ſeptem dierum ab ea die, in qva cœperunt decretoria ſigna conſpici: ſed ubi apparuerit ſignum aliqvod manifeſtum, ex qvo morbum in augmentum deſcendiſſe cognoſcamus, plerumqve altero qvaternario criſis fiet, cum non longius concoctio ſit perficienda, atqve illud tempus vigoris morbi ſit proprium ſalutarium criſium, ut Gal. docuit, atqve hoc eſt, qvod etiam ita expreſſit: *Cum igitur primo die ſignum ali-*

a) Pag. 46. lin. 5. & ſeq.

quod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc procul dubio sciemus, quod, in primo quaternario morbi solutionem subsequi, sit necessarium. At, si, iis signis decretoriis apparentibus, simul perfecta coctio observetur, futuro primo die decretorio crisin fieri erit necessarium. Ex signis itaque decretoriis nedum crisin futuram conjicimus, at qvo non minus tempore sit futura. Ex natura qvoqve morborum, cum acuta, tum longa, qvos morbos Græci *brachychronicos* appellant, poterimus tempus crisium prænoscere. Qvo ad tempus enim seu morborum ætatem, triplex est differentia: namqve morborum alii acuti, alii longi, alii medii dicuntur: *acutus*, ait Hipp. *in* 2. *Aphorism.* 23. *quatuordecim diebus terminatur*; etsi Gal. videatur terminum morborum acutorum diem vigesimum statuere, & mediorum usqve ad qvadragesimum, qvos vocat *acutos ex delapsu*, seu ex *conversione*, de quibus Hippoc. meminit, cum *in primo Prognost.* a) *text.* 21. ita scripserit: *Oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere vim ad salutem in omnibus acutis morbis; quicunque febres habent adjunctas, in quadraginta diebus judicantur:* & ultra hos dies, qvi judicantur, diutinos & longos vocat. Ceterum, ut accuratius ex natura morborum tempus crisium perveſtigemus, distingvere oportet acutos morbos in acutissimos, sive maxime acutos, peracutos, atqve simpliciter acutos. Horum ait Hipp. b) longiorem terminum esse, ut Gal. *in lib.* 3. *de Crisib. cap.* 13. scribit, qvatuordecim dierum; & illos, quippe acutissimos unico quaternario resolvi; cujusmodi sunt, angina, cholera, tetanos, synochus: atqve peracutos septem diebus, cujusmodi sunt, pleuritis, phrenitis, peripneumonia, hepatitis, diaphragmatis, uteriqve, & stomachi inflammatio, febris ardens, synochus & alii hujusmodi multi. Ceterum acutissimorum aliqui vel etiam uno tantum die, alii duobus, alii tribus, atque alii quatuor judicantur; nunquam vero ultra hos dies producuntur, sed ante hos plures terminantur, ut apoplexia, ephemera pestilens, lethalissima

Ex natura morborum.

a) Pag. 38. lin. 12. b) Aphor. Sect. 2. 23.

liſſima phrenitis, & quæ *in Ægypto* ſæpius epidemicè graſſatur, quem affectum *Demelnuia* Ægyptii appellant, eſtqve eorum morborum acutiſſimorum, qui paucis horis homines interimunt. Idem qvoqve eſt peracutorum, qvorum terminus eſt dies ſeptima, qvando eorum plures antea non raro, propter morborum vehementiam, habeant judicium, uti ex Gal. phrenitis acutiſſima, qva Hipp. *in lib.* 3. *Epid. com.* 3. *a*) *tit.* 57. quendam qvarto die fuiſſe exſtinctum, meminit; ſynochi itidem, & phrenitici & peripneumonici, præ inflammationis magnitudine, ſæpius quarto die vel qvinto judicantur. Eodem modo fit de ſimpliciter acutis, qvod hi aliqvando ſeptimo, aut nono, aut undecimo, habent judicationem. Hoc plerumqve obſervatur in malis criſibus, quæ natura, propter vehementiam morbi, aut propter multitudinem, aut praviſſimam qvalitatem humorum, vehementer irritata, ante tempus excernente fiunt, atqve hoc pacto poſſumus in morbis criſes, qvando ſint futuræ, prænoſcere. A magnitudine qvoqve morborum, neceſſe erit, medium intelligere, ex virium una habita cognitione, qvo tempore fieri debeat criſis. Siqvidem, ut docet Galen. *in* 1. *Epid.* neceſſarium eſt, ob morborum magnitudinem ac caſuum vehementiam, vel cito vires proſterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, ſi modo qvos invaſerint, humores exſuperent, bonam ſeqvi judicationem, ſin autem exſuperentur, malam. Utrumque vero intra qvaternarium fieri ſolet. Qvo ubi in morbo aliqvo vehementiam qvarta die cognoverimus, non ultra ſeptimum judicium, vel mors, producetur. De qva re Gal. *in* 1. *Epid.* dixit: *Quare fac memineris, ubi quartus, perinde ut tertius, gravia habeat ſymptomata, & ſigna, in morbo acuto, brevi exſpectandum judicium eſſe, ſi paribus diebus potius invadebat, in paribus, ſi vero imparibus, in his, atque judicium illis, & mors in morbis exitialibus.* De *Philiſco*, *a*) qvi obiit ſexta die, ait, *quarta die omnia fuiſſe exacerbata,* ipſumqve maximo morbo conflictari, cum exitialibus urinis nigris, quo naturam

Ex Morborum magnitudine.

a) Ægrot. 4. pag. 1100.

exſtinctam iri neceſſario cognoſcebatur, atque id non ultra quaternarium protrahi poſſe, vires debiles ſignificabunt. Ex morborum quoque motu celeri, aut tardo, accuratius & diſtincte magis criſium futurarum tempus poterit cognoſci: namque ubi morbum judicabimus ſolutum iri ſeptima die, ſi præter vehementiam ejus etiam celeritas obſervetur, poterit vel etiam qvarto aut qvinto reſolvi; veluti motus tarditas, ad nonum aut undecimum usqve retardaturum judicaret. A temporibus vero morborum, atqve a coctione & cruditate longe clarius & diſtinctius prænoſcent Medici criſium futurarum tempus, qvando omnes bonæ criſes aut in ſtatu fiant, aut in augmento; intelligimus vero ſtatum atqve augmentum, non inqvam morbi, ſed ipſius quidem naturæ coqventis & alterantis morbum: exitiales vero aut in principio, aut in augmento, ut Galen. *in lib.* 3. *de Criſibus cap.* 10. tradidit. Qvare, morbo ſalutari, criſin perfectam non niſi in vigore morbi exſpectabimus, imperfectam in augmento. Ex qvibus ſigna temporum exacte interſtingvantur, qvemadmodum alias ex Galeno *in primo de Criſibus* docuimus. Qvare ſi perfecta criſis erit futura, neceſſe erit, augmentum morbi prius abſolvi, cujus ſane tempus nobis innoteſcet principii augmentiqve notitia; namqve ſi longum fuerit morbi principium, itidem & augmentum, & vigor proportioni reſpondebit: imperfecta vero tranſacto principio. Principium autem eſſe illud tempus, in qvo morbus omnino crudus eſt, nullumqve vel etiam ſignum concoctionis illuxerit, qvod cum cœperit, augmentum eſſe, & durare, qvoad perfecte concoqvatur morbus, Galen. *in primo de Criſibus, cap.* 8. *& in primo, de totius morb. temp. cap.* 3. ſcriptum reliquit. In exitialibus vero criſibus, diximus, vel principium vel augmentum eſſe attendendum: in vehementiſſimo morbo, cum prælangvidis viribus, criſis non ſuperabit principium, neqve primum qvaternarium; cum robuſtis vero augmentum attingit. Quare in robuſtis criſis fiet in augmento: natura enim non ſuccumbet morbo,

Ex horum motu celeri aut tardo.

Ab horum temporibus.

a) Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. pag. 966.

bo, non aliquo pacto ab ipsa alterato.

Ceterum hæc erit servanda regula, ut distinctius diem, vel etiam in qva crisis fiet, prænoscere qveamus. Qvippe a conspectis signis vel salutaribus, vel exitialibus, futuro primo qvaternario judicium fore exspectandum. Tanto enim temporis spatio in salutaribus morbis utens natura solet morbum alterare, qvoad excernere critice possit; atqve toto ipso itidem tempore morbus solet naturam robustam ad pugnam irritare, aut debilem exstingvere, ex quo merito Hippoc. *in* 3. *Prognost. a) text.* 2. dixit: *Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius desinunt. b) text.* 4. *Teterrimæ vero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt:* aitqve *primum impetum hunc in modum finiri, c) text.* 4. Ubi vero natura maximum habuerit irritamentum, maximo morbo in principio succumbet. Galen. vero *in lib.* 1. *de Diebus decret. cap.* 12. vel etiam horam nos posse cognoscere, eamqve ex accessionis temporum accurata observatione, scripsit. Namqve si statim morbo invadente, id est, in principio accessionis, æger vehementer refrigeretur, exempli gratia, ut vix ad calorem reduci qveat, calorqve diutissime absit, pulsus sit exiguus aut nullus, aut malus appareat, motus pigritia, vel somnus veternosus, aut aliud quippiam observetur; vel si principium accessionis fuerit moderatum, & in statu postea deliret, vel cum impetu exiliat, vel resolvatur, vel comatosus, aut multum inqvietus, aut magnitudinem febris non toleret, sed vehementer inardescat, vertiginosus, aut capite doleat, cordisqve morsus; aut si moderate in principio & in statu se habuerit, necesse erit ipsum mori in declinatione, quæ cognoscetur, si aderit animi deliqvium, sudores inæqvales, frigidi, vel circa caput solum, vel cervicem, vel pectus, pulsus obscurus exiguus, & his similia, proculdubio mors ac judicium erit in ea hora, qva fiet accessionis declinatio. Ex coctione etiam & cruditate tempus crisium poterimus conjicere, atqve ex signis indicatoriis; si- Ex coctione &

qui-

a) Pag. 43. lin. 54. *b*) Pag. 44. lin. 1. *c*) Ibid. lin. 2.

cruditate & signis indicatoriis.

qvidem in ſalutari morbo nunqvam fiet criſis, niſi ſigna, in aliqvo dierum decretoriorum, coctionis apparuerint, quæ plerumqve ita conſpecta in proximo decretorio die judicium oſtenderunt: in morbis qvidem ſalutaribus, magnis, inceptam coctionem tempore unius qvaternarii ſolet natura abſolvere. Qvodſi in die indicante ſignum coctionis conſpectum fuerit, in proximo decretorio erit criſis. Qvod Hippoc. *in lib.* 4. *Aph.* 71. ita docuit: *Quibus in febribus die ſeptimo judicium fit, iis nubeculam obtinet urina quarto die rubram, & alia ſecundum rationem.* Qvod præceptum Gal. ſecutus *in lib.* 3. *de Criſibus cap.* 4. ait: *Cum igitur primo die ſignum aliquod coctionis manifeſtum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio ſciemus, quod in primo quaternario morbi ſolutionem ſubſequi ſit neceſſarium.* Ex quo colligimus, ubi manifeſtum apparuerit coctionis ſignum in aliquo dierum decretoriorum, in altero proximo ſuccedet judicium, qvod per qvaternionem natura reliqvum humoris cruditatis abſolvat, qvodqve non minori tempore facere poteſt: proinde ſi, ut ait Galen. *in eodem lib.* ægrotus neqve ſecundo die manifeſtum coctionis ſignum habuerit, neqve tamen pernicioſum ſignum adfuerit, ſed omnia ſint absque periculo, ſervabitur ſane, ſed non in primo qvaternario integre, at in ſecundo, qvippe primo ſecundi qvaternarii die critico, qui erit vel ſextus vel ſeptimus. Eodem modo, ſi ſeptimo appareat manifeſtum ſignum coctionis, ad undecimum magis, qvam ad decimum qvartum, fiet criſis. Qvod judicium perpetuo fiet, ſiqvidem morbus ſit ſalubris, & neqve ejus acumen, neque magnitudo feſtinet, atque error aliquis circa ægrotum admittatur, ſtatus tempus criſis exſpectabit, id eſt perfectam coctionem. Si vero propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud natura irritetur, ante ſtatum, atque inordinato tempore fiet. Ceterum æque tamen verum erit, ſi in uno dierum decretoriorum, præſertim indicium, vel ſalutare ſignum vel exitiale apparuerit, poſt quaternarium in altero die decretorio judicium fiet.

Cete-

Ceterum, ut dictum est, magnitudo morbi, motus celer aut tardus, errores commissi, sunt maxime attendendi; cum horum causa sæpius crisis indicio non respondeat. Qvorum exempla plura posuit Galen. *in libro nuper citato.* Atqve hæc erant in hoc libro scribenda.

FINIS SEXTI LIBRI.

PROSPERI ALPINI LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem.

Hactenus in præcedenti libro Dierum Decretoriorum, atqve Crisium cognoscendarum rationem tradidimus, ad illustrandam hanc prædicendi methodum, a naturalis facultatis status observatione depromendam. Cum ex omnibus, ut dictum est, naturalis hujus potentiæ (circa qvam nunc cognoscendam versamur) qvatuor functionibus, concoctoria atqve excretoria præcipuam ac maximam ad prædicendum viam aperiat; merito, ad harum præsertim notitiam, crisium, & dierum criticorum cognitionem præmisimus, atqve nunc omnium Excrementorum particulares Excretiones, & Abscessus accurate considerabimus. Tum qvod ex ipsis rursum, concoctio, cruditas, ac malignitas morborum nobis innotescat, tum etiam, qvod ab ipsorum excretionis modo, natura qvando bene ac salubriter humores moveat, & transmittat, atqve excernat, & qvando male infausteqve id agat, cognoscimus. Qvare primo, ut qvo ad vires hanc nostram prædicendi rationem illustremus, de præsagio a Sangvinis Excretione agemus, & postea, a Sudoribus, Vomitionibus, Dejectionibus alvi, Urinis, Sputis, atqve Abscessibus.

CAP. II.

De prædictione a ſalubri ſanguinis excretione.

Quod in morbis acutis vehementibusve ſæpiſſime obſervatum ſit, repente aut ex naribus, aut ex hæmorrhoidibus, aut ex alvo, aut ex utero in mulieribus erumpente copioſo ſangvine, ægrotos ſanitati fuiſſe reſtitutos; ideo naturam in hoc Medici cœperunt imitari, ſangvinem copioſius in morbis mittentes. Qua ratione Hipp. perſvaſus hujusmodi remedium in omnibus acutis vehementibusque, ſive magnis, febribus, aut viſcerum inflammationibus, *in lib.* 4. *de vict. rat. in acut.* a) *text.* 19. (de quibus ibi agit) hiſce verbis maxime commendavit: *In acutis morbis ſanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur, floruerit*que *ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur.* Hocque remedii genus Medici nedum naturæ imitatione invenerunt, ſed quibusdam etiam animalium exemplis perdocti, præſertimque *hyppopotami*, equi marini, ut Plinius eſt Auctor, qui ingluvie obeſus crus in arundinis ſtipitem acutiſſimum adigens, venam qvandam vulnerando, copioſius ſangvinem effundit, atqve ita fuerit ipſius corporis plethoram tollere ſolitus. Non diſſimili qvoqve argumento cœperunt Medici humores, aut per alvum purgatoriis medicamentis, aut vomitoriis per vomitum, aut ſudoriferis per copioſos ſudores, aut diureticis copioſiorem urinam moventes per veſicam, purgare.

Qvare cum natura ſæpius excernendo copioſum ſangvinem ſoleat multos morbos reſolvere; proinde inprimis de his ſangvinis ſpontaneis ſeu ſpontefactis evacuationibus, ſeu excretionibus, agendum duximus: qvoniam non eæ omnes bonæ ſunt, minimeqve ægrotos liberant a morbis veluti etiam non omnes aliæ excretiones, aut per alvum, aut per vomitum, aut per ſudorem, aut per urinam; neqve omnes abſceſſus liberant a morbis, ſed qvidam tantum, qvi merito a nobis primum cognoſcendi erunt, ac ab aliis non ſalu-

a) Pag. 396. lin. 33.

ſalutaribus diſtingvendi. Nunc itaqve nos de iis ſangvinis excretionibus agimus, quæ bonæ exſiſtunt, ſalutemqve perpetuo ægrotis futuram pollicentur, & poſtea de malis, qvæ plerumqve exitium præmonſtrant.

Sanguinis excretio per nares.

Inter vero excretiones ſangvinis, ea præcipua eſſe ad prædictionem videtur, qvæ in febribus continuis acutis & vehementibus e naribus ſæpius erumpit, qvam Græci *hæmorrhagiam* appellant, noſtri eruptionem ſangvinis e naribus: atqve hæc in morbis fit, ubi ſangvis multus per nares effluit, & evacuatur. Galen. enim *in* 3. *libro Prorrheticorum com.* 75. ait, ſuccos ad caput recurrentes, calidos qvidem & tenues, deſipientias & ſangvinis eruptiones facere: at *in* 1. *Epidem com.* 1. *text.* 9. ſangvinem ipſum ſurſum, incitatum calore, efferri in caput, a qvo neceſſe eſt inflari, ac reſerari venas, ac etiam rumpi ob ſpiritus copiam: atqve *in eodem libro* ſcripſit, ſangvinis e naribus eruptiones in ardentibus & febribus ob dominantem fieri flavam bilem, qvæ ſangvini permiſta, poſtqvam ſangvinem deuſſerit, cum eo multum ad caput calorem ſubvehens, venis narium diſcruptis, ſangvinis efficit eruptiones.

Ex qvibus conſtat non niſi ex calidiori ſangvine, vel bile ei admiſta, fieri, atqve non niſi in corporibus calidioris temperamenti, atqve in calidioribus morbis, atqve acutis fieri, cujusmodi ſunt febres ſynochæ atqve continuæ ardentes, quod Galen. *in eodem lib. com.* 2. *text.* 66. affirmavit, dicens, eruptiones ſangvinis in ardentibus febribus, ob caloris copiam, humoribus ad caput ſublatis, fieri. Hinc Hippoc. *in* 6. *Epidem. com.* 3. *a*) *text.* 21. ait: *Sanguinis de naribus profuſio, aut iis, qui ſubvirides, nigrique ſunt, aut iis, qui rubri & virides, aut ſubviridibus;* quod propter calidiores humores ſint his eruptionibus obnoxii: propter quam etiam cauſam Hipp. poſtea *b*) *text.* 25. dixit: *Cum venere uti incipiunt, aut hircire, ſanguinis profluvio laborare;* qvippe pueros, cum propter multum, tum calidiorem ſangvinem, quo exſuperant. Ab hisque cauſis ægroti ſolent in hæmorrhagi-

a) Text. 17. pag. 1175. *b*) Text. 18.

rhagiam incidere, iique præſertim, qui ob calidius temperamentum plurimo ſanguine, & calidiori abundant, & non niſi in morbis, ab iisdem humoribus effectis, quales ſunt, ex Galeno, febres omnes continuæ, ac vel etiam ex intermittentibus tertianæ, at nunquam quartanæ. Addimus omnes internas inflammationes præcordiorum, præſertimque hepatis & lienis, diaphragmatis, ac ſtomachi, & aliquando pleuritides, phrenitides, rariſſime aut nunquam lethargos, ac vel etiam peripneumonias. In his itaque morbis hujusmodi hæmorrhagiæ, ſeu ſanguinis eruptiones erunt attendendæ. Sed his præmiſſis ad prognoſin declinemus. Itaque hæmorrhagiæ, & aliæ omnes, quæ per alias partes fiunt, excretiones ſanguinis; (ſcilicet per uterum in mulieribus, in viris per hæmorrhoidas, & aliquando per ſtomachum, quæ tamen raro bonæ videntur, Hipp. *in lib. 7. Aph.* 37. ita ſcribente: *Quicunque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare, ſi vero cum febre, malum;* nihilominus ſunt aliqui ſanguinis etiam vomitu excretione a multis morbis judicati:) in duas differentias diſtinguuntur, quippe in *bonas, criticas* & noſtris judiciales vocatas, quæ duplicis quoque ſunt differentiæ, nimirum ſunt quædam perfectæ, quod perfecte judicent morbos, & quædam imperfectæ, quod imperfecte judicent; & in *malas, ſymptomaticas* dictas: quidam addunt medias, quæ medium locum habere videntur, inter criticas & ſymptomaticas: quas contineri ſub criticis imperfectis alias demonſtravimus. Nunc de criticis; cum hæ perpetuo ſalutem præmonſtrent, perfectæ ſubito, & imperfectæ temporis ſpatio. Criticæ itaque eruptiones ſanguinis & optimæ, quæ ſalutem certam ægrotis præmonſtrant, hiſce notis nobis innoteſcent. Primo quod nunquam crudo morbo appareant, ſed perpetuo cum ſignis coctionis; atque ob id perfectæ in ſtatu morbi, imperfectæque in augmento, ubi quædam manifeſta non omniaque coctionis ſigna illuxerint. Itaque neceſſario ad ſalutarem hæmorrhagiam, & ad quamcunque aliam bonam ſanguinis excretionem, debent primum ſigna coctionis animadverti, quibus una

Sanguinis criticæ eruptiones quomodo innoteſcunt.

Cum ſignis coctionis.

una ſi ſanguis excernatur, utile erit, teſte Galen. *in lib. 3. de Criſibus cap. 7.* de qua Hippoc. *in quarto, de vict. rat. in acutis, a) text.* 10. habet: *Et ſi ex naribus fluxerit ſanguis, ſolvitur ægritudo, atque ſi ſudores ſupervenerint judicatorii, legitimi, cum urinis albis, craſſis, & levibus ſubſidentiis.* Sed aliquis forte objiciet *Metonem b)* nobis, & illum, *c)* qui *in Dealcis horto* decumbebat, alios, qui, cum excrementorum cruditate, ſanguinis fluxu fuere judicati, & quidem critice. In *Metone* urinæ fuere nigræ, & cum nigris ſedimentis; & in altero, tenues, cum craſſioribus ſedimentis, nedum crudiſſimum morbum, ſed neque parum malignum declarabant. De hac re alias egimus, & diximus, tantum poſſe copioſam ſanguinis eruptionem ad judicandos morbos, ut vel etiam in principio, nullis ſignis coctionis conſpectis, apparens, ſæpius liberet ægrotos. Quod Galen. de *Metone* expreſſit, dicens: *Sane enim a ſola videtur ſanguinis eruptione & judicatus & ſervatus, quamvis non omnino tuta ſigna haberet.* Excretio itaque ſanguinis, tametſi optima ſit, ac certiſſime ſalutem nunciet, quæ morbo jam concocto apparet, quæque etiam ob id in ſtatu apparet, etiam cum ſignis cruditatis in principio morbi, non eſt ſpernenda. Quod etiam in *muliere moroſa d)* viſum eſt, quæ, cum urinis nigris, menſium profluvio fuit ſanata, etſi Galen. dixerit, earum urinarum nigrum colorem nihil attuliſſe periculi, quod a retentis menſibus, qui fuerant melancholici, eo modo colorarentur urinæ: quod ſi verum etiam de *Metone*, qui, iisdem nigris exſiſtentibus, eruptione ſanguinis fuit judicatus. Quam rem Hipp. nobis expreſſiſſe viſus eſt in 1. *Epid. com.* 2. *e) text* 56. quum ibi ſcripſerit: *Ictericis factis in febribus, ſexta die, eruptionem ſanguinis profuiſſe;* eo die vero viſam ictericiam malam docet Hippoc. *in* 4. *Aphoriſm.* 62. qualis fuit in *Hermocrate: f)* & *in text.* 67. *g)* dixit: *cum urinæ tenues*

a) Pag. 396. lin. 21. *b)* Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. *c)* Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. *d)* Lib. 3. Epid. Ægr. 11. pag. 1108. *e)* Pag. 951. lit. F. *f)* Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag 1062. *g)* Lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 953. lit. A. B.

nues essent in Antiphonte Critobuli filio, erupisse sanguinem & postea sanatum fuisse. Quod vero sangvinis excretiones hanc habuerint prærogativam, ut ita dixerim, quod etiam in crudo morbo salutem præmonstrare soleant; cum ceteræ aliæ per vomitum, vel sudorem, vel purgationem alvi, tunc temporis apparentes, symptomaticæ sint: hoc propterea fieri crediderim, quod sangvis per venas apertas possit commode quocunque tempore vacuari, nullaque egeat sangvis præparatione, qua egent cæteri humores, si debeant per alvum subduci, vel per vomitum, quæ in his tam facile non fit, propter ipsorum crassitiem, aut lentorum, aut venarum angustiam & obstructionem; atque hanc esse causam colligimus, propter quam Medici in principiis morborum non debeant uti purgantibus medicamentis, ut Hipp. scripserit *in Aph. a*) *Concocta medicari oportere, neque cruda, nisi materia turgeat.* In evacuatione vero, quæ per venas apertas fit, nullam merito exspectamus concoctionem; & hinc Medici, secta vena in morbis acutis, in principio, mittunt sangvinem; hinc & spontaneæ sangvinis vacuationes bonæ erunt. Addatis, sangvinis eruptiones copiosas nedum utiles fieri, propterea quod sangvis malus una excernatur, sed etiam quoniam ejusdem sangvinis vacuatio universum corpus refrigerat, caloremque transpirabilem, & corpus difflabile facit. Quare hac ratione excretiones sangvinis optimæ erunt, quæ in statu apparent, plane cocto existente morbo; sed neque eæ, quæ cum cruditatis signis fiunt, erunt plane abhorrendæ & timendæ. Et præsertim quæ copiose & large fluunt, quæ erit secunda conditio, optimam sangvinis eruptionem indicans. De quibus Hippoc. *in lib. 2. Epid. b*) ita habet: *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* De quibus Gal. de *Metone* locutus ait: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Rursum Hipp. *in 1. lib. Epid. com. 2. c*) *text. 63.* dixit: *Febribus autem*

Largæ sanguinis eruptiones quando bonæ.

a) Sect. 1. Aphorism. 22. *b*) Sect. 1. pag. 1005. sub lit. A. *c*) Pag. 951. lit. E.

autem ardentibus hæc accidebant. Quibus rite & largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, quemquam mortuum. Nam Philiscus *quidem* Epamenon, & Silenus, *quibus parum quarta die & quinta e naribus stillavit, mortem obierunt.* Et postea: *d) Erant qui sexta die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio: ut* Heraclides, *qui apud Aristocydem decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus.* Et *e) sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis & adultis, quorum periit maxima pars, quibus sanguis non erupit.* Et de mulieribus etiam sangvinis excretione judicatis, ita: *f) Plurimis itaque menses in febribus apparuerunt. Quibusdam e naribus sanguis erupit, & multis virginibus id tum primum accidit. Nonnullis simul & sanguis e naribus, & menses apparuerunt, quod in Detharsis filia virgine tum primum animadversum est, largeque ex naribus sanguis profluxit.* Ex quibus sanguinis largas excretiones optimas esse, morbosque judicare demonstratur. De qua Hipp. *in* 2. *Epid. sect.* 1. *g) text.* 16. ita habet: *Fluxus sanguinis largi ex naribus solvunt multa, ut Heragoræ.* Quomodo *in lib.* 4. *Epid. h) mulierem,* cui sangvis ex naribus quinta sextaque fluxit, die septima fuisse judicatam, meminit. Atque hæc erit una ex præcipuis notis optimarum excretionum, ut, inquam, large erumpant. Attamen videndum erit, ne sæpius, larga ipsarum copia, eæ nos decipiant, putantes optimas criticasque esse excretiones, cum malæ potius sint. Nam sæpius largis sangvinis eruptionibus plures exstincti sunt. Etenim consveviſſe in morbis vehementibus, morbo adhuc exsistente crudo, immoderatas inanitiones fieri, Galen. *in lib. de præsag. ad Posthum.* memoriæ prodidit; propterea sæpius cogi medicos, eruptionem cohibere, uti Gal. fecit in

d) Ibidem sub lit. F. *e*) Ibidem sub lit. G. *f*) Lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 953 sub lit. B. *g*) Pag. 1005. lit. A.
h) Pag. 1131. text. 27.

in *juvene Romano*, in quo ſanguis ad pondus librarum quatuor cum dimidia fluebat e naribus.

Sanguinis largæ excretiones bonæ, quomodo a malis diſtinguantur.

De quibus immoderatis eruptionibus in ſequenti capite nos, DEO volente, accuratius. Nunc neceſſario tradenda ſunt ſigna, ex quibus largas bonas excretiones a malis diſtinguamus; qvæ hæc erunt: præter alia bonis omnibus communia, ægrotantium facilis tolerantia, & ipſos robuſtiores reddi, leviores, quod ſi ſiticuloſi fuerint, ut non amplius ſitiant, & febris tollatur, ſymptomataqve tollantur, aut diminuantur, pulſusque meliores, vehementiores, æqualiores, & ordinatiores evadant. Memini proximo anno elapſo, in quo me a febre quartana ſangvinis copioſa excretio, in qua ad minus ſex libræ ſangvinis profluxerunt, critice liberavit, inter alia ſigna poſt illam copioſam excretionem, omnibus fere immoderatam viſam, obſervata, me nihil prorſus ſitiiſſe, cum antea perpetuo, vehementerque, ſitirem, nullumque langvorem virium ſenſiſſe, levioremque ac viribus firmiorem evaſiſſe, quæ, contra opinionem fere omnium Medicorum, mihi ſpem certam ſalutis videbantur polliceri, ſperavique exinde, eam ſangvinis copiam fore criticam, neque ullo pacto timendam, etſi majori ex parte, tuſſi repente oborta, ſangvis profluxerit. Quare iis notis copioſam criticam ſangvinis eruptionem diſtingvi a ſymptomatica mala ſciemus.

Bonæ ſi diebus criticis appareant.

Tertia conditio criticarum ſalubriumque ſangvinis eruptionum eſt, quod diebus criticis appareant. Hiſce enim diebus, a nobis alias dictum eſt, conſpectas excretiones, vel bonas vel malas, firmius judicium habere, & ad ſalutem, & ad mortem præſagiendum. Ex quo merito Auctor *Coacorum præſagiorum, in lib. 4. text. 45. & in 5. libro Coac. præſag. text. 2.* ait: *a) Acuti morbi judicantur ſanguine fluente e naribus, & ſudore multo.* Et *b) die ſeptimo, nono, & quartodecimo, ſanguinem e naribus ut plurimum febres reſolvere.* Quarta, ut in aliquo dierum judicatoriorum excretio fuerit præindicata. Solet enim natura in die indi-

a) Text. 150. *b)* Text. 152.

indice modicum aliquando ſangvinem excernere, quod eſt indicium in altero die decretorio hæmorrhagiæ copioſioris futuræ. In *Metone a*) quarto die bis de nare dextra paulatim fluxit, & altera die affatim multus profluxit, quo fuit judicatus. Addamus quintam, quod excretio cum ideæ, naturæque morbi, tum ægrotantis, victus anteacti, temporum, præſentis conſtitutionis anni temporum, atque cœli naturæ reſpondeat. Dictum alias a nobis eſt, quod ſangvinis excretiones ſint aptiſſimæ vacuationes in omnibus morbis acutis, cum febribus, omniumque maxime in ſynochis, atque ardentibus, in inflammationibus hepatis, lienis, diaphragmatis, non raro in pleuriticis ac in phreniticis. Qvare in hiſce morbis probe & utiliter ſpectantur ſangvinis excretiones, veluti in aliis affectibus ita non utiliter: quæ itidem hac ratione utiles erunt in corporibus omnibus, quæ plurimo ſangvine eoque calidiori exſuperant; & propterea, ſi præceſſerit victus bilioſorum ciborum, plurimaque calidioris ſangvinis ſigna, aut æſtus ſit, vel calida conſtitutio, vel in cœlo calidiori & alia adſint, & quæ generationem bilioſioris ſangvinis adjuvent, optimum erit, erumpere ſangvinem in prænarratis morbis. At quinimo in ipſis ſangvinem non erumpere, non leve eſſe malum, Hippocrates, *in primo Epidemiorum, com.* 2. *b*) *text.* 17. ita docet: *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adoleſcentulis, & adultis, quorum periit maxima pars, quibus ſanguis non erupit.*

Si morbi ideæ & naturæ ægrotantis conveniant.

Sexto oportet has optimas excretiones locis affectis congruere, ita, ut aut e directo, ut divertant, probeque a parte affecta vacuent, aut ex oppoſito, ut revellant. De his Hippocrat. *in Aphoriſmis. c*) *Inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio.* Et in libro quarto: *d*) *Inferne vero niger ſi dejiciatur, bonum:* & Galenus in comment. *Revera enim jam factæ melancholiæ maximum eſt remedium ſanguinis ex his venis, quæ hæmorrhoides appellantur, profluvium.* Et in libro quinto. *e*) *Mulieres ſanguinem evo-*

Si locis affectus congruant.

a) Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. *b*) Pag. 951. ſub lit. G. *c*) Lib. 6. Aphor. 21. *d*) Aphor. 25. *e*) Aphor. 32.

mentes, ſi menſtrua eruperint, morbi ſit ſolutio. Hinc Medicis uſus eſt familiaris ad inſanientes, ſangvinis vacuationes, per hirudines, appoſitas venis hæmorrhoidibus appellatis. Quod in illis, qvi eas venas amplas habent, omniumque maxime, ſi per ipſas alias fluxerit ſangvis, eſt utiliſſimum; ſi modo plurem neque paucum ſangvinem, ut plerique Medicorum faciunt, quibus raro hujusmodi vacuatio propter hanc cauſam utilis ſuccedit, evacuent.

Ut vero humores divertant, atque ſimul evacuent a parte affecta, optima erit excretio, cum natura tum arte facta, e directo lateris affecti; quam Galen. *in libro de curat. per ſang. miſſionem,* vacuationem maxime commendat, & κατ᾽ἴξιν vocat, id eſt, directe factam, ut hepate læſo ſangvis ſi e dextra, & liene, ex ſiniſtra effluat. De qua Hippocrates, *in libro ſecundo Epidemiorum. com.* 3. *a) text.* 13. *ſecundum rectum, & laterum tenſio doloroſa, & tenſiones hypochondriorum, & lienis elevationes, ex naribus fluxiones:* & in libro quarto *Epidemiorum. b) Horridi, anxii, cibum averſantes, bilioſi, ſanguinem fundentes, ſplenici doloroſo modo ex ſiniſtra parte plurimi.* Hinc eruditiores Medici in pleuriticis ſangvinem ex eodem, latere mittunt, minimeque ex oppoſito.

Si juvent Septimo optima hæmorrhagia vel ſangvinis excretio erit, a qua morbus aut omnino tollitur, aut ſaltem diminuitur, ægrotiqve allevantur, tolluntur, aut minuuntur itidem ſymptomata; cujusmodi excretio viſa eſt, quam Hipp. cum in *Heropytho,* tum in *Lariſſæ Virgine* obſervavit. De *Heropytho c)* ita habet: *Quadrageſimo multum ex naribus ſanguinis erupit, menteque conſtitit, magis ſurdus quidem, ſed non perinde fuit, febres fuerunt remiſſæ.* Et de *Lariſſæ virgine. d) Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, at mox ſudavit toto corpore multum & calidum ſine febre, eſt judicata.* Propterea optima erit, aut quæ totum morbum & ſymptomata ſolvit, vel diminuit. Galen. ſcribit. 2. *lib. de motu muſculorum cap.* 6. ſe vidiſſe hominem una cum febre, tredecim dies deli-

a) Pag. 1027. lit. D. *b)* Pag. 1129. lit. A. *c)* Lib. 3. Epidem, Ægr. 9. pag. 1106. *d)* Ibid. Ægr. 12. pag. 1110.

delirum, per nares plurimo ſangvine vacuato, ſtatim convaluiſſe, ad mentemque ſubito rediiſſe. Hippoc. optimam eſſe, quæ ſurditatem ſolvit, *in Aphoriſmis a*) docet, & Auctor *Prorrheticorum b*) ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica ſolvunt. Ceterum & tempore iſta ſolvuntur.* His addo ægrotantes, qui plurimum ante ſitiebant, ſiti liberari, quod ad criticam ſangvinis excretionem maximum eſt; quoniam optimus ſangvis multis, non critice erumpens, nimirum ſiccando, ſitim inferre ſolet: contra criticus refrigerando febrilemque calorem compeſcendo, & diffflando corpus, ſitim tollere, ac forte etiam, quod viſcera humectentur ea ratione, quod a calore amplius non hauriatur humor. Hipp. *in libr. quarto Aphor.* 27. ita habet: *Quibus per febres ſanguinis quacunque ex parte copia eruperit, cum reficiuntur, alvi his humectantur.* Demum ab optima ſangvinis vacuatione, ut dictum eſt, ægroti robuſtiores, faciliusque reſurgentes, & pulſus meliores evadunt. Atque hæ notæ erunt optimæ cujusvis ſangvinis excretionis, vel per nares, vel per vomitum, vel per alvum, vel per uterum, vel per hæmorrhoides.

CAP. III.

De malis exitialibusque ſanguinis eruptionibus.

Sanguinis excretiones judicantur malæ, ex nullis ſignis coctionis apparentibus.

Contrariis notis nobis ſangvinis excretiones malæ, exitium denotantes, innoteſcent. Qvæ profecto hæ erunt; quippe prima, ut hæmorrhagiæ, aliæque excretiones ſangvinis, nullis conſpectis ſignis coctionis; (etſi nuper fuerit demonſtratum, largas eruptiones ſangvinis optimas, aliquando etiam, crudo morbo exiſtente, bonas eſſe:) attamen, ni bona illuxerint ſigna, judicium faciunt difficile: quæ excretionis, ſi una cum perniciosis ſignis apparuerint, aut ipſas ſequantur, exitium portendent.

Ex pernicioſis

Ante itaqve eruptionem ſangvinis præceſſiſſe, aut pernicioſa in excrementis ſigna, uti nigredinem in urinis, cum ſedi-

a) Sect. 4. Aph. 60. b) Lib. 1. text. 152.

signis aut antegressis, aut concomitantibus aut subsecutis.

sedimento nigro, turbidas easdem urinas, subjugales, non claresçentes, vel tenues aquosas; vel vomitus fœtidos, virulentos, versicolores, nigros; aut nigrasque itidem dejectiones, ac colliquationes, pessimum est; aut pernitiosa aliqua symptomata, de quibus nos superioribus libris satis accurate egimus, aut antegressa sint, vel ex iis aliquod pravum una cum hac eruptione apparuerit, aut hanc ipsam consequatur, exitium præmonstrabunt. De his *in libro* 3. *Prorrh.* *a*) *text.* 35. legitur: *Si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint vel pervenerint, perfrictionem quidem ferunt, sed indicat malum esse morbum:* ac cum perfrictio tum in extremis fiat, tum per totum corpus, *gravior, difficiliorque, quæ per totum corpus est.* Et *b*) *post sanguinis eruptionem dejectiones nigræ, malæ: pravæ autem prærubræ, & si quarto die talis eruptio fiat.* Et Galen. *in Comment. sequentis textus* dixit, omnes sangvinis eruptiones cum desudatione malignas esse. Et *c*) *post modicam sanguinis eruptionem, nigramque dejectionem, in acutis morbis, surditas, malum est; sanguinis dejectio in his pernicioſa, surditatem vero solvit.* Nos tamen vidimus in homine robustissimo Bononiensi, febre acuta maligna vexato, perpetuo a primo die ad quartum decimum usque, qua die fuit sanatus, hæmorrhagiam continuam, in qua ad minus singulis diebus sangvis ad libram exibat, quæ hæmorrhagia cum usque ad septimum perseverasset, nosque ab ea timuissemus, ad cohibendam quibusdam medicamentis usi, non amplius e naribus fluxit, sed cœpit per alvum eodem modo profluere, una cum copiosa diarrhœa biliosa, quam itidem a primo die usque ad decimum quartum copiosam, & fortem assiduam habuit, quæ excretiones usque ad decimumquartum, quo die perfecte fuit judicatus, ut dixi, eodem modo perseverarunt. Atque hic non nisi ob maximas vires fuit servatus. Et rursus Auctor *Prorrheticorum* *d*) *in* 2. *lib. text.* 6. dixit: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta, ad necessitatem dimiserit, & per nares eruptio*

a) Lib. 1. text. 126. *b*) Ibid. text. 127. *c*) Lib. 1. Prorrh. text. 129.
d) Lib. 1. text. 41.

eruptio fiat, malum. Galen. in commento ait, hoc modo, qui ſunt ſiccati atque arefacti a calore febrili, vacuationes ferre non poſſe: & *in 2. libr. Coac. præſag. a) ſect. 2. text. 1. Profluvium ſanguinis e naribus, & paucus ſudor cum refrigeratione, malum:* & *in b) 4. lib. Quæ diebus criticis perfrictiones fiunt vehementes a ſanguinis profluvio, peſſimæ.* Ex his itaque apapparet eruptiones ſangvinis, cum malis ſignis, malas eſſe ac pernicioſas. De quibus Hippoc. *in libr. 3. Epidem. c)* ait: *Nec non decretorii aliud in ita habentibus ullum apparebat, neque ſanguis rite perfluxit, neque alius conſuetus abſceſſus fiebat decretorius.* Quare ſangvinis eruptiones cum malis ſignis ſunt pernitioſæ. Non minus, quæ neque morbi ideæ, naturæ ægrotantis, cæli conſtitutionis, temporis anni, ætatis, victus anteacti, temperamento, reſpondeant. In frigidis enim morbis, ac pituitoſis, nunquam eruptio ſangvinis bona erit, ſed perpetuo mala. Tertio, quæ neque locis affectis congruit hæmorrhagia mala erit, quam rem expreſſit auctor *Prorrheticorum, d)* dicens: *Sanguinis ad latus diverſum eruptiones malæ, ut, ſi cum lien magnus fuerit e dextra nare fluat, atque res in hypochondriis ita habet.* Qua ratione damnatur etiam ſangvis, per vomitum excretus, in febribus ab Hippocrate *in Aphoriſmis,* ſed præſertim nigri ſangvinis, omniumque maxime in extenuatis corporibus, de qua re *in libr. 4. Aphoriſm. 23.* ita habet: *Quibuscunque ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vulneribus, ſive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſive uti ſanguis niger, deſuper exierit, poſtridie moriuntur.* Quarto mala eſt ſangvinis excretio, a qua ægri nihil juvantur, aut alterantur; peſſimaque, qua in deterius mutantur. Quod ſi talis excretio unum ex judicatoriis non judicantibus, lethalis judicii. Ait enim Gal. in 1. *Prorrh. e)* judicatoriorum non judicantium alia quidem eſſe lethalia, & alia judicatu difficilia: quæ vero in contrarium repunt, ſunt lethalia. Addatis, pulſus ſatis aperte demonſtrare harum excretionum malignitatem,

Si neque morbi ideæ neque naturæ ægrotantis reſpondeant.

Neque locis affectis congruant.

A quibus ægri nihil juvantur.

Ex pulſibus

a) Text. 40. & 342. b) Text. 326. c) Pag. 1085. lit. F. d) Lib. 1, text. 125. e) Vide & Hipp. Lib. 2. Epidem. Sect. 1. pag. 999.

cum ipſi langvidiores, inæqualiores, & longe pejores reddantur. Demum ex quantitate quoque ſangvinis hanc eandem malam excretionem cognoſcemus; quippe quo aut immoderatius profluat, aut minus, quam deberet, aut non totus confertim, ſed per intervalla, uti fit in criſibus imperfectis. Immoderatius effluere, nunquam bonum, ſæpe malum, quod calorem innatum maxime diminuat, & propterea facile natura morbo ſuccumbit. Hinc Auctor *Prorrhet. c)* ſcripſit, *a multa ſanguinis eruptione alvos male affici,* quod nimis refrigerentur: & poſtea: *d) In judicatoriis perfrictionibus ſanguinis eruptiones vehementes, peſſimæ.* Qvod maxime refrigerent corpora, nimirum addendo frigus frigori. Hinc frigora non recaleſcentia & in debilibus rigores eſſe pernitioſos, Hipp. *e)* ſtatuit. Ita etiam quorum corpora immoderatius, *ſanguine fluente,* vacuantur, *alii in lethalem deſipientiam, alii in convulſiones pernitioſas* delabuntur, ut Hipp. *in 7. Aphor. f)* docuit. Aliquando, quod fit in morbis non vehementibus, ita ægri refrigerantur, ut in hydropem veniant; plures enim obſervati ſunt ea de cauſa hydropici. Quam rem Gal. *in lib. 2. Aph. 72.* hiſce verbis nos docuit, dicens: *Sanguis enim cum ſupra modum, aut ex utero muliebri, aut ex venis, quæ hæmorrhoidæ appellantur, aut ex ulcere fluxerit, tunc vel omnes, vel plurimas operationes, ii, qui ita affecti ſunt, offenſas habent. Nonnulli vero ipſorum non modo hæc patiuntur, verum etiam aqua inter cutem corripiuntur.* Non minus vero paucæ, quæ ſtillatim fiunt, atque incipientes, ſtatim deſinentes, de quibus in ſequenti capite agemus, perniciales exiſtunt.

Ex ſanguinis excreti quantitate.

CAP. IV.

De ſanguinis excretionibus paucioribus, ſtatim deſinentibus, atque de ſtillis ſanguinis e naribus, quidque in morbis acutis præſagiant?

Sangvis e naribus, aut ex aliqua alia parte, paucus erumpens, aliquando bonus, ubi principium criſis in aliquo die

c) Lib. 1. text. 133. d) Ib. text. 134. e) Ib. text. 65. f) Aph. 9.

die judicatorio significat; veluti in *Metone a*) visum est, in quo quarta die modicus effluere e naribus cœpit, & quinto largiter erumpens, judicavit. Sed hoc non fiet, ubi morbus plane crudus erit, atque minus cum aliquo signo pernicioso.

Sanguinis excretiones pauciores quænam malæ.

Hoc modo enim modicus sangvis, ac vel etiam per intervalla erumpens, perpetuo malum portendet, exitiique signum erit certissimum, ubi ab ipso morbus postea minime concoquatur, nihiloque allevatur. Aliquando optima erit excretio, ubi plane morbus crudus non erit, ceteraque signa fuerint salutaria, atque si postea, proximo decretorio die, largiter erumpat. Quæ si vel non in die indice apparuerit, ac non sequatur larga postea die judicatorio eruptio symptomaticum signum, malumque erit, mortaleque, si signa alia pernicioſa apparuerint, atque si postea ægroti in pejus mutentur. Rarissime itaque, ut potuimus observare contingit, sangvinis paucam excretionem bonam esse, plerumque pessimam, perpetuo longitudinem, & non raro exitium præmonstrantem futurum; & præsertim, ubi neque per convenientia loca exierit, nec quicquam ægros sublevaverit; veluti quibus hepar inflammatum est, si per sinistram narem, & quibus lien per dextram, & quibus uterus affectus, si per nares aut per vomitum, minimeque per uterum exeat, & qui ab ipsa febre neque symptomatis allevantur. Sangvinis itaque pauca excretio hæc indicabit, nihilque certi ad præsagium, ni pariter alia signa considerentur; cum malis mala, cum non malis incerti judicii seu difficilis erit, cum bonis longitudinem indicabit. Cum vero paucam sangvinis excretionem conspectam nulla alia sequatur, aut si statim, cum cœperit, desistat, nihil pernitiosius erit; cum summam virium imbecillitatem, teste Gal. *in* 1. *Prorrh. com.* 1. denotet. Sed age de stillis quoque sangvinis agamus, cum eæ sæpissime in acutis febribus, maximeque in ardentibus, spectentur: nam hæ excretiones pejores sunt, teste Gal. si statim cum cœperint, desistant, quam quæ

Quid ad præsagium faciunt.

Sanguinis stillæ quid præsagiunt.

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 7. p. 983.

quæ nullo modo apparuerunt. Ex varia itaque quantitate ſangvinis fluentis variæ fiunt quoque eruptiones; una quantitas, multa, continua, confertim erumpens, quæ in perfecta criſi apparet; altera diſcreta, quæ cum perſeverat, aliquando criſin poſtea futurum indicat; tertia eſt, cum paucæ tantum ſtillæ e naribus exeunt, quales a cauſa externa aliquando fiunt, veluti ab inſolatione, quippe capite a ſole calefacto, ex vino meraciore & ſimilibus. Hæ, ubi fiant vi febris, criſin fruſtra tentatam indicant, idque aut morbi malignitate fieri, aut ſangvinis vitio, aut cerebri infirmitate. Hujusmodi ſtillæ in mitioribus morbis, in quibus cetera ſigna ſunt ſalutaria, morbi diuturnitatem prænuntiant; in acutis vero certiſſimam mortem; nam indicant naturam, aut Gal. *in* 4. *de Vict. rat. in acut. text.* 67. docet, conatam eſſe, quod ſuperfluum eſt, ſive, ut *in* 1. quoque *Prorrhet. com.* 1. expreſſit, abundantiam, in cerebro collectam, excernere, minimeque potuiſſe, vel ob propriam imbecillitatem, vel ſangvinis craſſitiem, vel partium denſitatem, vel quædam ex his, vel propter omnium concurſum. Quo apparet ſtillas omnes ſangvinis in acutis morbis peſſimas eſſe, pravumque & malignarum febrium ſignum, ut Gal. *in* 3. *Epid. com.* 3. *text.* 35. ſcripſit: de qua ſane conſtitutione Epidemica Hipp. *a*) dixit: *Nares pauca ſtillarunt, ſignumque perniciosum fuiſſe;* quod etiam in prima conſtitutione fuit obſervatum, de quo ſigno Hippoc. *in* 1. *Epid. b*) ait: *At cum febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet;* & cum multa ſigna enumeraſſet pernitioſa, quæ in principio febrium ardentium fuere obſervata, addidit: *c*) *Nec erupit e naribus ſanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, ſed parum ſtillarunt.* Quare merito ſtillæ in morbis acutis omnes ſunt ex ſignis perniciosis, de quibus Hipp. *in eod. lib. d*) ait: *Nam Philiſcus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus ſtillavit, mortem obierunt.* Certiſſimamque mortem

In acutis morbis omnes peſſimæ ſunt.

a) Lib. 3. Epid. p. 1085. lit. D. *b*) Sect. 2. p. 954. inter lit. D. & E.
c) Ibid. inter lit. F. & G. *d*) Sect. 2. p. 951. inter lit. E. & F.

tem ſtillæ ſangvinis in morbis acutis præmonſtrabunt, omniumque maxime, ſi ſangvis craſſus, atque niger ſtillaverit, de quo Auctor *Prorrhetic. e) in* 4. *Prorrh. text.* 54. ait: *E naribus ſtillicidium, malum: ſi nigrum & atrum, lethale.* Et Gal. *in Comm.* dixit, nigrum & merum ſangvinem, deſtillatum, non modo in caput materiam motam eſſe, ſed etiam a calore acutiſſimo, qui totam conſumſit humiditatem, ſangvinem peraſſatum, ejusque omnem Ichorem conſumtum indicare: & ſupra dixit, cum omnes e naribus ſtillationes difficiles ſint, quoties craſſæ & nigræ deſtillationes fuerint, maxime pernitioſas reperies. Quæ etiam in aliquo dierum criticorum apparent, abſolutiſſimam perniciem oſtendunt, quod in iis diebus ſigna omnia, cum bona tum mala, magnam vim habere ad præſagium, ſuperius oſtenderimus, de qua *in Prorrheticis: f) Stillatio e naribus his perniciosa, tum alias, tum ſi quarto cœperit die:* & Gal. *in Comm.* ait: *Cum ſtillatio e naribus ſemper malum ſignum ſit, abſolutiſſima morbi malitia ſignificatur, ſi quarto fiat die.* Videtur ſiquidem natura collectam in cerebro abundantiam conata eſſe ut expelleret, ſed nequiviſſe. Perniciosiſſimæ non minus ſunt cum malis quoque ſignis conſpectæ, inevitabileque exitium ſignificantes. De quibus *in* 3. *Prorrhet. g) Quæ ex naribus cum ſurditate, & ignavitate parva eſt ſtillatio, difficile quippiam habet.* Galen. vero hunc Auctorem reprehendit, quod dixerit ſtillas has difficile quippiam habere, cum omnes ſint lethales. Et *in* 1. *lib. h) text.* 50. *Ex naribus ſi ſtillicidium ſanguinis fuerit, cum ſudore frigido & refrigeratione extremorum, lethale:* Peſſimæ itaque cum ſurditate, torpore, comate, vigiliis, delirio, atque ſimilibus ſignis perpetuo erunt, maximeque in phreniticis. Quæ omnino fuere viſa in *Philiſco, i) Sileno, k) Uxore Dromedai, l)* & *in Pario, m)* in quibus ſtillicidium ſangvinis lethale fuit ob-

Quando mortem in acutis morbis præmonſtrant.

e) An Lib. 1. text. 79. & Coac. præſag. 57? *f)* Lib. 1. text. 1.
g) Lib. 1. text. 141. *h)* Text. 126. *i)* Lib. 1. Epid. Ægr. 1. p. 966.
k) Ibidem. Ægrot. 2. pag. 969. *l)* Ibidem Ægrot, 11. pag. 987.
m) Lib. 3. Epid. Ægr. 1. p. 1093.

ſervatum. Atque hæc de prædictione ab excretionibus ſangvinis in morbis acutis.

CAP. V.

De prædictione ex ſudoribus, & primo quid ſudor, quotuplexque ſit, & de ipſius cauſis.

Cum non minus frequenter morbi ſudoribus judicari ſoleant, idcirco ab ipſis etiam, quomodo ægrotantium ſaſalus ac mors prædici queat, accuratius nunc eſt cognoſcendum. Quod ut facile & certe conſequi poſſimus, primum, quid ſudor ſit, & quot ſudorum exſtent differentiæ, explicabimus, atque de ipſorum cauſis, ut ſudorum quoque generatio nobis innoteſcat, agemus. Sudare vero eos dicimus, qui humorem per meatus cutis, actu humidum, excernunt; ad differentiam perſpirationum, ſeu vaporationum, quæ per eosdem meatus fiunt. Medici has inſenſibiles vacuationes vocant, quod ſenſibus quidem non pateant. Ex quibus ſudor erit particularis evacuatio ſenſibilis, per poros cutis meatusve facta. Plures vero ſudorum obſervantur differentiæ. Quæ deſumuntur ab ipſorum *ſubſtantia*, ex qua alii craſſi viſcidique exeunt, alii tenues ſine ullo lentore. Ex *figura*, quando alii, teſte Hipp. milii formis ſpectentur, alii perinde guttæ fiant. *Colore*, cum alii flavi, alii virides; neceſſe erit ſudores eo colore ſpectari, quo humores, qui per cutim vacuantur, infecti ſunt. *Sapore*, ſiquidem omnes, teſte Gal. *in lib.* 10. *ſimpl. cap. de Sudore*, ſalſi, & ſubamari ſint, quibus quidem ſaporibus humores, qui vacuantur, referti ſunt. *Odore*, cum quidam fœtidi, quidam ſine fœtore exeunt: & *copia*, tum quidam multi, alii pauci apparent, aliique ſtatim, cum incœperint, deſinunt. Ex *qualitatibus* item *activis*, cum omnes, aut calidi ſint, aut frigidi, aut medii. *A tempore* etiam, in quo apparent, ſuas habent differentias, quando alii in principiis morborum, alii in ſtatu, & alii in declinatione prodeunt: & a *tempore*, quo durant, ſunt alii aſſidui ſive continui, alii interpolati. Quorum quidam apparent cum ſignis

Sudor quid?

Sudorum differentiæ.

gnis coctionis; quidam cum ſignis cruditatis; & quidam ſunt decretorii ſive judicatorii, quod judicent ægros; quidam ſymptomatici, quippe quod per modum ſymptomatum fiunt; & quidam periodici, quales in febribus tertianis & quartanis fiunt, atque hæ ſudorum differentiæ nobis ſufficiunt. Nunc de ipſorum generatione agamus, quam cum duo præſertim abſolvant, quippe materia ex qua, & efficiens: de his duobus itaque nunc agamus. Materiam ſudorem, & urinarum eandem eſſe ſcribit Galen. *in lib.* 10. *ſimpl. cap. de Sudore,* in ſanisque eſſe humorem ebibitum, ſed magis elaboratum, utpote qui ad cutem usque, per meatus omnes, qui interſunt partibus, perveniat. Ex quo conſtat eſſe tenuiorem hujusmodi alimenti partem, quam ſerum humorum appellant, ſeu ichorem, ſed nonnihil bilioſæ ſubſtantiæ adeptum, qui ſua tenuitate facile per poros cutis excludi a corpore poteſt; veluti craſſus humor ineptus ad ſudoris generationem videtur: atque hæc eſt ſudoris materia in ſanis. Hinc multos ſudores habent, qui copioſiori cum potu tum cibo utuntur; & corpora plethorica, quæ raros cutis meatus obtinent, non minus, & qui in jecore ac liene plurimum humorem habent. Hinc Hipp. dicit in 4. *Aph.* 41. *Sudor multus ex ſomno factus absque cauſa manifeſta, corpus uti pluri cibo ſignificat. Si vero cibum non accipienti hoc accidat, ſcire oportet, quod evacuatione corpus indiget.* Ex quo in ſanis materia ſudoris erit, aut, ut dictum eſt, pars tenuior humidi alimenti, aut humor redundans in corpore. In ægrotis vero aliquando eſt humiditas alimenti humidioris, quæ ſane in iis obſervabitur, qui minime recta vivendi ratione uſi ſunt; plerumque vero ab humoribus tenuioribus redundantibus, quippe ſangvine, bile flava, ac pituitoſo quoque humore frigido. Atque hinc Gal. *in libr.* 3. *de Criſibus cap.* 3. ſcripſit, ſudores omnium febrium eſſe proprios, & præcipue ardentium, ſemitertianasque, quotidianas, & quartanas judicare, non parumque juvare efferventes, inflammationes, parotidas, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus; quod omnes tum calidi, tum fri- Materia.

gidi humores, qui tamen ſunt tenues, ſudores concitare poſſunt, ſeu per ſudorem propelli, ipſorumque omnium maxime putres, cum tenuiores ſint, & facilius fluerent. Demum aliquando (quod non niſi in pernicioſis affectibus fit) humiditas partium ſolidarum alimentalis, quam Medici humidum nativum appellant, quo nativus calor conſervetur, per cutis meatus colliquata, & diſcuſſa exit. Atque hæc eſt ſudorum omnis materia.

Cauſæ. Sudorem vero efficit calor ipſe, vel naturalis, vel præter naturam in corpore exiſtens: humorem enim attenuat, ſecumque ducit ad cutem, ex quo corpora, ubi incaleſcunt, in ſudorem incidunt; atque hinc eſt, quod in continuis febribus, a rigore, quem ſequitur calor maximus, corpora in ſudores ſoleant erumpere: dum enim ipſa rigore vexantur, calor intus retractus, poſtea (ſi fortis eſt) foras erumpit, diffuſusque per totum corpus, humores extenuat, ac fere in vapores mutatus, ſecumque ipſos ad cutim ducens, ſudorem facit. Hipp. *in* 1. *Progn. a*) *text.* 26. ait: *aliquos fieri aut ob corporum exſolutionem, atque alios ob inflammationis vehementiam.* Ob corporum exſolutionem non ſimpliciter ſudorem, ſed paucum ſudorem, ſeu madorem potius quendam, quem ἐφίδρωσιν Græci vocant (deſudationem Galen. vocat) fieri, aut in toto corpore, ut docet Gal. *in lib.* 3. *Prorrh. com.* 33. aut in capite, atque thorace, facultatisque retentricis imbecillitatem, vel humorum copiam, in ſudantibus partibus præmonſtrare: ob vehementiam itidem inflammationis fieri deſudationes, aut naturam opprimentem, aut reſolventem, aut, quod inflammationis incendio humiditatis copiæ extenuatæ humidior pars reſidet ad cutem. Quare ſudorum generationem fieri ex calore, humorem tenuem, qui ſerum ſeu ichor eſt ſangvinis, ab humiditate cibi potusque profectum, aut ſangvinem, aut bilem, aut pituitam, extenuante, ac in vaporem mutante. In febribus, quas Græci *Elodes*, noſtri ſudorificas vocant, ſudor proprium eſt ſymptoma, in quibus ſuppreſſa vis humoris, concepto intus

a) Pag. 38. lin. 28. & ſeq.

tus incendio, in perpetuum vaporem, & sudorem resolvitur. Desudationes vero, quæ sunt, teste Galeno, pauci sudores seu madores, nihil conferentes, aut in toto corpore, aut melius in superis partibus apparentes, aliam causam habent, uti dictum est, quippe ut ait Hippoc. *a*) ob corporum exsolutionem, aut inflammationis vehementiam, aut, ut Galeno placuit, ob facultatis retentricis resolutionem, quæ nedum redundantem humorem excrementitium, sed vel etiam alimentarium ex solidis partibus, foras resudare finit. Sed age his præmissis, ad prædictionem e sudoribus cognoscendam, descendamus, quam primum a bonis salutaribusque perscrutabimur.

Desudationes quid?

CAP. VI.

De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis prænuntiantibus.

Sæpius fit, quod homines, acutis morbis vexati, bonis sudoribus, large & critice erumpentibus, liberentur, & merito; cum per sudorem, teste Galeno, *in lib. art. med. text.* 99. universum corpus evacuetur. Hujusmodi vero sudores, his notis, ab his, qui salutares non sunt, distingventur; quippe primo, quod hi, morbo concocto, cumque signis coctionis, manifeste appareant, ut docuit Galen. *in primo libr. de Crisib. cap.* 7. quod decernentia in melius non statim, sed vel in augmento, vel in statu, quo tempore morbum vel plane concoxit, vel cum partim concoxerit, reliquum pergit alterare. Atque hæc est bonorum sudorum non spernenda nota, sine qua sudores, nequaquam utiles, longos morbos, labores, recidivas, aut ipsos morbos crisi neutiquam solutum iri, aut exitium, teste Hippoc. *in* 1. *Epid.* *b*) prænuntiant: qui vero post coctionem apparent, crisis celeritatem, salutisque securitatem significant: crudi vero & incocti, & in malos abscessus conversi, vel judicii frustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel eorun-

Sudores boni quomodo a malis distinguuntur.

Optimi si cum signis coctionis apparebant.

a) Prognost. pag. 28. lin. 28. *b*) Sect. 2, pag. 945. lit. E.

rundem malum reditum denuntiant. Sudores itaque ad hoc, ut ſalutares ſint, neceſſario debebunt poſt ſigna coctionis conſpici.

Si in die aliquo decretorio erumpant.

Secunda nota erit, ut in die aliquo decretorio erumpant, de quibus Hippoc. *in libr. quarto Aphor.* 36. ita ſcripſit: *Sudores febricitantibus ſi inceperint, boni ſunt tertio die & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo ſeptimo, & vigeſimo, & vigeſimo ſeptimo, & trigeſimo quarto. Hi enim ſudores judicant morbos: Qui vero non ita fiunt, laborem, & morbi longitudinem, & recidivas ſignificant.* Galen. in comm. ait, quartum diem Hippocratem vel præteriiſſe, quoniam plures morbi peracuti, quod acceſſiones habeant diebus imparibus, & criſes una in acceſſionum tempus incidant; vel ab aliquo quartum diem omiſſum negligenter fuiſſe. Nos vero divinum Hippoc. ſæpe ſumus admirati, cum quarta die optimos ſudores non ſæpius obſervaverimus.

Si criticum aliquem rigorem ſequantur.

Tertia nota erit, quod ſudores criticum aliquem rigorem ſequantur: natura ſiquidem, cum e venis tenues acutosque humores detrudit, rigorem vehementem, iisdem humoribus, extra venas in ambitum corporis propulſis, per carneas ſenſiles partes diſcurrentibus, ac ipſas vellicantibus, ut docet Galen. *in lib. de rig. convulſ. & palpit.* concitat, cum extremarum partium refrigeratione; quæ natura ubi fortis ſeu robuſta eſt, a rigore vehementi, & frigiditate, calore quidem foras erumpente, febris acuta & magna excitatur, cujus calore humores extenuati in ſudorem copioſum reſolvuntur: & propterea Hippoc. *in Epid. a*) optimos ſudores a rigoribus ſubſecutos notans, dicebat: *rigor, acuta febris, ſudavit.* Uti in *muliere decumbente in littore,* de qua: *b*) *Undecimo ſuperriguit, igni eſt correpta, ſudavit, febre eſt liberata:* & de *Charione: c*) *Decimo ſeptimo ſuperriguit, febris acuta, ſudavit, febre eſt decretorie liberatus.* Qua ratione, ut nos alibi docuimus, Hippoc *in libro* 4. *Aph.* 58. dixit: *Si ardente*

a) Lib. 1. Epidem. pag. 982. Ægr. 6. in hiſtoria Cleonactidis. *b*) Ibid. Ægrot. 13. pag. 990 *c*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 5. pag. 1072.

dente febre laboranti rigor ſuperveniat, morbi ſit ſolutio: quod ab his rigoribus ſubſequantur, (ut docet Galen.) boni ſudores, aut aliæ vacuationes. Quare ſudores ſequi rigores, optimum eſt: & propterea Gal. *in lib. 9. de Criſibus cap. 3.* dixit, *eos, qui rigent, optime ſudare;* & idem *in 1. Prorrhet. com. 13.* ait: *ſudores, qui rigores conſequuntur, boni exiſtunt, ſi una cum coctionis ſignis appareant.* De quibus Hippoc. *in 1. Epid. 2. a) text. 64.* ita meminit: *Plurimi igitur ægrorum circa judicium rigebant, potiſſimum ii, quibus ſanguis non erupiſſet. Qui quidem poſtea ſubriguerunt, ac exſudarunt.*

Quarta conditio eſt, ut copioſi ſint, & calidi, atque ex toto corpore erumpant; quippe qui facultatem robuſtam denotant, cum æque per omnes partes corporis calorem diffundat, ipſosque ſupervacuos humores in ſudorem digerat, ac æque per omnes partes reſolvat: quod ei quidem prælangvidæ non ſuccedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter evacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Quare copioſi ſunt optimi ſudores, ſi ex toto corpore erumpant, calidi; veluti qui in capite tantum aut thorace, aut in toto corpore pauci, aut frigidi, peſſimi & pernicioſi exſiſtunt, ut ſequenti capite demonſtrabimus, quod Hippoc. *in 3. Epid. b) text. 77.* ſæpius annnotavit, particulatimque *in Pericle,* de quo ſcribit: *Quarto circa meridiem ſudor prorupit toto corpore multus & calidus, ſine febre judicatus eſt, neque rediit:* & de *Nicodemo. c) Sudor ei toto corpore copioſe calidus emanavit, ſine febre judicatus eſt:* & de *muliere moroſa. d) Sub hanc noctem ſudor multus toto corpore & calidus prorupit liberata febre dormivit:* & *de virgine Lariſſæ. e) Inhorruit ac mox ſudavit toto corpore multum, & calidum, ſine febre judicata.*

Si copioſi, ex toto corpore erumpant.

Quinta conditio optima quoque eſt, ut ait Hippoc. *in Prognoſt. f)* quod *cum guttis evaporat,* ut dictum eſt, ex toto corpore calidus, & multus.

Si cum guttis evaporant, ex toto corpore calidi & multi

Demum

a) Pag. 951. inter lit. E. & F. *b)* Ægr. 6. pag. 1102. *c)* Ibid. Ægr. 10. pag. 1108. *d)* Ibid. Ægr. 11. pag. 1108. *e)* Ibid. Ægr. 12. pag. 1110. *f)* Pag. 38. lin. 17. & 28.

Si febrem integre solvant.

Demum sudorum optimorum notam esse singularem, docet Hippoc. *a*) loco citato, ut *per sudorem integre febris solvatur:* propterea *in Epid.* Hipp. notans criticos optimosque sudores perpetuo dixit *febre liber,* aut *sine febre judicatus,* aut *febris cessavit;* quod febrem tolli integre sit certissimum indicium sudoris optimi, & saluberrimi. Ceterum boni quoque sunt, teste Hipp. *b*) sudores, qui, ut diximus, *copiosi ex toto corpore prodeuntes,* ni febrem integre tollunt, *faciunt,* ut *ægri facilius morbum ferant,* quoniam morbum allevant, symptomata minuentes. At hi ab optimis differunt, quoniam non perfecte judicant, etsi salutem prænuntient, non nisi longo tempore futuram. Quos Hippoc. in multis observavit, sed præsertim in illo, *qui in Dealcis horto decumbebat,* de quo ait: *c*) *Decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, liber erat a febre, non sitiebat, quæ postea rediit, qui non nisi die quadragesimo, cum alvi subcrebra pituitosa dejectione, cum multo sudore ex toto corpore, absolute est judicatus.* Atque hæ notæ sunt optimorum sudorum criticorum, quas his tantum Hippoc. *d*) verbis est complexus, ita dicens: *Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & integre sedant febrem. Boni etiam sunt, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut æger ferat facilius morbum; si vero nihil tale efficiunt, nequaquam utiles sunt.* Neque hisce notis optimos sudores cognoscemus solum, sed non minus etiam, si una signa optima alia illuxerint, veluti bona hæmorrhagia, aut alia evacuatio, & uti dictum est, si ægri ab ipsis melius se habuerint. Cujusmodi sudores Hippoc. *in Epidemiis* in multis vidisse scripsit, sed præsertim in *Cleonactide, e*) *Metone, f*) *muliere quæ in littore habitabat, g*) *Melidia, h*) *in eo, qui*

Sudores quinam etiam boni.

a) Prognost. pag. 38. lin. 15. *b*) Prognost. pag. 38. lin. 17. *c*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. *d*) Prognost. pag. 38. lin. 15. & seq. *e*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 6. pag. 982. *f*) Ibid. Ægr. 7. pag. 983. *g*) Ibid. Ægr. 13. pag. 990. *h*) Ibid. Ægr. 14. pag. 991.

qui in Dealcis horto, a) Charione, b) Pericle, c) Virgine Abderæ, d) Anaxione, e) Nicodemo, f) muliere morosa, g) virgine Lariſſæ; h) & in aliis multis, in quibus ſtudioſus lector poterit prædictas optimorum notas recognoſcere, & in cognoſcendis ſudoribus ſalutaribus ſeipſum exercere.

CAP. VII.

De malis pernicialibusque ſudoribus exitium portendentibus.

Malos ſudores in morbis acutis, at modice qvidem malos eſſe, Hipp. *in lib. Progn. i)* docet, qvi neque integre febrem adimunt, ſed neque etiam faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id eſt, nihil allevant ægrotos, etſi ex toto corpore prodeant: his pejores, qui nec ex toto corpore, nec faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id eſt nihil ipſos allevantes: graviores, qui graviorem exhibent morbum, peſſimosque frigidos, & qui circa caput tantummodo eveniant, vultum, & cervicem. Hos enim in acuta febre, mortem, & cum mitiore, longitudinem indicare tradidit. Sed omnes ſudores malos diverſis capitibus complectamur, eosque accuratius ad accuratiorem præſagiendi notitiam aſſeqvendam conſideremus. Primo itaque conſiderabimus omnes, qui crudo morbo, minimeque ſignis coctionis manifeſtis apparentibus, erumpunt; ſecundo de malis ex ipſorum quantitate multa vel pauca agamus; tertio ex caliditate & frigiditate; quarto ex partibus corporis a quibus exeunt; quinto ab ægrotantium nulla allevatione, aut læſione; atqve demum ex malis ſignis una obſervatis. Ut vero primum caput examinemus, & cognoſcamus, diſtingvimus ſudorem, in periodicum, criticum, atqve ſymptomaticum. Periodicum eſſe dicimus, qui in febrium intermittentium periodis fit, cujusmodi fiunt, in febribus tertianis, qvartanis. Cujusmodi fuiſſe

Sudores qvinam modice mali.

Qvinam peſſimi.

Sudorum diſtinctio.

In periodicum.

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. pag. 1066. *b)* Ibid. Ægr. 5. pag. 1072. *c)* Ib. Ægr. 6. pag. 1102. *d)* Ib. Ægr. 7. p. 1103. *e)* Ib. Ægr. 8. p. 1104. *f)* Ibid. Ægr. 10. p. 1108. *g)* Ibid. Ægr. 11. p. 1108. *h)* Ib. Ægr. 12. p. 1110. *i)* Pag. 38. lin. 20. & ſeq.

Criticum. narrat Hipp. *in lib. 7. Epid. a*) in *Pythodoro.* Criticus, de qvo ſuperiori capite egimus, qvi in febribus continuis, in aliqvo dierum decretoriorum apparens, integre febrem tollit, aut eam diminuit, ægrotosqve allevat. Cujus effectum criſin appellamus, ſeu judicium, aut perfectum aut imperfectum. Criticorum ſudorum notas ſuperius diximus eſſe, qvod antegreſſis coctionis manifeſtæ ſignis appareant, in die critico, vigente natura, ac qvi ex toto corpore exeunt calidi, multi, non tamen vires reſolventes, atqve febrem & ſymptomata reſolventes, aut plurimum minuentes.

Sympto-maticum Symptomaticus vero critico opponitur, qvod per modum ſymptomatis fiat, nunqvamqve utilis, plerumqve cum exitialibus ſignis, mortem præmonſtrans, aut ſaltem morbum fore longum, cum multis recidivis atqve non absqve labore, & moleſtia. Hos itaqve ſymptomaticos alias omnes fecimus, tum ceteras alias excretiones, crudo morbo erumpentes, ſcilicet in tempore, qvo nulla ſigna coctionis manifeſtæ illuxerint. Tunc enim temporis qvamobrem fiat, qvod omnis excretio in continuis febribus ſit mala, ſatis accurate in principio proximi libri, cum de prædictione a concoctione, & cruditate, atqve ab excretione ſcripſerimus, demonſtravimus.

Sudores omnes mali quando apparent Qvamobrem mali omnes ſudores apparent, morbo crudo exiſtente, nulloqve manifeſto ſigno coctionis antegreſſo: in principio ideo ſudores apparentes ſcripſit Hipp. *in* 2. *Epid. b*) *text.* 2. morbum judicatu difficilem ſignificare; qvod ſi hujusmodi ſudores, vel tantum in capite, vultu, cervice, aut in collo, aut in thorace ſpectentur, eo pejores; aut ſi frigidi ſunt, aut exigvi, aut ſtatim ceſſantes, aut multi, aſſidui, immoderati, peſſimi.

Sudores pernicia-les unde cogno-ſcuntur. Sed nunc de pernicialibus a copia vel multa, vel pauca, aut a non ſudantibus, agamus. Multi & copioſi ſudores vocantur, & qvi confertim largiſſime erumpunt, & qui ſunt aſſidui, & qvi & aſſidui, & copioſi: copioſos ſudores Gal. *in* 3. *de ſympt. cauſſis cap.* 2. dixit fieri, aut propter corporis raritatem, aut propter ejus, qvod vacuatur, tenuitatem.

A copia multa non judi-cante morbum Hi,

a) Pag. 1207. text. 4. *b*) Sect. 1. pag. 994. prope lit. E.

Hi, & qvi ob raritatem effluunt, non confertim, ſed aſſidue effluere ſolent. Qvare in febribus multi ſudores, ſi neqve propter tenuitatem, neqve propter raritatem fiant, (nam hi teſte Gal. *in* 4. *Aph.* 41. non ſunt copioſi,) perpetuo copiam humorum denotant, uti docuit Gal. *in lib.* 4. *Aph.* 42. Atqve hinc eſt, qvod Hipp. *in eodem lib. Aphor.* 42. ait: *Sudor multus ex ſomno ſine ulla alia cauſſa eveniens, corpus uti pluri cibo ſignificat; ſi vero cibum non capienti accidat, evacuatione egere ſignificat.* Multumqve ſudorem, & Galen. dixit, copiam excrementorum denotare. Hi itaque in febribus conſpecti, non judicantes, mali perpetuo propter eam cauſſam erunt, qvippe qvod multitudinem humorum ſuperandam denotent, pro qva natura longo tempore opus habet, ut concoquere & ſuperare qveat; qvo fit, ut non raro in acutis morbis, qvibus natura brevi exſtingvitur, mortem præſagiant. Hinc Hipp. ait *in eodem lib. Aph.* 42. *Sudor multus, frigidus, calidusve, ſemper fluent, frigidus graviorem, calidus minorem morbum ſignificat.* Qvod, ut Gal. *in comment.* ait, uterqve copiam humorum ſignificet, qvippe frigidus frigidorum, qvi eſt pejor, calidus calidorum, qvi priore minus eſt periculoſus. Hi enim neqve febrem ſolvunt, neqve allevant, crudoqve, uti dictum eſt, morbo erumpunt, ideo longitudinem ſaltem, recidivas, atqve laborem ſignificant: Auctor *Prorrheticorum a)* hos in acutis febribus inutiles vocat, de qvibus Hipp. *in* 1. *Epid. b)* ſcripſit: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* Qvi vero non copioſi, ſed tamen aſſidui ſeu continui ſunt, mali etiam exiſtunt, & plerumqve exitiales, qvando, aut propter corporis meatuum raritatem, aut propter virium imbecillitatem, qvippe ſoluto corporis habitu, qvales in ſyncope exeunt, fiant, ut Gal. cum *in lib.* 3. *ſympt. cap.* 2. *com.* 41. tum in 41. *lib.* 4. *Aphor.* docuit: *Nam ſi copioſus ſudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere &c.* Qvi omnes in acutis morbis perniciales exſiſtunt, cum na-

Si non copioſi ſed aſſidui.

a) Lib. 1. text. 58. b) Sect. 2. p. 945. lit. E.

turæ langvorem denotent: peſſimi vero, qvi una etiam copioſi ſunt, cum & ſummam virium debilitatem & inſignem copiam humorum adeſſe oſtendant. Qvibus inevitabile fatum prædicendum. Qvales in *Eraſino*, *a*) & in *phrenitico b*) Hippoc. vidit, de illo ait: *Habebat hic febrem perpetuo cum ſudore.* Et de *phrenitico* ait: *Virulenta vomuit, febris horrida, copioſus ſudor, aſſiduus toto corpore.* Alii ex aliis codicibus legunt, non ut Gal. ſed hoc modo, *ſudor multus & continuus capitis, & colli, per totum ſcilicet diem,* cum ii, qvi animo linqvuntur, ſudent capite, & cervice. Sed hoc non facit, ut cum Galeno *toto corpore* non debeamus legere; cum cuiqve Medico notum ſit, phreniticos ante mortem toto corpore dum reſolvuntur, ſudare: atqve ex his colligimus, ſudores copioſos in acutis morbis, non judicatorios, non ſolum inutiles eſſe, ſed plerumqve lethales; omniumqve certiſſime exitium præmonſtrant in foribus, qvi una cum virium langvore fiunt.

Si aſſidui aut ſimul copioſi aut non copioſi.

Pernicioſi itidem ſunt, aſſidui, aut ſimul copioſi, aut etiam non copioſi in iisdem acutis morbis.

Pauci quinam mali.

Pauci qvoqve ſudores non minus, qvam multi, malum prænuntiare ſolent. Gal. *in lib.* 3. *de ſymptom. cauſſ. cap.* 2. ſcribit, paucos ſudores fieri, cum, qvod ſuperfluit, exiguum eſt, vel glutinoſum, & craſſum, aut deniqve propter meatuum anguſtiam, qvi aut conniventiæ aut obſtructionis ergo anguſtiores redduntur; obſtruuntur vero glutinoſis, & craſſis ſuccis, & meatus cutanei connivent ſive contrahuntur, aut propter atrophiam, aut refrigerationem, aut mollitiem.

Si in die decretorio erumpant.

Hi ſudores qvippe pauci, ſi in die decretorio eruperint, proculdubio indicabunt naturæ expellentis conatum irritum, eumqve humores non poſſe expellere, aut craſſitie ſeu lentore, aut meatibus anguſtioribus redditis: at ubi meatus adſtricti non ſunt (qvod cognoſcitur, neqve atrophia cutim contractam eſſe, neqve multum fuiſſe refrigeratam, neqve admodum mollem, vel obſtructos eſſe meatus) atqve illa adfue-

a) Lib. 1. Epidem. pag. 984. Ægrot. 8. *b*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 4. pag. 1100.

fuerint multitudinis humorum signa, pauci sudores copiam crassorum lentorumqve humorum denotabunt; qvod si tunc vires perdebiles fuerint, sudores erunt exitiales, qvippe exitium demonstrantes, eoqve magis, ut dictum est, si nullis conspectis signis coctionis eruperint. Qvo tempore omnem excretionem esse symptomaticam, atqve humorum multitudinem denotare, alias a nobis est demonstratum. Hujusmodi enim sudores significant naturam cœpisse expellere per cutim humores, at nisi tenuiorem ipsorum portionem potuisse; qvæ solvendo morbo satis esse neqvit. Hujusmodi esse solent, qvod, cum cœperint, erumpere statim desinunt. Qvos merito Galen. *in primo Prorrheticorum comm.* 1. damnavit, dicens: *Sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt.* Qvare paucus sudor perpetuo malus. Omnium vero pessimum, ac maxime exitialem, paucum illum sudorem, quem Græci ἐφίδρωσιν appellant, nostri desudationem seu madorem, affirmamus; in ægrotis enim exit aliquando ex toto corpore, plerumque circa caput, cervicem, collum, pectus, & aliquando circa extrema, de quo Gal. *in 3. Prorrh. com.* 33. ita habet: ἐφίδρωσιν, *id est desudationem, jam sæpius quidem in hoc scripsit libro, sed nusquam ita lucide cognoscimus, numquid sudores, circa thoracem caputque apparentes, ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, ubi tum pauci, tum nihil conferentes sint:* pravum autem utrumque horum est; deterius autem, quod in superis fit partibus: nempe cum omnis desudatio demonstret vel copiam in sudantibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatem; utrumque eorum, in locis tum thoracis tum capitis fuerit, deterius est signum, qvam si in alia qvapiam parte fuerit. De illorum, qvi copiam humorum ostendunt, judicio satis nuper diximus. Nos vero pernitiales esse affirmamus, cum a prælangvente natura fiunt, vel etiam humidum alimentarium solidarum partium, oppressione, aut resolutione discussum, retinere neqveunt. Distingvunt has desudationes ab iis, qvæ multitudine humorum fiunt, qvod plerumque circa frontem, cervicem, col-

Sudor ille omnium pessimus desudatio vocatur.

Desudatio quid notat?

Quæ ab imbecil-

litate oritur quando distinguitur ab ea quæ a multitudine humorum.

lum aut pectus, aut circa extrema effluant, exiguusqve sit mador, non augescens, raro calidus, plerumqve subfrigidus, pulsus prælangvidi, & alia signa, naturam prælangventem denotantia, una adsint; hujusmodi sunt, qvod ab immoderatis vacuationibus fiunt, de quibus *in* 3. *Prorrhet. a*) *text.* 34. legitur: *A profluvio sanguinis e naribus paucus sudor cum refrigeratione, malum.* Sed qvid? an *non sudare* in qvibusdam etiam morbis malum est? certe qvidem in omnibus morbis, qvos judicare sudores Gal. *in lib.* 3. *de Crisibus* docuit, qvippe in febribus omnibus continuis, maximeqve in ardentibus, qvas judicari absqve sudore, aut absqve alia proba vacuatione, exindeqve febres aut integre tolli, aut ipsas cum symptomate diminui, ægrotosqve in melius mutari, infidam esse morbi remissionem, Gal. *in* 3. *Epidem. comm.* 1. *text.* ostendit, Hipp. *in Aphorism. b*) scribente: *Iis, quæ non secundum rationem relevant, non esse habendam fidem.* Qvod in *Hermocrate, c*) in *filia Euryanactis Virgine, d*) moribundis vidit; de illo ita habet: *Quartodecimo die a febre erat liber, non sudavit, dormivit omnino, mente constabat. Urinæ eædem, circa diem septimum decimum rediit, in sequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urinæ tenues, deliravit: iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit.* Hujusmodi vero infidas morborum remissiones, sine sudore, aut alia proba vacuatione factas, signa, qvæ subseqventur, mala a fidelibus distingvent, qvando fideles optima, & infidas prava seqvuntur, cujusmodi fuerunt, qvæ in *Hermocrate* post judicium subsecuta sunt. Nam dixit: *Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo horrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus.* Atqve ita qvandoqve ex *non sudare* in febribus ardentibus exitium poterimus animadvertere. Restat, ut idem a sudoribus frigidis perscrutemur, cum sæpius in acutis morbis exitiales obser-

Sudores nulli in morbis apparentes quando malum.

ven-

a) Lib. 1. text. 126. *b*) Sect. 2. Aph. 27. *c*) Lib. 3. Epid. Ægr. 2. p. 1062. *d*) Ibid. Ægr. 6. pag. 1073.

ventur. Sed ipſorum inprimis generationem atqve cauſſas perſpectas habere debemus: qvod plurimum claritatis ab hiſce ſudoribus ratio prædicendi habere poſſit. Primum ſudores, qvod ex frigida crudaqve materia fiant, propterea in febribus continuis crudorum humorum multitudinem oſtendunt, ut Gal. *in lib.* 4. *Aph.* 42. demonſtravit, præſertim ubi copioſius erumpunt. Hos Galen. *in* 4. *Aph.* 37. docet, *fieri, ubi in vaſis humores putreſcant, & natura, ſolidas partes moderans, & regens (quæ ſecundum Hippoc. eſt nativus calor) vel prorſus exſtinguatur, vel proprius ad exſtinctionem accedat; quæ quidem ex iis evacuantur, frigida ſentiuntur; eam vero, quæ fit ex putredine, caliditatem nihil prohibet vehementiſſimam eſſe, atque ideo ſignum eſt exitiale, oſtendens in animali corpore humorum multitudinem ſuperabundare, tantam habentium frigiditatem, ut neque a calore nativo, neque a febrili caleſiant.* Ex qvibus ſudores frigidos primum multitudinem humorum frigidiſſimorum oſtendere, atqve naturam vel exſtingvi, vel proprius accedere, ut exſtingvatur. At qvando iſtuc, qvippe in vaſis vehementiſſimum calorem ex putredine, tum nativum intus retractum; ſunt extremorum refrigerationes, cum humore frigidiſſimo, absqve qvod in ſe mutuo agant; qvod ſi agant, neceſſe erit, aut frigidum ſudorem caleſieri, aut ab ipſo calorem prorſus exſtingvi, qvod certe obſervatur, qvando, uti habet Gal. *in* 4. *Aphor.* 37. *ſi morbis non acutis, ſed mitioribus longo tempore calor naturalis non exſtinctus ipſum calefaciat, & in vehementi, cito viribus reſolutis, prorſus exſtinguatur.* Hinc merito Hipp. *in eodem lib. Aph.* 37. dixit: *Frigidi ſudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem ſignificant*; qvippe qvod, ut ait Galen. *ſi febris fuerit remiſſior, poterit homo ſervari, concocta ſcilicet longiore tempore humorum multitudine, atque evicta a natura. At acuta febris, & cauſa eſt, & ſignum perniciosiſſimum: ac cauſa quidem, quando ſuapte natura reſolvat corpora: ſignum vero, quia humorum multitudinem oſtendit, quæ frigidiſſima eſt, quum nec a febrili calore mutetur.* Sed forte humores

Sudores frigidi quid notant & unde.

ii frigidi, & idcirco ad motum inepti, una cum natura prælangvida, & propius ad exſtinctionem accedente, qvomodo ad cutem ferentur? hac inqvam ratione: humor enim a calore febrili aliqvatenus calefactus, etſi ſuapte natura moveri neqveat, fertur ad cutim, in qva, aut adventitio calore ſuſcepto reſoluto, rurſus frigeſcit, atqve ita frigidus exit. Itaqve in morbis acutis perpetuo frigidi ſudores exitium oſtendunt, qvomodocumqve erumpant, aut copioſi, aut pauci, aut ex toto corpore, aut ex capite, collo & pectore, aut ab extremis. Cujusmodi fuere ab Hippocrate obſervati in *Philiſco*, *a*) in *uxore Dromedai*, *b*) in *muliere*, *c*) qvæ in *foro mendacium* decumbebat, in *Pythione*, *d*) in qvibus moribundis ex toto corpore ſudores frigidi profluxerunt. Exitialiores etiam ſunt pauci frigidi, aut circa caput, aut circa extrema, ſcilicet manus, & pedes, qvi prorſus facultate exſtinctioni proxima fiunt. De qvibus Hippocrates *in Prognoſticis* *e*) merito dixit: *Peſſimi vero, qui frigidi ſunt, in acutisque morbis mortem, & in mitioribus morbi longitudinem indicant.* Itaqve perpetuo frigidi ſudores mali exſiſtunt. Qvales Hippocrates in poſtrema conſtitutione peſtilenti vidit, de qvibus *in libro tertio Epidemiorum* *f*) dixit: *Sudores intempeſtivi, frigidi, multi, perpetuo.* Ipſorum perniciem confirmabunt omnia ſigna una conſpecta, qvæ omnia neceſſario, & præſertim qvæ ſubſeqventur, erunt pernicialia. Cujusmodi fuere qvæ in *Philiſco*, & in aliis ægrotis, nuper ex Hippocrate propoſitis, viſa ſunt. De *Philiſco* *g*) ait: *Quintum ſub diem obmutuit, frigida ſudavit, extremæ partes liveſcebant, die ſexto ad meridiem eſt defunctus:* atqve de hoc in fine dixit etiam: *Sudores perpetuo frigidi.* Et de *uxore Dromedai:* *h*) *Sexto die mane ſuperriguit, cito percaluit, toto tempore ſudavit, extrema membra frigida, deliravit, ſpiritus magnus, rarus, paulo*

In morbis acutis perpetuo exitium.

a) Lib. 1. Epidem. Ægrot. 1. pag. 966. *b*) Ibid. Ægrot. 11. pag. 987. *c*) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080. *d*) Ibidem Ægrot. 3. pag. 1098. *e*) Pag. 38. lin. 21. *f*) Pag. 1089. lit. E. *g*) Vide ſub lit. a, *h*) Vide ſub lit. b.

lo post convulsiones a capite cœperunt, subito obiit. Et de *muliere, a)* qvæ in *foro mendacium* decumbebat: *Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum.* Ex quibus cuique liquido constabit, sudores frigidos in morbis acutis esse exitiales, perpetuoque mortem præmonstrare; eoque certius id prædici poterit a nobis, si in aliquo dierum criticorum eruperint, atqve ipsos si aliquod ex pernicioſis lethalibusque signis consequatur. Atque hæc de sudoribus frigidis exitialibus. Nunc eosdem ex partibus corporis, e quibus erumpunt, considerabimus. Quemadmodum diximus optimos ac salutares esse, qui ex toto corpore erumpunt, quoniam robustam naturam demonstrant, intusque neque morbo maligno, neque caussis morbificis impeditam, æque ex omnibus partibus humorem excernere; ita e contrario, viscere interno, aut vehementi inflammatione, aut humorum multitudine, oppresso, non æque omnes partes sudant. Sudores itaque, qui non ex toto corpore erumpunt, sed aut ex capite aut thorace, ut docet Hipp. *in Prognosticis, b)* pessimi exsistunt, in acutisque morbis, vel frigidi, vel calidi sint, mortem significant, in mitioribus longitudinem, recidivas, labores. De quibus Hippoc. *in* 1. *Epid. c)* ait: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore.* Et paulo post *d)* recenset signa, quibus ardentes febres, vel etiam in principio lethales dignoscebantur, cum dixit: *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Hinc auctor Prorrheticorum *in* 2. *Prorrhet. e) text.* 26. ait: *Si qui sudantes, & præsertim capite, in acutis paululum implacidi fuerint, malum.* Omnes itaque sudores non ex toto corpore mali sunt, ut qui aut mortem aut longitudinem morbi significent, de quibus Hippoc. merito scripsit: *f)* *Pessimi vero, qui frigidi sunt, & qui circa caput tantummodo eveni-*

Sudores qui non ex toto corpore, mali.

Quinam pessimi.

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 12. p. 1080. *b)* Pag. 38. lin. 21. & seq. *c)* Sect. 1. p. 940. lit. G. *d)* Sect. 2. p. 954. lit. E. *e)* Lib. 1. text. 39. *f)* Prognost. pag. 38. lin. 21.

unt, vultum & cervicem. Hi enim cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicant. Veriſſimum hoc judicium eſt, quod Gal. *in lib. 2. Prorrh. com. 1. text. 24.* docuit: *omnis deſudatio, id eſt, ſudor circa frontem, vel cervicem, vel collum, vel claviculas, erumpens, aut facultatis retentricis imbecillitatem, aut copiam humorum ſignificat.* Et Gal. *in 1. Prorrh. com. 1.* ait: *ob id boni non ſunt, quod cum ſuperioribus oriuntur partibus, tum geminam ob cauſſam fiunt; nempe vel ob languentem, vel principio gravatam facultatem.* Peſſimi etiam, qui in capite & ſuperius fiunt in interna ſuppuratione atque in phthyſi; de quibus Auctor *a) Coac. præſag. in 5. lib. ſect. 2. text. 49. Qui ſuppurati fiunt maxime ex pleuritide vel peripneumonia, eos calores comitantur, interdiu tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum exſpuunt, ſudantque circa collum & claviculas, & his oculi cavantur, maxillæ vero rubent:* meritoque in acuta febre mortem ſignificant, cum facultas exſtinguatur, priusqvam concoquere copiam queat humorum. Exſudantes vero facultate retentrice imbecilla, nequeunte continere humorem, vel etiam alimentarium in partibus ſolidis, cito a febre plane exitioſi, propiusque exitium eſſe demonſtrant in morbo hujusmodi; ſi vero etiam frigidi fuerint, eo certius exitium pollicentur, cujusmodi fuere, qui in *Pythione, b)* & in *muliere, c)* quæ in *foro mendacium* decumbebat, die ſecunda, *Metone, d) Ariſtocrate, e) Phærecide f)* moribundis, atque in aliis multis. In morbo vero mitiore, viribus prævalidis exſiſtentibus, longitudinem quidem, & non mortem. Cujusmodi fuere in eo, qui in *Dealcis horto g)* decumbebat, de quo Hippocrates: *Die quarta de ſiniſtra aliquantum fluxit meri ſanguinis. Exſudavit circa caput, & claviculas, lien intumuit, femur e directo doluit.* Ex ægrotantium vero nulla alia evacuatione ſudores mali cognoſcun-

Sudores illi mali qui nihil juvant.

a) Text. 402. *b)* Lib. 3. Epid. Ægr. 3. pag. 1098. *c)* Ibid. Ægr. 12. pag. 1080. *d)* Lib. 7. Epid. text. 47. pag. 1220. *e)* Ibid. text. 57. pag. 1222. *f)* Ibid. text. 91. pag. 1230. *g)* Lib. 3. Epidem. pag. 1066. Ægrot. 3.

ſcuntur, atque etiam plus a læſione, quam a ſudoribus ægroti ſentiunt. Qui enim a ſudoribus nedum nihil juvantur, ſed vel etiam læduntur, hoc eſſe verum ex judicatoriis non judicantibus lethale, ſcripſit Gal. *in* 1. *Prorrh. com.* 35. Hippocratesque *in* 1. *Progn. a*) ſtatuit, eos ſudores, qui neque febrem ſolvunt, neque faciunt, ut ægri facilius ferant morbum, eſſe inutiles, atque malos, qui aut longum morbum oſtendunt, aut exitialem: & Auctor *Prorrh. b*) *lib.* 3. *text.* 22. dixit: *Sudor multus, ſi in febribus acutis fiat, inutilis:* quippe quod non ſolvat febrem. *Et in* 1. *Prorrhet. text.* 7. *Qui in hypochondrio febre frigerata ardores relinquuntur, tum alias, tum in ſudoribus mali ſunt:* & Gal. *in comm. Nempe non qui per totum corpus ita fiunt ſudores, ſed exigui, quod non flammeam illam, quæ hypochondria fatigat, ſolvunt caliditatem, ob id boni non ſunt.* Idem & poſtea *in Prorrh. c*) 2. *lib. text.* 33. *Si in ſudoribus vigiles recaleſcunt, malum:* & rurſus *in* 2. *lib. d*) *text.* 32. *Flammans quoque cum ſudore facies in his mala.* Cum ſudor ſi bonus eſſet, calor faciei deberet reſolvi; propterea, cum non reſolvatur, ſudor malignitatem oſtendit. Idemque & clarius Hipp. *in lib.* 4. *Aphor. Aph.* 56. *Febricanti ſudor ſuperveniens, febre non deficiente, malum, prorogatur enim morbus, & plus humiditatis ineſſe ſignificat.* Qui ſudores in febre acuta mortem, & in mitiori longitudinem ſignificant. Mali omnes denique exſiſtunt, qui aut poſt ſigna mala, aut una cum malis apparent, aut quos pernitioſa ſeqvuntur. Ex quibus præcognoſcitur certum exitium, cum ſudor, quem mala ſigna ſequantur, ſit ex judicatoriis non judicantibus læthalibus, cum nedum juvent, ſed in pejus ægrotos deducant. De his vero ſignis pernicioſis, quæ poſt ſudores malos, Hippoc. *in* 1. *Epid. e*) *text.* 24. ait: *Sudabant non ex toto corpore, extrema frigebant, ut vix calorem reciperent:* & Auctor Prorrheticorum, *f*) *in lib.* 3. *text.* 3. *ex naribus profluvium ſanguinis, cum ſudore, perfrigeſcentia, maligna pravaque:*

Pernicioſi quos mala ſigna ſequuntur.

a) Pag. 38. lin. 20. *b*) Lib. 1. text. 58. *c*) Lib. 1. text. 68. *d*) Ib. text. 67. *e*) Sect. 1. p. 940. lit. G. *f*) Lib. 1. text. 126.

& paulo post: *) *Qui principio sudant urinis coctis, deuruntur, & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique pernicioſe habent:* & in *Coacis præsagiis: a) Qui ex rigoribus parvis sudoribus refrigescunt, malum.* Qui sudores fuere ab Hippoc. observati in *Dromedai uxore, b) Euryanactis filia virgine, c)* in *adolescentulo* qui decumbebat *in foro mendacium, d) in uxore Theodori, e) Aristocrate, f)* atque in *uxore Euxenii. g)* De *Dromedai uxore, in* 1. Epid. text. 28. *Sexto superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus, paulo post convulsiones a capite cœperunt.* Et de *filia Euryanactis in* 3. Epid. 1. text. 3. ita habet: *Ab judicatione die septimo riguit, nonnihil incaluit, sudavit a judicatione octavo, aliquantulum riguit, postea extremæ partes semper algebant, circa decimum diem a sudore quem habuerat, deliravit, confestimque ad mentem rediit.* Et de *adolescentulo,* qui in *foro mendacium* decumbebat: *Altero die omnia exacerbata sunt, dejectiones plures intempestiviores, non dormivit, mente turbatus, aliquantum exsudavit. Tertio graviter sese jactavit, perplexus erat, deliravit, extremæ partes lividæ & frigidæ.* Et de *uxore Theodori: Sudor a facie fundebat primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes; posthac videbatur ipsi febris remissa, erat autem ad manus frigidius corpus arteriis, quæ vero in temporibus etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat alias, & omnia in deterius.* Et de uxore Euxenii *in 7. Epid. text.* 46. *Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est, anhelatio erat varia, mortua est.* Pernitiosos itaque esse omnes sudores, quos sequntur signa pernicioſa, ex iis nobis liquido constabit. Sunt itidem pernitiosi, qui una cum pravis symptomatis, & signis exsudant. De his *in Coacis præsagiis: b) Qui subinde sudant & rigent, lethales.* Et postea:

Qui cum pravis signis apparent.

*) Ibid. text. 102. *a)* Text. 40. *b)* Lib. 1. Epid. Ægr. 11. pag. 987.
c) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. pag. 1073. *d)* Ibid. Ægr. 8. pag. 1076.
e) Lib. 7. Epid. text. 27. pag. 1216. *f)* Ibid. text. 52. pag. 1222.
g) Ibid. text. 58. pag. 1224. *h)* Text. 10.

poſtea: *a*) *Qui ſæpius inhorreſcunt, multumque ſudant, ægre ſaneſcunt;* & *b*) text. 33. *Inquietatio cum ſudore, mala.* Et *c*) *ſanguinis ad diverſum latus eruptiones, malæ, ut ſi, cum lien magnus fuerit, dextra e nare fluat. Cum ſudore deterius.* Et *d*) *febres cum comate, labore, lucis turbulentia, vigiliis & ſudoribus, malignæ.* Quæ mala ſigna habuit una cum ſudore *Ariſtocrates*, teſte Hippoc. *in lib. 7. Epidem.* *e*) Eodem modo ii ſudores mali exſiſtunt, qui poſt peſſima ſymptomata erumpunt. De quibus Auctor *Prorrh.* *f*) ait: *A profluvio ſanguinis e naribus paucus ſudor, cum refrigeratione, malus.* Sed dicamus ab omni evacuatione, veluti exempli gratia, ab immoderato ſangvinis profluvio, aut a ſtillis ſangvinis in febribus ardentibus, aut ab alvi mala fluxione, ac vomitu. Quare ſudor ſequens mala ſigna, peſſimus eſt, & præſertim, ſi ea non tollat, vel allevet. Cujusmodi fuit in *uxore Olympiadæ*, de qua Hippoc. *in 7. itidem Epid.* *g*) *text.* 36. ita habet: *Vox non ſolvebatur, neque ipſa quicquam allevabatur, oculi triſtes, ſpiritus ſublimis, qui per nares trahebatur, color pravus, ſudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem eſſet.* Ac his eſto finis prædictionis ex ſudoribus.

Vel poſt peſſima ſymptomata erumpunt.

CAP. VIII.

De prædictione a vomitibus, & primum de ſalutaribus.

Quod per vomitus humores expurgentur quandoque bene & quandoque male, idcirco ab ipſis itidem fururos morborum eventus prænoſci, conſtat; a malis quidem, ſymptomaticis vocatis, morborum longitudinem, vel mortem, & a bonis ſalutem. Evomunt autem ægroti in morbis acutis, ventriculo, aut copia, aut prava qualitate cibi, aut humoris vitioſi contenti, irritato, aut humore quidem ex partibus circumpoſitis inflammatis, uti hepar eſt, exſudante, atque ad excretionem id ipſum membrum movente, aut eodem modo a toto

Vomitus in morbis acutis unde.

a) Text. 13. *b*) Text. 53. *c*) Text. 327. coll. Prorrh. lib. 1. text. 125. *d*) Text. 35. coll. Prorrh. lib. 1. text. 74. *e*) Text. 52. pag. 1222. *f*) Lib. 1. text. 126. *g*) Text. 49. pag. 1221.

toto corpore, & venoſi generis cacochymia, morbo in eunte, aut per incrementa, propter copiam, aut malignitatem humorum excluſio. Quas excretiones *Symptomaticas*, & malas Medici vocant, quod has raro, aut nunquam ſalus ſequatur, atque non niſi multo tempore, multis laboribus, ac recidivis. Demum in acutis morbis itidem ægroti repente, in ſtatu, aut paulo ante ſtatum, ſcilicet, ſignis concocti morbi prægreſſis, copioſius evomunt, atque hanc vomitionem *criticam* vocant, quod ex natura ipſa, morbum ſuperante, atque corpus expurgante, fiat, atque propterea ſaluberrima ſit, tutoque ac cito morbos judicet, atque ſolvat. Vomitus vero futuri ſigna Hippoc. *in tertio Prognoſticorum a) text* 35. ita tradidit: *Si cui in febre non exitioſa caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor acceſſerit, bilioſa vomitio imminet; ſin rigor præterea apprehenderit, & partes ſubter hypochondrium algeant, adhuc citius vomitio aderit; ſi vero bibat, edat hoc tempore, perquam cito vomet.* Et *in* 1. lib. Epid. *b) At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & faſtidia ſunt, bilioſa poſt ac pituitoſa vomunt.* Gal. vero *in lib. de Criſibus* ait, vomituum ſigna eſſe oris ventriculi morſum, ſimul cum dolore capitis, & vertigines obortas tenebricoſas cum agitatione labii inferioris, & multo, tenui, ſputo ex ore defluente, & non adeſſe ſigna hæmorrhagiæ, vel ſudoris, aut alvi fluxus, aut copioſioris urinæ, menſium, vel hæmorrhoidarum. Sed Autor *Coac. Præſagiorum c)* tribus tantum ſignis vomitus nobis innoteſcere, ſtatuit hiſce verbis: *Quibus autem cibi faſtidia ſunt, & oris ventriculi morſus, & multum ſalivæ, his vomitus fit.* In phreniticis ſolam crebram exſputionem vomitum præmonſtrare Gal. voluit. At hæc ſigna nobis ad prænoſcendum vomitum ſufficiunt, cum de iis ſuperiori libro longe accuratius, & fuſius ſcripſerimus. Nunc ad præcipuum inſtitutum noſtrum veniamus, quod eſt in præſenti capite, iis præmiſſis, ut bonos, utiles, ſalutaresque vomitus præmonſtremus. In corporibus itaque gracilibus ad vomendum promptis

Vomitus futuri ſigna.

Vomitus bo-

a) Pag. 45. lin. 54. b) Sect. 2. pag. 948. ſub finem. c) Text. 142.

ptis, & in æstate recte corpora per vomitus purgari Hippoc. *a*) docet, & præsertim in affectibus supra septum transversum. Qua ratione in lib. 4. *Aph.* 18. ait: *Dolores supra septum transversum purgatione indigere per superiora significant, & eos, qui loca inferiora molestant, per inferiora.* Ex iis vero, quæ per vomitum rejiciuntur, Hippoc. speciatim *in libro secundo Prognost. b) text.* 38. ita habet: *Vomitio autem utilissima est, quæ pituita ac bile permista quam maxime est, & non crassa valde neque multa.* Gal. *in lib.* 4. *Aphor.* ait, bilioſos vomitus a rigore subsequi, bonum; quod ardentis febris causſa expurgata fiat solutio: ex quo non omnes perpetuo boni erunt, sed ii tantum, qui critice plurimum bilioſorum humorum expurgaverint. At non tantum bilioſi, sed pituitoſi etiam, si critice expurgentur, humores. In pituitoſis enim febribus, pituitoſæ vomitiones merito desiderantur, sicuti in ardentibus, bilioſæ. Hipp. *in 6. Epid. com.* 1. *text.* 5. *c*) in renum doloribus, cum pituitæ, tum æruginoſi humoris vomitionem laudavit: & Galen. *in* 3. *Aph.* convulsis vomitum æruginoſum profuisse, scribit, de quo ita habet: *Huic totum est inter vomitum corpus convulsum, & simul ut vacuata est ærugo, protinus febris ipsius, & convulsio cessarunt:* & Hippoc. *in lib. de veteri Medicina d*) perbelle hanc bilioſorum commodam purgationem attigit, ita dicens: *Itaque cum amaritudo quædam diffusa fuerit, quam bilem flavam appellare solemus, quales statim anxietates, & æstus & impotentiæ occupantur, verum ubi liberi fuerimus ab illa, & purgati aut sponte aut per medicamentum, si modo tempestive quid ipsorum fiat, manifeste & a doloribus & a calore liberamur:* & paulo post. *e*) *Et quos quidem acuta, acrisque ac æruginoſa bilis affligit, quales mox rabies, & morsus viscerum ac pectoris, & desperatio. Non sedantur autem hæc, priusquam eadem expurgetur & prosternatur, & aliis permisceatur.* Ex quibus colligimus omnes vomitiones bonas esse, si per has humores, morborum causſæ, probe expurgentur. Dictum est alias

ni, utiles & salutares quinam

Critici.

a) Lib. 4. Aphor. 4. & 6. *b*) Pag. 41. lin. 3. *c*) Pag. 1146. *d*) Pag. 16. lin. 16. & seq. *e*) Ibid. lin. 24.

as has criticas vocari, quarum notas esse, ut concocto morbo appareant, scil. prægressis coctionis signis, ut in diebus decretoriis fiant, morborumque ideæ conveniant, ac omnium maxime, ut morbos symptomataque integre tollant, aut saltem allevent, diminuantque. Quod præceptum recte tradidit Hippoc. *in* 1. *Aph.* 2. dicens: *In turbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si qualia oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt, sin minus contra fit.* De quibus criticarum excretionum notis Auctor *Coac. præsagiorum* a) ita habet: *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis subinde conniventibus, siquidem e naribus sanguis effluxerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur.* Addamus salutares quoque esse, quæ una cum bonis evacuationibus apparent; cujusmodi fuit vomitus bilioſus, qui die 14. in *muliere e trimestri fœtu gravida,* b) quæ in littore decumbebat, cum sudore apparuit, quibus integre fuit judicata. Ceterum hi vomitus, qui absque signis perfectæ coctionis fiunt, etsi boni sint, atqve morbum allevent, symptomataque diminuant, tamen salutem nonnisi longo tempore futuram, tum multas recidivas prædicant. Cujusmodi fuit, qui in *Epicratis uxore* quintodecimo die apparuit, de qua Hipp. 1. *Epid.* 3. c) *text.* 26. dixit: *Quintodecimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre. Sub noctem vero febris acuta, urina crassa cum sedimento crasso.* Atque vomitus pernicioſi, cujusmodi sunt nigri, synceri, & alii, si in mitiori morbo erumpant, non mortem, sed longitudinem & recidivas præmonstrant, quales in supra dicta ægrota die vigesimo vidit Hipp. de quibus scribit. *Circa diem vigesimum, mane aliquantulum superriguit, comatosa, quiete dormivit, vomuit biliosa, pauca, nigra,* quæ mulier die tantum quadragesimo, alvi fluxione & vomitu bilioso, fuit judicata. Eodem modo & *Cleonactides,* die tantum 80. sanitati restitutus, die 24. pessimos habuit vomitus, de quibus Hippoc. d) *text.* 23. ait: *Circa diem vigesimum quartum*

Qui cum bonis evacuationibus apparent.

a) Text. 77. b) Lib. 1. Epid. Ægr. 13. pag. 990. c) Ægr. 5. pag. 979. d) Lib. 1 Epid. Ægr. 6. pag. 982.

tum extremas manus dolor affecit, vomuit flava, biliosa, subcrebra: & paulo post virulenta. Cuncta remissa sunt. Hi vomitus, cum urinæ aliqualem coctionem ostenderent (quod tenues essent, sed non decolores, quippe boni coloris; quod maximum esse signum in iis, qui humorum copia laborant, ad salutem, docuit Gal. *in* 3. *Epid. com.* 3. *in text.* 5. cum *virginis Abderæ* casum commentaretur) atque cum morbum & symptomata allevarint, merito salutares fuerant judicandi, atque feciisse quidem crisin salutarem, sed imperfectam. Ex quo longo tantum tempore salutem futuram prænuntiarent. Quare in acutis morbis vomitus omnes, morbum allevantes, facientesque, ut ægri morbum facilius ferant, salutares erunt. Sed non boni suapte natura, quales sunt synceri, æruginosi, nigri, fœtidi, virulenti, pauci, versicolores, in morbo mitiori, ac morbo non omnino crudo, morbum sane longum esse, vel exitialem, vel recidivas, laboresque prænuntiant. Hippoc. *in lib.* 6. *Aphor.* 15. ait: *A longo alvi profluvio spontaneus vomitus superveniens morbum solvit.* Et *in* 1. *Epid. a*) Vomitum biliosum in muliere biliosa, cui menses minore quam par est copia fiant, bonum esse statuit. Atque hi vomitus boni, salutaresque, exsistunt.

Qui morbum allevant.

CAP. IX.

De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus.

Vomitus mali, exitium præsagientes, apparent in principio morbi, aut paulo post principium, quippe aut nullis signis coctionis, aut obscuris sane observatis. Tunc enim, ut dictum est, natura nihil recte excernit, juxta *b*) illud *decernentia in melius non statim apparent.* Quare vomituum exitialium natura, primum in principio morborum, & a signis cruditatis, nobis innotescet.

Vomitus pravi in principio morborum, & a signis cruditatis innotescunt.

a) An Sect. 2. pag. 949. lin. 3? sub lit. D. *b*) Lib. 2. Epidem. sect. 1. pag. 998.

Ex immodica ipsorum copia prava & nihil juvante.

Secundo immodica ipsorum copia, vires resolvens, pravam excretionem denotabit, ac multa etiam per vomitum excreta, si non juvant in morbo vehementi, exitium prædicent; & certius, si una cum aliis pernicioſis signis illuxerint; omniumque certissime, si suapte exitialia sint, cujusmodi porracea, livida, æruginosa, nigra, versicolora, virulenta, fœtida, & meraca: de quibus sigillatim nobis est agendum. Hippocrat. ea descripsit, qualia in *Phrenitico*, *a*) *muliere, quæ in foro mendacium*, *b*) & in *filio Hegotoridæ* *c*) ante mortem fuere observata. Pauca vero per vomitum excerni in morbis acutis, unum quoddam ex signis est, ut Gal. docet *in* 2. *Prorrhet. text.* 47. quæ ex toto pravitatem habent. Nihil etenim eorum, quæ decretoria sunt, exigue secerni convenit; sed quæ ita vacuantur, omnia, duorum alterum subeunt: nam vel, quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus; vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Ex quibus paucos vomitus unum esse ex judicatoriis non judicantibus liquido constat, perpetuoq; difficilis judicii, & plerumque lethalibus, si præsertim suapte natura ii mali sint, nihilque nedum non juvent, sed quinimo magis lædant, ab ipsisque ægri in deterius abeant. Synceri quoque, seu meri, seu impermisti, in acutis morbis pessimi exsistunt, quod humor syncerus nedum crudus sit, sed incoctilis, quippe qui excludit tum actum coctionis, tum potestatem: Hippoc. *d*) ἄπεπτον vocat humorem omnem mistionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio, vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & serosa parte. Hic itaque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque a natura nostra invincibile. Cum signis vero aliis malis exitialis hæc vomitio erit. Hinc auctor Prorrh. *e*) *in*

Vomitus pauci in morbis acutis pravi.

Quando lethalis.

a) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 4. pag. 1100. *b*) Ibid. Ægrot. 12. pag. 1080.
c) Lib. 7. Epidem. text. 61. pag. 1225. *d*) Prognost. pag. 41. lin. 6.
e) Lib. 1. text. 62.

in 2. Prorrhet. text. 28. ait: *Vomitus ſynceri, anxioſi, mali.* Et Hippoc. ait: *a) Synceriores deteriores.* Sed ipſum audiamus de malis vomitibus ex colore, ita ſcribentem, *b) in text. 40. Si vero vomitio fuerit porracea, aut livida, nigra, quicunque ex his fuerit color, malum eſſe cenſendum eſt. Si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum jam eſt. Ocyſſimam vero abolitionem indicat vomitio livida, ſi grave olet.* Hæc omnia hiſce coloribus per vomitum reddita, peſſima exſiſtunt; licet porracea, æruginoſa, livida, nigra, fœtida, quandoque critice excerni poſſint: ſed hæc non niſi morbo concocto, ſcilicet in ſtatu aut decremento redduntur, atque hoc certe habebunt, quod febrem aut integre ſolvent, aut ipſam & ſymptomata allevabunt. Sed hoc rarum eſt, ut hujusmodi excrementa critice excernantur. Quare ut dictum eſt in vehementi febre continua, nondum coctionis ſignis conſpectis, certiſſima mortis ſigna erunt. Sed diverſi coloris vomitiones eſſe ſuapte natura pejores conſtat, quod ut Galen. docet, plures diverſosque pravos affectus intus affligere denotent, ex quo Auctor Prorrhet. *c) in 2. lib. text. 25.* ait: *Vomitus cum varietate mali ſunt, tum alias, tum ſi propius inter ſe prodeant.* Id eſt, ſicuti Galen. habet, non multo poſt ſeſe conſequantur. Virulenti quoque ſive æruginoſi eadem ſane ratione in acutis morbis exitiales exſiſtunt, omniumque maxime in phreniticis, quod ſignent cerebrum inflammatione ex bile uſta, nempe mortifera, laborare. De iis Hippocr. merito 1. *Epid. d) com. 2. text. 54.* dixit: *Phreniticis convulſiones, ſed virulenta vomunt, & ex his quidam ſubito moriuntur.* Quæ in *phrenitico* prima die fuiſſe reddita, *in lib. 3. e) comm. 3. text. 75.* ſcripſit. De quo itidem ait: *Phreniticus primo die, quo decubuit, virulenta vomuit, & multa & tenuia, febris horrida.* A malis etiam exitialibusque ſignis æruginoſos vomitus, quos & virulentos dici poſſe putamus, conſpici & apparere, certam ſalutis deſperationem ſignificare af-

Vomitus quinam mali ex colore judicantur.

Quinam lethales.

Virulenti ſive æruginoſi.

a) Prognoſt. pag. 41. lin. 6. *b)* Loco lit. ſ. citato. *c)* Lib. 1. text. 60. *d)* Text. 2. p. 948. lit. H. *e)* Epid. p. 1100. Ægr. 4.

firmamus; quando ubi ſigna lethalia, prodant ſe & alia lethalia, omnino deſperandum. Hujusmodi vomitus cum capitis doloribus, vigiliis, aut ſurditatibus, quæ ſigna inflammationem capitis teſtantur, vehementem inſaniam ſignificare, ita auctor *Prorrhetic. a)* expreſſit: *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, vigilantque cum ſurditate, cito hi vehementer inſaniunt.* Ex quibus colligamus, hos vomitus in phreniticis tria oſtendere, primo morbi exitioſi celeritatem, inſaniam, melancholiam cum ferocitate, cum ex hoc humore ferinæ deſipientiæ concitentur; atque demum mortem cum convulſione. Cum ut alias docuimus, harum deſipientiarum, propter inſignem ſiccitatem, ab inſigni calore, proprium ſit, ut in tremores & convulſiones deſinant. His non videntur fœtidæ vomitiones minus periculum ſignificare, mortemque certiſſimam, ſuapte natura peſſimæ, ſi grave oleant. Hippoc. propterea dixit: *b) Ocyſſimam abolitionem ſeu mortem indicare vomitionem lividam, ſi grave oleat. Atque omnes ſubputres ac fœtidi odores in omnibus vomitionibus mali ſunt. Mulier, c)* quæ in *foro mendacium* decumbebat, ante mortem vomuit nigra, graveolentia. Bilioſæ vero ſcilicet flavæ, croceæ, porraceæ omnes vomitiones cum malis ſignis, aut quæ mala ſeqvuntur, peſſimæ ſunt, exitialesque, a quibus ægri læduntur, atque in deterius abeunt; eæ judicatorium, non judicans, judicii difficilis, atque hæ læthale judicium oſtendunt, eoque certius exitium oſtendent, ſi ſuapte natura malignæ ſint. De iis auctor *Prorrheticor. d) in* 2. *Prorrhet. text.* 28. ita habet: *Vomitiones ſynceræ, implacidæ, malæ &c. e) Nigra revomentes, cibos faſtidentes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox clauſusque, purgare non oportet, pernicioſum enim.* Et paulo poſt: *f) text.* 36. *Si vomitus exigui bilioſique fuerint, malum, tum alias, tum ſi ægroti ſupervigilaverint; narisque in iis ſtillans, malum.* Cujusmodi

Quid in Phreniticis ſignificant

Vomitiones fetidæ graveolentes peſſimæ.

Bilioſæ flavæ, croceæ porraceæ cum malis ſignis exitiales.

a) Lib. 1. text. 10. b) Prognoſt. pag. 41. lin. 10. c) Lib. 3. Epid. Ægrot. 12. pag. 1080. d) Lib. 1. text. 62. e) Ibidem text. 71. f) Ibid. text. 79.

di vidit Hippoc. *in muliere*, quæ in *foro mendacium* decumbebat. De qua *a*) text. 47. dixit: *Duodecimo vomuit multa nigra, fœtida, ſingultus multus, ſitis laborioſa: & decimotertio nigra virulenta vomuit, rigor, circa meridiem muta.* Demum vomitiones omnes non juvantes malæ ſunt, peſſimæ, quæ ægrotos in deterius mutant, tametſi ſuapte natura malignæ non ſint. De quibus in præcitata *muliere* ita habet: *octava circa meridiem calor rediit, ſitibunda, comatoſa, faſtidioſa, vomuit bilioſa pauca ſubflava, nocte graviter ſe habuit, nihil quievit, multum affatim inſcia minxit.* Debebat enim a bilioſa vomitione, ſi bona fuiſſet, quieſcere, meliusqve ſe habere; veluti etiam a vomitu noni diei decimo febris cum malis ſignis fuit exacerbata, atque itidem a vomitu virulento & bilioſo, quem die undecimo habuit, riguit, extrema frixerunt & poſtea ſudavit frigidum, atque cum tunc multum etiam vomuerit, noctem tamen gravem habuit. Qui omnes vomitus lethales fuerant; tum quod in vehementi morbo apparuerint; tum quod ſigna alia mala una illuxerint; tum etiam quod ipſa ægrota mulier in deterius fuerit mutata, quod eſt omnium excretionum non conferentium & peſſimarum ſignum proprium. In vulneratis qvoqve capite vomitus bilioſi mali exſiſtunt, ex ipſo Hipp. qui *in lib. 6. Aph. text. 50.* ita habet: *Quibuscunque præciditur cerebrum, his neceſſe eſt febrem, & bilis vomitum ſupervenire.* Perniciosiſſimos qvoqve eſſe vomitus in ileo, *in lib. 7. Aph. 10.* ita legitur: *Ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio, malum.* Galenus vero *in Comm.* ait: *In ileis nihil deſcendit ad inferiora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis. Vomitus autem non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ſunt, & ſi vehementius diſtorqueantur, ſtercus eis adſcendit, atque ſingultiunt.* Et *in lib. 6. de locis Affect. cap. 2.* Nullum, qui ſtercus vomuerit, fuiſſe ſalvatum memoriæ prodidit. Atqve hæ ſunt vomitiones, in acutis morbis ſuſpectæ, qvippe immoderatæ, paucæ, flavæ, rubræ, porraceæ, æruginoſæ, lividæ, nigræ, graveolentes,

Bilioſæ in capitis vulneribus malæ.

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 12. pag. 1080.

ſynceræ, diverſicolores, quæ in morborum principiis, minimeque coctionis ſignis antegreſſis, apparent, & plerumque exitiales; quod ſi vehemens ſit morbus, aliaque mala ſigna illuceant, aut præceſſerint, aut ſubſequantur, procul dubio interitum præmonſtrabunt, eæque præſertim, quæ nedum ægrotos nihil juvarunt, at quinimo in deterius, ut dictum eſt, ipſos mutarunt.

CAP. X.

De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ ſalutem prænuntiant.

De alvi itidem dejectionibus, cum bonis tam malis, quippe ægrotis ſalutem atque exitium præmonſtrantibus, acturi, a ſalutaribus exordiamur. Quarum nomine bonas omnes alvi dejectiones intelligimus, quibus Medici ſalutem in ægrotis futuram conjiciunt. Harum itaque natura, vel bona vel mala ſit, nobis primo ex coctione & cruditate eluceſcet; ſecundo ex tempore, in quo apparent; tertio ex ipſarum ſubſtantia; quarto ex copia, & paucitate; quinto ex tempore, quo perſeverant, aut ceſſant; ſexto ab utilitate & facili tolerantia; demum a ſignis, aut bonis, aut malis, a quibus capiunt certitudinem.

Alvi dejectiones quænam bonæ.

At de bonis modo agamus, quæ bifariam ſalutem indicare poſſunt, uno modo coctionis ratione, quatenus indicant ſanitatem cum ventris inferioris, quo Galen. *in* 2. *Prognoſtic. com.* 13. ſtomachum inteſtinaque intelligit, tum etiam aliarum proximarum partium, veluti jecoris, & lienis: optimam enim dejectionem, quæ eſt, ex Hippocrate *in* 2. *Prognoſt. a*) 13. *mollis, conſtansque, eoque tempore ſecreta, quo ſecundum valetudinem aſſuevit, atque copia ex ratione ingeſti cibi*, Hippocrat. *ſignificare ventrem inferiorem recte valere*, ſtatuit. Altero modo humorum ex viſceribus, in ipſum ventrem decumbentium, ratione; quomodo Galen. ait, optimam dejectionem nedum indicare ventrem inferiorem recte valere, ſed nihil ex hepate aut liene

Bifariam ſalutem indicare poſſunt.

in

a) Pag. 39. lin. 54.

in ipſum decumbere, quod exinde decumbentibus humoribus coctionis optimæ cum color, tum ſubſtantia vitietur. Utroque modo Medici ex dejectione perſcrutantur: primo in morbis ventriculi, inteſtinorum: quorum ſtatum primario fæces, ſeu dejectiones, ſignificare, Galen. *in* 1. *lib. de Criſibus cap.* 7. tradidit: ex optima dejectione, quæ, uti dictum eſt, & mollis excernitur, conſtans, eo tempore, quo ſecunda valetudine aſſuevit, ea copia, quæ cibis ingeſtis reſpondet, atque, ut addidit Galen. colore ſubrufa ſit, neque admodum graveoleat. Quæ vero vel hisce omnibus, aut aliquibus, notis caret, mala erit; quippe quæ aut dura, aſpera, liqvida, coloratior, copioſior, aut paucior, quam ex ingeſtis cibis par eſt, inæqualis, graveolens, aut ſpumans, aut quæ neque tempore excernatur, quo ſecunda valetudine aſſuevit. Ceterum ſi ægroti ad ſalutem tendant, ab eo ſtatu in optimum (quem concoctionem appellant) permutatur. Ex quo merito Hippoc. *in eodem lib.* *a*) *text.* 17. dixit: *Corpulenta reddatur dejectio morbo eunte in judicationem.* Et *in lib.* 2. *Aphor.* 14. *In profluviis alvi mutationes excrementorum juvant, niſi mala mutatio fiat.* Ex humorum vero, ad ventrem decumbentium, excretione longe certius eventus morborum perſcrutamur. Quos affectus Hippoc. vocat, abſceſſus, dyſenterias, tenesmodes, alvi fluxiones, alvi turbationes. De his *in* 1. *Epidem.* *b*) *comment.* 1. *text.* 33. *Plurimis erat alvus turbata, ſine moleſtia tamen, & prope nihil offendebat.* Et poſtea: *c*) *Erant qui ſexto die morbo regio afficerentur, ſed his purgatio profuit per veſicam, vel turbata alvus.* De dyſenteriis etiam: *d*) *Senioribus vero ad morbos regios, aut turbatas alvos, aut dyſenterias res devenit, ut Bioni, qui apud Silenum decumbebat, &c.* *e*) *At multi alii, qui judicati erant, ad dyſenteriam deveniebant, ut Xenophanes & Critias.* Et in eo ſtatu peſtilenti quosdam ſervatos, ita dixit: *f*) *At vero in hoc ſtatu*

a) Prognoſt. pag. 40. lin. 8. *b*) Sect. 1. pag. 940. lin. 4. *c*) Sect. 2. pag 951. lit. F. *d*) Ibid. ſub lit. G. *e*) Ibid. pag. 953. lit. D. *f*) Ibid. p. 955. lit. E.

ſtatu, quatuor his præcipue ſignis, ſervabantur. Quibus enim aut ex naribus probe ſanguis erupiſſet; aut qui per veſicam urinas multas, & multo bonoque præditas ſedimento, reddidiſſet; aut per ventrem turbida, bilioſa, tempeſtive; aut qui in dyſenteriam incidiſſent. Quare multi ſunt, qui alvi turbationibus, aut pituitoſis, aut bilioſis, aut dyſentericis, fuere judicati. De *Clazomenio* Hippoc. ſcribit *in Epidem.**) *comment.* 3. *text.* 57. *Die trigeſimo venter fluebat multis aquoſis excrementis, ac qualia eſſe in dyſenteria ſolent.* Et de illo, qui in *Dealcis* horto: *a*) *Quadrageſimo alvus pituitoſa, alba, ſubcrebra dejecit, multum toto corpore ſudavit.* Et de Heropyto: *b*) *Circa diem centeſimum alvus fuit turbata multis bilioſis, durabantque diu multa talia, deinde dyſenterica cum dolore.* Ceterum cognoſcemus has, ſimulque alias optimas criticasque eſſe purgationes, quod una cum ſignis manifeſtæ coctionis, in die decretorio, in morbi vigore ſeu ſtatu, apparere incipiant, vel ſint liquidæ, flavæ croceæ, rufæ, lividæ nigræ. Hæ in principio morbi, absque ſignis coctionis erumpentes, exitiales ſunt, cum ſignis vero coctionis, criticæ ac ſalutares exſiſtunt. Galen. *in lib.* 4. *Aphoriſm.* 21. in quadam longa peſtilentia ſcribit, ſe vidiſſe dejectiones liquidas primo flavas, rufas, mox nigras, veluti ſangvinis fœcem, tam in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis ſervandis: in his, ait, has dejectiones ad morbos in vigore conſiſtentes, ſæpius natura ſuperfluitates expurgante, ſecutas eſſe, atque in illis in principio aut incremento. De quibus in ſequentis aphoriſmi commentario ita habet: *Quando igitur poſt morbi coctionem aliquis humor vitioſus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atra bilis & alius omnis humor hujusmodi, ubi ſigna coctionis in morbi proceſſu apparuerint, bonam ſignificant evacuationem: Si vero aliter excernatur, ſine ſignis coctionis, exitialis eſt caſus. Cujusque itaque coloris, licet eo pernicioſæ videantur, cum ſignis coctionis, in ſtatu, critice apparent, ſalu-*

Criticæ quomodo cognoſcuntur.

*) Lib. 1. Epid. Ægr. 10. p. 985. *a*) Lib. 3. Epid. Ægr. 3. p. 1066.
b) Ibid. Ægr. 9. p. 1106.

lutem prænuntiant. Quod ab Hippocrate didicit, qui idem *in lib.* 4. *Aphor.* 47. hiſce verbis expreſſit, dicens: *Excretiones in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fœtidæ & bilioſæ, omnes malæ: & ſi bene exeunt ſive per alvi excretionem, ſive per urinas, bonæ.* De quibus Auctor *Coac. præſag. c)* ita habet: *Qui comate preſſi, fracti, obſurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa criſin, idque juvat.* Ex quantitate quoque copioſiores, quæ diu durant. Proinde Hippoc. *in Epid. d)* ſcribit, ad dyſenterias, turbatas alvos, multos deveniſſe, ipſisque judicatos fuiſſe. Sic *Heropytus e)* fuit judicatus, de quo merito dixit: *Circa centeſimum alvus fuit turbata multis bilioſis, durabantque diu multa talia dyſenterica cum dolore, reliqua levia.* Quinimo plures cognovi, qui bilioſis, porraceis, ac croceis dejectionibus, cum urinis concoctis, paulatim, aſſidue, multos dies, dejicientes fuere ſervati. Hæque dejectiones in ſalutaribus morbis, in quibus nulla pernicioſa ſigna apparent, plerumque una cum hæmorrhagia bona, aut copioſo bono ſudore, aut aliquo alio ſimili ſigno, apparent: duo vero ſigna Hippoc. *in* 1. *Aphor.* 2. tradidit, quibus bonas Medici cognoſcunt dejectiones, nimirum, quæ vacuationis ratione conſiderantur, atque utiles ſunt, quippe *ſi ægroti has facile ferant, & ipſis recte conferant.* Ex quo optimæ aut febres, ſymptomataque integre ſolvunt, aut allevant. De quibus Hippocr. *in* 4. *Aphor.* 28. *Quibus bilioſæ dejectiones, ſuperveniente ſurditate ceſſat, & quibus ſurditas, ſuperveniente bilioſis dejectionibus ceſſat.* Et: *f)* *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.* Et: *g)* *Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum.* Et *in libro ſeptimo, Aph.* 29. *Si a Leucophlegmatia detento fortis diarrhœa ſuperveniat, morbum ſolvit.* Sed hæc ad cognoſcendas optimas ſalutaresque alvi dejectiones dicta ſufficiant. Nunc de malis agamus.

Dejectiones bonæ unde cognoſcuntur.

c) Text. 182. *d)* Lib. 1. ſect. 2. pag. 953. lit. D. *e)* Lib. 3. Epid. Ægr. 9. p. 1106. *f)* Lib. 6. Aph. 17. *g)* Ibid. Aph. 48.

CAP. XI.

De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant.

Alvi dejectiones malæ unde cognoscuntur.

Alvi quoque malæ exitialesque dejectiones, ægris exitium prænonstrantes penes suam substantiam, quantitatem, colorem, odorem, modum excretionis, tempus in quo apparent, mutationem, signa alia antegressa, aut una conspecta, aut dejectiones secuta, atque demum ægrotantium tolerantiam atque utilitatem, cognoscentur. Penes enim *substantiam* complures dejectionum differentiæ exsistunt, quippe duræ, asperæ, liquidæ, viscosæ, aquosæ, pingues, spumantes, mistæ cum suo ichore, & syngeræ, atque colliquativæ vocatæ. Penes *quantitatem*, immoderate fluentes, pauciores, statim cessantes, suppressæ. Penes *colorem* albæ, bilioſæ, flavæ, croceæ, rufæ, virides, porraceæ, lividæ, cruentæ, nigræ, versicolores. Penes *odorem*, admodum fœtentes, & non ita fœtentes. Penes *modum excretionis*, sunt lientericæ, diarrhœæ, dysenteriæ, tenesmi: & juxta *tempus* in quo apparent, quædam in principio, nullis manifeste coctionis signis conspectis, quædam in augmento. Penes *mutationem* quoque ipsarum, quæ mutantur in deterius, substantia, quantitate, colore, & odore. Ex *signis* vero *malis* aut antegressis, aut una cum ipsis, aut postea apparentibus, dejectiones lethales dignoscantur. Demum penes *tolerantiam* eæ malæ dicentur, quas ægri difficulter ferunt, nihilque juvantur, aut ab ipsis in deterius repunt. Itaque ut ex ipsis certum futuri eventus judicium prænoscendi fiat, merito de iis singulis differentiis accuratius agendum duximus, a duris asperisque, mollibus, & liquidis inchoantes. De duris Auctor Prorrheticorum *in* 1. *Prorrh. a)* 6. ita habet: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta ad necessitatem laxaverit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. σπειραθώδη, id est, in spiras voluta alvi excrementa, ait, fieri, & quod plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ, caliditatis, quæ, si etiam nigra spectentur, flagrantem ac arden-

Ab harum substantia si duræ.

a) Text. 41.

dentem, circa medium corporis, affectionem esse declarant, quod maligni morbi est signum, qui si vehemens quoque sit, aliudque illuxerit ex pravis signis, exitiales proculdubio fæces erunt. Liquidæ vero aliquando ex humido tempe- Si liquidæ.
ramento, ætate puerili, humida constitutione temporis, cibis humidis aut stomachi cruditate, aut, ut Gal. vult, ubi humidum alimentum ex ventriculo ad jecur non deducitur, aut quoties ex jecore vel liene aliquid in ventrem liquidum defluxerit, seu ubi jecur, aut lien, aut totum corpus per jecur expurgatur. Ex liquidis *aquosam* Hippoc. *) esse malam statuit, quod, ut Galen. ait, hujusmodi dejectio cruditatis sit signum. Hæ dejectiones perpetuo malæ sunt, lethalesque in biliosis vehementibusque morbis, si una urinæ non bonæ appareant; veluti in mitioribus morbis, in quibus nullum pernicioſum signum illuxerit, crudorum humorum multitudinem tantum significant, non nisi longo tempore a natura alterandam. Pingues vero, sive Pingues sive opimæ.
opimæ dejectiones in acutis morbis, ut Galen. docet, in 2. *Prognost. tex.* 22. dejiciuntur, quoties pingvedo ab igneo calore absumitur; at ubi etiam viscosæ sint, significant, nedum pingvedinem colliquari, sed etiam animalis solidas partes; hisce tabescentibus redduntur pingves, viscosæ, albæ, paucæ & graveolentes, quibus notis ab his, quæ a cibis tales egeruntur, distingvuntur: hæ enim copiosiores sunt atque non semper albæ; a colliquatione factæ sunt albæ, aliquando subcroceæ, paucæ, graveolentes, quippe pingues, viscidæ, paucæ, albæ, aut subcroceæ, graveolentes, quibus notis distingvuntur a cibis pingvibus & lentis factæ, & a pituitosis multo calore viscidæ redditæ: graveolentia enim colliquationis signum esse, Gal. docuit. De quibus Hipp. *in eodem lib. Prognostic. a*) *Si exigua, glutinosa, candida, subcrocea, levisque sit, mala est.* Hæ vero perpetuo malæ exsistunt, cum pessimum sit, partes corporis contabescere, pingvedinemque profundi, quæ in acutis morbis magni incendii sunt indicia, & certi exitii, si aliquid ex pravis signis illu-

* Prognost. pag. 40. lin. 12. *a*) Id. lin. 14.

illuxerit, atque ut dictum eſt, ſi morbus magnus vehemensque fuerit; veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonſtrabunt. Cujusmodi in eo, qui in *Dealcis horto* decumbebat, Hipp. vidit, de quo ait: *a*) *Sexto fuiſſe nigras, pingues ſpumoſas, viſcoſas, graveolentes*, qui die tantum quadrageſimo fuit judicatus. Sed has non a colliquatione ſolidarum partium factas fuiſſe, ſed a pingvedine, & ab humoribus viſcidis putrefactis, quando eæ multæ fuerint. Quæ vero etiam ſolida partium ſubſtantia tabeſcente fiunt, prorſus exitiales exſiſtunt, atque hæ ſynceræ etiam ſive meræ rejiciuntur. Quas Hipp. *b*) de *Sileno* locutus, ita meminit: *Quinto die dejectiones fuiſſe meras, bilioſas, leves, perquam pingues.* Sinceræ quoque dejectiones in morbis acutis merito damnantur, quod intus vehementiſſimum calorem, quo humorum ichores exhauriuntur, & conſumuntur, vigere, *Galeno* auctore, indicent. Ex qvo Auctor *Prorrheticorum c*) *in* 3. *Prorrhet.* 16. merito dixit: *Dejectiones in ſynceras ſeu meras deſinentes, malum exacerbare;* ac ut Gal. placuit, pejorem morbum reddere, quales habuit *Silenus d*) quinta die, *uxor Phylini e*) ſexta, *Euryanactis filia f*) duodecima, *uxor Hermoptolemi g*) qvinta, *Parius h*) ſeptima, *Pythion i*) atqve alii. Eodem modo damnantur ſpumoſæ, quod hæ aut caloris incendium, quo excrementa ferveſcentia ſpumam contrahunt, uti in lebete præ copia caloris fit, indicent, aut flatuoſum ſpiritum humori commiſtum, ut in ſpumis maris, incurrentibus ventis, ſpectatur; illæ caloris colliquantis corpus, & hæ inæqvalis perturbationis ſunt effectus, ex qvo Auctor Prorrheticor. *k*) *in* 2. *Prorrhet. text.* 19. admodum ſpumoſas alvi dejectiones malas vocat, & merito, quod aut colliquationem, aut inæqva-

Si ſinceræ.

Si ſpumoſæ.

a) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 3. pag. 1066. *b*) Lib. 1. Epidem. Ægrot. 2. pag. 969. *c*) Lib. 1. text. 111. *d*) Vide ejus hiſtoriam lib. 1. Epid. Ægrot. 2. pag. 969. *e*) Ibid. Ægrot. 4. pag. 976. *f*) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 6. pag. 1073. *g*) Lib. 7. Epidem. text. 13. pag. 1212. *h*) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 1. pag. 1093. *i*) Ibid. Ægr. 3. pag. 1098. *k*) Lib. 1. text. 53.

æqualitatem significent. Pejores vero sunt, quæ caloris incendium colliquans denotant: has cognosces ex acuta febre, atque ab excrementis calidioribus spumosis redditis, atque etiam quod syncerae spectentur. De quibus legitur in Prorrhet. *a*) *In biliosis syncerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala,* &c. *b*) *Dejectiones, in spumosas syncerasque desinentes exacerbant,* seu morbum, ut ait Gal. pejorem reddunt: & *c*) *in* 2. *libro: In acutis biliosis spumosæ, malæ:* & in *Coacis præsagiis d*) recte hæc ita exprimuntur: *In acutis spumans dejectio valde biliosa, malum.* Et postea: *e*) *Quæ in spumosas, meracas, desinunt dejectiones, graviorem morbum commovent.* Quæ etiam spumosæ ex spiritus flatuosi commistione fiunt, malæ existunt, quod in excrementis cruditatem præmonstrent. Ex quantitate itidem tum immoderatæ, tum paucæ damnantur: eæ enim vires resolvunt, naturamque prosternunt, ut *in secundo Prognosticorum f*) Hippocrat. ita habet: *At si universim & sæpe dejiciatur, periculum defectionis animæ imminet.* Quod & Auctor *Coacorum præsag. g*) ita expressit: *Liquida dejectio & confertim simul effluens, & paulatim, mala; altera enim vigilias, & altera exsolutionem, invehit.* Hinc in Aphorismis *h*) scriptum est: *A superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum.* Paucas itidem, ut alias a nobis demonstratum est, omnes excretiones inutiles esse, tum quod vel non sufficiant ad morbi causam tollendam, multitudinemque humorum notent, in vehementi morbo plerumque lethalem; aut quod virtutem prælangvidam significent, quæ noxios humores excernere tentaverit, & non potuerit: atque hoc est, quod in pestilenti prima constitutione Hippocr. observavit, de quo in 1. *Epid. i*) *comment.* 2. *text.* ita habet: *His succedebant abscessus,* id est, dejectiones ex Galeno, *aut majores, quam, ut ferri possent, aut minores, quam ut prodessent quicquam. Sed statim redierunt,*

Ex quantitate si immoderatæ.

Si paucitores.

a) Lib. 1. text. 21. *b*) Ibid. text. 50. *c*) Ibid. text. 53. *d*) Text. 602. *e*) Text. 613. *f*) Pag. 40. lin. 4. *g*) Text. 609. *h*) Lib. 5. Aph. 4. *i*) Sect. 2. p. 946. sub lit. G.

& deteriores evaſerunt. Tertio, ut dictum eſt, qui ſtatim, ubi cœperint, deſierunt, pravæ ſunt, & in acutis morbis exitiales. De his Hippocr. in *Epidemiis a) text.* 57. *Ventres etſi forte humecti eſſent, ſtatim maligno modo ſiſtebantur:* & enumerans ſymptomata & ſigna ardentium, quæ exitium ſtatim principio annuntiabant, ait: *b) alvi ſiſtebantur.* Hinc Diarrhœas ac dyſenterias ſupprimi, non eſt tutum. Alio enim pravi humores converſi noxas eximias inferre ſolent, atque in acutis morbis mortem. Quod Auctor *Coacorum præſagiorum c)* nos monuit *in* 6. *Coac. præſag. ſect.* 2. *text.* 41. dicens: *Dyſenteria ſubrubra, limoſa, larga excrementa alvi flammeis valde rubicundis coloribus ſoluta, inſaniæ timorem inducunt.* Atque ita ex quantitate malas alvi dejectiones cognoſcemus; veluti ex colore, albæ, bilioſæ, flavæ, croceæ, ſeu vitellinæ vocatæ, rufæ, cruentæ, aquoſæ, virides, æruginoſæ, lividæ, nigræ, atque multorum colorum verſicolores vocatæ, in acutis morbis pravæ omnes, ni critice fuerint excretæ, uti ſuperiori capite docuimus, exſiſtunt.

Ex colore.

Albæ enim dejectiones fiunt, aut ex cibis ingeſtis, quippe pane puro, lacte, ptiſana, lupinis, alica, amygdalis, galacte & aliis; aut, ut Galen. docet *in* 1. *Prorrh. comment.* 13. *& in* 2. *Prognoſt. comment.* 17. 19. cum bilis nullo modo pervenit ad inteſtina, atque hoc aut obſtructo canale, per quam a veſica fellis ad inteſtina fertur, ut in arquatis; aut ſurſum una cum ſangvine in caput inflammatum attracta, ubi hepatis ſuperior pars inflammata ſangvinem una cum bile ſurſum rapit; aut denique a colliquatione pingvedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viſcidæ & valde fœtidæ exſiſtunt. Omnes eæ, exceptis quæ a cibis albeſcunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maxime, quæ cerebro inflammato, albæ egeruntur, de quibus *in Prorrhet. d) In phreniticis alba dejectio, malum, ut Archecrati:* &: *e) In acutis bilioſis albicantes ſpumoſæ & pericholæ dejectiones, malæ.* Malas eſſe in acutis bilioſis, ait Galen. quod

Si Albæ.

a) Ibid. pag. 948. lin. 3. *b)* Ibid. pag. 954. lit. F. *c)* Text. 624.
d) Lib. 1. text. 13. *e)* Ibid. text. 53.

quod ſint præter naturam, cum bilioſa excrementa in hominibus bilioſis, & bilioſis morbis, quandam habeant cognationem, ideoque pravæ; aut quod propter canalis ad ventrem, per quem bilis fertur, obſtructionem, quæ affectum plerumque, vel etiam in non febrientibus, lethalem facit. De quo *in* 1. *Coac. præſag. a*) *text.* 28. legitur: *Regio morbo admodum fœdati moriuntur, & his alba dejectio procedit*, aut propter cerebri, vel jecoris partium ſuperiorum, convexarum, incendium, quod peſſimum eſt, quod totus impetus ad viſcera illa raptus maxime lædat. Non minus malum ſignificare albas, paucas, viſcidas, male olentes, nuperrime oſtendimus, quod malignam colliquationem, teſte Galeno, denotent. Flavæ itidem bilioſæ, acres, croceæ ſeu vitellinæ, viridesque malæ ſunt, ni critice corpus expurgent; croceæ pejores, æruginoſæ, viridesqve, qvod majus incendium caloris intus urere præmonſtrent. Omnes vero bilioſæ, non critice factæ, malæ, quod vel exitium, quippe in acutis morbis, vel longitudinem, recidivas, ac ſummos labores in mitioribus morbis præmonſtrent. De qvibus *in Coac. præſag. b*) ſcilicet *in* 2. *lib. text.* 5. *Quibus bilioſa eſt circa ſtomachi os mordicatio & amaror, malum:* qvod multitudinem notet tum inteſtina, tum os ventris occupantem. Et Hippoc. in 4. *Aphoriſm.* 47. omnes excretiones bilioſas damnavit. Hujusmodi dejectiones, crudo exiſtente morbo, in ardentibus febribus, dyſenterico ac teneſmodis modo, mordentes, plerumque exitiales eſſe cognovi, in multisque obſervavi, qvi omnes obierunt, etſi longius laborarint. Quod proximo anno nimis appoſite in *Guadignina, mea cariſſima uxore*, expertus ſum, qvam ardente febre, cum diarrhœa, bilioſa, dyſenterica, die decimoſeptimo morbi illius, magno ſane dolore, & incredibili afflictione, miſere interemptam, vidi. Quod divinus Hippoc. *in* 1. *Epidem. com.* 1. *c*) *text.* 25. ad ungvem in multis obſervavit. De quibus ita habet: *Alvi turbatæ erant bilioſis, paucis, meris, tenuibus, mordacibusque, & frequenter deſi-*

Si flavæ bilioſæ.

a) Text. 36. in fine, *b*) Text. 43. *c*) Pag. 940. lit. G.

deſidebant: Et poſtea: *a) text.* 30. *Æſtate jam & Autumno, Lienteriæ, & dyſenteriæ, teneſmi, alvi fluxiones bilioſæ, tenues, mordaces, multæ, crudæ & mordaces, nonnullis etiam aquoſæ,* &c. *b) Ventres omnibus turbati erat & pravi, ac multo his peſſimi:* Et paulo poſt: *c) Quæ hos infeſtabant, hæc erant: dyſenteriæ, teneſmi, lienteriæ & fluxiones alvi.* Quales in *filia Euryanactis d)* duodecima die vidit Hippoc. de qua ita habet: *Duodecimo alvus turbata fuit bilioſis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro deſidebat.* Rubras vero & cruentas non minus malas eſſe Hippoc. notavit, *e) text.* 35. dicens: *At valde aquoſum, aut album, aut viride, aut vehementer rubrum, aut ſpumans dejici, hæc omnia mala.* De quibus Auctor *Prorrheticorum, f)* ait: *Ventris valde rubens profluvies, mala in omnibus morbis: & in lib.* 3. *g)* damnat *impenſe rubras,* idemque *in Coacis præſagiis h)* ſcriptum eſt, qvippe: *Malum vero, ventris valde rubens profluvies, eoque magis, ſi hepatis vitio, ut in hepaticis fit, tales dejiciuntur;* ab his criticas juvantes excipimus. Virides qvoqve porraceæ peſſimæ ſunt, nimirum, qvæ vi morbi fiunt, nimirum qvæ ab æruginoſa bile, incendio caloris, ut docet Galen. *in primo de Criſibus cap.* 11. genita, excernuntur. Lividas qvoqve Hippoc. *in* 2. *Prognoſt. i) text.* 32. & *in lib.* 4. *Aphoriſmorum, k)* in febribus continuis pravas exitialesque eſſe, expreſſit. Has Galen. partium infernarum validum frigus ac veluti mortificationem præmonſtrare ait. His non minus pravæ nigræ exſiſtunt, ut ſunt, aut ſangvinis limus, aut atra bilis; in acutis morbis nigras dejectiones, atram bilem, vel ſangvinem uſtum ſignificare, Galen. tradidit. Addamus, vel ſangvinis fœcem ſeu limum, qvem non vere, teſte Galeno *in lib.* 4. *Aphor.* atram bilem, ſed ſangvinem melancholicum appellant, qvi humor, ſi putreſcat

Si rubræ & cruentæ.

Si virides porraceæ.

Si viridæ

Si nigræ.

a) Sect. 2. p. 943. lit. E. *b)* Ib. p. 945. inter lit. E. & F. *c)* Ib. p. 946. inter G. & H. *d)* Lib. 3. Epid. Ægr. 6. p. 1073. *e)* Progn. p. 40. lin. 12. *f)* Lib. 1. text. 2. *g)* Ib. text. 127. *h)* Text. 330. 611. 613. 632. *i)* Pag. 40. lin. 16. *k)* Aph. 47.

ſcat, fit melancholia, quam atram bilem appellamus: uſta vero & nigra ſit flava bile peruſta, quæ prius mutatur, calore inurente, in æruginoſam, & poſtea in nigram: de nigris dejectionibus a ſanguine melancholico Hipp. *in lib.* 4. *Aphor.* *a*) dixit: *Dejectiones nigræ, qualis eſt ſanguinis niger, ſponte venientes, ſive cum febre, ſive ſine febre, peſſimæ.* Has Gal. ait *in commento* notare lienis maximam debilitatem, & hepatis etiam, generantis plurimum craſſi hujus atque melancholici ſanguinis: quare eæ dejectiones in acutis morbis lethales merito ſunt: non enim a natura hic humor, niſi longo tempore, concoqui & ſuperari poteſt. Plurimas vero hujusmodi dejectiones in peſtilenti ſtatu Gal. vidit, quæ non magis in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis ſalvandis apparebant, illis tamen vel in principio, vel in incremento morborum conſpiciebantur. Superiori capite nos oſtendimus, in ſtatu poſt perfectam coctionem aliquando utiliter conſpici has nigras dejectiones, quæ, crudo exſiſtente morbo, ſignis coctionis minime antegreſſis, perpetuo lethales exſiſtunt: tunc enim temporis magnam viſceris læſionem præmonſtrare Gal. etiam meminit: *b*) *Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, ſive quovis alio modo extenuatis, nigræ bilis, ſive uti ſangvis niger deſuper exierit, poſtridie moriuntur.* Verſicolores quoque dejectiones omnes malas eſſe Gal. docet; quoniam multas adeſſe in corporibus affectiones ſignificant, quas natura ut ſuperet, eget longo tempore, quod ab acutis magnisque morbis, vires cito exſolventibus, non conceditur. Merito itaque Hippoc. *in eodem libro Prognoſt.* *c*) *text.* 26. de his dixit: *Si vero verſicolores ſint, diuturniores quidem ſed nihilominus exitiales ſunt.* Eo vero has fore exitialiores *in lib.* 4. *Aphor.* 21. docuit, quo colores magis pravos plures habuerint, quales viſæ ſunt in *Apollonio.* *d*) De quibus Hipp. ait: *Dejectiones huic erant variæ, ſcilicet, vel nigræ, pravæ, vel virulentæ, vel pingves, crudæ & mordaces, & tandem lacti ſimiles reddidit.* Fœtidæ quoque

Si verſicolores.

Si fœtidæ.

a) Aphor. 21. *b*) Hippocr. Aphor. lib. 4. 23. *c*) Pag. 40. lin. 18.
d) Lib. 3. Epid. Ægr. 13. pag. 1111.

malæ ſunt, quod ut Gal. docet, putredinis indicium ſint. Qua ratione Hipp. *in* 2. *Prognoſt. a*) & *in* 4. *Aph. b*) fœtidas omnes, ſive graveolentes damnavit. At admodum fœtidas & liquidas, flavas, pingues in acutis febribus excretas, colliquativas vulgus appellat, obſervatum eſt eſſe valde pernicioſas, quibus conſpectis pauciſſimi ſervantur. Etenim præcellentem putredinem ac virium languorem præmonſtrant. Exitialiſſimum itaque in febribus continuis eſt ſignum; hæque dejectiones tales exſiſtunt, veluti ſi quis in jure pingui luteum ovi dilutum, cum magno fœtore, dejecerit. De his Hipp. *in* 3. *Epid. com.* 3. *c*) *text.* 57. ita habet: *Unoque verbo, qui longis morbis vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui ſunt, cunctos namque venter ſuſtulit:* & Galen. *in comment. Et peſtis quoque illa longiſſima, quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex iis quæ per alvum vacuantur, omnes prope peremit. Quæ evacuabantur, erat colliquatio.* Quod quidem eſſe ſymptoma videtur in perpetuum febris, quam peſtilentem privatim vocant, cum mortales vel citra peſtem corripiat. Quales *concubinam Nicolai* ante mortem dejeciſſe, Hippoc. *in lib.* 7. *Epid. d*) *text.* 37. ſcriptum reliquit. Atque tot ſunt alvi dejectiones mortem minantes ex ſubſtantia, quantitate, colore, atque odore deſumptæ. Ex modo quoque, quo dejiciuntur, atque ex tempore, quo durant, exitiales ſunt, & quæ inſciis ægrotis excernuntur. Quod in acutis morbis aut delirium, aut exſolutam facultatem, ut Gal. demonſtrat, ſignificent. De quibus auctor *Prorrh. e*) ait: *Si ex ventre tenuia non ſentienti ægro exierint, ſi extra ſe non ſit, malum. Cujusmodi ſunt, quæ in hepaticis fiunt.* Eodem modo in continuis febribus, quæ diu durant, ſine morſu, aut cum morſu, copioſæ, non juvantes, peſſimæ exſiſtunt. Quibus plures fuiſſe exſtinctos *in Epid.* tradidit Hippoc. De quibus *in lib.* 1. *Epid. com.* 3. *f*) *text.* 53. *Æſtate jam & Autumno lienteriæ & dyſenteriæ, teneſmi, alvi fluxiones bilioſæ, tenues multæ, crudæ, mordaces, nonnullis etiam aquoſæ:* & *in lib.* 3. *g*) *Quæ ad ventrem*

Ex modo excretionis & tempore quo durant.

Si copioſæ non juvantes.

a) P. 40. lin. 17. *b*) Aphor. 47. *c*) P. 1086. inter B. & C. *d*) P. 1221. text. 50. *e*) Lib. 1. text. 78. *f*) Sect. 2. p. 943. lit. E. *g*) P. 1085. lin. ult.

trem attinebant, multis multa incommoda evenerunt; primum teneſmi multis cum dolore, plurimis vero pueris, omnibusque impuberibus, quorum plurimi peribant, lienterici erant. A longa etiam dyſenteria debilitata facultate, ni ſtatim moriantur, in lienteriam, vel hydropem, quibus moriuntur, incidere Hipp. *in lib. 6. Aph.* 43. docuit. Quare hæ omnes ſunt exitioſæ dejectiones, ſi modo in principio morbi, absque ſignis coctionis, appareant, quo tempore nullas excretiones commendari poſſe ſuperius oſtendimus, hasque eſſe ſymptomaticas, & malas. Quas Hipp. intellexit, cum *in lib. 3. Epid. com. 3. a) text.* 65. dixerit: *Ventres enim plerisque turbati, horrores, ſudores non decretorii.* De quibus *in lib. 4. Epid. b) text.* 90. hæc leguntur: *Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, ſubfœculenta, edulia ex ſanguine confecta colore referentia, ex valde biliosis, ſpumoſis, chlora erant.* Cognoſcuntur vero pravæ dejectiones & a malis ſignis aut antegreſſis, aut una, aut poſtea conſpectis, atque ex eo, quod neque febrem ſolvant, ſed quinimo magis ab ipſis ægri in deterius abeant. De his *in 3. Epid. com. 3. c) text.* 53. *Quæ autem exibant dolores non ſolvebant:* & *in 3. Prorrhet. d) Poſt modicam ſanguinis eruptionem, nigramque dejectionem, in acutis morbis ſurditas, mala eſt:* & in illis, *in lib. 2. Prorrhet. e) text.* 15. *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, dejectionibus aquoſæ bilis, multisque, oculorum perverſio, ſignum malum, tum alias, tum ſi catochi fiunt:* & in lib. 3. *f) Ventris dejectiones ſubliveſcentes, cum perturbationibus, & urinæ tenues aquoſæque, ſuſpectionem habent:* Et: *g) Poſt ſanguinis eruptionem dejectiones nigræ, malæ.* Quales fuere obſervatæ in *Sileno, h) Hermocrate, i) Euryanactis virgine, k) Adoleſcente,* qui in *foro mendacium, l) muliere,* quæ apud *Panthimidem, m) uxore altera* abortum paſſa, *n) in Ea,* quæ *in foro mendacium, o)*

Ex ſignis malis aut antegreſſis, aut una cum ipſis, aut poſtea apparentibus.

a) Pag. 1089. ſub lit. B. *b)* Pag. 1129. text. 24. *c)* Pag. 1086. ſub lit. B. *d)* Lib. 1. text. 129. *e)* Lib. 1. text. 81. *f)* Ibid. text. 108. *g)* Ibid. text. 127. *h)* Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. pag. 969. *i)* Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062. *k)* Ibid. Ægr. 6. pag. 1073. *l)* Ibid. Ægr. 8. pag. 1076. *m)* Ibid. Ægr. 10. pag. 1078. *n)* Ibid. Ægr. 11. p. 1079. *o)* Ibid. Ægr. 12. pag. 1080.

Pario, p) Pythione, q) Apollonio, r) atque in aliis. In quibus ſtudioſus Lector poterit ea omnia, quæ nos breviter de malis dejectionibus perſtrinximus, recognoſere, atque ad uſum prognoſtici colligere.

CAP. XII.

De prædictione ab urinis, quid ſit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum.

Cum ex alvi dejectionibus demonſtratum ſit, quomodo ægrotantium ſalus & mors prænoſcatur, reliquum eſt, ut ad prædictionem ex urinis veniamus. Etenim ipſarum non minus, quam ceterorum excrementorum, obſervatio ad vitam & mortem ægrotantium præſagiendam facit. Gal. *in lib. 6. de loc. affect. com. 2.* ſcribit, per urinam expurgari gibbas hepatis partes, atque omnes quotquot ſunt his ſuperiores: & *in lib. 2. Prognoſt. c. 4.* indicia eſſe illarum affectionum, quæ in jecore, & in venis fiunt. Addidit *in lib. 2. Prorrh.* renum veſicæque affectionem indicare, vaſorumque ſanguinem continentium, & virtutis ſuccos generantis tum robur, tum imbecillitatem. Quo plures complurium corporis partium morbi urinis judicentur; non tamen omnes, ut vulgo perſvaſum eſt, ſed febres omnes, hecticis exceptis, inflammationesque: etſi, quæ thoracis partes occupant, primo ſputis, & quæ ventris, dejectionibus ſignificentur. Verum in his urinarum etiam judicium non eſt ſpernendum. Plurimum itaque urinarum obſervatio cum ad complurium morborum prognoſin conducat, merito nunc, quo pacto ab ipſis vita ac mors ægrotantium prænoſci queat, nobis eſt cognoſcendum. Quam rem non prius aſſequemur, quam quædam de *urinarum differentiis*, atque *cauſis*, ſcitu ſane ad prognoſtici judicium neceſſaria, præmiſerimus, ac abſolverimus. Liquido cuique Medicorum conſtat, urinam eſſe ſeroſum excrementum ſanguinis, quod a renibus attrahitur, per urinatoriosque meatus in veſicam delabitur, atque

Urinæ quid ad præſagium faciant.

Urinæ quænam materies

p) Libr. 3. Epidem. Ægr. 1. pag. 1093. q) Ibid. Ægr. 3. pag. 1098.
r) Ibid. Ægr. 13. pag. 1111.

que per eam excernitur. Ceterum nos per urinam cum ſeroſam humiditatem, tum illud omne, quod per urinam excernitur, intelligimus. Hæcque omnia ad prognoſin multum faciunt. Ex materia enim urina triplex eſſe videtur; cum aliquando per urinam excernatur cibi potusque humiditas, quæ in multum potantibus plerumque cruda aquoſaque mingi ſolet; aliquando ſanguinis humiditas ſeroſa, qualitate humoris exſuperantis infecta; atque demum humiditas a colliquatione, quippe pinguedo. Quam triplicem urinæ materiam Hipp. *in 6. Epid. a) com. 4. text.* perbelle ita expreſſit: *Urina concolor cibo & potui, & qualis eſſe ſolet intus, cum humidi colliquatio eſt.* At ſpectemus varias urinarum differentias, quæ omnes penes ſubſtantiam ipſarum, qualitatem & contenta accipiuntur. Quod ad ſubſtantiam ſpectat quædam tenues, quædam craſſæ, & quædam mediocres exſiſtunt. Tenuium aliæ diu durant, aliæ mox craſſæ evadunt. Eodem modo & craſſarum quædam mictæ perſeverant, quædamque tenues evadunt. Quod ad qualitatem, triplex urinarum eſt differentia, quippe una, quæ ex colore, altera ex liquore, ac tertia ex odore cognoſcitur. Ex colore, albæ, pallidæ, flavæ, aureæ, rubræ, virides, lividæ, nigræ exſiſtunt. Complures alii urinarum colores ab aliis recenſentur, at hi, qui ſunt præcipui, vobis ad prædictionem ſufficient. Horum colorum quosdam tenui ſubſtantiæ urinarum conjungi, quosdam craſſæ, ſeu quosdam tenuium eſſe proprios, & quosdam craſſarum. Tenuium ſunt aquoſæ, rufæ, flavæ, virides, lividæ, ac non minus nigræ. Quibusdam tamen viſum eſt, colorem pallidum, rufum, & flavum tenuium urinarum proprios eſſe. Conſtabat tamen virides, lividas atque nigras cum tenui aliquando ſubſtantia obſervari, quæ in *Herophonte, b) uxore Epicratis, c)* & *Metone, d)* fuere ab Hippocrate obſervatæ. De Metone ait: *Urinæ tenues ſubnigræ.* Neque propterea negandum, nigras ſæpius craſſas mingi. Pallidæ vero, rufæ, atque flavæ nunquam craſſæ,

Urinarum differentiæ.

Quo ad ſubſtantiam.

Ad qualitatem.

Ex colore.

a) Sect. 5. text. 14. p. 1185. b) Lib. 1. Epid. Ægr. 3. p. 974. c) Ibid. Ægr. 5. p. 979. d) Ibid. Ægr. 7. p. 983.

ſæ, ſed perpetuo tenues minguntur. Hos enim colores ob materiæ inopiam fieri volunt. Ex liquore, urinarum aliæ claræ & lucidæ, aliæ turbidæ obſcuræque ſpectantur, & clararum urinarum mictarum quædam tales perſeverant, quædam mox turbantur. Eodem item modo de turbidis, cum quædam turbidæ mingantur, & turbidæ perſeverent, & quædam poſtea, reſidente craſſa materia, clareſcant. Ex odore quoque quædam graveolent, quædam non. Penes item quantitatem, quædam multæ, quædam paucæ, quædam mediocres exſiſtunt, & quædam prorſus interceptæ, apparent. Demum ex urinarum contentis, quæ ſedimina, & ſedimenta, & hypoſtaſes vocant, complures urinarum differentiæ obſervantur: contenta vero dicimus, quæ quovis modo a ſubſtantia urinarum ſeparata in urina ſpectantur, quandoque in ſuperficie, quandoque in medio vaſis, & quandoque in fundo. Quæ in fundum reſident, Græci *hypoſtaſes*, noſtri ſubſidentiam, reſidentiam, ſedimenta, atque ſubjecta appellant. Quæ medium locum vaſis, ſeu urinæ ſubſtantiæ, occupant, ſublimationes, ſuſpenſa, ſublimia atque ſublimamenta: & quæ in ſupremo loco, juxta ſuperficiem, cernuntur, nubes atque etiam nubeculas appellant. Hypoſtaſes vero, ſive ſedimenta variis differentiis interſtinguuntur; ſiquidem quædam craſſa, quædam tenuia, quædam continua, quædam divulſa, minimeque unita, ſed inæqualiter per ſubſtantiam urinæ ſparſa cernuntur, quædam æqualia ſpectantur per multos dies, quædam inæqualia. Propterea quædam alba, quædam pallida, quædam flava, quædam rufa, quædam rubra, vel viridia, vel livida, nigra ſpectantur, quædam fœtent, quædam non. Craſſorum quoque ſediminum, quandoque ſunt pituitoſi humores crudi craſſique, quandoque melancholici, aut uſti nigri, & quandoque rubri ſanguineique reſident. Craſſa hæc ſedimina variis figuris ſpectantur, quædam enim granorum figura apparent, quas hypoſtaſes propterea Græci etiam *Oroboïdes* vocarunt. Nonnunquam veluti ſquamæ ſpectantur, quæ Græcis *Petaloïdes* dicuntur; & aliquando ut furfures, ſquamis anguſtiores, at craſſiores tamen, quæ itidem

Ex odore.

Ex urinarum contentis.

Hypoſtaſium variæ differentiæ.

dem *Pityroïdes* nuncupantur. Demum hypoſtaſes farinæ interdum ſimiles apparent, quas *Crimnodes* Græci appellarunt. His ſimiles apparent, purulentæ, id eſt, quæ ex pure ſunt. Addimus quandoque apparere in iis pituitam craſſam, ac mucoſum humorem. In ſuſpenſis etiam & nubeculis eædem differentiæ ſpectantur, quæ ſunt, continuitatis, divulſionis, æqualitatis, inæqualitatis, craſſitiei, tenuitatis, quantitatis & colorum diverſorum nuperdictorum. Proprium ſublimioris partis, quippe in ſuperficie urinarum, eſt, ut oleagines, atque pinguedines ſpectentur. At tempus eſt, ut ſingularum urinarum cauſas cognoſcamus.

Suſpensorum & nubeculorum.

CAP. XIII.

De variarum urinarum cauſis.

Jam aggredimur cauſas variarum urinarum, a tenuibus atque craſſis inchoantes. Tenues enim perpetuo in febribus concoctionem debilem denotant, fiuntque, vel propter obſtructionem vaſorum ſanguinis, aut ureterum, aut renum, aut veſicæ, quo ſolus ichor, ſeu ſeroſa tenuis humiditas, excernitur absque ullo humore; aut quando humores caput petunt, ut in phreniticis, quibus urinæ tenues mingi ſolent. Proinde colligemus tenues urinas mingi, ubi nihil humorum ipſis fuerit permiſtum, & craſſas, ubi quippiam permiſtum ſit; quod ſane fit aut natura concoquente, aut ſublatis obſtructionibus. In febribus tenues urinas perpetuo cruditatem ſignificare, Gal. in multis docuit; ex quo Hipp. *in lib.* 3. *Epid.* *a*) dixit: *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii quicquam vel boni.* Hæ vero quandoque tenues durant, & quandoque craſſiores evadunt. Has naturam cœpiſſe concoctionem, & illas nondum cœpiſſe, maximamque cruditatem denotare, Gal. docet *in lib. de urinis cap.* 3. Craſſæ vero urinæ ab humorum permiſtione fiunt, quæ in principio apparentes, multitudinem craſſorum humorum, (teſte Gal. in lib. *quæſita Hipp.* vocato;) denotant; aut in ſtatu, naturam excernere humores. Multæ vero a potu largiori, aut a multa humiditate fiunt, ut in hydrope, atque in iis, quibus

Urinarum variarum cauſæ.

Tenues unde.

Craſſæ unde.

a) Pag. 1085. lit. F.

humida

humida alvus ſupprimitur: atque hoc eſt quod Hippoc. *a*) dixit: *Miction noctu plurima facta, parvam ſignificat dejectionem.* Aut ab inflammatis renibus, plurimam humiditatem attrahentibus, ut in diabete; a multis itidem humoribus, qui per renes purgantur, ægri copioſius mingunt. Quibus ſane urinis copioſis multos judicatos vidit Hipp. *in* 3. *Epid.* *b*) *text.* 41. A contrariis cauſis paucæ urinæ prodeunt, quippe aut a pauco potu, aut ubi plurima humiditas per alvum, aut per ſudorem, expurgatur, aut a multo calore igneo ſeroſam humiditatem abſumente, ut in ardentibus febribus fieri ſolet, qua ratione in ipſis non raro etiam prorſus retinentur: aut denique pauca exit, propter obſtructas vias urinæ, aut renum, aut veſicæ meatum. At cauſas colorum indagemus, ab albis incipientes, quæ aut tenues ſunt, aut craſſæ. Hæ ſunt indicia magnæ copiæ crudorum craſſorumque humorum, ut Gal. docet, & præſertim quæ, cum craſſæ minguntur, eædem permanent; quæ ex his non reſident, ſummam cruditatem, concoctricisque facultatis imbecillitatem præmonſtrant. Proinde in acutis morbis ſunt perniciosæ: cujusmodi fuerunt, quæ ab Hipp. fuere obſervatæ in *Philini c*) & *Dromedai uxore. d*) Quæ vero ex his tenuiores reddi incipiunt, naturam cœpiſſe concoctionem denotant. Tenuium vero albarum urinarum, quas Gal. *in lib.* 4. *Aphor.* aquoſas appellat, cauſſæ ſunt, aut imbecillitas, concoctricis facultatis, ut in ſenibus; aut obſtructio renum, uti in nephriticis, antequam lapis expurgatur; aut obſtructio itidem hepatis; aut quod non raro fit, & toto bilioſo humore in cerebrum ſublato, quas propterea phrenitim prænuntiare, Gal. *in lib. de urina cap.* 6. tradidit. Hæ vero extremam tum cruditatem, tum magnam concoquentis facultatis imbecillitatem denotant. Ex quo in morbis bilioſis, omnium maxime, ut ait Gal. in *lib. de Criſ. c.* 12. & *in* 2. *Progn.* pernicioſæ exſiſtunt. Pallidæ vero urinæ redduntur, cum parum bilis flavæ ſeroſæ humiditati permiſcetur, parumque diſtare

Noctu plurimæ redditæ quid notant.

Paucæ unde.

Urinæ albæ quid indicant.

Tenues albæ ſive aquoſæ.

Pallidæ.

a) Lib. 4. Aphor. 83. *b*) Pag. 1086. lit. D. *c*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 4. pag. 976. *d*) Ibid. Ægr. 11. pag. 987.

distare videntur a concoctione, si modo non valde tenues exsistunt. Flavæ ac rufæ, sive croceæ, si tenues una sint, teste Hipp. *a*) morbum plane crudum ostendunt, vigereque magnum caloris incendium in visceribus. Crassæ vero concoctionem & aliquando criticam excretionem significant. De qua nos superioribus libris egimus. Rubras ac subrubras a sangvine fieri, Galen. *in* 2. *Prognost. in lib. de urinis*, ac non minus *in lib.* 3. *Epid. com.* 1. *text.* 1. docuit, nimirum ubi semicoctus sangvis per urinas expellitur. Indicant enim ut *in* 2. *Prognost.* & *in* 3. *Epid. com.* 27. ait, sangvinem abundare incoctiorem ac serosiorem, qui in venis jecinoris & profundi corporis continetur. Quo hepatis separatricis quoque facultatis imbecillitatem cognoscimus. Hinc Hipp. *in Progn. b*) dixit, has urinas longitudinem ostendere, quod longum temporis spatium ad sangvinem concoquendum requiratur. Ceterum quæ aliæ aliquando subrubræ, & tenues minguntur, (etsi Auctor *Libri de Urinis* noluerit tenues rubras dari urinas) a pauco ichoroso sangvine infectæ, aliquando crassæ a multitudine sangvinis inconcocti, quales in synochis febribus sæpe observamus. His similes sunt sangvine infectæ, quas cruentas & sangvineas appellant. Quæ propter debilitatem renum, laxatis venis, quæ in ipsos renes finiuntur, quam *anastomosim* vocant; aut laxatis meatibus, qui a primo ad secundum sinum sunt, minguntur: quales *Apamantiam* & *Fabrum* minxisse Hipp. *in* 4. *Epid. c*) *text.* 78. tradidit. Aliquando exit sangvis ruptis scilicet venis, aut apertis, aut ulceratis renibus, vel vesica. De his Hippocr. 4. *Aphor.* 81. *Si quis sangvinem & pus mingat & squamulas, & urinæ gravis odor fuerit, vesicæ ulcerationem significat:* & de illis, *Aphor.* 78. *Quicunque repente sangvinem mingunt, iis a renibus venulæ ruptionem significat.* Virides sequuntur, quæ aut ex porracea bile in ventriculo, ut Gal. tradidit, ob esculentorum cruditatem, genita, aut ab æruginoso humore in vasis, ob nimium caloris incendium, Gal. *in* 2. *Prognost. com.* 39. auctore, atque flavæ bilis assationem genito, ortum trahunt.

Flava ac rufæ; sive crocæ.

Crassæ.

Rubræ ac subrubræ.

Urinæ cruentæ vel & sangvineæ.

Virides.

a) Prognost. pag. 40. lin. 43. *b*) Pag. 40. lin. 35. *c*) P. 1133. text. 29.

In ſanis, & non febricitantibus, porraceæ bilis plerumque indicia exſiſtunt; veluti in acutis febribus & inflammationibus viſcerum, hunc in urinis colorem viridem eſſe æruginoſæ bilis indicium, Gal. *in* 2. *de Criſ. c.* 11. docuit. Huncque præſertim colorem in urinis fieri ſtatuit, cum bilis flava in atram, incendio caloris, mutatur. Oleoſæ. His colore proximæ ſunt oleoſæ urinæ, quæ tamen pingves non ſunt, ſed quæ, ait Gal. *in lib.* 3. *Epid. ſect.* 3. *com.* 72. & *in lib.* 1. *de Criſ. cap.* 12. colore & craſſitie oleo ſunt ſimiles, quas Gal. in ægrotis ſine detrimento ex morbi concoctione aliquando ſe vidiſſe, prodit. Pingves. Pingves vero, ſcilicet præ pingvedine oleo ſimiles, aut quod olei modo ſupernatent, oleoſæ vocatæ, ex alia cauſa fiunt, quippe perpetuo a colliquato adipe aut totius, aut renum. De quibus Hipp. *in lib.* 7. *Aphor. a*) *Quibus inſidens pingve, ac ſimul totum, iis renum vitium acutum ſignificatur.* Ubi vero colliquatio ex calore febrili in toto corpore fit, ut Gal. *in com.* notavit, vel ex eo dignoſcitur, quod cum urina una adipes paulatim exeunt, minimeque univerſim. Ex quibus colligimus, oleoſas urinas duplicis eſſe differentiæ, quippe illas, quæ colore tantum & craſſamento oleo perſimiles apparent, atque has, quæ pingves exſiſtunt, quibus in *Aph.* Hipp. *ineſſe pingvedinem* dixit: de quibus *in* 2. *Progn. b*) *text.* 35. *Si pingve deſuper natans araneorum ſpeciem referat, damnandum eſt.* Gal. vero *in lib.* 4. *de ſanitate tuenda, c.* 25. dixit, hoc pingve in urinis eſſe ſimile ei, quod in ſummo refrigerati juſculi concrevit. Hanc urinam *ex lib. de Urinis* triplicem eſſe conſtat, quippe *Elæochroam* Græcis vocatam, quæ olei colorem habet, principium colliquationis indicantem: *Elæophanem*, exquiſitiorem miſtionem olei cum urina habentem, colliquationisque augmentum præmonſtrantem: atque *Elæodem*, undequaque oleo ſimilem, vigorem notantem colliquationis. Gal. vero *in* 3. *Epid.* oleoſam duplicem tantum facit, quippe colore & craſſitie oleo ſimilem, pingvedinis expertem; atque alteram pingvem, hancque duplicem eſſe, ſcilicet unam, quæ habet pingvedinem ſupernatantem, oculis

Pingvium triplex differentia.

a) Aphor. 35. b) Pag. 40. lin. 52.

oculis bonum ſimilem, quam Græci *Elæophanem* appellant, & alteram, in qua ſupernatat pingvedo, telæ araneorum modo, *Elæodem* Græcis vocatam. Has omnes fieri colliquatione pingvedinis, ab igneo calore, dictum eſt. Lividæ fiunt præ immodica frigiditate, teſte Gal. *in* 1. *de criſ. c.* 12. quæ propterea in acutis morbis pernicioſæ exſiſtunt, quod naturæ exſtinctione fiant. Fiunt tamen aliquando ex materia craſſa, livida, quas aliquando bonas eſſe, quippe critice apparentes, Hipp. *a*) non negavit. Nigras quoque urinas mingi aut propter immodicam frigiditatem conſtat, (ſed hæ obſcuræ magis quam nigræ apparent) aut propter exurentem calorem. Nigras fieri ob ſerum atræ bilis urinæ miſtum, urinam nigro colore tingens, Gal. *in* 1. *Prorrh.* docuit: & *in* 3. *Epid. com.* 4. dixit, has a ſangvine conſpici melancholico, ſerum perinde ac fuligine, nigro colore inficiente. Ex quo *lib.* 1. *de Criſ. cap.* 11. ait: nigram urinam nobis atræ bilis, redundantis in corpore, aut uſti ſangvinis eſſe indicio. Ceterum hæ duplicis ſunt differentiæ ex ſubſtantia ipſarum aut tenui, aut craſſa, quippe nigræ aut tenues, aut craſſæ, minguntur. Has craſſas perpetuo ab humore craſſo melancholico, aut atra bile, aut uſto ſangvine copioſius excreto, colorari dicimus. Hinc in quartanis febribus, in melancholicis, atque in ſpleneticis, craſſas urinas nigras mingi, Gal. *in* 2. *Progn. com.* 27. teſtatum reliquit. Tenues vero fieri aut propter vehementem frigiditatem, qua ratione ſangvis quoque nigreſcit, aut ob exſuperantem calorem, quippe ſangvinem urentem, Gal. in 2. *Progn.* & *in* 1. *de Criſ.* ſtatuit. Has vero cognoſcimus, quod, priusquam nigræ appareant, flavæ, aut rufæ, aut croceæ ſpectentur; & illas, quod lividæ prius ſpectentur, mox nigreſcant. Poſt nigras, claras atque turbidas ſpectemus, nimirum a quibus cauſſis fiunt: & primo de claris permanentibus urinis ſuperius dictum eſt, cum de coloribus, in tenui ſubſtantia urinarum ſpectatis, ſermo proxime fuerit habitus: nunc de iis, quæ claræ minguntur, & mox turbantur, agemus. Has enim crudas eſſe atque propter flatus craſſi

Lividæ.

Nigræ.

Urinarum nigrarum duplex differentia.

a) Vide Lib. 4. Aphor. 47.

craſſi redundantiam turbari, neminem latet, ac proinde naturam aggredi concoctionem indicare, nullis Medicis, praxim exercentibus, eſt ignotum. De hac Gal. *in lib.* 4. *de ſanit. tuenda cap.* 4. ait: *Si cum emingitur pura ſit, protinus vero turbatur, jam crudi ſucci concoctionem aggredi naturam, docet. At ſi interpoſito tempore turbetur, non protinus, ſed poſt agreſſuram inſinuat.* Turbidarum vero urinarum, quas triplicis eſſe differentiæ, Gal. *in* 3. *Epid. in* 4. *Aphor.* & *in* 4. *de ſanit. tuenda*, & *in* 1. *de Criſ.* ſtatuit, quippe quæ claræ minguntur & poſt turbantur, de quibus agimus; & quæ turbidæ mictæ reſident, & clareſcunt; atque demum quæ mictæ turbidæ, perpetuo tales permanent. Has *ſubjugales* vulgus Medicorum appellat, quod jumentorum urinis ſimiles ſpectentur, quippe craſſitie, colore, atque turbata ſubſtantia. Hæ ſunt a crudis craſſisque humoribus, a calore agitatis, atque inde multis flatibus elevatis, & ſero permiſtis, quibus ſubſtantia confunditur & turbatur. Hinc Hipp. dixit: *a*) *urinas perturbatas dolorem capitis præmonſtrare*, quod nimirum per ipſas nobis ſignificetur multos vapores ad caput allevari ac ſubvehi. Gal. *in* 6. *Epid. com.* 5. *in text.* 15. ait: *has urinas eorum eſſe, in quibus humor, qui crudus vocatur, plurimus abundat, & a calore fuſus eſt.* Hinc enim ipſum, in ſpiritum verſum, flatuoſas exhalationes ad caput ſubmittere contingit. A crudis itaque & craſſis humoribus, calore agitatis, fiunt urinæ turbidæ. Sed quæ turbidæ clareſcunt, a calore quidem naturali concoquente; & quæ perpetuo manent turbidæ, plerumque a febrili, totam maſſam ſangvinis agitante, ac confundente. Cujusmodi ſunt, quæ in principio malignarum febrium apparent, quo tempore nihil concoxit natura. Avicenna vero, ac alii Arabes Medici dixerunt, urinas turbidas, non reſidentes, nobis præmonſtrare humorum ebullitionem, propter vehementiam caloris extranei, & debilitatem innati caloris digerentis: & Gal. *in lib.* 1. *de Criſ. cap.* 11. dixit, urinas turbidas manentes, minimeque clareſcentes, nobis præmonſtrare, naturam cœpiſſe agitationem in ſangvine, vigereque ad concoctionem; illas vero, quæ, cum claræ fuerint

Turbidarum triplex eſt differentia.

Urinæ ſubjugales quænam & unde.

Urinæ perturbatæ quid notant.

Turbidæ clareſcentes quid & unde.

a) Lib. 4. Aphor. 70.

fuerint mictæ, mox turbantur, significare nondum cœptam esse humorum agitationem ad concoctionem, sed postea fore sperandam. Ex quo ipse his urinis bonitate prætulit eas, quæ perpetuo turbidæ manent; quas cœptam concoctionem denotare clarius *in lib. 4. de sanit. tuenda* hisce verbis expressit, dicens: *Quod si turbida sit, qualis veternorum visitur, crudis vocatis humoribus refertas venas indicat, non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere.* Et de illa, quæ turbida postea, hæc addidit: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbetur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docet, &, si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram insinuat.* Amplius contrarium videtur etiam hic affirmare de urinis manentibus turbidis, cum dixerit: *Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos.* Quid igitur dicemus? Urinas turbidas, manentes turbidas, aliquando fieri a calore extraneo totam massam sangvinis agitante, & aliquando a calore innato, quippe a natura ipsa concoquente. Hasque urinas ab illis distingvi, quoniam non in principio, sed in augmento incipiant, quo tempore natura manifeste aggreditur concoctionem, & postea aliquid residit in ipsis, aut minus turbidæ evadunt, vires constant, morbusque exitialibus signis caret. Quod nobis forte expressit Gal. *in 4. de sanit. tuend. c. 4.* cum dixerit: *Verum omnium, quæ turbantur, urinarum generalis nota esto ipsius crassi a liquidiore separatio, aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla.* Ergo si protinus fiat, & quod subsidit sit album, leve, æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin, quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur. Cum vero eæ principio statim apparuerint, quo tempore nondum natura aggreditur concoctionem, propter ebullitionem & agitationem caloris febrilis, & extranei, turbari significant, quæ ob id multitudinem crudorum crassorumque humorum, a vehementi calore fusorum, indicant, quæ cum morbo vehementi & viribus prælangvidis exitium merito significant. Hinc

Turbidæ manentes unde.

Gal. *in lib.* 4. *Aphor.* merito dixit: *Quæ vero non reſident, ſi vires affuerint, longum fore morbum oſtendunt, ſi imbecillitas adſit, ægri mortem prænuntiant.* Quare quæ principio apparent turbidæ, manentque turbidæ, non a naturali, ſed ab extraneo calore fiunt, quod virium debilitas confirmabit, atque ſignum aliquod perniciale, & quod nunquam in ipſis aliquid reſideat, quod ſit laudabile: atque hæc de cauſſis turbidarum urinarum. Nunc mordacium, quæ cum dolore & mordicatione exeunt, cauſſas attingamus, quæ fiunt ab humoribus ſumme calidis ac acribus redditis, qui una per urinam excernuntur; unde Hipp. *in* 1. *Epid. a*) *text.* 10. dixit: *fieri ſtrangurioſos abſceſſus.* Et Gal. *in* 2. *Epid. text.* 41. dixit: *Ubi per renes excrementa purgantur totius corporis, urinæ illos ſtillicidium corripere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium urinarum acredinem.* Acredo vero a multo calore fit. Fœtidas vero urinas reddi propter humorum ſummam putredinem aut in vaſis, aut in renibus, vel veſica, omnibus liquido conſtat.

Urinæ mordaces unde.

Fœtide unde.

De æqualibus vero, & inæqualibus urinis Gal. *in lib.* 7. *Aphor.* 33. ita habet: *Si vero compagis urinæ, quam Syſtaſim dicunt Græci, inæqualitatem ita dici conceſſerimus, recte dixit vehementem ſignificare perturbationem. Nam dominante, & vincente natura omnia æqualiter unita ſunt: diverſis vero cauſſis tumultuantibus ac renitentibus ei, illud quod ſuperatur, atque concoquitur, aliam habet formam, renitens vero, ac tumultuans aliam, & quando plura hujusmodi fuerint, variam magis oſtendunt urinarum inæqualitatem, & ejus cauſſæ perturbationem.* Atque hæ ſunt cauſſæ variarum urinarum. Quibus præmiſſis ad variorum contentorum cauſſas dignoſcendas deſcendimus. In qua re primo intelligendum duximus, cur in fundo vaſis reſideant, quæ hypoſtaſes, ſubſidentias, atque ſedimenta appellant; cur in medio, quæ ſuſpenſa, ſublimia, & ſublimamenta; & cur in ſuprema vaſis parte, quæ nubes, & nubeculas, & eneoræmata dicunt, Hipp. quandoque ſublimamentum nubeculam vocat? Hæc vero contento-

Æquales & inæquales.

a) Sect. 2. pag. 943. inter E. & F.

tentorum diverſitas in urinis pendet ex varia flatuum generatione, & miſtione: ſiquidem ubi in urinis flatuum copia adfuerit, excrementum ad ſupremum vaſis locum defertur; ubi minus ad medium; atque ubi nulli adſint; in fundo. Quo fit, hypoſtaſem probam coctionem indicare, in qua flatus diſcuſſi nullam pariunt turbationem; etſi locus non neceſſario hoc demonſtret, quando in fundo non omne reſidens contentum coctionem denotet, ſed illud tantum, quod eſt candidum, leve, & æquale per omne tempus, uti docet Hipp. *in* 2. *Progn. a*) Neque etiam nubeculæ & ſuſpenſa ſemper cruditatem præmonſtrant, de quibus Hipp. *in* 2. *Progn. b*) *text.* 29. dixit: *Nubecula, quæ invehitur in urina, ſi candida eſt, eſt bona:* & Gal. *in* 1. *de Criſ. c.* 11. ſcripſit, in iis, qui uſi ſunt inedia, ac labore immodico, morbum ſæpius ſolvi, priusquam aliquid ſubſideat, & plerumque ſufficere nebulam albam, aut ſuſpenſionem albam, levem, atque æqualem. Verum perpetuo contentum in fundo vaſis album, leve, ac per omne tempus æquale, coctionem denotabit; minorem ſuſpenſum; & nubes, quippe in ſuprema vaſis parte contenta, morbi adhuc minorem coctionem declarat. In qua parte excrementum, ſeu contentum elatum, circuli modo, juxta urinæ ſuperficiem, ſolet eſſe delirii certum indicium, quod *Auctor Prorrh. c*) animadvertit, atque ego ſæpius experientia verum eſſe didici. Multa ſubſidentia, quamvis locum infimum matellæ occuparit, copiam crudi humoris vacuari, Gal. *in lib. de Criſ. cap.* 11. exemplo puerorum eorum, qui in crapulis & in otio vitam ducunt, demonſtravit, quorum corpora, quod ſcateant humoribus crudis, ideo cum urinis plurimum ejusdem crudi humoris excernunt: & *in* 2. *Progn.* dixit, ſedimentum in urinis apparere copioſum, ubi morbus ex crudis humoribus foveatur, atque pauciſſimum aut nullum conſpici in morbis bilioſis, atque in iis, qui inedia uſi ſunt, & multo labore. Tenuia vero tenuiorum humorum ſunt indicia. Sed quæ pura ſunt, neque facile vaſe commoto aſſurgunt, magnam naturæ in ſecunda concoctione imbecilli-

Contentorum diverſitas in urinis unde.

a) Pag. 40. lin. 30. *b*) Ibid. lin. 41. *c*) Lib. 1. text. 4. 32. 37.

becillitatem indicant. Crassa itidem crassorum humorum nobis sunt indicia, quod Gal. explicavit, cum *in quarto*, tum *in septimo Aphor. & in lib. de plenitudine*, ait, *in iis, qui sunt voraces, urinas habere sedimen crassum.* Quo affirmabimus crassum sedimen, crassos humores, ac ideo maxime difficiles nobis affectus indicare. Unitum seu conjunctum, æquale, pyramidali figura, maxime commendatur, quod optimam notet coctionem. Contra divulsum atque inæquale significare, Gal. *in* 1. *de Crisi. c.* 11. tradidit. Divulsum enim, & inæquale, crassorum flatuum copiam in venis adesse, qui natura discuti & resolvi nequeant, affirmat Auctor *libri de Urinis c.* 19. Quo modo ad contentorum quoque colores, album ceteris coloribus præfertur, ut dictum est, si continuum seu læve & æquale; atque hoc excernitur, ubi perfecta facta fuerit concoctio. Inæquale vero, divulsum, distingvitur ab hypostasi; hoc etenim non unitum seu conjunctum, sed in exiles, & minutas veluti arenulas per urinæ substantiam dispergitur. Hocque aut a pituita copiosiore fit, aut a pure, aut a colliquatione solidarum partium. Cujusmodi est, quod farinæ crassiori est simile. *Crimnodes* has hypostases Græci appellant. Rubrum & subrubrum cruditatem, & coctionis defectum significat. Quo Hipp. *in* 2. *Progn. a*) *text.* 27. merito dixit: *Si urina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, & læve, diuturnior hic morbus, quam primus, sed admodum salutaris;* & Auctor *libri de Urinis c.* 12. ait, contentum rubrum fieri a sangvine ichoroide, coctionisque defectum significare. Flava, viridia, mala sunt, quod morbum a flava, æruginosaque, seu porracea bile foveri, denotent. Pessima livida, & nigra. Quod prius lividum fuit, moxque nigrescat, a caloris refrigeratione procedit; & quod prius aut flavum aut rufum, aut viride fuerit, & mox nigrum, a calore igneo, humores adurente. Merito itaque Hipp. *b*) nigram nubeculam vitiosam vocat. Quæ ex iis, quæ a colliquatione fiunt, quæque ob id variis figuris spectantur, *Oroboïdes* hypostases, quod orobis similia sint, ac etiam *Sandarachoïdes* Græcis vocatæ, fiunt consumto jam adi-

a) Pag. 40. lin. 35. *b*) Ibid. lin. 43.

pe,

pe, ubi præſertim caro conſumi cœperit: præmonſtrant enim, aut totius corporis, aut renum colliquationem. *Petalodes* vero, id eſt ſquamoſæ, laminoſæ, fiunt, teſte Gal. ubi, poſt adipis carnisque colliquationem, partes ſuperficiariæ igneo calore abraduntur; & *Pityrodes* vocatæ, id eſt furfuraceæ, quæ ſunt ſquamoſis anguſtiores, ſtrictiores, ſed tamen craſſiores, ubi ſolidarum partium vaſa igneo calore dilacerantur, ac contabeſcunt; & *Crimnodes*, id eſt, farinæ craſſiori ſimiles, a majori adhuc ſolidorum membrorum contabeſcentia. De his Hipp. *in* 2. *Prognoſt.** *text.* 28. *Si in urina ſedimentum ſpeciem referat farinæ craſſioris, malum eſt. Deterius vero, ſi ſquamularum inſtar conſiſtit, ſi vero tenue & candidum admodum eſt, vitioſum eſt. Furfuraceum vero deterius eſt.* Galen. *in comment.* dixit fieri haſce urinas calore igneo, ſangvine aſſato, aut conſumptis inæqualiter carnibus: atque hæc de urinarum cauſſis.

CAP. XIV.

De bonis urinis, ſalutem prænuntiantibus.

Urinæ, & alia excrementa duobus modis ſalutem & mortem in ægrotis ſolent indicare; uno modo ut ſigna coctionis, & malignitatis; atque altero, ut cauſſæ, quippe probam aut malam excretionem prodentes. De urinis, quæ ex proba concoctione cum morbi tum cauſſarum ſalutem præmonſtrant, Gal. *in* 1. *lib. de Criſ. c.* 12. & *in* 3. *Epid.* ita ſcribit: *Quippe optimam eſſe, quæ in ſubſtantia eſt mediocris, quantitati aſſumptæ potionis reſpondens, colore ſubrufa, ſubflava, cum ſedimento ſeu hypoſtaſi alba, lævi & æquali.* De qua Hipp. *in* 2. *lib. Prognoſt.*† *text.* 26. ita habet: *Optima eſt, quæ candidum ſedimentum habuerit, læveque & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem ſignificat. Si vero intermittit, atque interdum puram emittit urinam, interdum ſubſidet candidum ac læve, morbus diuturnior ac minus ſecurus.* Gal. addit: *Neceſſario vero colore erit modice croceo, & conditione media inter tenuem, & aquoſam, ac*

Urinæ optimæ quænam

* Pag. 40. lin. 38. † Ibid. lin. 30.

corpulentam, qualis jumentorum habet. Idem *in* 1. *lib. de Criſ. c.* 12. ait: *optimam eſſe magis ſubrufam, quam ſubflavam:* & *in* 1. *Epid.* & *in lib.* 10. *ſimpl.* modice flavam facit: & *in lib.* 2. *de ſanit. tuend.* ait: *rufam bilioſamque urinam coctionis perfectæ in morbis eſſe indicium.* In multis concoctæ urinæ ſunt diſcoloratiores, in aliis coloratiores. Quo conſtat non unicum in optimis urinis colorem perpetuo obſervari. At divinus Hipp. non colorem in urinis, neque ſubſtantiam præcipue attendendam ad prognoſin duxit, ſed contentum; cum hoc loco optimam urinam deſcribens, ne verbum quidem de colore & ſubſtantia, ſed tantum de contento: cum dixerit *optimam eſſe, quæ candidum ſedimentum, læve ac æquale habuerit,* coloremque & ſubſtantiam omiſit; cum in omnibus non unicus color, neque unica ſubſtantiæ qualitas obſervetur, atque etiam cum urina habens optimum ſedimentum, neceſſario & colorem optimum & ſubſtantiam mediocrem habeat. In temperatis corporibus tales colores ſolent obſervari, qui cum in multis ob varias corporum diſpoſitiones evarient, proinde methodo, nobis optima quæ ſit in omnibus indagandis, utemur, & primo ex Ariſtotele, qui in 1. *lib. problem.* 52. ita habet: *Urina hæc optima & per omnia mediocris, urinæque ſanorum ſimillima, novitio medico inſpicienda eſt, ut ſcilicet cum aliquam ab hac ipſa declinaſſe viderit, ſtatim ab optima & exquiſita ſanitate hominem hunc cecidiſſe ſtatuat.* Merito hoc modo bonam & malam urinam ex Ariſtotele cognoſcendam conſtat. Cum unum ex maximis artis prognoſticæ principiis ſit, ſimilia & diſſimilia contemplari. Quare nos quoque, hoc ipſo adducti, dicimus in ægrotis optimam illam eſſe judicandam urinam, quæ recte valentium maxime ſimilis appareat: quam notam expreſſit itidem Gal. *in* 1. *de Criſ. cap.* 12. Ceterum ut exacte optima urina dignoſci queat, primo corporum temperies, viſcerumque, præcipue erit attendenda, ætas, ſexus, victus, atque vitæ ſtudium: namque corpora calidiora coloratiores urinas habent, & frigida diſcoloratiores; & ex ætate, juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri craſſiores, & ſenes

Urinæ in multis mire variant.

ſenes tenuiores, & diſcolores. Mulieres itidem viris craſſiores diſcoloratioresque cum multis contentis: & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo ſedimento crudo; & ii, qui inedia uſi ſunt, cum paucis ſedimentis habent itidem urinas coloratiores; eædem ex vigiliis, & laboribus. Contra multa ſedimenta habent, & diſcoloratiores, qui in otio vitam ducunt. Unde dicimus optimam urinam eſſe, in pueris, quæ ſubſtantia craſſiori ſpectatur, diſcoloratiori cum multo ſedimento albo, levi, & per omne tempus æqualis. In juvenibus & viris erit coloratior, quippe ſubflava vel ſubrufa, & tenuior, cum paucioribus contentis; & eo coloratior & tenuior, ſi corpora hæc fuerint temperamenti calidioris; diſcoloratior, ſi fuerint frigidioris temperamenti, & in mulieribus erit aliquando craſſior, & diſcoloratior; & in iis, qui inedia uſi ſunt, laboribus, vigiliis, coloratior, tenuior, cum contentis paucioribus; & in iis, qui crapulis & otio uſi ſunt, diſcoloratior, craſſior, cum copioſiori ſedimento. In temperatis vero corporibus optima urina erit, colore, ut ait Gal. modice croceo, ſubſtantia mediocri, quantitate potui reſpondens, habens ſedimentum album, læve, æquale per omne tempus, quæque denique urinis recte valentium hominum ſimillima ſit. In omnibus optima perpetuo ejus hypoſtaſis ſeu ſedimentum album, æquale; minus optima, quæ habet ſuſpenſum ſeu ſublimamentum; & adhuc minus, quæ nebulam. Verum, ut docuit Gal. *in* 3. *Epid.* aliquando bonum ſuſpenſum, & aliquando bona nebula ſat erit ad ſalutem prædicendam, de quo Hippoc. in 4. *Aphor.* 71. ita expreſſit: *Quibus ſeptima judicatur, in iis nebulam habet urina quarta die rubram, & alia ex ratione.* Adeo ut, ait Galen. non ſolum rubra aliqua nubes apparens antea non viſa judicationem ſignificet, ſed & alba multo plus ipſa, adhuc autem magis & ſublimamentum album, æquale atque conſiſtens: ſi vero velociter admodum morbus movetur, & coloris & ſubſtantiæ mutatio ſunt ſufficientia ſigna futuræ dijudicationis. Hipp. *in* 2. *Progn.** *text.* 29. dixit: *Nubecula, quæ invehitur in urina, ſi candida eſt, bona;* & Gal.

Urinæ hypoſtaſis quænam perpetuo optime.

* Pag. 40. lin. 41.

text. 36. ait: *Considerandum in nubecula est, utrum sursum fuerit an deorsum, & item color, quem obtinet, si enim deorsum feratur cum colore, qui dictus est, bona commendataque est.* Ex substantia, tenues urinæ cum bono colore bonæ exsistunt; de his Gal. *in* 1. *Epid. Planum ergo est, tenues sed boni coloris urinas ob coloris bonitatem promittere salutem, quatenus vero erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctioni.* Hæ quidem urinæ salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod in *Cleonactide, a*) *Clazomenio, b*) atque *Charione, c*) fuit ab Hipp. observatum. Tenues etiam discoloratiores, ubi signa adfuerint salutis, abscessum præmonstrare, Hipp. in 2. *Progn. d*) docuit, quod Gal. in 3. *Epid. com.* 1. *text.* 4. confirmavit, dicens: *Si urinas tenues, & æquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis protenditur septo transverso subjectis.* Quod *Pythioni, e*) qui propter telluris ædem habitabat, contigisse animadvertit, de quo Hipp. *Urinæ a primo ad octavum usque diem tenues, decolores, quæ suspensionem habebant nubilosam. Decimo sudavit, sputa subcocta, judicatus est, urinæ circa judicium subtenues. Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & strangurioſus factus est abscessus.* Ex coloribus urinarum, ut dictum est, commendatur subflavus, subrufus, subcroceus, modice paleus, subluteus. Subrubram quoque urinam cum sedimento subrubro, Hipp. *f*) dixit esse salutarem, etsi diuturniorem morbum significet. Niger itidem color non perpetuo malus, in lienosis, ut in *Herophonte, g*) & in iis, qui abundant sangvine melancholico, & in suppressis mensibus, qui sint melancholici, quod Gal. *in Epid. Urinæ vero color licet esset niger, nihil attulit periculosi, quod retenti menses essent magis melancholici.* Copiosæ itidem nigræ urinæ, quæ in aquosas non mutantur, critice excretæ, sunt utiles: unde Gal. *in* 3. *Epid. text.* 74. scripsit, se noviſse quandam mulierem, quæ

Urinarum colores quinam boni.

a) Lib. 1. Epid. Ægrot. 6. pag. 982. *b*) Ibid. Ægrot. 10. pag. 985. *c*) Lib. 3. Epid. Ægr. 5. pag. 1072. *d*) Pag. 40. lin. 48. *e*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 1. pag. 1059. *f*) Progn. pag. 40. lin. 35. *g*) Lib. 1. Epidem. Ægr. 3. pag. 974.

quæ his urinis magna copia evacuatis plurimum fuit juvata: præterea urinæ nigræ cum larga, aut narium ſangvinis eruptione, quod in *Metone, a*) aut menſium copia, quod in *muliere moroſa b*) fuit obſervatum, non ſunt timendæ. Bonæ itidem ſunt ex turbatis urinis cito reſidentes, album, læve, & æquale, de quibus Gal. *in* 4. *de ſanit. tuenda* ſcripſit: *Si vero humoris ſeparatio craſſi a liquido in ea cernitur, ſitque quod ſubſidet album, læve & æquale, jamjam ſuperaturam eos omnes naturam indicat.* Claræ quoque, quæ protinus turbantur, utiles exiſtunt, quod ſignificent naturam humorum coctionem aggredi. Ex mutatione etiam urinarum eæ bonæ judicabuntur, quæ ad probiorem vel colorem, vel ſubſtantiam, vel ſedimentum acceſſerint. Bonæ itaque plerumque cenſentur craſſiores, quæ poſt principium minguntur. Excrementa enim, accedente concoctione, craſſiora quidem evadunt, ſi prius tamen fuerint tenuia; veluti e craſſis fieri tenues optimum eſſe, Hippocrates *in* 4. *Aphoriſm.* 69. ita docuit: *Quibus urinæ, craſſæ, grumoſæ, paucæ, non ſine febre, multitudo veniens ex his tenuis, juvat. Maxime vero tales redduntur, in quibus ſtatim ab initio, vel non ita multo poſt, ſedimentum apparuerit:* & Galenus in comment: *Hæ autem ſi multæ & tenues fiant, juvant, quoniam materiam ſubtiliatam ſignificant.* Ex turbidis clareſcentes optimæ exiſtunt, ex diſcoloratis coloratiores, & ex nimis coloratis minus coloratæ, & ex carentibus ſuſpenſis, quæ nubeculam, aut ſuſpenſum, aut demum ſedimentum habere incipiunt, & quæ alba & æqualia fieri inceperint. Atque tot modis urinæ, ut ſigna coctionis nobis ſalutem in morbis indicare poſſunt. Eodem itidem modo, idem nobis ſignificabunt, ut cauſſæ, bonam evacuationem prodentes.

Urinæ craſſiores quænam bonæ.

Urinæ quænam bonæ.

Proinde multæ urinæ, in die decretorio apparentes, criſin ſalutarem indicant, eoque certius id præſagiunt, ſi ſuapte natura meliores exiſtunt, quales in *Nicodemo c*) fuere

Criſin ſalutarem præſagientes

a) Lib. 1. Epid. Ægr. 7. pag. 983. b) Lib. 3. Epid. Ægr. 11. pag. 1108. c) Ibid. Ægr. 10. pag. 1108.

ere obſervatæ, de quo Hippocr. *Vigeſimo quarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa ſubſidebant, & cum ſudore fuit judicatus:* & de *Pericle: a) Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa ſubſidebant. Charionem* multis urinis biliosis ſuiſſe ſervatum, Hippocrates *b)* quoque tradidit. Hac eadem ratione & de multis craſſis *in libro quarto Aphoriſm.* 74. ait: *Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, liberat eos ab abſceſſu urina multa, craſſa, & alba facta:* & *in* 6. *Epidem. c) comment.* 4. *text.* 2. *Urina craſſa, alba, qualis Archigenis, in laborioſis quartanis interdum exit, & liberat ab abſceſſu.* Verum ea, quæ eſt ſimilis farinæ craſſiori, aut longitudinem morbi, aut mortem, ut docet Galenus *in* 7. *Aphoriſm.* 71. præſagit. Acres vero cum dolore, copioſæ, ſæpius in acutis morbis judicant; de his Hippocrates *in* 1. *Epidem. comment.* 2. *d) text.* 42. ita habet: *Unum vero bonum, maximumque inter ſigna, quæ fiebant, quodque multos a maximis periculis vindicavit, hoc fuit, quibus ad ſtranguriam diverterent, & in hoc abſceſſus fierent:* & *e) Stranguria autem his diuturna & laborioſa erat. Erant his urinæ copioſæ, craſſæ, variæ, rubentes, purulentæ cum dolore:* & poſtea *f) text.* 24. *Atque hi ſuperſtites omnes fuerunt, nec ullum horum periiſſe cognovi.* Quomodo *Pythionem* ſervatum Hippocr. vidit, de quo in 3. *Epidem. g) comment.* 1. *text.* 4. ſcripſit: *Quadrageſimo ab judicio die ſuppuratio circa ſedem, & ſtrangurioſus factus eſt abſceſſus;* hinc eſt probabiliter multitudine urinarum ſanatus.

Farinæ craſſiori ſimiles quid præſagiunt.

Oleoſæ quænam bonæ.

Sunt demum quædam ex oleoſis urinis, non pingvibus, ſed tantum colore atque craſſamento oleo ſimiles, quæ bonæ eſſe ſolent. Hæque non niſi perfecta morbi concoctione apparent, & has Galenus ſicuti ſcripſit *in* 3. *Epidem.* ſæpius ex morbi concoctione, ſine ægri detrimento, vidit. Atque hæc de bonis urinis, ſalutem ſignificantibus.

CAP.

a) Lib. 3. Epid. Ægr. 6. pag. 1102. *b)* Ibid. Ægr. 5. p. 1072. *c)* Pag. 1179. *d)* P. 947. ſub finem. *e)* Paulo poſt, p. 948. ſub A. *f)* Ibid. *g)* P. 1059. Ægr. 1.

CAP. XV.

De malis urinis mortem prænuntiantibus.

Ex urinis tenues, albæ, aquoſæ, diu perſeverantes, in morbo non ſalutari, exitioſæ, quod ſummam crudi- Urinæ quænam exitioſæ.
tatem ſignificent, exſiſtunt in febribus acutis, teſte Galeno; ſignificant enim totum flavæ bilis impetum ſurſum in caput ferri, quo delirium & phrenitim præſagiunt. De his Hippocrates *in quarto libro Aphoriſm.* 72. ſcripſit: *Quibus urinæ, albæ, perſpicuæ, malæ, præſertim in phreniticis, apparent.* Galenus *in comment.* dixit, nullum vidiſſe phreniticum, in quo talis urina apparuiſſet, ſervatum. Melius ſiquidem eſt, ut, ſicuti totus morbus eſt bilioſus, ſic & urinæ appareant bilioſæ; illas in *Philiſta* phrenitico vidit Hippocr. *a*) In omnibus itaque febribus acutis, ma- Tenues & aquoſæ.
lum erit, urinas tenues & aquoſas ſpectari: aut enim mortem prænuntiabunt, aut morbi longitudinem atque recidivas; longo enim tempore natura opus habet ad illam ſummam cruditatem tollendam, quod, ubi febris non admodum ſit vehemens & acuta, & vires validæ ſint, aliquando ſalus, longo tamen tempore, ſuccedit; in vehementi vero morbo, cum viribus prælangvidis, prorſus exitiales exſiſtunt. Et hoc eſt, quod Galenus *in* 4. *Aphoriſm.* 72. de his locutus, dixit: *cum anticipaverint vires diſſolvi, eſſe perniciosas.* Addamus eas fidelius perniciem denotare, quæ & diu perſeveraverint, & poſt principium incœperint; quales fuere, quæ in *muliere apud frigidam aquam decumbente b*) apparuerunt: nam undecimo die habuit urinas tenues, aquoſas, quæ eædem ad diem quadrageſimum perſeverarunt. Diximus ex Hippocrate *c*) alibi, haſce urinas perſeverantes, ubi ſalutaria adfuerint ſigna, per abſceſſum morbum ſolutum iri præmonſtrare. Quod *Pythioni*, qui prope telluris ædem habitabat, eveniſſe *in*

tertio

a) Lib. 3. Epidem. Ægr. 4. pag. 1070. *b*) Ibid. Ægr. 2. p. 1096.
c) Prognoſt. p. 40. lin. 48.

tertio Epidem. comment. 1. *a) text.* 4. Galenum demonſtrasſe in altero capite meminimus. Contra vero, ubi ſalutaria ſigna non illuxerint, perpetuo eæ exitiales exſiſtunt. Hinc Hippocrates *in* 2. *Prognoſt. b) text.* 32. & 33. aquoſam exitialiorem vocavit, & *in pueris eſſe deterrimam*, voluit. Craſſæ vero itidem urinæ, ex Hippocrate, *c)* malæ exſiſtunt, ſi præſertim in principio appareant, quo tempore tenuiores, uti Galen. *in* 4. *Aphoriſm.* 70. voluit, eſſe ſoleant. Quæ vero ipſarum nihil, aut quod malum eſt, reſident, peſſimæ exſiſtunt; de his Galenus *in quarto libro Aphoriſmorum: Quæ vero non reſident, ſi vires affuerint, longum fore morbum oſtendunt, ſi imbecillitas adſit, ægri mortem prænuntiant;* & Hippocrates *in primo Epidem. comment.* 1. *d) text.* 26. *Aut craſſitiem habentes & parvam ſubſidentiam, nec probe ſubſidentes, ſed crudo quodam, intempeſtivo ſedimento.* De quibus etiam Galenus *in* 3. *Epidem. comm.* 1. *text.* 5. dixit: *At enim cum craſſas etiam fuiſſe indicet, nec ſubſediſſe urinas, plane ſunt illæ ex conturbatis, & turbidis, ut ſolet hic appellare, quæ ſemper turbationem crudam multo præditam ſpiritu flatuoſo, ut muſtum.* Non reſidentes vero cum ex turbidis ſint, craſſæ quoque, non reſidentes, ex turbidis erunt, quæ, ut ait Galenus, præter flatuoſam & crudam turbationem toti ineſſe ſangvini, etiam craſſos humores morbum fovere ſignificant. Turbidæ vero urinæ duplicis differentiæ exſiſtunt, quædam tenues, quædam craſſæ. Sed modo videamus, quid turbidæ præſagiunt in acutis morbis. Galenum tria turbidarum genera feciſſe, ſuperius diximus, quippe primum earum eſſe, quæ tenues, & claræ mictæ poſtea turbantur; ſecundum earum, quæ turbidæ minguntur, & turbidæ permanent; atque tertium turbidarum reſidentium, & clareſcentium. Has *in primo de Criſibus* Galen. vult eſſe minus pravas, quod aliquid inæqualis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrant, atque morbum haud

Urinæ craſſæ quænam malæ.

Turbidæ quid præſagiunt in acutis morbis & harum differentiæ.

a) P. 1059. Ægr. 1. *b)* P. 40. lin. 47. *c)* Ibid. lin. 46.
d) Pag. 94C. ſub lit. G.

haud multo poſt coquendum. His eſſe praviores, quæ claræ mictæ poſtea turbantur, quod hæc in urinis poſtea facta turbatio denotet, naturam debere incipere concoquere morbum, nondumque cœpiſſe concoctionem, propterea longiori tempore ac virtute forti ægrotos indigere ad concoctionem perficiendam. Inter has medias ſtatuit perpetuo turbidas manentes, nihilque clareſcentes, & reſidentes. Etenim *cap.* 4. ait, nobis indicare has turbidas urinas, vigere adhuc agitationem in ſangvine ad concoctionem, quod *in quarto libro de Sanitate tuenda* hiſce verbis expreſſit: *Quod ſi turbida ſit, qualis veternorum viſitur, crudis vocatis humoribus venas refertas indicat, & non tamen ceſſare naturam docet, ſed eos valenter concoquere.* Ex quibus colligitur, urinas turbidas non clareſcentes, & reſidentes, meliores eſſe iis, quæ claræ mictæ poſtea turbantur. Quod tamen Hippocr. non videtur ſentire, cum nunquam meminerit has pejoris eſſe judicii, ſed ex turbatis perpetuo non reſidentes, nihilque clareſcentes, ceteris magis damnavit, atque eſſe pernicioſas ſtatuit. De his in *uxore Philini, a)* quæ obiit, ita habet: *Urinam vero reddebat una cum convulſionibus aſſatim multam, raro admonentibus, craſſam, qualis eſt, quæ in matellis ſubſidit, cum agitata fuerit, repoſita multo tempore non ſubſidebat, color & craſſitudo aſſimilis jumentorum urinis, hæc illius erat urina, quam ego vidi.* Et *de uxore Dromeadai b)* moribunda dicit: *quo riguerat, alvus commode reddidit, urinæ craſſæ, albæ, turbidæ, cujusmodi ſunt, quæ in matulis ſubſederunt, cum agitatæ fuerint, repoſitæ multo tempore non ſubſidebant.* Eædem turbidæ non reſidentes fuere obſervatæ in eo, qui *caleſcens cœnavit, & potavit largius, c)* & *in Hermocrate, d)* *itidem morbo lethali vexatis.* Atqui Galen. quoque *in quarto Aphoriſm.* 70. id affirmaſſe eſt viſus, cum dixerit: *Non-*

Non clareſcentes & reſidentes quibusnam meliores.

nullæ

a) Lib. 1. Epidem. Ægrot. 4. pag. 976. *b)* Ibid. Ægrot. 11. pag. 987. *c)* Ibid. Ægrot. 12. pag. 988. *d)* Lib. 3. Epidem. Ægrot. 2. pag. 1062.

nullæ igitur urinæ longo tempore manent perturbatæ, nonnullæ vero cito ſedimen craſſum habent, & cito morbum ſolutum iri ſignificant. Quæ vero non reſident, ſi vires affuerint, longum fore morbum oſtendunt, ſi imbecillitas adſit, ægri mortem prænuntiant. Addo quæ *in quarto libro de ſanitate tuenda, cap.* 4. de his urinis nobis prodidit, quibus aperte cognoſcitur, ceteris exitialiores eſſe non reſidentes; ipſe enim ita ſcripſit: *Verum omnium, quæ turbant urinam, generalis nota eſto, ipſius craſſi a liquidiore ſeparatio, aut propere, aut tarde facta, aut omnino nulla, ergo ſi protinus fiat, & quod ſubſidit, ſit album, leve, & æquale, ſuperiorem longe naturam ſuccis, quos concoquit, oſtendit: ſin bonum ſit, quod ſubſidit, ſed quod poſt longius interpoſitum tempus colligatur, etiam naturam temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos, nunciat. Si vero vel omnino nulla ſeparatio, vel id quod ſubſidit, malum ſit, imbecillitas naturæ ſignificatur, egetque ope aliqua ad ſuccos percoquendos.* Quare colligamus turbidas urinas, nihil reſidentes, cæteris aliis turbatis eſſe pernitioſiores, quod etiam oppoſitorum ratione demonſtratur. Cum vel etiam Galen. fateatur, eas, quæ reſident, bonas eſſe, morbumque naturam ſuperaturam indicare; ergo oppoſitæ non reſidentes, ſed perpetuo manentes turbidæ, oppoſitum indicabunt, quippe naturam morbo ſuperatum iri. Non clareſcere etiam turbidas urinas indicium eſt, eas non a calore naturali, ad concoctionem agente, turbari, ſed ab extraneo agente ad interitum: terminus enim earum, quæ a naturali calore turbantur, eſt clare fieri, veluti turbidarum a febrili calore, perpetuo turbatas manere, nihilque, aut, quod bonum non ſit, reſidere. Ex his, quæ in principio morbi turbidæ permanent, pejores ſunt, quam eæ, quæ in augmento turbantur, quo tempore naturalis calor, concoctionem aggrediens, ſolitus eſt aliquando urinas flatibus replendo turbare, ſed hæ paulo poſt bonum ſedimentum reponunt, ac clareſcunt. Perturbatis vero urinis, quæ claræ minguntur, & poſtea turbantur, quod praviores ceteris turbatis ſint, ut voluit Galenus

Non reſidentes quando peſſimæ.

Urinæ perturbatæ quænam peſſimæ.

lenus *in primo libro de Crisibus cap.* 11. *in tertio Epidem. comment.* 3. *in text.* 15. & *in quarto libro Aphorism.* 70. non equidem certe cognosco: nam si per eas, quæ postea turbantur, præmonstretur naturam debere concoctionem incipere, & per illas, quippe turbidas clarescentes, non incepturam, sed jam cœpisse, & aliquid concoxisse, indicabitur. Itaque ex turbidis urinis nihil residentes in acutis morbis erunt pernicioſiores, & merito sane; cum multitudinem crudorum crassorumque humorum adesse denotent, quæ ut concoquatur, & superetur a natura, longius temporis spacium requirit, quod nonnisi natura admodum robusta absolvet. Unde vehementibus morbis & corporibus debilibus hæ mortem præsagiunt. Ex coloribus, uti diximus, albæ, tenues, aquosæ, in acutis morbis sunt pessimæ, quod, ut Galenus docuit, melius sit, in bilioso morbo urinas atque excrementa coloratiora spectari. Hippocrates *in* 2. *Prognost. a*) *text.* 30. damnat urinam rufam, & tenuem, tanquam morbum plane crudum denotantem, ipsamque, ubi morbus diutinus fuerit, periculum significare ægro, ne ipse possit durare, quo ad morbus concoquatur; hocque præsagit, quoniam rufa urina, & tenuis sit vehementis morbi indicium. Indicat enim intus magnum caloris incendium adesse, & in hepate, aut in ventriculo, aut in septo transverso adesse flammeam aliquam inflammationem. In internis inflammationibus, & in acutis febribus, aurea urina diu permanens maxime est suspecta, quod, ut dictum est, magnam alicujus visceris phlogosin, aut phlegmonem denotet. Nigra urina nunquam sine periculo in acutis morbis apparet, modo critice talis non excernatur, vel in suppressis mensibus melancholicis, copiose prodeuntibus, aut cum larga sanguinis eruptione per nares. Quibus modis nigras urinas conspectas, non esse timendas, in altero Capite docuimus. In acutis vero morbis, aliquo illorum modorum non excretæ, nigræ urinæ sunt periculosæ; sangvinis enim

Albæ, tenues, aquosæ, pessimæ.

Rufæ & tenues malæ.

Aureæ quando malæ.

Nigræ nunquam sine periculo.

a) Pag. 40. lin. 42.

enim usti copiam, quæ non ita facile a natura concoqui potest, denotant. Quare Hippocrates in *Prognost.* *a*) dixit, nigram urinam rufa tenui esse exitiosiorem, & in mulieribus atque in viris deterrimam. *b*) Hinc nigram quoque nubeculam in urinis damnavit, tanquam signum perniciale. Tenues vero nigras, & paucas urinas, fuisse unum ex signis, quæ, cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet, Hippocrates in 1. *Epidem. comment.* 2. *c*) *text.* 75. meminit. Exitiosæ sunt, quæ in aquosas mutantur, cujusmodi fuerunt, quæ in *muliere apud frigidam aquam decumbente* *d*) conspectæ fuerunt. De hac Hippocrates 11. *urinæ multæ, tenues, & nigræ: & vigesimo*, ait: *Urinæ aquosæ, & multæ, malæ.* Quod Galenus *in comment.* notavit, quippe urinas nigras in aquosas versas esse lethales. Auctor *Prorrheticorum* *e*) scribit, *urinas nigras in turbulentis & vigilibus esse phreniticas*, id est, phrenitides prænuntiare. Sed addimus nos ferinas ac lethales in iis præsagire, quod ex atra ustaque bile futuras præmonstrent. Exitiales itidem esse nigras maleolentes, Galenus in 7. *Aphorism.* 75. animadvertit. Demum urinæ perpetuo nigræ, tenues, aquosæ, cum malis signis, mortem ostendunt, quales in *muliere apud frigidam aquam decumbente* *f*) apparuerunt, de quibus Hippocrates in fine illius historiæ casus, ait: *Urinæ hujus perpetuo nigræ erant, tenuesque, & aquosæ, comaque consequebatur, cibum fastidiebat, animo erat dejecto, in somnis iracunda, implacida, animo melancholico.* Pessimæ omnium sunt nigræ, cum nigro sedimento. De his Galenus *in primo libro de Crisibus cap.* 52. ita habet: *Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem minxerint. Minus vero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum*

Nigræ quæ in quosas mutantur exitiosæ.

Urinæ nigræ maleolentes exitiales.

Nigræ cum nigro sedimento omnium pessimæ.

a) Pag. 40. lin. 46. *b*) Ibid. lin. 41. *c*) Pag. 954. inter lit. E. & F. *d*) Lib. 3 Epid. Ægr. 2. p. 1096. *e*) Lib. 1. text. 4. *f*) Lib. 3. Epid. Ægr. 2. p. 1096.

ſi ſolum id, quod in medio jacet, ac multo minus etiam, ſi nebula. Oleoſæ quoque urinæ, in quibus præſertim pingvedines ſupernatantes, araneorum telis ſimiles, ſpectantur, ab Hippocrate *in Prognoſticis a)* damnantur. Et Galenus *in libro quarto de ſanitate tuenda, cap.* 3. ait, haſce urinas in ægrotis eſſe pernicioſas, quod colliquationis ſint indicium. De *Pythione b)* ſuper Herculis fanum decumbente, ait: *minxit oleoſum.* Poſt nigras oleoſæ ſunt peſſimæ, quod ingentis colliquationis ſint indicium, igneumque naturæ calorem prævalere ſignificent. Quales fuere obſervatæ in prædicto *Pythione*, atque in *muliere Cyzici: c)* hi enim urinas primo nigras, & mox oleoſas ſeu pingves, habuerunt. Non minus pernicioſæ ſunt pingves, poſt craſſas turbidas, non reſidentes; quoniam igneum ſeu febrilem calorem, a quo primo fuere turbatæ, nedum nihilo defeciſſe, at quinimo magis plurimum auctum eſſe, ſignificant. Has in *uxore Dromedai, d)* & in illo, *qui caleſcens cœnavit, & potavit largius, e)* Hippocrates vidit. Hic enim *primo die rubras, craſſas, turbidas non reſidentes minxit, & quinto & ſeptimo oleoſas pingves, obiitque undecimo.* Illa vero *die ſecunda & tertia craſſas, turbidas itidem non reſidentes, & quarto & quinto oleoſas, obiitque ſexto.* Multæ itidem tenues, aquoſæ, ſine contentis, nihil juvantes, aut quovis modo vitioſæ in acutis morbis, plurimum ſunt timendæ. De his Hippocrates *in* 3. *Epidem. comment.* 3. *f) text.* 41. *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii quicquam vel boni;* & poſtea *g)* de iisdem: *Urinæ multæ erant, neque erant illæ ex potu ingeſto, ſed illum excedebant, multumque etiam vitioſæ urinæ redditæ, neque enim inerat craſſitudo, vel concoctio, vel purgatio proba.* Hippocrates *in* 3. *Epidem. h) text.* 26. dixit, *mulierem*, quæ *in foro mendacium*

Oleoſæ quænam inprimis malæ.

Pingves quænam pernicioſæ.

Nihil juvantes aut quovis modo vitiatæ malæ.

a) Pag. 40. lin. 52. *b)* Lib. 3. Epidem. Ægrot. 3. pag. 1098. *c)* Ibid. Ægr. 14. pag. 1114. *d)* Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. pag. 987. *e)* Ibid. Ægr. 12. pag. 988. *f)* Pag. 1085. lit. F. *g)* Pag. 1086. lit. C. & D. *h)* Ægrot. 12. pag. 1080.

dacium decumbebat, nono die multam urinam, in qua nihil ſubſideret, reddidiſſe; & quæ *apud frigidam aquam, a)* perpetuo habuiſſe urinas multas nigras, tenues, aquoſas. Multæ quoque craſſæ, aut turbidæ non reſidentes, aut quicquam non juvantes, maxime damnantur; multæque urinæ omnes in morborum principiis damnantur, & merito inutiles habentur, quoniam tunc temporis nihil concoctum excerni, nullamque probam purgationem fieri poſſe, alias a nobis fuit demonſtratum. Paucæ tenues in ardentibus febribus, & acutis inflammationibus peſſimæ exſiſtunt, quod indicent ſerum ſangvinis igneo calore abſumtum. Quæ ſi vitioſæ, eo pejores erunt. Quales in *uxore Dromedai, b)* in adoleſcente *Mœlibææ, c)* & in filia *Euryanactis virgine: d)* Hæc enim, & adoleſcens *Mœlibææ* paucas tenues non boni coloris, & Illa paucas tenues oleoſas minxit. Paucæ itidem tenues fuere conſpectæ in illa quæ apud *Tiſamenum, e)* & in *ea* quæ apud *Pantimidem f)* decumbebat. Qui omnes ægroti paulo poſt obierunt. Ubi vero propter igneum calorem, ſeroſam humiditatem ſangvinis prorſus abſumentum, aut propter omnium functionum, ut Galenus *in 3. Epidem. comment. 2. in text. 4.* docuit, exſtinctionem, urinæ plane reſtiterunt, in febribus exitium eſſe prænuntiatur. In *Sileno g) moribundo*, ut Hippocrates narrat, *ſexto die reſtiterunt, atque die ſeptimo nihil minxit, demum die octavo paucas reddebat cum dolore mordaces,* quæ nobis indicio fuerunt vehementis caloris, ſerum ſangvinis tum abſumentis, tum ſumme calidum acre facientis? In *muliere Cyzici, h) anginoſa apud Ariſtionem agente, i)* atque *adoleſcente Mœlibææ, k)* propter facultatis exſtinctionem, ante exitium reſtiterunt.

Urinæ quænam inutiles.

Urinæ

a) Ibid. Ægrot. 2. pag. 1096. *b)* Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. pag. 087. *c)* Lib. 3. Epidem. Ægrot. 16. pag. 1117.
d) Ibid. Ægrot. 6. pag. 1073. *e)* Ibid. Ægr. 9. pag 1077.
f) Ibid. Ægr. 10 p. 1078. *g)* Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p 969.
h) Lib. 3 Epid. Ægr. 14. p. 1114. *i)* Ibid. Ægr. 7. p. 1075.
k) Ibid. Ægr. 16. pag. 1117.

Urinæ quoque paucæ, acres, nihil allevantes, lethales exsiſtunt; quod ſummo caloris incendio, intus latente, ſeroſam omnem humiditatem abſumi, humoresque inflammari, & Hippocrates animadvertit, *Silenum a*) ante mortem urinas paucas mordaces reddidiſſe. Ego vero *Gvadagninam*, olim meam dilectiſſimam uxorem, atque alios, ardente febre lethali vexatos, hujusmodi urinas paucas, ſumme acres ac vellicantes, ſæpius minxiſſe vidi, quas paulo poſt exitium fuit ſubſecutum. Quæ etiam ex urinis nullum contextum habent, quippe neque ſedimentum, neque ſuſpenſum, neque nubeculam, & malæ exſiſtunt, modo ægroti prius inediam non ſuſtinuerint, ut Galenus *in* 2. *Prognoſt.* tradidit, aut plurimum laboraverint, aut vigilarint, aut corpora fuerint admodum biliosa, in quibus urinas absque contento ſpectari, non eſſe malum, Galenus *in primo libro de Criſibus cap.* 13. teſtatum reliquit. Craſſas vero absque ſedimento in acutis morbis lethales eſſe Galenus affirmavit. Malæ itidem ſunt, quæ cum pauco ſedimento, aut crudo, minguntur. De quibus Hippocrates *in* 1. *Epidem. b*) ſcribit: *Urinæ tenues & incoctæ & decolores, & paucæ, aut craſſitiem habentes, & parvam ſubſidentiam, nec probe ſubſidentes, ſed crudo quodam & intempeſtivo ſedimento.* Galenus *in* 4. *Aphoriſm.* 69. damnavit urinas craſſas, propter gravitatem ſedimenti: & Auctor *Libri de Urinis cap.* 72. dixit, accidere aliquando, ut albus humor & crudus ſimul excernatur cum urina, & in imo ſubſideat inſtar bonæ hypoſtaſis: & Galenus *in ſecundo libro Prognoſt.* dixit: crudum ſedimentum copioſum, morbum a multitudine crudorum humorum foveri, proinde reddi difficilem, indicare; craſſum itidem, eadem ratione *in* 4. *Aphoriſm.* 69. maxime damnavit: de hoc ipſo Hippocrates *in* 7. *Aphoriſm.* 31. ita habet: *Quibuscunque febricitantibus in urinis fiunt ſedimina ſimilia farinæ craſſiori, longam ægritudinem fore ſignificant.* Dictum

Paucæ, acres, nihil allevantes, lethales.

Urinæ craſſæ absque ſedimento lethales.

a) Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. pag. 969. b) Pag. 940. ſub lit. G.

Farinæ craſſiori ſimilia ſedimenta habentes malæ.

ctum eſt alias ex Galeno *in primo libro de Criſibus cap.* 12. hæc ſedimenta craſſa, farinæ ſcilicet craſſiori ſimilia, quæ *Crimnodes* Græcis dicuntur, magnam ſane colliquationem præmonſtrare, & propterea in acutis morbis eſſe exitialia: & Galenus *in comment. Aphoriſm.* 31. de hiſce ſedimentis ita habet: *Liquet igitur & ex his exemplis, quod quicunque mingunt urinam ſimilem farinæ craſſiori, ſi ſalvari debeant, tarde liberantur. Quicunque vero exitialiter ſe habent, contingit hos quam cito interire:* & propterea has urinas exitiales facit, plurimosque ait morte præripi, antequam ægritudo diutius protrahatur; & quicunque ex ipſis fuere liberati, in omnibus in longum productam fuiſſe ægritudinem: & merito ſane; cum diſpoſitio, in qua talis urina mingitur, multam requireret coctionem. Hippocrates *in* 2. *Prognoſt. a) text.* 28. hæc ſedimenta maxime damnavit. Hoc ſedimen habuerunt urinæ *Sileni, b)* & illius, *qui in dealcis horto decubuit, c)* qui non niſi ſpacio dierum quadraginta fuit ſervatus. Diximus itidem ſuperius, ſedimenta orobis ſimilia, ſquamoſa, furfuroſa, quæ Græcis *Oroboïdes, Petaloïdes & Pityroïdes* vocantur, quod ab eadem colliquatione fiant, ideo in febribus acutis, ubi minime vitio renum, aut veſicæ fiant, eſſe lethalia. Hæc omnia Hippocrates *in* 2. *Prognoſt. d) cap.* 26. hiſce verbis eſt complexus, dicens: *Si urinæ ſedimentum referat ſpeciem farinæ craſſioris, malum eſt; deterius his, ſi ſquamularum inſtitutione conſiſtit: ſi vero tenue, & candidum admodum, eſt, vitioſum eſt; furfureum vero, deterius eſt.* Cognoſcimus non renum vitio fieri, ubi adſit febris acuta colliquans, nullumque læſorum renum ſignum appareat. Sedimentum quoque divulſum, quod cruditatem denotet, improbatur, quo apparente nunquam tuto ſalus prædici poterit: eodem modo inæquale, de quo Hippocr. *in* 2. *Prognoſt. e) text.* 20. *Si vero intermittit, atque*

Orobis ſimilia ſedimenta habentes.

ſedimentum divulſum habentes malæ.

a) Pag. 40. lin. 38. *b)* Lib. 1. Epidem. Ægrot. 2. pag. 969. *c)* Lib. 3. Epid. Ægr. 3. pag. 1066. *d)* Pag. 40. lin. 38. & ſeq. *e)* Ibid. lin. 33.

que interdum pura mingitur, interdum ſubſidens candidum ac leve, morbus diuturnior, ac minus ſecurus eſt. Subrubrum improbatur ab Hippocrate *) quod morbum diutinum oſtendat, etſi ſalutarem eſſe dixerit: Auctor vero *libri de urinis* ait, ſubrubrum ſedimen defectum coctionis præmonſtrare, non tamen mortem. Verum quoniam omnis morbi longitudo eſt ſuſpecta, ideo non carere videtur pravitate, & maxime in corporibus imbecillioribus, morbisque vehementioribus, quibus naturæ vires cito collabuntur, & ſæpius nondum concocto morbo. Nigrum ſedimentum eſt peſſimum in acutis morbis, quod cum nigra urina Galen. affirmavit eſſe omnium peſſimum; minus vero pernicioſum ſuſpenſum & adhuc minus nubeculam eſſe. Ex ſuſpenſis improbantur clara, quod delirium ſignent, quod in *virgine Lariſſæ* *a*) Hippocrates notavit, & Galenus *in comment.* dixit, caſu delirium ſignificaſſe, non per ſe: quatenus, inquam, ſangvinem flatuoſiorem denotaret; quoniam ſi nullus flatus inſit ſangvini, ſuſpenſiones ad imum vaſis deferentur. Auctor *Prorrheticorum b*) ſuſpenſum ſublime delirium portendere ſtatuit, & eo magis, ut ait Galenus ſi una aurium ſonitus adfuerit, atque ſi aliquis dolor coxæ, vel alterius partis inferioris, & a viſceribus remotæ, occultatus fuerit. Nigrum quoque ſuſpenſum, divulſum, inæquale, malum eſſe, ſed minus malum quam ſedimentum, dicit Galenus *in lib. de Urinis cap.* 17. Nubeculam quoque nigram damnavit Hippocrat. *in* 2. *lib. Prognoſt. c*) *text.* 29. Pingve itidem ſupernatans malum eſſe ait, *d*) quod conſumtionem ſignificet. Ego ſæpius nubeculam juxta ſuperficiem urinæ, circuli modo evectam, atque elatam in iis, qui phrenitici obierunt, vidi. Proinde hanc in acutis turbulentisque

Subrubrum.

Nigrum.

Urinarum ſuſpenſa quænam mala.

Suſpenſa in urinis clara quid præſagiunt.

Nigra, divulſa inæqualia mala.

Pinguia.

*) Pag. 40. lin. 36. *a*) Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1110.
b) Lib. 1. text. 4. 32. 37. *c*) Pag. 40. lin. 41.
d) Ibid. lin. 52.

que febribus esse pernicialem cognovi. Quare ubi contenta, quæ secundum naturam se habent, fuerint ad superficiem urinæ multo spiritu evecta, pravum in capite, neque exiguum affectum prænuntiant. His addimus, urinas in non recordantibus & insciis ægrotis mictas, de quibus *in* 1. *Prorrhet. a*) hæc leguntur: *Urinæ excretio in non recordantibus, pernicioſa.* Denotat namque, teste Galeno, periisse naturalium functionum intellectum. Hocque aut cerebro læso, ægrotis quippe delirantibus, fit, aut exstincta naturali facultate. Unum restat admonendum, quippe urinas in multis exitiosissimis febribus mingi substantia, colore, atque contentis, recte valentium urinis similes, hasque optimas ignaris Medicis videri, Medicosque maxime decipere. Quæ tamen in iis mortem portendunt inevitabilem; quod nobis indicio sint, bilem, qua colorantur urinæ, aut cerebrum, aut aliquod aliud viscus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summe exitiosum esse in phreniticis, ac vel etiam in pleuriticis, peripneumonicisque, Medici observant: nihil enim, ut proxime dicemus, in pleuriticis est pernicioſius, quam in ipsis sputa non excerni, & quæ excernuntur, flavum colorem non habere permixtum.

Urinæ recte valentium quare sæpe exitiales.

CAP. XVI.

De prædictione ex sputis, & primo quid sit sputum, quas partes læsas denotet; differentiæ & causæ.

Etsi quicquid per os non vomitione rejicitur, sputum Medici appellent, quippe, screatu, simplici spuitione, atque tussi; nihilominus illud sputum proprie magis dicunt, quod tussi excernitur, de quo, quod ad nostrum institutum maxime faciat, nimirum ad judicandam prognosim, in præsentia accuratius itidem scribemus. Hoc vero, quippe tussi excretum, excrementum est pituitosum mu-co-

Sputum quid?

Quas partes læsas denotat.

a) Text. 29.

coſum, modo ſimplex exeat, minimeque aliis humoribus mixtum, quod ex cerebro in pulmones deſtillavit. Aliquando tamen bilioſa, aut purulenta mera rejiciuntur, quæ peſſimarum paſſionum ſunt effectus. Hæc inquam per tuſſim excreta, ſputa, ut diximus, vocata nobis, Galen. Auctore, indicia ſunt affectionum tum pulmonum, tum thoracis, tum aſperæ arteriæ, tum gutturis, atque, ut in ſumma dicam, reſpirationi ſubſervientium inſtrumentorum omnium. Differunt vero inter ſe ſubſtantia, figura, colore, quantitate, ſimplicitate, & miſtione, odore, ſapore, ſcreationis facilitate, atque allevatione, aut auctione doloris, atque tuſſis. Subſtantia enim tenuia ſunt, craſſa, viſcida, & viſciditatis expertia. Figura plana, æqualia, rotunda, ſpumoſa, cruenta ac purulenta. Colore alba, pallida, flava, rufa, rubra, viridia, livida, nigra & quædam verſicolora. Quantitate vero multa, pauca, & nulla. Simplicitate, ac miſtione, ſimplicia *mera* vocata, atque miſta. Odore, ægreolentia, & quæ non male olent. Saporibus, inſipida, dulcia, ſalſa, amara, & acria. Facilitate exſcreationis, & difficultate, quæ facile tuſſi rejiciuntur, quæ difficulter, & quæ nullo modo. Quæ dolorem & tuſſim ſedant, quæ augent: ac demum concocta, cruda, atque maligna. Sputorum differentiæ.

Horum omnium cauſſæ ſunt dignoſcendæ, & primo tenuium liquidorum. Quæ (Galeno Auctore *in libro ſexto Epidemior.*) fiunt a calore debili cerebri, aquoſum excrementum minime coctum facientis, quod neque in pulmonibus, defectu multi caloris craſſeſcit. Hoc ipſum in pleuriticis principium eſſe coctionis ſtatuit. Veluti craſſum ſputum perfectæ coctionis eſt nota. Matureſcentia enim ſputa e tenuibus, ſeu liquidis, craſſeſcunt. Viſcida mediocriter fiunt ſputa, cum liquida percoquuntur. Quæ vero valide viſcida exſiſtunt, indicant intenſum calorem, humidum reſolventem, qua ratione pituita, calore eximio agitata, craſſeſcit, atque lenta evadit. Hæc in pleuriticis & pulmoniis peſſima ſunt; vix enim, quia tam firmiter Cauſſæ. Sputa tenuia liquida unde. Viſcida unde.

partibus adhæreſcunt, projici poſſunt, ſæpeque leves pulmonnm arterias obſtruendo ſuffocant. Quod *Antipatro* Medico Romano contigiſſe Galen. *in lib.* 4. *de affect. cap.* 6. memoriæ prodidit. In pleuriticis, pulmoniis, ac vel etiam in aſthmaticis, quod projici non poſſit, ſtertorem ac ebullitionem inducit, ſæpeque ſuffocat, aut empyema facit. Dilutior vero pituita, expers lentoris, debilis caloris, humidum tenue non abſumentis, eſt nota. Plana & æqualia tum unius ſimplicisque eſſentiæ pituitam, tum æque calore agitatam denotant: contra inæqualia varieque figurata. Spumoſa, diu ſpumam conſervantia, quæ a pituitoſa viſcidaque ſubſtantia, caloreque multo agitante, fiunt; quod valde ſpumans merito Galen. *in libro de totius morbi tempor.* damnavit. Fiunt vero etiam hæc ſputa flatulento ſpiritu pituitæ, vel alio humore mixto, qualia ex pulmonibus, plurimo aëre excrementis permiſto, fiunt. Qua ratione *Paulus* ſcribit e gutture ſpumoſum, propter commercium reſpirationis, ſæpius ſputum rejici. In pleuriticis, & peripneumonicis non e flatu, ſed collecto igneo calore, in partibus affectis, excrementa ſpumoſa extuſſiuntur. In quibus ſi ſangvis ſpumoſus appareat, pulmonis ſubſtantia læſa, uti docuit Galen. indicatur. Quinimo neceſſario ſangvinis ſputum ſpumoſum, ſubſtantiam pulmonis ulceratam, *ex libro quinto Aphoriſmorum a*) Hippocrat. denotare conſtat. Rotunda vero, quæ tuſſi excernuntur, fieri ab humore craſſo, & tenaci, in fibris pulmonis collecto, atque a calore inſigni, Galen. *in libro* 6. *Epidemiorum* tradidit. Addimus formam rotundam, quod glutinoſus humor, in aſpera arteria contentus, eandem cum illo formam acquirit; ſiquidem ipſa globoſa eſt, & cavitate interiore in orbem circumducta. Hæcque in quibusdam, febre vacantibus, vidi, qui per valde longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur, attamen iſti omnes poſtea phthiſici contabuerunt. Hæc Hippocrates *b*) deliri-

Plana & æqualia.

Inæqualia, variaque figurata, ſpumoſa.

Rotunda.

um

a) Aphoriſm. 13. Sect. 6. text. 21.

b) Lib. 6. Epidem. Sect. 3. text. 27. &

um demonſtrare docuit, forte ex caliditate, quam notant, caput replente, ut Galen. *in* 4. *de loc. affect. cap.* 8. expreſſit, at nunquam per ſe ſola delirium poſſe prænuntiare. His ſunt proxima, quæ grandinis granis ſimilia ſpectantur: hæc ipſa Gal. in quodam vidit, qui, quin phthyſicus contabuerit, effugere non potuit. Cruenta autem fieri a ſangvine exeunte, aut venis apertis, *Anaſtomoſin* Græci dicunt; quod ſi ita effluat, nullus dolor aderit, nulla inflammatio, nulla febris, eſtque ſangvis aquoſus & tenuis, multus ex magnis, paucus ex paucis promanans venis; aut eroſis, (*Diabroſin* & *Anabroſin* appellant) quem affectum notant, tuſſis moleſta absque cauſſa manifeſta, ſangvis principio paucus, & non niſi per intervalla exiens, aliquando copioſus, ubi inſignis fuerit eroſio, & magnorum vaſorum præcedunt deſtillationes; aut demum venis itidem ruptis, quem etiam affectum vocant *Peririxim.* Cujus notæ ſunt, dolor, & præſertim, ſi ex thorace & ex pulmone, juxta membranam, ſangvis copioſus, cauſſæ ruptionis antegreſſæ, veluti eſt humorum abundantia, vehemens motus, clamor, caſus, ictus & alia ſimilia. Itaque ſputa cruenta fiunt a ſangvine, ut dictum eſt, aut venis apertis, aut exeſis, aut denique ruptis. In pleuriticis vero hæc ſputa rejiciuntur, cum natura præſertim materiam aggreditur; hanc etenim paulatim attenuat, proinde laxatis viis, ex quibus vapor exhalat, tenuior pars, & vicina vapori, per raritatem pororum elabitur in interna & vicina ſpacia, ex quibus, tuſſi ſublata, & ſputo excluſo, initium coctionis præmonſtratur: ſunt vero pituitæ miſta; proinde has mitiſſimas pleuritides, Galenus *in* 6. *Epidem. comment.* 3. eſſe ſtatuit. Valde cruenta vero ſputa in iis Auctor Coacor. præſag. *a*) *in* 5. *præſag. ſect.* 2. *text.* 33. maxime damnavit, quod veluti ſincerus ſangvis exeat, atque aliud vitium denotet; aut enim vaſorum quorundam Διαβρώσις, a bile acri, & erodente, quæ ſangvinem attenuat, & venas aperit, ſignificatur; aut ῥῆξις, id eſt ruptura a ve-

Grandinis granis ſimilia.

Cruenta.

a) Text. 390.

hementiori thoracis compreſſione, quæ nihil ex phlegmone foras excludere poterat. Purulenta vero ſputa a ſanguinis ſputo phthiſin indicare futuram, Hippoc. *in lib. 7. Aphoriſm.* 15. tradidit: at in pleuriticis, & peripneumonicis ſuppurationem, & empyema, a qua tabes: cum enim materia quatuordecim diebus non repurgatur, aut ægrotos ſuffocando interimit, aut putreſcit magis, & in pus convertitur: cujus ſigna ſunt horror, vel de novo, aut auctior, febris vehementior, & gravitas, ſeu pondus; de hoc Hippoc. *in 2. lib. Aphoriſ.* 47. ita habet: *Circa puris generationem dolores ac febres contingunt, magis quam ubi jam eſt genitum.* Sed de purulentis ſputis poſterius etiam nos accuratius. Nunc ad varios ſputorum colores. Alba itaque cernuntur ſputa, ubi id, quod excernitur, eſt pituitoſum, aut purulentum. In morbis pituitoſis utilia ſunt, in bilioſis vero cum inutilia, tum mali indicii; quod nihil de materia, pleuritim faciente, educi præmonſtrent: de albis ex pure nuperrime ſermo eſt habitus. Flava vero, pallida, nigra, e bile flava, pallida, ac nigra reſudante fieri, Galenus *in lib. 6. Epidem. comment. 4. text. 4.* notavit. Quos ſputorum colores hiſce verbis *in lib. 2. de loc. affect. cap. 9.* eſt complexus; ſcribit enim *cap. 9. Quippe jam oſtendimus omnem inflammationem ex affluente fieri ſangvine. Quapropter ſi bilioſus fuerit ſangvis, flavum aut pallidum erit ſputum; ſi pituitoſus & ſpumans, candidum; ſi melancholicus, aut nigrum, aut lividum; ſi nihil horum ſanguinem infecerit, rubrum. Quin etiam in pleuritide ſæpe numero magis bilioſum, in peripneumonia vero magis pituitoſum.* Verſicolora multorum affectuum (Galen. auctore) ſunt indicia, proinde morbum difficilem præmonſtrant. Multa multitudinem humorum, quæ ſi facile excernantur, ſintque alba, craſſa, concoctum eſſe phlegmonem, ac ſuperatum; ſi vero purulenta, & in ipſis pus ſit album, leve, æquale, non fœtens, denotant, plegmonem ſuppuratum per puris excretionem finitum iri; ſi bilioſa, viridia, livida, nigra, morbum eruditiſſimum & valde malignum, &

Sputa purulenta unde.

Alba.

Flava, pallida, nigra.

Verſicolora.

Multa.

Bilioſa, viridia, livida, nigra.

vix

vix a natura debellandum. Pauca, etsi concocta, non pro ratione morbi, inutilia sunt: quo merito in peripneumonia ab ipsis timendum, Auctor *Coacorum præsagiorum a)* nos docuit. Qualia fuere in *uxore Euxenii* ab Hippocrate *in 7. Epidem. b) text. 46.* observata. Nihil vero excerni in pleuriticis ac pulmoniis, summe est periculosum, ubi potissimum non principio morbi, sed postea quoque sputum omnino non appareat. Nihil omnino exspuere idem in pleuriticis significare, quod in aliis febribus urinæ aquosæ, quippe summam morbi cruditatem, Galenus *in primo libro de Crisibus cap. 18.* docuit. Quo inflammationem seu phlegmonem, concoctu difficilem, ac diuturnam præmonstrari *in primo Aphorism. 12.* meminit: & *in libro de constitut. art. medend. cap. 16.* ait, nihil exspuere esse perniciosum; partim quod significet fluxionem phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea unica universa interius contenta corrumpantur. Hinc Auctor *Coacorum præsagiorum c)* siccas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, merito fecit periculosissimas; & Galen. *in libro 2. de Crisib. cap. 20.* ait: *Nam cum passio exquisite angusta fuerit, & veluti alligans in seipsum universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui ἀπτυστοι, id est, sine sputo nominantur:* & in libro *de totius morbi tempor. cap. 16.* nihil omnino exspuere cum ingenti dolore & spirandi difficultate, esse exitiale, statuit. Non minus malum esse, sputum, in iisdem malis, citra rationem, supprimi, Galenus itidem *in libro de Constitut. Art. Medend.* notavit; hoc fieri, aut propter humoris lentorem, & crassitudinem, aut membranæ pulmonem continentis laxitatem, aut denique propter facultatis in ægro debilitatem, *in 2. Prognost.* Galenus expressit. De his Auctor *Prorrheticorum d) in lib. 3. comment. 6. text. 5. Lateris dolor ex sputis biliosis si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Galenus *in comment.* ait:

Sputa pauca quid notant.

Nulla in Pleuriticis quid notant.

Suppressa.

a) Text. 416. b) Pag. 1224. text. 58. c) Text. 381.
d) Lib. 1. text. 97.

ait: *Hoc non perpetuo fieri, ſed tantummodo, cum bilioſi humoris ad caput ipſum fuerit tranſitus.* In tabidis & ſuppuratis nihil pejus, quam ſputi ſuppreſſio; in his phthiſin, aut mortem, atque in illis exitium ſignificat. Galen. *in lib. 7. Aphoriſm. 16.* ait, tamdiu tabidos extenuatos vivere, quamdiu per tuſſim pulmonem expurgare poſſint, atque ubi intus pus remanet, ob reſpirationis obſtructas vias, ſubito ægros ſuffocari; quod Hippocrates *in 7. Aphoriſm. 16.* ita expreſſit: *A puris ſputo phthiſis, cum vero ſputum retinetur, moriuntur.* Exſcreatio itidem, quæ non repurgatur, nec projicit ipſam pulmo, ſed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture, multitudinem & lentorem, atque facultatis imbecillitatem præmonſtrat; ſed de hoc poſtea accuratius ſcribemus. In pleuriticis, peripneumonicis, empyis, atque tabidis, facile ægrotos ac cito exſpuere, optimum eſt, ut docuit Galenus *in libro de Conſtitut. Art. Medend.* In pleuriticis, & peripneumonicis, naturam cœpiſſe concoquere, ſputaque prava qualitate carere, nobis oſtenditur; in ſuppuratis ſperatur pus poſſe ita repurgari, ut ad tabem ægroti non abducantur. De iis ſputis Hippocrates *in 2. Prognoſt. a) text. 43.* dixit: *Screatio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem & coſtas, cito prompteque ſcreëtur, neceſſe eſt.* Hoc enim oſtendit cum vitalis facultatis robur, tum animalis in cerebro, & muſculos, qui naturæ inſerviunt, in efflatione, neque ductus obſtructione, aut preſſu impediri, neque materiam, aut ita lentam ex partibus eximi, aut ita craſſam, vel tenuem, ut rurſum attolli non poſſit. Sincera vero ſputa, *mera* quoque vocata, pituitoſis exceptis, fiunt, teſte Galeno *in libro de Humoribus,* quæ nulli aquoſæ humiditati ſunt permiſta, ubi præſertim calor flammeus omnem humiditatem conſumſerit; quo fit, ut intus incendium caloris eſſe denotent, atque morbum difficillimum, quod illa ſputa ſint maligna, vixque rejici queant. Hippocrates *in ſecundo Prognoſticorum b) text. flava ſincera* damnavit, ſed omnium ma-

In tabidis & ſuppuratis.

Sputa Pleuriticis mala.

Quænam bona.

a) Pag. 41. lin. 13. b) Pag. 41. lin. 19. & ſeq.

maxime *nigra.* Contra mista aquoso humido apparent, ubi noc ipsum haud calore febrili absumitur, aut plurimum pituitosi humoris abundaverit. Mista quoque apparent aliis humoribus, quæ *varia* vocari diximus, atque his multo pejora; quippe quod multiplicem affectum significent. Fœtida itidem, quod graviter olent, insignem humoris facientis putredinem denotant. Qua ratione Galen. *in libro de totius morbi temporibus cap. 6.* sputum impense fœtidum in pleuriticis, & peripneumonicis maxime damnavit, & Hippoc. *a*) ad mortem deducere ait suppuratos. Insipida sputa cruda pituita facit; concocta dulcia, itemque cruenta, & pituita sangvini permista. Salsa redditur pituita, cum a calore nimium agitata & assata, tum, ut Arabibus visum est, aut retorridis vaporibus, aut bilioſis humoribus mista. Acria sunt & amara ex flava, rufſa, & æruginosa bile: acida ex humore melancholico. Quæ dolorem levant, optima censentur, quod probam notent humorum vacuationem, juxta illud Hippoc. *b*) *si qualia purgari oportet, purgentur, confert.* Qua ratione Hippocrates *in Aphorismis c*) dixit: *Somnus delirium solvens, bonum. Contra malum.* Idemque in doloribus lateris, ac pulmonum fit, & ubi sputa dolores non allevant, inutilia habentur, pejoraque, ipsum dolorem augescentia. Hæc si cum dolore pravam etiam qualitatem habeant, mortem; illa quippe per se ipsa non prava, tamen dolorem non allevantia, suppurationem præmonstrant. De his Hippoc. *in 2. Prognost. d*) *text. 52. Quicunque autem dolores ex his sedibus non desinunt, neque screationum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque venæ incisionibus, & medicamentis, & victus rationibus, in suppurationem verti, sciendum est.* De illis quippe dolorem non sedantibus: *e*) *Omnes autem exscreationes malæ sunt, quæ non sedant dolorem; pessimæ vero*

Insipida unde salsa.

Acria & amara dolorem levantia.

Dolorem non allevantia.

Optima.

a) Coac. præsag. text. 406. 409. *b*) Lib. 1. Aphor. 25. *c*) Lib. 2. Aphor. 2. *d*) Pag. 41. lin. 35. *e*) Ibid. lin. 33.

vero nigræ, ut descriptum est; quæ vero sedant dolorem, meliores sunt. Eodem quoque modo sputa, quæ tussim iedant, optima sunt; quoniam humorem, inflammationem atque tussim facientem, commode purgari significant: contra, quæ multam tussim concitant; namque aut vitio materiæ, quæ cunctatur in pulmonibus, aut instrumentorum, aut facultatis infirmitate, ipse humor, admodum crassus, magna difficultate attollitur, & in angustiis quibusdam sic intercluditur, ut quosdam suffocet; & admodum viscidus a partibus, quibus adhæresci, eximi non potest, ac sæpe sublatus intra pulmonis fistulas, glutinis modo hærens, detinetur; tenuis denique, circa spiritum diffluens, ægre exspuitur. Atque hisce omnibus multa tussis excitatur, quam tollunt, atque compescunt, quæ moderate crassa, non admodum viscida, neque tenuia. Hippocrat. propterea sputa tussim multam concitantia *in Prognosticis a*) maxime damnavit. Concocta demum sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis, alba, levia, non admodum, ut Galen. *in* 2. *Prognost. text.* 45. docet, tenuia, vel crassa, quæque facile exspuunt, æqualisque consistentiæ. Hæc fiunt natura vincente morbum. In suppuratis vero, *Hippocrate Auctore, b*) quod est, album, purum atque fœtoris expers. In *Prognosticis, c*) quoque sputum, cui sit permista flava bilis, maxime in pleuriticis commendavit, utpote quod denotat, plurimum materiæ facientis inflammationem recte purgari. Contra tenue, aut nimis crassum, vel viscidum, vel tenue, crudum est, nondum naturam quicquam concoxisse explicans. Maligna vero sunt, sincera flava, ruffa, viridia, livida, nigra, versicolora, impense fœtida, dolorem augescentia, atque tussim, cum difficillima respiratione. Atque hæc de diversorum sputorum causis: nunc ad sputa salutaria, quæ speciatim salutem denotant, descendimus.

Mala.

Sputa bona in pleuriticis.

In suppuratis.

Maligna quænam.

CAP.

a) Pag. 14. lin. 18. b) Progn. p. 42. lin. 45. c) Pag. 41. lin. 15.

CAP. XVII.

De ſputis bonis, ſalutem prædicentibus.

De bonis ſputis, ſalutem denotantibus, agentes, primo hæc qualia in & absque febre, tuſſi, reſpiratione difficili, aut dolore vexatis, ſpectari debeant, dicemus: ſecundo in pleuriticis, & peripneumonicis: atque tertio in ſuppuratis. Itaque in affectibus thoracis, absque inflammatione & febre, optima ſunt ſputa alba, levia, æqualia, modice craſſa, parum viſcida, æqualia, nullo colore pravo infecta, quippe flavo, aut pallido, aut ruſſo, aut viridi, aut livido, aut nigro. Quemadmodum colore tincta, & præſertim flavo, Galen. *in libro quarto de locis affectis cap.* 8. maxime damnavit, de quibus in ſequenti capite nos accuratius. Bona itidem ſunt, quæ facile excernuntur, absque multa tuſſi, & quæ & ipſam, & difficilem reſpirationem ſedant. In pleuriticis vero, & peripneumonicis ſputa ſalutaria exſiſtunt, quæ recte valentium non diſſimilia apparent, teſte Galeno *in primo libro de Criſibus cap.* 7. neque enim fieri poteſt, ut pectoris pulmonumque partibus maxime læſis, ſputa recte valentium ſimilia excernantur, ſed quinimo ipſa diſſimilia fieri, eſt neceſſarium. At quæ ſimilia ſunt recte valentium ſputis, non niſi in ſtatu morbi exſcreantur, quo tempore morbus perfecte eſt concoctus. Hinc *Galenus in primo Aphoriſm.* 12. dixit, ſputa concocta eſſe alba, levia, æqualia, non admodum vel tenuia, vel craſſa, quæque promte facileque excernuntur. Et idem *in libro ſexto Epidem. text.* 44. dixit, in pleuriticis, & in Peripneumonicis, in principio ægrotos, ſi ſalutari morbo laborent, aliquid exſpuere, atque hoc coctionis principium propterea indicare, quod ſi tenue exſpuant, mediocrem concoctionem, & craſſum, perfectam; & *in Aphoriſm.* 1. ait: in iis affectibus ægrotos nihil exſpuere, morbum ſignificare crudiſſimum; coctionis principium, aliquid exſpuere, tenue tamen; quod ubi craſſius evaſerit,

Sputa quænam bona.

In Pleuriticis & Peripneumonicis.

majorem coctionem; & ubi craſſum, ut dictum eſt, album, læve, æquale, facile exſcreatur, perfectam coctionem præmonſtrare. Quare optimum erit ſputum album, uti dictum eſt, leve, æquale, facile eductu. Cujusmodi in *Anaxione* Hippoc. *a*) vidit die vigeſima ſeptima. Quod forte non videtur omnino verum, ſi Hippocrat. *in ſeptimo libro Prognoſtic. b*) *text.* 50. verum ſcripſit, dicens: *Permiſta appareat flava bilis admodum ſcreationi oportet:* & paulo poſt: *c*) *Screatio flava non multo permiſta ſangvine, in pulmonis morbo, ſi in initio excernatur, ſalutaris admodum eſt.* Qua etiam ratione Auctor *Coacorum præſagiorum d*) ſcripſit: *In doloribus pleuriticorum utile eſſe, ſputum colorari,* & *e*) *in omni pleuritide & peripneumonia optimum eſſe, ſputum facile citoque excerni, miſtum flavo ſputo:* ex quo non modo ſputa alba, bona erunt, ſed flava, cruenta, pallidaque exſcreationi permiſta. Hoc quidem veriſſimum eſt, attamen non in ſtatu, ſed in principio vel in augmento; quod nulla alia ratione fit, quam quod hæc ſputa inflammationem ex bile flava, ac ſangvine fieri præmonſtrent, quæ ceteris aliis, ex aliis humoribus concitatis, minus periculoſa, ut Galenus oſtendit, exſiſtit, atque etiam, quoniam humoris, inflammationem facientis, aliquid evacuari denotent. Hæc itaque ſputa in principio, & in augmento morbi educta, haud erunt inutilia. Quæ ſi tardius, ut ait Hippocrat. *f*) talia excernantur, minus tuta exſiſtunt; quia & morbum tardius coquendum denotant, & longitudinem morbi, nunquam periculo vacantem, præſagiunt. Non ſunt tamen lethalia, ſed longum modo morbum præmonſtrantia, non inutilia, uti dictum eſt, quod aliquid humoris, facientis inflammationem, purgari ſignificent, atque etiam inflammationem non eſſe malignam, ſed faciliorem, ac ſecuriorem, quam quæ ex aliis fiunt humoribus. Quo fit, ut neque viridia, neque

a) Lib. 3. Epidem. Ægrot. 8. pag. 1104. *b*) Pag. 141. lin. 15.
c) Ibidem lin. 29. *d*) Text. 386. *e*) Text. 390.
f) Coac. Præſag. text. 385. & 390.

neque nigra, neque verſicolora, bona ſint: ſiquidem a pravioribus ſuccis inflammationem eſſe concitatam notent, ac proinde flavis & cruentis viridia, & nigra ſputa ſint praviora. Bona itidem ſunt ſputa, ſi, præter nuper dictas notas, hoc etiam habuerint, ut facile prompteque educantur. Quod Hippocrates *in ſecundo Prognoſticorum* a) *text.* 45. ita meminit: *Screatio in omnibus doloribus, qui ſunt circa pulmonem & coſtas, cito prompteque ſcreëtur, neceſſe eſt;* cito vero exſpuitur, ſi intra tertium diem aut quartum appareat, quod ſi bonum ſit, morbum cum brevem tum ſalutarem oſtendit, teſte Galen. *libro Aphoriſmorum:* tum *in primo libro de Criſibus comment.* 3. *text.* 18. tum *in* 6. *Epidemiorum comment.* 3. *text.* 79. Multum vero & concoctum in die decretorio, optimum eſt, atque unum ex judicatoriis judicantibus dicitur, quod ſi dolorem tollat, tuſſim, atque febrem, alio opus non habebit ſigno, ut optimum ac criticum ſputum judicetur. De *Anaxione Epidemiorum*, b) *text.* 95. ait: *Decimo ſeptimo cœpit pauca concocta excernere, levatus eſt. Vigeſimo ſeptimo rediit febris, tuſſiit, multa excrevit concocta, in urina multa ſubſidebant alba, deſiit ſitire, dormivit.* Addamus optima itidem eſſe, una cum alia bona vacuatione conſpecta. In ſuppuratis eodem modo ex Hippocrate *in libro ſecundo Prognoſticorum:* c) *Sputum optimum eſt, album, leve, concolor, vacans pituita, absque labore & valida tuſſi eductum.* Sed addimus copioſum, quod febrem, ſitim, tuſſim, atque malam reſpirationem tollat: ſed de his paulo poſt accuratius agemus. Nunc tranſeamus ad ſputa exitialia.

In ſuppuratis.

a) Pag. 41. lin. 13. b) Lib. 3. Ægrot. 8. pag. 1104.
c) Pag. 42. lin. 49.

CAP. XVIII.

De malis ſputis, exitium prædicentibus.

Sputa pituitoſa mala.

Nunc ſputa mala, exitium præſagientia in iis, qui nullo morbo laborant, recenſeamus, a pituitoſis exordientes. Quorum quæ diu ex capite in pulmonem deſtillant, ſubſtantia admodum tenui, vel craſſa, viſcida, copioſa, figura rotunda, ſapore ſalſo aut acri, maxime ſuſpecta eſſe ſolent. Admodum tenuia tuſſim moleſtiſſimam concitant, & craſſa, obſtruendo vias reſpirationis, ſuffocationis periculum inducunt, idem & viſcida, diu pulmonis branchiis adhærendo. Quæ, ſi ſalſa aut acria ſint, arterias exedendo ad cruentum ſputum viam parant, & ab eo ad pus, atque tandem ad phthiſin. Rotunda ſputa, quæ a tenaci craſſaque pituita, & a multo calore fieri oſtendimus, perpetuo homines ad phthiſin maxime ſuſpectos reddunt. Galenus *in ſexto Epidem.* ſcribit, hæc in febre etiam vacantibus vidiſſe, qui etſi per valde longum temporis intervallum quicquam mali pati non videbantur, tamen iſtos omnes phthiſicos contabuiſſe; & *in quarto libro de locis affect. cap.* 8. quædam ſputa grandinis granis ſimilia ſe vidiſſe ſcripſit, qui, quin phthiſicus fieret, effugere non potuit. Bilioſa quoque ſputa maxime in ſuſpectis ad phthiſin a Galeno damnantur. Hæc vero colore aut flavo, aut pallido, aut ruffo, & ſapore, aut acri, aut amaro, nobis innoteſcunt. Coloribus iis hæc manifeſte deprehendimus, quod hi colores, præſertimque flavus, & pallidus bilem amaram, teſte Galeno *in libro ſecundo de locis affectis cap.* 10. denotent. Saporibus non ita certe: ſiquidem ob permiſtam pituitam ſapores iis hebeſcant, & obſcurentur. Unde Medici, alioquin eruditiſſimi, aliquando decipiuntur, quod bilioſum humorem intus in pulmone deliteſcentem non agnoſcant, quod ſputa, etſi flava, vel pallida, vel ruffa appareant, minime acria vel amara obſervent. In quibus tamen exeſis pulmo-

Bilioſa.

nibus

que inde tabes. De his Galenus *in libro quarto de locis affectis* ita habet: *Quidam humorem repente exſpuit liquidæ bili in colore perquam ſimilem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, at nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exſpuit, deinde levi ſuborta febricula tabeſcere incepit adeo, ut purulenta ſcrearet, poſtea tractu temporis, quatuor videlicet menſium, exiguum cum pure cruorem rejecit, atque ſic aucta febre magis conſumebatur, ac iterum atque iterum pus exſpuebat, adeo, ut magnam ſputi quantitatem redderet, quocirca magis increſcente febre, ac reſolutis viribus, eorum, qui tabe marceſcunt, exemplo, mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere modo ſex menſibus, ac alium quoque diutius laborantem, igitur qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, ſed tandem peſſime affici viſus eſt, alterum vero quum conſpiceremus, ei ſtatim ab initio cognito malo, præſenti medicamento ſuccurrere tentavimus, ac multo magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus, neque alius poſt eos, ſervari potuit. Quum enim morti jam proximi eſſent, pulmonis ipſius putres quasdam partes exſpuebant.* Ceterum mirum eſt, quamobrem, cum hæc ipſa ſputa nullam acredinem habeant, vel amarorem, poſſint pulmones inficere? Sed adhuc magis mirum videtur, cur fit, quod apparentibus ſputis pituitoſis, omni ſapore acri, amaro & ſalſo omnino vacantibus, pulmones inficiantur? Hoc vero fit, aut quod omnis bilioſus humor acris intus deliteſcat in pulmones, ipſorumque branchiis adhæreſcens, ipſos exedat, aut quod ipſa pituita putreſcendo acrimoniam acquirat, qua exedit, ac putrefacit pulmones. Qua ratione fortaſſe & aër phthiſico contagio infectus, quippe ſumme acris redditus, pulmones eorum, qui in eo habitant, inficit. Cur vero fit, quod ſputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro ac ſalſo ſapore vacantibus, homines ad tabem ducantur? Hoc vero fit, quod pituitoſi humoris miſtione in ipſis ſapor facilius, quam color

Pulmones inficientia, & unde.

oc-

occultetur & acerrimus summeque putridus humor, in pulmones delatus, eos exedat; vel dicetur, iisdem sputis flavis aut pallidis conspectis, vobis significari intus in pulmones collectum esse multum humorem bilioſum, quo pulmones putrefiunt, exeduntur, atque homines ad tabem provehuntur. Nigra quoque ac melancholica sputa, pessima esse, vel ex eo cognoscitur, quod Galenus *in libro de Constitut. Art. Med. cap.* 16. scripserit, pernicioſissimum esse melancholicum humorem præpollentem; tum quod & præditus ipse sit moribus pessimis, & maxime erodat, concoquaturque ægre, nec facile expurgetur; tum quod plurimæ sit caliditatis index, a qua assatus & genitus est. Ab iis sputis non raro cruenta succedunt, plus in recte valentibus, quam in pleuriticis timenda. Quod Hippocrat. intelligens *in quarto Aphorism.* 25. dixit: *Sangvis quidem supra qualiscunque, malum.* In iis sangvis tussi rejectus perpetuo timendus, etsi non perpetuo ipsum exitium sequatur; cum præsertim ex capite destillat, in faucesque irruens, tussi excernatur: quomodo ego post quartanam febrem sangvinem copioſissimum tussi rejeci, quæ excretio fuit crisis, me ab ea febre liberans. Ceterum, ubicunque non ex capite destillans, sed e pectore & pulmonibus promanat, phthoes periculum inducit, etsi Galen. *in libro quinto Meth. Med.* scripserit: *Matronam Romanam, & Juvenem a sputo sangvinis, atque alios omnes, qui primo se die ei curandos permiserunt, sanitati restituisse, &c. verum quotquot post aliquot dies tandem, vel dum phlegmone eos sic occupavit, ut urinam febricitantis instar jam haberent, horum nullum in totum fuisse persanatum.* Quare merito dixit Hippoc. *in* 7. *Aphorism.* 15. *A sangvinis sputo puris sputum malum;* & Galen. *Aphorism.* 7. ait, non omne sanguinis sputum esse malignum, sed illud, quod pus subsecutum est. Hoc enim phthoes accersitur. Quod merito Hippoc. expressit *a*) dicens: *A puris sputo phthisis.* Quare cruenta sputa e pectore ac pulmonibus educta, a quibus pus subsequatur, exitialia esse, nobis liquido constabit.

Nigra & melancholica.

a) Lib. 7. Aphor. 16.

Addi-

Addimus, perpetuo inutilia esse, ac malum portendere, qualiacumque copiosius excreta quicquam ægrotos non juvant, nec dolorem, nec tussim, nec respirationem difficilem allevantia: atque hæc in iis sputa exitialia erunt. In pleuriticis autem & peripneumonicis, admodum tenuia post principium, aut admodum crassa, aut viscida, aut spumosa, aut rotunda, multa, non juvantia, pauca, & nihil exspuere, & sputa evanescere ac supprimi, & frequentia, alba, flava, pallida, russa, viridia, æruginosa, porracea, fulva, livida, nigra, varia, fœtida, syncera, ægerrime educta, cum stertore quippe in gutture servientia, tussim, dolorem, malam respirationem non sedantia; atque omnium exitialissima, prava, quæ tussim, dolorem & malam respirationem, & febrem concitant, atque augent. Admodum tenuia, crassa & viscida, quod satis crudum morbum notent, si principio fiant, haud inutilia censentur, quod tractu temporis concoqui possint; sed postea, quippe post multos dies, apparentia, & si nihil coquant, pessima exsistunt; admodum vero spumantia eodem modo damnantur, potissimumque syncera, biliosa, russa, viridia, livida atque nigra. Hæc enim fieri a calore immodico, aut urente, aut colliquante, alias ostendimus. Albicantia vero non ita periculosa sunt, & a flatu pituita agitata spumescentia. Qua ratione e pulmonibus educta pituita ex plurimo aëre spumescit. Plerunque in peripneumonicis sangvis spumosus exspuitur. Auctor *Coacorum præsagiorum a) in 5. sect. 2. text. 67.* ait: *Spumosum sangvinem in dolore dextri hypochondrii ab hepate manantem exspui, lethalem esse.* Rotunda itidem sputa maxime damnantur, quod intus magnum calorem, quo humor siccatur, adesse denotent; quo fortasse caput replente, delirium plane significasse, Hippoc. *in sexto Epidemiorum b)* voluit. Hæc in lateris morbo Auctor *Coacorum præsagiorum c)* perniciem

Quæ non juvant.

Quænam in pleuriticis & peripneumonicis mala.

Admodum tenuia, crassa, & viscida.

Albicantia.

a) Text. 415. b) Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. text. 21.
c) Text. 319.

ciem significare voluit. Hippocrates rectius *in Prognosticis a*) dixit: *Sputa rotunda, candida, in pleuriticis esse inutilia.* Multa quoque sputa mala multum periculi minantur, si præsertim in die judicatorio appareant, nihilque ægros juvent. Sunt enim ex judicatoriis non judicantibus. Pauca itidem non minus damnantur, quod non sufficiant ad purgandum humorem, facientem phlegmonem, omniumque maxime, quæ & cruda sunt, & magno labore excernuntur. De his Hippocrates *in primo Epidemiorum: b*) *Tussiebant, ac pauca cocta coacta paulatim vix exscreabant. Quos vero violentissime urgebant, his minime concocta erant, sed perpetuo cruda spuebant.* In pleuriticis nihil minus mali portendit nihil exspuere; diximus enim crudissimum morbum significare: nam, ut scribit Galenus *in secundo de Crisibus cap.* 10. cum passio exquisite angusta fuerit, ac veluti alligans in seipsa universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui ἄπτυστοι, id est, sine sputo nominantur; & *in libro de Constitut. Art. Med.* ait, nihil omnium exspuere pernicioſissimum esse, partim quod significet, fluxionem in phlegmone quasi devinctam retineri, partim vero, quia ea universa, interius contenta, corrumpetur. Huncque morbum concoctu difficilem, & diuturnam fore eam inflammationem, præmonstrare, Galenus *in* 1. *in Aphoris.* 10. ostendit. Qua ratione Auctor *Coacorum præsagiorum c*) dixit, siccas pleuritites, in quibus nihil exspuitur, esse periculosissimas. In iisdem vero biliosum sputum, quod incœperat, evanescere absque ratione, delirium portendere, Auctor *Prorrheticorum d*) expressit; & supprimi, proximum exitium denotare, Galenus *in lib. de Constitut. Art. Med. cap.* 16. memoriæ mandavit. At phthisicos, ait Hippocrates *e*), eo usque vivere, quoad exspuant, atque ubi sputum retinetur, mori. Frequens sputum, at non tussi excretum, cum alio signo phrenitico, phre-

Multa.

Pauca.

Biliosa.

Frequentia.

a) Pag. 41. lin. 20. *b*) Sect. 1. pag. 940. sub lit. G.
c) Text. 381. *d*) Lib. 1. text. 97.
e) Lib. 7. Aphorism. 16.

phrenitim notare *in* 1. *Prorrh. text.* 6. notatum est; & paulo post *a*) hic Auctor in phreniticis frequentem screatum maxime damnavit; & merito sane, quod, ut Galenus expressit, cerebri male affecti, id est repleti, sit indicium: & postea *b*) hunc ipsum frequentem screatum cum refrigeratione, nigram vomitionem (quod est signum perniciosissimum) prænuntiare. Alba quoque, pituitosa, inutilia in morbis biliosis sunt, quod Hippocrates *in* 2. *Progn.* *c*) 46. ita expressit: *Candida vero, glutinosa ac rotunda, inutilia:* & merito sane, cum nihil humoris inflammationem facientis purgari, sit indicium. Quod sane in biliosis inflammationibus satis est pernicioſum. Abhinc plures annos *Bassani* & *Morosticæ,* pleuritides pestilentes, quæ quatuor & ad plus 7. diebus homines jugulabant, grassatæ sunt, in quibus, quæ per sputum excernebantur, erant pituitosa, alba. Quibus sane sputis quidam Medicus, parum tamen in Galeni doctrina versatus, perpetuo bene de iis sperabat. Qui facile decipiebatur, ignarus hæc sputa alba pituitosa indicio nobis fuisse, nihil humoris facientis inflammationem purgari, propterea & morbum crudissimum, & summe pernicioſum præmonstrari. Quod Hippocrates in *uxore Euxenii d*) pleuritica, quæ eo morbo obiit, observavit; ea enim per sputum pauca, candida, tenuiaque exspuit. Flava & pallida, nec non & cruenta, non admodum sputo permista, post principium si excerni incipiant, morbum concoctu difficilem, longum, atque hac de causa periculo minime vacantem, significant. Contra, quæ in principio apparent: morbum enim, solutu facilem, præmonstrare superius ostendimus. De his Hippocrat. *in* 2. *Prognost. e*) ita habet: *Si enim multo post ab initio doloris screatio flava, aut ruffa, deterior.* Quam paulo post *f*) expressit: *Septimo die tardiusve apparentem, minus tutum morbum*

Alba pituitosa.

Flava & pallida.

a) Text. 12. *b*) Text. 31. *c*) Pag. 41. lin. 20.
d) Lib. 7. Epidem. pag. 1224. text. 58. *e*) Pag. 41. lin. 16.
f) Ibid. lin. 32.

Pallida, ruffa, viridia, fulva, livida atque nigra.

bum præmonſtrare. Idem præſagiunt, pallida, ruffa, viridia, fulva, livida atque nigra. Viridia, æruginoſa, magnum caloris incendium, copiamque æruginoſæ bilis, præmonſtrant. Hippocrat. *in Prognoſt. a*) exſcreationem vehementer viridem maxime damnavit; & Galenus *in libro de tot. morbi temporibus*, ſputum vehementer fulvum, ſumme pernicioſum facit. Periculoſius eſt lividum, quod aut a modica atra bile, aut a caloris exſtinctione fiat. Quod merito Auctor *Coacorum præſagiorum b*) initio morbi conſpectum maxime damnandum credidit. Nigrum omnium eſt pernicioſiſſimum, cujus cauſſam diximus eſſe ex Gal. 1. *de Criſibus*, aut vehementem peraſſationem, aut refrigerationem, quippe exſtincto calore nativo. Merito itaque dixit Galen. magnum morbum ſignificare; & *in* 1. *de Criſibus* mortem ſignificare; & Auctor *Coacorum præſagior. c*) dixit: *Eos, qui nigra rejiciunt, pernicioſe ſe habere.* Hippoc. *in lib. de morbis d*) *text.* 45. ait, eos, qui cum ſaliva grumos nigros ſangvinis tuſſi rejiciunt, ſeptimo die mori. Non minus mala eſſe videntur colore varia, quod multiplices affectus ſubeſſe denotent. Quare Hippoc. hæc ſputa ſimul cum dolore acuto exitialia eſſe voluit. Syncera vero perpetuo damnantur; nam bona, ait, ſputa permiſta eſſe; contra mala, omnium maxime meraca, quod fiant omni humido ſeroſo a calore conſumto: flava itaque, ſincera, rufa, æruginoſa, ſulvida, livida, atque omnium maxime nigra, meraca, prava exſiſtunt; ut Hippocrat. *in* 2. *Prognoſt. e*) nobis tradidit. Hæc enim deſperatæ ſalutis morbum præmonſtrant. Fœtida etiam perpetuo in acutis morbis damnantur; quod præexcellentis putredinis nobis ſint argumentum. Graveolentiam in ſputis diſtinctim tabidos a non tabidis notare, Hippoc. *in Aphoriſm. f*) meminit, atque in ipſis iſtud eſſe lethale. Mala quoque diximus

Nigra.

Colore varia.

Sincera.

Fœtida.

a) Pag. 41. lin. 21. *b*) Text. 390. *c*) Text. 390. & 407. *d*) Lib. 3. lin. 35. & ſeq. pag. 492. *e*) Pag. 41. lin. 15. & ſeq. *f*) Lib. 5. Aphor. 11.

mus esse, quæ difficillime exscreantur. Quod Hippocrat. *in* 2. *Epid. a*) in multis vidit, de quibus dixit: *Tussiebant, & pauca cocta paulatim vix exscreabant.* Quæ itidem fervent in gutture, cerchnonque & stertorem inducunt, non minus prava exsistunt. De his Hippoc. *in* 2. *Prognost. b*) *text.* 48. *Mala etiam exscreatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non minus mala sunt, quæ nedum tussim tollunt, sed quinimo ipsam concitant, & augent, ut docet Hippoc. *in* 1. *Prognost. c*) *text.* 52. Qui non minus ibidem *d*) damnavit sputa, quæ dolorem non sedant. Non tamen hæc sufficient nobis ad prædictionem, nisi alia, ut docet Galen. accuratius spectemus. Eodem itidem modo mala sunt, quæ neque malam respirationem, neque tussim, neque febrem, etsi multa sint, tollunt; quæque vero in aliquo decretoriorum dierum erumpunt, ac ab ipsis ægroti in deterius abeunt, cum signo aliquo pravo, lethalia profecto exsistunt. Atque hæc sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis damnanda. Nunc eadem in suppuratis consideremus.

Quæ difficulter exscreantur.

Quæ non juvant.

CAP. XIX.

De prædictione in suppuratis.

Quicunque pus obtinent, ait Galenus *in* 2. *Prognost. in text.* 60. intus in corpore universo, sive contentum habeant in parte inflammatione affecta, sive etiam post eruptionem, nominare tales *empyos*, id est, purulentos seu suppuratos, licebit. Sed Medici assolent potissimum illos, qui in thorace ac pulmone talem habent affectionem, *empyos*, id est, purulentos nominare. Id vero pus post eruptio-

Empyemata vocantur

a) Sect. 1. pag. 940. sub lit. G. b) Pag. 41. lin. 24. c) Ibidem lin. 18. d) Ibid. lin. 33.

ptionem inter thoracem pulmonemque continetur, & nisi cito exscreetur, tabidi intereunt, febricitantes tenuiter quidem, at calore jugiter quodammodo in nocte crescente.

Empyema quid. Veteres in qualibet parte corporis puris collectionem *empyema* dicebant, suppurantiaque ob id medicamenta, alii *empyemata*, alii *diapyemata:* alii, cum in viscere pus collectum est: atque demum alii, ut dictum est, eos solos *empyos* esse volunt, quibus inter thoracem & pulmonem pus aggregatum est, nimirum in loco phlegmone obsesso, & ab eo pure, intra thoracem effuso, hujusmodi affectus

Unde. nascitur. Fit vero hujusmodi pus, ubi materia phlegmonis non repurgatur; intus enim contenta a calore in pus vertitur. Quod Hippocrates *in* 7. *Aphor.* 38. ita expressit: *Destillationes in ventrem superiorem ad suppurationem veniunt intra dies* 20. & clarius *in lib.* 5. *Aphorism.* 8. de pleuriticis: *Quicunque morbo laterali laborantes in* 14. *diebus non repurgantur, ii ad suppurationem vertuntur.* Ubi enim pleuriticorum dolores neque purgatione per supra, neque alvi dejectione, neque sangvinis vacuatione, neque victus ratione, neque aliis medicamentis finiuntur, suppurationem excitant, aut mortem suffocatione. Quod probe Galenus *in Prognost.* ita expressit: *Quicunque dolores circa thoracis ad pulmonis sedes non desinunt, adhibitis subsidiis, idque malum tantummodo habent, nec ullum aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos exspectabis.* Suppuratis itaque inflammationibus, ipsarumque humoribus in pus conversis, nisi per sputa repurgentur, rupta vomica pus in cavitatem thoracis & pulmonis effunditur, atque tunc vere ii *empyi* existunt. Quo pure aut suffocantur, aut liberantur, si probe spatio dierum quadraginta per tussim purgentur, quod hisce verbis Hippoc. *in* 5. *Aphoris.* 15. docuit: *Quicunque ex morbo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur;* & Galen. *in comment.* ait: *Nisi iis diebus per sputa pus totum expurgetur, putrescit, pulmonesque putrefactum exedit, atque ad tabem conducit,* quæ est totius corporis extenuatio propter

in-

insanabilia illa pulmonis ulcera, & macies cum debili febre conjuncta, quem affectum peculiariter Græci, maximeque Athenienses, ut Galen. meminit, *phthoen* appellabant, atque Hippoc. *phthisin*. His ad extrema redactis & deploratis accidit capillorum defluvium propter siccitatem, & alvi profluvium propter virtutis imbecillitatem, teste Galeno, atque sputa retinentur. Tamdiu enim extenuati vivunt, quamdiu extussire & per sputa pulmonem expurgare possunt; ubi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, atque ægri suffocantur. Sed ad suppuratos seu *empyos* redeamus, quorum prognosis ut illustretur, primo an pleuritici, vel peripneumonici, vel anginosi ad suppurationem inclinent, videndum erit; & postea quibus signis nobis innotescant; tertio, quando ruptio fiat; atque demum de iis, qui servantur, & quibus signis nos id deprehendimus, atque de iis, qui moriuntur, agemus. Quibus vero futuros purulentos speramus, Hippoc. in hunc modum docuit: *a*) *Quicunque dolor in his affligit sedibus, non desinens neque screationis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ incisione ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti, sciendum est.* Sed quia circa puris generationem, ut Hippoc. *in* 2. *Aphorism.* 47. docuit, dolores ac febres contingunt magis, quam ubi jam est genitum, necesse est, in suppurandis dolores ac febres augeri. Proinde de his ita habet: *b*) *Considerare autem oportet suppurationis initium fore, colligentes a die, quo primum homo febricitavit, aut quo rigor eum prehendit, & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur. Hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore suppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.* Galen. vero in commento dixit, indicia suppurationis esse pro dolore gravitatem seu pondus, rigorem seu horrorem, atque febrem, quæ multo quam ante vehementius affligat. Addit ultra gravitatis sensum, calorem in lateribus,

Empyicorum prognosis.

Purulenti unde futuri dignoscuntur.

Empyematis indicia.

a) Prognost. pag. 41. lin. 35. & seq. *b*) Ibidem pag. 42. lin. 12. & seq.

ribus, aut in altero tantum, ubi ſuppuratio tantum in altero latere fuerit. Quod ita docet: *a) Si vero ſuppuratio in altero latere tantummodo fuerit, vertere ac ediſcere convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius, quam alterum ſit, atque eo in incolume latus cubante inquirere oportet, num aliquod deſuper onus illi pendere videatur, ſi enim id fuerit, ſuppuratio in altero latere eſt, utrovis onus exiſtat.* Quare his ſignis ſuppuratos deprehendemus, quippe rigore vel horrore, qui fit, teſte Galeno, a puris acrimonia, partes inflammatione affectas infeſtante, febre, anteriori quæ vehementius affligat, atque pondere in lateribus, aut in altero tantum, ubi in uno tantum pus collectum eſt; addo calorem perceptum in utroque latere, aut in altero, ubi in uno tantum, ut dictum eſt, pus collectum eſt. Quod ſane pus ſi auctum multitudine, atque a natura concoctum erumpens, per tuſſim purgetur, ita *Empyi*, id eſt, ſuppurati ſervantur. Quod ſi nullo pacto rejiciatur, quod debilibus accidit, ſuffocati, aut tabidi moriuntur. Hinc Hippoc. *in* 2. *Prognoſt. b) text.* 6. ait: *Seniores potius interire quam juvenes:* quoniam, ut ait Galenus: *Imbecilles vires habent, & uti hi liberentur, magna vis requiritur, quæ per tuſſim ac ſputa expurgat; cum hi, qui ſervari debent, plurimum puris tuſſi purgare debeant.* Gal. *in* 5. *lib. de loc. affect. cap.* 3. quosdam empyos meminit ſanatos, qui puris quantitatem quindecim usque heminarum exſpuerunt. Quare, qui plurimum exſpuunt, liberantur: & hoc eſt, quod ait Hippoc. *in* 5. *lib. Aphor.* 15. *Quicunque ex morbo laterali fiunt empyi, id eſt, ſuppurati, ſi quadraginta diebus purgantur, a die, qua fit ruptio, liberantur.* Ubi vero non exſpuunt, aut ſuffocantur, quod accidit propter puris lentorem, & craſſitudinem, & membranæ pulmonem continentis denſitatem, atque ob facultatis debilitatem, quæ dignoſcuntur reſpiratione, in qua totus thorax attollitur, nullaque purgatione per ſputa apparente. Gal. *in*

a) Hippocrat. Prognoſt. pag. 42. lin. 19. & ſeq. *b*) Pag. 43. lin. 30.

in libr. 4. de loc. affect. cap. 7. ait: *Quibus ex ſuppuratis, ob puris copiam inter thoracem & pulmonem collectam, totus thorax in reſpiratione attollitur, fieri ob virium imbecillitatem, nequeuntibus ſuppuratis pus purgare.* Ubi vero non ſuffocantur, tabidi intereunt, ut ait Galen. febricitantes tenuiter quidem, ac calore jugiter quodammodo in nocte creſcente, quo non purgatum pus intus putreſcat, pulmones exedat, & ulceret. Quæ ulcera ſequi totius corporis extenuationem, & maciem, cum debili febre conjunctam, nuper ex Galen. oſtendimus, quem affectum Hippoc. phthiſin, & Græci olim Athenienſes *phthoen* appellarunt. Quibus vero notis iſti empyi, tabidi facti, dignoſcantur, Hippoc. *a*) hiſce verbis expreſſit: *Omnes autem purulentos agnoſci his indiciis convenit: Principio ſi febris non dimittit, ſed interdiu tenuior, noctu vehementior eſt; Si ſudores multi ſuperveniunt, ac tuſſiendi cupiditas eſt, nec quicquam tamen dignum commendatione exſpuunt, ſi oculi cavi redduntur, maxillæ vero ruborem trahunt, & ungves manuum curvantur, digiti vero potiſſimum ſummi caleſcunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt, ac puſtulæ circa corpus erumpunt.* Galen. *in comment.* ait, febres non dimittere, quod partes ipſæ corporis ſolidiores incaleſcunt: ex quo calor manet aſſiduæ febri ſubſimilis, perinde ut calx, debilis contingentibus; qui calor, quod hecticorum ſignum proprium creditur, quoties ægri eſitant ac bibunt, perinde ac in calce aqua perfuſa fit, calidior evadit. Quo fit, ut tangentes exterius ægrum multo calidiorem perſentiant. Sudores item continuos elici propter virium debilitatem, & quod diductum alimentum dejiciatur. Quin etiam tuſſiendi cupiditas, id eſt, voluntas prehendit, nec quicquam dignum commendatione exſpuunt, ob puris lentorem, & craſſitudinem, & continentis pulmonem membranæ denſitatem, tum etiam debilitatem in ægro facultatis. Oculi cavi propter exſiccationem redduntur, quod omnibus longis febribus eſt commune, rubent propter calorem in pul-

Empyi quomodo tabidi facti dignoſcuntur.

a) Prognoſt. pag. 42. lin. 25. & ſeq.

mone, & item tuſſedinem, quæ vultum caleſaciunt. Ungves curvantur, quia caro eos firmans conſumitur, & digitorum interiores ſummæ partes, quippe carnulentiores, calidiores apparent, quod calor hecticus ſolidiores occupet partes, & in iis plus apparet, ubi humor largior ineſt. Pedes intumeſcunt, inde caloris incipiente exſtinctione, quippe quod partes eæ ab origine longiſſime abſunt. Cibum non appetunt, appetendi facultate exſtincta, puſtulæque erumpunt in cute, derodente ſanie ex intimis ſedibus ad cutim effuſa. Atque hiſce ſignis *empyi* tabidi dignoſcuntur, quorum caſus ſunt exitiales, qui, quoad exſpuere, pusque contentum excernere poſſunt, Hippoc. Auctore, *a*) vivunt. Unum eſt, ad ſputa ipſorum attinens, ſcitu dignum, quod in ipſis quippe tabidis deſperatis, nihil concoctum obſervari, Gal. *in* 3. *Epid.* affirmavit; ſputum ceſſat, ac ſupprimitur; alvus humida; pedes intumeſcunt, & reliqua fiunt, quæ deſperatam ipſis ſalutem præmonſtrant.

Vomicæ ruptio intra quodnam temporis intervallum fit.

Primo itaque humor, faciens pleuritim aut pulmoniam, non purgatus, putreſcit, & in pus vertitur, mox erumpit, & tuſſi purgatur. Quod ſane determinato temporis intervallo multum collectum, & inter thoracem & pulmonem effuſum, foras erumpit, plerunque viginti diebus, & aliquando citius, & aliquando tardius. Quam rem & ſigna, quibus id agnoſcimus, Hippocr. *in* 2. *Prognoſt. b*) ita expreſſit: *Quæ vero citius ac tardius rumpuntur, talibus cognoſcantur ſignis oportet, ſi dolor inter initia exſtitit, & item difficultas ſpirandi, nec non tuſſis, atque etiam ſcreatio perſeveret, vigeſimo die exſpectari, aut etiam ante, eruptionem oportet; ſi vero continentior fuerit dolor, & alia omnia in his fuerint ex ratione, poſtea exſpectari oportet eruptionem, ſed præire neceſſe eſt & dolorem & ſpirandi difficultatem, & ſcreationem, antequam pus excernatur.* Quibus Galen. colligit ſigna futuræ vomicæ eruptionis eſſe hæc; quippe dolorem, ſpirandi difficultatem, tuſſedinem, & ſcreationem, quæ ſi continenter & vehementer affligant, celerem eruptionem ex-

a) Lib. 7. Aphor. 16. *b*) Pag. 42. lin. 38. & ſeq.

exſpectari oportebit, & ſi nec continentes, nec vehementes infeſtent, tardiorem. Ceterum neceſſe eſt, eroſo obvolvente pus corpore, ab acrimonia ejus, dolorem fieri, tuſſedinem, & exſcreationem, quia ſanies quædam tenuior obductum penetret corpus; ſpirent quoque difficulter necesse eſt, & propter univerſam corporis conditionem, ſed præcipue ob accedentem dolorem. Ratio vero hujuſce eruptionis in naturam moventem, atque in multitudinem puris, vel ejus pravam qualitatem, expultricem ad exſcreationem irritantem, refertur. Hæc eruptio fit ante tempus, quippe ante concoctionem puris, aut propter bilem ſynceram, ſputo non permiſtam, nec ad mediocritatem, naturæ convenientem, deductam, tunicam, pus continentem, erodentem; unde dolor, tuſſis, reſpiratio difficilis & exſcreatio eruptionem antecedunt: aut propter puris copiam, vel infeſtam putredinem, vel utrumque ſimul, expultricem movens. Quæ eruptio ſymptomatica eſt & non bona: & illa, quippe pure concocto, a natura fit critice, & bona, in qua pus album, purum, æquale & læve ſpectatur; in ea vero, quæ ante tempus fit, & ſymptomatica eſt, pus crudum, verſicolor, fœtidum, aut flavum, bile permiſtum, apparet. De hac eruptione Auctor Coac. præſag. *in* 5. *Coac. præſag. a) ſect.* 2. *text.* 35. ita habet: *Quibus vero cum bilioſo purulentum ſputum expurgatur, ſive pus ſeorſum exeat, ſive permiſtum bilioſo, ut plurimum mors accidit decimo quarto.* Sed his præmiſſis occaſio poſtulat, nos modo in ſuppuratis prædictionem aggredi: proinde in primo, de ſuppuratis, qui facta eruptione ſervantur, agimus. Hos hiſce ſignis innoteſcere nobis, Hippoc. *b*) docuit, quæ ita expreſſit: *Bona vero hæc ſunt, facile morbum ferre, bene ſpirare, dolore vindicatum eſſe, ſputum facile extuſſire, corpus æqualiter calidum videri, ac molle, ſiti non detineri, urinas, dejectiones, ſomnos, ſudores, ſingula intelligere bona, uti præſcriptum eſt, ſuccedere. Ita enim omnibus his evenientibus, homo haud ſane morietur:* &

Unde fit.

Quando ante tempus fit.

Vomicæ eruptionis ſymptomaticæ ſigna.

Criticæ.

Empyi quinam ſervantur.

a) Text. 392. *b*) Progn. pag. 41. lin. 47.

paulo post: *a*) *Hi vero potissimum supersunt, quos febris eodem die post eruptionem dimiserit, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, læve, concolorque est, ac vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optime quidem sic ac celerrime vindicantur; sin minus, qui ad hæc proxime accedunt.* *b*) Quod sputum Auctorem quoque *Coac. præs.* *c*) maxime damnasse nuper meminimus. *Uxor Meandri Cæci,* ut scribit Hipp. in *Epid.* *d*) *statim chlorum & purulentum* exspuit. *Filius Amphiphradis* *e*) primo *purulentum & pallidum,* & mox *viride.* *Ermoptolemusque* *f*) *pallidum:* & Hipp. *in Aphorism.* *g*) ait: *Si empyis, quum uruntur aut secantur, purum & album pus effluat, evadunt: si vero subcruentum fæculentumque & fœtidum, pereunt:* & hæc sufficiant in prædictione purulentorum, de quibus præsentem tractationem non inutiliter Medicinæ studiosi legent.

Quinam pereunt.

CAP.

a) Prognost. pag. 42. lin. 45. *b*) Rursum hic quædam omissa videntur, hoc forte modo supplenda. *Quantum vero ad illos, qui suppurati intereunt, hæc potissimum signa* Hippoc. in Prognost. pag. 41. lin. 53. *exhibuit, dicens:* Contra vero, morbum ægre ferre, spirationem magnam & densam esse, dolorem non sedari, sputum difficulter extussire, valde sitire, corpus a febre inæqualiter detineri, ventrem & latera vehementer calere, frontem vero, manus & pedes frigidos esse, urinas vero & dejectiones, & somnos, & sudores, singula, uti scriptum est, mala esse cognoscere. Si quid enim ex his sputo supervenerit, morietur æger, antequam ad 14. dies perveniat, aut 9. aut 11. die. *Et paulo post* pag. 42. lin. 53. Moriuntur vero, *scil. suppurati post ruptionem,* quos febris non dimiserit, aut ipsos dimisisse visa, si statim iterum accenditur, & siti quidem vexantur, cibos vero non appetunt, & alvus humida est, & pus chlorum, sive ex viridi pallidum, & lividum, aut pituitosum, & spumosum exspuunt. Si hæc omnia contigerint, moriuntur, *&c. lege porro:* Quod sputum &c.

c) Text. 390. *d*) Lib. 4. pag. 1121. text. 4. *e*) Lib. 7. Epidem. pag. 1215. text. 14. *f*) Ibid. text. 16. *g*) Lib. 7. Aphorism. 44.

CAP. XX.

Quid in morbis acutis Cerchon, vulgo ranticum, significet.

Solet sæpius in multis acutis morbis, & in omnibus quidem moribundis, quidam fervor, seu ebullitio in gutture observari, quod Græci κέρχων vel κέρχνον appellarunt, Latini fervorem seu ebullitionem in gutture, alii asperitatem rancidam circa asperam arteriam & fauces, vocant, & vulgus Medicorum *ranticum*, a rancido fortasse, nomine corrupto. Sed mea sententia hæc omnia non sunt synonima, siquidem aliud est rancidum, seu asperitas rancida, a gutturis fervore seu ebullitione, quam ranticum dicunt. Hanc enim Gal. *in lib. 3. Comm. de articulis* vocat κερχώδην, non κερχνώδην, a κέρχειν verbo, quod sonum notat, qui vel angustia loci, quo spiritus redditur, vel humoris multitudine accidit, & plerumque utroque concurrente, quem spiritum nonnulli δάσεα, id est, asperum appellant: illud rancidum, seu asperitatem rancidam, κερχνώδην vocat, qui affectus, *in 2. lib. de caus. symptom.* est exiguus ad tussiendum impetus, quem tamen non perpetuo tussis sequitur. Nam ea, quæ fauces exasperando tussim movent, Gal. *in 3. Comment. de articulis* nuperrime citato κερχνωδῆν vocat. Ceterum utcunque sit, hi duo affectus maxime similes existunt, quippe κέρχων & κέρχνων, id est, gutturis fervor, seu ebullitio in gutture, a sono ebullientis ac ferventis aquæ dicta, & asperitas rancida: apparet vero inter ipsos differentia aliqua, quippe quod fervore, seu ebullitione sonus & strepitus manifestius appareat; & in rancida asperitate, obscurius. His proximus est stertor, qui itidem est sonus similis, sed ambobus major, & manifestior. Plures hos affectus confundunt, differreque tantum loci varietate atque magnitudine putant, *stertorem* strepitum illum vocantes, qui in via subauditur & fit, quæ est inter palatum & nares, qualis est dormientiunt; in laringe, sive in capite, seu ostio asperæ arteriæ, gutture dicto, fervor & ebullitio κέρχων dicta; & in arteria ipsa κέρχνος, id est, asperitas ran-

Cerchon quid.

Gutturis fervor seu ebullitio.

Quid & unde.

Stertor.

cida ſecundum aliquos, & ſecundum alios, ſtridula ejusdem arteriæ aſperitas. In moribundis hic affectus Græcis etiam ῥέγχος dicitur, & vulgo Medicorum *ranticum*, quaſi rancidum ſpiritum ſive ſonum dixerint, qui affectus eſt veluti concertatio humoris & ſpiritus in aſperis arteriis.

Unde. Fiunt vero hi affectus, vel propter naturæ infirmitatem, utpote cum pulmo undique pure, vel humore plenus, quod Hippoc. *in* 2. *Prognoſt. a) text.* 48. expreſſit, dicens: *Mala etiam ſcreatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipſam pulmo, ſed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non expurgatur, nec ſputum projicit, aut ob humoris excernendi lentorem, quo aſperæ arteriæ adhæreſcens a ſpiritu agitatus fervorem ſeu ſtertorem facit, vel branchiorum obſtructionem, aut ob arteriæ & gutturis compreſſionem interceptione meatus, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture fervet. Hinc pectore anguſtos *ſtertoroſos, in lib.* 3. *de diſſec. reſp.* Galen. vocavit. Qui duas tantum cauſſas huic affectui aſſignavit, quippe loci, quo ſpiritus redditur, anguſtiam, vel humoris multitudinem, vel utrumque ſimul: ſed neceſſe eſt, ut virtutis impotentiam addamus, ob quam ῥέγχος fit in moribundis, quippe natura quicquam purgare non valente. Quibus colligamus non perpetuo hoc ſymptoma, quippe fervorem ſeu ebullitionem eſſe lethalem, ſed ubi, multitudine humoris natura oppreſſa, non poſſit pulmo exſcreare ſputum, aut ſpiritus via, arteria ſcilicet, graviter oppreſſa, qua ratione hiantes moribundi multi ſtertunt. Cujusmodi fuit obſervatum in *Menone*, de quo ait Hippocrat. *in* 7. *Epidem. b) text.* 8. *Arteria ſubſibilabat, cum ſtertore*: & *text.* 15. de *uxore Theodori*: *c) Arteriæ & pectoris ſtridula quædam aſperitas, ſtrepitus & fluctuatio puris*: & *d) text.* 19. de *uxore Polycratis*: *Intus circa arteriam & fauces ſibilus erat & Cerchnon*, id eſt, aſperitas, ut Valeſius vertit, ran-

Quando gutturis fervor ſeu ebullitio lethalis.

a) Pag. 41. lin. 23. *b*) Pag. 1220. text. 47. *c*) Ibid. p. 1216. text. 27. *d*) Ibid. p. 1211. text. 9.

rancida. *Ermoptolemus a*) peripneumonicus *decimo quarto pallidum exſcreabat & ſtertebat:* & *Anginoſa b*) itidem cum ſtertore, convulſa obiit: & in *filio Amphiphradis c*) pleuritico, in faucibus plerumque rancida aſperitas ſubſibilabat. In quibus omnibus illud ſymptoma partim ad naturæ impotentiam, partim ad multitudinem & lentorem puris ſeu humoris, fuerat referendum: eſt vero perpetuo malum, & non parum timendum, ſumme vero pernicioſum poſt morbi principium, prælangvidis viribus redditis; quod id prænonſtret, præ imbecillitate naturam quicquam non poſſe excernere & ſuffocari; cumque hoc ſymptomate aliquod aliud neceſſario una aderit exitiale ſignum. In principio vero ſæpius fit, ut præ copia nimia in gutture ferveat humor, vel præ lentore nimio materia arteriæ adhæreſcat, quo humore poſtea concocto, & per ſputum purgato, ceſſat Cerchos ſeu ebullitio. Cognoſcitur vero, quo una adſint alia ſigna bona, & nullum pernicioſum illuxerit, cujusmodi fuit in *Piſiſtrato* viſum. De quo Hippocrates *d*) ait: *Stertoroſum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente conſtabat, calor remiſit, ſimulque excretio, & ſtertor; evaſit.* Atque hæc de prædictione ex ſputis.

Quando non exitialis.

CAP. XXI.

De prædictione ab abſceſſibus.

Diximus in ſexto libro, quid ſit abſceſſus, differentiasque ac ſigna, quibus Medici futuros abſceſſus in morbis prænoſcunt. Nunc ab ipſis abſceſſibus, quomodo in acutis morbis cum ſalus tum exitium prænoſcatur, perſcrutemur, ſuppoſito illos nobis affuturos: quam rem prænoſci a morbo, qui non ſolvatur, & ab urina tenui & cruda, quam ægroti, ut docet Hippocrates *in* 2. *Prognoſt. e*) *text.* 24. longo tempore mingunt, atque a ſignis ſalutaribus,

Abſceſſus unde futuri dignoſcantur.

a) Ibid. p. 1215. text. 16. *b*) Ibid. text. 20. *c*) Ibid. text. 14.
d) Lib. 7. Epid. p. 1223. text. 56. *e*) P. 40. lin. 49.

ribus, Galenus *in libro ſecundo de Criſibus* ſtatuit. At a quibus ſane abſceſſibus noſtrum prædicendi inſtitutum proſequemur? Siquidem ibidem dixerimus, nomine abſceſſus, multos affectus ex Hippocratis doctrina intelligi.

Quid. Primo per abſceſſum intelligimus omnem humorum translationem ab una parte corporis in aliam, in qua translatione humores aut effluunt, aut decumbunt. Unde excretio & humoris decubitus dicitur abſceſſus. Hoc ipſo etiam nomine *abſceſſûs* mutationem morbi accepimus, ut quando angina in peripneumoniam mutatur, ſuppurationem, & quicquid in cutem erumpit a cauſſa interna. Aut quod magis proprie dicitur, per abſceſſum intelligimus humoris decubitum, qui tumorem facit. Nos vero hic per abſceſſus omnia intelligemus, quæ in cutem erumpunt, atque humoris decubitum cum tumore aut inflammatione. Sed age de bonis abſceſſibus, ſalutem denotantibus, agamus.

Abſceſſus boni. Boni itaque dicuntur, qui erumpunt cum ſignis coctionis, in die decretorio, in partibus a viſceribus, & a morbo longinquis, quique ſuapte natura boni ſint, & qui perſeverant, non diminuuntur, ac augentur, & demum qui ſuppurantur, & qui una cum bonis ſignis apparent, atque ægrotos juvant. Dictum eſt a nobis ſuperioribus libris, atque demonſtratum ex Hippocrate *in Epidemiis, a)* concoctiones celeritatem portendere judicii, ſecuritatemque ſalubrem, ac proinde coctionis ſigna nunquam male apparere: quo fit, ut ne dum abſceſſus omnes, ſed omnes vel etiam excretiones, concocto morbo apparentes, ſint laudandæ. Eo efficacius abſceſſus judicium præſagii confirmabunt, ſi in aliquo dierum decretoriorum eruperint. Quod eo certius præmonſtrabunt ſuapte natura boni, quippe qui laudabili ſubſtantia, figura, loco, colore, magnitudine atque copia erumpunt. Molles bonitate duris ab Hippocrate præferuntur. De iis, qui ſuapte natura commendantur, Hippocrates *in libro ſexto Epidem. b)* comm.

a) Lib. 1. Sect. 2. p. 948. lit. F. *b)* Sect. 1. text. 12. p. 1165.

comm. 1. *text.* 23. ita habet: *Tubercula foras extumescentia, & acuminata, in turbinemque gracilescentia, æquabiliter matureſcentia, non circum dura, declivia, & non bifida, meliora. Contraria vero, mala, & ſi quam plurimum contraria, peſſima:* & in Prognoſticis: *) *Quæcumque exterius vergent, optima ſunt, parva, quam maxime extrorſum ſpectantia, & in aciem turbinata: peſſima ſunt, quæ magna, lata, & minime in aciem turbinata: at quæ introrſum rumpuntur, optima quæ externas partes minime attingunt.* Acuta itidem latis bonitate prætulit. Ex loco itidem, qui ad exteriora feruntur, ab Hippocrate laudantur; de his *in* 6. *Aphoriſm.* 25. ait: *Eryſipelas ab interioribus ad exteriora verti, bonum.* Qua ratione in angina tumorem in collo optimum eſſe ſtatuit. *a*) Optimi itidem ſunt, qui in partibus remotis & ignobilibus concitantur. Qua ratione Hippocrates 37. *b*) dixit, omnes abſceſſus, qui ad crura fiunt, in pulmoniis vehementibus eſſe utiles; & Galenus ait: *Si quidem vera ſit ſententia* Hippocr. 2. *lib. Epidem. c*) *præſcripta de bonis abſceſſibus, ut optimi ſint, ſi maxime deorſum, & quam longiſſime ab ægrotatione, abſiſtant, magis vero ſi concoctione pariter fiant.* Colore etiam boni aut rubro, aut flavo, aut albo ſpectantur: magnitudine quidem etiam mediocri, ita ut neque pauciores, quam corpora purgare valeant, neque grandiores, quam ſuſtineri poſſint. Copia etiam copiæ humoris, morbum facientis, reſpondere debent; nam immoderatius apparentes non ſunt ſecuri, quod & aliquam internam partem vel principem, vel vitæ neceſſariam, obſideant. Qui cito matureſcunt, ac ſuppurantur, laudantur. De his forte Hippocrates *in* 2. *Prognoſt. d*) *text.* 64. *Quibuscunque abſceſſus fiunt ex pulmoniis morbis circa aures & ſuppurantur ad inferiora loca, & ad fiſtulam perveniunt, iſti evadunt.* Boni etiam ſunt, qui perſeverant, quod a facul-

*) Pag. 39. lin. 6. & ſeq.
a) Prognoſt. pag. 45. lin. 20.
b) Ibid. pag. 43. lin. 18.
c) Sect. 1. p. 1002. lit. B.
d) Pag. 43. lin. 4.

facultate robusta fit, atque augentur, atque, ut diximus, suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos morbo vel liberant, vel allevant, qui merito ita apparentes sunt ex judicatoriis judicantibus, quique, natura morbo prævalente, fiunt. Atque isti sunt abscessus salutares. Malos vero esse omnes abscessus, cum cruditatis signis apparentes, in diebus non decretoriis, suapte natura malos, in partibus proximis morbo, membrisque principibus, perseverantes, non suppurantes, pauciores, copiosiores, parviores, majores, qui statim exorti recurrunt, seu retrahuntur intus, atque avanescunt, cum malis signis nihil juvantes, atque lædentes. De iis, qui morbo crudo existente apparent, Galenus *in* 1. *Epidem.* ita habet: *Omnium, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, cruditas humorum, quod si quando natura per vim ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur. Alias a nobis demonstratum est, nullam excretionem, vel abscessum fidelem esse, quæ cum signis cruditatis apparet, etiamsi ad probam maturationem perveniat. Concoctiones celere judicium & securitatem promittunt. Sed ne nunc quidem caussæ febrium, quæ intra venas continentur, erant concoctæ. At parotides erant tamen maturæ, quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam. Nam posse fieri quapiam in parte privatim concoctionem, toto morbo non concocto.* Mali itidem sunt, qui decumbunt in diebus non decretoriis; hi nobis quidem indicio sunt, illum decubitum, sive excretionem humoris non fieri a natura salubriter agente, sed morbo acta, quippe aut humoris multitudine, aut prava qualitate, ante tempus irritata ad pugnam: quare mirum non est, si, perturbato ipsius naturali ordine, in diebus non decretoriis expellat. Eoque apertius mali abscessus dignoscentur, si suapte quoque naturâ mali exsistant, cujusmodi sunt, ex Hippocrate *in* 1. *Prognostic.* * *text.* 30. *Tuber-*

Abscessus mali.

* Pag. 38. sub finem.

Tubercula circum dura, bifida, inæqualia: & *in lib. 6. Epidemiorum, a) foras non extumescentia, non acuminata, neque in turbinem gracilescentia, non æqualiter matureſcentia, circumdura, non declivia, atque bifida.* Qui vero ex abſceſſibus malignitatem habent, cum febre continua omnes exitiales ſunt. Cujusmodi fuerunt in ea peſtilentia, quam Hippocrates *in lib. 3. Epidem. b) comm. 1. text. 13.* recenſuit; ſcribit enim ignes malignos multos interemiſſe, tubercula, carbunculos, fluxiones ad pudenda, Herpetes multos malignos in ea peſtilenti conſtitutione graſſatos fuiſſe, pluresque iis fuiſſe interemtos. Pauciores etiam abſceſſus, & majores damnantur, de quibus Hippocrates *in 1. Epidem. c) Comm. 3.* ait: *His ſuccedebant abſceſſus, aut majores, quam ut ferri poſſent, aut minores, quam ut prodeſſent quicquam:* & paulo poſt: *d) Papulæ parvæ, quæ non eſſent excernendis morbis:* & poſtea de *Sileno: e) Papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ parvæ, variis ſimiles permanebant, nec abſceſſum efficiebant.* Copioſiores etiam tutæ non ſunt, niſi ad purulentos abſceſſus deveniant; nam nimis copioſum humorem denotant, ex quo timor eſt, ut ne tantum cutis, ſed quin etiam pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex neceſſariis obſideatur. Qua ratione Auctor *Coacorum præſagiorum f)* merito dixit: *Quibus in febre continua puſtulæ toto corpore excitantur, lethale, niſi ſuperveniat purulentus abſceſſus.* In his enim, quorum corpora acuta febre vexata, undequaque abſceſſibus, aut parvis aut magnis ſcatent, periculum eſt, ne retrocedant, principemque vel vitæ neceſſariam aliquam partem, ut diximus, occupent, quod eſt exitioſum. Hujusmodi caſum Hippocr. *in Tymonactis puero* vidit, de quo *in 7. Epidem. g) text. 4.* ita habet: *Tymonactis puero, quaſi duorum menſium, exanthemata in cruribus,*

a) Sect. 1. text. 12. p. 1165. b) P. 1083. c) Sect. 2. p. 946. lit. G. d) Ibid. lit. H. e) Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. f) Text. 114. g) P. 1238. text. 114.

& in coxis, & lumbis, Hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his convulsiones & epileptica fiebant sine febre multis diebus, & mortuus est. Non minoris periculi sunt, tumores admodum rubentes, ac omnium maxime liventes, & nigricantes, quem pravum colorem in exanthematibus nec vel etiam mulierculæ ignorant; iis etenim valde rubentibus, liventibus, ac maxime nigris, merito de ægrotorum salute plurimum dubitandum putant. Hippocrates *in* 1. *Epidem. a) Comm.* 1. *text.* 38. in ea pestilenti constitutione ait, grassatos fuisse *tumores secundum aures nigricantes, qui nihil denunciarent:* & in *Critone b)* moribundo pustulæ nigræ eruperunt: & papulæ, quæ in *Sileno, c)* ante mortem apparuerunt, fuere rotundæ, parvæ, varis similes, valde rubentes. Abscessibus vero sine ratione sublatis nedum fidere non debebimus, sed quinimo ab ipsis plurimum timere. Sine ratione dico, qui nulla prægressa aut vacuatione, aut purgatione, vel a natura, vel ab arte, intus retrahuntur, atque evanescunt. Hujusmodi abscessus periculum delirii & mortis inferre, Hippocrates *in* 2. *Prognost. d)* notavit. De his *in* 6. *Epid. e)* scribit: *Cum in morbo aliquo judicationis tempore tumores secundum aurem exorti, prius quam suppurentur, inaniuntur, id est, retrahuntur, & evanescunt, exspectare oportet ita affectis recidivam.* Galenus vero *in* 1. *Prorrhet. comm.* 1. ait: *Talium autem signorum genus deterrimum esse constat, nempe, quæ vel tubercula, vel pustulæ ex imo ad cutem enata, recurrerunt, gravissima omnium existunt, omniumque maxime, ubi abscessus neque ob humoris fluxi tenuitatem, aut partis laxitatem, aut aëris caliditatem, aut adhibiti medicamenti discutiendi potestatem habentis, sed ob virium lapsum intus recurrerunt.* De his Hippocrates *in* 1. *Epidem. f)* *Quibusdam*

Tumores periculosi.

a) Sect. 2. pag. 946. sub finem: confer autem notas Foesii, qui non legit Μελαινόμενα, *nigricantia*, sed *μὴ λυόμενα*, aut *μολυνόμενα*. *b)* Lib. 1. Epidem. Ægrot. 9. pag. 985. *c)* Ibid. Ægr. 2. p. 969. *d)* P. 43. lin. 27. *e)* Sect. 4. text. 1. p. 1179. *f)* Sect. 2. p. 946. sub finem.

busdam in articulos, præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt; quod in *Anaxenore splenitico*, & *mali coloris* Hippocr. *) animadvertit, qui tumorem habuit in coxendice, quo evanescente, ipse mortuus est. Ceterum utile erit, distingvere abscessus longo tempore perseverantes, & postea intus recurrentes, ab his, qui statim oborti recurrunt; hi enim longè majus periculum quam ii minantur, quod Galenus *in primo Prorrheticorum Comment.* 1. confirmavit, cum dixerit, tales abscessus esse deterrimos, atque etiam ait, sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt, quod naturam maxime prælangvidam, excretionem quidem aggredientem, sed præ imbecillitate non absolventem, præmonstrent. Hippoc. in 1. *Epid. a) com.* 1. *text.* 28. papulas parvas, quod statim evanescerent, pessimas observavit; & paulo ante de malis abscessibus dixit: *b) Sed statim redierunt & deterius evaserunt.* In *Euphrononis filio, c)* qui mortuus est, exanthemata oborta parum durarunt, & absque ratione evanuerunt. Et hæc de abscessibus intro recurrentibus. Ex loco itidem mali abscessus Medicis innotescunt; pessimi enim sunt, qui prope viscera in cute erumpunt. Quo fit, ut abscessus post aures, perpetuo sint suspecti; nam forte superveniunt fractis inde viribus, & videntur novas caussas morbi attexere. Fessus æger magnos abscessus, qui tempore ac virium robore opus habent, ad concoctionem & suppurationem faciendam, ferre nequit: parvi vero non solvunt. Sunt vero magis, ut dictum est, suspecti loci ratione, quippe, quod cerebro sint proximi: non secus & tumores sub alis loci ratione damnantur, & bubones ipsi in ingvinibus, qui tumores solent grassari tempore pestilenti, quo tempore interna viscera maxime patiuntur. Cum malis signis nulli abscessus boni esse possunt: sunt enim ex ju-

*) Lib. 7. Epid. p. 1239. text. 124. *a)* Sect. 2. p. 946. sub finem.
b) Ibid. lit. G. *c)* Lib. 5. Epid. p. 1161. text. 92.

dicatoriis non judicantibus. Non minus etiam ii, qua nedum febrem non tollunt, ægrotosque quicquam allevant, ſed quinimo ipſos non parum lædunt. Atque hæc in univerſum dicta ſint de malis abſceſſibus, mortem prædicentibus. Nunc pauca, ut rem hanc exemplis quibusdam illuſtremus, de his abſceſſibus, qui ſecundum aures fiunt, quos parotidas Medici appellant, ſubjungamus. Hos abſceſſus hiſce ſignis prænoſcendos Hipp. *in Prognoſt. d*) docet: *In hunc modum iſta conſideranda ſunt. Si febris detinet, neque dolor conquieſcit, neque ſputum ex ratione proceäit, neque bilioſæ ſunt alvi dejectiones, nec bene ſolutæ ac ſinceræ, nec urina admodum multa, multum habens ſedimentum, ſuffragantur vero ad ſalutem reliqua omnia ſalutaria ſigna, in his ejusmodi abſceſſus orituros ſperare convenit. Ac hi oriuntur quidem in locis infernis, quibus circa hypochondria inflammationis quid ſubeſt: illi autem in ſupernis, quibus hypochondrium molle & doloris expers permanet, & cum ſpirandi difficultate aliquandiu laboraverit, quæ citra aliam evidentem occaſionem conquieſcat.* Propria ergo Parotidum futurarum ſigna ſunt, ubi morbus non fuerit valde diuturnus, ſi ſubita difficultas anhelitus laboranti ſuperveniens, mox quieſcat, cumque gravitas capitis & dolor ſubſequatur, & gravis ſomnus aut ſurditas, huic in glandibus poſt aures neceſſe eſt abſceſſus fieri. Galen. *in* 1. *Prorrhet. com.* 75. *text.* 76. & 77. ſomnum gravem, cum dolore capitis & ſurditatem ſtatim advenientem ſigna eſſe parotidum ſtatuit: & Auctor *Prorrhet.* 3. *e*) dixit, ex capitis dolore, comate, ſurditateque prænoſci parotidas. Ex iis abſceſſibus boni ſunt, qui magnitudine moderati, ſine dolore, integris viribus, in aliquo die critico, & antegreſſis coctionis ſignis erumpunt. Cujusmodi fuerunt, quas Hippoc. *in Epidemiis* meminit, de quibus *in libro f*) dixit: *Tubercula vero multis ſecundum alterutram aurem, plurimis ſecundum utramque,*

Parotides unde futuræ prævidentur.

Quænam bonæ.

d) Pag. 43. lin. 7. *e*) Lib. 1. text. 168. *f*) Lib. 1. Sect. 1. pag. 938. lit. E. & 939. lit. D.

que, exſtiterunt, febre carebant, erant recti: nonnullis parum accendebantur, ſed exſtincta omnibus ſunt citra incommodum. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, diffuſa citra phlegmonem atque citra dolorem, obſcure omnibus evaneſcebant. Hæc fiunt a caliginoſa materia, quæ facile citra incommodum tolluntur, aut a pituita, quæ œdematoſa, aut a ſangvine phlegmonoſa, aut a flava bile eryſipelatoſa vocata, aut a materia craſſa, & viſcida: illa facillime diſcutiuntur, atque hæc ægerrime; quo fit, ut in multis ſublata febre etiam perſeverent, neque reſidentia, neque ſuppurantia appareant: de his Hipp. *in* 1. *Epid.* *g*) *Tubercula ſecundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant, nonnullis, cum febris decretorie ſedatur, non reſident, neque ſuppurant, his bilioſum alvi profluvium, aut dyſenteria, aut ſedimentum urinarum craſſarum, ea ſolvit, uti evenit Hermippo Clazomenio.* Optimæ ſunt, vel ſaltem non pravæ parotides, quæ prægreſſis vacuationibus, vel purgationibus, reſolvuntur, & præſertim cum bonis urinis, cujusmodi forte fuerunt, quæ in Clazomenio *h*) exuberarunt. De his forte meminit auctor *Coacorum præſagiorum*, ita dicens: *i*) *Tuſſiculæ, quæ cum ſputationibus procedunt, emolliunt parotides.* Quæ ſuppurantur itidem cum ſignis coctionis, & pus eſt album purum, ſalutares exiſtunt. Contra malæ dicuntur, quæ aut majores quam ferri poſſint, aut parviores quam purgare valeant, obſervantur, cum dolore, & fractis viribus erumpentes, nullis coctionis ſignis antegreſſis, in die non critico cum malis ſignis apparentes, atque febrem non allevantes, ſed quinimo ægris ab ipſis in deterius mutatis. Præterea quæ intus recurrunt absque cauſſa. Has recidivam præmonſtrare Hippoc. *in* 6. *Epid.* *k*) tradidit, & Gal. deterrimum eſſe ſignum *in primo Prorrhet.* ſtatuit; quales *Nicolai Concubina* *l*) habuit, quibus abſceſſibus, magnis, ſine

Quænam malæ.

g) Sect. 2. p. 956. ſub lit. F. *h*) Vide ejus hiſtoriam Lib. 1. Epid. Ægr. 10. p. 985. *i*) Text. 204. *k*) Sect. 4. text. 1. p. 1179. *l*) Epid. lib. 7. text. 50. p. 1221.

ſine ſigno ſublatis, mors eam eſt ſubſecuta. Auctor *Coacorum Præſagiorum* m) *in* 4. *Coac. Præſag. text.* 25. ait: *Si ardenti febre abſceſſus, ad aures facti, non ſuppuraverint, non valde ſervantur:* & n): *Tumores circa aures maxime ex acutis in febribus ardentibus fiunt, ſi morbum non ſolvant, neque maturent, aut ex naribus ſangvis fluat, vel urinæ deponant ſedimentum craſſum, moriuntur.* Et idem Auctor *Coacorum Præſagiorum:* o) *Tumores circa aures poſt expurgata plurima graviter olentia, acuta febre, hypochondrio intento, tardius excitati, interficiunt:* & ibidem *p*) ſcriptum eſt, in ſuppuratis parotidibus pure non albo effluente, lethale eſſe; *q*) pravasque dici parotidas, quæ cum urinis parum coctis apparent. Quod Galen. vel etiam de iis, quæ probe ſuppurarunt, intelligi debere, nobis præmonſtraſſe, nuperrime meminimus. Unde vel etiam parotides ſuſpectæ erunt, absque ſignis concoctionis, probe ſuppuratæ. Quales in *Cratiſtonacte,* & *ancilla pictoris* ab Hippocrate *r*) fuere obſervatæ, quibus, uti dictum eſt, probe ſuppuratis, ambo tamen interierunt. De exanthematibus, quo nomine papulæ omnes latinis, barbaris variolæ, morbilli, puncticulæ ſeu maculæ nuncupatæ, comprehenduntur; deque puſtulis, carbunculis, bubonibus, tumoribus hypochondriorum, nihil ſupereſt ad ipſorum prognoſin illuſtrandam dicendum; quum omnia ad prædicendi rationem pertinentia, cum in hoc ipſo capite, quod abſolvimus, tum in aliis libris ſatis accurate expenderimus.

m) Text. 138. n) Ibid. text. 207. o) Text. 201. p) Text. 206. q) Ibid. text. 205. r) Lib. 1. Epid. Sect. 2. p. 958. ſub lit. B. Foeſius tamen loco *pictoris* legit *fullonis*.

FINIS.

Citata

Citata HIPPOCRATIS Loca,

Ad ſuas quæque paginas transferenda.

Pag. lin.

4. 26. *poſt* Hippocr. lib. 6. Epidem. Sect. 5. text. 1. 2. pag. 1184.
7. 6. *poſt* Prognoſticorum pag. 43. lin. 18.
9. 33. *poſt* lib. 6. lib. 6. Epidem. Sect. 5. text. 1. pag 1184.
13. 34. *poſt* Prognoſticorum pag. 38. lin. 11.
14. 24. *poſt* Hipp. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 948. lit. F.
15. 23. *poſt* Epidem. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 951. lit. E.
25. *poſt* Cleonactide lib. 1. Epid. Ægrot. 6. p. 982.
Pericle lib. 3. Epid. Ægr. 6. p. 1102.
Virgine Abderæ lib. 3. Epid. Ægrot. 7. pag. 1103.
26. *poſt* Herophyto lib. 3. Epid. Ægr. 9. p. 1106.
Muliere moroſa lib. 3. Ægr. 11. pag. 1108.
Lariſſæ Virgine lib. 3. Epid. Ægr. 12. pag. 1110.
Metone lib. 1. Epid. Ægr. 7. pag. 983.
27. *poſt* ait lib. 1. Epidem. pag. 951. lit. G.
16. 3. *poſt* Epid pag. 1108. Ægr. 10.
4. *poſt* Charionem lib. 3. Epid Ægr. 5. pag. 1072.
12. *poſt* Herophyto lib. 3. Epid. Ægr. 9. p. 1106.
20. *poſt* Prognoſt. pag. 41. lin. 3.
22. *poſt* ait lib. 6. Aphor. 15.
24. *poſt* de Sudoribus Progn. pag. 38. lin. 15.
36. *poſt* Lib. lib. 1. Epid Sect. 2. pag. 558. lit. E.
17. 29. *poſt* Epidem. lib. 1. Epid. p. 966. in Philiſci Hiſtoria
31. *poſt* Hermocrate lib. 3. Epid. Ægr. 2. pag. 1062.
18. 21. *poſt* Prorrh. lib. 1.
23. *poſt* tremulæ Prorrh. lib. 1. text. 34.
35. *poſt* Hippoc. Coac. Præſag. text. 47. & lib. 6. Aphor. 53.
19. 16. *poſt* Epid pag. 1085. lit. E.
19. *poſt* Prorrh. text. 64.
20. 14. *poſt* Prognoſt. pag. 39. lin. 33.
22. *poſt* Prorrh. lib. 1. text. 96.
28. *poſt* Hippocrates lib. 1. Epid. Ægrot. 2. p. 969.
29. *poſt* Uxore ibid Ægrot. 4. pag. 976.
34. *poſt* gravida ibid. Ægr. 18. p. 990.
21. 1. *poſt* Hippocr. lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1098.
14. *poſt* & ubi lib. 5. Aphor. 3.
16. *ante* a vomitu lib. 7. Aphor. 3.
ead. *ante* ab ileo lib. 7. Aphor. 10.
21. *poſt* lib. text. 9.
22. *ante* mente text. 14.
29. *poſt* Prorrh. text. 64.
poſt & a rig. text. 65.
31. *ante* oculorum text. 69.

CITATIONES.

Pag.	lin.	
22.	2.	*post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægr. 12. pag. 1080.
	6.	*post* Text. 3. pag. 1089. lit. G.
	7.	*post* Critoni lib. 1. Epid. Ægrot. 9. pag. 985.
	9.	*post* Hippocr. Prognoſtic. pag. 39. lin. 52.
	11.	*post* Vigilias lib. 2. Aphor. 3.
	22.	*post* uxore lib. 1. Epid. Ægrot. 11. pag. 987.
	23.	*ante* cœnavit ibid. Ægr. 12. pag. 988.
	26.	*post* lib. 7. Aphor. 18.
23.	11.	*post* Hippoc. lib. 2. Aphor. 2.
	12.	*post* bonum, ibid. Aphor. 1.
	16.	*post* comm. pag. 1085.
	27.	*post* Prognoſt. pag. 37. lin. 15. & ſeq.
24.	4.	*post* Præſagiis text. 196.
	34.	*post* Prognoſt. pag. 37. lin. 15.
25.	24.	*post* Hippoc. lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969.
	26.	*post* adoleſcente lib. 3. Epid. Ægrot. 16. pag. 1117.
	32.	*post* ait Hippoc. prognoſt. pag. 38. lin. 10.
26.	1.	*post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 3. pag. 1098.
	4.	*post* Epidem. 3. Ægr. 15. p. 1114.
29.	2.	*post* Hippocr. lib. 7. Aphor. 6.
	7.	*post* Hippocr. lib. 6. Aphor. 3.
	19.	*post* Epidem. Ægrot. 2. pag. 1062.
	22.	*post* Epidem. Ægrot. 6. pag. 1073.
	24.	*post* aquam lib. 3. Epid. Ægr. 2. pag. 1096.
	34.	*post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 2. p. 1062.
30.	29.	*post* Epid. pag. 1085. lit. F.
	31.	*post* Aphoriſmorum lib. v. Aphor. 12.
	32.	*post* ſeptimo Aphor. 16.
31.	16.	*post* Epidem. Sect. 2. pag. 948. lit. A.
	19.	*post* Prognoſt pag. 40. lin. 12.
	33.	*post* Epidem. pag. 1085. lit. F.
	35.	*post* Prognoſt. pag. 40. lin. 47.
32.	22.	*post* Silenus lib. Epid. Ægrot. 1. & 2.
	26.	*post* Epidem. pag. 1086. inter litt. C. & D.
33.	1.	*post* Prognoſt. pag. 41. lin. 40.
	10.	*post* Epidem. Sect. 2. pag. 944. lit. F.
	12.	*ante* Text. ibid. pag. 951. lit. E.
	25.	*post* Epidem. ibid. lit. G.
	30.	*post* eſt lib. 3. Epid. Ægrot. pag. 1062.
	34.	*post* Aphor. Aphoriſm. 56.
34.	3.	*post* libro Prorrh. lib. 1. text. 7.
	5.	*post* libro ibid. text. 67.
	8.	*post* Epidem. pag. 940. lit. 9.
	10.	*post* Prorrhet. lib. 1. text. 126.
	12.	*post* Prognoſt. pag. 38. lin. 21.
	16.	*post* Epidem. Sect. 2. pag. 945. lit. E.

Pag. 34.

CITATIONES.

Pag. lin.

34. 22. *post* Epidem. ibid. pag. 948. inter litt. G. & H.
28. *post* Prognoſt. pag. 41. lin. 6.
35. 1. *post* Epidem. Sect. 2 pag. 946. lit. G.
4. *post* Epidem. Sect. 2. text. 7. pag. 1168.
10. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 946. lit. H.
36. 25. *post* Prognoſt. pag. 43. lin. 32.
28. *post* Aphoriſmor. Aphor. 66.
37. 7. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 939. inter. litt. D. & E.
16. *post* Prognoſt. pag. 41. lin. 33.
38. 17. *post* Epidem. pag. 1085. lit. G.
40. 6. *post* Prognoſt. pag. 43. lin. 54.
8. *post* expreſſit pag. 44. lin. 25.
19. *post* Prognoſt. pag. 41. lin. 47.
41. 2. *post* Prorrheticor. text. 34.
8. *post* Epidem. Ægrot. 2. pag. 1062.
20. *post* Epidem. Sect. 2. text. 15. pag. 1168.
23. *post* Prorrhet. lib. 1. text. 52.
42. 19. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 948. lit. H.
23. *ante* poſt. pag. 956. lit. F.
34. 17. *post* Hippocr. lib. 3. Aphor. 15.
21. *post* Hippoc. ibid. Aphor. 9.
22. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 938 inter D. & E.
44. 6. *post* Hippocr. lib. 4. Aphor. 43.
45. 13. *post* Text. Sect. 1. pag. 939. lit. F.
15. *post* Epidem. pag. 1073. Ægrot. 6.
28. *post* Aphoriſmis lib. 4. Aphor. 25.
30. *post* & ſanguinis lib. 7. Aphor. 15. & 16.
46. 11. *post* Prognoſt. pag. 41. lin. 8.
20. *post* Prognoſt. pag. 45. lin. 20.
23. *post* lib. Prognoſt. pag. 43. lin. 18.
ult. *post* Epid. Sect. 6. text. 9. p. 1190. conf. lib. 1. Epid. Sect. 3. p. 96. ſub lit. G.
48. 4. *post* Libr. Text. 85.
7. *post* Prorrh. lib. 1. text. 34.
12. *post* Epid. Sect. 2. pag. 954. ſub. lit. D.
32. *post* Epid. Sect. 2. pag. 954. lit. E.
51. 15. *post* Epidem. lib. 3. pag. 1082. lin. 6.
24. *post* Epidem. a pag. 1083. ad 1091.
52. 4. *post* lib. lib. 3.
12. *post* auſtrina lib. 1. Epid. Sect. 1.
ead. *post* borealis ibid. Sect. 2. a pag. 942. ad 958. deſcriptæ.
13. *post* quarta lib. 3. Epidem. Sect. 3. a pag. 1081. ad 1091. deſcripta.
53. 15. *post* Silenum lib. 1. Epidem. Ægrot. 2. pag. 969.
ead. *post* Charionem lib. 3. Epidem. Ægrot. 5. pag. 1072.
ead. *post* Nicodemum ibid Ægrot. 10. pag. 1108.
16. *post* Mœlibeum ibid. Ægrot. 16. pag. 1117.

CITATIONES.

Pag. lin.

55. 29. *post* dixit Sectio 3. Aphor. 30.
56. 35. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 939. lit. F.
196. 29. *post* Hippocr. lib. 4. Aphor. 16.
197. 9. *post* Prorrheticorum lib. 1. text. 119.
23. *post* Præsag. text. 85.
25. *post* Text. Text. 85.
31. *post* Lib. Text. 28.
33. *post* Præsag. Text. 171.
35. *post* Paulo text. 177.
198. 5. *post* Prognost. pag. 46. lin. 24.
199. 6. *post* Epidem. Sect. 5. pag. 1040. lin. 11. *ubi tamen de* puerperis *non de* pueris *hoc affirmatur: nec etiam licuit textum similem alibi reperire, ubi de* pueris *sermo est.*
26. *post* Sect. Aphor. 5.
200. 9. *post* Hippocr. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 944. lit. H.
12. *post* Hippocr. lib. 2. Aphor. 26.
14. *ante* quæ lib. 5. Aphor. 1. 2. 3.
15. *post* Prorrh. lib. 1. text. 145.
18. *post* Aphor. lib. 5. Aphor. 3.
19. *post* ait lib. 5.
33. *post* Et lib. 5 Aphor. 1.
201. ult *post* muliere lib. 1. Epid. Ægrot. 13. pag. 990.
202. 1. *post* Pythione lib. 3. Epid. Ægrot. 1. pag. 1059.
2. *post* in eo ibid. Ægrot. 3. pag. 1066.
3. *post* Charione ibid. Ægrot. 5. pag. 1072.
ead. *post* muliere ibid. Ægrot. 11. pag. 1108.
17. *post* Hermophili text. 40. pag. 1152.
24. *post* Prorrhet. lib. 1. text. 119.
ult. *post* Epidem. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 944. lit. H.
203. 5. *post* Præsag. text. 356.
10. *post* Præsag. text. 358.
17. *post* Epidem. text. 130. pag. 1239.
27. *post* Præsag. text. 156. & 157.
204. 2. *post* Prognost. pag. 39. lin. 45.
21. *ante* Expressit Sect. 4.
26. *post* Dromedai lib. 1. Epidem. Ægrot. 11. pag. 987.
32. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 948. inter litt. G. & H.
205. 2. *post* Epidem. Ægrot. 4. pag. 1100.
11. *post* Epidem text. 84 pag. 1160.
32. *post* Aphor. 2. Sect. 5.
206. 3. *post* Epidem. pag. 1145.
12. *post* postea text. 47. pag. 1153.
20. *post* de qua text. 50. pag. 1154.
31. *post* & postea text. 74. pag. 1159.
207. 5. *post* filio text. 75. pag. 1159.
13. *post* 5. text. 94. pag. 1161.

CITATIONES.

Pag. lin.

207. 21. *post* Epidem. text. 53. pag. 1155.
28. *post* Epidem. text. 85. pag. 1160.
35. *ante* Text. text. 20. pag 1215.
208. 19. *ante* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 2. pag. 1096.
20. *post* Epidem. Ægrot. 4. pag. 976.
26. *post* Epidem. lib. 1. Ægrot. 11. pag. 987.
32. *post* Philista lib. 3. Epidem. Ægrot. 4. pag. 1070.
34. *post* Phrenitico lib. 3. Epidem. Ægrot. 4. pag. 1100.
209. 7. *post* muliere ibid. Ægrot. 14. pag. 1114.
211. 17. *post* in acut. pag. 401. lin. 39.
26. *post* Hippocr. lib. 5. Aphor. 58.
212. 10. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
18. *post* Præsag. text. 565.
30. *post* Præsag. text. 490.
213. 8. *post* libr. text. 23.
9. *post* Præsag. text. 45.
16. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
214. 6. *post* Comm. 3. Ægrot 5. pag. 979.
34. *post* Hippocrate lib. 5. Aphor. 20.
216. 26. *ante* Aphor. Aphor. 69.
218. 14. *post* Epidem. Ægrot. 5. pag. 479.
18. *post* Epidem. Ægrot. 5. pag. 1072.
22. *post* Epidem Ægrot. 12. pag. 1110.
24. *post* Epidemior. text. 25. pag 1131.
25. *post* & lib. 7. Epid. text. 130. pag. 1239.
29. *post* Prorrhet. lib. 1. text. 150. 151.
219. 5. *post* Prorrhet. text. 65.
9. *post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 12. pag. 1080.
19. *post* Prorrhet. lib. 1. text. 66.
24. *post* Epidem. Ægrot. 11. pag. 987.
28. *post* mulier lib. 3. Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
34. *post* Epidem. Ægrot. 12 pag. 988.
220. 1. *post* Præsagiis text. 10.
14. *post* Aphorism. Aphor. 46.
18. *post* Prorrhet. text. 65.
20. *post* Lib. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 954. inter D. & E.
28. *post* Epidem. lib. 1. Epid. Sect. 2 pag. 954. inter D. & E.
33. *post* Prorrhet. lib. 1.
34. *post* etiam lib. 1. Prorrhet. text. 64.

INDEX

RERUM OMNIUM,

QUÆ

IN TOTO OPERE CONTINENTUR.

A.

Abolitionis periculum ex aurium dolore acuto cum febre continua ac vehementi. 330. ſq.

Abſceſſus boni & mali. 360. ſq.

Abſceſſus boni quando fiunt in morbis. 360. ſq.

Abſceſſus ex colore, magnitudine, copia, coctione, utilitate ſalutares judicantur. 569.

Abſceſſus futurus quando in morbis acutis exſpectandus. 416. 417. 418.

Abſceſſus in viſceribus doloris partium internarum cauſſa. 140.

Abſceſſus mali in corpore erumpentes, naturalis facultatis impotentiam denotant. 30.

Abſceſſus nullus fidelis qui cum ſignis cruditatis apparet. 570.

Abſceſſus omnes ante coctionem erumpentes in peſte magis utiles quam inutiles. 366. ſq.

Abſceſſus per effluxionem quales, & quinam vocantur. 415

Abſceſſus poſt aures perpetuo ſunt ſuſpecti. 573

Abſceſſus quales & quando in morbis acutis perniciales. 52. ſq.

Abſceſſus qui ad crura fiunt in Pulmoniis vehementibus ac periculoſis, omnes utiles ſunt. 7. 46. 143. 353. 569

Abſceſſus quid ad præſagium. 449. 567

Abſceſſus quomodo noſcuntur futuri in partibus ſupernis aut infernis 418. 419.

Abſceſſus retrocurrentes peſſimum in deliriis ſignum. 104

Abſceſſus variæ ſignificationes. 415.

Acria nimis, dolorem acutum producunt. 139

Acria ſi videntur oblata in morbis quid notant. 116. ſq.

Acrimonia quomodo ſingultum producit. 210

Actiones omnes perinde ac in optima valetudine obire, optimum eſt. 280

Actiones naturæ debiles, quibus cognoſcuntur. 17. ſq. 27. ſq.

Actionis vitalis primum inſtrumentum eſt ſpiritus vitalis. 238. ſq.

Actio vitalis unde. 238

Adenarum dolor unde gravis obſervatur. 138

Æger ſi non videat, vel non audiat, jam debili exiſtente corpore, quidquid horum evenerit, mors proxima eſt. 17

Ægri de ipſorum futura ſalute Prognoſticum audientes, facilius ac propenſius Medicorum propenſis obediunt. 1.

Ægrum velle reſidere in ipſo conſiſtendi vigore, exitialiſſimum eſt. 175

Ægrorum ſalus aut interitus unde prænoſcitur. 5. 7

Aër a ſuo conſueto temperamento ad calidum maxime mutatus, & diu durantem, maximos morbos adfert. 50 ſq.

Aër minus morboſus eſt, minusque graves morbos excitat, ad frigidum quam ad calidum mutatus. 43

Aëris nulla vel magna mutatio multum ad morbos concitandos facit. 43
Aëris ambientis temperamentorum omnium peſſimum eſt id quod humidum eſt & calidum. 51
Aëris caliditati humiditas ſi conjungatur nihil corporibus morboſius & magis peſtiferum. 51
Aëris ſiccitas acutiſſimos parit morbos, ſed ſalubriores quam humiditas. 52
Aëris varii ſtatus ad morborum cognitionem ſcitu neceſſarii. 42. ſq.
Æſtus doloroſus & rigor ſuperveniens, malum. 125
Æſtus & ardores circa ſpinam quid notant. 430
Æſtus fortes quare convulſiones pernicioſas producunt. 200
Æſtus laterum cum dolore atque rigore, mali. 125
Æſtus magni effectus. 189
Æſtus multus cum delirio quando per modum judicii apparet. 93
Ætates corporum pulſuum cauſas mutare poſſunt. 246
Ætates non parum faciunt ad morbos natura potentiores cognoſcendos. 55
Alexandriæ in Ægypto unde quotannis febres peſtilentes exitialiſſimæ oriuntur. 54
Alimenti crudi abundantia quomodo convulſiones in pueris producunt. 193. ſq.
Alimenti inopia quomodo tremor producitur. 183
Alimenti plurimi copia calorem nativum quomodo ſuffocat. 128
Alvi colliquationes malæ. 408. 499
Alvi dejectio alba Ictericis mala. 502. ſq.
Alvi dejectio aquoſa mala eſt. 499
Alvi dejectio cruenta naturalis facultatis debilitatis effectus. 31
Alvi dejectio futura non cognoſcitur per ſigna propria, ſed ex quibus. 437
Alvi dejectiones albæ unde, & quid notant. 502. 503
Alvi dejectiones bilioſæ omnes non criticæ, factæ, malæ. 503. 504
Alvi dejectiones bonæ bifariam ſalutem indicare poſſunt. 494
Alvi dejectiones bonæ ex copia cognoſcendæ, 496. ſq.
Alvi dejectiones colliquativæ ex febribus acutis perniciofiſſimæ. 506
Alvi dejectiones criticæ facultatis expultricis robur, naturamque morbo prævalere indicant. 15
Alvi dejectiones eo ſunt exitialiores, quo colores magis pravos pluresque habuerint. 505
Alvi dejectiones exitiales ex modo quo dejiciuntur, & ex tempore quo durant. 506. ſq.
Alvi dejectiones ex quantitate tum immoderata, tum pauca damnantur. 501. ſq.
Alvi dejectiones in acutis bilioſis albicantes, ſpumoſæ, & pericholæ, malæ. 502. ſq.
Alvi dejectiones in acutis ſpumantes valde vitioſæ, malæ. 500. ſq.
Alvi dejectiones in ventris affectibus obſervandæ. 382
Alvi dejectiones liquidæ unde. 499.
Alvi dejectiones malæ, quæ exitium prænuntiant, unde cognoſcendæ. 498
Alvi dejectiones nigræ aliquando utiliter conſpiciuntur. 505
Alvi dejectiones nigræ a ſanguine melancholico. 505
Alvi dejectiones nigræ in acutis morbis, malæ & unde. 504. ſq.
Alvi dejectiones nigræ, ſponte venientes ſive cum febre ſive ſine febre, peſſi-

peſſimæ. 505
Alvi dejectiones optimæ febres, & ſymptomata ſolvunt aut allevant. 497
Alvi dejectiones quæ cerebro inflammato albæ egeruntur omnium peſſimæ. 502.
Alvi dejectiones, quæ inſciis ægrotis excernuntur, lethales ſunt. 506
Alvi dejectiones quæ ſalutem prænuntiant. 494
Alvi dejectiones quænam inſaniæ timorem inferunt. 502
Alvi dejectiones rubræ & cruentæ in febribus acutis, malæ. 504
Alvi dejectiones ſpumoſæ quare malæ & quænam peſſimæ. 500. ſq.
Alvi dejectiones verſicolores omnes malæ. 505
Alvi dejectiones virides porraceæ, peſſimæ quænam ſunt. 504
Alvi dejectionum natura unde innoteſcit. 494-497
Alvi dejectionum variæ denominationes. 495
Alvi excrementa concocta in ventris affectibus optimæ criſis certiſſimum ſunt indicium. 398
Alvi excretione bilioſa quinam morbi judicantur. 399. ſq.
Alvi fluxus colliquativi, qui in peſtilentibus febribus obſervantur, lethales. 118
Alvus perturbata ſurditatem aliquando tollit 143
Alvi profluvium quibusnam ſupervenit. 223. ſq.
Amauroſis quid, & quando exitioſa 319 ſq
Amentia quid. 86
Amphimerinæ febres quales. 130
Anechtermeton quid Græcis. 214
Angina ex aphonia, lethaliſſimum. 236
Angina tonſillarum inflammationi ſuccedens, malum. 60
Anginæ exitialiſſimæ, & celerrimæ interimentes quænam. 129. ſq.
Anginæ inſidioſe occidentis ſigna. 227
Anginæ lethali ſi tumor colli & pectoris apparens ſuperveniat, magis ſalutaris evadit morbus. 47
Anginæ ſuffocantes a ſanguinis copia. 45
Anginoſis quinam rubor & tumor ſalutaris & quinam non. 299
Angores quid in morbis acutis ſæpe indicant. 135
Anhelitus difficultas in tabe. 225
Anhelitus crebri ſenes ad mortem comitantur. 55. ſq.
Anima quid efficit in corpus. 169
Animales actiones quomodo fortes vel debiles cognoſcuntur, & quantum ad Prognoſticum in morbis harum cognitio. 79
Animalium corpora unde conſtant. 169
Animi curæ extenuationis cauſa 293
Animi defectiones quid in morbis acutis ſæpe indicant. 135
Animi defectus ex fluxu muliebri, malus. 200
Animi paſſiones vehementes magnos morbos concitare valent. 54
Annonam ſæpe ſecuta fuit Peſtis. 53
Annus totus ſi calidus humidusque fuerit, neceſſe eſt, magna peſtilentia ſuccedat. 51. ſq.
Annorum tempora prænoſcenda, ut morbi cognoſcantur. 43
Annorum variarum conſtitutionum effecta, & diviſio. 51. ſq.
Anxietas a dolore pedis atque coxendicis. 150
Anxietas a virium imbecillitate unde noſcitur. 177. ſq.
Anxietas a viſcerum alicujus magna phlegmone unde noſcitur. 176. ſq.

Anxietas ab humoris bilioſi corruptione. 177. ſq.
Anxietas ab humoribus ad excretionem turgentibus. 176. ſq.
Anxietas cum delirio Criſin aliquando præcedit. 93. ſq.
Anxietas decubitus eſt ſpecies. 175. ſq.
Anxietas ex ſtomacho affecto unde noſcitur. 177
Anxietas in febribus quid notat. 73. ſq.
Anxietate qui per vigilias repente capiuntur, ſaugvinem profundunt e naribus. 184
Anxietas unde in febribus malignis 179 ſq
Anxietates diu perſeverantes, illucente evacuatione, peſſimæ. 74
Anxietates quæ cum refrigeratione incidunt, peſſimæ. 74
Anxietatis prorſus lethalis deſcriptio. 181. ſq.
Anxii quinam dicuntur. 176. ſq.
Apepſia quid notat. 30
Aphonia a ventriculo ab aliquo humore læſo. 233
Aphonia aliquando tollitur vomitu. 233
Aphonia ex capitis dolore quid notat in febribus. 234. ſq.
Aphonia quid in morbis portendit. 232
Aphonia quid præſagit in morbis. 229.
Aphonia ſignum ſumme exitioſum in deliriis. 104
Aphonia comatoſis ſuccedentes, malæ. 168.
Aphonia cum ſingultu peſſimæ. 213. 235
Aphoniæ & catochæ cum exſolutione pernicioſæ. 166.
Ἄφωνοι evadunt ægri in ferino delirio. 98
Aphoniæ ex vulneribus non ſunt perpetuo perniciales. 233
Aphoniæ quæ principiis morborum fiunt, quid notant. 233
Aphonia quæ una convulſis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non ſunt. 236
Aphonia quænam exitium in foribus prænuntiant. 236. ſq.
Aphonia quibus ex capitis dolore, moriuntur. 236
Aphoni ſi fiant anginoſi lethaliſſimum. 236.
Aphoniæ unde 232.
Aphthæ oriuntur anni conſtitutione Auſtrina calida & humida. 52
Apoplexia a ſupino nimis diuturno decubitu. 173
Apoplexia ex ſomno diuturno & immoderato. 54
Apoplexia quando in morbis timenda. 120
Apoplexia ſæpe producit febrem continuam aut intermittentem, paralyſin aut Paraplegiam. 47
Apoplexia ſi Paralyſi, & epylepſiæ ſuccedat, malum. 60
Apoplexia unde ſæpe prævidetur. 117
Apoplexiam fortem ſolvere impoſſibile, debilem vero non facile. 20
Apoplexia ab humoribus pituitoſis & crudis. 58
Apoplexiam quando torpores in ſanis portendunt. 227
Apoplectici maxime fiunt a quadrageſimo anno ad ſexageſimum. 56
Appetentia bona in ægrotis erit illa, quæ benevalentium maxime eſt ſimilis. 280
Appetentia bona non confundenda cum vitiata & exitiali. 281
Appetentia ciborum & potus juſto major unde. 279
Appetentia ciborum ſublata quid notat & unde. 282
Appetentia integra in ægrotis, bonum eſt, omniumque maxime in morbis diuturnis. 281

Appetentia innaturalis quænam dicitur & unde. 278
Appetentia ſublata in morbis longis lethalis. 282
Appetentiæ ſymptomata quid ad prædicendi rationem. 278
Appetentia vitiata in qualitate ciborum & potuum unde. 279. ſq.
Appetentia una eſt naturalis, altera non naturalis. 278.
Appetentia unde oritur in animalibus. 277. ſq.
Aquæ caninæ appetentiæ cauſa. 280
Aqua intercutem unde in purulentis Phthyſicisque oritur. 137
Aqua intercutem omnis, quare ſi ex acuto morbo exſiſtit, ſemper mala 137.296
Aquarum corruptarum ſeu fœtidarum uſus pravi effectus. 53. ſq.
Aquarum paluſtrium uſus mali effectus. 53. ſeq.
Aquilonia quotidianæ conſtitutiones corpora denſant, & robuſta, & bene mobilia, coloratiora, & melius audientia faciunt. 43
Ardores qui in hypochondrio, febre refrigerata relinquuntur, tum alias, tum cum ſudoribus, mali ſunt. 34. 76. ſq. 125.
Ariditas totius vel alicujus partis corporis, quare ſæpe infelicem morbi præſagit eventum. 137. ſq.
Arteriarum pulſatio actio facultatis vitalis. 12
Arteriarum pulſatio reſpirationi addita eſt, caloris in toto corpore effuſi refrigerationis, atque purificationis gratia. 12
Arteriarum pulſationes maxime ad prædicendam ſalutem valent. 94
Arteriarum pulſationes vehementes omnium maxime vitalem robuſtam facultatem ſignificant. 26
Arteriarum pulſus magni, vehementes, æquales atque ordinati in morbis acutis, facultatis vitalis integritatis indicium. 13. ſq.
Ἀσαφοδὲς quid. 88. ſq.
Aſophodes deſipientiæ, quænam exitioſiſſimæ. 97.
Aſaphodis ſeu obſcura deſipientia, vel hectica, nunquam in morbi principio, ſed morbi progreſſu, poſt vehementem inſaniam, fit 89.
Aſpectus audax & ferox eſt phreniticus. 82
Aſperitas corporis quid ad prædictionem. 121
Aſperæ arteriæ uſus. 239.
Aſthmata quo vitæ tempore fiunt & quamdiu durant. 55. ſq.
Aſthmata ſenes nunquam derelinquunt. 56
Aſthmatici unde ſæpe ſtertunt. 272. ſq.
Atrabilis naturæ humanæ maxime inimica, difficillimaque, & tardiſſima ut concoquatur. 58
Atrabilis omnium humorum morbos maxime exitiales parit. 58
Atra bilis unde. 504. ſq.
Atrophia corpora ſiccantur, & contabeſcunt. 28
Atrophia in quibus exitialis. 292.
Atrophia qualis affectus & unde. 291. ſq.
Auditus actiones mutatæ magni in morbis momenti ad prodeundum ægrotantium prognoſticum. 111.
Aures lividæ & nigræ, unde in acutis morbis ſpectantur. 330
Aures obſurdeſcere in febre acuta furioſum eſt. 24. 114.
Aures quibus per febres obſurduerunt, quomodo hi liberantur a morbo. 112 ſq.
Aures quid ad præſagium faciunt in acutis morbis. 328

Aurium ſonitus, quando ſanguinis eruptionem, delirium, &c. indicat. 83. 116. quid in morbis acutis. 116. 331. Tinnitus, quid & unde, 115. 421. ſignum ſæpe futuræ Hæmorrhagiæ. 425

Auſtrina conſtitutio humida, varios & calidos morbos producit. 52. ſqq. 415

Autumnus morbos acutiſſimos & exitiales magna ex parte producit. 52. Tabidis malus eſt. ibid.

B.

Balnea quomodo horrores concitant. 222. ſq.

Bilis acuta producit morbos punctorios. 139. æruginoſa, atra, uſta, morbos graviſſimos concitat. 76. flava, porracea, crocea, nigra, omnium periculoſiſſimos facit morbos. 90. ſq. plurimum tuſſi rejecta, malum. 58. ſi pituitæ prævalet, ægros maxime reddit phreniticos. 91

Bombus in acutis, lethalis. 116

Bubones quare ſuſpecti. 573

Bumbi quid & unde. 115

C.

Caliditas ad Prognoſin faciens qualis. 121. quæ bona. 36. quæ mala. 122. in facie, hypochondriis, thorace cur peſſima. 124. quid in morbis acutis. 73. Hecticorum qualis. 122. ſq. parva in externis quando maligna. 73. ſq. intenſa in ventre & Thorace cur mala. 123. ſq. immoderata peſtem producit aliquando. 50. ſq.

Calor blandus ſæpe fallens in morbis malignis. 122. febrilis quinam optimus. 121. ſq. ſingultum producit. 311. in morbis quomodo diſtinguendus. 72. ſq. intenſus poſt rigorem criſis ſæpe indicium. 122. ſqq. nativus quomodo reſolvitur. 128

Caloris æſtus circa ſpinam quid indicat. 438. & Frigoris celeres mutationes in morbis acutis quare malæ. 136. retractionem quæ cauſſant. 134. ſq.

Capitis gravitas & dolor, quid & unde. 425. ſq.

Cardialgia, fluxurorum menſium ſignum. 421

Cardiogmos Cordis unde vomituris. 418. 432

Carus, qualis ſomnus. 159

Catalepſis, frigiditatis & ſiccitatis cerebri ſignum. 163. qualis ſomnus. 159

Cataphora qualis ſomnus. 159

Cerchnon quid. 273. in acutis. 565

Cerebrum exſiccatum vigilias excitat. 155. quomodo læditur per conſenſum ex ore ventriculi læſo. 196. ſq.

Cerebri frigiditas duplex eſt. 119. pernicioſa inflammatio ſingultus cauſa in febribus. 210. ſq. refrigerationis effectus. 105. ſq.

Cerebro poſt inflammationem refrigerato, in veternum delabi, lethaliſſimum eſt. 98

Cholera cui ætati magis familiaris. 55

Cibus quando ægrotis eſt offerendus. 123

Cibi faſtidium in morbo diuturno, malum. 29. multi vel corrupti quomodo ſingultum producunt. 210

Cibum vel potum abhorrere in deliriis lethale. 101. ſq.

Ciborum appetentia maxime ad prædicendam ſalutem valet. 94. appetentia, ſi cum aliis pravis ſignis appareat, ſumme pernicioſa. 283. ſq. & potus deperdita appetentia quando peſſima. 110. vapores quomodo ſomnum excitant. 160

Clamor cum delirio criſin aliquando portendit. 94. ſq.

Coctio exquisita quo morbi tempore fit. 398. optimarum excretionum præcipua nota est. 362. perfecta, si simul observatur cum signis decretoriis quando crisis exspectanda. 443. sq.

Cdctio quid. 356

Coctionis signa observare optimum est in omnibus morbis. 69. quo tempore morborum conspiciuntur. 359. salutem perpetuo significant. 69. signum aliquod manifestum, ubi primo die apparuit, in primo quaternario morbi solutio subsequitur. 443. sq. urinarum, aliorumque excrementorum præludiis quando non fidendum. 410

Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem. 69. 357. 396. excrementorum nunquam malæ, sed perpetuo bonæ. 356-359. quid præsagiunt. 417. si crisin præcesserint, nunquam moritur æger. 14. sq.

Colli tensio quid & unde. 421.

Color faciei viridis minus malus quam niger. 300. flavus bonus, si criticus ut in Ictericis. 300

Color Ictericus quid notat in febribus. 303. sq. lividus & niger unde, & quid in morbis notant. 300. sq. lividus in labro, palpebra, vel naso, vel genis, vel extremis, quid notat. 301. pallidus unde in acutis morbis, & mortuis solet esse familiaris. 300. sæpe varians cum calore, quare utilis. 137. ruber sanguinis abundantiam significat. 298

Coloris corporis mutatio citra rationem, pessima. 298. in pueris quid. 299. quid ad prædictionem. 121

Coma a collecto pituitoso humore in cerebro. 107. a longa vigilia, ex calidissima siccissimaque causa, lethale signum. 166. sq. cum lassitudine quando malum. 154. cum malis stipatum symptomatibus, malum. 167. cum oculorum perversione malum. *ibid.* & surditas in capitis dolore absessum aliquem post aures eructant. 112. 165. in acutis morbis post longas vigilias, exitiale. 22. in quibus nam semper pernicioſum est. 166. sq. quantum inservit ad Prognosin. 165. sq. quid. 87. 161. vigil unde. 163. vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. 166. sq.

Comatis pernicioſi exemplum. 165. sq. quatuor sunt causſæ. 162

Comata aliquando non lethalia accedunt vigiliis. 159. lethalia aliquando subsequuntur vigilias assiduas. 158. sq. cum aphonia pernicioſa in febribus. 433. 235. sq.

Comatoſi affectus phreniticis supervenientes, lethales. 189. quinam dicuntur. 161

Commotio quando fit in toto corpore. 177. sq.

Concoctiones bilioſorum humorum & putridorum quando fiunt. 357

Congelatio quid. 166

Convulsio a distentione a quibusdam distinguitur. 191. ab Ileo malum. 21. a phlegmone unde. 193. ab æstibus fortibus aut distentio, malum. 200. ab inedia & ebrietate. 53. critica labii 331. ex angina lethalis. 207. sq. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime pernicioſum 132. sq. dentium exitialis est. 332. ex quibus in pueris prævidetur. 156. sq. fit vel ex repletione, vel ex inanitione. 193. imminente morte in phrenitide accidere solet. 99. in febre, lethalis, minime vero pueris. 203. in febribus sæpe ab exusta

uſta bile. 90. in phrenitide peſſimum ſymptoma. 48. muſculorum mandibularum Cryſmos Græcis dicta. 192. Paralyſi ſuperveniens affectum non ſolvit neque contra. 228

Convulſione mortuorum ex vulnere plura exempla. 205. ſqq.

Convulſiones a doloribus & aſſiduis vigiliis, pernicioſæ ſunt. 205. a ſiccatis partibus nervoſis, exitioſæ. 276. ab Ilei inflammatione, pernicioſæ. 205. comatoſis ſuccedentes, malæ. 168. ex quibus ſignis futuræ poſſunt prænoſci. 197. ex tremoribus, lethaliſſimæ. 125. ſq. febribus ardentibus ſupervenientes lethalas. 157. in fœmina ex ſemine retento. 196. ſq. in febribus ex ore ventriculi non ſunt timendæ, vomitu tolluntur. 202. ſq. in Phreniticis inſanabiles. 204. in vulneratis plerumque lethales 205. 208. lethales a capitis vehementi dolore 146. pernicioſæ nunquam ſolæ, ſed cum aliis ſignis perniciem indicantibus appare ſolent 208. quæ certum exitium excitant 208. ſeq. quænam curari poſſunt 201. quid præſagiunt 198. ſupervenientibus febribus ſæpe ſolvuntur 99.

Convulſionum cauſſæ 187 -- 197. cum chordis tenſis comparatio 193. futurarum ſigna in pueris 197. ſq. tres differentiæ 191.

Cor ab humore acri vel maligno affectum quid producit 134. ſq. quibus excrementis fuliginoſis exſuperet, unde noſcitur 240. unde ſæpe palpitat. 188.

Cordis caliditas quomodo refrigeratur 239. calor reſpirando recreatur, fitque purior 12.

Corpus a morbis defenditur tribus ipſi inſitis facultatibus. 10. ſq. inflari ac tumeſcere in morbis, nunquam bonum. 295. ſq. extenuatum ac maxime contabeſcens videri in principio morborum acutorum, peſſimum. 291

Corpora calida & ſicca quibus morbis obnoxia. 56. ſq. humida ſuccique plena, ſi veneri temperate operam dent, raro morbis corripiuntur. 44. ſq. cito incaleſcere, & frigefieri, malum. 126. præ gravitate deorſum delabi, quid ſignificat. 169. ſq. quænam minus periclitantur a morbis. 44. ſq. tumida in morbis fieri quid ſignificet. 295. ubi a ſputo ſanguinis contabeſcunt, exitiale eſt. 292

Corporis geſtus mutatio in acutis morbis delirii indicium. 82. partes, quarum obſervatio facit ad prædicendi rationem. 289. turbationes quæ criſin indicant. 396

Crimnodes hypoſtaſes quænam dicuntur. 520. & quid notant. 536

Coxendicis dolor ſenes ad mortem usque comitatur. 57. ſq.

Criſis bona vel mala unde prænoſcitur. 390 - 369. hora cognoſci poteſt ex acceſſionis temporum accurata obſervatione. 446. ſq. in proximo die decretorio erit, ſi in die indicante ſignum coctionis conſpectum fuerit. 448. lethalis imperfectæ hiſtoriæ. 407. 413. ſq. modus ex naturæ inclinatione noſcitur. 415. ſq. nulla bona apparet, cruditatis ſignis conſpectis. 297. optimæ certiſſima ſigna in plurimis morbis quænam. 397-403. perfecta in morbi ſalutari non niſi in vigore morbi exſpectanda. 446. perfecta ſi futura ſit, neceſſe erit, augmentum morbi prius abſolvi. 446. quando in altero quaternario futura

ſignificatur. 396. 443. quando in primo futuro die decretorio ſit. 444. terminus majori ex parte erit ſeptem dierum ab ea die, in qua cœperunt decretoria ſigna apparere. 442. ſeq. unde ſæpius judicio non reſpondet. 447. ſq.

Criſes ante ſtatum non ſunt omnino bonæ neque certæ. 405. atque judicia raro prima & ſecunda die fieri poſſunt. 375. bonæ, malæ, & imperfecta quænam 385. ſq. compoſitæ, quibus morbi judicantur. 439. exitiales quo morbi tempore fiunt. 446. in principio morborum, cum exitiali ſigno, mala. 404. ſq. incertæ quomodo bonæ, vel malæ noſcuntur. 407. optimæ, ſalutares, ſecuriſſimæ ac perfectæ in ſtatu naturæ apparent. 398. ſq. per dejectiones quando fiunt. 420. per ſudores prævidendæ. 434. perniciosæ quomodo cognoſcuntur. 407--414 quomodo ſæpe fallunt artis Medicæ ignaros. 398. quæ fiunt in augmentis morborum neque certæ neque fideles ſunt. 404. quænam fiunt per excretiones, & quomodo noſcuntur. 419. ſeq. per hæmorrhagiam. 421--431. quando & in quibus certo & cito prædici poſſunt. 390. ſq. quando fiunt per menſes. 420. quomodo per urinas prævidentur. 434. tria tantum prænuntiare poſſunt. 396. veræ quatuor tantum ſunt. 486

Criſium ſpecies unde cognoſcuntur. 419. tempus ex natura morborum quomodo cognoſcitur. 444. 447

Cruda excrementa quænam dicuntur. 360

Cruditas quid. 356. ſemper mala in morbis & pejor ſi cum malis ſignis. 360

Cruditates & coctiones in excrementis ſunt ſigna morborum temporum. 61

Cruditates humorum quando fiunt. 357

Crura cur ſæpius ſtupeſcunt in renum dolore ex inflammatione orto. 120. 139. ſupini cubantis admodum reducta, & diſtracta, in acutis morbis delirii indicium. 82. ſeq.

Cura tremoris cauſſæ. 184

Cutis dolor quare gravis obſervatur. 138. frigore obduratur. 194. puſtulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evaneſcentes in delirio ſumme perniciosum ſignum. 104

D.

Dactilorum immaturorum eſus rigorem produxit. 214

Decubitus actio unde pendet. 169. in gravi morbo qualis. 170. malus ex oris ventriculi vitio, vel propter virium imbecillitatem. 175. qui ſalutem præſagit futuram in morbis. 169. ſupinus quænam mala producere poteſt. 172. ſq.

Decubitum ferre non poſſe in morbis quid notat. 73. ſq.

Dejectio alba in phreniticis mala. 101

Dejectiones aquoſæ candidæ, aut admodum croceæ aut ſpumantes pravæ. 31. bilioſæ ſupervenientes quibus ſurditas, illam tollunt. 16. 113. colliquativæ quando in acutis morbis peſſimæ. 50. nigræ, lividæ, opimæ, fœtidæ exitiales. 31. paucæ, glutinoſæ, pingves, candidæ, ſubcroceæ, læves, colliquationis indicia. ibid. quales & quando in acutis morbis peſſimæ. 50. in deliriis. 103. ſq.

Delaſſati, caliginoſi, pervigiles, in ſomnum inclinati, deſudantes, recaleſcentes, malum. 154

Delirantes quinam dicuntur. 81

Delirantium prognoſis quomodo recte aſſequitur. 86

Deliri homines ſi hianti ore dormiant, pernicioſum eſt 103. ſi evadant ægri ab evacuationibus lethaliter ſe habent 113

Delirium cui jam fractis viribus contingit, peſſimum 102. aliquando larga ſangvinis eruptione judicatur 93

Delirium cum notabili oblivione, ignavia, & ſtupiditate apparens exitii eſt indicium 102. ex Hypochondrii pulſatione quando prævidetur 351. in pleuriticis unde ſæpe prævidetur 38. in quibus morbis derepente fit, profluvium ſangvinis ſignificat vel Urinæ 93. ſq nullum ſecurum reputatur 92. peſſimum, poſt quod mala ſequetur evacuatio 94. phreniticum quomodo ex ſputatione frequenti prævidetur 433. quando ab aurium ſonitu prævidetur 116. quid 86. ſolvitur aliquando per ſudorem, ſomnum 94

Delirii certum ſignum ex urina quodnam 519

Deliria criſin portendentia quomodo apparent 92 -- 94. exitialia, quomodo a non exitialibus dignoſcuntur 92. omnia unde concitantur 90. quæ cum febre fiunt, Phrenitides, vocantur ſed ſæpius improprie 90. quæ mortem prænuntiant, quomodo dignoſcuntur 97. quæ ſalutem in morbis præſagiunt 91. ſq. quæ ſine febre maniæ, ſeu inſaniæ vocantur 90. quænam ſalutarem criſin antecedunt 92. ſq. ſi cum coctionis ſignis appareant in morbo criſin denuntiant 42. ſolvuntur urina multam ſubſidentiam habente 94. vehementia ſeu ferina convulſionum futurarum ſigna 197. ſq.

Deliriorum futurorum ſigna quædam 186

Dentes quid ad præſagium faciunt in acutis morbis. 328

Dentium in vita concuſſio quid. 192 ſtridor inſolitus in deliriis ſignum ſumme exitioſum. 104

Dentibus ſtridere & delirare, mortem jam prope eſſe notant. 332

Deſipientia & convulſio in vigilia, malum. 157. & rigor ex multa potatione, malum. 21. ferox & furioſa unde 90

Deſipientiæ feroces quæ in brevi deſinunt, ferinam convulſionem prænuntiant. 48. hecticæ quando non amplius ſolvuntur. 98. quæ fiunt cum febre continua, naturam viribus morbo longe infirmiorem ſignificant. 19

Deſipientiarum vehementiſſimarum propria credita ſymptomata. 98

Deſipientes ſi non videant, ſumme pernicioſum. 107.

Deſtillatio quæ ex naribus cum ſurditate & ignavitate parva eſt, difficile quippiam habet. 113. ſq.

Diabetes quid ſignificat. 31. quosnam pravos effectus producit. 55

Diapyemata quid. 558

Diaſtole quid ejusque uſus. 240

Dies critici coincidunt cum acceſſionum motibus. 380. decretorii complures ac fere innumeri obſervantur. 375. decretorii, judicatorii, atque critici quinam vocantur. 374 -- 377. decretorii quid ad prædictionem in morbis. 382. indices fiunt aliquando decretorii, & decretorii indices. 378. intercalares, atque intercidentes vel provocatorii quinam & quare ita dicti 379. judicatorii quomodo cognoſcendi 376. ſeq. omnes ad vigeſimum usque decretorios aliqui fecerunt 375. vigeſimus eſt terminus morborum acutorum 418

Dierum decretoriorum cognitio neceſſaria 374. ſeq.
Diſſepſia naturalis facultatis debilitatis ſymptoma 30
Diſtentio quid 191
Dolor acutus quinam & unde 139. aurium acutus cum febre continua ac vehementi difficilis eſt, & qvid inde 330. ſq. qvinam periculoſus 146
Dolor capitis acutiſſimus in Phrenitide peſſimus 48. & ſtomachi cum Hypochondrio contento, malignum 149. in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicat 84. quando futuri vomitus ſignum 110. quando in phrenitide lethalis 146. vehemens & aſſiduus & præſertim in auribus in acutis febribus delirium portendit 85
Dolor cervicis in hæmorrhagia futura 422. ſq.
Dolor circa ventris ſedes ſignificatur a decubitu in ventrem in acutis morbis 81
Dolor colli ſangvinis e naribus erupturi ſignum in febribus 142
Dolor faucium quinam in acutis morbis delirium præſagit 86
Dolor Hypochondrii citra judicium ex Angina quid 227. non raro delirii nuntius 85 ſq.
Dolor lateris ex ſputis biliosis, ſi absque ratione evanuerit, in furorem aguntur 151. in Pleuriticis, ſi absque ratione evanuerit, portendit delirium. 85
Dolor lumborum & gravitas qvid indicat 431
Dolor manuum & pedum, in febre & convulſio maligna ſunt 149
Dolor oris ventriculi in febribus malum 146
Dolor pectoris qvinam malus 147
Dolor quinam in ſuppurationem vertitur 559
Dolor ſi vigeſimum diem tranſeat, & febris detineat, quid exſpectandum 142
Dolor ſtomachi cum Hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum 149
Dolor ſtrangulans cum Orthopnœa ſine apparente in faucibus, vel collo, tumore, ſumme exitioſum 146
Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortiſſimi eſt indicium 48
Dolor ventriculi oris qvid indicat 431
Dolor ventris laborioſus qvinam lethalis 147
Dolor veſicæ qvinam exitialis 147
Doloris impetus e femore malignus 149. mutatio quænam mala in acutis morbis 136
Doloris pedis atque coxendicis peſſimi exempla 149. ſq.
Dolore coxæ occultato, ſi qvippiam in urina ſublime petierit, delirium portendit 85. 151.
Dolore femoris dextri occultato ſtatim delirium accidit 85. ſq.
Dolores aurium cum febre continua ac acuta cur pernicioſi 330
Dolores boni qvinam dicendi 145. capitis qvinam maxime timendi 146. capitis vehementes convulſionum futurarum notæ 299. circa thoracis & pulmonis ſedes qvinam ſuppurationem indicant 148. cordis vomitus biliosi & pituitoſi futuri ſignum 142
Dolores criſin ſæpe præſagiunt 65
Dolores critici in aliqua partium ignobilium & remotarum a viſceribus, excitati boni 72
Dolores crurum incepti, continuo deſinentes poſt viſus læſi ſymptomata, malum 110

Dolores cum pulſu nonnunquam obſervantur in abſceſſibus ad ſuppurationem tendentibus 138.
Dolores exitium prædicentes 146.
Dolores fortes circa viſcera, & convulſiones in acutis febribus, malum 21. Hypochondrii quando non mali ſunt 345.
Dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, ſæpe delirium præſagiunt 85. ſq. 104. in ventre inferiori concitato quomodo ſæpe judicantur 145. lumborum qvinam mali 151. ſq. magni in omnibus morbis quando malum prænuntiant 72. palpitantes circum umbilicum, quid 188. partium nobilium & ignobilium quinam boni quinam mali & peſſimi 146 -- 152. quandoque in acutis morbis, etſi ſuapte natura ſemper mali, bonum prædicant 140. qui a ſuperioribus partibus ad inferiores deſcendunt optimi 145. qui ab ægrotis non ſentiuntur quare pernicioſi 152. qui circa umbilicum continuant in morbo acuto non raro delirii nuntii 85. qui cum ratione abeunt, optimam ſalutis ſpem pollicentur 142. qui morbo progreſſo oſtenduntur, quinam optimi ibid. qui progreſſo morbo manifeſtantur, quinam pernicioſiſſimi 147. quinam delirium indicant 83. ſq. quid præſagiunt in morbis acutis 138. ſi convulſionum cauſæ, pernicioſum 205. ſine voce quinam pernicioſi 234. ſuræ absque ratione derepente occultati, deſipientiam pariunt 151. vehementes, aſſidue morbi fortiſſimi ſunt ſymptomata 72. viſcerum fortes comatoſis ſuccedentes, pernicioſi 168. viſcerum fortes quando in acutis morbis peſſimi 49. ſq. quomodo judicantur 148. ſq.
Dolorum cauſſa eſt continuitatis partium ſolutio 140.
Dorſum quid ad præſagium in morbis 341.
Dyſenteria in morbis acutis quandoque bona 16. ſq.
Dyſenteriæ conſtitutione anni boreali oriuntur 52. quanam ætate accidere ſolent 55.
Dyſenterici unde dolorem acutum patiuntur 139.

E.

Ebrius quispiam repente ſi obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur 53. 120. 160. 164. 199. 233.
Ebriis ſomnus aliquando lethalis 164.
Elleborus albus quomodo convulſionem producit 196.
Emproſthotonos tentio ad anteriora 191.
Empyema pleuritidi ſuccedens, malum 60. intra quodnam temporis ſpatium expurgatur 562. ſq. quid 558. Hujus indicia 559.
Ephemera peſtilens morbus acutiſſimus paucis horis interimens 444. ſq.
Epileptici quinam vocantur 201.
Epilepſia a ſupino nimis diuturno decubitu 173. unde prævidetur & quid 117. 189. 196.
Epileptici juvenis exemplum 196. pueri quando maxime curantur 201.
Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum 59. doloris partium internarum cauſa 140.
Evacuatio immodica calorem nativum reſolvit 128. optima qualis quæ rigori optimo ſuccedit 218.
Evacuationes immodicæ quomodo anxi-

critice ſublata quomodo noſcitur 126. ebrietati ſuperveniens quæ utiliſſima 53. 160. hectica quomodo dignoſcitur 122. ſeq. malignæ indicia 123. ſq. quando convulſione ſolvitur 203. quando dolorem circa hypochondria ſolvit 345. quartana, quare omnium ſecuriſſima 46. quartanæ per largam ſangvinis excretionem curatæ exemplum 456. ſigna lethalia 73. tertiana ſeptinis circuitibus terminatur 37. tertianæ quarta acceſſio eſt index ſeptimæ 378. vehemens, aſſidua, calorem corporis reſolvere poteſt 134

Febres acutæ & lethales ex timore & metu magno 54. acutæ ſi convulſionum cauſa, pernicioſum 204. ardentes diebus imparibus accedere ſolent 380. ardentes, quomodo ut plurimum judicantur 394. ſq. ardentes, ſemitertianæ, erraticæ, malignæ oriuntur anni conſtitutione boreali 52. ardentes, unde convulſiones pernicioſas producunt 200. 195. debiles & parvæ quandoque valde malignæ ſunt 389. ſeq. Ephemeræ quænam vocantur 256. epidemicæ, ſemitertianæ, ardentes, peſtilentes cum morbillis malignis lethales 52. ſeq. fumantes quænam dicuntur 73. hecticæ maraſmodes ſi febribus ardentibus ſuccedant, malum 59. ſq. lygodes quænam dicuntur 211. maraſmodes quando exitiales 292. putridæ quænam vocantur 256. quibus diebus ſolvuntur 374. 375. 376. 377. ſi paribus diebus bona ſigna habuerint, certum præſagium faciunt, & e contra ſi paribus 382. ſq. ſimplices ſi in compoſitas mutentur, & phlegmone adjungatur, malum 59. ſimpliciſſimæ, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis quarto die aut citius deſinunt 40. 447. teterrimæ ac ſignis affligentes difficillimis quarto die aut citius interimunt. 447. variæ primo die reſolvuntur 375. unde horrores continent 223.

Febrium ardentium lethalium ſigna 220. ardentium malignarum proprium eſt, ut ſummas partes non calefaciant. 122. ſq. continuarum in malignas mutatio mala 59. ſq. tertianarum & quartanarum vacuationes criticæ propriæ. 395

Febribus ardentibus hecticæ maraſmodes ſi ſuccedant, malum. 59. ſq.

Febricitantes plurimi ſine ulla mentis vacillatione moriuntur 80

Febriles recurſiones cum horrore quænam lethales 224. 233. ſq.

Felle ſuffundi ægrotos quid in acutis præſagit 302. ſq

Feſtucarum collectio in acutis morbis delirii indicium 81. ſq. 83. ſq.

Fæces albi in deliriis ſignum ſumme exitioſum 101. 104. retentæ & exſiccatæ ileon ſæpe producunt 54

Fætores in morbis quid notant 118

Frigiditas corporis quid ad prædictionem 121. 126 ſq. extremarum partium in dolorem forti ventris, malum 129. 147. extremorum ſignum in deliriis ſumme exitioſum 104. die critico cum ſignis decretoriis criſin prænuntiat 120. ſeq. in prælangvidis perpetuo lethalis 127. per totum corpus in acutis febribus mala 127. plerumque in continuis febribus eſt exitialis, vel longitudinem morbi præmonſtrat 126. ſq

Frigus comatis cauſa 162. partium extremarum, atque ad calorem ſi non amplius redeant peſſimum in acutis 17.

par-

partium extremarum, cum internæ uruntur, quid præſagit 24. quando bonum in febribus ardentibus 223. ſingultum quomodo producit 210

Frigoris immodarati effectus in corpus 194

Frigora ea inſanabilia cenſentur, qvæ calidis & ſiccis morbis contingunt 98. 159. 166

Frigidum ſi naribus & ore exſpiretur in acutis morbis, exitiale jam eſt admodum 25. per os & nares exſpirare, malum 408. 270

Fulgoris motus oculis apparentes qvid notant 316

Fumus calidus antea non ſolitus in ſudore futuro critico 441.

G.

Galenus in prædicendi in morbis arte, poſt unum Hippocratem, maxime claruit 2

Graveolentia omnia putredinis ſunt indicium 118. graveolentiæ gradus prænoſcendi ſunt ad præſagium 118

Gravitas capitis hæmorrhagiam præſagit 423. in naribus quid in morbis 117. *temporum* hæmorrhagiam ſolet præcedere 422. 423. 424. totius corporis vel mauuum vel pedum ſumme exitioſum in deliriis. 104

Gaudium immoderatum quomodo tremorem producere poteſt 184. ingens mortem aliquando producit 54

Gena quid ad præſagium faciunt in acutis morbis 328. rubræ pleuriticorum & peripneumonicorum ſignum eſt proprium 329

Glandularum tumores qvando boni, & quando mali 353. ſq.

Gula graviter læſa homines continue pereunt 67

Gutturis fervor in multis moribundis, auditur, & quid indicat 271. ſq. quando lethalis 566. quando vero non pernicioſus 567. ſeu ebullitio & unde 565

H.

Hæmorrhagia critica quænam mala ſolvit 440. ſq. 458. ſq. larga aliquando febris quartana fuit judicata 425. non ſolet ſuccedere ſine capitis dolore vel gravitate 422 -- 424. futuræ ſigna 413. 419. 432

Hæmorrhoides in viris quænam præſagiunt 438. ſq. delirium ſecutæ, ſalutem prænuntiant 95. ſuppreſſæ, vel nimis fluentes morbos graviſſimos producere poſſunt 55

Hectica febris quomodo dignoſcitur 122. ſq.

Hecticus corporis habitus unde & quid præſagit 137

Hectici quomodo dignoſcuntur 122. ſq.

Hecticorum caliditas qualis & unde 122. ſq. habitus deſcriptio 293. 561. ſq.

Hepar poteſt inflammari, abſque apparente tumore Hypochondrii 347. quibuscunque circum dolet, his febris ſuperveniens ſolvit dolorem 141. refrigeratum corporis tumorem producit 296

Hepatis dolor proprius gravis eſt & quare 138. inflammatio, quomodo Hypochondriorum tenſionem producit 194. inflammatione laborantes plurimi ſine ulla mentis vacillatione moriuntur 80. tumori hydrops ſuccedens, malum 60

Hepate inflammato, ſi ſangvis exeat e nare ſiniſtra, malum 406. percuſſo, oculi ſtatim cavi evadunt 321

Hippocratis & Galeni & aliorum de morbi vigore ſententia 64. quomodo concilianda 65

Hirudinum appoſitio quibus & quomodo conducit 458

Horror quando in febribus ardentibus, bonus 223. ſignum in deliriis ſumme exitioſum 104. quo vexantur omnes mali ſucci pleni, cum vehementer caleſiunt 223

Horrores a febribus, Phlegmone, vel quovis modo motis humoribus 223. crebri, ſeu frequentes quique etiam celeriter permutantur ſunt difficiles 225. a quibus continuæ febres intermittere cœperunt boni 223. crebri non ſufficiunt ad ſuppurationem, & tabem exinde denotandam 225. ſq. decretorii mali, qui cum ſignis lethalibus perpetuo exitium portendunt 225. generatrim criticam perturbationem notant 224. in acutis morbis quid 21. lethales quinam 225. qui febre non tolluntur, ſed cum peſſimis apparent vacuationibus, mali *ibid.* qui purulentos & validos explicant, mali 224. qui vomitus malos & exitioſos ſequuntur, ſunt judicatorii mali 225. quid præſagiunt in morbis 222. quinam ſuppurationem indicant 225. ſq.

Horroribus frequentibus e dorſo, levibusque qui deſudant, difficili morbo laborant 224

Humiditas corporis quid ad prædictionem 120. ſq.

Humor acris ſingultum producere poteſt 210. ad caput aſcendens facit tum deſipientiam, tum aurium ſonitum 115. ſq. æruginoſus epilepſiæ cauſa 196. frigidus pituitoſus, quomodo fatuitatem & oblivionem producit 105. ſq. paucus ſed valde virulentus morbos valde exitiales excitat 76

Humoris quælibet turgentia ſemper verenda 137. vitioſi excretio quando bona 16

Humores ab intro foras verſi morbum ſalutarem faciunt 46. bilioſi, multi tum tenuiſſimi, ac acutiſſimi ab aeris calore nimio in corpore abundant 51. calidi deſipientiæ phreniticæ cauſæ 90. cum tantum tranſmittuntur de parte ad partem, fiunt criſes per abſceſſus 415. ſq. frigidi & pituitoſi putreſcentes in cerebro delirium concitare poſſunt 90. in morbis a viſceribus ad exteriora converti optimum, & e contra 59. noxios omnes corporis partes, quoad poſſunt, a ſe propellunt 12. omnes præter ſanguinem, qvare egent præparatione, ut evacuentur 454. particulares morbos magnos & graves producere poſſunt 57. pituitoſi & crudi faciunt morbos difficillimos 58. putridi quare continuo purgandi 59. putridi quomodo anxietatem producunt 179. qualitate & quantitate viſcera gravantes pulſuum cauſas mutare poſſunt 246. ſimplices etiam benigniores morbos concitant quam miſti, qui graviores & plures ſimul producunt 46. ſuapte natura, aut ob inſignem putredinem tenuiſſimi, atque mobiles redditi quando lethales morbos faciunt 51. ſumme putridi ac virulenti morbos graviſſimos concitant 76. turgentes graves & periculoſos morbos concitare poſſunt 76. ſq.

Humorum bilioſorum & pituitoſorum excretionis per alvum ſigna 438. calidorum copia quid præſagit 57. calidorum & pituitoſorum in cerebro effectus

fectus 163. proprium eſt, ut facillimi ſint ad excretionem 396. copia gravans muſculos, tremoris ſæpe cauſa 184. ſeq. ſeu multitudo graves morbos parit 57. cruditas a vigiliis aſſiduis 75. 157. crudorum inſignis copia, aliquando anxietatem producit 179. ſq. crudorum multitudine calorem corporis quomodo ſuffocari noſcitur 134. maligna putredo pernicioſos morbis facit 58. omnis multitudo difficilem reddit morbum 184. particularium excretiones quid ad præſagium 449. ſpontaneæ excretiones non omnes bonæ 450. tenuitas extenuationis cauſa 293

Hydrops e longa dyſenteria 507. ab hæmorrhoidibus ſuppreſſis vel nimis fluentibus 55. ex nimio ſangvinis fluxu 462

Hydropi inprimis obnoxii ſunt ſenes 55

Hydropes quomodo producuntur ab uſu aquarum paluſtrium 53

Hypochondrium cum dolore tenſum, & cum ipſo Ictericus color in corpore in acutis morbis ante diem ſeptimum malum 50. quid dicitur 342. hujus contentio cum comate faſtidioſo, & capitis dolore Parotidas effluere faciunt 165. contentio ſine dolore quid notat 426. pulſationes quid præſagiunt 351. ſiniſtri dolor atque tumor non inutilis in acuto morbo 145. tenſiones quid notant 344. tumores aliquando optimi. *ibid.* tumores quid ſæpe præſagiunt in acutis morbis 344. ſq. tumores quinam in ſuppurationem vertuntur 348. ſq.

Hypochondria craſſitudinem habentia, bona 343. cum duritie & dolore tenduntur ab inflammatis partibus 347. in acutis morbis tenſa, dura, dolentia & inæqualia, mala 345. in acutis morbis vitiata quando mala 296. 365. mollia, æqualia, dextra, ſiniſtraque parte eſſe, & ſine dolore, optimum in acutis morbis 343. qualia eſſe debent in Ictericia critica 303. ſq. quid in morbis præſagiunt 342. ſq. ſi extenuantur, vel contabeſcunt malum 344. ſq. varie tenduntur in acutis morbis 344--347. vel etiam tenſa aliquando optima 344

Hypochondriorum dolores cum tenſione, & malis ſignis, lethales 349. ſq. pulſus cum frequenti oculorum obtuitu in acutis morbis delirii indicium 82. 83. ſuppurationes quænam malæ 350 ſq. tenſio ſine dolore ſignum hæmorrhagiæ futuræ 425. ſq.

Hypogaſtrium quando ſenſum gravitatis vel doloris ſentit 437

Hyſtericæ mulieres unde non raro convulſionibus tentantur 197

Hyſterici affectus quomodo aphoniam producunt 232

I.

Ichi quid 115

Ictericia ante ſeptimum diem quando mala vel bona in febribus 304--308. cum hypochondriis tenſis & duris mala 307. ſq. quænam bona in febribus 304. quando exitialis in febribus 307. ſq.

Icterus fit aliquando critice 303. in morbis quare non omnis bonus vel malus 303. quid & unde 302. vel ſalutem vel mortem quandoque præſagit & quando 303. ſq.

Ignavia quid in deliriis 104

Ignes ſacri undique cito depaſcentes, anni conſtitutione auſtrina humida & calida oriuntur 52

Ignorantia cum delirio criſin aliquando por-

portendit 93. cum rigore mala, mala quoque & oblivio 106. cum rigore quando malum 19. 220.

Ileon a fæcibus retentis & exſiccatis 54. ſi vomitum, ſingultum, diſipientiam, vel convulſionem producat, malum. 21

Ilii dolor quomodo ſolvitur 141

Imaginatio admodum læſa in acutis morbis, quando cerebri virtutem maxime debilem oſtendit 19

Inappetentia cibi in morbis longis nihil eſt deterius 29. 182. ſq. quæ ex delirio non confundenda cum ea, quæ ex facultate exſtincta vel diminuta 279. unde in ægris 278. ſq.

Inedia aliquando convulſionem producit 53. quomodo noſcitur faciei extenuationis cauſa 295

Infantibus quare vigiliæ aſſiduæ tam noxiæ 157

Inflammatio capitis, in primis in phreniticis, unde timenda 298. cerebri a ſangvine per nares non evacuato 116. doloris partium internarum ſæpe cauſa 140. quæpiam interna caloris retractionis ſæpe cauſa 135. viſcerum unde noſcitur 346. ſq.

Inflammationis vigor ſeu ſtatus quando dicitur 64. viſcerum pernicioſiſſimæ ac lethaliſſimæ ſigna 349 ſq. inflammationes maxime fiunt ex ſangvinis copia 57

Inflammationibus in partibus externis, multi ſæpe morbi tum acuti tum longi judicantur 6 ſq.

Inhorreſcentes anxii, laſſitudine preſſi, lumbis dolentes in profluvium alvi incidunt 223. ſq. 439

Innutritio ſeu atrophia quid & unde 291. ſq.

Inquietatio cum ſudore eſt mala in acutis morbis 34. 77. omnis mala eſt, critica excepta 178. qvid in acutis morbis ſignificat 175. ſq. qvid & qvantum ad præſagium facit *ibid.* ſæpe tollitur obortu vomitu 178

Inquietationes in diebus criticis apparentes certius habent judicium 181. in febribus intermittentibus & aliis cum nauſea, & faſtidio, haud ſunt malignæ 386. ſq. peſſimæ illæ quæ criticis diebus fiunt nulla optima ſubſecuta evacuatione 181

Inquietudo ab æſtuoſa febre ſtabili & peſtilenti, peſſima 74. ab humoribus virulentis æſtu turgentibus & circa præcordia ferveſcentibus, peſſima *ibid.* ab inſigni viſceris inflammatione, peſſima *ibid.* cum extremorum refrigeratione in acutis morbis ſignum maxime pernicioſum 132. in deliriis ſignum ſumme exitioſum 101. in febribus quid notat 73. ſeq. quæ propter langvorem virium, ſumme pernicioſos morbos notat 74

Inquietudines bonæ non raro apparent ante criſin futuram & optimam 179. criſin ſæpe præſagiunt 65. in acutis morbis quando peſſimæ 49. quæ bonas criſes præcedunt, optimæ 155 ſq. quæ cum ſudore malo die decretorio apparent, exitiales 180. quænam prorſus pernitiales 180. ſq.

Inſania quomodo ex vomitibus prævidetur 491

Inſania a cerebri læſione oriuntur 90. leviter feroces ferinæ ſunt & convulſionem ſignificant 197. vehementes in febribus, ſilente ægro, ſed non etiam privato voce, lethale 97. vocantur deſipientiæ, quæ ſine febre fiunt 86

Inſanientibus in Melancholia ſi varices aut hæmorrhoides ſupervenerint, inſa-

ſaniæ fit ſolutio 95. 457
Inſomnia conſpicua, non turbulenta, ſed quieta, bona in Phrentide 96. conſpicua quare in Phrenticis obſervantur 116. turbulenta ſemper mala, & Phrenitidem portendunt 96
Inſpirandi difficultas quid & unde 421. 426. 431
Inteſtinorum difficultas vel aqua inter cutem a furore, bonum 94. tormina & morſus quid ſignificant 438
Inuſtiones unde convulſiones pernicioſas producunt 200
Ira acutiſſimas febres ſæpe producit 54. nunquam ſubito mortem produxiſſe refertur. *ibid.*
Jactatio aſſidua in morbis quid notat 73. ſq. membrorum malis dejectionibus ſuperveniens 181. quid in acutis morbis ſignificat 176. unde vomituris 431. ſq.
Jecur conflictantes morbi graviſſimi ſunt atque difficillimi 59. durum ac ſcirrhoſum redditur ab uſu aquarum paluſtrium 53
Jejunium convulſiones ſæpe producit 298. ſyncopas faſtidioſiſſimas atque hecticas febres producere poteſt 53
Judicatio quid 384. ſq. quibuscunque fit, his nox gravis ante acceſſionem eſt 388
Judicationes quæ fiunt diebus paribus malæ & infideles 382. ſq.
Judicatoria non apparent in morborum principiis 364
Judicium in morbis quando redditur difficile 77

L.

Labores qui in articulis fiunt in longis febribus non inutiles 143. nimii quid producere poſſunt 106
Labrum inferius tremulum criſin aliquando per vomitum ſignificat 332. ſi pervertatur in febre non intermittente, debili jam exiſtente corpore, mors proxima eſt 204
Labri diſtortio quando peſſima 111.
Labia in tertianis febribus critice ulcerantur 331. quid ad præſagium faciunt in acutis 328
Labiorum contractus aliquando alvi bilioſam eruptionem ſignificat 332
Lacrymæ criticæ unde noſcuntur 315. in altero oculorum acres appropinquantis delirii præſagium 84. involuntariæ cum delirio per modum judicii aliquando apparent 93. involuntariæ in acutis exitioſum 327. 314. ſq. ſpontaneæ effluentes, ubi non criſi, mortem ſignificant 314. ſq. ſpontaneæ ſanguinem e naribus critice fluxurum aliquando notant 315
Laſſitudinis ſenſus quid indicat 152. 431
Laſſitudines aliquando abſceſſus præcedunt 153. optime exiſtunt, quæ aliqua evacuatione evaneſcunt 153. quænam bonæ obſervantur ad prædicendam ſalutem 152. ſq.
Lethargus a collecto pituitoſo humore in cerebro 107. qualis ſomnus 158. 161
Lethargici affectus phrenicicis ſupervenientes, lethales 189
Leucophlegmatia laboranti fortis Diarrhœa ſuperveniens, morbum ſolvit 85
Lien duris ac ſcirrhoſus redditur ab uſu aquarum paluſtrium 53
Lienis inflammatione laborantes plurimi

ſine ulla mentis vacillatione moriuntur 80. tumori hydrops ſi ſuccedat, malum 60

Lienteria in acutis morbis malum ſymptoma 30. lethalis a longa dyſenteria 507

Lingua alba, craſſa, cœnoſa, mala in acutis febribus & quare 334. arida, dura, aduſta, & maxime nigra, ſi cum aliis ſignis malis appareat, exitium præſagit 337. arida tactui frigida vel calida apparens exitialis eſt 338. dura & horrida peſſima, phreniticorumque propria 336. ſi torrefecta, & non vel parum ſitiant phrenitici, pernicioſiſſimum 101. ſq. ex uſta & præarida ſine ſiti ſignum in deliriis ſumme exitioſum 104. exuſti ſi nihil vel parum ſitiant delirii metus 82. flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra, quid in morbis acutis notat 333. lividæ coloris omnium maxime eſt lethalis 335. magna & nigra quare lethalis eſt *ibid.* nigra cum tremore ſeu tremula mala *ibid.* nigra non abſolute pernicialis 337. ſolet ardentes peſtilentes febres detegere 335. qualis videri debet in acutis morbis, & maxime in febribus ardentibus & ſynochis 333. quid in morbis præſagit 332. quomodo a febrili calore varie mutatur 336. rubra ſæpius in anginoſis affectibus & peripneumonicis, peſſima 335. ſalebroſa delirium præſagit 84. ſi valde nigreſcit, judicium fit in quatuordecim diebus 335. variis coloribus varios humores exſuperantes oſtendit 332

Linguæ color ſubruber in acutis morbis, quid notat 333. denſæ delirium indicant in acutis morbis 83. obtremiſcentes unde & quid in morbis notant 99. præſiccatæ in anginis peſſima 337. unde ſæpe ita mole imminuitur, & quid notat 335

Lippitudo appropinquantis delirii ſignum 84

Lippientem alvi profluvio corripi bonum 497

Lividitas cum extremorum refrigeratione ſignum maxime lethale 131. totius corporis vel manuum vel pedum ſumme exitioſum eſt in deliriis 104

Lumborum gravitas, dolor, atque tenſio menſium futurorum ſigna 430

M.

Maculæ criticæ, & quæ cum inceperunt, numero atque magnitudine augentur, optimæ 341. cum lividæ tum nigræ quæ peſſimæ in acutis morbis 300. ſq. rubræ dorſum ac alias partes inficientes in febribus, ſynochis malignis, quando malæ 300

Macularum prognoſis unde petenda 576

Mador unde & in quibus oritur affectibus 466-469

Mandibularum convulſio unde 192

Μανιωδης deſipientia 97

Manuum geſticulationes accidunt deſipientiæ exitiali 101

Martianus mirabilem Galeni prædicendi in morbis artem miratus, quid ipſum rogavit 2

Maxillæ ſi apparent lividæ, vel nigreſcentes, & quidem cum malis ſignis, mortem prænuntiant 330

Medici unde ſæpe circa pulſus falluntur 257. ſi ægrorum exitium antea non prædixerint, ipſorum aut ignorantiæ aut negligentiæ adſcribitur 3

Medicamenta quænam ſingultum producunt 210. ſq.

Medullæ ſpinalis inflammatione laborantes, mente conſtare optimum 80
Membra nobilia diu graves morbos ferre nequeunt 352
Memoria quibusmodis læditur 87
Mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum, contrarium vero malum 13. 79. ſq.
Menſes aliquando per nares vacuantur 426. in mulieribus unde prævidentur 438
Menſium erupturorum ſigna 429. ſq. 440. ſq.
Menſtruæ ſi plura fiant, accidunt morbi, & ſi non fiant, ex utero morbi contingunt 55
Menſtruæ purgationes cum delirio & poſt ipſum conſpectæ judicium portendunt 95
Morbus comitialis v. Epilepſia 195. ſq. diuturnus & tardus quando ſolvitur per abſceſſum 417. ſq. qui congruit naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori minus periculoſus 44. quilibet ſalutaris quatuor habet tempora 61. quomodo ſalutaris noſcitur 68. ſi ab excretionibus reſolvatur, optimæ criſis ſignum 401. ſi ſummum exercet vigorem, & natura ſit adhuc in principio, peſſimum 68. ubi celeriori motu, quam natura movetur, malum. *ibid.*
Morbi ab aliis concitati ſæpius in magis ſalutares mutantur 47. ab humorum crudorum & craſſorum copia debilibus exitiales 57. accedentes diebus imparibus, iiſdem judicari debent 383. acuti aliquando judicantur hæmorrhagia ac ſudore copioſo 439. per hæmorrhoidas cum ſudore judicandi, quomodo cognoſcuntur 440. frequentiſſime judicantur ſudoribus 434. plurimi judicantur per urinas 436. quatuordecim diebus terminantur 444. ſq. quomodo diſtinguuntur. *ibid.* ubi judicantur & reſolvuntur paribus diebus quicquam boni ac certi non habent 383
Morbi acutiſſimi atque exitiales magna ex parte in autumno oriuntur 52. ſæpe ante quartum diem homines interimunt 444. ſq.
Morbi augmentum quando incipere dicitur 373. augmenti ſtatusque tempora differunt in ſanandis & moribundis 63. complures acutorum judicantur per alvi fluxum 437. debiles & magis ſalutares ab humorum qualitate & ſimplicitate 45. ex internis cauſis cognoſcendi 44. quomodo ex horum idea cognoſcuntur 39. ſq. & Naturæ ſtatus ſi ſimul procedant, ac una moveantur optimum 69. exitiales ab humoribus ad vehementer putreſcendum aptis 58. ſq. quo morbi tempore ægros perdunt 61. ſqq. futuri ſtatus cognitio neceſſaria ad hujus eventum præſagiendum 60. infida remiſſio quando 478. laterales quanam ætate accidere ſolent 55. lethalis præſagium ſanguinis exſpuitio 58. lethales ab humorum inſigni pūtredine 58. ſq. lethales habent unum aut duo aut tria tempora 61. longitudinem quænam indicant 135. malignitas occulta aliquando anxietatem producit 177. maligni, quare criſibus ſolent terminari 390. longitudinem quinam ſudores indicant 473. ſqq. morem ſeu modum produnt ſymptomata quæ poſtea ſequuntur 35. motus celer maxime facit cum critico aliquo ſigno ad prænuntiandam criſin 394. non raro fiunt exitia-

exitialiſſimi a ſangvinis plenitudine & copia 45. omnes & ſymptomata, pulſuum cauſas mutare poſſunt 246. omnium periculoſiſſimi a bile 46. omnino ſalutares ſunt, ſi multa aut aliqua ſigna illuxerint 42. pernicioſi a cibis pravi ſucci ac potus 53. peſtilentes ab uſu aquarum corruptarum ſeu fætidarum 53 ſq. principium quodnam dicitur 446. quando imperfecte judicantur 435. 446. qui non diebus decretoriis ſolvuntur, reverti ſolent 406. qui ſenibus accidunt, illos maxima ex parte comitantur ad mortem 55. ſq. quinam per criſim terminantur, quinam vero non 388. ſeq. quinam ſenibus lethales 55. ſæpe usque adeo ſunt graves, ut ſtatim in principio ægrotos interimant 67. ſtatum absque ulla coctione obſervare, quare peſſimum 66. ſumme pernicioſi ab immoderato vini potu 53 tantum acuti & magni criſibus terminantur 388. tempora a ſymptomatibus & morbi eſſentia perquirenda 61. ſeqq. differunt a temporibus naturæ concoquentis *ibidem.* valde exitiales ſæpe a pauco, ſed valde virulento humore excitantur 76. vigor in morituris qualis obſervatur 66. victoria quando præſagienda 60. vigoris tempore ægroti minus qvam in augmento conflictantur & turbantur 65

Morbo qui vexantur pernicioſo, pauciſſimi aut nulli probe dormiunt 75

Morborum acutorum terminus eſt dies vigeſimus 418. acutiſſimorum aliqui uno tantum die alii duobus &c. & nunquam ultra quatuor dies terminantur 444. breve principium, breve augmentum, tum ſtatus, tum declinatio proportione ſequitur 67. curationis inſtituendæ ratio ex ſingulorum morborum temporum, omniumque maxime ſtatus præcognitione pendet 1. eventus in quibusnam alvi dejectionibus certius dignoſcitur 495 ſq. graſſantium ideæ habendæ, ut morbi cognoſcantur 43. naturæ Medicæ 9. omnia tempora inter ſe proportione temporis conveniunt 67. plurimorum certiſſima optimæ criſis indicia 398 ſeq. præſagium certius quomodo habetur 68. robur & imbecillitas, ex quibus cognoſcatur 35. ſqq.

Morbis difficulter reſiſtunt, quibus natura ad hos vergit 56. ſq. ſæviſſimis & ſymptomatibus peſſimis a ſcorpionis ictu vexantur 76

Morbos ſalutares & exitiales prænoſcendi empyricus modus 70. ſq.

Morbillis multi ſæpe morbi tum acuti tum longi judicantur 353

Morbilli quando in acutis morbis boni *ibid.*

Morbillorum prognoſis unde petenda 576

Mœſti aliquando ſunt ægri, ubi inſtat delirium 84

Mollities corporis quid ad prædictionem 121

Mores ſi mutantur in acutis morbis laborantibus delirii indicium 82

Moroſis quid 87

Mors ab ira nunquam accidiſſe dicitur 54. ab ingenti gaudio atque timore *ibid.* ex quibus ſatis certo præſagiri poteſt 265. ſq. in acutis morbis unde ſequi ſolet 348. ſq. quando proxima prævidetur in febre non intermittente 204. quando ſine criſi ſubſecutura prævidetur 387. ſq. ſubita quibus accidit in capitis dolore 117. unde in propinquo eſſe noſcitur 301

Mortis inſtantis in ægro ſigna 110. ſeq. 113. ſq. prognoſticum a ſymptomatibus, quæ præceſſerunt etiam indagatur in acutis morbis 132. ſq.
Mortem in acutis febribus quænam ſigna portendunt 42
Motricis facultatis actio diminuta in ſenibus maxime obſervatur 168. ſq. facultatis actio læſa triplex eſt 168. facultatis cognitio quantum ad prædictionem Medicis conducat *ibid.* facultatis imbecillitas unde fit 183. potentiæ vitiatæ actiones in acutis morbis quid notant 20. ſq.
Motus nimius quare plethoricis tam noxius 54
Muliebria quibus decurrunt 142
Murmur incidens circa Ilia, ſolvit dolorem, qui in Iliis affligit 141
Muſcas fruſtra venari exitiale eſt in febre acuta, Phrenitide, Pulmonia, capitis dolore 101
Muſculi imbecilli quomodo reddi poſſunt ab intemperie 184
Mutationes in morbis, qui doloſi ſunt, juvant 137. in morbo ſumme maligno quænam lethales 136. quæ in morbis obſervantur ſex ſunt numero 386. quænam delirium indicant in acutis morbis 82. ſq.
Muti quinam vocantur 229. unde fiunt ægri in morbis 232
Mutitates in febre acuta quænam lethales, & quænam diuturnitatem ſignificant 234. ſubinde rigentibus lethales ſunt, iis vero moderatus capitis dolor eſt 234

N.

Narcotica quomodo coma producunt 162. ſq.
Narium diſtortio quando lethalis 111
Naſus quid ad præſagium facit in acutis morbis 328. ſi pervertatur in febre non intermittente, debili jam exiſtente corpore, mors proxima eſt. 204
Natura juxta Hippocratem & Galenum quid 8. 9. morbo robuſtior quomodo cognoſcitur 5. 74. triplici differentia diſtingvitur 10
Naturæ a morbo oppugnatæ cum arce obſceſſa elegans comparatio 4. 5. vires quomodo cognoſcuntur 8. robuſtiſſimæ ſigna 236. tempora, quo magis diſtant a morbi temporibus eo pejus 69
Naturalis facultatis cognitio, quantum ad præſagium in morbis neceſſaria 276. debilitatis ſigna 28. 356. tres ſunt actiones præcipuæ 277
Nauſeæ quid in morbis acutis ſæpe indicant 135
Nephritis ſenes ad mortem comitatur 56
Nervorum obſtructio, ſeu incraſſatio, ſeu obſcuratio torporem inducit 226. principium ſunt cerebrum atque ſpinalis medullæ principium 232. vel nervoſarum partium inflammatione laborantes, mente conſtare optimum 80
Nox quibus gravis in acutis 388
Nubecula in urinis nigra, mala 537. quare 532. quæ invehitur in urina, quænam bona 523.
Nutritio omnis quibus actionibus in corpore perficitur 277. præcipua actio, qua corporis partes omnes conſervantur 28. quantum morborum præſagiis inſervit, & unde 289
Nutritioni quatuor actiones famulantur 28

O.

Oblivio cum extremorum refrigeratione in acutis morbis maxime pernicioſum ſignum 132. ſq. cum rigore malum 220. ex delirio quando minus periculi habet 107. in acutis morbis quando malum 19. 49. unde ſæpe futura prævidetur 117

Obtuſiones in oculis quid notant 316

Oculus ſi lividas aut nigras venulas habeat, quando in acutis morbis malum 49. unus ſi altero major videatur ex morbis acutis quando malum 49

Oculi album ſi rubrum ſpectatur, quando exitiale 326. aliquando boni apparent in febribus, quæ ad exitium inclinant 313. audacia, delirii ſignum eſt, & dejectio & fractio, malum 320. cavi quando perniciem denotant 321. conniventes unde in moribundis 162. demiſſi quid in febribus notant 166. diſtortio quando peſſima 110. hebetes videri extrinſecus ſpectantibus, malum 319. impenſe rubri ſanguinis eruptionem indicant in febribus 142. lucem effugientes in deliriis ſumme exitioſum 103. optimi & robuſti perpetuo boni ſunt indicii 313. perverſi, aut alter altero major, aut candidum rubeum habentes, aut pleni ſanguine, ſumme exitioſum in deliriis 103. prominentes ſeu tumidi in acutis morbis lethales 321. robuſti & recte valentes quid notant 313. rubri initio morbi nunquam bonum prænunciant 316. involuntarie lacrymantes ſumme exitioſum in deliriis 103. ſi ſplendorem amittant, peſſimum 319. ſublimes quid in morbis acutis indicant 321. tenebricoſi quando vomitus futuri ſignum 110

Oculorum caligo ſanguinis e naribus erupturi ſignum in febribus 142. ſignum futuræ hæmorrhagiæ 427. convulſio cum delirio criſin aliquando portendit 93. hallucinatio quid in morbis 117. hebetudines quid notant 316. motus quid in morbis acutis indicat 321. ſq. quænam ſigna plane ſunt exitialia 318. 323. ſq. rubor & ſingultus a vomitu, malum 21. ſplendor cum delirio per modum judicii aliquando apparet 93. venæ ſanguinis plenæ appropinquantis delirii ſignum 84

Oculos aſſidue nictare, pernicioſum eſt 322. lucem ferre non poſſe quid in morbis notat 108. ſqq.

Odores omnes graveolentes & putres in excretis ſunt quidem mali, ſed non omnes lethales 118

Opiſthotonos tentio ad poſteriora 191

Oroboides hypoſtaſes quænam dicuntur 520. & quid notant 536

Os ventriculi a mordentibus humoribus vehementer commorſum calorem nativum ſuffocat 128. ab humore acri vel maligno affectum quid producit 134. ſq.

Oris tortura ſive ſpaſmus cynicus 192. ulcera anni conſtitutione auſtrina calida & humida producit 52

Ore hiante ſi quis dormiat, exitioſum eſt, & quare lethale 174

Orthopnoici a reſpiratione intercepta moriuntur 25. unde ſtertunt 272

P.

Pallor unde fit 300

Palpebra ſi pervertatur in febre non intermittente, debili jam exiſtente corpore, mors proxima eſt 204

Palpitatio circa umbilicum non raro delirii nuntius 85. in deliriis ſignum ſumme exitioſum 104
Papitationes cor invadentes quænam lethales 188. ſq. quæ in ſyncopen deſinunt, maxime timendæ 188. quædam ſubſequentes vehementes deſipientias lethales exiſtunt 99. ſq. quid in morbis præſagiunt 187. ventris, ſignum futuræ hæmorrhagiæ 425. unde producuntur 187
Papulæ parvæ quid 35. 576. parvæ ſtatim evaneſcentes, peſſimæ 573
Paralyſis in morbis quandoque utiliter concitatur 228. morbum quoque ſimplicem magisque ſalutarem producit 47. quænam admodum pernicioſa eſt in acutis morbis, quænam minus 20 ſq. quando in morbis timenda 120. unde fit 228
Paralyſi ſi ſuccedat apoplexia, malum 60
Paraphreneſis quid 87
Paraphrenitides a cerebri læſione oriuntur 90
Paraplectici ſi ægroti evadunt ex acutis febribus, perpetuo malum 228
Paraplegia ſæpe ab Apoplexia ſupervenit 47. in acutis & aliis morbis quid ſignificat 18. 226
Paraplexia qualis morbus 228
Paraplexias poſt apoplexiam concitari minus periculoſum eſt 228
Parotis quando futura cognoſcitur 145
Parotides in peſte apparentes ante coctionem magis utiles quam inutiles 366. oriuntur anni conſtitutione auſtrina humida 52. pravæ ſunt, quæ cum urinis parum coctis apparent 576. quando & quænam bonæ & malæ in acutis morbis 353. 574. 575. quando critice erumpere ſolent 167. quando ſurdis & comatoſis fiunt 112. unde fiunt 574. unde futuræ prævidentur *ibid.*
Parotidum eruptio quando coma ſequitur 164. futurarum ſigna 419
Partes exteriores ſi in febribus non intermittentibus frigidæ, interiores urantur, & ſitim habeant, lethale 72. ſq. 125. quid ad præſagium in morbis 354. ignobiles quid ad præſagium 352
Perforatio producit dolorem acutum 139
Perfrictiones quæ diebus criticis fiunt vehementes a ſangvinis profluvio, peſſimæ 461. quænam malæ exiſtunt 181
Peripneumonia pleuritidi ſuccedens, malum 60
Peripneumonici plurimi ſine ulla mentis vacillatione moriuntur 80. quando ſæpe quarto vel quinto die judicantur 445
Peripneumonicorum corpora ſi nunquam carne repleantur, & reſtituantur, peſſimum 292
Peripneumonicos erectos velle ſedere, peſſimum 175
Permutationes crebræ in deliriis ſignum ſumme exitioſum 104
Peſtilentia gravis ab immoderata aëris caliditate 51
Peſtis proprium ſignum quodnam 301
Petaloides hypoſtaſes quænam dicuntur 521. ex quid notant 536
Phlegmone ſi febribus ſimplicibus adjungitur, malum. 59. producit dolorem tenſivum 139. hujus ſuppuraturi ſignum eſt rigor 125
Phrenitis a continuis vigiliis 75. aliquando judicatur per ſangvinem e naribus erumpentem 94. duobus tantum ſym-

ſymptomatibus innoteſcit 38. eo pejor, quo plura habet ſymptomata *ib.* unde prævidetur 298. ſq. hujus quædam ſigna 47. ſq. exitialia 100. ſq.

Phrenitides a bile exuſta lethales creduntur 58. producuntur anni conſtitutione boreali 52. item Auſtrina calida & humida *ibid.* quo vitæ tempore magis accidunt 55. veræ omnes plerumque lethales ſunt 19

Phrenitidum peſſimarum proprium, & ſi lingva arefacta ſit, ægros vel nihil vel parum ſitire 101

Phrenitica deſipientiæ cauſæ 89. ſqq.

Phrenitici cerebrum quomodo habent diſpoſitum 105. ſq. qui in principio clementer ſe habent, ſed crebro permutantur, malum eſt 102. 182. quinam dicuntur 86. ſqq.

Phreniticis exitioſis ſangvinis ſtillicidium e naribus ſupervenit 101. in quibus albæ urinæ, aut fœces apparent, rigores ſunt pernicioſi 220. quare vomitus virulenti ſive æruginoſi exitiales 491. ubi varii caſus ſubinde incidunt, pravum, & convulſionem denunciant 102. urinæ albæ, lucidæ, malignitatem denotant 39

Phthoë quid 558. unde 559. 561

Phthiſis pleuritidi ſuccedens, mala 60. producitur anni conſtitutione Auſtrina humida 52

Phthiſici, ubi ſputum retinetur, moriuntur 554

Phthiſicorum corpora ſi nunquam carne repleantur & reſtituantur, peſſimum 292

Pityroides hypoſtaſes quænam dicuntur 521. & quid notant 521. ſq. 536

Pituita dilutior lentoris expers, quid notat 536. ſi bili prævalet, ægros plus lethargicos vel comatoſos reddit 91

Platonis de natura ſententia 10

Plenitudo calorem corporis ſuffocari indicabit 134. laſſitudinis cauſa 152. 183

Plethorici ab immoderatis exercitationibus in affectus inſanabiles incurrunt 54

Pleuræ inflammatio, quomodo Hypochondriorum tenſionem producit. 194

Pleuritidis magnæ & debilis ſigna 36. ſq. 40

Pleuritides peſtilentes quales viſæ 555. ſiccæ ſunt periculoſiſſimæ 554

Pleuriticorum proprius pulſus eſt ſerratus 248. ſq.

Præcordia ſuſpenſa, murmurantia quid indicant 438

Pruritus quando in acutis morbis bonus 353

Puerorum corpora citius febribus extenuantur cum ratione 291. ſqq. plurimo innato calore valent, hinc ſua naturæ munere perfectiſſime præſtant 8. ſq.

Pueris quando convulſiones accidunt 198. ſi ſpaſmus fiat, quid agendum 199. quare hi facile convulſionibus tentantur 193

Pulmoniæ in quanam ætate fiunt 55. quædam ſigna exitioſa 101

Punctcularum prognoſis unde petenda. 576

Punctio producit dolorem acutum 139.

Pulſus a ſuo ſtatu naturali mutatus vitalis facultatis læſæ ſymptoma 25. æqualis & inæqualis horumque differentiæ 240-243. arteriæ ſpinam perreptantis hæmorrhagiæ futuræ ſignum

425. alti & magni in hæmorrhagia critica unde 440. captizans 242. creber, rarus, & mediocris 241. convulsivus quinam 243. sq. cur in quibusdam febribus exitiosis apparent aliquando recte valentium similes 255 -- 257. deficientes quinam 244. dicrotus quinam dicitur 242. sq. differentiæ ex motionis tempore, vel motionis qualitate 240. & variis causis, *ibid.* ex inæqualibus quinam sunt valde exitiosi 252. sq. *Eurythmus* & *Arythmus*, eorumque differentiæ 241. fit debilior atque inordinatior & inæqualis in mortalibus declinationibus 401. formicans & languidissimus unde, & quare omnium exitiosissimi 248. 250. 252. Hecticus quinam 243

Pulsus in hypochondriis & aliis partibus delirium portendunt 86. in malignissimis morbis, & in pestiferis febribus sanorum similes sæpe observantur & unde 255 -- 257. intercidentes quinam 244. intermittentes qui majus & minus periculi portendunt 252. sq. intermittentes, qui subsequentes motus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales 253. sq. intermittentes quidam prorsus lethales, alii ad exitiosos proxime accedunt 252. sq. languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi exitiosissimi & quare 254. sq. magnus, altus, mollis, fluitans, undosus quando sudorem indicat 436. magnus parvus, mediocris, longus, brevis, altus, humilis, celer, tardus &c. unde fit 245 -- 248. malus solus nullum certum judicium dat 251. myurus sive decuratus quinam 243. 244. omnes ad extremitatem deducti, excepto vehementissimo, lethales sunt 252. myuri quibusdam naturales sunt 254. omnes decem generibus comprehenduntur 240. qui a naturali symetria, multum recedunt non boni sunt 26. 252. omnium languidissimus & creberrimus est formicans 243. parvi & duri futuri delirii præsagium 84. prælanguidi, omnium pessimum signum in deliriis 104. qualis in hæmorrhagia critica 428. quales sanguinis excretionis malignitatem arguunt 461. sq. quando fiunt celeres 245. qui nullo modo fiunt in acutis morbis, facultatem vitalem exstinctam prædicant 27. quibus cautelis, a Medicis explorandi, antequam judicium de illis ferant 251. sq. salutem & exitium indicantes 250. sqq. serratus Pleuriticorum proprius 249. tardi, & intermittentes in acutis morbis 27. vacui, & pleni quinam 241. venarum in febricitantibus, sanguinis eruptionem ut plurimum indicant 143. 425. vermicularis & vermiculans qualis dicitur 243. vibratus quinam dictus 244. vibrosi unde fiunt 249

Pulsuum causæ necessitas 245

Purgantia quibus conducunt 487

Purgatio epilepsiam aliquando præcavet 201 sq. optima qualis, quæ rigori optimo succedit 218. per inferiora quando conducit 438. per superiora quibus necessaria 432. sq.

Purgationes nimiæ quomodo convulsiones producunt 195

Pus per nares effluens solvit aliquando capitis dolorem 141. quodnam bonum, & malum 563. unde fit 558. hujus indicia 225

Purulentiam quinam horrores indicant 225. sq.

Purulenti unde aqua intercutem ſæpe ante exitium laborant 137. unde cognoſcuntur 225. ſq.
Puſtulæ in dorſo apparentes, quænam bonæ 341. parvæ, nec augeſcentes, & paucæ malæ 342. quando in morbis acutis ſalutares 353. quibus in febre continua toto corpore excitantur, quando lethale 571. ſq.
Putredo humorum noſtrorum ab uſu aquarum fœtidarum 53. ſq. humorum maligna pernicioſos facit morbos 58 ſq.
Putredines inſignes in corpore oriri poſſunt a multo cibo & potu 53. quomodo horrores concitare poſſunt 223

R.

Ratio admodum læſa, in acutis quando cerebri virtutem maxime debilem oſtendit 19. 87.
Raucedines & gravedines in valde ſenibus concoctionem non admittunt 56
Recidivæ in morbis a criſibus imperfectis 394. 398. 403. 407.
Refrigerata corpora vix recaleſcere, ſumme in morbis acutis pernicioſum eſt 126. 132
Refrigeratio a rigore non recaleſcens, malum 21. 220. corporis in acutis morbis nunquam bona & ſæpe ſumme exitioſa 128. 129. 135
Renes ſi graviter lædantur, homines continuo pereunt 67
Renum inflammatione laborantes, mente concitare optimum 79
Reſolutio ex aphonia, quomodo prævidetur 232
Reſolutiones quænam pernicioſæ ſunt in acutis morbis 20. 49
Reſpirare per nares in acutis morbis, malum 26. 408
Reſpiratio bona & mala quid in morbis 235. 264. ſq. certius dat præſagium in morbis quam pulſus 257. denſa magna, parva, 174. quid notat 264. 266. ſq. difficilis atque frigida cum extremorum refrigeratione in acutis morbis peſſima 132. ſq. e frequenti parva facta, omnium peſſima 270. extendens, urgens, obſcura, peſſima 275. frequens & parva cum pravis ſignis, lethalis eſt 269. ſq. quænam dicitur 259 ſq. 261 ſq. frigida omnium exitialiſſima, & tantum in proxime moribundis obſervatur 270 ſq. in morbis acutis, quæ magna eſt atque rara, præſagit delirium 25. interrupta exitialis eſt 275. ſq. læſa vitalis facultatis læſæ ſymptoma 25. magna & rara delirium portendit 84. 86. quænam dicitur 259. ſq. mala, omnium peſſimum ſignum in deliriis 104. ſola in morbis exitium non exprimit 265. 276. maxime ad prædicendam ſalutem valet 94. ſq. parva, & frequens, &c. quid notat 259 -- 276. quæ ex magna in parvam, ex rara in frequentem mutatur in acutis morbis, mala 26. quæ pinnis narium & pectore editur quando in acutis morbis mala 49. quænam convulſionem ſignificat 276. qualis in tabidis ultimo obſervatur 270. quid præſagit in morbis 257. quid 258 ſtertoroſa in morbis acutis plerumque eſt pernicialis, & quando certo lethalis 272. ſeq. ſublimis cum ſignis exitialibus perpetuo lethalis 274. ſublimis & apparens, peſſima, & quænam dicitur 247. 268. 272. mala confunditur cum magna reſpiratione 274. unde Infantibus interrupta apparet tempore quo plorant 276.
Reſpirationis cauſa triplex 258. ſq. commu-

munes quænam 311. ſq. duæ inprimis apparent 258. uſus 12. 258
Reſpirationes æquales & ordinatæ, inæquales & inordinatæ, unde, & quid notant 266. ſq. æquales & inæquales quænam dicuntur 259. ſq. compoſitæ quænam *ibid.* harum cauſæ 262. ſq. cum ſtrepitu thoracis peſſimæ, & quomodo vocantur 266. frigidæ omnium peſſimæ *ibid.* graveolentes maxime exitiales 118. quænam malæ & peſſimæ 265. ſq. rythmæ & arythmæ 260
Rigor ab oculorum perverſione cum laſſitudine & febre, malum 154. convulſionem in poſteriora inferens, interficit 195. cum ſudore frigido peſſimus 22. 219. 220. 221. & deſipientia ex multa potatione, malum 21. 218 & urinæ ſuppreſſio 427 ſq. quid indicat 435. eſt totius corporis vibratio 213. febricitanti ſuperveniens, febre non deficiente, malum, & quando peſſimum 220. in ſangvinis profluvio aliquando eſt bonus 218. non potens calefieri quomodo Græcis vocatur 214. pernicioſus in oculorum perverſione cum febre & laſſitudine 221. quando in febribus ardentibus bonus 223. quando lethalis 220. quid 213. quid Celſo 191. quomodo cum a frigore tum ab horrore diſtinguitur 213. quibus febribus proprium eſt 216. ſq. ſuperveniens in febre laborioſa poſt oculorum perverſionem, mortem fatetur 21. 220. vehemens cum delirio quando criſin portendit 93
Rigoris materia quomodo ſæpe ſolvitur 215
Rigore ſuperveniente a febre ardente habito, fit ſolutio 217
Rigores aliquando in comatoſas finiunt convulſiones 221. continui aut frequentes quare pravi, & quid indicant 221. in acutis morbis quid 21. in Phreniticis, in quibus albæ urinæ aut fœces apparent, ſunt pernicioſi 220 judicatorii quinam vocantur 216. quando morbi longitudinem prænuntiant 218. qui febrem non tollunt aut non minuunt deterrimi 220. quibus in febribus ſexto die fiunt, difficilis ſunt judicii 406. unde biliosæ vacuationes ſequi ſolent 215
Rubor faciei criticus quomodo dignoſcitur ab eo qui ab aliis cauſis 428. faciei quando criſin futuram denotat per ſangvinem e naribus vel per Parotidas 297 -- 299. faucium ſi quam maxime foras vertatur, quando ſecuriſſimum 340. malarum & narium proximam hæmorrhagiam prænuntiat 428. maxillarum aſſiduus in longis lentisque febribus quid notat 312. oculorum, aut maxillarum & narium in hæmorrhagia critica 440. ſi quam maxime foras vertatur, bonum 123
Rubores in brachiis ac cruribus eryſipelatodes ſi fiant in acutis morbis, bonum erit 299
Ructus quibus accidunt 438
Rhythmus in pulſibus quid 241

S.

Sacer ignis ſi non intrò recurrat, optimum 123
Saliva multa quando futuri vomitus ſignum 110
Salus in morbis ex tribus præcipue & & certo prædicitur 100. ſq. in morbis quomodo a deliriis prædicitur 91. ſq.

Sandarachoides hypoſtaſes quænam dicuntur 520. 536
Sanitas ex quibus ſignis maxime prævidetur in morbis 104. ſq.
Sanguis critice fluens copioſus anxiis bonus 179. e naribus profluens ſurditatem aliquando tollit 113. exeuns e nare dextra liene affecto, & e ſiniſtra hepate affecto malum 407. niger vide bilis nigra, per vomitum excretus in febribus damnatur 461. quibuscunque mulieribus ad mammas colligitur, furorem ſignificat 86. ſi e naribus effluat, utero affecto, malum 407. ſpumoſus in pleuriticis & peripneumonicis quid notat 540. ubi multum fluxerit, convulſio aut ſingultus ſuperveniens, malum 21
Sanguinis copia non eſt ſalutaris 57. critici e naribus fluxuri ſignum 297. 298. 312. 314. e naribus ſtillationes, malum ſemper quippiam notant 33. ex ore aut auribus eruptio ex cerebro læſo 237. eruptio fidelius ſalutem prænunciat, ſi cum ſignis coctionis appareat quam cruditatis 371. in frigidis morbis & pituitoſis perpetuo mala 461. larga criticis diebus apparens optima 456. non judicans, vel mortalis, vel judicatu difficilis 77. quibus accidit 142. eruptioni e naribus quinam obnoxii 451. ſq. eruptiones bonæ ſunt vel perfectæ vel imperfectæ 452. criticæ & optimæ, quibus ſignis innoteſcunt 452. ſq. e naribus in adoleſcentibus magis exſpectandæ 109. ſq. immodicæ quando malæ 455. in quibusnam affectibus maxime contingunt 421. 429. malæ exitiales 459. exſcreatio in Pleuriticis morbum monſtrat ſecuriorem 45. excretio, licet Ictericis factis in febribus, & aliis profuit 453. mala, quomodo ex quantitate cognoſcitur 462. per intervalla quænam perpetuo malum portendit 463. per nares in febribus acutis & vehementibus præcipua eſt ad prædictionem 450. quantum ad prædictionem in morbis 449. excretionis malignitas, quomodo ex pulſu noſcitur 461. ſq. excretionem ſi præceſſerunt ſigna pernicioſa in excrementis peſſimum eſt 459. ſq. excretiones in duas differentias diſtinguuntur 452. in quibus morbis & ægrotis ſunt aptiſſimæ vacuationes 457. largæ bonæ quomodo a malis diſtinguuntur 456. pauciores ſtatim deſinentes quid præſagiunt 463. fluxus criticus quando fit, & unde prævidetur 420. ſq. fluxuri per uterum ſigna 430. jamjam fluxuri e naribus ſigna 429. immodici profluvii mali effectus 462. largæ eruptiones e naribus poſt deliria bonæ 95. miſſio epilepſiam aliquando præcaver 201. nigri excretio, & omnium maxime in extenuatis corporibus, malæ 461. omnes eruptiones cum deſudatione malignæ ſunt 461. per hæmorrhoidas fluxuri ſigna 430. 432. profluvium e naribus, & paucus ſudor cum refrigeratione, malum 461. pauca excretio cum variis ſignis varia indicat 463. ſpumoſi excretio quænam lethalis 553. ſputum poſt quartanam febrem criticum 552. ſputum quodnam maxime timendum 551. ſq. ſtillæ e naribus cum extremorum refrigeratione in acutis morbis peſſimæ 132. 133. e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnantur 33. in comatoſis lethales

168. in omnibus morbis acutis peſſimæ 464. in quibus morbis, diuturnitatem præmunciant, & in quibus mortem 464. quæ in aliquo dierum criticorum apparent, abſolutiſſimam perniciem oſtendunt 465. quid in morbis ſignificant 463. ſq. ſtillatio e naribus cum ſudore frigido, & extremorum refrigeratione, lethale 465. e naribus cum ſurditate, aut ignavia, in Phreniticis ſignum eſt malum 101. vacuationes largæ, non juvantes quando in acutis morbis malæ 50

Sanguinem quicunque evomunt, ſi ſine febre quidem ſalutare, ſi vero cum febre, malum 452

Sapientes ægrotos in deliros, & e deliris ſapientes fieri quare malum in acutis morbis 136. ſi ſtulti videntur in morbis quando admodum perniciosum 106

Scabies quando in acutis morbis bona 353

Scabie multi ſæpe morbi tum acuti tum longi judicantur 7

Scirrhus torporis cauſa 226

Scorpionis ictus ſæviſſimos morbos & ſymptomata concitare ſolet 76

Sedimentum nigrum in urinis in acutis morbis peſſimum 537

Sedimenta craſſa in urinis quid notant 520

Senes potius intereunt ab Empyemate quam juvenes 560 ſq.

Senum corpora caloris innati inopia ac defectu omnium maxime languidiſſimis functionibus utuntur 9. morbi utplurimum ſunt lethales 55. ſq.

Senſus æſtus & ardoris circa ſpinam dorſi quid indicat 430

Senſuum externorum bona vel mala conſtitutio quid notat 107. ſq.

Septum transverſum a quibus cauſis tenditur 347. poteſt inflammari absque ullo apparente tumore externo. *ibid.*

Sermonis mutatio in acutis morbis delirium notat 82

Sibili quid & unde 115

Siccitas corporis ad prædictionem 121. totius vel alicujus partis corporis quare ſæpe infelicem morbi præſagit eventum 137. ſq. vigiliam facit 155

Signa lethalia in morbis unde ſæpe prævidentur 409. ſq.

Silentium in garrulo in acutis morbis, delirii indicium 81. 225. in inſanientibus triplex obſervatur 97

Singultus a vomitu plerumque exitialis, & omnium maxime in Ilei affectu 212. ab humorum inopia ſeu defectu 57. ab Ileo malum 21. aut convulſio quibus ſanguis plurimus fluxit, ſuperveniens, malum 57. 212. cum aphonia peſſimus 235. damnatur in vomitibus ſinceris 211 ſq. & oculorum rubor a vomitu, malum 21. 212. ex rigore oris ventris 210. ex ſanguinis fluxu quare malus 200. 205. exitiales unde noſcuntur 213. in acutis morbis quid 21. in Ictericis unde 212. in morbis acutis quando malus 49. quando in hepatis inflammatione fit 211. unde concitantur 210

Sitis ex aquæ marinæ uſu 282. immoderata in acutis morbis quare perpetuo timenda 284. inexplebilis ex vipiræ eſu 281. intenſa cum aliis pravis ſignis, peſſima 131. ſq. 284. intenſiſſima quare nunquam utilis ægrotis 281. 284. 286. intolerabilis cum deliriis quando per modum judicii apparet 93. nulla cum aliis exitialibus ſymptomatibus in febribus peſſima

29. 286. 292. in quibusnam delirantibus, non lethalis 287. parva quando futuri delirii præſagium 84 quænam in acutis morbis mala 136. quænam optima cenſenda 281. quænam peſſima & exitialis 284. ſq.

Solicitudo convulſionis ſiccæ cauſa 195

Somnus ad ſanitatem præſtat 44. ab aſſumtis cibis cur ſolet familiarius fieri 155. comatoſus unde 162. ſeq. delirium ſedans, bonum 158. diuturnus atque immoderatus quales morbos producit 54. ebriis aliquando lethalis 164 in ægrotis delirantibus perpetuo magni eſt momenti 96. in morbis acutis ſi non juvat, lethale 23. omnis naturalis bonus & contra 163 parvus quomodo a bono diſtinguitur 75. profundus humiditatis ſignum proprium 162. pueris omnium maxime utilis 164. quando ſit 160. qui ægrum oblædit, lethalis 158. ſolvit aliquando capitis dolorem 141

Somni magni momenti ſunt ad ſalutem prænoſcendam in morbis 75. lethargici quinam dicuntur 160. ſq. veternoſi differentiarum cauſæ 161. ſq.

Sopor poſt vigilias aſſiduas, quando in deliriis lethale 103

Soporiferorum affectuum cauſæ 162. ſq.

Spaſmus cynicus quid 192. ſi pueris fiat, quid agendum 199.

Splenis dolor quare gravis obſervatur 138. indiſpoſitiones frigidæ ſenes ad mortem comitantur 56

Spirationis facilitas in morbis acutis quid apud Galenum denotat 14

Spiritus difficilis, frigidus, ſublimis, brevis cum Aphonia pernicioſus in febribus, & quare 134. difficultas ſignum in deliriis ſumme exitioſum 104. flatulentus producit dolorem tenſivum 139. vitalis eſt primum inſtrumentum actionis vitalis 239. quare ſæpius ventilandus & quomodo 239

Sputatio delirium ſæpe innoteſcere facit 81. ſq.

Sputum concretum quale eſſe debet 358. in ſuppuratis quodnam optimum 549. impenſe fœtidum in pleuriticis & peripneumonicis maxime malum 545. nullum in pleuriticis & pulmoniis, ſumme eſt periculoſum 543. quid proprie dicitur 538

Sputa albicantia 553. in quibus morbis utilia, in quibus vero inutilia 542. admodum tenuia & craſſa quid præſtant 550. 552. ſq. bona, ſalutem prædicentia 531. colore varia quare mala 556. fœtida quare in acutis morbis perpetuo damnantur 556. flava, ſincera, mala, omnium vero peſſima nigra 544. ſq in morbis quando bona, & quid denotant 15. in tabidis & ſuppuratis quænam peſſima 50. naturæ ſolita ſervandæ ſanitati utilia 44. pauca quid notant 543. purulenta a ſanguinis ſputo Phtiſin indicant 542. quæ dolorem levant, optima 545. quæ tuſſim ſedant, optima & contra 546. quænam mortem, quænam ſuppurationem præmonſtrant 544. ſq. quomodo differunt inter ſe 539. ſincera quare perpetuo mala 556

Status futuri ſeu vigoris morbi cognitio ſumme neceſſaria ad præſagiendum 60. naturæ ſi conjungatur celeritati ac tarditati morborum, judicium magis certum habebitur 68. quomodo diſtinguitur 398

Stertor lethalis quomodo diſtinguitur a non

non lethali 273. quando eſt unum ex lethalibus ſignis 272. qui a principio morbi in dies augetur, quare pernicialis *ibid.* quid, & quid notat in pectoris morbis laborantibus 271. ſq. & unde 566

Stomachus inſtrumentorum naturali potentiæ ſervientium præcipuus 28

Stomachum conflictantes morbi graviſſimi ſunt atque difficillimi 59

Straboſitas cum delirio criſin aliquando portendit 93

Strepitus quid 115

Stupor quid in morbis notat 119. quomodo cognoſcitur a cerebro læſo 120. ſq.

Succus veneficus quomodo calorem nativum reſolvit 128

Sudor circa frontem & cervicem lethalis in acutis morbis 272. criticus quinam dicitur 474. exiguus cum extremis refrigeratis malignum atque pravum eſt 34. in quibusnam febribus proprium eſt ſymptoma 468. ſq. periodicus quinam dicitur 473. qualis Phrenitidem ſolvit 93

Sudores ab omni evacuatione immoderata, mali 485. boni & ſalutares quinam 469. boni quando fiunt in morbis 374. ſq. 399. 469. capitis frigidi in delirio peſſimi 94. frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi ſignificant 57. cum ſingultu, peſſimi 213. in febribus cum aphonia pernicioſi 234. in morborum principio apparentes quare mala 474. multi non juvantes, mali ſunt 34. optimi critici quinam 468. 472. ſæpe quarta die apparent 470. pauci non minus quam multi malum prænuntiant 476 ſq. quid præſagiunt in morbis 466. quinam peſſimi 474 ſq. ſyncopen inferentes quando in moribundis apparent 271. unde fiunt 468

Supercilium ſi pervertatur in febre non intermittente, debili jam exiſtente corpore, mors proxima eſt 204

Suppuratio quomodo ex dolore circa thoracem & pulmones prævidetur 148. unde 557. ſq.

Suppurationes luctuoſæ qualem reſpirationem producunt 264. ſeqvuntur capitis dolores 148

Suppurati moriuntur a reſpiratione intercepta 25

Suppuratorum bona ſigna 329

Surditas aliquando criſis indicium 111. apparens cum urinis ſuſpenſionem habentibus elatam ac ſublimem delirium præſagit 85. critica quomodo a ſymptomatica diſtinguitur 112. cum extremorum refrigeratione in acucis morbis ſignum maxime pernicioſum 132. ſq. delirii prænuncia quomodo judicatur 114. ſq. in acuta febre poſt evacuationem apparens plerumque eſt lethalis 113. in acutis & turbulentis, malum 24. lethalis eſt, quæ fit exſtincta facultate &c. 113. omnium maxime exitialis eſt, quæ fit cum prælangvidis viribus 114. quid denotat 111

Surditatis quædam delirii ſeu phrenitica ſigna exiſtunt 115

Surrectio cum delirio quando criſin portendit 93

Symptomata ad quæ attendi oportet in morbis 236. critica bona quænam indicant 317. ſq. gravia criſin prænuntiantia 65. plurima ſtabilia non ſunt, neque multum durare, & permanere conſueverunt 41. quænam peſſima in ſingultu. 213. quænam morbos de-

debiles præmonſtrant 42
Syncipitis tenſio quid & unde 413
Syncope oborta ex venenoſo humore ſtatim moriuntur 67. vitalis facultatis debilis ſymptoma 25
Synochi quando ſæpe quarto vel quinto die judicantur 444
Syſtolæ quid ejusque uſus 240

T.

Tabes a pure, ejusque indicia 225. ſq. ab anno decimo octavo usque ad trigeſimum quintum ſolent concitari 55. unde 550. 558. ſq.
Tabe qui laborant, ſi capilli iis a capite defluunt, & alvi profluvium ſupervenit, moriuntur 30
Tabidi extenuati tamdiu vivunt, quamdiu per tuſſim pulmonem expurgare poſſunt 544. ſeu Phtyſici moriuntur, qui a ſanguinis ſputo per tuſſim purulenta reddunt 58
Tactus ſenſus deperditus quid in morbis notat 119
Τηριοδὴς deſipientia unde 90. & quid 88
Temperamentum calidum aptiſſimum eſt ad criſes 396
Tempora diverſa in ægrotis eodem tempore obſervantur 64
Temporum gravitas ſanguinis e naribus erupturi ſignum in febribus 142
Tenesmi producuntur conſtitutione anni boreali 52
Tenſio quid notat 431
Tertianæ ſalutares æſtate maxima ex parte vagantur 44
Teſtes & pudenda ſi revelluntur, dolor vehemens vel mors 204
Tetanus affectus acutiſſimus, ſæpiusque cito interficiens 198. ſi in dies protrahitur, de ſalute ſperandum eſt 198
Tinnitus aurium in acutis febribus delirii indicium 83. 331
Tonſillarum inflammationi Angina ſuccedens, malum 60
Torpor cum ſurditate, in qua ſtillæ ſanguinis e naribus, exitioſus 227. ex angina citra judicium quid. *ibid.* ex inflammatione interna quando pernicioſus. *ibid.* in febribus continuis perpetuo malus. *ibid.* qualis affectus & quotuplex & unde 119
Torpores & perfrictiones apoplecticis pravum indicant 227
Tremor a vermibus 185. cum delirio criſin aliquando portendit 93. ex virium infirmitate 184. in deliriis ſignum ſumme exitioſum 104. in febribus ſæpe ab exuſtabile 90. in phrenitide peſſimum ſymptoma 48. pro vigore ab Hippocrate non acceptus fuit 183. qualis affectus 182. unde producitur 183
Tremoris lethalis exemplum 185. ſq.
Tremores a ſiccatis nervis in phreniticis mortales 186. cum aphonia pernicioſi in febribus 233. exitiales a vigiliis aſſiduis 75. in acutis morbis quid ſignificant 18. 21. in convulſiones deſinentes lethaliſſimi 205. in phrenitide, quinam inprimis lethales 186. non uti convulſiones Phreniticorum proprii, & quibusnam tantum ſupurveniunt 99. ſq. nulli, exceptis decretoriis, boni exiſtunt. *ibid.* quando apoplexiæ ſignum eſſe ſolent 185. quando in acutis morbis peſſimi 49. quid ad præſagium 182. quinam lethales 189
Tremorum prognoſis 183. ſq.
Trementes & comatoſi quinam pereunt 234
Triſmi quid 115

Tuber-

Tubercula ſi fiant in longis febribus bona 143
Tumor durus ac dolens in utroque Hypochondrio aut in dextro eſt peſſimus 349. faciei in acutis morbis ortus quomodo ſæpe diſcutitur 296. partium neque in acutis, neque multo minus in diuturnis morbis, perpetuo malus 296
Tumores diu perſiſtentes critici, in partibus ignobilibus oborti ſalutem aliquando demonſtrant 353. glandularum quinam boni & mali in acutis morbis 353. ſq. juxta aures in morbis longis, pravi 319. quinam mali 353. 572
Turbationes vehementes & agitationes criſin ſæpe prænuntiant 65
Tuſſis in morbis pectoris & pulmonum ſputi futuri ſignum 441. magna, ſicca, ſine ſputis morbum crudiſſimum ſignificat 36
Tuſſes quando fiunt 225. ſq.
Tuſſibus inprimis obnoxii ſenes 55
Tuſſiendi cupiditas in tabe 226
Typhodes Græcis quænam febres dictæ 47
Typhomania fit in principio morbi & perſeverat diu 89. quid 89. 162. & unde 163

V.

Vacuationes bonæ vel malæ unde dignoſcuntur 94. in febribus tertianis, quænam criticæ 395. immodicæ quomodo convulſiones & ſingultum producunt 195. 210. quæ juvare deberent, & non juvant, ſed lædunt, lethales exſiſtunt 113
Vacuationum naturalium & conſuetarum interceptarum pravi effectus 54. ſq.
Varices ſupervenientes quibus utiles 457
Variolæ in peſte erumpentes ante coctionem magis utiles quam inutiles 366. harum prognoſis unde petenda 576
Venarum agitatio in ſomnis ſuperveniens rigoribus mala 221. micatio & pulſus, ſignum futuræ hæmorrhagiæ 425
Venus immoderata tremoris cauſa 54. 184. 185
Ver morbos ſaluberrimos, minime exitioſos parit 43. 52
Veſica graviter læſa homines continuo pereunt 67. quando inflationis ſenſum habet, quid ſignificat 437
Veſicæ ulceratio quomodo ex urinis noſcitur 513
Veternum a Phrenitide eſt morbus exitioſiſſimus 167. quid 161. ſi Phreniticis ſuccedat, malum 60
Victus ratio quid ad morbos vel ſanitatem 44
Vigiles ſi evadant ægri ab evacuationibus lethaliter ſe habent 113
Vigilia cum extremorum refrigeratione maxime pernicioſum ſignum 132. in acutis morbis cum convulſione peſſima 124. ſq. in morbis acutis cum ſignis coctionis criſin ſignificat 156. inculpata eſſe non poteſt in morbo lethali 155. quænam bona judicanda *ibid.* quid in morbis præſagit 154
Vigiliæ aſſiduæ in febribus ardentibus quare convulſiones lethales accerſunt 156. quomodo convulſiones producunt 195. 205. criſin ſæpe prænuntiant 65. cum delirio apparentes aliquando futurum judicium prædicant 93. in febribus ardentibus unde 155. ſeq. in rigoribus malæ

221. perpetuæ in phrenitide peſſimæ 48. quæ ſalutem præſagiunt 255. ſq. quænam certum exitium denotant 157. ſq.
Vigor ſeu ſtatus in morituris quinam 66
Vini immoderatus potus ſumme pernicioſos morbos producere poteſt 53. potio qualem appetentiam ſolvit 280
Vires naturæ Medici quid appellant 11. robuſtæ & validæ in perniciosis morbis imperfectas multas, & pernicioſas criſes futuras indicant 409. ſq.
Virium imbecillitas, primum & maximum in morbis mortalibus ſignum, quod mors ſine criſi ſit ſubſecutura 387. ſq. infirmitas coma producit & quomodo noſcitur 162
Viſceris alicujus interni magna phlegmone producitur anxietas 177
Viſcera natura primum curas, & maxime cor 6. quomodo afficiuntur ab uſu aquarum corruptarum 53
Viſcerum inflammatio unde noſcitur 346. ſq. phlegmonum ſuppuratorum rari ſunt, qui ſanantur 125
Viſio impedita in deliriis ſumme pernicioſum 103. in acutis morbis læſa quid 25. tenebricoſa quid in morbis notat 109
Viſus hebes hæmorrhagiam prænuntiat 427
Vita quid eſt 169. ſq. 238. ſq.
Vitæ ſtatus, qualis ſit futurus, unde intelligitur 238
Vitalis actionis inſtrumenta, quænam 239. facultas unde infirma redditur *ibid.* facultatis actiones debiles quomodo cognoſcuntur 24. ſq. facultatis cognitio quantum ad prognoſticum in morbis neceſſaria 238
Vomicæ eruptionis ſymptomaticæ & criticæ ſigna 563. ruptio intra quodnam temporis intervallum ſit 562
Vomitio livida, ſi graveolat, ociſſimam mortem indicat 492. pituitæ & æruginoſi humoris in renum doloribus bona 487
Vomitiones fœtidæ malæ & graveolentes peſſimæ 492. omnes bonæ, ſi per has humores morborum cauſæ probe expurgentur 497. quænam exitiales in morbis acutis 493. ſq. finceræ atque implacidæ, malæ 490. ſq. virulentæ in vehementibus deſipientiis lethales 101
Vomitus æruginoſi a malis & exitialibus ſignis lethales 491. ſeu virulenti ſoli vel cum aliis ſignis conſpecti in febre acuta, delirii ſunt indicia 86. aliquando aphoniam tollit 233. bilioſus in muliere bilioſa, cui menſes imminuti, bonus 489. boni & mali quid præſagiunt 485. ſq. exitioſi, mortem prænonſtrantes 489. ſq. futuri quomodo prævidentur 110. 186. 486. humorum omnium colorum, exitiale admodum eſt 46. in principio acutorum morborum copioſi, ſymptomaticique vocati, mali ſunt 34. in Ileo pernicioſiſſimi 493. in morbis quando boni, & quid denotant 16. omnes morbum allevantes in morbis acutis boni 489. pauci mali & quando lethales 490. quales convulſiones tollit 202. qui absque perfectæ coctionis ſignis fiunt, multas recidivas prædicant 488. quid in morbis præſagiunt 485. 491. ſymptomaticus & criticus quinam 486. virulenti bilioſi quid in morbis acutis ſæpe indicant 135
Vomituum exitialium natura unde innoteſcit 489. ſq.
Vox acuta, clangoſa, mala eſt 231. cum

cum hypochondriis introtractis pernicioſum 231. & lugubris, & oculorum obſcuratio, convulſiones accerſunt 231. clangoſa & plorabunda quando peſſima 229. 231. vel obtremiſcens in acutis morbis delirii indicium 83. effracta quænam dicitur 230. quibus in febre intercepta, ſine judicatione, cum tremore moriuntur 234. vitiata quænam dicitur 229

Vocis defectio cum horrore mala 225. imminuta ſymptomata 229. interceptio a cerebro vulnerato 236. ſq. quid præſagit in morbis 229

Vultus pallidus quando exitialis 300

Urina aquoſa, alba, & lucida in phreniticis, mala 101. aquoſa in pueris deterrima 528. multam ſubſidentiam habens, ſolvit deliria 94. multum vitrea, & genituræ ſimilis convulſiones juvat 203. nigra quando periculoſa 531. ſq. nigra, rufa tenui exitioſior 532. optima quænam 358. 521. ſeqq. quantum facit ad prædicendi methodum 93. 95. quid ſit & quomodo fiat 508. ſq. rufa & bilioſa quid notat 522. ſuppreſſa brevi homines perdit 55

Urina albæ craſſæ quid notant 97. 99. albæ, lucidæ delirium ſignificant 86. æquales & inæquales quænam dicuntur, & quid notant 518. aquoſæ, albæ, lucidæ, in deliriis ſignum ſumme exitioſum 104. 512. ſalutem vel mortem prænuntiantes 521. 527. calor ſeu ardor, aut pruritus quando percipitur 437. claræ, quæ protinus turbantur, utiles exſiſtunt 525. coctæ perpetuo bonæ in febribus 362. copioſæ in Aphonia 232. craſſæ in morbi principio apparentes quid notat 511. 513. 528. duobus modis ſalutem & mortem in ægrotis ſolent indicare 521. excretio in non admonitis, pernicioſa 101. 538. hypoſtaſis quid notat 519. & quænam 510. 511. materia triplex 508. ſq. nigræ cum larga, aut narium ſanguinis eruptione, aut menſium copia, non ſunt timendæ 525. cum nigro ſedimento in febribus ardentibus peſſimæ 39. craſſæ non reſidentes cæteris exitialiores 530. nigræ in aquoſas verſæ lethales ſunt 532. nigræ maleolentes exitiales ſunt 532. nigræ unde 515. nubes, vel nubeculæ quænam vocantur 510. oleoſæ poſt nigras ſunt peſſimæ 514. 533. pingues quænam 514. prævulvæ cum ſublimi delirium teſtantur 83. purulentæ quales 409. quæ non reſident, ſi vires adfuerint, longum fore morbum oſtendunt 32. quæ multum contentum habent, quando malæ exſiſtunt 535. quænam coctionis ſigna præ ſe ferunt 378. quænam delirium indicent 84. quænam ex coloribus judicantur bonæ 524. ſeq. quænam ex coloribus judicantur peſſimæ 530. ſeqq. quænam in die decretorio apparentes, criſin ſalutarem judicant 525. ſq. quænam optimæ in temperatis corporibus 523. ſq. quales apparent in febribus putridis 256. quales & quando pernicioſæ in acutis morbis 50. quales in Ictericia critica 303. quales in mulieribus 523. quales in Phreniticis peſſimæ 50. quid in morbis præſagiunt 508. rubræ & ſubrubræ unde fiunt & quid indicant 513. ſalutares unde aliquando apparent in moribundis 362. ſi mingantur in non recordantibus delirium indicant 83. ſubjugales quænam &

unde 516. ſuppreſſio cum delirio quando criſin portendit 93. tenues cum bono colore bonæ exſiſtunt, & quid indicant 524. tenues in febribus quid notent 510. turbidæ quales 510. 516. ſq. virides unde 513. unde non raro in febribus evidentibus prorſus retinentur 512

Urinarum colorum cauſæ quænam 512. ſq. concoctio in febribus acutis erit attendenda 361. differentiæ unde habentur 509. ſq. variorum contentorum cauſæ 519

Urinis quinam morbi judicantur 22. 400. 427. 436. ſq. 508. ſq.

Uterus a menſtruis ſuppreſſis vel nimis fluentibus quænam mala pati poteſt 55. læſus quomodo convulſionem concitat 197

Uteri inflammatione laborantes, mente conſtare optimum 80. morbi a menſtruis ſuppreſſis 55. tumor durus ex ſuppreſſis vel nimis fluentibus menſtruis *ibid.*

Utero affecto ſi ſangvis e naribus effluat, & non ex utero, malum 407

FINIS.